Dr. AUG. NEUMANN,
OLOMOUC,
Sarkandrianum.
TINLIB
6094/4,-

HLÍDKA

REDAKTOR

DR. PAVEL VYCHODIL

ROČNÍK XLV

V BRNĚ 1928
TISKEM A NÁKLADEM OBČANSKÉ TISKÁRNY

OBSAH:

Strana

Dr. T. Hudec, Apoštolský sněm . . . 58, 100, 138, 192, 237, 270, 315, 359

Dr. Fr. Robenek, Morava — metropole sv. Methoděje. II 1, 45, 89

Dr. Pavel Šebesta, Z cesty k Orang-utanům na Malayi v Zadní Indii 133

— Představy semanských trpaslíků o božstvu, o hříchu a o pokání . 177, 221

Dr. Fr. Šujan, Petrov či Špilberk? Burgus brunensis 434

Jan Tenora, K dějinám Brna v nejstarší době 16

— Svatyně sv. Barbory v Brně na Petrově 359, 389

— Poznámka k článku Dra Fr. Šujana 440

Valerij Vilinskij, Ruská duše a sjednocení církve 265, 309

— Úvaha o českém unionismu 429

Dr. K. Závadský, Jan Ev. Purkyně 461

Posudky:

Beneš, Adresář církve katolické v republice čs. 330. Böhnel, Vysněná 109. Bougaud, Ježíš Kristus 283. Brána do štěstí života 69.

Cesta prvního českého biskupa do Ameriky 68. Conan Doyle, Země mlhy 202.

Čapek, Tajemství košáteckého hradu 156. Červinka, Slované na Moravě a říše Velkomoravská 369.

Dancray, Podmořský poklad 112. Dekobra, Zrcadlo žen 112. Durnovo, Vvedenie v istoriu russkogo jazyka 285. Durych, Vzpomínky z mládí 110; Ejhle člověk 408.

Foerster, Škola a charakter 441.

Grivec, Slovanští apoštolé sv. Cyrila Metoděj 26. Goldoni, Vzhůru na letní byt 410.

Háj, Maryčka 69; Pozdě 29; Karel Dariš 248. Hánek, Nepomstěné viny 28. Hardt-Pokorný, Otroci osudu 110. Holý, Setba a žeň 158. Hradecký, Nevinní hříšníci 199. Hruban, Duše mosaik 27. Hruška, Z pamětí dědečka včelaře 199. Hustopečsko 482.

Chesterton, Eugenika a jiná zla 244.

Izvestija otdělenija russkogo jazyka i slovesnosti Akademii Nauk SSSR 329.

Jeřábek, Štěstí domova 198.

Kameníček, Paměti a listář Dra Al. Pražáka 110. Kalista, Italský skicář 443. Karas, Země překvapení 247. Karník, Závětří 286. Kellner, Anglická literatura doby nejnovější od Dickense až k Shawovi 370. Klička, Muž, který chtěl ABCDE; Pestré osmero 331. Kolář, Sociální otázka ve starém Řecku a Římě 155. Kratochvil, Nové filosofické essaye 329. Krejčí, Dům v rokli 331. Kreutz, Vlastivěda moravská: Přerovský okres 243. Kyselý, Matka Boží 371. Kyzlinková, Rozvedená; Láska vychovatelkou 372. Kropáč, Bláznivý měsíc; Propast; Posedlí 409. Kříž, Pojem setrvačnosti a vývoje ve filosofii Platonově 442.

Lipanský, Ozvěna věků a dní 409. Lutislav, Život dítek božích 442.

Mareš, Klamnost důkazů podvržení rukopisů královédvorského a zelenohorského 197. Maurois, Hovory o velení 198. Mařánek, Kouzelný deštník 287. Matiegka, Somatologie školní mládeže 153. Matiegková, O duševním vývinu mládeže 154. Mazálek, Mourek 484. Meherinová, Čiki, zlaté ptáče 333. Meineckové, Kordelie 246. Melicharová, Ženy nesmrtelné a zapomenuté 156. Menšík, Nová poesie slovenská 333. Mérimée, Novely 202. Michalský, Duch i Nevěsta 406. Mniszkowa, Cešino drama 248; Pozdě 332; Rok života 111.

Neubauer, Sextánka 29. Nová legenda zlatá 199.

Obšívač, Radhošť a Pustevňa 68. Osička a Osičková, Ze země mrakodrapů 245.

Parma, Radost jihu 484. Papini, Život Kristův 283. Paulík, Arizona 288. Pecka, Po stopách mamuta 154. Petrus, Barevné střepy; Životem zrazeni 371. Piskoř, Sonáta májového večera 201. Pittnerová, U Rochlenů 444. Pogorělov, Opyt izučenija teksta Savvinoj knigi 284. Poměr pokrokového člověka ke katolicismu 325. Prat, Sv. Pavel 197. Přibík, Na pokraji ráje 332. Přikryl, Pod Kosířem 484. Ptáček, Boj s vlastní příšerou 28. Pukl, Nový kongruový zákon 245.

Raffel, Elektrické povídky 70. Roder, Křehnoucí ptáče 111. Ronaj, Tento stvořitel a jiné povídky 27. Roubík, Počátky policejního ředitelství v Praze 244. Rozner, Jedovatý řez; Vzpoura chalup 443.

Snížek, Jeho bílá noc 110.

Špaček, Martin Kružina 200. Schäfer, Vrabčák a spol. 199. Spesz, Summarium philosophiae christianae 407. Šmurlo, Kurie a pravoslavný východ v letech 1609—1654. 442. Šujan, Dějepis Brna 370.

Tilschová, Zlá tma 286. Tongi, Houdovo štěstí 157. Topol, Ze zápisků policejního psa 444.

Utěšilová, Jenka 247.

Vachek, Bidýlko 70; Tajemství obrazárny 247. Vilinskij, O literární činnosti M. Jerg. Saltykova-Ščedrina 108; Ruský národ a sjednocení církví 482. Vladyka, Bar El Ghazal 483; Pouze tělo 483. Vlasáková, Přespolní děti 157. Vasari, Životopisy umělců 26. Vrba, Mládí 71.

Zítek, Pomsta 200. Zemek, Naděje Tokia 157. Životem 197.

Rozhledy:

Abbé 251. Africký jazykozpyt 213. Agrární bureau v Praze 127. Albanie 114. Alexander I. a katolictví 448. Amerika a Anglie, věřitelé světa 171. Americký průmysl 218. Amici Israel 209. Anglická světová síť bezdrátové telegrafie a te-

lefonie 416. Anglická základna na východě 426. Arbes a noví jeho kritikové 76. Athos a Řím 374. Augustiniáni v Krasikově u Mor. Třebové 1683 77. Australská příční dráha 217. Autogaráže o 23 poschodích 350.

Balkán, Anglie a Italie 264. Balkán 387. Baden — Powell 346. Basilej — Iustificatio vocationis Bohemorum 211. Bavlna v Americe a Egyptě 216. Bibliofilové 339. Budhismus 162. Bílé zlato 216. Bůh v soustavě Kantově 73.

Cellulosa 216. Církev, politika, kapitalismus, socialismus 34.; církev a stát 43; církevní správa, americký návrh na větší zmezinárodnění 117. Cukr ze dřeva 347. Cyrillo-Methodějská tradice v Brně na Petrově 30.

Černoši v severní Americe 127. Česká literatura v minulém roce 36. Čína 115, 352, 419; školství 419. Člověk v břiše velryby 121. Čokoláda 424. Čs. propaganda ve Vídni 460.

Dalekonosné dělo 123. Dánsko 115. Divadlo 119, 489. Dóm brněnský 421. Dunajská doprava 383. Dürer Albrecht 206.

Elektrické dráhy v městech 459. Erenburg 209, 255. Estonská belletrie 1927. Eucharistický sjezd v Australii 164, 375. Evropa přestává býti středem světa 454.

Fašisté a oděv generála Štefánika 132. Filosofie patristická a scholastická 377. Filosofické proudy 488. Finance a politika 308. Finanční ministerstvo u nás 460. Freiburské náboženské učiliště pro dívky 164. Francie 219, 487. František 490.

Gebauer o spisovné řeči 339. Generace, která chce „Absolutno" 253. Gramofon bez konce 416.

Hall G. S. o výchově 491. Homeopathie na universitě 213. „Hříchmasa" 414. Hudební skladatelé a náboženství 337. Hus 293.

Charakteru měření v amerických školách 40. Chorvati 44; chorvatská kollej sv. Jeronyma v Římě 413.

Immunita a neomylnost 413. Intelligentní zvířata 296. Inventura olomouckého arcibiskupství 425.

Sv. Januaria krev 487. Japonsko 292, 374, 420. Jerusalem 291. Jugoslavie 170, 351, 413, 495.

Kant a křesťanství 73, 335. Kapucíni 293. Karásek ze Lvovic a mladá kritika 255. Katolíci v Palestině 412; v Maďarsku 413; v Srbsku 448; v Bulharsku 486. Kerullarios a Humbert 162. Kino 213; 488. Knihopis 39, 259, 300, 379. Knihovny vojenské a obecní 214. Koedukace 418. Konfessijní škola 125. Konnersreuth 42. Konvertité 206. Kouř a boj proti němu 262, 422. Krasin ruský ledoborec 423. Krevní zkouška 295. Kristova smrt 121. Kultura a Církev 445. Kyjevský hlaholský missál a naši sv. bratří solunští 450.

Léčení nedokrevnosti 38. Letadlo a železnice 305. Lidstva počet 449. Literární kritika a ješitnost literátů 118. Litva, Polsko a Rusko 264. Litevská literatura 377. Lokomotiva 304; vytápění uhelným prachem 129; turbinová 137.

Machar — falešným prorokem 166. Maďarsko a Polsko s Italií 176. Maďarští židé 205. Malomocenství 296, 386. Manifest českých spisovatelů 207. Mapování krajiny z letadla 122. Materialismus a mechanismus 253. Mateřština ve vyučování náboženství 453. Měšťanská škola 301. Mexiko 44, 428. Missie protestantské 289. Missijní sjezd v Jerusalemě 206, 485. Missijní tisk 336. Missijní zpravodajství

117. Miva 114. Modernost zneuznaná 119. Móda ve věcech náboženských 376. Modus vivendi 44, 131. Mystika v theologii a v životě 411.

Náboženská matice v Maďarsku 386. Náboženské šílenství 294. Náboženský fanatismus 294. Náboženský vývoj mladistvých 453. Náboženský zažitek 159. Náboženské dějiny slovanské 164. Náboženství a socialisté 337. Náboženství v obchodě 252. Náboženství a osvěta 373. Náboženství ve škole 380. Náboženství ve škole španělské 170. Náboženství u hudebních skladatelů 337. Náčelnictví čs. vlády 131. Nádhera v církvi 205. Národně-sociální strana a náboženství 413. Národní menšiny 132. Návrh nového českého katechismu 302. Neděle 375. Největší nakladatelství světa 299. Německá kultura u nás 297. Německé hospodářství 494. Německé vyzbrojení 495. Niagarský vodopád 458. „N. N. s paní" 425. Norsko 115. Nová správa čs. zemí 219.

Občanský sňatek v Jugoslavii 375. Obnova národ. hospodářství v Německu 494. Ochrana proti bicím větrům 262. Omlazování 38. Ostřihomská arcidiecese 250.

Paběrky 74. Pacifismus 351. Palestina 304, 412. Papežský primát 334. Paraguay 496. Plovoucí umělé ostrovy mezi Amerikou a Evropou jako stanice pro pravidelné lety 83. Plyn v průmyslu a v domácnosti 457. Po 14 a po 10 letech 427. Pohon železničních lokomotiv 348. Polská sdružení theologická 212. „Polska vždy věrná" a sektářství 446. Polská literatura 208, 415. Portugalsko 251. Poslanci a poslanecká immunita 132. Pověra ve sportě 375. Pracovní škola 301. Pramen výdělku 459. Pravoslaví 336. Pravoslavný rozkol v původu 161. Protestantští františkáni 163. Protokoly úřední 165. Prsty náhradou sluchu? 78. Przybyszewski 167, 451. Překladatelské zásady 338.

Quido z Arezza 212.

Rakousko 88; k Německu? 308. Rakouskouherská cesta do zkázy 176. Román dobrodružný 340. Rumunsko 161, 220, 290, Rumunští králové 161. Rusko 250. Ruský návrh na zamezení světové války 220. Ruští náčelníci 44. Rtuť u pohonu turbin 306. Rychlost světla 79.

Řeholníci v právu majetkovém 165. Řím 166. Řím a světová válka 220. Římská svatyně 164. Říše boží 113.

Samosprávné hospodářství 83. Saekularismus 486. Sborník německých pověr 376. Scout a jeho pravidla 346. Sebeurčování národů 308. Seminář kněžský v Číně 419. Septuaginta 120. Sjednocovací sjezdy nekatolíků v papežském okružníku Mortalium animos 32. Slovensko 175, 207. Slovník anglického jazyka 298. Socialisté a náboženství 337. Sociální demokracie čs. po 50 letech 175. Sociální pojištění 383. Sorbonna 260. Sověty 175. Společnost národů 88. Spolek šíření víry 289. Starozákonné náboženské vzory v kázání 160. Starozákonní kritika po 50 letech 160. Starý Zákon 203. Stáří lidstva 449. Stát a škola 261. Stavba kostelů na pojistky 117. Student a literatura 381; podpora studentstva 126; studentská osada v Paříži 260. Středoevropský velestát 176. Suggesce a její praktický význam ve škole 81. Svaz náboženských socialistů 33. Světový jazyk 452. Svoboda vůle ve výchově 82.

Škola vysokých paedagogických studií v Brně 261. Školní reformy 124. Šlechtictví duchovních v bývalém Maďarsku 446. Šternberská postilla 212. Švédsko 115. Švejk 214.

Taoismus a náboženství spásy 163. Tělocvik a duševní výkonnost školních dětí 125. Tisza Štěpán 446. Tolstoj L. N. podle Bourgeta 414. Turecko 164. Turkologický sjezd 121.

Učitelské sjezdy 301. Učitelstvo v boji proti opravám v školství 40. Ucho v boji proti zločinství 378. U nás 86, 387. Unité a latiníci v bývalém Maďarsku 446. Unie 31, 72, 160, 374. University největší 382. University v Syrii 418. Universita katolická v Salzburgu 492. Úrazy v severoamerickém průmyslu 307. Ústav pro vychování katolických středoškolských učitelů 261. Útěk před Akademií 414. Usuň — záhadný národ 120.

Vatikán 44; V. a Mussolini 263. Vláda u nás 175. Vládní noviny 131. Vlaky na prámech 349. Vlaština na školách jihotyrolských 132. Vojenské knihovny u nás 170. Volba presidenta Spojených států amerických 388, 496. Volby do zemských zastupitelstev u nás 495. Volby v Brně 495. Všeindský sjezd 116. Výstava soudobé kultury v Brně 421. Vysokoškolské majales — „výstava nekultury“ 214. Vyšší ústav pro náboženské vzdělání v Římě 126. Vysvědčení zaměstnanců 385. Vzduchoplavba přes Atlantický ocean 41.

Zachraňování trosečníků 85. Zemské volby u nás 460. Zločinci v ohlase 295. Zmateční stížnosti v soudnictví 165. Zmezinárodnění církevní správy 164. Zpověď laikům 249. Zpovědníkovo svědectví před soudem 375. Zvuková analyse slovesných děl 32.

Železniční neštěstí 456. Ženský tělocvik 215. Žhavé železo v lékařství 169. Židé maďarští 205. Židovské sekty věřící v Krista 205.

ROČNÍK XLV. ČÍSLO 1.

HLÍDKA

Morava — metropole sv. Methoděje.

K jedenáctistému jubileu sv. Cyrilla napsal Dr. Fr. Robenek.

II.

Kde stála metropole sv. Methoděje?

Vymezili jsme rozlohu země moravské po nižinách dunajských z prava i z leva od vtoku Moravy až asi po ohbí Dunaje. V tomto rovinatém kraji tyčil se tedy hrad Svatoplukův — metropole Methodějova. Mnozí hledali ho na Děvíně u Bratislavy.[1]) Poloha jeho je sice velmi výhodná při vtoku Moravy do Dunaje, leč příliš vypjatá k západu. Hrad sloužil zemi jako majestátní strážce zemské brány vedoucí do říše francké. Byl přece jenom pouhou „quaedam civitas".[2]) Legenda bulharská klade metropoli Methodějovu do Pannonie.[3]) Nemohla ležeti daleko od Dunaje, poněvadž též hranice země moravské držely se celkem nižiny dunajské, a na sám okraj ji umístiti bylo by přece snad odvážné. Konstantin Porfyrogennetos počítá hrad Svatoplukův mezi památná místa, ležící na Dunaji.[4]) Vypínal se tedy hrad „Morava" v samém srdci země moravské na pravém břehu Dunaje. Je vskutku podivno a téměř nepochopitelno, že mohutná residence Svatoplukova, která slynula daleko široko

[1]) Šimek E., Děvín. Pam. Archeol. XXXII.

[2]) Hludovicus rex mense Augusto ultra Danubium cum manu valida profectus, Rastizen in quadam civitate, quae lingua gentis illius Dorvina, id est puella, dicitur, obsedit. Annal. Fuld. ad a. 864. MGSS I. 378.

[3]) Hlídka 1927, 447 násl.

[4]) Hlídka 1927, 449.

svojí nedobytností, a to nejen za doby nám známých Mojmírovců, po celá pozdější století zůstala ztajena. Zná jméno její ještě r. 1058 kronikář Lambertus Schafnaburgensis. Píše takto: „Rex (Henricus IV) Natalem domini in civitate Marouva celebravit, in confinio sita Hungariorum et Bulgariorum.“[1]) Současně udává zevrubněji její polohu. Ležela více k východu, k ohbí Dunaje, k hranicím bulharským. (Bulhaři přebývali východně od středního Dunaje.)

O hradě zachoval nám též řecký spisovatel Georgis Kedrenos ve spise Historiarum Compendium ke konci první polovice 11. stol. tuto zprávu: Τούτῳ τῷ ἔτει καὶ ἡ ἀποστασία γέγονε Βουλγαρίας τοῦτον τὸν τρόπον. Πέτρος τις Βούλγαρος, Δελεάνος τὴν προσηγορίαν, δοῦλος Βυζαντίου τινὸς ἀνδρὸς, ἀποδρὰς ἐκ τῆς πόλεως ἐπλανᾶτο ἐν Βουλγαρίᾳ, καὶ κατήντησεν ἄχρι Μωράβου καὶ Βελεγράδων (φρούρια[2]) δὲ ταῦτα τῆς Παννονίας κατὰ τὴν περαίαν τοῦ Ἴστρου διακείμενα καὶ γειτονοῦντα τῷ κράλῃ[3]) Τουρκίας) . . . καὶ υἱὸν ἑαυτὸν ἐφήμιζε Ῥωμανοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ Σαμουηλ, καὶ τὸ γένος ἀνέσειε τῶν Βουλγάρων, πρὸ ὀλίγου τὸν τράχηλον ὑποβαλὸν τῇ δουλείᾳ καὶ λίαν ὀριγνώμενον ἐλευθερίας.[4])

Psanec Petr ukrýval se tedy v Pannonii, v krajině ležící při břehu Dunaje mezi hrady Moravou a Bělehrady (Bělehradem) a hraničící s panovníkem (králem!) Turkie.[5]) Géza Fehér[6]) myslí zde na srbský Bělehrad, avšak neprávem. Tento leží v Moesii, nikoli v Pannonii. Hornatý a bažinatý kraj při ohbí středního Dunaje a Stoličním Bělehradě poskytoval Petrovi bezpečného útulku.

Maďaři usídlivše se v zemi moravských Slovanů přisvojovali si jejich kulturu, křesťanství i organisaci státní. Řeč jejich hemží se tolika slavismy,[7]) zvláště ve výrazech týkajících se hospodářství, správy státní[8])

[1]) Pistor. Struve. Scr. rer. germ. I. 324.

[2]) τὸ φρούριον pevnost, hrad.

[3]) ὁ κράλης ze západoslovanského k r á l, viz heslo u Du Cange.

[4]) Migne 122 str. 259.

[5]) Maďaři sice drželi v té době již Pannonii, ale sídlo jejich vládce bylo ještě v zemi Bulharů východně od Dunaje. Zdá se, že teprve kníže Gejsa usídlil se na hradě Svatoplukově Moravě, ačkoliv pověsti tam uvádějí již Arpáda (Gesta Hungarorum cap. 46).

[6]) l. c. 57.

[7]) Srovnej Sasinek, Slovanskost Uherska v Slov. Pohľ. V.

[8]) Král nazýván király, kteréžto jméno dostalo se i do tehdejší řečtiny. Jedna z korun králů maďarských nesla nápis . . . KPALHC TOYPKIAC. MGSS XI. 233 pozn. 34. Manželku Gejsovu oslovoval lid „velkokněžnou“ „Belekneginem“, tamt. 230 pozn. 29.

a náboženských pojmů,[1]) že mnozí je dlouho považovali za národ slovanský.[2]) Slovanská jména hor, řek a měst v prostředí nyní úplně maďarském dosud označují pohřebiště podunajských Slovanů.[3]) Dvě největší sídla a hrady moravské stihla „damnatio memoriae". Jména jejich vymazána z historie, ale tradice velké minulosti přešla i na nové držitele. Bělehrad změněn na „Alba Regalis", stal se sídelním[4]) a korunovačním místem i pohřebištěm králů uherských, Morava pak uhájila si i na dále přednost arcibiskupské metropole, ba na krátký čas i královské residence. Myslím, že nemůžeme se již minouti onoho jedinečného hradu moravského, tyčícího se na pravém břehu středního Dunaje, nedaleko jeho ohbí.

Arabský geograf ze stol. XII. Idrisi prozrazuje nám jeho nový název, pokládaje ho současně za hlavní město Boemie! Idrisi rozlišuje vlastně dvojí Boemii (Noemia): západní, v sousedství říše saské, s hlavním místem řečeným Masla (Praha), a východní, v Podunají, provincii, která je v poddanství uherském (Onkaria) a jejímž hlavním sídlem je Ostrigoŭn — Ostřihom. Jižně od východní Boemie leží Karantara — Korutany, které se kryjí u Idrisiho se starou Pannonií, mezi Dunajem, Drávou a Alpami, a patří rovněž k uherskému státu. Ostrigoŭn leží na Dunaji. Je ze všech míst Boemie nejrozlehlejší a nejlidnatější. Leží na hranici Boemie a je vzdálen 30 mil od jiného popředního místa, řečeného Belgraba (Stol. Bělehrad.[5])

Rozsah starého království moravského.

Chaloupecký soudí, že v díle Idrisiho zachovaly se nám zprávy z doby starší, někdy z XI. stol., kdy sice Slovensko bylo již součástí Uher, ale kdy ještě politická příslušnost Slovenska (i s Ostřihomem) k Čechám byla v živé paměti.[6]) Zajímavo je, srovnáme-li

[1]) Okrem 2—3 slov, ktoré sú pôvodu bulharsko-slovanského, táto kresťanská terminologia maďarského jazyka je od zadunajských Slovincov poprejímaná. Slov. Pohľady 1922 str. 67.

[2]) Helmold († 1172) píše: Quod si adjeceris Ungariam ad partem Slavoniae, ut quidam volunt, quia nec habitu nec lingua discrepat. Mon. Pol. Hist. I. 495 a 514.

[3]) Při jménech slovanských jest nutno dobře rozlišovat, ze které doby pocházejí. Některá jsou z pozdější doby kolonisační.

[4]) od r. 1027 až 1380. Srovnej Wetzer-Welte, Kirchenlexikon heslo Stuhlweissenburg.

[5]) V. Chaloupecký, Zprávy arabského geografa z XII. stol. o Slovensku, „Bratislava", Časopis uč. spol. Šafaříkovy I./2. 318 násl.

[6]) l. c. str. 319. Podobně dí i Idrisi o západní Boemii (nynějších Čechách): Celá země je prý v rukou Němců. Němci tu vybírají daně, pečují o bezpečnost, Němci vládnou a vydávají nejvyšší rozkazy, Němci dosazují a sesazují úředníky a nikdo se neopováží zpěčovati se jejich rozkazům. Chaloupecký l. c. 318.

zprávu Idrišiho s tím, co nám vypráví Kosmas lib. II. cap. XVIII. k r. 1061.: Post cuius obitum (Spytihněva) frater eius Wratislaus omnibus Boemiis faventibus sublimatur in solium, qui confestim Moraviae regnum inter fratres suos dividit per medium, dans Ottoni orientalem plagam, quam ipse prius obtinuerat, que fuit aptior venatibus et abundantior piscibus, occidentalem vero, que est versus Teutonicos, dat Conrado, qui et ipse sciebat Teutonicam linguam. Regio autem illa (tedy východní) est planior et campestris atque fertilior frugibus.

Moraviae regnum nemůže znamenati pouze naši dnešní Moravu, nýbrž kraj mnohem větší, je to přece celé království, na něž také Idrisi klade zvláštní důraz. Moraviae regnum dělí na dvě části. Menší, západní, kterou obdržel Konrád. Je to ona část staré Moravy, která za sv. Vojtěcha přičleněna byla k diecesi pražské: Deinde in ea parte, que meridiem respicit, addita regione Moravia usque ad fluvium cui nomen est Wag, et ad mediam silvam, cui nomen est Mŏre... (Kosmas lib. II. kap. XXXVII.) Ostatní část Moravy za Váhem až k Hronu k pražské diecesi přičleněna tehdy nebyla. Východní část Moravy mezi Dolní Moravou (lépe Dolním Váhem) a Hronem obdržel Ota. Tato jest větší a důležitější: „... aptior venatibus et abundantior piscibus... est planior et campestris atque fertilior frugibus.“ Kreslí zde zřejmě obraz jižního Slovenska mezi Váhem a Hronem, rovinatého, úrodného, bohatého na zvěř a rybnaté řeky: Váh, Nitra, Žitva, Hron a Dunaj. Za vlády Spytihněvovy držel ji Vratislav sám, kdežto o západní část Moravy měli se dělit oba mladší bratři Konrád a Ota. Bratři nebyli s úděly spokojeni, proto byli Spytihněvem jati. Vratislavovi podařilo se prchnouti do Uher ke králi Ondřejovi, prosit ho o pomoc. „Spitignev vir prudens“ obávaje se, „ne forte invaderet frater suus totam cum Ungaris Moraviam“,[1]) vydal mu jeho díl, který mu byl otec určil, t. j. Moravu ležící na nynějším Slovensku. Tak dělí se rodina Přemyslovců za nemalých hádek o zbylý kus „regni Moraviae“,[2]) Maďaři přistřihují stále její hranice[3]) a k r. 1123 vypravuje Kosmas naposled o čtvrcení „illius regni“ (Moravy) posledního zbytku staroslavného království moravského.[4]) Ve druhé

[1]) Kosmas lib. II. cap. XVI.

[2]) tamt. lib. II. cap. XV. a XVIII.

[3]) tamt. ad a. 1116. lib. III. cap. XLII.

[4]) tamt. lib. III. cap. LI. — Historikové dosud rozdávali úděly Přemyslovcům pouze v území dnešní Moravy, nikoliv i na Slovensku! Podrobněji se na tomto

pol. X. stol. ustalují se na periferii bývalé Moravy nové politické útvary. Arpádovci, Piastovci i Přemyslovci usilují uchvátiti co nejvíce z rozvrácené říše moravské. Naše nynější Morava a západní Slovensko leželo uprostřed těchto soupeřů, i není tudíž divu, že držitelé jejich se častěji měnili. Začátkem XI. stol. drželi oba zbylé díly staré Moravy na čas Poláci.[1])

Břetislav Achilles utíkal r. 1021 s Juditou z Německa přímo do Moravy, kterou mu kdysi předtím otec jeho udělil a z níž nyní Poláci byli vyhnáni.[2]) Kosmas praví zřetelně, že Břetislav obdržel celou tehdejší Moravu a nikoli pouze nějakou její část.

Patřila tedy i tato východní část staré Moravy Rastislavovy ještě ve 12. stol. českému státu! Anonymus regis Belae v Gesta Hungarorum posouvá zřejmě události do šeré minulosti, když praví: mortuo Athila rege, terram, que iacet inter Wag et Gron a Danubio usque ad fluvium Moroŭa, dux Boemorum sibi praeoccupaverat et in unum ducatum fuerat (kap. 35).

Stará moravská říše Svatoplukova nesla titul „r e g n u m“,[3]) království moravské. Sám král Arnulf píše r. 888 „de Marauorum regno“.[4]) Svatopluk je tedy králem moravským.[5]) Francké annály

místě otázkou obírati nelze. Zvláště lokalisaci četných míst, s nimiž si interpretové nevěděli rady, bude nutno hledati na Slovensku.

[1]) „post obitum secundi Bolezlai sicut urbem Pragam, ita t o t a m M o r a v i a m vi obtinuerant Polonii.“ Kosmas lib. I. cap. XL.

[2]) „... Bracizlaus cum nova nupta patre salutato duce Oldarico recta via proficiscitur in Moraviam. Nam antea pater sibi t o t a m i l l a m t e r r a m tradiderat in potestatem fugatis cunctis de civitatibus Poloniis, ex quibus multos comprehensos, centenos et centenos ordinatim catenatos vendi iusserat in Ungariam et ultra. ...“ Kosmas lib. I. cap. XV.

[3]) Mon. Germ. Hist. II. (Kosmas) 34; 50; MGSS I. 415; 601. Legenda mor. FRB I. 105. Jinak v legendách „Morava“ neb „země moravská“. R. 860 myslí Regino pod „Marahensium regna“ snad několik krajů slovanských, nad nimiž měl vládu svěřenou „princeps“ Rastiz. Item Regino „regna Sclavorum“ MGSS I. 589. Herimanni Aug. Chron. ad a. 869. E quibus Karolus caeteris iunior, cunctis Rastizi munitionibus captis, totam Marahensem regionem ferro, igne praedaque vastavit, Karlomannus regnum Zuentibaldi, nepotis Raztizi nihilominus depopulatur, ... Annal. Fuld. píší k r. 870 o dvojím království Svatoplukově a Rastislavově. Zuentibald, nepos Rastizi, propriis utilitatibus consulens, se Carlmanno una cum regno, quod tenebat, tradidit .... Carlmannus vero regnum illius (Rastizi) nullo resistente ingressus, cunctas civitates et castella in dedicionem accepit; et ordinato regno atque per suos disposito ...

[4]) CDB I. č. 28.

[5]) Mon. Germ. Hist. II. (Kosmas) 22—32. Leg. mor. FRB I. 106. Jinde jej jmenují legendy cyrillo-methodějské knížetem. Leg. sv. Ludmily FRB I. 191 a 193. Křišťan FRB I. 202 a 203.

nazývají ho vesměs dux, snad aby vyznačily rozdíl mezi králem franckým; jediný Regino píše „Marahensium Sclavorum rex".[1] R. 885 oslovuje také kurie papežská Svatopluka králem.[2]

K tomuto království moravskému přináležely ještě jiné země a to: Boemia, Polonia a Rossia.[3] Boemia odpadla již r. 895.[4] Místo ní objevuje se jako samostatný kraj naše nynější Morava. Patřily tedy ke království moravskému tři provincie, dukáty; království samo jest pak provincií čtvrtou.[5] Rossia vyskytuje se jako ucelené území také pode jménem „provincia".[6]

Svatopluk byl z počátku knížetem celé Rossie.[7]

Polonii nazývá Pulkava „terra".[8] Život sv. Methoda vypráví, že „pohanský kníže mocný velmi, sedě na Visle, posmíval se křesťanům a příkoří činil. Method poslav k němu řekl: ‚Dobře by bylo, abys se pokřtil, synu, o své vůli ve své zemi, abys nebyl zajat a nuceně křtěn v cizí zemi, a vzpomněl si na mě.' Což se i stalo."[9] Proměněna byla v provincii staré Moravy. Snad by se dala identifikovati s onou provincií, kterou nazývá zakládací listina pražského biskupství: „Krakoua civitas provinciaque".[10] Ibrāhīm b. Ja'qūb mluví též o Krakovsku jako o vlastním území.[11] O sv. Vojtěchu vyprávějí Ademari Historiae, že „convertit ad fidem Christi quattuor istas provincias ... scilicet Pollianam, Sclavaniam, Waredoniam, Cracoviam."[12] Nelze v těchto provinciích spatřovati části dřívější Polonie, která později dostává název království?

[1]) MGSS I. 601 a 606.

[2]) CDB I. č. 26.

[3]) Pulkava str. 54. „... regnum Moravie, cui suberant Boemia, Polonia, Russia et quam plures ducatus alii nec non naciones et terrae ..."

[4]) MGSS I. 411. Při království moravském byla od r. 890. (MGSS I. 601.)

[5]) MGSS I. 369. Magnam tamen provinciae (Rastizi, t. j. vlastního království) partem ... vastavit (Hludovicus). Annales Xantens. ad a. 870 „Rasticium regem", ad a. 871 „Rasticius rex Margorum"; Annal. Hildesheim., Annal. Weissenburg., Annal. Lamberti, Annal. Ottenburani ad a. 855 et 864: „... contra Ratzidum regem Marahensium."

[6]) srovnej Hlídka 1927, str. 438. Mon. Germ. Hist. II. str. 41 a 44, CDB I. 343; MGSS XI. 264 „in Ruzziam (var. Ruhhiam) provinciam".

[7]) FRB I. 27. pozn. 4. MGSS IV. 851.

[8]) FRB V. 16.; 17; 54.

[9]) FRB I. 48. Po smrti Svatoplukově zemi zase uchvátili Poláci. Kosmas lib. I. cap. XIV.

[10]) Kosmas lib. II. cap. XXXVII.

[11]) Marquart l. c. 142.

[12]) MGSS IV. 129. pozn. 2.

Pro naši nynější Moravu ustaloval se název „provincia“.[1]) Zakládací listina biskupství pražského jmenuje ji „ducatum“[2]) a hranice krajiny (regionis) jeho také vymezuje.[3]) Při povýšení Boemie na království r. 1086 byla k němu přidána naše Morava jakožto markrabství, „Moravia velut marchionatus[4]) nec non Polonia, Russia et alii ducatus et terre, que olim ad regnum Moravie pertinebant.[5]) Folcuini Gesta Abbatum Lobiensium cap. 25 ad a. 954 píší: Quorum (Hungarorum) insatiata crudelitas sub Henrico rege transgressa terminos Marahensium, quos sibi non longe ante impia usurpavit licentia, plerasque provincias regni eius ferro et igne longe lateque vastavit. Dotvrzují takto, že stará Morava byla královstvím, k němuž patřily ještě vedlejší země jako jeho provincie.

Když po smrti velikého Svatopluka papež Jan IX na popud Mojmíra II do Moravy vyslal své legáty, arcibiskupa Jana, biskupy Benedikta a Daniele,[6]) aby církevní zřízení v říši moravské nově upravili, vzali tito přirozeně za podklad nového uspořádání církevního stávající rozdělení politické. Čtyřem provinciím odpovídaly čtyry diecese.[7]) A to jedna arcidiecese s arcibiskupem v čele a jí podřízeny byly tři diecese tří provincií moravských. Sídlo arcibiskupské bylo za sv. Methoděje na hradě Moravě, a není příčiny, proč by z tohoto království přeneseno býti mělo jinam.

Na nynějším severozápadním Slovensku, tedy v Rossii bylo již podobně za doby Methodějovy biskupství, a to v Nitře.[8])

---

[1]) Kosmas lib. II. cap. XLIII; MGSS IV. 784. „Mulier quedam provinciae Marehern de civitate Olomucz ...“; CDB I. č. 80 ad a. 1078; č. 129 ad a. 1142.

[2]) CDB I. č. 86; též Kosmas lib. II. cap. XXXVII ... per totum Boemię ac Morauię ducatum ... Přemyslovci vládnoucí v ní nazývají se vesměs „duces“.

[3]) tamt. Deinde in ea parte, que meridiem respicit, addita regione Moravia usque ad fluvium, cui nomen est Wag, et ad mediam silvam, cui nomen est Mŏre, et eiusdem montis ...

[4]) Dle toho nenese naše Morava titul „markrabství“ teprve od r. 1182. Srovnej o tom Č. Č. H. XXXII. 606 referát J. Pekaře.

[5]) Pulkova str. 54.

[6]) CDB I. č. 30.

[7]) tamt. č. 33 „... quorum (biskupství antistitum) etiam quatuor, usque dum Ungri regnum Bauuariorum invaserunt, sicut presenti cognitum est ętati, in Marauia manserunt“.

[8]) Ještě v době sv. Štěpána jsou jakési zmínky o biskupu Nitranském „Bystřickém“, Bisztritus, Besztertus. Biographus S. Gerardi c. 20. Umučen byl 27./IX. 1047. Potom biskupstvi Nitranské zaniká úplně a objevuje se zase až r. 1133 Nicolaus Ep. Nitriensis. Srovnej o tom Ep. Nitr. ejusque praesulum Memoria 1835

O třetím biskupství moravském na naší nynější Moravě, tedy provincii Moravě, dochovaly se nám chatrné zprávy v olomouckém „Granu“ a na něm budující Augustinově „Series episcoporum olomucensium“, jakož i v nápisech obrazů olomouckých biskupů.[1])

Synoda mohučská v r. 976 zná dobře biskupa moravského „Moraviensis episcopus“; nikoliv arcibiskupa, nýbrž pouhého biskupa! Jména jeho bohužel neuvedla. Nebyl jím rozhodně Wracen, kterého má Kosmas za jakéhosi (cizího) biskupa a který v provincii Moravě působil kdysi před dobou biskupa Šebíře, tedy před r. 1030.[2]) Toto moravské biskupství (nikoliv arcibiskupství!) zvané tak dle provincie Moravy bylo při založení biskupství pražského s tímto sloučeno: ut uterque episcopatus, Pragensis simul et Moraviensis, sicut fuit ab inicio, ita unus et integer permaneat. (Kosmas lib. II. cap. XLIX.) Biskupové pražští byli si také vědomi, že spravují dvoje biskupství: Hic (Severus) fere omni tempore sui presulatus sine aliqua refragatione et sine omni contradictione Boemie et Moravie quasi unum et individuum episcopium rexit . . . (Kosmas lib. II. cap. XXI.) Když pak biskupství moravské bylo za Šebíře obnoveno, považují všechny prameny historické svorně nového biskupa moravského Jana za třetího biskupa moravského. Počítají takto obě nekrologia olomoucká „Granum“ i Augustinova „Series“. S tím shoduje se i počítání Mnicha Sázavského (FRB II. 257 a 263), Letopisů Hradištsko-Opatovických (FRB II. 390), Vincencia (tamt. 426) a Jarlocha (tamt. 491). Předpokládají tedy dva biskupy, a to v době, než bylo zřízeno biskupství pražské.

Čtvrtá provincie konečně, Krakovsko, klade rovněž jakési mlhavé začátky svého biskupství do doby pomethodějské.[3]) Následující bouřlivé doby nedopřály, aby církevní organisace legáty papežskými zavedená plně se rozvinula, a neúplné a zmatené zprávy podávají jen velmi nejasný obraz církevně-politické situace rozvrácených diecesních provincií staré Moravy.

---

[1]) Dr. A. Breitenbacher, Legendy na obrazích olomouckých biskupů v kroměřížském zámku. XII. Výroční zpráva arc. gymn. v Kroměříži.

[2]) Fertur autem, quod fuisset in Moravia ante tempora Severi quidam episcopus, ut reor, nomine Wracen. Kosmas lib. II. cap. XXI.

[3]) Srovnej Heyne, Gesch. d. kath. Kirche Schlesiens. Gams Series. Ep 349. jmenuje v Krakově biskupy již v II. pol. X. stol. Prvního nazývá Prochorus † 986.

Poslání sv. Vojtěcha ve staré Moravě.

Překvapuje-li nás okolnost, že sv. Vojtěch odchází ze své diecese do Stoličního Bělehradu[1]) ke knížeti pannonskému Gejsovi a na památném místě metropole sv. Methoděje na hradě Moravě křtí jeho syna sv. Štěpána, vidíme v tom konečné a úspěšné výsledky říšské politiky, která dobou cyrillo-methodějskou byla z východních krajů slovanských násilně k západu vytlačena. Jako v severnějších krajích polských tak i ve staré Moravě užívá k šíření vlivu říšského císař Ota III prostředí slovanského.[2]) Pražský biskup sv. Vojtěch křtí syna Gejsova jménem domácího světce Václava (Věnceslava[3]) — Vaic, Stephanus. Sv. Vojtěch obnoviti měl, ovšem na nových základech, organisaci biskupství, z níž jakési stopy ve staré Moravě ještě z dob pomethodějských zůstávaly. Pozdní pramen Platinův[4]) ze 16 stol. o tom dí toto: „Adalbertus autem Bohemus Pragensis episcopus, tantae sanctitatis tum habitus est, ut divino spiritu impellente in Pannoniam descendens, ut regem Ungarorum baptizaverit et omnes provinciae episcopos ad bene de Deo promerendum exemplo et vita extruxerit.“ Organisace církevní za Gejsy[5]) a sv. Vojtěcha sice ještě nebyla provedena, ale jisté směrnice do budoucna již vytyčeny byly. Legendy vyprávějí nám ještě více o působení sv. Vojtěcha ve staré Moravě a vděčná arcidiecése uctívala památku „Beatissimi Adalberti Martyris, huius Strigoniensis Ecclesiae Patroni praecipui.“[6]) Jemů vystavěl sv. Štěpán „Pannoniae Rex“ na hradě

[1]) „Adalbertus ... abiit in provinciam Ungriam, que dicitur Alba.“ Interpolator Ademari Historiarum. MGSS IV. 129.

[2]) Císař Ota (dle kontextu zdá se, že to byl již Ota I.) pravil prý jednou žertem sv. Vojtěchovi, který dlel často u jeho dvora: Talis episcopus sicut vos estis, debuisset pergere ad praedicandum Sclavorum gentes. MGSS IV. 129 pozn. 2.

[3]) K r. 1018 píše Dětmar, že popud k církevní organisaci v Uhrách vyšel od Oty III.: Imperatoris autem predicti (Oty III.) gratia et hortatu Vaic (i. e. Stephanus) gener Henrici, ducis Bowariorum, in regno suimet episcopales cathedras faciens coronam et benedictionem accepit. Thietmari Chron. IV., cap. 59.

[4]) Historia Platinae, de vitis pontificum str. 148.

[5]) Vita Major Stephani cap. 3. dí o Gejsovi, který byl již křesťanem: Cumque nimium esset sollicitus de rebellibus domandis et ritibus sacrilegis destruendis, et episcopatibus secundum aestimationem suam ad profectum sanctae ecclesiae statuendis, ... MGSS XI. 230. Gejsovi nebylo dopřáno uskutečniti svoje záměry. Zjevení pravilo k němu: non tibi concessum est perficere, quod meditaris, quia manus pollutas humano sanguine gestas. De te filius nasciturus egredietur, cui haec omnia disponenda divinae providentiae consilio Dominus commendabit. tamt.

[6]) CDH X.-2. 506. Acta visitationis a. 1397.

svém chrám[1]), pečetí, nesoucí jeho obraz i nápis, stvrzovány pak důležité listiny.[2])

Z Uher pak odešel Slovenskem[3]) sv. Vojtěch do Polska, aby i tam rozvinul podobnou činnost. Dílo jeho ve staré Moravě dokončil spolu se sv. Štepánem a kurií římskou druh Vojtěchův Radla-Anastasius, první arcibiskup ostřihomský.[4]) Ustanoveno tenkráte, aby každá z desíti provincií, v něž celá říše byla rozdělena, obdržela po jednom biskupství.[5]) Tohoto velkorysého plánu ovšem nebylo možno provésti najednou a kusé prameny historické dotvrzují, jak teprve ponenáhlu se uskutečňoval.

Nové církevní zřízení země svatoštěpánské jest výslednicí více než staletého boje císařství západního s východním, kdy podařilo se konečně císařské politice německé odsunouti ze staré Moravy kulturně náboženské i politické vlivy byzantsko-slovanské,[6]) jak už před tím ovládla i slovanskou Boemii. Stejně do Čech jako do staré Moravy šířila se úcta bavorských patronů sv. Emmerama[7]) a sv. Štěpána Prvomučeníka. Kníže Gejsa staví na hradě ostřihomském chrám sv. Štěpánu Prvomučeníku.[8]) Nezračí se snad i ve jméně našeho národního světce sv. Václava (Věnceslava) vliv bavorský?[9])

[1]) Monum. Strig. I. č. 5.

[2]) faksimile Monum. Strig. I. str. XI.

[3]) Adalbertus episcopus causa praedicandi verbum Dei Ruziam (lépe variant, Prusciam, Prusy) ingressus, ibi palma martyrii coronatus est. MGSS XI. str. 232. Vita Maior.

[4]) Srv. Chaloupecký, Radla-Anastasius. „Bratislava" I.-2. 210 násl. Tamtéž udána též starší bohatá literatura.

[5]) Cum his Dei servus princeps christianissimus aliquando communiter cum omnibus, aliquando sigillatim cum unoquoque eorum colloquium habens, provincias in decem partus es episcopatus, Strigoniensem ecclesiam metropolim et magistram per consensum et subscriptionem Romanae sedis apostolicae ceterarum fore constituens. Vita maior cap. 8.

[6]) Nové kláštery osazovány jsou výslovně mnichy ritu latinského. ad a. 1019 Mon. Strig. I. č. 14. „. . . ubi (in Zala) ordinauimus Abbatem Latinum . . ." Řečtí mniši drželi se jen pořídku. Tamt. č. 7. Stephanus enim litteras has certe in forma clausa, quemadmodum Monialibus graecis de Valle Vesprimiensi edidit. — Na Vyšegradě udrželo se opatství řeckých mnichů až do r. 1221, kdy na rozkaz papeže Honoria III. nahrazeni měli býti mnichy latinskými. Mon. Strig. I. č. 240. „quod Abbatia de Wisagrade Vesprimiensis diocesis, in qua ius obtinet patronatus, grecos habet monachos et habuit ab antiquo, in quorum manibus abbatia ipsa adeo . . . est collapsa, quod nisi persone instituantur ibidem, vicinis ecclesiis lingua et vita conformes, vix aut nunquam adiciet ut resurgat; . . ."

[7]) Basilika v Nitře mu byla zasvěcena.

[8]) Více o tom v části III.

[9]) Dóm v Řezně byl zasvěcem sv. Štěpánu Prvomučeníku. Viz MGSS IV. 564.

Krátce po rozvrácení hlavního města Moravy[1]) jde episkopát německý, vedený samým arcibiskupem Dětmarem, na výboj do starých svých posic a ostrým dopisem — jest-li výraz dosti silný — papeži Janu IX[2]) žaluje, že mu byly neprávem odňaty země moravské. Nyní byly politicky zlomené a bezmocné, a proto bavorský episkopát snaží se opět navázati na dobu předcyrillomethodějskou, kdy zvláště biskupové pasovští a řezenští v krajinách oněch vyvíjeli misionářskou činnost. Sv. Martin, biskup tourský, rodák z pannonské Sabarie, k němuž úcta již v dobách karolinských na Martinské hoře vzkvétala, stává se opět nacionálním světcem, a sv. Štěpán zahrnuje jeho benediktinský klášter vyznamenáním i statky.[3]) Týmž duchem jako zmíněný list arcibiskupa Dětmara nesou se listiny biskupů bavorských v celém století desátém.[4])

Posouvání vlivu římsko-německého do krajin staré Moravy dálo se jen ztuha a pozvolna a vyžádalo si mnoho obětí. Vitae sanctorum vypočítávají celou řadu svatých misionářů, z nichž nejeden krví svou zkropil dílo tohoto poslání. Po stopách sv. Vojtěcha šel biskup Brunus, biřmovacím jménem Bonifacius zvaný.[5]) Opata Astrika doprovázeli žáci, z nichž Bonifacius dobyl si palmy mučenické.[6]) Z Polska přibyli dva svatí poustevníci Ondřej a

[1]) r. 899. Srv. část III.

[2]) CDB I. č. 30.

[3]) O klášteře svatomartinském pojednává D. Fuxhoffer, Monasteriologiae Regni Hungariae I. str. 7.—157.

[4]) CDB I. č. 33, č. 368, č. 370, č. 374.

[5]) Quod exemplum eius (s. Adalberti) secutus Brunus episcopus ... ipse humiliter abiit in provinciam Ungriam, quae dicitur Alba Ungria ... Sanctus autem Brunus convertit ad fidem Ungriam provinciam, aliam, que vocatur Russia. — Zprávy o působení sv. Brunona jsou jinak zmatené. MGSS IV. str. 129—130. S 18 společníky obrátil „regem Russorum", syna jeho a tisíce jiných. Zavražděn byl 14./II. 1008 neb 1009, ... quem nunc felicissimum martyrem se habere Russiana gloriatur ecclesia ... Vita S. Romualdi str. 850. Tato Russia nestotožňuje se s Ruzzií, Rasií, Rossií, o níž bylo mluveno. Nachází se více na sev. východě a jmenována bývá též Russia „Nordmannorum" (MGSS V.) na rozdíl od Russie slovenské, „Rugiorum". Tak píší o smrti sv. Brunona Annal. Quedlinburg. str. 80. ad a. 1009: Sanctus Bruno, qui cognominatur Bonifacius, archiepiscopus et monachus, IIo suae conversionis anno in confinio Rusciae et Lituae a paganis capite plexus ... Thietmari Chron. ad a. 1009 ... in confinio Pruciae et Rusciae.

[6]) MGSS XI. 232. ... pater Ascricus cum suis discipulis advenit, quorum unus Bonifacius nomine, in loco patris abbas deinde constitutus ... in cervice gladio percussus, licet postea superviveret, non est privatus martyrio.

Benedikt.[1]) Ze země boemské zavítal k sv. Štěpánovi častěji bl. Gunterius.[2]) Tenkráte ale odpor na východě byl již zlomen. Dřívější misionářská akce sv. Wolfganga na Dunaji v Uhrách[3]) potkala se však s podobným neúspěchem jako před tím působení sv. Adalberta, pozdějšího arcibiskupa Magdeburského, v Rossii.[4]) Magdeburg na severu a Řezno, Pasov a Salzburg na jihu byly opěrnými body velkorysé politiky Ottonů, která znovu vzkřísila říšský „Drang nach Osten".

Myslím, že ozvěnou tohoto trvalého vítězství západního světa latinského nad orientací byzantsko-slovanskou je zlatinisování jmen hlavních měst v bývalé staré Moravě. Podobná změna odehrávala se i za našich dnů při velikých přesunech politických po světové válce, kdy jména důležitých měst takořka přes noc přiodívala se novými názvy, stranou vítěznou jim vnucenými, při čemž jména dřívější přes úřední nařízení starou generací se ještě udržují. Tak i tenkráte slovanský Bělehrad změněn v Alba (Regia), Morava pak dle své polohy při vtoku Hronu do Dunaje nazvána podle

---

[1]) Tamt. Venerunt et alii duo de terra Poliensi, heremiticam vitam causa contemplationis eligentes, quorum unus Andreas nomine per confessionis meritum angelicis choris est associatus, testibus miraculorum signis per ipsum a Domino factis, alter Benedictus pro Christo sanguine fuso mirabiliter laureatus.

[2]) Tamt. str. 236 ... heremita beatus Gunterius, qui liberalitate caritativi principis illectus solebat eum saepius de terra Boemorum visitare.

[3]) O působení jeho více v části III.

[4]) „... qui verbum Dei seminans, Rugiis praedicavit. Sed ab incredulis pulsus, venit ad Ottonem magnum, qui eum honorificentissime suscipiens, novae sedi praefecit archiepiscopum ... Pauli Lang. Mon. Chron. Citizense str. 1126. — Ann. Hersfeld. píší k r. 961: Isto anno venerunt legati Ruscie gentis ad regem Ottonem et deprecati sunt eum, ut aliquem suorum episcoporum transmitteret, qui eis ostenderet viam veritatis; et professi sunt, se velle recedere a paganico ritu et accipere nomen et religionem christianitatis. Et ille consensit petitioni eorum et transmisit Adelbertum episcopum in fide catholicum. Illi per omnia mentiti sunt, sicut postea eventus rei probavit, quia ille predictus episcopus non evasit letale periculum ab insidiis illorum. Mon. Germ. Hist. II. str. 41 pozn. Thietmari Chron. lib. II. 750: ... Aethelbertumque Treverensem, professione monachum, sed Rusciae prius ordinatum presulem et hinc a gentilibus expulsum, ad archiepiscopatus apicem ... promovit. Viz Annal. Saxo ad a. 908, Chronogr. Saxo ad a. 969 Rusciae = Rugis. Handlexikon: Adalbert, Erzb. v. Magdeburg, OSB, wurde 961, als er noch Mönch v. St. Maximin b. Trier war, von Otto d. Gr. auf Empfehlung des Erzb. Wilhelm v. Mainz zu Missionszwecken nach Russland (!) gesandt, kehrte aber schon das Jahr darauf ohne Erfolg an den Hof zurück.

těchto řek:[1]) Istrogranum[2]) zkráceně Strigonium, odtud slovanské Ostřihom a maďarské Esztergom. Jméno samo naznačuje, že Istrogranum je dvojměstí, jehož hlavní část leží na pravém břehu Histru, druhá, menší, tvořící předpolí hradu po levém břehu Dunaje při vtoku Hronu — lat. Granum. Posud ještě nazývá se osada při ústí Hronu (maď. Garam) Garam-Kövesd. Němci pak převedli jméno Hronu na hrad sám píšíce posud Ostřihom — Gran.

Z dávné minulosti velikého hradu moravského.[3])

Kapitolou touto nemůže býti ani zdaleka vyčerpána historie památného místa. Přehledným rozhledem nabudeme spíše přesvědčení, jak výhodná byla jeho poloha, že odedávna sloužila obyvatelstvu kraje za záštitu, a to od dob nejstarších až po poslední osazení Maďary.

Anonymus v Gesta Hungarorum cap. 46. líčí příchod Arpádův do sídla svého praotce Attily „Ecilburgu" tak, že obé hledám v Ostřihomě, nikoli v Budíně. Píše: „Transito Danubio castra metati sunt iuxta Danubium usque ad aquas calidas superiores... intraverunt in civitatem Atthilae regis. Et viderunt omnia palacia regalia, quedam destructa usque ad fundamentum, quedam non, et ammirabantur ultra modum omnia illa edificia lapidea." Na dvou místech po pravém břehu Dunaje vyvěrají teplé prameny, u Budína a u Ostřihomu. Ostřihom leží výše na Dunaji, proto „aquae calidae superiores", kdežto „inferiores" platily by Budínu. Budín tlačí se do popředí mnohem později. Ještě k r. 1106 čteme: Erat nempe Strigonium, Buda nova nondum tunc erecta, locus opportunissimus, ad quem ex omni parte regni huiusmodi pecuniae comportari facile potuerint.[4]) Anonymus i jiní kronikáři stotožňují Arpádův hrad se starým hradem Attilovým. Neznáme odnikud bližšího určení Attilova hradu. Conversio Bagov. et Carant.[5]) vypráví, že r. 377 přešli Hunové řeku Dunaj a usadili se v Pannonii. Není-li vskutku v Pannonii pevnějšího místa než právě hrad moravský, ona „ineffabilis munitio", obráží se ve starých pověstech přece jen kus historické pravdy, která místo stotožňuje se sídlem Attilovým.

---

[1]) Podobně nazývají na př. Slovinci Vídeň dle řeky Dunaje — Dunaj.

[2]) Memoria Basilicae Strigoniensis 1856, str. 3. — Canonicus Istro-granensis ad a. 1762, Arx. Strigon. str. 49.

[3]) O nálezech prehistorických referuje v Annales Strigonienses Sinka Ferenc Pál.

[4]) Monum. Strig. I. cap. 35.

[5]) Cap. 6.

Ve starověku drželi Pannonii Římané a zpevnili provincii četnými tábory. Půdorysu tábora římského nebylo již lze na ostřihomském hradě zjistiti. Památek římských našlo se však mnoho.[1]) Soós Elemér (l. c.) stotožňuje hrad s římským kastelem „Salva Mansio" zvaným. Rovněž i po levé straně Dunaje v předpolí leželo již za římských dob menší castellum „Anabum".

Moravský hrad avarským hrinkem.

Po zániku říše hunské opanovali po čase nižiny podunajské Slované.[2]) Sami však tištěni byli Avary, kteří se zmocnili jejich hradů.

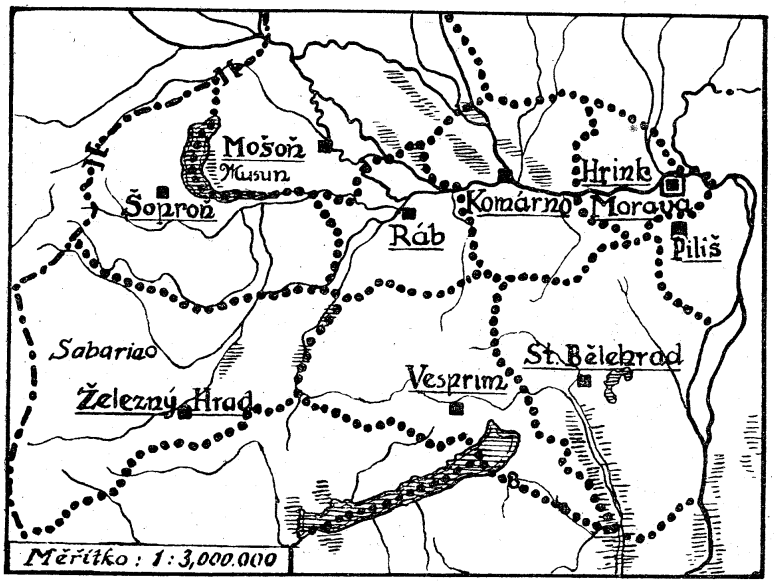

Soustava uherských středověkých komitátů ve staré Avarii dle Spunera.

R. 796 přitáhl syn Karla Velikého Pipin až k jejich hlavnímu hradu, který dle Anonyma byl někde k východu mezi Rábou a Dunajem, a zpustošil jej: qui (Pippinus) perveniens usque ad celebrem eorum locum qui dicitur Rinch,[3]) ... Odtamtud vracel se opět

[1]) Zvláště ve východní části hradního příkopu našlo se mnoho římských mincí. Již J. Máthes, Arx Strigoniensis, str. 70 násl. určuje jich asi na 1208. Nejvíce — asi na 600 — z doby pannonského M. Aurelia Proba (276—282). Kromě toho zbytky kamenů s řím. nápisy, cihly se značkou „Quadriburgium" a lampičky označené „Fortis" a „Justis". Mnoho z nich uvádí Máthes (l. c.) a též něco Soós Elemér, Esztergom vára és ostromai v Annales Strigonienses II. sešit.

[2]) Tunc vero Sclavi post Hunos inde expulsos venientes coeperunt istis partibus Danubii diversas regiones habitare. Convers. Bag. et Carant. str. 9.

[3]) tamt.

Pannonií směrem k Blatnu a přes Rábu.[1]) Dle Annal. Laureshamens. přitáhl Pipín ze sev.-záp., překročil Dunaj, pervenit ad locum, ubi reges Avarorum cum principibus suis sedere consueti erant, quem et in nostra lingua Hringe nominant; cap. XXVIIII.[2])

V severovýchodní Pannonii při ohbí Dunaje není pevnějšího místa než Ostřihom, a „celeber locus" Avarů připomíná moravské „illa ineffabilis munitio".

Kryje-li se území Avarů částečně s krajem staré Moravy a stal-li se hlavní Hring avarský hlavním hradem moravským, zajímati nás bude i to, co vypravuje o Hunnii neboli Avarii mnich sangallenský, jak to byl slyšel od Adalberta, který za válek avarských a slovanských zemi jejich poznal. Stručné vypravování jeho je do jisté míry na ujmu jasné představy. Proto také interpret v Mon. Germ.[3]) rozšiřuje území hunské od řeky Enže až za Tisu k Transilvanským Alpám. Karel Veliký dobyl celého území avarského, jak sám mnich sangallenský píše,[4]) Bulharů však nepodmanil. Ti přebývali hned za Dunajem k východu. Hranice Avarie nepřekročila tedy k východu Dunaje, tak jako hranice staré Moravy. Vítězství nad Avary považoval Karel za jedno z největších nejen proto, že Avaři znepokojovali stále východní jeho země, nýbrž že pevná a spořádaná, militaristicky vybudovaná organisace jejich země ohroziti mohla každou chvíli v základu jeho říši. (P. d.)

[1]) tamt.

[2]) Srovn. Annales Guelferbytani ad a. 796, též Annal. Juvaven. min. ad a. 796. podobně Annal. Laureac. ad. a. 796; podobně Einhardi Annales ad a. 796; tamtéž čteme „Hringus, a Langobardis autem Campus vocatur . . ."; tamt. Einhardi Fuld. Annal. ad a. 796 „. . . . campus eorum, quem vocant Hringum . . ."

[3]) MGSS. II. 748 pozn. 59.

[4]) tamt. str. 748. Quos tamen invictissimus Karolus ita in annis octo perdomuit, ut de eis ne minimas quidem reliquias remanere permiserit. A Bulgaribus vero ideo manum retraxit, quia videlicet, Hunis extinctis, regno Francorum nihil nocituri viderentur.

K dějinám Brna v nejstarší době.

Hrad brněnský. — Brno a „burgus“ brněnský.

Jan Tenora.

Teprve koncem 11. století nastává doba historická Brnu, v němž byl župní, knížecí hrad s podhradím. Ale kde stál původně ten hrad?

Z novějších historiků Dr. Šujan ve svém „Dějepisu Brna“[1]) má za samozřejmé, že byl na nynějším Špilberku.

Dr. Bretholz[2]) vyslovuje se zdrželivě, že těžko řešit otázku, byl-li nejstarší hrad hned na Špilberku nebo původně na Petrově; kloní se však přece pro Petrov dodávaje, že je pravděpodobno, že v 11. a 12. století knížecí hrad rozkládal se na Petrově a v bezprostřední blízkosti (směrem k Dominikánskému náměstí); důvodem je mu, že jméno Špilberk uvádí se poměrně pozdě, že Špilberk je značně vzdálen od pozdějšího města, zvláště však, že podle analogie s jinými místy hrad a nejstarší kostel úzce spolu souvisejí; dodává pak, že špilberský hrad vznikl teprve v 13. století.

V „Popise města Brna k soutěži na regulační plán 1926“, jehož první historické statě byly podle Dra Šujana sestaveny, pozměnil architekt Stanislav Sochor tvrzení Dra Šujana o župním hradě v Brně na Špilberku, a určitě dí, že původní místo hradu bylo na Petrově; r. 1287 byl však hrad již na Špilberku.

Rovněž prof. Vladimír Fischer, jenž prozkoumal nejstarší zbytky staveb na Petrově, je přesvědčen, že původní hrad župní a knížecí byl na Petrově.

Toto přesvědčení lze již docela jistě vzíti za pravdu. Povšimněme si polohy Petrova i Špilberku, v souvislosti s tím rozveďme poněkud důvody Bretholzovy a dodejme, co pozdější tradice naznačuje.

Špilberk byl od původního Brna příliš vzdálen a sráznými úbočími oddělen, — ani potom, když Brno bylo ohrazeno, nebyl do hradeb pojat, se Špilberkem tehdy nebylo takového spojení, jaké se mezi župním hradem a podhradím rozumělo a předpokládalo. Ovšem Petrov byl také příkrým kopcem — třebas i značně nižším nežli Špilberk — i směrem k podhradí, jež bylo na Zelném trhu, ale byl přece zcela blízko podhradí. Že byl nižším kopcem, nevadí; hlavní bylo, že vždycky byl schopen obrany. Při tom nesmíme si

[1]) Vlastivěda Moravská, Brno 1902.
[2]) Geschichte der Stadt Brünn, 8.

ani Petrov ani původní Brno představovati podle nynějšího stavu. Brno v 11. a 12. století nebylo žádným velikým městem, a na Petrově také nestál velký kostel, — stavby tam náležely ke hradu, a tamější kostel byl kostelem nebo kaplí hradní. Je však nesporno, že kostel sv. Petra na Petrově je nejstarším kostelem v Brně, a je také nesporno, že nejstarší kostely byly zakládány na hradech, zvláště na nejdůležitějších hradech. Již tedy také z toho, že nejstarší kostel (kaple) byl na Petrově, právem souditi možno, že původní hrad stál na Petrově. Kostel tam byl nutnou částí hradu, jenž byl středem veškerého života politického i náboženského, a kostel ten byl zároveň střediskem velkofarního obvodu brněnského. Nejstarší brněnský kostel na Petrově zrovna předpokládá hrad také na Petrově. Tak tomu bylo jistě ještě v 12. století.

Možno však také dovolávati se tradice; je sice pozdější, ale právě proto zasluhuje povšimnutí, když ještě po staletích budí v paměti starou skutečnost. Tradice nahrazuje tu aspoň jistým směrem přímé svědectví pramenů, jež se nezachovalo: archiv kapituly brněnské shořel r. 1643 při prvním obléhání Brna od Švedů. Ale přece památka na to, že hrad byl na Petrově, ozývá se v některých zprávách, jež se dosud zachovaly. Povšimněme si listiny, kterou olomoucký biskup Jan r. 1306 (IV. Kalendis Martii) potvrzuje povýšení sv. Petra za kostel kollegiátní. Praví v ní, že kostel sv. Petra stojí na místě tak slavném a věhlasném,[1]) — nezdá se tu, že je to vzpomínka na nejdůležitější a nejslavnější místo v celém Brně, na nejvýznamnější středisko pro správu kraje politickou i církevní, na župní a knížecí hrad a spolu i na kostel při něm, k němuž náleželi všichni příslušníci kraje? A pozdější listina, z konce 16. století, z kapitulního archivu brněnského praví o kostele na Petrově, že byl jako sídlo markrabat a kostel jejich vlastní, kam chodili každého dne na bohoslužby.[2]) Z těchto slov vyznívá blízký, bezprostřední vztah knížat a markrabat moravských ke kostelu Petrovskému, jenž byl jejich vlastním, domácím, a dodejme, hradním kostelem; naznačuje se tu, že kostel byl u jejich sídla, hradu, a že tedy hrad byl také na Petrově.

[1]) In loco tam solemni et famoso; opis listiny v kapitulním archivě v Brně.

[2]) „Relatio de ecclesia collegiata et parochiali Montis s. Petri": Fuit haec ecclesia omnium prima a marchione Moraviae, cuius nomen ignoratur, ante quadringentos et quadraginta amplius annos aedificata et in parochialem constituta, eratque quasi sedes marchionum, et ecclesia illorum propria, quam in quotidianis officiis frequentabant.

Ve 13. století však již starý knížecí hrad na Petrově nevyhovoval; buď bylo v něm málo místa pro knížecí dvůr, nebo chátral. Markrabí Přemysl přebýval r. 1234 ne na hradě, nýbrž v domě mincmistra Brumona, a u něho pobýval také za svých návštěv Brna král Václav; také král Václav II zdržoval se v Brně koncem 13. století obyčejně v domě Alramově na Rybném trhu.[1])

Ale již se budoval pro vzkvétající město nový hrad — na kopci Špilberku. Stavba jeho připadá do druhé polovice 13. století. Na tomto novém hradě vystavěl král Přemysl II, jak se rozumělo samo sebou, kapli sv. Jana Křtitele.[2]) Petrov přestal býti hradem knížecím a stal se význačným sídlem duchovenstva, zvláště když r. 1296 byl farní kostel sv. Petra povýšen na kollegiátní s proboštem a kanovníky. Tehdy byl totiž na Petrově místo původní hradní kaple již vystavěn farní kostel na témž místě, kde nynější chrámový presbytář stojí; Čechové na Petrově zbudovali si prostrannější kostel na Petrově,[3]) a Němci svůj kostel u sv. Jakuba. Bývalé budovy hradu na Petrově — místně stěsnané — pozměněny, přestavěny a upraveny nebo nově vystavěny na příbytky kanovníků a duchovenstva při kollegiátním kostele ustanoveného.

Pod hradem brněnským na Petrově bylo podhradí, — na Zelném trhu. A podhradí to obývali Čechové, — kostel sv. Petra byl také jejich českým kostelem. A hrad na Petrově s podhradím českým nazýval se Brno, — nejstarší dějiny brněnské náležejí tedy původním obyvatelům českým, kteří se řídili domácím slovanským právem.

Než Brno záhy rostlo důležitostí, jako sídlo údělných knížat, jako významné místo trhové (již koncem 11. století) a také počtem obyvatelstva. Do českého dotud Brna přicházeli od druhé polovice 12.

[1]) Šujan u. m. 80, 82, 99.

[2]) Tamže 93.

[3]) Prokop ‚Zur Baugeschichte der Brünner Domkirche (M. C. C. 1883) a Die Markgrafschaft Mähren (I. 138) klade stavbu tohoto nového kostela do doby knížete Konrada asi r 1070—1080 a uvádí, že po 100 letech byl kostel dále rozšířen. Bretholz však dí (str. 48), že historické dedukce zde uváděné jsou nespolehlivy. Po Prokopovi podle denárů Konradových vypravuje o třech věžích na Petrovském kostele Šujan (str. 48), z nichž prý prostřední je vyšší a křížem opatřena; ale na denáru, jak jej Prokop vyobrazuje, je prostřední věž masivnější a bez kříže (kříž náleží již k legendě nápisu), kříž však mají dvě pobočni věže; — z obrazu denáru důvodněji bylo by souditi, že zobrazen býti měl hrad s hradní kaplí; že by masivní prostřední věž znamenala věžku sanktusovou na kostele, jak míní Prokop, pokládám za vyloučeno; — rovněž nelze tvrditi, že kostel na Petrově měl v 11. století tři věže, — vždyť jich neměl nikdy ani později.

století obchodníci a řemeslníci — byli to Němci i Nizozemci (z Flander) i Vlachové. Usazovali se zvlášť od Čechů, — na sever od obyvatelstva českého; vystavěli si napřed kapli a pak na místě jejím kostel sv. Jakuba a bydleli kolem něho. Chrám sv. Jakuba stal se pak brzo (již aspoň r. 1231) kostelem farním pro Němce, a blízko něho na nynějším Náměstí svobody (Velkém náměstí) byl již tehdy pro Romany[1]) kostel či kaple sv. Mikuláše, v němž jim přisluhoval kněz románský. Tehdy však ještě původní český živel neustupoval německému; kdežto české podhradí pod Petrovem bylo vlastní B r n o, domy cizích osadníků kolem sv. Jakuba nazývaly se „b u r g u s B r u n e n s i s“ čili také „b u r g u m B r u n e n s e“; nenáležely tedy do vlastního Brna, nýbrž tvořily zvláštní osadu.

Je tedy v obyvatelstvu Brna patrný rozdíl. Ještě dříve, než bylo Brno ohrazeno hradbami, byly tam dvě osady; původní česká tvořila vlastní Brno, a druhá z cizích přistěhovalých za živností a obchodem, opodál Brna na severní stranu tvořila skupinu domů a slula „burgus Brunensis“; přednost náležela vždycky Brnu. Tak bylo i potom, když jak Brno, tak „burgus Brunensis“ byly obehnány hradbami. S naprostou bezpečností náleží původně první místo v Brně Čechům: jejich bylo Brno, jejich byl prastarý kostel na Petrově s celou duchovní správou, jejich byl původní hrad na Petrově: Němci a Romani zaujímají teprve druhé místo, nesídlíce vlastně v Brně, nýbrž jen po opevnění Brna na území města, a nebyli tam původním obyvatelstvem. Není tedy pravdivo a spravedlivo, když se v německých Bretholzových dějinách města Brna staví vždycky na první místo Němci jako prastarý kmen, po nich Romani a pak teprve Slované (die Slawen).

Pravda ovšem, že změna, a to pronikavá a převratná, stala se r. 1243, kdy král Václav udělil všemu obyvatelstvu města Brna právo německé, jež platilo uvnitř městské zdi pro všecko obyvatelstvo, ať původu německého nebo slovanského. Toto německé právo ve svých následcích vydalo na pospas české obyvatelstvo německému; živel německý opanoval a opravdu vtiskl pak svůj nacionální ráz celému městu v řeči i právním zřízení. Německým právem stala se českému obyvatelstvu, původnímu i četnějšímu, křivda neodčinitelná: Přemyslovci zasadili skoro smrtelnou ránu českému obyvatelstvu Brna, neboť Čechové byli tlačeni do pozadí a bezvýznamnosti, a Němcům postaveným do popředí dána příležitost projeviti všecku svou průbojnost.

[1]) „Romani“ má Bretholz za Vlachy (str. 53).

Ale vědomí křivdy, jaká se stala vlastnímu českému obyvatelstvu, nezapadalo, bylo živé koncem 13. století. Čechové nezapomínali, že původním českým obyvatelstvem bylo město vytvořeno, a že živel cizí byl v městě jejich jen osadou, a ještě koncem 13. století připomíná se z první, původní české farnosti na Petrově kostelu sv. Jakuba, že má přestati na svém farním obvodu, který se vztahuje jen na „burgus Brunensis".

Spor o hranice farnosti sv. Petra a farnosti sv. Jakuba z r. 1293 má svůj význam: odkazuje do nepřekročitelných mezí německou duchovní správu u sv. Jakuba, a znamená také snahu udržeti a soustřediti u svého kostela sv. Petra národnost českou, tehdy již rozptylovanou, ustupující a poddávající se; jen na Petrově totiž se česky kázalo. Spor ten ukazuje také dřívější obraz Brna, kdy Čechové pobývali v Brně, Němci a Romani však v „burgu" brněnském.

Běží tedy o to, co znamená slovo „burgus" čili „burgum" a co bylo „burgus Brunensis" čili „burgum Brunense".

Du Cange ve svém Glossáři[1]) vykládá „burgus" za skupinu domů (crebra habitacula constituta seu domorum congregatio, quae muro non clauditur), a dodává, že Vegetius má „burgus" za hrádek (castellum parvulum), a v Glossách že je to věž; připojuje pak své mínění: původně jménem „burgus" nazývali Římané, Gallové i Němci skupiny domů, jež jsou-li větší, nazýváme dnes vesnice a dědiny, potom však když u nich byly na jejich ochranu vystavěny věže a pevnůstky (praesidia), také tyto byly jménem „burgus" označovány.

Brandlovi je „burgus" osídlením u hradu, kde řemeslníci, dělníci atd. přebývali (der Burgflecken, aus denen sich später Städte mit Municipalverfassungen bildeten; auch Marktflecken).

Royt[2]) má „burgus" za místo trhové, za městys, rovněž tak Pekař;[3]) Zychovi[4]) je to sídliště obchodníků s městskými právy.

Bretholz překládá výraz „in burgo Brunensi" slovy: im Burgflecken Brünn, a jinde „burgus" vykládá trochu neurčitě slovem Burgort.[5])

Všichni tito shodují se v tom, že mají na mysli nějakou osadu.

Jen Šujan ve svém „Dějepise Brna má „burgus" všude za hrad. Ale k jakým dochází se závěrům! In burgo Brunensi ecclesia

[1]) Glossarium, 403.
[2]) Čas. Mat. Mor. 1869, str. 72: O Brně za nejstarší doby.
[3]) Č. Čas. Hist. 1902, str. 201.
[4]) Über den Ursprung der Städte in Böhmen, str. 60.
[5]) Geschichte der Stadt Brünn, str. 52, 9.

sancte Marie překládá se: farní kostel P. Marie při hradě brněnském, a ecclesia sancti Jacobi, que est sita in burgo Brunensi: kostel sv. Jakuba, který stojí pod hradem brněnským, — a dodejme hned ještě: per portam, que burgum respicit, qui antiqua Bruna dicitur: od brány Brněnské naproti hradu, který Staré Brno sluje.[1]) Takový výklad slova „burgus" je tedy nemožný.

Ve zvláštní osadě u Brna, označené jménem „burgus Brunensis", byl tedy kostel sv. Jakuba; v listině z r. 1231, jíž biskup Robert potvrzuje klášteru oslavanskému podací právo kostela sv. Jakuba, stojí: ecclesia sancti Jacobi, quae est sita in burgo Brunensi. Také v listině Alexandra IV (V. Kal. Febr. 1261) uvádí se: ecclesia sancti Jacobi de burgo Brunensi, i v druhé listině (V. Idus Mart. 1261): ecclesia sancti Jacobi in burgo Brunensi.[2]) Ještě pak i domácí listina velehradského opata Konrada z r. 1294 praví: (ecclesia) sancti Jacobi burgi Brunensis.[3]) Jasně vytčena tu poloha kostela sv. Jakuba in „burgo Brunensi".

Ale v jakém poměru byl „burgus Brunensis" k Brnu? Osada, „burgus Brunensis", měla menší, podružnější význam než Brno. Zcela určitě praví to zmíněná již listina „Relatio": kostel sv. Jakuba stál in burgo (v osadě), a ne v městě, tak se totiž ve starých privilejích nazývá ona část nynějšího města; část sv. Petra se svým obvodem napřed byla vystavěna a na město povýšena a Brnem pojmenována. V obvodu sv. Jakuba byly pohromadě jen předměstské dřevěné domky. Proto právem obvodu sv. Petra říkalo se „Brno", obvodu sv Jakuba však „burgum Brunense".[4])

[1]) Str. 72, 74, 100. — Ostatně v zakládací listině kláštera zábrdovského (C. D. M. II. č. 48) má se podle Bretholze (str. 29) čísti: cum suis appendiciis in burgo Brunensi, ecclesia (ablativ) s. Marie et omnibus adiacentiis, — není to tedy kostel na St. Brně (d' Elvert), ani pozdější vojenský kostel (Trautenberger), ani na Špilberku (Šujan, 72), nýbrž, jak již Volný správně označil (Kirchl. Top. Brn. I. 187), sám zábrdovský klášterní kostel.

[2]) CDM II. č. 213, III. č. 305 a č. 317. Tyto dvě poslední listiny o kostele sv. Jakuba dokonce zavinily, že v papežské listině vydané v týchž dnech (1261, III. Kal. Febr., CDM III. č. 308) píše se chybně a nemožně i „ecclesia sancti Petri de Burgo Brunensi", — písař maje ještě před očima listinu o sv. Jakubu „de burgo Brunensi", užil přehlédnutím těchto slov také o kostelu sv. Petra.

[3]) CDM V. č. 15.

[4]) „Ecclesia s. Jacobi post liminio aedificata in Burgo posita fuit, et non in civitate, ita enim in antiquis privilegiis pars illa civitatis modernae vocatur, pars s. Petri cum suo districtu primo aedificata et in civitatem erecta fuit et Bruna nominata. In districtu s. Jacobi solum domunculae suburbanae ligneae compingebantur. Unde merito districtus s. Petri Bruna dicta est, districtus vero s. Jacobi Burgum Brunense."

Hranice této osady u sv. Jakuba poznati možno z rozdělení farních obvodů sv. Petra a sv. Jakuba r. 1293. Tehdy byl k faře sv. Petra přidělen všecek obvod města Brna na pravé straně od brány Brněnské Dolní ulicí ke starému tržišti, a odtud na rovno k Měnínské bráně.[1]) Dobře toto vyměření hranic farností označil již R o y t, že hraniční čára byla vedena Dolní ulicí (nynější Dominikánskou) prodlouženou až na Velké náměstí k tržišti a odtud až k bráně Měnínské.[2]) Naproti tomu úplně nesprávný jest výklad B r e t h o l z ů v,[3]) že projelo se městem od Brněnské brány skoro přímou čarou — dnešní Brněnskou ulicí, Zelným trhem, Orlí ulicí — až k Měnínské bráně, a tím označily se v městě hranice mezi oběma farnostmi: co bylo na pravo od této hraniční čáry, mělo potom náležeti k sv. Petru, co na levo, k sv. Jakubu, jak lidé, tak ulice a domy. Bretholz, ačkoli sám praví, že Dominikánská ulice nazývá se až do konce 18. století Dolní Brněnskou ulicí, nechtěl asi vzíti na vědomost, že v listině z r. 1293 ona platea inferior musí znamenati Dominikánskou ulici, a ještě jen na větší zmatek praví nesprávně, že r. 1293 Brněnská ulice se jmenovala platea inferior.[4]) Na takové hranice, jak je chybně vymezuje Bretholz, nikdy by nebyl přistoupil r. 1293 farář u sv Petra, jenž si hájil své farní právo nad Brnem proti faráři, jenž byl druhdy farářem jen v „burgu“ brněnském; vždyť by tím byl ztrácel velmi značnou část svého farního obvodu, třebas ještě hodně nezastavěnou; byla by se mu stala nepopěrně křivda, s kterou by jistě nebyl spokojen, a zatím po vymezení farností projevil nad tím svou spokojenost.

Ale máme také úřední osvědčení, jak v pravdě vykládati jest listinu o rozhraničení těchto farností. Při generální visitaci r. 1629 domáhala se brněnská kapitula ke svému farnímu kostelu sv. Petra celého svého dřívějšího farního obvodu, který se prostíral až k místu, kterému se říkalo „burgum“. A biskupští komisaři a visitátoři rozhodli: nejen že kapitula dokázala, že kostel sv Petra byl a jest vždy farním kostelem v Brně, kostel však sv. Jakuba že je farním „in burgo“, nýbrž listinami faráře sv.-Jakubského a brněnské městské rady patrně ukázala, že je to pravda, a nad to oznámila, že hranice „burgu“ druhdy nedosahovaly dále než ke chrámu sv. Mikuláše

[1]) CDM IV. č. 320. Ingredientibus civitatem Brunnam per portam, que burgum respicit, qui antiqua Brunna dicitur, per plateam inferiorem, que in forum antiquum tenditur, per directum ad portam, que Menesensium nuncupatur . . .

[2]) Čas. Mat. Mor. 1869 str. 70.

[3]) Geschichte der Stadt Brünn, str. 55.

[4]) Tamže, str. 191.

postavenému ve vnitřním tržišti, tak že sám tento kostel stál druhdy mimo hranice „burgu“, — a z toho, jelikož je patrno, že Brno se druhdy rozprostíralo až k sv. Mikuláši, a ostatek za kostelem sv. Mikuláše že bylo „burgum“, bylo rozhodnuto, že kapitula sv. Petra má farní jurisdikci až ke kostelu sv. Mikuláše.[1])

Podle toho jest jasno, kde byl „burgus Brunensis“, a jaké byly hranice farnosti sv. Petra a farnosti sv. Jakuba již r. 1293; rovněž i jaký byl obraz města Brna koncem 13. století. Hranice farnosti sv. Petra rozprostíraly se skutečně od brány Brněnské ulicí Dominikánskou i s kostelem sv. Michala a klášterem Dominikánským a nynější ulicí Zámečnickou až ke kostelu sv. Mikuláše na nynějším Náměstí svobody proti ulici Zámečnické (vlastně až za tento kostel, protože stál na území města Brna a nikoli brněnského „burgu“), a odtud nynější ulicí Kobližnou k bráně Měnínské. To všecko po pravé ruce bylo Brno, — takže na levo za kostelem sv. Mikuláše a za náměstím, které se tam směrem ke kostelu sv. Jakuba rozkládalo (forum interius, není to tedy nynější Náměstí svobody, nýbrž jen jeho malá část u sochy P. Marie na sever), byl „burgus Brunensis“. Bylá to tedy původně zvláštní osada a jen menší část města Brna; větší, původní část tvořilo vlastní Brno, k němuž náležela celá farnost sv. Petra. Z toho také viděti, jak koncem 13. století ještě i místně byly tyto obě části města Brna od sebe odděleny: nedosahovaly k sobě ulicemi se stýkajícími, nýbrž mezi nimi byla rozsáhlá nezastavěná prostora jako pokračování tržiště na Zelném trhu, t. j. staré tržiště se rozkládalo od Zelného trhu až po kostel sv. Mikuláše. Jinými ještě slovy: koncem 13. století mezi Zelným trhem a kostelem sv. Mikuláše nebylo ještě ulic, kromě ulice Dominikánské. Jižně od nynějšího Náměstí svobody podle všeho činil hranici mezi Brnem a „burgem“ brněnským potůček, který protékal nynější Kobližní ulicí.

[1]) (Capitulum) praetendit districtum parochiae illum totum, qui olim se protendebat usque ad locum, qui dicebatur Burgum. A biskupští komisaři rozhodli: non tantum capitulum probavit ecclesiam s. Petri semper fuisse et esse parochialem in Bruna, illam vero s. Jacobi esse parochialem in Burgo, sed ipsa diplomata parochi s. Jacobi et senatus Brunensis aperte monstravit, id verum esse, et insuper indicavit limites Burgi non se ulterius extendisse olim nisi usque ad templum s. Nicolai in foro interiori erectum, ita ut illud ipsum templum infra (id est extra) limites Burgi olim extiterit, ex quo quia apparet Brunam olim se extendisse usque ad s. Nicolaum, et reliquum retro templum s. Nicolai fuisse Burgum, conclusum est, usque ad illud templum s. Nicolai habere iurisdictionem parochialem capitulum s. Petri. Ms. v kapitulním archivu v Brně.

Tuto hranici, podle níž to, co je na pravo, patří k sv. Petru a co je na levo, k sv. Jakubu, možno konečně sledovati až do nynější doby. Když za císaře Josefa II ve farnosti sv. Petra byly zřízeny ještě dvě farnosti, u kostela minoritského a u kostela druhdy františkánského (sv. Maří Magd.), a ve farnosti sv. Jakuba ještě jedna farnost u kostela sv. Tomáše, zustávaly stále ulice Dominikánská i s Dominikánským náměstím, pravá strana ulice Zámečnické, pravá strana Velkého náměstí (Náměstí svobody) u farnosti sv. Petra, kdežto levá strana Zámečnické ulice a Velkého náměstí u farnosti sv. Jakuba. Pravá strana Kobližné ulice, která dříve patřila k sv. Petru, byla postoupena farnímu kostelu u Minoritů, kdežto levá strana zůstala u sv. Jakuba, a ještě ulice Novobranská po pravé straně náležela k sv. Petru a po levé k sv. Jakubu; zcela jasně lze tu stopovati ještě rozhraničení farností z r. 1293. Teprve od 1. ledna 1924 ulice Novobranská, která se nyní jmenuje U nové brány, náleží celá k farnosti Minoritské.

Na doplněnou třeba však ještě poněkud podrobněji vyložiti žádost kapituly z r. 1629, kterou se domáhala celého svého farního obvodu až k místu řečenému „burgum“. V Brně za 400 let, co bylo městu uděleno německé právo, všecko se změnilo. Celé město opanovali dřívější osadníci „in burgo Brunensi“, Němci měli rozhodnou převahu nad Čechy; městská rada stala se r. 1532 také patronem kostela sv. Jakuba a jemu chtěla dávati přednost, kde by jen mohla. K tomu ještě přistoupilo, že obyvatelstvo německé přiklonilo se valem k lutherství a že kostel sv. Jakuba lutherská rada přenechávala také lutherským kazatelům zastírajíc se tím, že prý by se bylo obávati povstání, nebude-li u sv. Jakuba farářem ten, jehož by městská rada zvolila. Kdežto však městská rada lutherská chtěla míti u kostela sv. Jakuba, jehož byla patronem, duchovního lutherského, a tak usilovala kostel sv. Jakuba míti lutherským, zůstával kostel na Petrově vždycky katolickým kostelem. Ale i ve farnosti sv. Petra rozmohlo se mezi farníky lutherství, a lutherští farníci opouštěli kostel sv. Petra a přidávali se sami k sv. Jakubu. Tak ne sice právem, ale via facti rozšiřovala se pravomoc sv. Jakuba na ujmu sv. Petra, a tak zůstalo, i když zase vrácen byl kostel sv. Jakuba trvale katolické bohoslužbě;[1]) zůstávalo při německé

[1]) Ještě po r. 1666 kapitula sama přiznávala: parochiani districtus nostri irrationabili odio declinantes ad alienam videlicet praefatam sancti Jacobi divertant nec ad propriam redive velint. Ms. v kapitulním archivě v Brně.

předpojatosti proti kostelu, kde se přece česky kázalo. Proto domáhala se kapitula na Petrově r. 1629 uznání starých hranic svého farního obvodu. Než kardinál Dietrichštejn tehdy rozhodnutí o hranicích farnosti odložil. Potom nově přihlásila se kapitula se svými požadavky r. 1652. Ale brněnský magistrát odmítal a psal v té věci svému faráři u sv. Jakuba, že by podle jeho mínění bylo těžko dokázati, jak daleko nebo ke kterému místu rozprostíraly se hranice obou farností v „burgu" a mimo „burgum", protože v městských prastarých dokladech toto teď cizí slovo „burgum" nijak se vpravdě nevykládá, nýbrž je to jen pouhý pomysl.[1]) Brněnští vládnoucí Němci nechtějí tedy již rozuměti tomu, co znamená jméno „burgus" čili „burgum"; bylo jim jen ponižujícím připomenutím jejich místního dřívějšího menšího významu v Brně, ale zapříti nemohou, že obývali jen „in burgo" a ne v Brně.

Dobíráme se tedy těchto výsledků: původní župní, knížecí hrad byl na Petrově, teprve koncem 13. století byl na Špilberku; Brno bylo založením české; na Petrově byla napřed hradní kaple středem velkofarnosti brněnské, potom český kostel pro Brno; zvláštní osada severně Brna byl „burgus" čili „burgum" obyvatelstva německého s kaplí a pak s farním kostelem sv. Jakuba, a pro Romany byla kaple sv. Mikuláše; hranice Brna byla od brány Brněnské až za sv. Mikuláše a pak k bráně u brány Měnínské na konci Kobližné ulice. „Burgus" brněnský byl za kostelem sv. Mikuláše na sever, a byla to původně zvláštní osada cizích obchodníků a řemeslníků, menšího významu než vlastní Brno. Převrat se stal, když r. 1243 stalo se Brno městem s německým právem; potom Němci nabyli převahy nad obyvatelstvem českým, a ze své osady, „burgu", zmocnili se celého Brna, kostel na Petrově zůstával však přece kostelem českým potud, že se v něm i potom vždy česky kázalo, třebas ne výhradně. Památkou na dřívější stav, kdy Čechové měli větší význam a byli většinou v Brně, jsou hranice farností sv. Petra a sv. Jakuba.

Dodáno budiž, že druhá zvláštní osada u Brna bylo Staré Brno (burgus, qui Antiqua Bruna dicitur[2]).

[1]) Über dieses würde Ihro Hochwürden Herrn Probsten und Capitl unsers wenigen erachtens nach schwer fallen zu beweisen, wie weith und an was orth und ende die Gränitzen und limites beeder Gotteshäuser in vel extra Burgum sich erstreckhet, weil in unsern uralten documentis dieses anietzo peregrinum vocabulum Burgum keine wahre ausmessung anzeigt, sondern eine blosse einbildung ist. Ms. v kapitulním archivě v Brně.

[2]) CDM IV. č. 320 str. 409.

Posudky.

Dr. Fr. Grivec, Slovanští apoštolé sv. Cyrilla Methoděj. Přel. Fr. Jemelka. Nákl. Apoštolátu sv. Cyrilla a Methoděje, Olomouc 1927. S. 173, 16 K.

P. spis., známý theolog slovinský, obrací se v 1100. výročí sv. Cyrilla k širokým vrstvám slovanským, aby na základě dosavadního bádání přístupným slohem vylíčil obtížné působení i asketický život obou bratří. Jest opravdu uměním podati lehce to, co pro náboženský život lidu jest povzbuzující, a zachytiti při tom celkový obraz oné doby. Umírněně posuzuje rušný život v Římě i obrozenské hnutí v Cařihradě a neukvapeně pronáší úsudek. Od temného pozadí pohnuté doby odrážejí se plasticky výstižné podobky obou našich světců. Při tom zůstává ovšem stále ještě mnoho otázek problematických. Tak o liturgii slovanské a pozdějších jejích osudech, o metropoli Methodějově, o poměru sv. Methoděje k Svatoplukovi, císařství západního k východnímu, o vztazích Říma a Byzance ke Slovanům a j. v. Snad se dá ze starobylých legend, jejichž věrohodnost stále vzrůstá, ještě více těžiti, podepře-li se ještě jinými starými zprávami, byť též jen legendárními. Rk.

Giorgio Vasari, Životopisy umělců. Přel. akademický malíř František Petr. Nakl. Otto Girgal, Praha. Seš. 1: Michelangelo Buonarotti. S. 76, 9 K. Seš. 2: Lionardo da Vinci. Antonio da Coreggio. Raffaello Sanzio de Urbino. S. 71.

Vasariho dílo „Le vite de' più eccellenti pittori, scultori e architetti“ (2. vyd. 1568 ve 14 seš.) jest, jak p. překl. správně podotýká, nezbytným pramenem poznatkův o vlašské renaissanci. Není to ještě dílo kritické, jak je má na mysli novověk, ale není bez kritiky, a to skoro vždy případné, jelikož znalecké. Byť Vasari sám výtvarníkem nikoli všedním. Že sám náležel uměleckému směru, o němž píše, činí jej snad ne dosti nestranným, ale za to dává mu lépe rozuměti, než možno jiným, vzdálenějším.

Hlavním obsahem díla toho, jenž je potomstvu učinil tak cenným, jsou zprávy o umělcích, jejich práci a vývoji. Vzdělaný čtenář, který leckteré z popsaných tu děl sám viděl neb o něm četl, rád si zde přečte, jak které vzniklo. Úsudky jsou ve chvále i překypující, ale ne vždy bezvýhradně. Týkají se po přednosti stránky technické, ale i kritika vůbec esthetická se hlásí k slovu. Jakkoli dějepis umění se od té doby zdokonalil a prohloubil, dílo Vasariho nepozbylo ceny, mluvíc k nám bezprostřední zkušeností věci znalého současníka. I nutno tento vydavatelský podnik, rozpočtený zatím na 8 sešitů, uvítati s povděkem.

* * *

Jaroslav Hruban, Duše mosaik. Román. Vydala Družina literární a umělecká v Olomouci 1927. S. 227.

Jistě jen vydavatelské potíže způsobily, že druhý díl Hrubanova románu „Pout do Ravenny“ dostává se do rukou čtenářů teprve po více než 6 letech. Po stránce formální platí o něm totéž, co jsem tehdy napsal v podrobnějším referátě (Hlídka 1921, 455—456). Děje je tu, jak je snadno vysvětlitelno, méně. Spis. chtěl vylíčiti hlavně proces vniterního obrodu svého hluboce vzdělaného a umělecky neobyčejně vnímavého hrdiny Dra Vlašína, který v těžkém pokušení zvítěziv odejel do starého města křesťanských mosaik jako učenec za vědeckým účelem, ale zároveň také v blahém vidění jakéhosi nového silného života. V Ravenně pak skutečně vyrůstá duchovně především působením mosaik, těch „mlčících odkazů“, jež „učinily jeho duši velkou, novou a krásnou“, ale pak také blahodárným vlivem několika ušlechtilých lidí, s nimiž se tam stýká: originelního a zkušeného kněze-knihovníka, hluboké italské malířky Rosettiové z Rimini a protestantského učence z Kodaně, na něž také mocně působí kouzlo mosaik a celého města Dantova. Silnou vzpruhou těchto vniterních zápasů a spolu i románového děje jest historie objeveného rukopisu Dantova a vášnivý boj zednářů proti němu. Ravenna vyplnila v duši hrdinově své poslání: Dr. Vlašín vrací se do vlasti a k svému povolání „s duší nalezenou“, připraven ke svému velkému životnímu úkolu, k dílu, „v němž rozjásati se měla všechna bohopodobnost lidské duše“. Toť bude asi obsahem třetí části trilogie, těchto „zápisů o vzestupu lidské duše“, jež si přirozeně žádají jen vyspělých a vnímavých čtenářů.

Gabriel Ronaj, Ten to stvořil, a jiné povídky. Vydala „Humana“ v Letovicích 1927. S. 138, 16 K.

Pěkně vypravená knížka sdružuje šest povídek, jež jsou skoro všechny zdařilými povahokresbami z našeho slováckého venkova, rodného kraje spisovatelova. Titulní nejdelší povídka kreslí pevnými rysy typickou opravdu postavu mladého nadaného Slováka, obdařeného živým tvůrčím pudem, rozeného to umělce a podnikatele, jenž však nedovede vytrvat a padá nakonec jako obět své lehkomyslnosti. Stejně výrazně jsou pojaty postavy dalších dvou povídek: muž, jenž se pomstil svému nepříteli rozbitím kříže na hřbitově a tvrdým pokáním vytlačí si na zádech odřeniny v podobě kříže, a svědomitý obecní „ohledač mrtvých“, jenž si před smrtí sám vyplní svůj úmrtní list. Zřejmě také dle skutečnosti jsou vypravovány poslední tři povídky, z nichž dvě z farského ovzduší jsou výjimečně podloženy humorem, po případě i satirou. V prosaické tvorbě autorově znamená tato kniha, zvl. v prvních třech číslech, jistě pokrok a vzhuzuje přání, aby pracoval dále právě v tomto oboru, u nás nyní dosti zanedbávaném.

Viktor Hánek, Nepomstěné viny. Román. Vydalo Zemědělské knihkupectví A. Neubert v Praze 1927. S. 336, 22 K.

Třebas to není v knize nijak označeno, navazuje spis. dějově na dřívější svůj románek „Madonin stesk". Hrdina, básník a romanopisec Valerian Ster, jenž jako voják zanechal svou lásku v Italii, vrací se po několika letech k ní, když dříve prožil ve svém srdci nový boj o lásku ruské emigrantky. Právě tato postava mladičké tanečnice, pronásledované a zničené mstivostí bolševických emisarů, dala asi podnět k celému románu: spis. nalezl tu možnost vylíčiti tajnou podvratnou činnost bolševických náhončí v Praze, kteří tu organisují, jak se zdá na počátku, široce rozvětvený protistátní odboj, na konec ovšem scvrká se to vše na polapení dívky, která unikla z rukou mocného komisaře. A tak oživují v posledním díle Hánkově dávné prostředky romantiků, přenesené do současné střízlivě Prahy: tajné schůzky a přepadání, únos letadlem, v němž slabá dívka v letu nad Alpami bojuje na život a na smrt a přemáhá několik osob, bratr-bolševik, který vraždí na jevišti vlastní sestru, „mrtvá tvář" záhadného Rusa, jež se objevuje v jistých těžkých chvílích, jasnovidka, která předpovídá celou tu událost atd. Jak u Hánka jinak již ani není možno, je všechno prolnuto měkkými i vášnivými city, jejichž vlnivé hře odpovídá i styl.

Václav Ptáček, Boj s vlastní příšerou. Román. Praha 1927. S. 341.

První román nového spisovatele zahajuje novou belletristickou sbírku „Anima", jež podle prospektu chce klásti důraz na život vniterní, na život duše, třebas při tom nemíní vylučovati z knih živel naturalistický. Po této stránce román Ptáčkův vyhovuje programu: je dosti naturalistický tam, kde líčí hluboký mravní úpadek hrdiny, krejčovského pomocníka a nadaného houslisty, který jako hoch zanedbanou oční chorobou zohyzdil svůj obličej a pak celá léta musil bojovati s touto vlastní příšerou, budící v lidech mimovolný odpor; pronásledován lidskou zlobou nechává se strhnouti do kalu městské ssedliny, pomáhá při loupežích a pokouší se i vraždit, až teprve v samotě žaláře pocítí upřímnou touhu po mravní očistě; dojde jí jako zaměstnanec v ústavě slepých, kde pozná i čistou radost ze života a štěstí z míru duše. Na tomto poli, ve sledování psychologického obratu hrdinova je už autor méně jistý: cítíme zrovna, jak těžko se vžívá do vniterního jeho vývoje a nedostatek vlastních zažitků nahrazuje často všeobecnými frasemi. Platí to také o prvcích náboženských, jimž se přirozeně nemohl vyhnouti: nechává svého hrdinu již v 15 letech ztratiti víru a odůvodňovati to matce dlouhou řadou pochybností a námitek jakoby zrovna vyčtených z nějaké příručky. Ještě jednou později ve smutném okamžiku zatouží hrdina po víře, v níž by našel útěchu, ale jeho „obrácení" děje se zase bez náboženských pohnutek, poněvadž prý nemůže věřiti, že by duše po smrti ještě žila: celé štěstí člověkovo

záleží prý jedině v tom, aby každý nalezl ve světě své místo, své správné prostředí a naučil se je milovati. Některá místa románu a některé s životní pravdivostí kreslené menší postavy ukazují, že spis. není bez uměleckého nadání. Celek je však zatížen ještě četnými naturalistickými plochostmi i přílišnou schematičností. *M.*

Pozdě. F. Háj. Nakl. J. Birnbaum, Brtnice. S. 170, 10 K.

Vdala se podle oka, odmítnuvši hodnějšího nápadníka, a vdala se velmi nešťastně. Samovražda surového manžela zbavila ji sice trapiče, ale an byl všecek jejich majetek prohýřil, zůstavena s hošíkem v nedostatku, jejž jen velikým přičiněním přemáhá, a to uprostřed lidí neuznalých, ba nepřátelských. Odmítnutý kdysi nápadník vrátil se zatím z Ameriky a sňatek s ním odmění její šlechetnou duši za přestálá příkoří.

Spisovatelka vypravuje živě a s rychlým spádem událostí, ačkoli si též ráda zamoralisuje. Pracuje ostrými barvami, po starém způsobu. — Mluva jest plynná a správná, až na to nezbytné: z něj (křesla!) nebo: začla.

Vilém Neubauer, Sextánka. 3. vydání. Nakl. A. Neubert, Praha 1928. S. 207, 17 K.

Sextánka v Praze rázem se zamiluje do nového, ač jednookého professora jejich třídy, jenž — mimochodem — je také básníkem a doktorem — Sorbonny a brzy má z Paříže vésti novou výzkumnou výpravu ke kopání na východě, ale k zamilované žačce též není lhostejný. Spolu se do něho zamiluje jedna professorka a sokyni svou všelijak týrá; když jí dokonce, výborné žačce, dá z dějepisu pětku, požije děvče atropinu. Úsilím také jednoho ze svých ctitelů vyvázne, a je s professorem svatba.

Třetí vydání tohoto románku dokazuje, že p. spis. svým čtenářkám trefil do noty; i v kinu prý se rády na jeho obrázky dívají.

Rozhled

Náboženský.

tj. — Cyrillo-methodějská tradice v Brně na Petrově.

Kollegiátní kostel sv. Petra a Pavla v Brně byl český kostel, německý byl kostel sv. Jakuba. Od nepamětných časů byl v kostele na Petrově oltář sv. Cyrilla a Methoděje; u něho ještě r. 1491 kněz a mistr svobodných umění Jakub Schonhauer věnoval obnos 150 uh. dukátů pro druhého oltářníka, aby tam týdně tři mše sv. sloužil. Úcta sv. Cyrilla a Methoděje přecházela pak svěží do následujících stolelí. Obecná úcta našich apoštolů projevuje se za kardinála Dietrichštejna, který začátkem 17. století v seznamu zasvěcených svátků moravských výslovně jmenuje v měsíci březnu sv. Cyrilla a Methoděje a jenž toužebně dožaduje se v Římě pro Moravu ostatků sv. bratří.

Dokladem zvláštní úcty jejich na Petrově je v sousedství kollegiátního kostela jiný kostel zasvěcený jim; tento kostel zaroveň s kostelem kollegiátním stal se r. 1643 obětí plamenů. Potom úcta sv. apoštolů našich soustředila se do kostela kollegiátního, když po druhém obléhání švedském r. 1645 zničený kostel zvolna se zvedal ze zřícenin; tam jako vzácný poklad měli stříbrné rámě s ostatky sv. Cyrilla, tam ze čtyř oltářů zase zřízených jeden zasvěcen byl našim svatým bratřím.

Ano kostel na Petrově stává se pak úředním středem úcty sv. věrozvěstů v celé zemi: r. 1731 usnesli se moravští stavové, že každého roku 9. března budou slaviti v kollegiátním kostele na Petrově jejich svátek, a že na výlohy s tím spojené budou platiti ročně 50 zl.; tato nadace trvá posud. Brněnský malíř Jan Krištof Gilke maluje r. 1736 veliký obraz sv. Cyrilla a Methoděje, který byl postaven na hlavní oltář, a na průčelí nově vystavěné lodi chrámové (1743—1748) olomoucký umělec sochař Ondřej Zonner staví jejich veliké sochy.

S kopečka Petrovského šíří se potom úcta našich světců i na jeho úbočí; před bývalým filiálním kostelem u sv. Michala r. 1736 zdobí výborný sochař Josef Winterhalter schodiště krásnými kamennými sochami našich patronů: sv. Cyrilla a Methoděje, sv. Ludmily a sv. Václava, a v blízkosti na rohu Dominikánského náměstí a Veselé ulice kostel druhdy P. Marie (nedávno zbořený, ač už dříve bohoslužbě odňatý) byl zasvěcen sv. Cyrillu a Methoději. Kapitula Petrovská honosí se cyrillo-methodějskou tradicí: r. 1736 v memoriálu k papeži dovolává se starých rukopisů, podle nichž jejich kostel, druhdy prý chrám modlářský, sv. Cyrillem, prvním moravským apoštolem, stal se chrámem božím pod ochranou sv. Petra, a na tuto tradici poukazuje ještě později r. 1768 dokládajíc, že tento kostel hned od sv. Cyrilla a Methoděje počínajíc byl z nejpředněj-ších kostelů na Moravě.

Když za Marie Teresie a Josefa II se prováděla usilovná germanisace, když i kapitula na Petrově byla německá a poněmčená, přece ani v těchto dobách našemu národu nejnepříznivějších nepřestala tam tradice cyrillo-methodějská, nýbrž projevovala se až ku podivu mocně a vystupovala v popředí. Ve chrámu postupně stavěny byly oltáře; první byly sv. Václava a sv Prokopa, a r. 1777 zhotoveny byly úplně nové výklenky pro oltáře sv. Kříže a sv. Cyrilla a Methoděje, jež dovedný brněnský akademický sochař Ondřej Schveigl pěknými sousošími okrášlil. A nad to ještě kapitulní děkan Leopold baron Post r. 1779 navrhuje, aby zhotoveno bylo ze starého kostelního stříbra dvoje poprsí sv. apoštolů moravských Cyrilla a Methoděje, a kapitula to schvaluje a pověřuje sochaře Schweigla, aby udělal model.

Po všechny ty doby slaví se slavně svátek sv. Cyrilla a Methoděje, za hlučné hudby a účasti farářů z Brna a okolí, kteří přicházeli s procesími. A s Petrova ozývá se svědectví živé tradice cyrillo-methodějské: když začaly se šířiti zprávy o zrušení výše zmíněného kostela našich apoštolů na Dominikánském náměstí, první brněnský biskup hr. Chorinský a jeho konsistoř prosili, marně však, 18. června 1782, aby byl zachován: „protože jinak žádný kostel v celé diecesi není zasvěcen těmto svatým apoštolům.“ V devatenáctém století r. 1837 dává kapitula postříbřiti poprsí sv. Cyrilla a Methoděje, která byla stavěna na hlavní oltář, vděčná tradice udržuje se stále a během dalších let osvědčuje se stále výmluvněji jako tisícletá uvědomělá tradice; ještě nyní u kostela zvenku v letech 1904—1908 úplně obnoveného mohutné sochy sv. Cyrilla a Methoděje v průčelí hlásají tuto tradici dále.

Dod. red. V nejnovější době na Petrově zavedena 5. čce odpoledne zvláštní pobožnost na oslavu našich apoštolů. Jako v kapitule, tak i v kostele na Petrově byla časem převládla němčina. Po převratě žádáno důrazně, aby v kostele bylo češtině postoupeno víc práva. Stalo se, ale české obecenstvo, které samo do kostela chodí, o ně asi tuze nestálo, leda politika. Německého obecenstva při počeštěné bohoslužbě ubylo a českého nepřibylo: jak se při německé mlčívalo po německu, tak se nyní mlčí po česku — jen varhany hrají české písně, jako hrávaly německé.

*

Unie.

Rusko beze sporu bude v dohledné době vděčným polem pro apoštolskou práci. I mezi nynějšími vládci proniká, jako u českých světlonošů, kteří zpracovávali Slovensko, přesvědčení, že boj proti náboženství je zločinem na národě páchaným, ba že je — což v politice znamenává víc — hloupostí. Nejnovější kousek sovětů a jim služebovolné pravoslavné hierarchie, totiž odsouzení papeže in contumaciam pro pobuřování proti ruské vládě, náleží k oněm výbuchům bezradného vzteku, jimiž revoluce na vrcholu zuřívají a samy sebe odsuzují; není-li zpráva ta pravdiva, nebyla špatně vymyšlena.

Pius XI řádu benediktinskému, jehožto řehole namnoze připomíná mnišství východní, svěřil úkol vychovati zatím v klášteřích mimo Rusko pracovníky pro ruskou unii: mají se vzdělati v řečech a v dějinách tamějších národů, především seznati jejich náboženské názory a obyčeje.

Belgičtí benediktini založili již jeden takový klášter a ústav, a to v Amay-sur-Meuse. Němečtí chystají takový v dolním Porýní. U nás mají školu toho druhu — ovšem se širším programem — na Velehradě jesuité, jejichž obsáhlejší organisace má naproti benediktinské zase nějaké přednosti co do možného rozmachu.

Missie v Rusku, pokud je slovanské, slušely by přirozeně nejlépe katolíkům slovanským, mezi nimiž se tolik mluví o idei cyrillomethodějské atd. Známé příčiny tomu vadí, a v Římě na tuto součinnost asi mnoho nepočítají, zvláště ne na českou. —

K akatolickému sjednocování („všekřesťanskému") vydal 6. ledna Pius XI okružník Mortalium animos, čelící proti kompromisní náladě mezi katolíky šířené zprávami o sjezdech, jako byl v Stockholmě a vloni v Lausanně. Jak zde už napsáno, nemají obšírné zprávy o jejich jednání pro širší katolické obecenstvo významu, i není tedy proč se jimi obšírněji zabývati v neodborném tisku, kde mohou spíše škoditi matením myslí, věci neznalých.

Okružník poukazuje na to, že sjednocení, o jaké jim jde, není v nazírání náboženském, a tedy není to, jakého žádá Písmo a konečně věc sama. Je to právě kompromisní indifferentismus ke zjevené pravdě — té neb oné —, který z křesťanské, t. j. Kristovy obce vylučuje. Tedy ne jednota nauky a víry.

Jednota v lásce, t. j. snášelivost v pokojném spolužití — akatolické sjezdy mají prý také sloužiti světovému míru — jest právě katolíku zákonem, jenž ale ho nezavazuje vzdávati se pro ni svého přesvědčení. Protestanté a všechny jejich odnože velmi špatně se řídí starokřesťanstvím, jehož se pořád dovolávají, když hlásají naukovou libovůli. Vždyť už v samém Písmě novozákonním je zřejmý boj proti odchylným bludům. A jakž teprve dále!

Nejnovější rozpory v anglikanismu (o Prayer Book) a nepřeklenutelné rozpory na oněch smiřovacích sjezdech projevené dokazují, že hlasem katolickým by různosti jen přibylo. Sjednotí-li se akatolíci mezi sebou — jako že nesjednotí —, pak by teprve bylo katolicismu s touto novou jednotou jednati. Vyloučen je tu však způsob parlamentní, aby menšina se podvolila většině, neboť názor, že každý věk, každý kraj a každý národ si náboženství platně upravuje po svém, jest nesmysl, pokud běží o nauky základní.

*

Maďarsko.

Ostřihomským arcibiskupem a tedy primasem Maďarska, jenž ode dávna má v zemi také čestné výsady politické, jmenoval papež

benediktina Serédi, rodem Slováka, jako byl jeho předchůdce Csernoch, a jmenoval jej brzy po té kardinálem.

Vláda prý podala u Kurie rozklad proti onomu jmenování, že jako jím porušeno patronátní právo — vlády. Je to táž otázka, jak tu vloni zde (str. 390) o ní psáno vzhledem k ČS a k Rakousku. Patronát onen byl výsadou uherského „apoštolského krále" od sv. Štěpána, zakladatele uherských biskupství. Že i tam, a více ještě nežli v Předlitavsku se při jmenování biskupův uplatňovaly vlivy vládní, je pravda, ale kde jde o otázku právní, nemohou rozhodovati náhodné události politické; kdo ustanovuje biskupa tam a tam, jest konečně vždy papež, ať jsou formalie předchozí jakékoli. Aby požadavek nástupnických vlád, jmenovati podle bývalého panovnického privilegia biskupy, ukázal se ad oculos absurdním de facto, k tomu právě přispěly nynější poměry v Maďarsku, kde správcem království — tím jest Maďarsko dosud! — jest kalvinec a předseda vlády taktéž!

Namítne-li se, že v případě opačném král katolík ustanovoval hodnostáře protestantské, není to poměr stejný. Protestantismus zásadně uznává světského panovníka za svou hlavu, z čehož plyne ostatní.

Tolik zásadně. V případě ostřihomském ozvaly se vlivy kalvinské hlavně asi proto, že nový primas, jenž ostatně jsa členem maďarské delegace v Římě, nebyl u vlády nijak persona ingrata, spolu pracoval o novém církevním zákoníku a zajisté se přičiní, aby mu zjednal průchod i v Maďarsku, kde právě mocné vlivy protestantské a židovské často znemožňovaly kázeň církevní. Tak na př. co do s m í š e n ý c h s ň a t k ů, které od let 40tých min. stol. i před nekatolickými duchovními správci se uzavíraly platně a nesmírný úbytek katolického dorostu přivodily, až 1895 uzákoněn povinný občanský sňatek, jímž se poměry katolíků ještě zhoršily. 1907 mělo nastoupiti zákonodárství církevní („Ne temere"), ale zase vymožena dispense (na 10 let), aby zůstaly staré zvyky. Po revoluci uvědomují si katolíci víc a více hrozící nebezpečí, a jejich sebeobrana vyvolává křik o reakci jakož i zprávu o odporu proti novému primasovi.

Titulárním sídlem primasovým jest Ostřihom (nyní na samé hranici Maďarska), ale skutečným také Pešť se svým velkolepým dómem. Nynější zprávy, že nový primas bude sídleti v Pešti (výhradně či většinou?), nejsou pravdě nepodobny, ač dosud nepotvrzeny. Rovněž ještě není známo, jak vyřízena otázka majetku, jejž ostřihomské arcibiskupství mělo hlavně na Slovensku.

*

S v a z n á b o ž e n s k ý c h s o c i a l i s t ů
hlasí se z Pruska i z Rakouska: „Bund religiöser Sozialisten". (Český překlad slova religiös nevystihuje vlastního jeho významu, jenž jest = nábožensky smýšlející a žijící).

Rakouský ten „Bund“ ozval se nedávno podáním k biskupské konferenci, aby se v zájmu náboženství církev odpoutala od politických zástupců kapitalismu, t. j. asi od křesťansko-socialní strany.

Od nezdařeného pokusu o převrat (15. čce) mstí se soc. demokracie v Rakousku, zvláště ve Vídni, kde jest u vesla, na církvi ještě usilovnějším sváděním k odpadům, a ne bez úspěchu. Ty ovšem působí v řadách ulekanců zmatek, a ti se domnívají, že by církev a její věc získala, kdyby přerušila spojení s onou politickou stranou, která prý zastává skoro výlučně zájmy kapitalistické a odpuzujíc tím třídy ostatní znemožňuje církvi vlastní její úkoly, úkoly náboženské.

Je to mluva známá, v Rakousku tím pochopitelnější, že nešťastnými poměry donucen, v čele státu a jeho hlavní strany je kněz, kněz sice vzácných vlastností rozumových i mravních, ale přece jenom kněz, na nějž se hana nejpohodlněji kydá. Kněžští politikové nejsou sice v církevních a náboženských dějinách vždy chvalně zapsáni, právě ti nejslavnější ne. V tomto případě však i náboženství i rakouská politika, již Dr. Seipel s největšími obětmi i osobními vytáhl z bahna, by mohly býti spokojeny — nebýti právě těch poměrů a slaboduchých lidí, kteří je dělají. Strana má v sobě také živly, které jsou všelijaké, jenom ne křesťanské, — na to si stěžuje samo kněžstvo —, ve vládní správě pak nemožno vyhověti každému, a konečně socialisté, ač neomezeně poroučejí ve Vídni, rádi by poroučeli vůbec: což jest více na snadě, nežli že se napadá náčelník strany a vlády ve své stavovské vlastnosti, jako kněz, aby v něm bylo lidu zostuzeno náboženství, a že mnozí by proto raději viděli, kdyby on a jiní církevníci se odpoutali od politiky, která ani jim ani církvi cti a prospěchu nepřináší?

V rakouském případě skutečně — pokud nám zde jest možno jej posouditi — Msgre Seipel převzal práci nevděčnou, kdy se zapřáhl do státní káry, se kterou socialisté byli zajeli do nevrátivého bahna. On zajisté věděl, co dělá, kdežto vzdálený pozorovatel nemůže se ubrániti dojmu, že by bylo lépe bývalo ponechati Dohodě (ovšem té velké), aby ve Vídni a v Rakousku spořádala, co sama napřed rozrýpala. Neníť pochyby, že odium mnohých, obecenstvu tíživých, ač nezbytných opatření (berně, platy úřednictva atd.) padlo na zachránce Rakouska, při čemž ovšem zdůrazňováno, že to kněz, ačkoliv ovšem on z toho měl nejméně, leda právě tu — — čest!

Jinak požadavek oněch „náboženských socialistů“, odpolitisovati církev, není nic nového, ale ani nic tak snadno proveditelného, jak oni asi se domnívají. Politika jako správa veřejných věcí národu a státu jest nutnou činností v zájmu celku, nemůže tedy nepřestupně býti oddělena od jiných, jež rovněž mají zájmy toho celku na starosti, tedy ani náboženství od ní.

Jest ovšem politika řádná a neřádná, jako náboženství možno provozovati řádně a neřádně. Že mnoho kněží a katolíků v poli-

tice utopilo své kněžství, po příp. katolictví, je pravda, ale nikoli nutná. Ba je tím větší zásluhou, vnésti do oboru, zásadám náboženskomravním domněle tak málo přístupného, z ducha jejich co nejvíce. Což arciť mohou podnikati jen lidé silnější, než bývá průměr, — sice naopak politika ona neřádná ovládne je i jejich počiny, a hanba z toho u davů stihne pak náboženství.

Podobně se má věc s kapitalismem, na nějž oni „náboženští socialisté“ žehrají. Jest kapitalismus vyděračný, zotročující, a jest zase kapitalismus, bez něhož není průmyslu a obchodu, tedy výdělku, životních potřeb. Socialistickou fraseologií vžila se jen ona prvá představa u nemyslících davů jakožto výlupek všeho společenského zla, jež pak ovšem se spíná s nenáviděným náboženstvím jako jeho ochráncem, a zapomíná se, že bez kapitálů, tedy bez jakéhosi kapitalismu by se nynější společnost vůbec neuživila; na to ovšem se již neupozorní.

Náboženskému člověku zamlouvá se požadavek, aby církev a její služebnictvo bylo odpolitisováno a odkapitalisováno, a nejraději hy i sám sebe odpolitisoval a odkapitalisoval v ono pokojné procul negotiis, jež náboženskému životu se zdá nejpřiměřenějším. Avšak novodobý život, jehož nikdo na světě nezmění, vymáhá něco jiného. Politika i kapitalismus v něm zobecněl, nutno každému z nás nějak se k obojímu postaviti: buďto budeme je provozovati spolu, a pak dána jest nám povinnost provozovati je v duchu našeho náboženství, anebo se jich budeme straniti, a pak se budou provozovati sice bez nás, ale na nás a snad proti nám, proti našim zájmům.

Slova sama, politika — kapitalismus, nás nesmějí másti. Je to cosi podobného jako na př. s obchodem, jenž ačkoli životu našemu nezbytný, mnohým znamená jen totéž co taškářství, a také se církevníkům do jisté míry zakazuje.

Vše záleží na duchu. Spasitel neprosil, aby učeníci jeho byli ze světa vzati, nýbrž ve světě chráněni a zachováni. U nás záchrana ta závisí také na nás samých: za všech okolností zůstati věrni svým zásadám, duchu svého náboženství, a pomáhati jim k vítězství, vždy a všude!

Socialismus jen ironií osudu stal se heslem a názvem strany protikřesťanské, protináboženské, neboť vlastně nesluší žádné jiné nežli křesťanské, v níž podstatným článkem nauky jest rovnost, bratrství a vzájemnost všech lidí, tedy socialismus. Tak jak se socialismus theoreticky ustavil, jest ovšem s křesťanstvím neslučitelný. Není však nemožno, aby socialisté náboženští, t. j. nedůslední, jichž jest bohudíky velmi mnoho, rozhodným postupem vrátili socialismu vlastní, pravý a správný jeho význam!

Vědecký a umělecký.

m. — Česká literatura v minulém roce.

V několika našich literárních, po případě nakladatelských časopisech, jichž se pojednou objevilo více než je zdrávo, jsou otištěny v lednových číslech úvahy o povšechném rázu a hodnotě naší literatury v minulém roce. Celkem je z nich patrno to, co obšírně rozvádí Fr. Götz v Topičově „Lit. světě“ (č. 8), že totiž r. 1927 nevyzněl u nás nějakými rozhodnými, nespornými hodnotami uměleckými. Jen v lyrice projevil prý se silný vzestup, ale za to v próse a zvl. v románu ukázala se zmatená bezradnost, v dramatu pak značná nerozhodnost a kolísání. Produkce překladová, jak obyčejně, značně převyšovala produkci původní, a to ve všech oborech.

Celý rok vyznačoval se dle Götze jistou únavou. „S výjimkou několika lyrických knih a jedné dvou novinek dramatických nenarazili jste na velkou, strhující koncepci, na dravý výtrysk umělecké energie, deroucí se k vysokým polohám života a snu; nenašli jste velkého obrozujícího činu průbojné fantasie; nepotkali jste se s novou silnou básnickou individualitou.“ Starší generace se skoro odmlčela, mladá pak nedala ještě velkých básnických hodnot. Všude jako by bylo cítiti únavu z myšlenky i z napětí fantasie a činu. Za to je patrna snaha po klidu, pokoji a míru, vysvětlitelná po zažití toho všeho, co revoluční nános u nás navrstvil, a po vyrovnání protikladů, jež pobuřují a ruší spokojený mír.

Není to jen u nás, ale i jinde v Evropě. Evropa jest unavena. Chce se jí spát. Odtud ten odpor k myšlence, odboj proti všem chimerám a touha po drobné občanské reálnosti Této obecné náladě přizpůsobovalo se také umění. Chtělo přispívati k dobré rovnováze životní. Nechtělo dávati mocných impulsů citových a ideových, spíše chtělo usmiřovat člověka se světem, dávati mu radost z drobných věcí a těšiti jej věrou v dobrotu osudovou.

V souhlasu s těmito základními disposicemi šel v poesii jednak odklon od utopie, jednak zesílení smyslu pro drobnou a malou skutečnost. Lidé z r. 1927 nacházeli zalíbení v maličkých starostech prostých lidiček a v drobných věcech lidského života. Čapkův utopistický „Adam Stvořitel“ nebyl přijat daleko tak vřele jako před několika lety „R. U. R.“, „Ze života hmyzu“ a „Věc Makropulos“. Za to měly úspěch vyslovené idylly a idyllické humoresky, které chtějí dáti jen líbeznou pohodu odpočívajících smyslů, mozku a srdce. Prostý lidský osud v humorném osvětlení, nejkonkrétnější malba věcí a osudů, raději genre než dramatická ideová perspektiva — tak to chtěla doba.

Bylo by si ovšem přáti, aby tato jinak dobrá snaha po věcnosti a životní konkrétnosti, jež ovládá dnešek, uplatnila se ve větších rozměrech a aby zmizelo to citelné polevení intensity i nedostatek většího rozběhu v myšlenkovém světě.

Na jiný nedostatek naší nové literatury upozorňuje mladý belletrista Kar. Nový v „Liter. Novinách“ (II., č. 1.): nemáme prý románu venkovského, rozumí se románu dnešního venkova, jak se jeví lidská jednotka a rodina ve velkém přerodu nazírání na půdu, na život a jeho potřeby, jak ožívá duch vesnice a razí si cestu k novým formám, vlivem rostoucí moci majitelů půdy rozšiřující se technikou, rozhojňováním a zvyšováním vědomostí. Pak je tu válka, odliv krve, příliv peněz do zubožených chalup a statků, boj se státním aparátem, revoluce, výsledky pozemkové reformy, náboženské uvolnění a třenice a co všechno zpřevracelo a převrací naši ves z líce na rub. „Bez kontroly prožívá selská duše svůj přerod, slaví svoje vstání z hrobu naivní raisovské a zádumčivé holečkovské idylly — nezachycena, nevystižena, nevypsána přechází a mizí veliká doba našeho venkova — a nebojme se to říci politicky — nejslavnější éra našich politických stran: republikánské agrární, lidové katolické a komunistické.“

Mladý spis. marně se ohlíží po současných autorech, který z nich by byl schopen tohoto díla. Ale sotva by to byl zemřelý humorista Jar. Hašek, na kterého tu prvně myslí! K vystižení tolika složek dnešního venkovského, selského života přece nestačí, aby se někdo na čas usadil ve vesnici a „studoval“ poměry! Napsati takové dílo dovede nejlépe člověk, který onen přerod sám vniterně prožil a má k němu již také náležitý odstup. Dnes je ještě příliš brzy, jedná-li se totiž o celkový obraz venkova: pokusů o zachycení jednotlivých složek máme již také u nás dosti!

*

Zvuková analyse slovesných děl.

Již delší dobu provozuje se v Lipsku zvláštní umění — mnozí by řekli: sport — pouze jménem připomínající psychanalysi. Je to t. ř. Schallanalyse, jež podle zvukové stránky slov a vět (NB psaných, po př. tištěných!) soudí o jejich původcích, jeví-li se zvukové rozdíly.

Určitěji tuto methodu popsati mohl by jen zasvěcenec, neboť jiný se v zásadách a značkách jejích nevyzná. Zdaleka vytušiti, co vlastně to je a co chce, možno z předloňského vydání listů sv. Pavla (I. seš. list k Římanům, jenž se pokládá za nejdůležitější a nejucelenější ze všech), jak je upravuje Ed. Sievers. Podle něho sv. Pavel diktoval (nebo psal) jen 132 veršů (ze 433) toho listu, ostatní diktovali jiní v listě jmenovaní: Silvanus, Sosthenes, Timotheus, Tertius, z nichž prý každý má svoji zvláštní Stimmart: sv. Pavel má venkoncem Normalstimme (jiní také Umlegstimme), ale po odstavcích střídá falltonigen u. steigtonigen Redetypus jako přiměřenou rechts- u. linkshändige Begleitgeste. Vedlejších hlasů vyposlouchal S. v Řím. celých 40. Ti všichni tedy tento list skládali, třebas pod vlivem sv. Pavla!

Stoupenci této methody analysují takto starší texty různých jazyků, prý i slovanských, a podle toho, co z nich vyposlouchají, třídí jejich části a přidělují je různým původcům, třebas neznámým. Nejsnadnějšího prostředku, jímž by se mohla ověřiti, totiž srovnati nějakou nynější písemnost se svědectvím původců ještě žijících, toho nepoužívají.

Rozumí se samo sebou, že v slohu, ve volbě slov, spádu řeči atd. se odlišují osobní povahy — avšak také nálady též osoby! Kritiku pramenů však na takových zvukových různostech zakládati jest příliš odvážné.

*

hd. — Léčení chudokrevnosti.

Ke zhoubným chorobám, které ohrožují dospívající mládež, a zvláště mládež ženskou, patří různé druhy chudokrevnosti, z nichž jednu nazývají lékaři Anaemia perniciosa, před níž ovšem není jistý ani člověk dospělý. Chudokrevnost bývala léčena posud obyčejně přípravky železitými, které měly tu nevítanou vlastnost, že když na jedné straně pomohly, na jiné uškodily. Úspěch byl proto pochybný a namnoze nebyl ani trvalý. Zdá se, že lékaři na universitě vídenské objevili a na svých klinikách vyzkoušeli velice jednoduchý, vydatný a každému přístupný lék proti této chorobě, ku kterému netřeba ani lékařského předpisu. Nemocní totiž dostávali denně k jídlu játra v jakékoli přípravě, která zrovna chorému vyhovovala, aby pokrm chorému chutnal a šel k duhu. A to dostávali denně 300—500 gramů jater hovězích, telecích nebo jehněčích. Játra vepřová nebo husí se nehodí k tomuto léčení, poněvadž jsou příliš tučná a proto těžce stravitelná. Úspěch tohoto léčení byl nade vše očekávání a ku překvapení lékařů ve velmi četných případech velmi dobrý.

Američtí lékaři zjistili, že dobrý účinek tohoto léčení způsobuje vitamin *E* v játrech obsažený. Tento vitamin *E* činí tělo schopným, aby z potravy železo přijímalo a assimilovalo. A na tomto zvýšeném přijímání a assimilování železa ústrojím tělesným záleží právě blahodárný účinek požitých jater, poněvadž játra vitamin *E* ve svém tkanivu hojně zachycují a sama také mnoho železa obsahují.

Není vyloučeno, že při tomto léčení chudokrevnosti požíváním jater spolupůsobí kromě vitaminu *E* ještě jiné okolnosti, posud a zatím ještě neznámé. Ale hlavní věcí je, že při tomto jednoduchém a lehce přístupném způsobu léčení zhoubné chudokrevnosti bylo dosaženo více a lepších úspěchů než při jakémkoli jiném.

*

hd. — Omlazování.

Úspěch omlazovacích operací, které provozuje v Paříži ruský lékař Voronov, není posud ani zaručený nebo zajištěný, ani trvalý. Němečtí lékaři na universitní klinice ve Freiburgu v Breisgavě, chtějíce na vlastní oči viděti a z vlastní zkušenosti se přesvědčiti, co na celé věci jest, opakovali operace, jak je provozuje Voronov, zkoumali účinek a přesvědčili se, že opičí žlázy do lidského ústrojí přenesené

nemohly zadržeti stárnutí ani tělesné ani duševní. Žlázy přenesené se sice zahojily, ale po krátké době přece odumřely. Člověk nezmládnul, stárnutí pokračovalo.

Když pak lékaři vyňali žlázy mladým zvířatům, na př. psovi nebo ovci, a přenesli je na zvíře staré téhož druhu, tedy zase na psa nebo na ovci, zase se nedostavil očekávaný účinek. Zdálo se sice několik málo týdnů po operaci, že se stala s operovaným zvířetem jakási příznivá změna, z jeho vzezření i chování bylo by se málem mohlo soudit, že zvíře omládlo. Avšak za tři měsíce po operaci začalo zvíře chřadnout a v nejkratší době na to se zvíře úplně zhroutilo, tak že bylo potřeba je zabíti, aby nepošlo. Zdánlivé omlazení trvalo jen po tu dobu, až tělesné ústrojí zvířete spotřebovalo tak zvané hormony přenesených žláz.

Nové zprávy z Vídně oznamují jiný způsob omlazování, jaksi biochemický, bez implantace, ošetřením a posílením vlastních žláz (Dr. Doppler). Ovšem bude dobře i tu vyčkati.

*

KNIHOPIS.

Aufhauser J. B., Meine Missionsstudienfahrt nach dem fernen Osten. Pfeiffer, München 1927. S. 472 a 82 obv., 9 M.

Auwander A., Die Religionen der Menschheit. Herder, Freiburg 1927. S. 588, 16 M.

Bennigsen G., K voprosu o dějstvitelnosti anglikanskago svjaščenstva. Librairie universelle, Paryž. S. 126, 0.40 dol.

Bonsen F. zur, Zwischen Leben u. Tod. Zur Psychologie der letzten Stunde. Schwann, Düsseldorf 1927. S. 173, 6 M.

Bruni G., Riflessioni sulla Scolastica. Bardi, Roma 1927. S. 126.

Caro Leop., Zasady nauki ekonomji spo ecznej. Jakubowski, Lwów. S. 556, 28 z.

Dębicki Zdzisław, Rozmowy o literaturze. Gebethner a Wolf, Warszawa 1927. S. 242.

Descoqs P., Thomisme et Scolastique. Beauchesne, Paris 1927. S. 176, 32 fr.

Dobrzycki Stan., Historja literatury polskiej. I. Nákl. vl., Poznaň. S. 600.

Feldmann J., Okkulte Philosophie. Schöningh, Paderborn 1927. S. 236, 4 M.

Prof. Dr. med. Gantkowski Paweł, Medycyna pastoralna. Podręcznik naukowy dla kleru katolickiego. Księg. św. Wojciecha, Poznaň 1927. S. 470.

Götzmann W., Die Unsterblichkeitsbeweise in der Väterzeit u. Scholastik. Gutsch, Karlsruhe 1927. S. 255, 7.50 M.

Dr. Grivec Fr., Slovanska Apostola sv. Ciril in Metod. Ljubljana. S. 180, 20 d.

Haecker Th., Christentum u. Kultur. Kösel, München 1927. S. 274, 7 M.

Herborn-Schlager, Locorum communium adversus huius temporis haereses enchiridion. Aschendorff, Münster 1927. S. 220, 7.50.

Hove Al., La doctrine du miracle chez S. Thomas. Beyaert, Bruges 1927. S. 390

Dr. Ivšič M., Les problèmes agraires en Yougoslavie. Paris 1926. S. 378,

Katalog wszystkich wydawnictw ks. jezuitów na r. 1928. Kraków.

Korff H., Biographia catholica 1870—1926. Herder, Freiburg 1927. S. 8 a. 280 sl.

Dr. Krzesiński Andrzej, W obronie świata transcendentnego. Fiszer i Majewski, Poznaň. S. 160.

Regattieri L., La vita della vita. Abbozzo di Apologetica Eucharistica. Marietti, Torino 1927. 2 sv. S 474 a 536, 36 l.

Twardowski Kaz., Rozprawy i artykuły filosoficzne. Atlas, Lwów. S. 446.

Zelenin Dmitrij, Russische (Ostslavische) Volkskunde. Gruyter, Berlin 1927. S. 450.

Vychovatelský.

m. — Měření charakteru v amerických školách. Dosud jsme se dovídali o „měření“ intelligence, k němuž byly zaváděny různé druhy „testů“. V posledním čísle „Ped. Rozhledů“ referuje Em. Lippert o pokusech, jaké se nyní konají ve Spojených státech v oboru měření povahových rysů. Vychází se ze správné jistě zásady, že pro výchov charakteru má neobyčejnou důležitost vytvoření správných zvyků. Má-li učitel ve škole působiti na výchov charakteru svých žáků, jest mu pečlivě uvážiti, které dobré zvyky má zvláště u svého žactva pěstovati, jaká jest poměrná důležitost jednotlivých oněch zvyků a kterak možno zjišťovati pokrok žactva v pěstovaných zvycích. O soupis zvyků vhodných k výchovu charakteru byla vypsána ve Spojených státech zvláštní soutěž, ze které vyšel vítězně „Zákoník mravnosti pro hochy a dívky“ prof. Hutchinsona, obsahující 10 příkazů, které se týkají: zdraví, sebeovládání, samostatnosti, spolehlivosti, poctivosti, konání povinností, dobré práce, součinnosti, laskavosti a upřímnosti. Pro novoyorskou školu Horáce Manna byl sestaven „list dobrého občanství“, obsahující docela 187 rysů, které zakládají dobré chování ve škole. Tento list má býti vodítkem jak učitelstvu tak i rodičům pro správný výchov dítek. Poměrnou hodnotu jednotlivých zvyků či rysů udává číselně podle počtu hlasů, kterých se jim dostalo od kvalifikovaných posuzovatelů, jimž byl seznam předložen k dobrozdání.

Otázku, jak možno zjišťovati pokrok žactva v pěstovaných zvycích, snaží se američtí zkoumatelé řešiti zkouškami těchto povahových zvyků a rysů. Sestavují pro ně testy „pro měření charakteru“. Testy tyto nejsou ovšem ještě dokonalé, ale zlepšují se stále a dochází prý se jejich pomocí pozoruhodných výsledků. Většina testů zakládá se na bedlivém sledování dítek učitelem a pečlivém zapisování jednotlivostí, v tabulkách testových uvedených. Lze jich ovšem užívati jen při malém počtu žactva ve třídě.

*

Učitelstvo v boji proti opravám školství (ač sotva napověděným) zapomíná, jak už dříve, že škola není jen jeho a že ono není jediným povolaným soudcem o ní; mýlí se velice, domnívá-li se míti za sebou národ. Dvě koaliční, tedy vládní strany, národně demokratická i agrární, ve svých orgánech mu dodávají odvahy, ač min. Dr. Hodža jest agrárník; patří to již takhle k demokratickému politisování u nás! Hlavní vina „reakce“ dává se ovšem Slovákům.

Podle jednoho učitelského časopisu učitelské ústavy v Čechách, na Moravě a ve Slezsku „produkují zmařených existencí“ 1500 ročně. Ale proč na př. učitelují manželky učitelů?

Hospodářsko-socialní.

hd. — Vzduchoplavba přes Atlantický ocean. Z okolnosti, že byl přeletěn z Ameriky do Evropy Atlantický oceán, nelze ještě usuzovati, že bude v krátké době zahájena pravidelná vzduchová doprava mezi Amerikou a Evropou. Odborníci vidí, že je třeba ještě mnoho a mnoho zdokonaliti na létadlech, na motorech, abychom se mohli s důvěrou a s jakousi aspoň morální jistotou svěřiti létadlu, že se šťastně dostaneme na druhý břeh oceánu.

Neboť za posavadní šťastné přelety oceánu jest děkovati z většího dílu jenom šťastné náhodě, že letec měl právě příznivou pohodu a že mu motor nevypověděl službu někde uprostřed cesty. Dovídáme se velmi často, že letci, letící nad pevnou zemí, nezřídka jsou nuceni přistáti někde z nouze, poněvadž motor najednou vypoví službu, ačkoliv před vzlétnutím byl v pořádku.

Jedním z nejpřednějších a nejdůležitějších předpokladů pro pravidelnou dopravu mezi Amerikou a Evropou jest, aby bylo možno spolehlivě předpovídati počasí a pohodu, pokud jest to vůbec v lidské moci. Víme z novin, že Lindbergh doletěl šťastně do Evropy z Ameriky, poněvadž mu pohoda přála. Avšak ti, kteří se pokoušeli letěti opačným směrem, totiž z Evropy do Ameriky, byli přinuceni nepříznivou pohodou vrátiti se, a ti, kteří přece pustili se s rozbouřenými živly v boj, bez pochyby zahynuli, když posud není známky, že by byli ještě na živu.

A co do spolehlivosti a přesnosti v předpovídání počasí, nejsme ještě daleko. Povětrnostní služba se sice organisuje po celém světě, a vykazuje už dobré výsledky, avšak právě v severní části Atlantického oceánu, o kterou běží, jest síť povětrnostních stanic ještě řídká, a předpovídání počasí v těchto oblastech jest ještě velmi nejisté a nespolehlivé.

A právě v severní části Atlantického oceánu, totiž mezi Irskem na evropské straně a mezi Novým Fundlandem na americké straně je vodní plocha nejužší, tedy by se zdálo, že by v těchto místech bylo ještě nejspíše možno, přelítnouti z Evropy do Ameriky. Ale všechny pokusy, které letos byly podniknuty, dostati se tímto směrem z Evropy do Ameriky, byly zmařeny nepohodou a bouřemi v severní části Atlantického oceánu.

Proto meteorologové odporučují, aby letcové, kteří už mermomocí chtějí lítati tím aneb oním směrem mezi Evropou a Amerikou, aby sobě vyvolili raději jižnější směr, kde by mohli učiniti zastávky na ostrovech Azorských na evropské straně, a na ostrovech Bermudových na americké straně. Tato trať byla by ovšem hodně delší nežli ona severní, avšak byla by mnohem bezpečnější, poněvadž její poměry povětrnostní jsou lépe prozkoumány, a proto lze na ní jistěji předpovídati nastávající počasí.

Není také bez důležitosti otázka, jaké létadlo se odporučuje více k letu přes oceán, zda-li létadlo pozemní nebo létadlo vodní. Létadlo vodní poskytuje letci možnost, že se při jakémkoli přistání z nouze nebo poruše motoru může snésti na moře, ovšem při klidném moři, neboť při neklidném nebo dokonce bouřlivém moři by se dlouho nad vodou neudrželo. Nelze také předem kladně odpověděti na otázku, zda-li by se mu pokaždé také podařilo zase hladce z vody vzlétnouti do vzduchu. Létadlo pozemní bylo by lehčí, uneslo by tedy více benzinu, ale přece by let na něm byl nebezpečnější, poněvadž při jakékoli poruše by letec mohl sestoupiti jenom na vodu, ve které by bez milosrdenství zahynul, kdyby nebyla nějaká loď v jeho nejbližší blízkosti.

Jiná velmi důležitá věc pro letce nad oceánem jest jistá, spolehlivá orientace při letu. Letec nad pevninou má v ruce mapu, pod sebou má krajinu s osadami, atd., letec nad oceánem má jenom nad sebou nebe a pod sebou vodu.

Má ovšem na létadle magnetickou střelku, která by měla ukazovati přesně směr, avšak železné a ocelové součástky létadla působí rušivě na střelku, která pak ukazuje nepravý směr. Bylo proto třeba odstraniti střelku z předu, kde sedí letec, a byla umístěna až vzadu, na ohoně létadla, a teprv složitým mechanismem dovídá se letec, který směr mu střelka ukazuje. Avšak při dlouhých cestách ani na tento mechanismus nelze spolehnouti.

Nejdůležitější částí létadla, na které nejvíce záleží, jest ovšem motor. Dnešní motory vůbec jsou motory výbušné. Pro dlouhé lety se tyto motory méně hodí, poněvadž nejsou naprosto spolehlivé. I při kratších lelech pozemních často čteme, že letci bylo přistáti z nouze pro poruchu motoru. Letec, mající pevnou půdu pod sebou, může snadno přistáti z nouze, ačkoliv ani toto přistání se neobejde vždycky bez nehod a neštěstí. Letec nad mořem pak spadne v podobném případě jistě do vody.

Zatím se nelze obejíti bez výbušných motorů na létadlech, poněvadž jiných motorů toho času ještě nemáme. Letecká služba bude jistější a bezpečnější, až se podaří sestaviti lepší motor, snad nějakou turbinu, která by byla lehčí a zabrala by méně místa, a byla by ještě k tomu lacinší a trvanlivější. Vždyť dnešní motor stojí 4 až 7 tisíc dolarů, a může konati službu na nejvíce 1000 hodin. Kdyby pracoval denně 12 hodin, bylo to asi 83 dní.

Ovšem už po 250 pracovních hodinách třeba motor důkladně prohlédnouti, jest-li ještě v pořádku, aby nenastalo nějaké nemilé překvapení. Z té příčiny třeba také každé létadlo opatřiti dvěma motory.

Bude potřeba ještě mnoho vynalezavosti a osobní obětavosti, než bude zavedena pravidelná letecká doprava nad vodami oceánů, ačkoliv i to, co bylo dosud v tomto oboru provedeno a vykonáno, jest pozoru a úcty hodné.

Politický.

Církev a stát.

Po oklikách státovědy založené na právu silnějšího, tedy na právu pěstním, třebas podaném trochu jemněji, než ten výraz zní, po oklikách několika set let, zatoužilo lidstvo po zřízení, jež by zastupovalo skutečné právo a spravedlivost, a podle toho také rozhodovalo. Pokusy o to všichni známe, a víme také, jak zatím vycházejí na marno. Proč, ví se celkem také, ale nerádo se přiznává, jelikož u vedoucích činitelů pořád ještě rozhodují více ohledy mocenské nežli právní, a reformní činnost nejraději se vztahuje na to, jak by se měli chovati druzí, zvláště ti, kteří reformatorům nejsou blízcí. Že politika státní není vyňata z odpovědnosti mravní, to přesvědčení také zas pomalu proniká, třeba se pojem mravního v tomto případě hodně rozřeďuje; hlavně se moderní mysl brání jeho pojetí ve smyslu náboženském, křesťanském, bojíc se upadnouti do područí církevního.

Učení církevní o poměru církve a státu i u nás již častěji probíráno, a to z obojího hlediska, církvi přátelského i nepřátelského. Toto právě se hrozí pomyslu, že by z církevních, duchovních činitelů mohla přijíti náprava. Poukazuje proto stále na nebezpečí nadvlády církevní, jak prý byla ve středověku a jak stanovena v papežských projevech té doby. Avšak ani nejvíce rozkřičená theorie Bonifáce VIII o dvou mečích nepraví nic více nežli že církev jest oprávněna i ve světských věcech zakročiti, jde-li při nich o zájmy duchovní, čili, jak nástupce jeho v stol. 14. prohlásil, decernere de peccato.

Je to t. ř. nepřímá moc církve ve věcech časných, neduchovních, jejíž theorii podle dřívějších názorů vybudovali v 16. stol. dominikán Fr. de Vitoria a po něm jesuita Bellarmin, původce výrazu potestas indirecta. Jejich příslušné rozpravy sice Sixtus V zakázal, ale Klemens VIII zase uvolnil.

Innsbrucký prof. Biederlack, jednaje o theorii Vitoriově (Ztschr. f. kath. Theol. 1927, 543 dd), shledává v nauce o nepřímé moci toto jádro: Stát v celé své správě, v hospodářství, v umění, vůbec ve světských oborech kulturních je samostatný, na církvi nezávislý, jí nepodřízený, ale církev má k státu i v jeho oborech jakousi moc direktivní, aby pokyny, napomínkami a výstrahami na jeho povinnosti upozorňovala; v záležitostech pak smíšených, jež se týkají zájmů světských i duchovních zároveň, právě pro tyto má pravomoc rozkazovati, po případě svými prostředky trestati.

Vytýkáním nějakých přehmatů, které se v dějinách někdy staly, může se v širší veřejnosti sice buditi nálada proti přátelskému poměru církve a státu, ale neposlouží se žádnému z nich, nejméně pak pravdě. Jak naznačeno, cítí se všude potřeba pravidel, jež by ply-

nula z vyšších hledisk, než jest utilitarismus (okamžitý úspěch) a mocenská převaha. Jinak se nevyjde z ustavičných svárů se všemi jejich škodami jak pro duchovní tak hmotná dobra.

*

U nás
chystá se odpor proti ujednáním s Vatikánem, jejichž obsah sice dosud veřejnosti není znám, ale tuze prý ohrožuje „pokrok". Nenazvány konkordátem, nýbrž jen, abychom měli něco extra, modus vivendi.

Podle pražských zpráv byli poslanci všech národností, pokud jsou na katolickém stanovisku, vyzváni, semknouti se na obranu zájmů náboženských v jeden šik, ke společným poradám, ke společnému postupu. Nestalo se, ba naopak neshoda i mezi lidovci a ludovci trvá. Z lidové strany však samé prý se tvoří nové, tedy třetí křídlo, jež by ony zájmy důrazněji zastávalo.

*

Jugoslavie.
Srbský centralismus, který se jeví i v nestejném nakládání s bývalou státní církví orthodoxní a s katolickou, naráží v Chorvatsku stále na odpor, avšak bezúspěšný, jelikož nesjednocený. Chorvati daleko vyspělejší zakoušejí zklamání za zklamáním v státě, k němuž přistoupili, hlavně vinou selského vůdce a pokrokáře Radiče, jenž je rozeštval.

*

Rusko.
Vzpomínku na velkou revoluci francouzskou vyvolává nynější zápas sovětských náčelníků mezi sebou. Gruzínec Stalin velmi pestré minulosti posílá do vyhnanství dosavadní spoluvůdce bolševiků, zdánlivě nedotknutelných. Neupravuje se takto bezděky půda pro nějakého Napoleona?

*

Mexiko.
Katolictví má býti vykořeněno — toť jasný už cíl Callesova řádění. Svaz katolických žen ve Spojených Státech Sev. Ameriky vyzývá pres. Coolidge, aby vystoupil ze své již nápadně blahovolné neutrality a aspoň svým vlivem se přičinil o zanechání těch nelidských ukrutností, páchaných na nevinných lidech. Švycarští biskupové se obrátili na Spol. národův aspoň o nějaký projev proti tomu zuření. Dostali odpověď, že jejich dopis — správně došel.

HLÍDKA

Morava — metropole sv. Methoděje.

K jedenáctistému jubileu sv. Cyrilla napsal Dr. Fr. Robenek. (Č. d.)

Země Avarů skládala se z devíti správních okresů nebo krajů, žup.[1]) Každý kraj byl zpevněn hradem,[2]) dle něhož se také nazýval.[3]) Hrady byly asi tak rozsáhlé jako cyrišský hrad u Kostnice.[4]) Vystavěn je z klád dubových, bukových a jedlových, 20 střevíců zdélí, zšíří a tolikéž i zvýší. Uvnitř kryt je tvrdým kamenem nebo pevnou pálenou hlinou. Svrchu přikrýval pevnost bujný trávník.[5]) Mezi pevnostmi ležely osady a dvorce, jeden od druhého tak daleko, jak lze doslechnouti lidský hlas,[6]) aby v čas potřeby celý kraj mohl

[1]) MGSS II. 748. Terra Hunorum novem circulis cingebatur. Nelze si Hunii představovati tak, jakoby byla celá obehnána devaterými hradbami, devaterým náspem.

[2]) Novem hegin muniebatur. Hegin snad tolik co Gehege, plot, ohrada.

[3]) Viz Fessler, Die Geschichte der Ungern. 1815 I. 78 násl.

[4]) Tam latus fuit unus circulus, hoc est, tantum intra se comprehendit, quantum spatium est de castro Turico (Zürich) ad Constantiam . . .

[5]) . . . ita stipitibus quernis, faginis vel abiegnis extructus, ut de margine ad marginem 20 pedes tenderetur in altum, et totidem subrigeretur in altum, cavitas autem universa aut durissimis lapidibus aut creta tenacissima repleretur, porro superficies vallorum eorundem integerrimis cespitibus tegeretur. — Popis „heginu“ připomíná velmi stavby slovanských hradů. Srovnej popis Bekrî-ho v Arabische Berichte (1. Heft) v. Georg Jacob str. 12. a Gurdezī-ho u Marquarta l. c. 468. Není jeho slovanské „Residenzstadt Garāwat“ nesprávně transkribované hlavní město moravských Slovanů Morava?!

[6]) Inter hos igitur aggeres ita vici et villae erant locatae, ut de aliis ad alias vox humana posset audiri.

býti snadno trubkami upozorněn a zalarmován.[1]) Vzdálenost jednoho hradu od druhého obnášela prý asi 10 teutonských neboli 40 italských mil. Čím dále dovnitř, byly kraje užší[2]) a vzdálenost hradů menší. Jak veliké byly tyto míle, jimiž vzdálenosti odhadoval Adalbert a mnich sangallenský, těžko říci, ale rozhodně musíme délku jejich zredukovati. Kdybychom počítali normálně, obnášely by vzdálenosti hradů na 70—80 km, což by tvořilo dohromady území velmi rozsáhlé, jakého popis Avarie nepředpokládá a kterého Karel Veliký nedobyl, neboť zemi východně od Dunaje říši své nepřičlenil. Jak daleko by musilo také obyvatelstvo utíkati do svých hradů!

Frankové vnutili dobyté avarské zemi svoje zřízení a proměnili kraje v hrabství — comitatus, jimž vládli „comites“ nebo též „duces“. Jednotlivým knížatům přidělen byl často dozor nad několika hrabstvími, ba celými územími.[3]) Nebyly spojeny komitáty Avarie začátkem 9. stol. ve dvě provincie? Západní „inter Sabariam et Carnuntum“ Avaria neboli Hunnia zbytek Avarie dřívější, a východní, větší Moravia. CDB I. č. 366. (V prvé usazen byl prý Karlem Velikým princeps Hunnorum Capeanus.) Tomu odpovídala by zpráva ex miraculis S. Apri: Misia (komitát mošoňský kolem lacus Mysianum) eversa, Marahensiumque licet gentilium convulsis tabernaculis, suam olim Pannoniam irruperunt (Hungri). MGSS IV. 517.

Poloha starých hradů byla zajisté tak výhodná, že i za doby francké nadvlády, kdy prvek slovanských Moravanů v zemi opětně

[1]) De circulo quoque ad circulum sic erant possessione et habitacula undique versum ordinata, ut clangor tubarum inter singula posset cuiusque rei significativus adverti.

[3]) Item de secundo circulo, qui similiter ut primus erat exstructus, 10 miliaria Teutonica, quae sunt 40 Italica, ad tercium usque tendebantur; similiter usque ad nonum, quamvis ipsi circuli alius alio multo contractiores fuerint.

[3]) In orientali etiam parte Bawarie expulsis Hunis hii comites ab imperatore Karolo et eius successoribus sunt constituti: Geroldus, Goterammus secundus, Wereharius tertius, Albricus quartus, Gotfridus quintus, Geroldus, et post hos duces Helmwinus, Albarius, Pado, et duces Carentanorum supra scripti subistis comitibus et ducibus erant. MGSS XI. str. 15.; Briuninus fidelis dux noster, ... CDB I. č. 8.; Moimarus dux Moravorum supra Danubium, Conversio Bag. et Curant. cap. 10.; (Carlmannus) expulit enim duces, quibus custodia commissa erat Pannonici limitis et Carantani, atque per suos marcam ordinavit MGSS I. 374 ad a. 861.; Rastislav, kníže veliké Moravy... radu učinil s knížaty svými... FRB I. 27.; ... Zuentibaldus dux cum principibus suis... MGSS I. 401 ad a. 884.

převládl, zachovala si na dále prvenství ve správě krajů. Z listu papeže Jana VIII z r. 880 Svatoplukovi[1]) dovídáme se, že Svatopluk byl do tohoto roku vlastně „comes" hlavního kraje — komitátu — moravského.[2]) Roku následujícího vyrůstá v „gloriosum principem"[3]) celého kraje a 885 přioděn je titulem „regis Sclavorum".[4]) Když r. 899 dobyl Arnulf velikého hradu moravského a celé země Svatoplukovy, děkoval Bohu za vítězství nad „devíti."[5]) Nepřekročil tenkráte Dunaje, aspoň annály o tom nic nepraví, takže by býval dobyl všech devíti krajů bývalé Hunnie. Čítá-li zeměpisec bavorský v Moravě civitates XI[6]), k nimž přináležely patřičné kraje, zbývaly by dva na nižinu severně Dunaje.

Není nikterak divno, že Maďaři, kteří obsadili zemi moravskou, z části přijali také ústrojí této říše. Soós Elemér (l. c.) snaží se dokázati, že županát ostřihomský vznikl z bývalého županátu slovanského. Souvislost nynějšího zřízení komitátního nedá se sice bez průkazů generalisovati na ostatní komitáty staré Avarie a Moravy, ale zajímavo jest přece jejich uspořádání, podobající se onomu avarských „heginů". V samém srdci Avarie-Moravy v ohbí Dunaje krčí se malý komitát ostřihomský a pilišský. K západu chrání je dva větší, Komárno a Ráb, zevnější věnec tvoří rozlehlé komitáty mošoňský, šoproňský, železnohradský, vesprimský a bělehradský, takže nepřítel táhnoucí ze západu do vnitra narážel na odpor tužší a tužší.

Hrady všech těchto komitátů jsou vesměs původu velmi starého, ne-li římského. Město Piliš, Pleš, známé již z dob Karla Velikého, nazváno je dle holých, vápencových skal.[7]) V jeho komitátu leželo i samo město Buda. Stoliční Bělelehrad, Alba Regalis, Székes Fejérvár, římská to „Julia", leží u rozsáhlých močálů, a jižní hranice jeho komitátu probíhá bažinatým údolím řeky Sarvize. Nedobytná pevnost Komárno — Comaromium — vklíněna jest mezi ramena

[1]) CDB I. č. 24. „Dilecto filio Sfentopulcho glorioso comiti."

[2]) CDB I. č. 22. „Zvuentapu de Moravna." list pap. Jana VIII. z r. 879. Odezíráme od jeho postavení, jakého požíval do r. 869.

[3]) tamt. č. 25. „glorioso principi Sfentopulcho . . ."

[4]) tamt. č. 26. „ . . . Zuentopolco regi Sclavorum".

[5]) „In die bonorum non immemor sis malorum, et quia displicuerunt novem minime glorificantes eum cuius est benedictum aeternaliter nomen." MGSS IV. 551.

[6]) Šafařík, Slovanské Starožitnosti 711.

[7]) Srovnej Topographia magni regni Hungariae, napsal Emericus Csaki de Keresztszech 1750, str. 173. Díla tohoto použito z části i pro údaje následující.

Vážského a Starého Dunaje; za válek tureckých konala Rakousku neocenitelné služby. Ráb, Jaurinum, římská Arrabona při vtoku Ráby do Malého Dunaje střeží průchodný kraj k východu. O vesprimském hradě nad Sarvizí domnívali se mnozí, že byl hradem Svatoplukovým a sídlem biskupů slovanských.[1]) Římané zvali jej Floriana neb též Cimbriana. Za Arpádů byl sídlem uherských královen a od r. 1009 jest biskupstvím. Jihozápad kryje komitát železnohradský — Castrum Ferreum, Vasvár — se starodávnější a památnější „Sabarií". K západu exponovaná Šoproň, Ödenburg, římská Scarabantia střeží bránu do pánve vídeňské se otvírající. Mezi bařinami „Musunu"[2]) (Neziderské jezero) a Dunajem rozkládá se komitát Mošoňský. V římských dobách stálo tam město Ad Flexum později Musum, Mošoň, Wieselburg, které Přemysl Otakar II tak pobořil, že se pak ani nevědělo, kde stávalo. Nyní jsou střediskem komitátu Staré Hrady — Óvár. Bylo třeba střežiti i bránu mezi Hundsheimskými a Litavskými vrchy, kudy protéká Litava. Hrad byl pravděpodobně pobořen, neboť Maďaři tam kdesi vystavěli nový.[3])

Strategická poloha hradu Moravy.[4])

Přirozené cesty běžící střední Evropou křižují se na středním Dunaji, i není tedy divno, že též i rušný politický život se tam soustředil. Že posléze Vídeň a Budapešt ovládly Podunají, vyplývá z dynastické politiky tamějších rodů. Byly však doby zlé, kdy zatlačeno bylo středisko Uher z krajiny více otevřené u Budína a Pešti na samu periferii do Bratislavy. V dobách starších, kdy válečná technika obtížněji zápolila s přirozenými překážkami, skrylo se politické středisko do kraje mnohem méně přístupného, lépe chráněného, do Ostřihomu, Moravy, avarského Hrinku.

Široký tok Dunaje, který se u Vácova v pravém úhlu k jihu stáčí, skýtá ve svém ohbí proti severu i východu ochranu nejjistější. Napadnouti kraj ze severu mezi Vácovem a Parkání jest vyloučeno. Vrchy novohradské přistupují prudkým spádem těsně k Dunaji ponechávajíce místy úžinu sotva pro dráhu a silnici. Přebroditi se

[1]) Topographia 134.

[2]) Stagnum Mysianum, Jordanes k r. 552.

[3]) „Et ex parte Theotonicorum usque ad pontem Guncil, et in eisdem partibus dedit castrum construere Ruthenis, qui cum Almo duce auo suo in Pannoniam uenerant." Gesta Hung c. 57. Označuje se často až na řece Fischa.

[4]) Pro popis i názvosloví použito speciálních map: 14—XIX z r. 1925, 14—XX z r. 1924, 15—XIX z r. 1917 a 15—XX z r. 1913.

tudyto hlubokou a širokou řekou a sešikovati se na druhém břehu, kde výběžky Piliše srážejí podobně cestu až k samému Dunaji, jest naprosto vyloučeno. Tam kde k západu končí Novohradské vrchy Královou horou (Királyi h.), Skala Vrchem a Skalami, začíná se daleko k západu šířiti nižina, v níž se sbíhají cesty od západu, z Po-

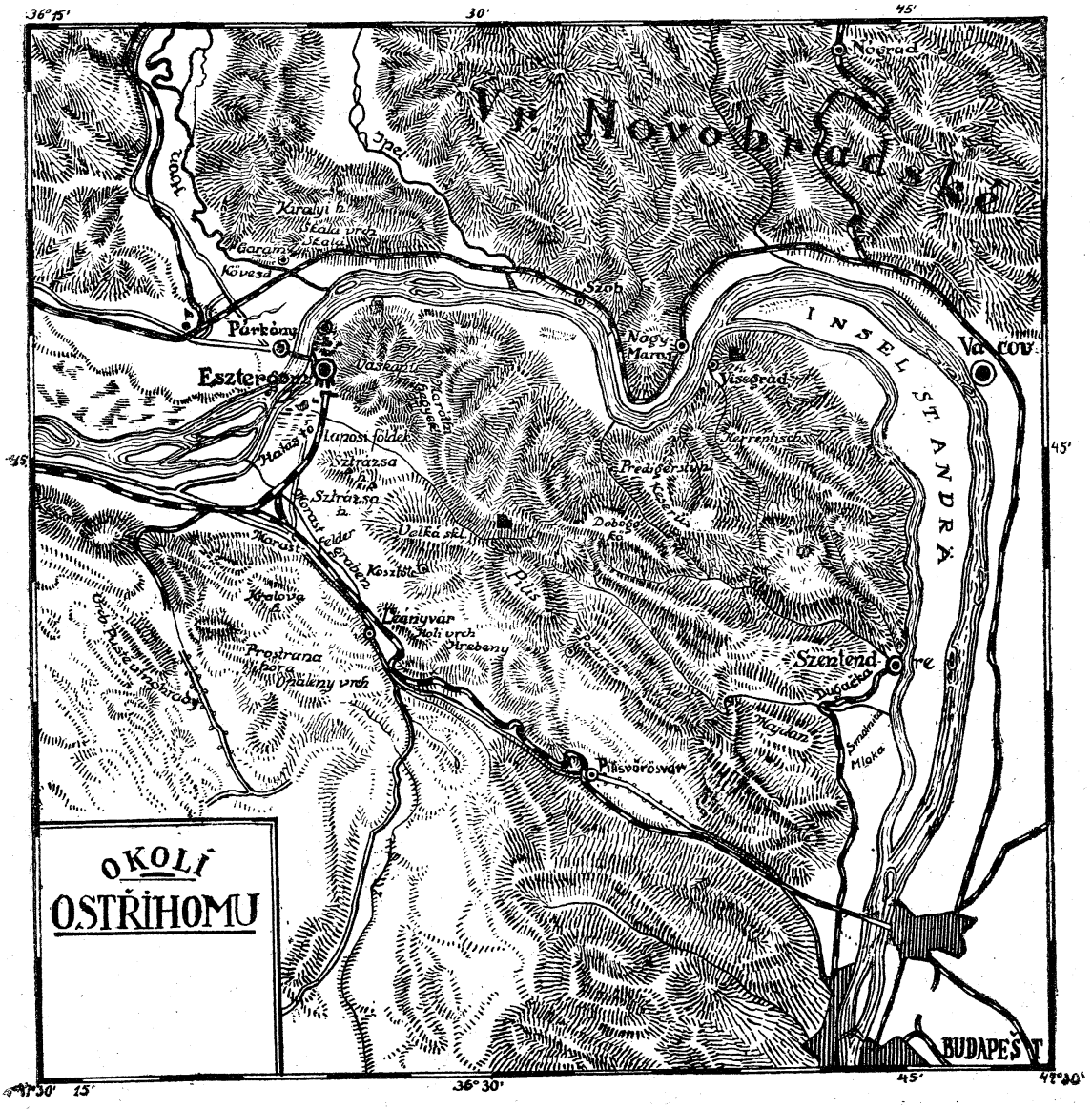

váží, od Nitry, Žitvy a z Pohroní míříce k předpolí hradu moravského, k Parkáni. Oba břehy Dunaje spojoval zde odedávna důležitý brod[1]) a podzemní tunel, prý za válek tureckých zrobený, mířil z pevnosti parkáňské „Kakadváru“ pod Dunajem na ostřihomský hrad. Na tomto místě zahýbá Dunaj ostře k severu, takže teče zá-

[1]) Přechod přes Dunaj u Kokot (Parkáně), viz Chaloupecký, Staré Slovensko 109.

padně pod ostřihomským hradem, načež opět vyrovnává svůj směr k východu. Jižně a jihozápadně od hradu, směrem kde se rozkládá větší část nynějšího města, rozestupuje se malá močálovitá nižina „Halastó,[1]" Láposi földek,[2]) Morastfelder, zavlažovaná potůčky od jihu přicházejícími. Dunaj vytvořil zde do prava čtyři protáhlé ostrůvky. Jest-li kraj od severu nepřístupný pro srázná skaliska, chrání hrad z této strany močály,[3]) které byly mnohem větší než nyní, kdy kraj je zregulován a odvodněn. Na jihozápad od bažinaté nižiny zvedá se opět neschůdná hornatina do výšek 200—500 m,[4]) zatlačující opětně dráhu i silnici na sever k samému Dunaji. Tímto směrem jest kraj otevřenější a proto zpevnili jej Avaři proti francké říši celým systémem pevností. Celé koleno Dunaje prostoupeno jest rozsochatým Pilišem (757 m), který svou relativní výškou — asi 500 m nad okolím[5]) — sráznými, vápencovými stěnami a hornatým terénem tvoří přirozenou hradbu. Většinou holé hřbety, dle nichž se také pohoří Pleš nazývá, běží celkem směrem severozápadním a svírají hluboké ráztoky. Tak Podvrch, Piliš, Velká skála Dobogo kö; Keserüs h. s Predigerstuhlem; Herentisch; Maróthy hegyek. Jména jsou sice již maďarská, ale mezi nimi nacházíme řadu míst s názvy slovanskými. Bezprostřední vstup k Ostřihomu zatarasuje napříč závora Vaskapu[6]) 406 m vysoká, tvoříc takto vskutku železnou bránu k vlastnímu hradu Ostřihomskému. Východní okraj Pilíše proti Vácovu hlídá starodávný Vyšegrad.[7]) Jižně od Vácova a sv. Ondřeje vtéká Dunaj do nižiny. Nápadné je množství jugoslavských jmen, která v okolí sv. Ondřeje nacházíme.[8])

Mezi Piliší a západní pahorkatinou je sníženina, kterou z části běží dráha Ostřihom-Budín. Tuto jedinou vstupní bránu k hlavnímu hradu hlídají dvě Strážné hory. Jižně od Kostelce, Leányváru,[9]) Holého vrchu a Hrebenů dělí se cesta. Jedna běží k jihovýchodu k Budínu, druhá k jihozápadu.

[1]) Znamená rybník.

[2]) Vlhký kraj.

[3]) Označeno na speciální mapě Morastwiese, Morastfelder, Morastgraben, Halastó, Lapcsi földek.

[4]) Na mapě: Kralova hora, Opálený vrch, Prostrana hora.

[5]) Výška Dunaje u Ostřihomu obnáší 108 m.

[6]) t. j. železná brána.

[7]) Okolí jeho jest nyní silně zněmčené. — Odedávna tam bylo opatství řeckých mnichů.

[8]) Na př.: Ortovac, Tjukovac, Bukmirovac, Dugačka livada, Varoška livada, Ugliarovica, Staro groblje, Vrbnjak, Dugačka, Prekobrdica, Klentje, Mlaka, Majdan atd.

[9]) Znamená dívčí hrad, tedy Děvín.

V tomto skrytém hnízdečku vypínal se onen slavný, nevýslovně pevný hrad moravský.

III.

Morava — Ostřihomský hrad.

Na pravém břehu Dunaje, od řeky úzkým pruhem naplavenin oddělená, zvedá se příkře skála památného Ostřihomu. 480 m dlouhý, železný most klene se přes hluboké koryto Dunaje a spojuje Ostřihom s naší pohraniční Parkání. Maďaři nazývají hrad „Várhegy“ (hradní vrch). Střední výška jeho jest asi 66 m. Tvarem svým připomíná

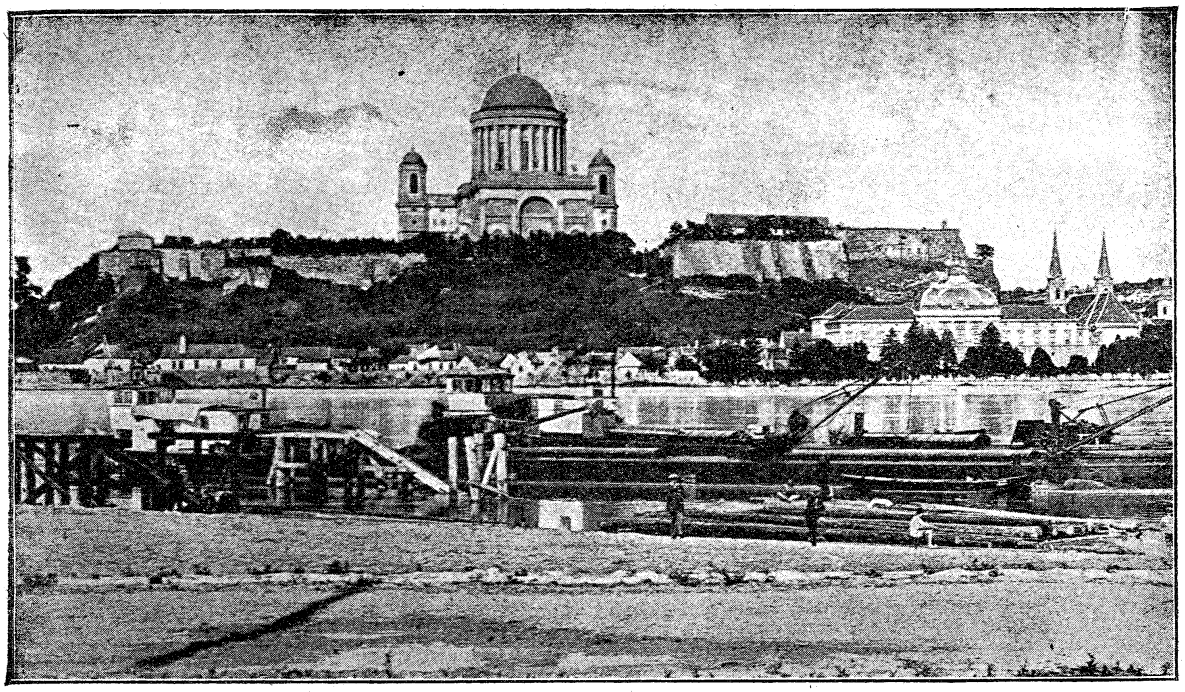

Pohled na ostřihomský hrad od západu (z Parkáně).

mandli položenou od severu k jihu, o délce asi 320 m a o největší šířce asi 130 m. Nerovnou náhorní plošinu odhaduje Soós Elemer na 10.000 m². Západní strana k Dunaji jest velmi srázná a čas ji tak ohlodal, že tu a tam musila býti podezděna. Východní jest povlovnější a byla kdysi zarostlá vinicemi. Odedávna vedla z této strany na hrad hlavní cesta, proto i v dobách novějších byl přístup ještě více usnadněn vysokým násypem a zplanýrován, takže nyní stoupáme po mírném svahu mezi oběma řadami kanovnických domů až k nové basilice, r. 1856 posvěcené, která vévodí daleko široko celému kraji.

Pro posouzení významu ostřihomského hradu je důležita okolnost, že novější opevnění zbudována bývala vždy na základech starých, takže si můžeme v hlavních rysech starou pevnost zrekonstruovati, aniž nedobytnosti její co ubereme. Poměrně později než hrad sám povstalo podhradí — civitas aquatica, viziváros — na jihozápadní

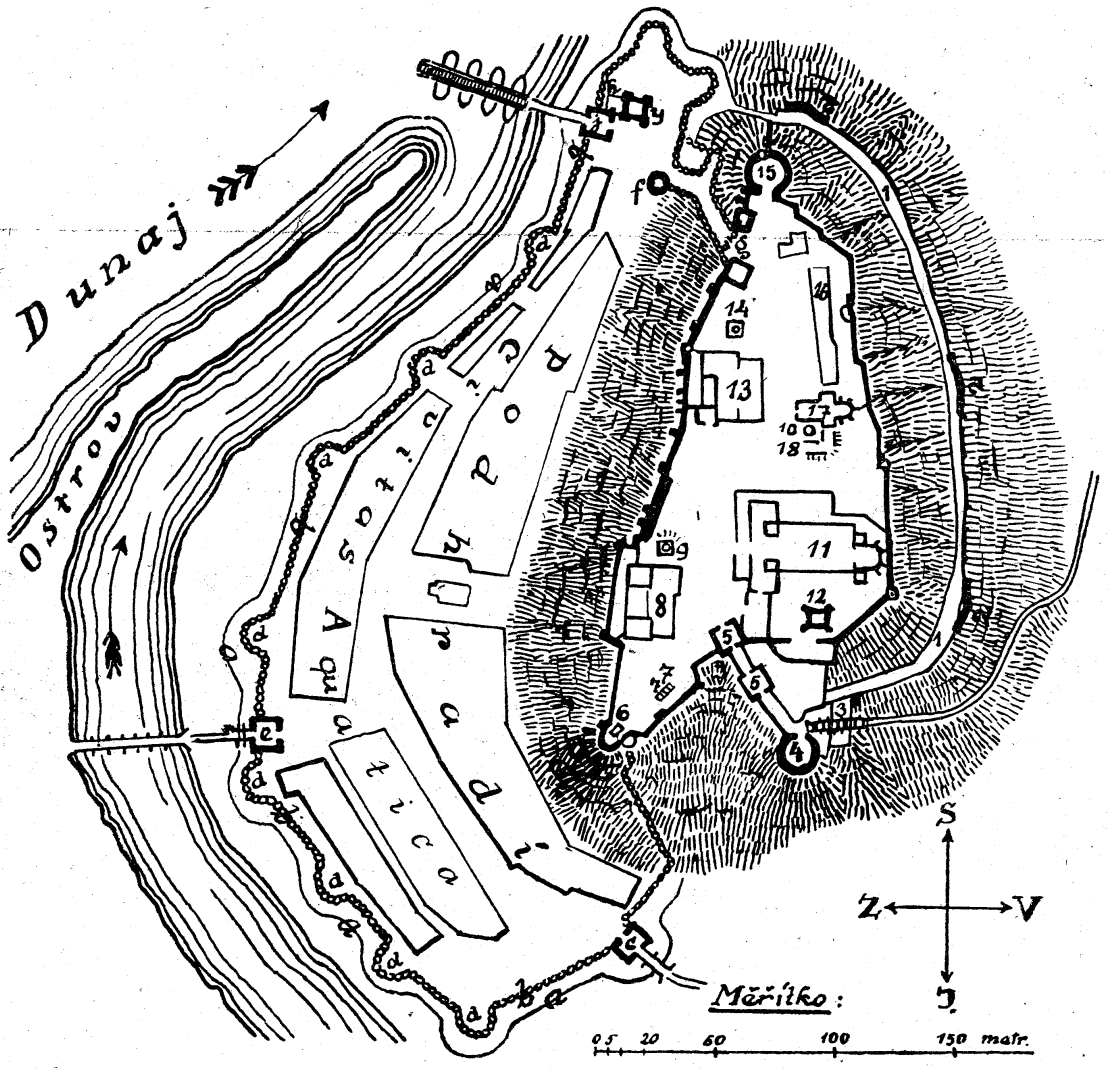

Hrad Morava - Ostřihom.
(Kresleno dle Máthesa a Soós Eleméra.)

straně na úzkém pruhu mezi hradem a Dunajem. Celé podhradí opevněno bylo zdí, kolem níž šel příkop *a)*. Zeď *b)* začínala na severním konci horního hradu, sběhla po stráni k Dunaji, pak podél Dunaje a na jihu připínala se opět k hradbám horního hradu. Hlavní brána *c)* do podhradí šla z jižní strany. Zeď sama zpevněna byla věžemi a baštami *d)*. Na západní straně k Dunaji otvírala se druhá

kamenná brána *e)*, z níž se šlo přes most, z dřevěných kolů postavený, na protilehlý ostrov. Na severozápadní straně tyčila se větší kulatá věž *f)*, od níž stoupala mezi dvěma zdmi „kočičí stezka — macskajárón" k malé brance horního hradu *g)*. V této části podhradí nacházel se mlýn *h)*, poháněný vydatnými teplými prameny prýštícími ze skály,[1]) a vodní věž — Veprecht *i)*. V ní bylo čerpadlo, které zásobovalo hrad vodou, když studny na hradě pro posádku nestačily. U mlýna otvírala se k Dunaji třetí brána *j)* jdoucí k člunovému mostu přes Dunaj.

Horní hrad byl mnohokráte pobořen. K opravám používáno často staršího materiálu, a tak do hradeb i budov zazděny byly zbytky kamenů též reliefy i písmem pokrytých, pocházejících ještě i z dob římských a pozdějších. Poslední velká úprava celého vrchu dála se po dvacátých letech minulého století, kdy připravováno bylo místo pro stavbu nynější basiliky. Při té příležitosti popsal nám památky hradu Joannes Nep. Máthes, bonorum primatialium vice-exactor ac ad aedilem directionem actualis commissarius,[2]) z něhož také excerpuji. (Arx Strig.[3])

Horní plošina hradu byla celá obehnána hradbami. Pod nimi běžel po celé východní délce hluboký příkop *1)* a znesnadňoval takto přístup k hradbám po této mírnější stráni. Příkop chráněn byl ještě třemi baštami (propugnacula) *2)*, z nichž k prvním dvěma vedly točité schody. Příkop byl asi později vyzděn a za arcibiskupa Barkóczy-ho (1761—1765) zasypán a sruby srovnány se zemí. Poslední jejich stopy shlazeny byly při planýrování r. 1821. V těchto místech našlo se velmi mnoho římských peněz, velmi mnoho železných šípů (ingens copia pilarum ferrearum. Arx Strig. cap. 19) a zajímavý starý hrob.[4]) Tam přišlo se též na podzemní chodby, rozbíhající se všemi směry.[5])

---

[1]) Také na jižní straně skály prýští vlažné léčivé prameny. V loni otevřena tam byla studna, z níž vytéká do městských lázní prý na 100.000 hl vody denně.

[2]) Veteris arcis Strigonieusis descriptio. Strigonii 1827.

[3]) Spisů psaných kanovníkem ostřihomským Jiřím Palkovics-em nebylo možno použíti, poněvadž je hodlá vydati pěštská akademie, která je má vypůjčeny.

[4]) Arx Strig. cap. 19: in imo valli fundamento sepultum, manibus pedibusque catena vinctis, et fragmentum annuli aurei in digito exhibens cadaver, . .

[5]) ibidem detecti quoque sunt variarum directionum cuniculi subterranei, in quibus peculiare hoc fuit, quod unus supra alium recubuerint ita, ut imus eorum in profunditate viginti orgiarum (sáhy) ab horizonte Arcis versus Vineas duceret.

Na východní straně směrem k západu stála hlavní brána *3)* s padacím mostem, po obou stranách zpevněná, jižně pak kulatá věž z doby pozdější *4)* — budai-körönd budínská kulatina zvaná.

Palatium regale.

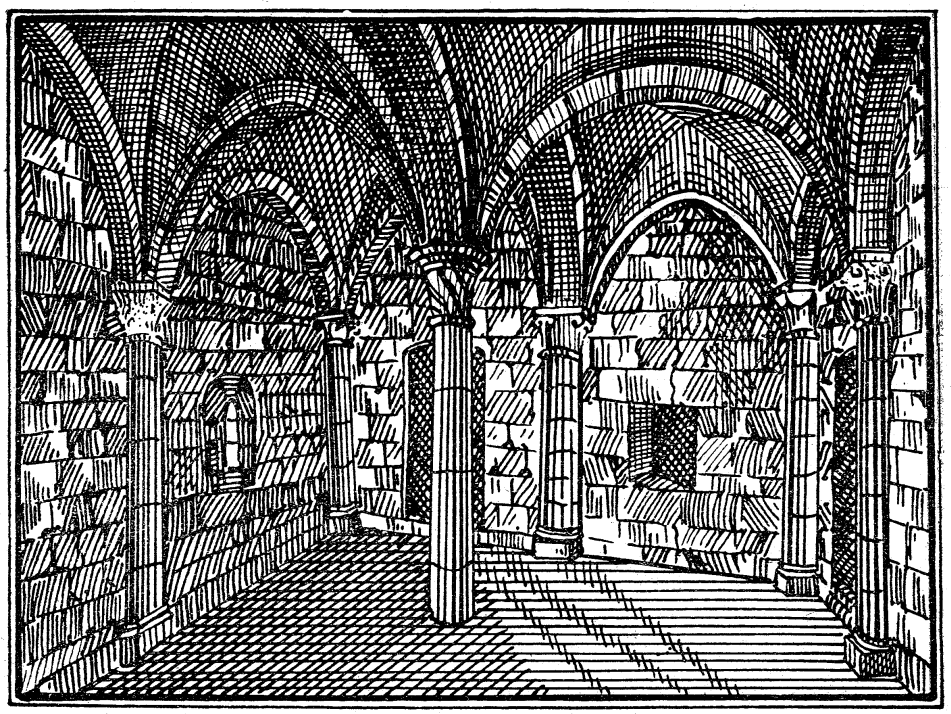

Od hlavní brány vystupovalo se mezi dvěma zdmi k druhé a od ní k třetí bráně *5)* až na nádvoří vysokého hradu. Hradby protahují se k jihozápadu, kde nad sráznou stěnou činí šestihranná ochranná bašta „Leopoldova" zvaná *6)*. Asi uprostřed mezi poslední branou a touto věží vedl ve skále podzemní sestup s hradu do podhradí *7)*. Též poblíž věže Leopoldovy vedly schody kamsi do podzemí.[1]) Při kraji podzemního vchodu nacházela se nádrž na vodu, do níž se přiváděla voda podzemním vodovodem: hydrophylacium e quadratis lapidibus fortiter structum, per subterraneum ductum hodiedum aquam in se continens.[2]) Jiná veliká nádrž na vodu „e quadratis lapidibus interjecto peculiari mortario fortissime cohaerentibus constans, atque 5000 urnas tenens" (tamt. kap. 25),

[1]) Arx Strig. cap. 23. ... gradus ad moenia inferiora, cuniculosque reconditos ducentes, quos non sine magno horrore contemplari licuit.

[2]) tamt.

nacházela se východně od královského paláce *9)*, třetí „formae ovalis, urnarum circiter mille quingentarum capax“ (tamt. kap. 42) jihozápadně od basiliky sv. Štěpána Prvomučeníka *10)*. Odtud k severu podél hradeb jsou místnosti vystavěné zpola ve skále,

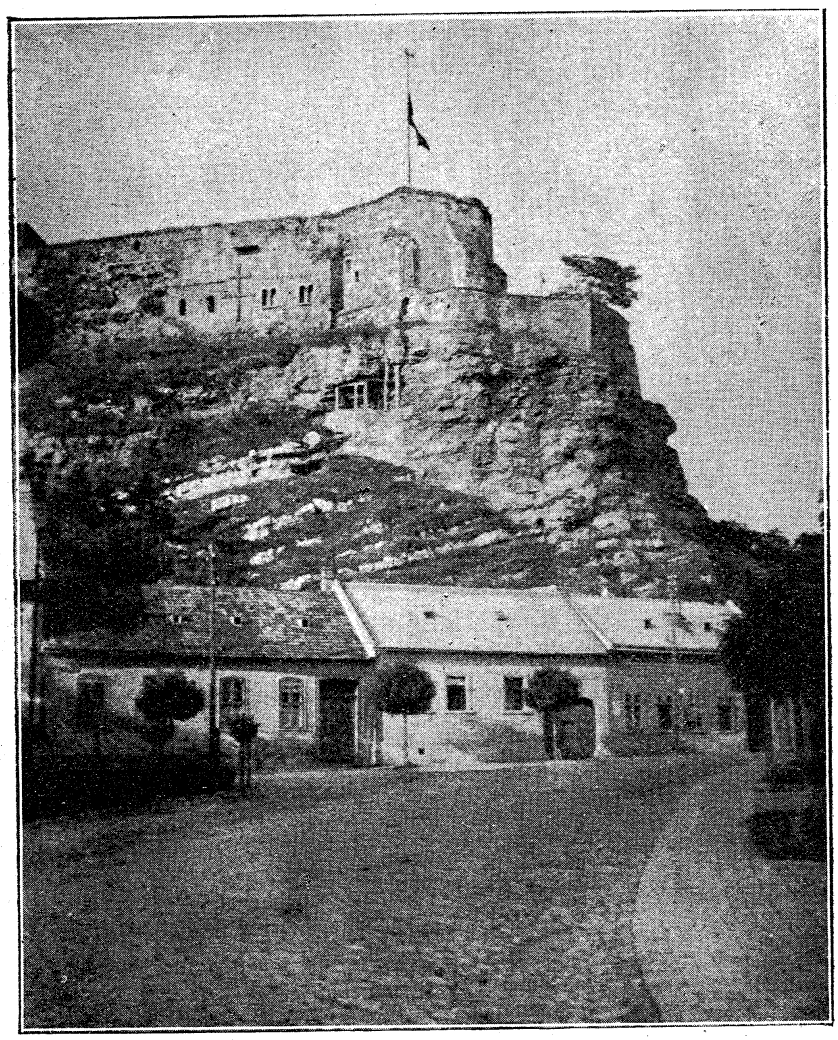

Pohled na baštu Leopoldovu a kapli sv. Štěpána.

zpola na ní *8)*, v nichž poznáváme zbytky starého královského paláce. Patří k nejstarším stavbám na hradě. Ta nejzajímavější z nich má podobu kaple.[1]) Půdorys její jest nepravidelný čtyřúhelník. Podlaha mramorová, hrubě pracovaná, zdi z hrubých kvádrů.

[1]) tamt. cap. 24. . . . species Capellae, quam omnium attentione sane dignissimam ad Arcis nostrae vetustissima Monumenta pertinere nemo dubitat; cujus situs internaque structura, loco in hoc occulto et subterraneo plus quam ordinario profanoque usui destinatum aedificium designat.

Klenba z malých cihel, maltou přepevně spojených, nesena jest jedním středním a osmi bočními ke zdi přilehlými sloupy. Hlavice sloupů provedeny jsou stylem byzantským. Vchod byl původně ze západní strany skalní, později byl zazděn a proměněn v okno. Též na východní a severní straně byly východy do sousedních podzemních místností. Stará tradice[1]) vypráví, že zde narodil se sv.

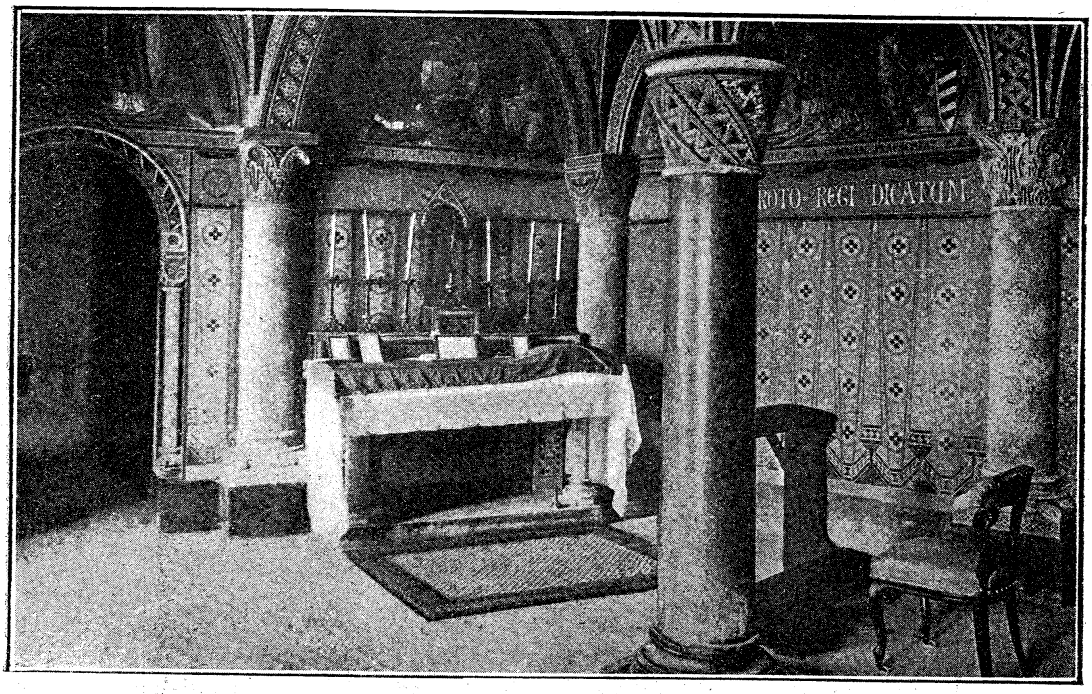

Královská kaple sv. Štěpána.

Štěpán. Místo jest upraveno v královskou kapli sv.-Štěpánskou a z jižní strany proražen jest přístupnější vchod.[2]) Mně vtírá se nám myšlenka, kdo obýval tyto památné síně před potomky Arpádovými! Nemáme zpráv o tom, že by byl kníže Geysa nebo otec jeho vystavěl toto monumentální „palatium regale", které přetrvalo věky. Mojmírovci drželi hrad před tím. Vzpomínáme-li si na čilé

[1]) CHD X./2. str. 520. Fragmenta visitationis Eccl. Cathedralis ac Praeposituralis S. Stephani ac capellae, in qua natus fuit S. Stephanus, z r. 1397: Repertum est omnia Altaria dictae Ecclesiae esse consecrata, quae sunt numero quatuor, et unum aliud in sacristia et aliud in capella, in qua natus fuit Sanctus rex Stephanus. K tomu dodává Steph. Pray: Vide ipse locum, in quo signa consecrationis apparent, sed putum rudus; quod si tum scivissem, sacerrimum locum osculo veneratus essem. tamt.

[2]) Nynější úprava pochází od primasa arcibiskupa Jana Simorea z r. 1874.

styky knížete Rastislava a Svatopluka i arcibiskupa Methoděje s Byzancí, napadá nám, zda některé z nejstarších částí hradu nebyly postaveny, přestavěny aneb aspoň opraveny v době Svatoplukově.

Severně od královských budov rozkládalo se nádvoří a na něm třílodní basilika sv. Vojtěcha postavená sv. Štěpánem, a za arcibiskupa Joba (1185—1204) v románském slohu přestavěná *11)*. Apsidou sahala až k samým východním hradbám, a proto za obléhání tato část byla nejvíce poškozována. Basilika byla mnohokráte přestavěna, několik kaplí bylo přistavěno. Nyní vypíná se asi v těchto místech, poněkud více k západu, s opačnou frontou 95 m vysoká basilika Nanebevzetí Panny Marie z první polovice 19. stol., posvěcená slavnostně 31. srpna 1856.[1]) Pod basilikou nacházejí se nově vybudované katakomby, v nichž uložena byla veliká část exhumovaných ostatků. Tam pochováváni bývají také arcibiskupové ostřihomští, jako posledně kardinál Dr. János Csernoch.

Jižně od basiliky sv. Vojtěcha nad hradbami stála čtyřhranná pevná věž *12)*. Mezi ní a basilikou směrem západním přišlo se na veliké staré křesťanské pohřebiště.[2]) Z nedostatku bližšího určení nelze teď rozhodnouti, zda se jedná o hřbitov slovanský či snad ještě starší.

Severozápadně od basiliky sv. Vojtěcha, blíže k hradbám, stála residence arcibiskupská *13)*. Odtud k severu vysekána byla do skály, asi 55 m hluboko, studna[3]) s teplou zapáchající vodou; zachycovala pramen, který vyvěrá na úpatí skály *14)*.

K severu následovala branka *g)* se sestupem do podhradí. Dále, ještě severněji, stoupalo se k nejvyššímu bodu okrouhlé bašty *15)*, která byla r. 1822 snížena. Tam umístěn jest nyní vodojem. Směrem jihovýchodním vedla cesta prostranstvím kolem vojenských objektů *16)*, pro nás významu podružnějšího, ke starému chrámu sv. Štěpána Prvomučeníka *17)*. (O. p.)

[1]) U příležitosti svěcení vydána byla pamětní kniha: Memoria Basilicae Strigoniensis 1856.

[2]) tamt. cap. 98. Meretur hic observatio illa adduci, quod in profunditate duarum et ultra orgiarum unum supra aliud, pedibus orientem versus jacentia cadavera, signo tamen Christianitatis forte per antiquitatem evanescente, inter lapides oblongos, iisdem tectos tumulos effossa sint.

[3]) putens de saxo ad 30 orgias profundus . . . tamt. cap. 30. — Jak viděti, byl hrad výborně zásoben vodou.

Apoštolský sněm.

Napsal Dr. Tomáš Hudec.

I.

Událost, o které vypravuje 15. hlava Skutků Apoštolských, označuje se obyčejně názvem Apoštolského sněmu. Nebyly sice tehdy v Jerusalemě zachovány formality, jaké se staly zvykem při pozdějších sněmech církevních, ba není ani jisto, kolik a kteří apoštolé byli při oněch jednáních přítomni; jednu však věc, a to podstatnou, měl apoštolský sněm s potomními sněmy církevními společnou, totiž že tam apoštolé jako nejvyšší náboženská autorita rozhodli zásadní otázku, jež měla pro vývoj a zdar mladé církve životní význam. Proto je název ‚Apoštolského sněmu' dobře odůvodněn a oprávněn.

Otázka, která na Apoštolském sněmu byla projednávána a rozhodnuta, byla závaznost zákona Mojžíšova pro křesťany obrácené z pohanství. Není nám tak snadno představit si, jakou důležitost tato věc měla pro prvotní Církev. Význam její poznáme jen tehdy, když uvážíme, čím byl a co znamenal zákon Mojžíšův v době Kristově pro celý život židovského národa. Apoštolský sněm tím, že zásadně vymanil křesťanství ze vlivu židovského zákona a ze závislosti na něm, vykázal novou dráhu Kristovu evangeliu, které se pak počalo živelně šířiti v kulturním světě řecko-římském a v brzku si jej také podmanilo.

Příčiny, které přivodily Apoštolský sněm a jeho rozhodnutí, třeba hledati v tehdejším vniterním náboženském stavu židovského národa, v jehož středu Církev Kristova dotud žila a se šířila. Stav tento je vyznačen naprostou vládou Mojžíšova zákona či, lépe řeceno, vládou rabínů, kteří Mojžíšův zákon lidu svým způsobem a dle svých názorů vykládali. Poměry tyto třeba především nastíniti, aby význam a celý ďosah Apoštolského sněmu se nám stal jasným.

Zajetí babylonské bylo trpkou, ale zdravou a prospěšnou zkouškou pro židovský národ. Co židy v zajetí zachránilo a co nedopustilo, aby splynuli s okolním pohanským prostředím, to byl právě zákon Mojžíšův. Když se vrátili ze zajetí a když byl v Palestině pod perskou suverenitou znovuzřízen židovský stát, tu přilnuli židé celou duší a celým srdcem k onomu zákonu, který zachoval jim jejich národní existenci. Čím častěji a tíže před zajetím přestupovali Mojžíšův zákon, tím upřímněji a horlivěji se snažili nyní jej

zachovávati. Dokonale plniti zákon Hospodinův stalo se ideálem dobrého a zbožného israelity a studium Zákona nejvznešenějším a a nejbohulibějším zaměstnáním, jak to poeticky vyjadřují slova prvního Žalmu: „Blaze muži, který ... v zákoně Páně má zálibu svou, v zákoně jeho přemýšlí ve dne v noci. Jako strom bývá štípený u tekoucích potoků, jenž dává ovoce časem svým ...‘ Slova tato dobře vystihují náladu a smýšlení židů po návratu ze zajetí.

Úcta tato k zákonu božímu, který byl dán vyvolenému národu skrze Mojžíše, byla jistě v podstatě dobrá a chvályhodná. Než záhy a z různých příčin počaly se při výkladu a při plnění Mojžíšova zákona uplatňovati směry, které ohrozily skutečný náboženský život židovského národa a které přivodily posléze onen žalostný duchovní úpadek, v jakém vidíme israelity v době Kristově.

Od časů Alexandra Velikého, hlavně za vlády jeho nástupců Ptolomeovců v Egyptě a Seleukovců v Syrii, počala i do Palestiny pronikat řecká kultura a ohrožovala tu nejen národnost, ale i zděděné náboženství židovského národa. Bylo tu nové nebezpečí, aby vyvolený národ nepodlehl této kultuře a nezanikl v okolním pohanském světě, v němž byl jako nepatrný ostrov uprostřed moře. Nebezpečí bylo tím větší, protože řecká vdělanost svou bohatou literaturou, svým uměním, svou vědou přímo opájela a strhovala všechny, kteří s ní přišli do styku. Knihy Makkabejské nám názorně líčí, jak mnozí ze zámožnějších vrstev národa a také z kněžstva oblíbili si řeckou vzdělanost, která právě majetným a boháčům nabízela tolik požitků!

Vedle kněžstva, jehož úkolem původně a ex officio bylo vykládání Zákona, vytvořil se u židů po zajetí zvláštní stav učitelů zákona či zákonníků (hebrejsky ‚soferîm‘, v Novém Zákoně γραμματεῖς), nazývaných také r a b í n y dle čestného titulu ‚rabbi, t. j. můj pane‘, jaký jim byl obyčejně dáván. (Sr. Mt 23, 7.) Tito rabíni, kteří měli za životní povolání studium Zákona a jeho výklad, zatlačili svým vlivem úplně kněžstvo, zbavili je jeho významu a stali se sami výlučně duchovními vůdci svého lidu.

Učitelé zákona dobře postřehli nebezpečí hrozící lidu od řecké kultury. Jedinou pomoc viděli v zákoně Mojžíšově, který lid židovský už jednou zachránil a který jej měl nyní zachrániti znova. Počali proto vštěpovati lidu ještě, možno-li, větší úctu k Zákonu nežli dosud a sami věnovali se studiu a výkladu Zákona s horlivostí ještě usilovnější. Nižší vrstvy prostého lidu svým zdravým smyslem dobře vycítily, že jde o bytí a nebytí národa: proto ochotně a bez

odporu se podvolily vedení učitelů Zákona. Lid, který v povstáních makkabejských projevil tak houževnatou a silnou vůli k životu, stál převážnou většinou za nábožensko-politickou stranou fariseů, která odpírala řecké kultuře, hájila zachovávání Zákona, a k níž především náleželi oni učitelé Zákona. K saduceům, kteří byli příznivci a šiřiteli řecké kultury, patřily hlavně bohaté třídy, které už ztratily styk s lidem i jeho zdravý instinkt.

Cílem učitelů zákona bylo upravit a zařídit celý život israelitů, život náboženský, socialní i soukromý, do nejmenších podrobností tak, aby byl v úplném souhlasu se zákonem Mojžíšovým. I když starý Zákon — Thora — obsahoval přemnoho ustanovení, často pestrých a rozmanitých, přece sám o sobě daleko nestačil, aby onen ideál rabínů byl uskutečněn. Život je tak rozmanitý, vyskytuje se v něm tolik možností, tolik různých a nepředvídaných okolností, že ve Starém Zákoně nebylo lze ani zdaleka nalézti pro každý možný případ určitou a jasnou normu jednání. Ale rabíni takovou normu za každou cenu míti chtěli! Proto v ustanoveních Mojžíšovy Thory hledali právní principy, které svými výklady všestranně rozvíjeli a rozšiřovali applikujíce je na všecky možné a myslitelné případy denního života. Ráz těchto výkladů byl vesměs kasuistický: každý učitel zákona viděl svou pýchu v tom, aby si vymyslil nějaký hodně spletitý případ a pak důvtipně rozhodl, jak si tu dobrý israelita podle Thory počínati má či nemá, co je mu v takovém případě dovoleno a co zakázáno. To bylo ono ‚svazování a rozvazování', t. j. prohlašování za závazné neb zapovězené, v kterémž smyslu užívají oněch výrazů i naše evangelia. (Mt 16, 19.) Rozhodnutí a výroky slavných rabínů — hlavně po zboření Jerusalema — měly závaznou a přímo zákonodárnou autoritu, proti níž se nikdo neodvážil postaviti. Jak řečeno, pokoušeli se učitelé zákona vybudovati právní řád regulující úplně veškerý život israelity. Nic nemělo býti přehlédnuto, žádná mezera neměla býti zůstavena; ustanovení rabínů, jak praví Bousset,[1]) měla býti jako těsná síť, ze které by žádný případ všedního života se svou nekonečnou rozmanitostí nemohl proklouznouti ven!

Poněvadž však život je pestřejší než jakákoliv theorie a nedá se předem vtěsnati do žádných sebe důmyslnějších norem, proto učitelé zákona nemohli se svými kasuistickými výklady dospěti k žádnému

[1]) Bousset-Gressman, Die Religion des Judemtus im späthellenistischen Zeitalter. Tübingen, 3. Aufl. 1926. Str. 124.

kenci. Výklady se hromadily a rozrůstaly do nekonečna, a přece nebylo lze obsáhnouti v nich všechny životní možnosti. Každé rozluštění nového případu, každé rozhodnutí sporné otázky vyvolávalo ihned další případy a další otázky! Rabíni rádi své výklady srovnávají s ‚ohradou', kterou staví okolo jednotlivých předpisů Thory, aby tyto ani v nejmenším nebyly dotčeny nebo přestoupeny. Ale správnějším by bylo srovnati je s cizopasným býlím, které se okolo Mojžíšova zákona ovíjelo tak, že konečně zatemnilo jeho pravý smysl a úkol a náboženský život v židovském národě udusilo!

Rabínská kasuistika doprovázela člověka od narození až do hrobu. Obřízka, styk s neobřezanými, zachování sobotního klidu, svěcení soboty a svátků, levitická čistota a nečistota, jídla a nápoje, zabíjení zvířat a příprava pokrmů z nich, nádoby, kterých se užívalo, čistota a umývání těla, modlitba, půst, nemoci, smrt, pohřeb: vše to bylo do nejmenších jednotlivostí rabíny propracováno a stanoveno. Už Josef Flavius napsal: Ani to nejmenší (Mojžíš) neponechal svobodné volbě a libovůli. (Contra Apionem II, 173.)

K tomu jen jediný příklad. Ve Starém Zákoně je nařízeno světit sobotu a zdržovat se v tento den tělesné práce; některé druhy práce jsou tam také výslovně uvedeny. Tím se však učitelé zákona nespokojili. Po dlouhých studiích a s vynaložením velkého důvtipu stanovili 39 druhů hlavních druhů práce, jež nejsou v sobotu dovoleny. Než o každé z těchto 39 prací vznikla zase obšírná pojednání a výklady, kdy a jaká z těchto prací je zakázána neb dovolena. Tak v 21. bodu se zakazuje ‚uzel zavázati' a ve 22. ‚uzel rozvázati'. K tomu jako výklad uvádí Mišna všemožné druhy uzlů, které se smějí neb nesmějí v sobotu dělat. 32. bod určuje, že se v sobotu nesmějí napsat dvě písmena. K tomu zase jsou obšírné komentáře, kdy, čím a jak taková písmena smějí neb nesmějí býti napsána. Kdo chce napsati jediné písmeno ‚cheth' a napíše dvakráte ‚zain' — cheth se totiž skládá ze dvou zain —, ten se proti zákonu neprohřeší. Napíše-li někdo ze zapomenutí jedno písmeno ráno a druhé večer, toho R. Gamaliel prohlašuje vinným . . . Dodáme-li ještě, že celý traktát v Mišně (Beza) projednává spornou otázku, smí-li se jísti vejce snesené slepicí v sobotu, stačí to k charakteristice rabínské kasuistiky.[1])

[1]) Dlouhou řadu takových charakteristických příkladů lze nalézti v klasickém díle: Schürer, Geschichte des jüdischen Volkes. Leipzig 4. Aufl. 1907. II. Band. Str. 424 a nn.

Výklady rabínů udržovaly se z počátku ústním podáním; horliví žáci vštěpovali si do paměti výroky vynikajících učitelů a předávali je opět následujícím pokolením. To byla ona „otcovská podání", jak je nazývá sv. Pavel (Gal 1, 14). Než množství oněch podání vzrůstalo do té míry, že jich už žádná pamět lidská nemohla obsáhnouti. Tím se dostavila nutnost výsledky rabínského studia zaznamenati písemně, což se stalo okolo r. 200 v Mišně.

I když je Mišna původu pozdějšího, přes to neobsahuje nic nového, nýbrž je pouze kodifikací toho, co už dávno před tím bylo v užívání a platnosti. Dle Bousseta[1]) byla to doba Herodova — a tudíž doba Kristova, — kdy působením rabínů dostoupila vrcholu a ustálila se ona vláda Zákona, která od té doby je nejvýznačnějším rysem židovského národa. Mišna pak je věrným obrazem toho stavu věcí, jaký už v době Kristově u židů vládl.

Vážnost, jaké tehdy Zákon požíval, byla u každého žida neomezená. Zákon byl tím nejvyšším a nejvznešenějším, co Bůh světu dal. To bylo přesvědčení židů nejen v Palestině, ale i židů v diaspoře, jejichž spisovatelé, jako Filo, ve svých apologetických spisech se zálibou poukazují na to, že velcí řečtí myslitelé a zákonodárci starověku, jako Lykurg, Pythagoras, Plato, čerpali své myšlenky z Mojžíše! Dle Filona[2]) je Zákon největším zázrakem božím na zemi, je odleskem věčného řádu vládnoucího v kosmu, je neporovnatelně lepší než všechny jiné zákony světa. „Jeho (Mojžíšova) ustanovení jsou pevná, nepohnutá, neochvějná, jakoby spečetěná pečetí samé přírody a trvají stále ode dne, kdy byla napsána, až po dnes. A je naděje, že i v budoucnosti zůstanou nesmrtelnými — pokud slunce, měsíc a celé nebe i svět budou trvati. Neboť ačkoliv národ takovou změnu ve štěstí i neštěstí zakusil, nebylo na zákonech ničeho ani toho nejmenšího pozměněno." Podobně Josef Flavius[3]) v Apologii proti Apionovi praví: „I když nám bude uloupeno bohatství a města i ostatní statky, tu zůstane nám přece náš nesmrtelný zákon." — Tyto dva výroky největších hellenistických spisovatelů židovských osvětlují nám dostatečně tehdejší úctu k Zákonu, jakou byli všichni židé proniknuti v oněch dobách.

Už s mlékem mateřským ssál každý žid do sebe přesvědčení, že Zákon je souhrnem a podstatou všeho národního a náboženského

[1]) Bousset-Gressmann l. c. str. 124.
[2]) Vita Moysis II. dle Bousseta l. c. str. 120.
[3]) Contra Apionem II, 277.

života. Židé pozbyli svého jazyka, který zaměnili v zajetí babylonském za aramský a v diaspoře za řecký, ztratili také svou politickou neodvislost, ale přes to zůstali svérázným národem: byl to Zákon, který tvořil a určoval jejich národní individualitu. Svým Zákonem odlišovali se ode všech ostatních národů více a ostřeji než zvláštní řečí. U žádného národa nebyly národnost a náboženství tak nerozlučně spojeny jako u židů, a byl to právě Zákon, který byl výrazem obojího cítění, národního i náboženského. Žid, který se zřekl Zákona, tím samým se zřekl i židovské národnosti; a zase pohan, který uvěřil v pravého Boha a přijal na sebe zachovávání Zákona s obřízkou, stal se také údem židovského národa.

Mluvíme-li v době Kristově o „Zákonu", tedy ovšem míní se tím zákon Mojžíšův, ale nikoli sám, nýbrž se všemi těmi výklady a tradicemi, které rabíni stoletou prací z něho vyvodili a které nazývali „Halachou". Právě tato Halacha, za níž se vlastní Mojžíšův zákon skoro úplně ztrácel, měla pro židovský národ nanejvýš osudné a zhoubné následky. Je v tom ironie osudu, že rabíni, kteří chtěli plnění Zákona vystupňovat k nejvyšší dokonalosti, ztratili a u svého národa zatemnili pochopení pro vlastní podstatu a smysl Mojžíšova zákona!

Vlivem rabínů proměnil se náboženský život u židů v naprostý formalismus. Středem náboženství nebyl Bůh, ale Zákon, a cílem náboženství nebylo povznesení duše k Bohu mravným životem, nýbrž plnění bezpočetných a malicherných předpisů, jimiž byl celý život israelity sešněrován. Všechen náboženský individualismus byl potlačen a odstraněn. Jen ten, kdo všechny předpisy Zákona znal, plnil a žádného nepřestoupil, ten byl v pravdě zbožným, ten dosáhnul ideálu dokonalosti.

A věru nebylo snadným k onomu ideálu dospěti! Bylo skoro nemožným všechny ony předpisy v paměti podržeti a ještě těžším bylo dle nich celý život zařídit. Hluboké povahy, které opravdu toužily po Bohu a dokonalosti a které o plnění Zákona usilovaly vážně, ocitaly se ve vnitřním konfliktu. Na jedné straně stál Zákon se svými strohými předpisy žádaje kategoricky, že člověk musí jeho nekonečná ustanovení přesně plnit, chce-li se Bohu líbit, na druhé straně týž Zákon však nedával člověku žádného prostředku a žádné pomoci, aby překonal zlou žádostivost a vášně, které se plnění Zákona vzpíraly. Z toho vznikal vnitřní neklid a znepokojení, zda touha lidského srdce po Bohu a po dokonalosti není marnou a zda

úsilí plniti Zákon není zbytečným. Ohlas tohoto duševního zápasu, který prodělal také sv. Pavel — a s ním jistě mnoho jiných — máme v jeho slovech: „Víme zajisté, že zákon je duchovní, ale já jsem tělesný, zaprodaný hříchu; neboť tomu, co dělám, nerozumím; vždyť nekonám to, co chci, nýbrž to, co nenávidím ... vždyť nečiním to dobré, které chci, nýbrž dělám to zlé, kterého nechci ... Libuji si totiž v zákoně božím podle člověka vnitřního, ale vidím jiný zákon v údech svých ... Já nešťastný člověk: kdo mne vysvobodí z těla smrti této?“ (Řím 7, 14—25.)

Kdo chtěl Zákon dobře plnit dle názoru rabínů, ten jej musil znáti a musil jej proto studovati. To však mohli dělati jen učitelé zákona, kteří se studiu Thory z povolání věnovali. Jen ti mohli býti opravdu „zbožnými“ a tvořili pro sebe zvláštní odloučenou kastu. Ostatní prostý lid v těžkém zápase o denní chléb neměl možnosti ani příležitosti, aby se studiem Zákona obíral a tím méně, aby tisíceré předpisy zákonníků plnil. Zákonníci a fariseové — farisej znamená etymologicky „odloučený“ — tímto lidem pohrdali nazývajíce jej „hříšníky“ nebo „'am-ha'arec“ t. j. lidem venkovským. I když bylo mezi rabíny dosti ušlechtilých postav, přece u většiny se vyvinula stavovská pýcha, s jakou si na svém privilegiu „zbožnosti“ zakládali. Z pýchy vyplývala touha po lidské chvále a přetvářka. Když Kristus tyto vady zákonníků ostře kárá, tu slova jeho odpovídají historické skutečnosti a jsou názornou ilustrací poměrů, jaké tehdy u židů panovaly.

Výklady rabínů v pestré směsi kladly vedle sebe důležité mravní závazky a titěrné, bezvýznamné formality hlásajíce pro obojí stejnou závaznost. Tím potlačovaly smysl pro to, co je opravdu nábožensky důležitým a co pro náboženský život významu nemá. Ba často kladl se hlavní důraz na ony formality a na podstatné předpisy Zákona se zapomínalo. V tom smyslu vytýká Kristus fariseům, že „cedí komáry a polykají velbloudy“ (Mt 23, 24). I to mělo pro praktický náboženský život zhoubné následky.

A tak Zákon v době Kristově spočíval na židovském národu opravdu jako „břímě těžké a nesnesitelné“ (Mt 23, 4) a byl jhem, o němž sv. Petr právem řekl, že ho „nemohli nésti ani otcové naši ani my.“ (Skut Ap 15, 10.)

*

Ježíš Kristus pocházel podle těla z židovského národa. Byl nejen obřezán, ale dobrovolně podroboval se i ostatním předpisům Zákona a zachovával je. Chodil na svátky do Jerusalema, platil daň chrámovou (Mt 17, 24) a pod. Když počal hlásati svou blahou zvěst, tu i jeho stoupenci i jeho protivníci především chtěli zvěděti, jaké stanovisko zaujímá k tomu, co pro každého žida bylo nejdůležitějším, totiž k Zákonu. Z dobrého důvodu sv. Matouš v Horském kázaní, v němž shrnul hlavní body učení Kristova, hned v první části uvádí slova, kterými Kristus poměr svůj k Zákonu přesně vymezil: „Nepřišel jsem Zákon zrušit, ale naplnit“ (5, 17).

Označil tedy Kristus za cíl svojí mesiášské činnosti naplnění zákona Mojžíšova. Naplnění ono prováděl dvojím směrem. Jednak očišťoval Mojžíšův zákon od balastu Halachy, kterou jej rabíni zatížili, a učil, že mravní dokonalost záleží nikoli v konání zevnějších obřadů a litery Zákona, ale v plnění toho, co duch Zákona vyžaduje. A za druhé, Kristus vytkl v zákoně Mojžíšově všelidské a věčně platné principy mravní, doplňuje je svými novými ustanoveními a odstraňuje ze Zákona vše, co bylo podmíněno časovými neb společenskými poměry a co ztratilo příchodem Kristovým svou platnost, jak tomu bylo u zákona rituelního a jiných sociálních a právních zařízení.

Kristus dobře viděl, kde je kořen soudobé náboženské bídy u vyvoleného národa. Věděl, že je příčinou toho formalismus rabínů, kteří svými výklady sevřeli duši židovského lidu do pout, v nichž strádala a hynula. Proto ihned se svatým hněvem počal boj proti zákonníkům a fariseům, kteří byli zástupci a obhájci zkostnatělé židovské orthodoxie a kteří proto nejvíce překáželi náboženské obnově, jakou by byl Kristus rád provedl u svého národa. Boj tento líčí nám nejpodrobněji evangelium sv. Matouše. Vidíme tam, jak Kristus bojoval proti falešným zásadám zákonníků, kteří v praxi svá podání stavěli nad sám Zákon. Když se ho protivníci tázali: „Proč přestupují učeníci tvoji podání starších? Neboť neumývají rukou svých, když jedí chléb“, tu jim odvětil: „Proč i vy přestupujete přikázání boží pro podání svoje? ... I zrušili jste přikázání boží pro podání svoje.“ (Mt 15, 2—8.) — Kristus však bojoval i proti mravní zkaženosti zákonníků, kteří na venek se zdáli svatými a dokonalými, uvnitř však byli plni hříchu jako „obílené hroby, které se jeví zevně lidem úhlednými, uvnitř však jsou plny kostí umrlčích a všeliké nečistoty“ (Mt 23, 27).

Hlava 23. u sv. Matouše, v níž Kristus pronáší proti zákonníkům a fariseům osmero „běda", odhaluje nám hrůznou mravní hnilobu, kterou byli tehdy vůdcové a representanti lidu židovského zachváceni. Sami nechtěli vstoupiti do království Mesiášova, které Kristus založil, a bránili druhým tam vstupovati (23, 13). Nešlo jim o pravdu, ale o jejich postavení a vliv, který byl činností Kristovou ohrožen. Na obvinění, kterými Kristus tepal jejich hříchy, jejich licoměrnost, lakotu, pýchu, odpovídali zavilou záští, kterou posléze — dle úradku božího — přivedli Krista na kříž!

U většiny zákonníků a fariseů nebylo naděje, že by evangelium Kristovo přijali. Proto Kristus obracel se především k oněm chudým, prostým, v Zákoně necvičeným, kterými zákonníci tak pohrdali nazývajíce je opovržlivě „hříšníky". Právě v těchto kruzích našel Spasitel dobrou vůli přijati pravdu jím hlásanou a žíti mravným životem. Právě v těchto srdcích nalezlo úrodnou půdu símě slova božího, které tam Božský Rozsévač kladl, ačkoli se zákonníci horšili nad tím, že se Kristus stýká s „hříšníky a celníky". V tom smyslu užil Kristus v synagoze v Nazaretě o sobě slov proroka Isaiáše: „Duch Páně poslal mne kázat evangelium chudým, uzdravovat zkroušené srdcem, hlásat zajatým propuštění a slepým prohlédnutí, propouštět zdrcené s odpuštěním, hlásat milostivé léto Hospodinovo! (Lk 4, 18.)

Kristus hlásal evangelium skoro výlučně židům, kteří jako vyvolený národ měli první právo na mesiášskou spásu. Nejen protivníci Kristovi, ale i jeho stoupenci, apoštolé a učeníci, byli proniknuti mnohými a mnohými předsudky, ze kterých se jen pomalu pod vedením Kristovým vyprošťovali. Nebylo jim snadno z náboženského formalismu, v němž vyrostli a který jim přešel do masa a krve, povznésti se ku chápání duchovních a mravních nauk evangelia. A jedním z největších předsudků všech židů bylo přesvědčení, že zákon Mojžíšův má věčnou, nezměnitelnou platnost a že je bez něho nemožno dojíti věčné spásy! Vzhledem na tento předsudek prvních věřících obracených ze židovstva nepočínal si Kristus jako revolucionář, který boří vše stávající, ale jako moudrý a opatrný pedagog snažil se apoštoly a věřící zvolna přivésti k tomu, aby se onoho předsudku zprostili.

Kristus neodstraňoval najednou a násilně zvyky a obyčeje Starého Zákona, ale učil jen, jak mají věřící správně na ně pohlížeti, aby v nich neviděli podstatu náboženství, jak to činili zákonníci. On sám mnohé předpisy Zákona zachovával a nebránil prvním věřícím ze

židovstva, aby se jimi řídili také. Předpisy ony tvořily část židovského národního svérázu, nebyly samy v sobě zlé, ba když se jim dobře rozumělo, byly zevnějším podnětem k pravé zbožnosti. Vždyť později i sám sv. Pavel, který přece tak energicky potíral názor o závaznosti zákona Mojžíšova, na poděkování Bohu učinil dočasný slib nazireátu. (Skut Ap 18, 18.)

I když Kristus zatím věřícím ze židovstva dovoloval zachovávání rituelního zákona Mojžíšova, přece na druhé straně opětovně a jasně naznačil, že na místo mosaismu nastoupí v jeho Církvi nový náboženský řád, který on jako nejvyšší zákonodárce uvede v platnost. Tak řekl: „Pánem je Syn člověka i soboty!“ (Marek 2, 28.) A když pravil: „Nikdo nepřišívá záplaty ze sukna nového k rouchu starému ... A nikdo nevlévá vína mladého do měchů starých“, tu tímto podobenstvím zřetelně vyslovil: nová nauka, kterou Kristus hlásá, potřebuje také nové náboženské formy, neboť evangelium, kdyby zůstalo připoutáno k zastaralé formě mosaismu, nemohlo by dostáti svému světovému úkolu.

Odstranění mosaismu a zavedení nové formy křesťanského kultu ponechal však Ježíš Kristus přirozenému vývoji své Církve a působení Ducha svatého, jímž jeho Církev měla býti po všechny věky vedena a řízena.

Dle příkazu Kristova: „Budete mně svědky v Jerusalemě a po celém Judsku i Samarii a až na konec země“ (Skut Ap 1, 18), apoštolé po nanebevstoupení Páně byli nejprve delší dobu činnými v Palestině. Podle starého a věrohodného podání působili tam po dvanácte let, nežli se rozešli do různých končin světa. Ti, kterým v Palestině kázali a které pro učení Kristovo získali, byli vesměs rození židé, až na některé proselyty, kteří už dříve se dali obřezati a přijali na sebe zachovávání Zákona. V těchto letech apoštolé sami Zákon zachovávali a ovšem dovolovali i věřícím, aby rituelní a levitické předpisy Zákona rovněž plnili. Ne snad proto, že by plnění Zákona považovali za nutné k dosažení spásy, ale poněvadž to Kristem nebylo zakázáno a poněvadž mezi židy, i když uvěřili v Krista, bylo zachovávání Zákona čímsi přirozeným a samozřejmým. Zákon byl u oněch prvních křesťanů ne tak věcí náboženskou, ale spíše součástkou jejich židovské národnosti. (P. d.)

Posudky.

Cesta prvního českého biskupa do Ameriky u příležitosti XXVIII. mezinárodního eucharistického kongresu v Chicagu. Napsal Theol. a JUDr. Karel Kašpar, biskup královéhradecký. Nákl. Tiskového družstva v Hradci Králové. S. 300, 2 mapky a 25 obrázků, 27 K.

Předním cílem cesty zde popisované byl ovšem eucharistický sjezd v Chicagu, jemuž proto věnována značná část spisu, psaná s nelíčeným obdivem nade vším tím, čeho sjezd poskytoval a čím co do nádhery a nákladnosti aspoň evropské účastníky téměř ohromoval, tak že se jim toho zdálo až příliš mnoho. Jinak popsány návštěvy četných katolických osad ve východní části Spojených Států od severu až k jihu, návštěvy spojené s duchovními úkony katolického kněze, jehož dojmy z přijetí a chování obyvatelstva tu líčeny vesměs příznivě.

Kromě toho však vypsány také příhody a podrobnosti cest samých, tak že tu máme zároveň opravdový cestopis, jednak mile bavící osobními zažitky, jednak dobře poučující o okolnostech cesty, o poměrech katolíků, zvláště českých a slovenských, na navštívených místech, a pokud možno i o poměrech amerických vůbec. Posuzovány jsou celkem blahovolně. Vlastenecké napomínky (k zachování mateřského jazyka atd.) ovšem, jak ostatně tu a tam i ve spise samém naznačeno, nemohou doufati v úspěch: čím méně bude nových přistěhovalců, tím rychleji se všichni tamní jinorodci v druhém nebo třetím pokolení poangličí. O tom není sporu, jako není od toho prostředků.

Václav J. Obšívač, Radhošť a Pustevně. Nákl. spisovatelovým ve Frenštátě 1927. S. 157, 102 obrázky, 40 K.

Pod názvem „Ve stínu Radhoště“ vydává podnikavý p. spis. díla poučná, k nimž náleží i ten, jejž tuto oznamujeme, pak zábavná (povídky, divadelní hry, kuplety a pod.), pohledky, mapy a obrazy.

Nákladně vypravený spis „Radhošť a Pustevně“ vedle popisu hory a budov na ní v novější době vystavěných podává zajímavé zprávy o tom, co jednotlivci a spolky podnikali, aby krásné toto výletiště učinili schůdným a pobyt na něm zpříjemnili. Je to spis příležitostný, k lonskému znovuposvěcení radhoštské kaple sv. Cyrilla a Methoděje, dostavěné 1898, ale jak obrazy, tak výklady z dějin i z přítomnosti jest památníkem, jenž má cenu trvalou.

P. spis. si stěžuje, že mu nebylo umožněno použíti zpráv archivních, jimiž by historická část ovšem byla platně obohacena. Snad bude 2. vydání tímto směrem zdokonaleno, a také slovesná úprava novou prací přehledněji provedena.

Brána do štěstí života. Ty a tvá známost, tvé manželství a tvé děti. Napsal Jan Pauly. Nakl. A. Neubert, Praha 1928. S. 208, 19 K.

Všemožnými, nezákonnými i zákonnými způsoby rozvracenému rodinnému životu správné koleje podle našeho náboženství ukázati snaží se i u nás četné rozpravy a spisy, přeložené i původní. Osvědčený pracovník v pastoračním písemnictví věnuje tomuto předmětu zdařilý svůj spis „Brána do štěstí života“. Ve spisech toho druhu neobchází se vždycky jako v tomto nebezpečí hovořiti o všem pro všecky: pro dospívající mládež nejen o známostech, ale i o věcech manželských; správnější jest, aby poučeni byli především rodičové a ti pak poučovali děti. Hranice pohlavního poučování ve spisech bývají na naší straně dosti těsné, z pochopitelných příčin, tak že se mnohdy nevychází z povšechných úvah a napomínek, snad nedosti působivých. Jdeť právě o věci choulostivé, kde podrobnost, jinak moudře zůstavená poučení osobnímu, na veřejnosti spíše škodí než prospívá.

P. spis. mimo obyčej vhodně vložil do svého spisu také zákonné předpisy o uzavírání sňatků, čímž jeho prospěšnost nemálo zvýšena, třebas jinak neradno se oddávati přílišným nadějím o účinnosti takových spisů vůbec.

* * *

F. Háj, Maryčka. Román ženy. S. 202. České Budějovice 1927. — Týž, Lásky světlo a vášně stín. Román. S. 284. České Budějovice 1927.

Oba nové, rychle za sebou vyšlé romány populární již spisovatelky ukazují znovu, že umí věrně a dosti plasticky kresliti postavy svých hrdinek i hrdin a poutavě vypravovati jejich příběhy, že má asi mnoho trpkých životních zkušeností a že zanevřela až vášnivě na dnešní ženskou modu a ženské svůdnictví i na požívačnost a mravní zkaženost velkých měst. Zvláště druhý román jest po této stránce až prudce útočný, ne ovšem ke svému prospěchu. Líčí ušlechtilého mladého muže, který po náhlé smrti otcově pečuje nejvýš obětavě o svou nemocnou matku a své sourozence, zapomínaje sám na sebe a na své osobní štěstí a odolávaje statečně všem nebezpečným pokušením, až konečně nalezne ženu sebe hodnou. „Maryčka“ jest jakýmsi ženským protějškem tohoto mužského, zřejmě hodně zidealisovaného hrdiny. Záhy osiřelá, v mládí lakomou tetou trýzněná a pak dědictvím zbohatlá dívka provdá se nešťastně, jest pronásledovaná úklady i zlobou mužů, ale překoná všechno statečně a ve venkovské samotě nalezne dobrá lidská srdce i lásku ušlechtilého člověka. Proti městské zkaženosti, líčené v některých scenách dosti naturalisticky, vyzdvihuje spis. v obou románech krásu mravní počestnosti a sílu čistých duší i půvab přirozeného, zdravého života na venkově.

Vladimír Raffel, Elektrické povídky. S. 95. Praha 1927. — Ant. Šrámek, Vězněný bůh. S. 59. Brno 1927.

Prvotina Vlad. Raffela nese na sobě již po formální stránce všechny typické znaky, jimž uvykli jsme u našich „mladých autorů". Úsilná snaha býti za každou cenu svérázným a přinésti něco nového, vedla jej k tomu, že všechny své prósy zrovna nabil elektřinou a všemi ostatními složkami moderní civilisace. Jeho hrdiny jsou hlavně automobilisté a jiní sportovci, kouzelníci a umělci se svými milenkami, které myslí a cítí skoro stejně „odborně" jako muži. „Jakým bronzovým akumulátorem jest asi tělo takového venkovana," uvažuje jedna, jež má také „elektrický temperament". A není snad stránky, kde by spis. sám nepoužil několikrát výrazu „elektrický". Zná nejen elektrické ovzduší a počasí, dny a noci, ale i elektrické oči a srdce, úsměvy a rány v nitru, ano i elektrické narozeniny a elektrickou spokojenost. Noc kvete mu jako elektrický sad, jeho muži jsou „standardního chlazení", ženy vynikají zase „standardní krásou Afrodity". A dokonce i hrdina, jenž vystupuje v několika povídkách, má snad symbolické jméno „Pneu". Na čtenáře vzdáleného dnešního sportu působí kniha dojmem cizoty a umělůstkářství.

Bližší jest již sbírka prós brněnského spisovatele Ant. Šrámka, zvláště tam, kde vzpomíná příhod z vlastního mládí nebo kreslí jímavé dětské obrázky (Nemáme nic, Maminka umřela). To jsou však skoro jediné práce, které zaujmou jakousi životní náplní. Většina prós jsou pokusy o náladové, místy dosti mlhavé kresby bez děje a také bez hlubší nějaké myšlenky. Proč dal této nesourodé sbírce podivný titul „Vězněný bůh", zůstává ovšem záhadou.

Emil Vachek, Bidýlko. Humoristický román. S. 403. Praha 1927.

Humoru je vlastně velice málo v tomto obsáhlém obraze popřevratové pražské periferie, která se stala tak oblíbeným inspiračním zdrojem českých romanopisců a povídkářů. Bylo by jej možno nazvati spíše jakousi žižkovskou idyllou, kde místo bývalých pastýřů a stařečků nebo sentimentálních milenců vystupují zloději a detektivi, nevěstky a vykladačky karet, demokratičtí soudcové i ministři. Autor dívá se na tu spleť zločinů i ctností se shovívavým úsměvem a šlehne-li někoho vtipem, je to spíše takový dobrácký hypochondr-mastičkář, neobratný pražský detektiv nebo rozumující soudce než hrbatý žižkovský kapsář. Právě tuto postavu učinil středem svého obrazu a jejím osudem spojil dosti volnou a příliš do široka se rozbíhající románovou stavbu: padesátkrát trestaný kapesní zloděj zamiluje se do staré panny, vlastní rodinou opovrhované, a tato láska oživí v něm zanedbané dobré jádro a přivede jej opět k poctivému životu, zvláště když mezi tím přišel náhodou na stopu vyzvědačů a stal se všeobecně oslavovaným „zachráncem republiky" . . . Není pochyby, že sentimentalita, kterou tu spisovatel-naturalista provanul příběh hrbatého zloděje, je také částí „lidové

duše", jež zůstává stejnou i v zamořeném žižkovském činžáku, a přispěje nemálo k oblibě románu stejně jako životní optimismus hrdinů a místy hodně tendenční oslava českého demokratismu, vrcholícího ve svatbě na radnici za činné účasti ministerstva národní obrany i soudních úřadů, jimž bývalý zloděj dal dříve tolik práce ... Vetšina osob v románě mluví ovšem „pražskou mateřštinou" spodních žižkovských vrstev, propletenou často i zlodějskou hantýrkou. *M.*

Veleplodný pan Jan V r b a vydal novou knihu, v Sebr. spisech už sedmnáctou: M l á d í. Ale kvality nepřibývá tu s kvantitou — právě naopak: psavost naprosto neúměrná uměleckému fondu vypomáhá si již opakováním, banálnostmi a zcela ošuntělým antiklerikalismem. Pan Vrba, dopisovatel „Českého Slova" neustává ujišťovati, že jest bez vyznání, což ovšem jest jeho osobní záležitostí. Pokud však toto své „přesvědčení" vtírá také ve svých povídkách, vybízí k posouzení.

V jedné povídce nám předvádí „s t a ř i č k é h o d ě d e č k a (!) hrobaře", jemuž když právě zasypával hrob, svítilo slunce na hlavu, tak že byla „celá stříbrná a jakoby obetkána svatozáří": pan Vrba v něm „viděl v životě prvního skutečného svatého člověka". Záleží zde ovšem na tom, s jakými lidmi vůbec se kdo styká a jaké modely umělec nejraději studuje! Na mne ten „svatý dědeček hrobař" učinil dojem trochu jiný: tak spíše podrouseného, všelijakými plátky otráveného hřbitovního služebníka, který svého faráře nectně pomlouvá. Pochovává dítě-nekřtěnátko. P. spis. si libuje, jaká to krása „bez církevní pompy a kněžského řečnění"! Za to řeční sám hrobař — á panečku, ten to umí rozebrat! Sám se však prý dá spálit. A proč? Inu proto, že „člověka až pichne u srdce, když kolikrát přijde kněz s novým pohřbem, zastaví se před rakví a začne bez citu odříkávat své latinské modlení. A jen začne, praskne mu pod nohou nedbale vyhozený kus lidského žebra". Kostí se tam na hřbitově válí víc než dost, nestydí se „svatý hrobař" sám přiznati, atd.

Jinde p. Vrba píše, jak své snad tříleté dcerce tajně chystá vánoční stromek. Dítě cítí vůni cukroví a jehličí a „šeptá důvěrně: Tatínku, mně se zdá, že už tu smrdí Ježíšek". Tatínek ten pak v knížce vtipně podotýká, že nevěděl, „že lze přítomnost boží rozeznati čichem". Před jinými vánocemi přijdou mu děti ze školy poučeny, že vlastně nenaděluje Ježíšek, ale rodiče. Tatínek jim zachrání aspoň illusi, že Ježíšek naděluje, ale jenom hodným — nehodným proto musí nadělit rodiče, a praví jim pak: „Buďte teď hodně ošklivé, zlobte a neposlouchejte — a dost možná, že se potom Ježíšek na vás vykašle, a budu vám musit s maminkou nadělit sám".

Kniha p. Vrbova nestojí sice za místo, které jsme jí tu věnovali, ale několik těch perliček z ní vybrati a ukázati pokládali jsme za vhodné, aby se vidělo, jak také možno dělati českou belletrii. *Rem.*

Rozhled

Náboženský.

Unie.

Benediktini v Amay-sur-Meuse (Hlídka 1928, 32), pracující o unii především Ruska, vydávají kromě jiných prací za tím účelem měsíčník „Irénikon". —

Assumptionisté působili před válkou hlavně v Řecku, v Bulharsku a v Cařihradě. 1923 pozvali je sjednocení biskupové do Rumunska, kde založili „Alumnat Christos Rege" pro dorost kněžský a noviciát „Santa Maria" pro dorost řeholní. kterého se tu, jak jsme již jindy sdělili, vůbec nedostává. Světských kněží je v Rumunsku — po válce vzrostlém ze 7 na 18 mil. obyvatel! — 1470 (ze tří seminářů), mezi nimi 1 arcibiskup a 3 biskupové. Katolíků je nyní v Rumunsku přes 1,300.000. Mezi obyvatelstvem, zvláště vzdělanějším, by unie nenarážela na tolik překážek. Rumuni se domnívají býti příbuzni s Romany, tedy by se Římem necítili tolik odpuzováni. Nynější vláda však podporuje všemožně úřední orthodoxii na ujmu unitů. Pravoslavný patriarcha Miron Cristea vida dobře nebezpečí orthodoxie z protestantského rationalismu prohlásil v senátě, že by rád měl, kdyby pravoslavní bohoslovci mohli svá studia končiti na katolických fakultách v Římě nebo v Strasburgu. —

O rozpravách mechelnských (l. Halifax a kard. Mercier s ost.) vydána zpráva The Conversations at Malines 1921—5: protokolly a zvláště Memorandum o bodech, v nichž se došlo souhlasu; o bodech, v nichž neshoda zůstala nebo které na příští odloženy, zpráva vydána nebude. Anglická katolická kritika shledává, jak zde již naznačeno, rozpravy v základě pochybenými, jednak proto, že theologové francouzští (belgičtí) rokovali o věcech anglických, jichž dobře neznali, jednak že kard. Mercier pomíjel jedině schůdné a správné cesty, totiž dorozumívání s theology a hierarchy anglickými, přes něž přece unie provedena býti nemůže. — „Conversations" vyslovují naději, že rozpravy ony budou obnoveny. Římská kritika k tomu podotýká: snad, ale jistě ne z popudu římského — aspoň ne takové, jak vedeny dosud.

*

Konnersreuth.

Podle nových zpráv se po několik neděl mimořádné úkazy na těle Teresie Neumannové neopakovaly, ale nyní, na prahu postní doby nastaly znova. Přání řezenského ordinariátu, aby přestaly hromadné návštěvy, se vyhovuje: přijímají se jen osoby, u nichž možno předpokládati, že jim nejde o pouhou zvědavost a sensaci.

V úsudku o povaze těch úkazů se katoličtí učenci pořád ještě rozcházejí: ačkoli všichni se shodují v tom, že se tu jeví mimořádným způsobem síla nadpřirozených představ a myšlenek, nejsou zajedno v tom, jsou-li účinky — jak tělesné, tak duševní (vidění, obrazy z umučení Páně atd.) — samy v sobě nadpřirozené čili zázračné. Novější psychologie a psychopathologie právě zná četné podobné, ačkoli ne stejné a stejně mocné i pravidelné jevy odjinud, takže rozhodný úsudek je zatím snad nemožný.

Mezi theology vznikla za té příležitosti otázka, může-li tu církev pronést úsudek neomylný, jako stanoví „facta dogmatica", s dogmaty souvislá (obiectum secundarium infallibilitatis). Jedni praví, že ano, druzí pravděpodobněji, že ne.

*

Bůh v soustavě Kantově.

Jeden z nejlepších souvěkých znalců Kanta, jes. Bern. Jansen, závírá svou rozpravu o tomto předmětě (Stimmen d. Zeit 1928, 31) takto: „Podle Kantovy ethiky musí vůle naprosto chtíti mravního zákona poslouchati, a proto chtíti všecko to, co k jeho uskutečnění přijmouti nutno. Předmět, k němuž chtění směřuje, jest nejvyšší dobro. To ale předpokládá zasahování, tedy jsoucnost boží. Proto vůle musí jsoucnost boží přijmouti. Je to posléze požadavek mravní a ne logický, totiž kategorické, mravní mění, jež ovšem obsahuje částečně prvek logický. Vůle jakoby přejímala úkol (funkci) rozumu. Tážeme-li se Kanta: Je Bůh? odpovídá bezvýminečným ano. Tážeme-li se dále: Poznáváš Boha?, odpovídá naprostým ne. Tážeme-li se konečně: Kdo pak zaručuje tu jsoucnost?, odpovídá: Nutné čili objektivní chtění mravního řádu, jenž se má uskutečňovati."

Tedy požadavky: svoboda („máš, tedy můžeš!"), nesmrtelnost (nekonečné přibližování k dokonalé svatosti), Bůh. Požadavkem rozumí tu Kant „theoretickou, ale takto nedokázatelnou větu, pokud neodlučně souvisí (anhängt) s praktickým, a priori bezvýhradně platným zákonem." Jansen dále dí o soustavě Kantově v celku: „Zde polokoule (Hemisphäre) newtonského obrazu přírody [srv. Kant-Laplace-ovu theorii], kde přísně mechanická příčinnost pořádá jevy v kosmos immanentní, faenomenové zákonnosti přírodní neboli ve vědecky pojatelný svět zkušenosti — tam polokoule o sobě jsoucích noumen duchového světa, kde příčinnost svobodou — naprostým požadavkům mravního zákona přiměřeně — spojuje rozumné (Vernumft-) bytosti v říš účelů, jejímž posledním zakončením jest Bůh."

Toť asi celkově výstižný výraz neuceleného, deisticky rozpoltěného názoru Kantova, který dobře znal souvěký rationalismus na jedné a skeptický empirismus na druhé straně, ne však myšlenkovou práci starověkou a středověkou. Osobně k pietismu náchylný, v názorech jinak také někdy kolísavý byl Kant „proniknut vírou v nej-

vyšší bytost . . . nebyl ani atheistou ani materialistou . . . Jak často rozplýval se v opravdovém nadšení a mluvě o moudrosti, dobrotě a moci boží . . . byl by musel i nevěrce (Gottesläugner) obrátiti ve věřícího.“ Tak svědčí z jeho nejdůvěrnějších přítel R. B. Jachmann, podobně i jiní (Borowski, Wasianski), jejichžto životopisné zprávy Kant sám z části prohlédl; jelikož pak (podle Jansena) „poctivost a pravdymilovnost jsou vynikající rysy v jeho povaze“, nelze o jeho upřímnosti v oněch projevech pochybovati. Atheismus i všeliký monismus jest u něho vyloučen.

V zneuznávání přesných aposteriorních důkazů jsoucnosti boží nemluvila tedy u Kanta, jak namnoze, nevěrecká zaujatost, nýbrž důslednost jeho vadné soustavy filosofické, což je dobře míti na paměti při jeho posuzování. Zajisté netušil, kolika popíračům Boha kritika jeho dá záminky domněle vědecké proti křesťanství!

*

Paběrky.

Proč se vlastně chodí do kostela? „O svátcích vánočních potkal jsem v Praze jistého pána na ulici, kterého jsem se ptal, kde byl. Odpověděl: Právě jsem utekl z kostela. Jsou vánoce, a v tom kostele (který jmenoval) člověk neslyší ani jediného vánočního akordu, žádné praeludium, žádná koleda“ atd.

Možná, že je to jen reklamní příkrasa následujícího doporučení „nové koledové mše“, ale kněz k takovým a podobným názorům nesmí připojovati: „kolik na tom pravdy“ (že nedostatek vánočních zpěvů vyhání lidi z kostela), „nechť rozhodne čtenář sám“! Takto by časem mohl ty jisté lidi vyháněti z kostela také nedostatek radia neb jazz-bandu . . . ! —

Takového kněze si vážím!, pravil — podle novin — jeden intelligentní pán (za války), vida jednoho kněze s vyhrnutými rukávy rozdělovati frontovnicím komisní potraviny.

Nuže, katolický kněže, chceš-li, aby si tě nějaký intelligentní pán vážil, postav se při nadílkách za pudl, vyhrň rukávy a . . . —

Byla by chyba, kdyby kněží sami pro bohoslužbu a pro svůj stav používali měřítek ne těch, jež dává myšlenka duchovní, ale těch, jež podává náhodná sympathie a líbivost.

Idealismus? Zemřel kněz a zůstavil hodně knih, i nerozřezaných, a ještě více dluhů, za ně i za jiné věci. Jeden spolubratr nazval jej proto v nekrologu velkým idealistou.

Nikoli, to není idealismus, tomu se říká jinak . . . Serva ordinem, et ordo servabit te!

Právě připomíná politická správa správcům kostelního jmění ve farnostech jejich odpovědnost a ručení! Bylo tohohle potřebí?!

Zvláště v nynějším rozvratu, kde vládne bezohledná chamtivost, má člověk náboženský předcházeti příkladnou svědomitostí, a to především co do majetku církevního.

Nekrology. V klášteřích, kde se breviář modlí společně, po Primě se denně předčítají jména bratří a dobrodinců, jejichž umrtní památka na ten den připadá, a koná se za ně modlitba. Z Rakous přichází návrh, aby se i ve farnostech podobný zvyk zavedl. Myšlenka zajisté pěkná, v menších farnostech bez obtíží a s velikým duchovním prospěchem uskutečnitelná; ve velkých by ovšem bylo potřebí seznamů psaných nebo tištěných (srv. středověká diptycha, od 4. stol.)

Více než je přáním naší církve rozmáhají se však u nás po protestantsku pohřební řeči, zhusta panegyriky osobní, politické, mnohdy plné nadsázek, ne-li nepravd a lží, kterými ve známém okolí se ničemu dobrému neposlouží. De mortuis prý nil nisi bene (však de vivis platí 8. přikázaní tím více!), ale nejednou by mlčení bylo místnější, — i v tisku!

Nedávno zemřel a spálen básník prof. Josef Holý. Před nějakým časem si udělal z lidové strany blázna, přihlásiv se do ní, ač byl bez vyznání; také v tisku jejím pak uveřejnil nějaké politické rýmovačky a po smrti v něm vyobrazen.

Nápadný vzrůst samovražd nadhazuje otázku, jest-li lépe je v novinách zaznamenávati anebo jen psáti, že ten a ten náhle zemřel. Důvody jsou pro obojí. Ale rozhodně třeba odsouditi zlozvyk, psáti v každém takovém případě o tragice. Není z nás ovšem nikdo jist, nesejde-li také tak, ale jest přece rozdíl mezi neštěstím a lumpáctvím!

Účel světí prostředky, známá to a již až do omrzení (jesuitům) vytýkaná, vyvracená a vysvětlovaná věta, byla zas jednou před soudem, a to v Budapešti. Právě advokát (Polonyi) měl tolik drzosti, vytýkati protivníku onen prý „jesuitismus“, kdy přece advokátství v běžném smyslu ztělesňuje všemožné kličky a háčky nejenom na obranu, ale i na zatemnění pravdy. Msgre Dr Czapik nazval za to Polonyi-ho pomluvačem a jím žalován. Dva protestantští theologové dodali látku, ale Cz. osvobozen.

Je záhodno poučovati o správném významu oné věty, vždyť konečně souvisí s posvěcováním našeho života („dobrý úmysl“): samy o sobě dobré nebo mravně lhostejné (nelišné) úkony — dobrý účel skutečně posvěcuje — špatných ovšem vůbec posvětiti nelze!

Vědecký a umělecký.

m. — Jakub Arbes a noví jeho kritikové.

Zapomínaného autora romanet a těžko dnes již stravitelných sociálních románů vzpomněli v poslední době dva kritikové. Střízlivě a věcně učinil tak Albert Vyskočil v knize „Básníkova cesta". Počítá Arbesovi za zásluhu, že jeden z prvních u nás vždy rozlišoval pouhé sudičství od umění kritického, „třeba že z vlastních výprav za ním vycházel často naprázdno." Práci literátovu poškozoval s několika stran chvat zaměstnání žurnalistova, jenž mu až na skrovné výjimky nedopřál vyjíti z dilettantismu. Zůstává publicistou v úzkém smyslu slova, prozrazuje v literatuře názory jen běžné a v době své ovládající theorii Tainovu, která hověla v mnohém jeho determinismu. „Náleží k těm, jejichž knih znovu a znovu se chápeme právě s takovou radostí, jako je nechut, s kterou je odkládáme. Je podivno, jak tento spisovatel, kterého tajemství a záhada tak mocně přitahovaly a inspirovaly, nalezal prazvláštní nesympathickou a ne právě úctyhodnou rozkoš v tom, že s únavnou tvrdošíjností hledá a nalézá kloub těchto věcí v omezených nižinách positivistických výkladů a pitvá je nadobro nepoetickými nástroji. Je nám sympathický spíše svými zálibami a sklony než způsobem své práce. Jeho široké dílo pohřešuje valnou většinou hodnoty uměleckého činu. Z poslání jeho, jež záslužně naplnilo svůj čas a nebude zapomenuto, nezbude mnoho v budoucnu . . ."

Zato až podivuhodně nekriticky přeceňuje Arbesa Jiří Karásek v „Lumíru" (1927, č. 7) i v nové knize svých literárních studií „Tvůrcové a epigoni". Arbes je mu „vzácným příkladem autora, u něhož nadvláda schopností rozumových řídila jeho schopnosti imaginační a fabulační, u něhož idea převažovala citovost, jemuž vůle a čin byly více než gesto a póza." V Arbesově díle vidí K. zajímavé překonání romantiky realismem, fantasie racionálností, libovolné imaginace vědeckou přesností. Autor „Ethiopské lilie" studoval vždy pečlivě prostředí a podobně jako E. A. Poe tvořil své příběhy studeným uvažováním, chladným výpočtem a důmyslnou kombinací, spoléhaje na železnou logiku, vědeckou vůli, jež dle jeho názoru dovede rozřešiti všechny otázky a záhady lidského ducha. Při tom Karásek, jenž v jiných studiích své knihy, na př. v posuzování staršího realismu Šimáčkova, zavrhuje šedivý a suchý sloh románového podání, chválí Arbesův prostý sloh bez metafor a omlouvá shovívavě jeho novinářskou střízlivost i zvláštní zálibu v odbočkách, kterou přece tolik trpí románová stavba.

Karásek ovšem hned v předmluvě „Tvůrců a epigonů" zdůrazňuje požadavek krajního subjektivismu kritikova. Je skoro hrd na to, že přistupuje ke spisovatelům ne aby vykládal jejich intence,

což prý je naprosto falešné, nýbrž aby uplatnil intence vlastní, nezatajuje při tom ani své lásky, ani své nenávisti. Od takového impressionistického kritika nemožno ovšem očekávati nějakých pevných, spravedlivě a nestranně hodnotících soudů, zvláště když opovrhuje při tom i docela primitivními chronologickými znalostmi: prohlašuje na př. zcela vážně, že v Arbesovi měli jsme Verna před Vernem a socialistu před socialismem . . .

*

nn. — Budova kláštera augustiniánů v Krasikově u Mor. Třebové 1683.

Klášter tento zaniknul v době protestantské, kdy Krištof z Boskovic potáhl na sebe jeho statky a zbylé ještě členy vypudil. Koncem XVII. století se počalo pomýšleti na opětnou obnovu, za kterýmžto účelem děkan v Mor. Třebové Jiří Fischer spolu s jinými kněžími ohledali opuštěný klášter a podrobně popsali, chtějíce na základě toho asi vyvolati mínění v možnost obnovy zaniklého převorství. Popis tento se zachoval v aktech augustiniánů jevíčských v archivě kroměřížském uložených. Praví se v něm: Svatyně byla celá „ex lateribus et lapidibus alte extructa, totaliter tecta et speciosa, 24 orgias longa et 7 orgias lata, in solo quidem ad calcandum absque strato nuda, quondam tamen strata et salva sacristia. Stant etiam in navi huius templi parietes ab antiquo intus hucusque integre crustatim, et cum consecratio potissimum consistat in exterioribus crustis, ubi fiunt cruces et linitiones, hinc expresse videntur 12 pictae cruces in ambobus parietibus ecclesiae consecrationem indicantes, similiter 10 cruces in prora clare apparent. Maius altare est opere latericio et lapideo admixto caemento constructum, habet nonnullas fracturas et gradus anteriores. Inde non procul ab utroque latere extant parva fixa altariola cum mensis lapideis integris. Item in ipsa navi ecclesiae habetur a quolibet latere unum altare mensa lapidea formatum et in medio ad ingressum chori unum stipiti suo adhaerens, quae tamen omnia sex putantur violata ob destructum sepulcrum et exemptas reliquias. Superficies huius ecclesiae constat ex paucis ligneis pictis tabulis ad ligna affixis, aliquantum putridis et ruinae proximis. In ligneo vero choro musicali per medium templi extenso, totaliter ruinoso, legibilia superius habentur haec verba trabalibus litteris exarata: „Assumpta est Maria in coelum, gaudet exercitus angelorum, alleluia. Pulcra es et decora, filia Jerusalem, terribilis ut castrorum acies ordinata. Exaltata es, Sancta Dei Genitrix, super choros angelorum ad coelestia regna.“ Interius ibidem sic: „Anno Millesimo 400° 84° restauratum et reformatum est corpus ecclesiae per subsidium christifidelium ad laudem Dei omnipotentis et Sanctae Mariae Virginis et gloriosi Patris nostri Augustini, Doctoris Aurelii etc.“ Item in pariete apparet flectens imago picta S. Monicae, Augustini et Nicolai Tolentini. Statuae aliquae lignea

sunt maiori ex parte quidem corruptae, habitum tamen eiusdem religionis prae se ferunt. Imago vero supra maius altare Nativitatis Christi Domini mysterium repraesentat gratiose. Campanae tres sonorae ad tempestates depellendas omnium iudicio proficuae in lignea thuri pulsantur, creduntur benedictae. Maior harum habet hanc inscriptionem: „Ave Maria, gratia plena. Jesus, Anna, Maria, Benedicamus Domino.“ In mediocri latino charactere exarata sunt sequentia: „Diese Glocken ist gegossen worden zu Ehren unser lieben Frau Sanct Anna. A. 1533.“ In minori campana scriptum est: „Domine Rector, bene custodias Dorf Tribendorff.“ Ex devastato cohaerente monasterio stant adhuc aliqui muri alti repraesentantes religiosam residentiam, sed lapidum frustis, ruinarum materia partim impleti, partim fundamentales muri terra obruti modice prominent.“

*

hd. — Prsty náhradou sluchu?

Je starou zkušeností, že člověk, jemuž některý smysl vypověděl službu, nalezá často náhradu v jiném smyslu, který jest mnohem bystřejší než u jiných, normálních lidí. Tak na př. u lidí slepých bývá vyvinutý sluch a hmat, a tyto dva smysly slepcům nahrazují aspoň poněkud scházející zrak. U některých nižších druhů zvířat můžeme se domnívati, že ona zvuky neslyší takovým způsobem jako my, nýbrž že jim zvuky přicházejí ku vědomí jenom jako otřesy, že je tedy neslyší, nýbrž cítí. Tak také člověk může svůj hmat a cit tak vycvičiti a zdokonaliti, že mu pak tento hmat a cit může aspoň v jisté míře nahraditi scházející sluch. Tak na př. hluchoněmá a slepá Hellen Keller slyší zvuky klavíru tím způsobem, že položí svou ruku na klavír. Ona tedy hudbu neslyší, nýbrž cítí a hmatá.

Prof. a lékař severoamerický Dr. Robert Gault se touto věcí zabýval a sestavil nástroj, jejž nazval teletaktor, kterým člověk hluchý může zvuky cítiti a hmatati. V prvním a nejjednodušším tvaru podobal se teletaktor asi sluchátku radiového aparátu, jenom že hluchý neslyšel zvuk uchem, nýbrž cítil jej přiloženým palcem. Jakmile byl učiněn šťastný začátek, pokročil Dr. Gault brzy dále a vzal do práce všech pět prstů, přiděliv každému prstu zvukové vlny různého počtu záchvěvů. Každý prst byl pak cvičen důsledně pro vnímání zvukových vln, jemu přidělených. Na základě získaných zkušeností sestavil pak ve spolku se společností, vyrábějící Bellovy telefony, teletaktor v nynější jeho podobě.

Tento sestává vlastně z přijímacího telefonu, ze zesilovače a z filtru, který rozděluje zvukové záchvěvy na pět různých skupin, z nichž každá skupina se přivádí k jistému prstu. Tak na př. k palci se přivádějí zvuky, které mají za vteřinu méně záchvěvů než 250. Ukazováček má na starosti zvuky o 250—500 záchvěvech za vteřinu, prostřední prst od 500 do 1000, čtvrtý prst od 1000—2000,

a malíček vnímá zvuky, které mají více než 2000 záchvěvů za vteřinu. Tento rozsah a objem záchvěvů stačí úplně, aby člověk hluchý mohl vnímati zvuky, které vysílá lidské mluvící ústrojí. Po nějakém cviku může člověk hluchý pomocí prstů rozeznávati samohlásky a pak dokonce i slova.

Po čtyry roky konal Dr. Gault pokusy s mladými hluchými lidmi. V květnu 1926 se pak konečně dopracoval pěkného a rozhodného úspěchu: vybral sobě dva mladé, hluché mladíky, jimž vyprávěl po svém způsobu příběh, schválně k tomu účelu sestavený a asi ze 250 slov sestávající, jehož tedy oni mladíci nikdy neslyšeli. Mladíci slyšeli skutečně příběh palcem levé ruky a ihned jej pravou rukou napsali. Oni dva mladíci byli po dva roky vyučováni a konali za tuto dobu asi po 280 nebo 290 hodin nejrůznější cvičení hmatová a citová, při nichž se učili vnímati zvuky citem a hmatem. Při uvedeném pokusu neviděli hluší mladíci osobu, která jim příběh vyprávěla, takže nemohli jí vypravování čísti na rtech. Neboť ve skutečnosti se člověku hluchému nebo aspoň nahluchlému velmi usnadní poslouchání a rozumění vypravovaného slova, když hluchý může se dívati na rty mluvící osoby. Ukázalo se, že v tomto případě stačí jenom 60 vyučovacích hodin, aby člověk hluchý mohl pomocí teletaktoru rozuměti mluvené řeči.

Takovým způsobem bylo by lze vyučovati několik hluchých najednou. Dr. Gault se domnívá, že v nedaleké budoucnosti bude jeho teletaktor zaveden do ústavů hluchoněmých, a že pak bude jeden učitel vyučovati celou třídu těchto politování hodných ubožáků, anebo že se hluší a hluchonémí budou moci dorozumívati mezi sebou. Bylo by jim toho ze srdce přáti . . .

*

hd. — Rychlost světla.

Mezi t. z. fysikální konstanty, totiž mezi veličiny, které jsou pokládány za jisté a neměnitelné, patří také rychlost světla. Posud bylo pokládáno za jisté a neměnitelné, že světlo se šíří rychlostí okrouhle asi 300.000 km za jednu vteřinu. Anglický hvězdář Mr. de Bray tvrdí, že této rychlosti světla ubývá. Porovnával starší a poslední nejspolehlivější měření a shledal, že rychlost 300.000 km z roku 1875 se v roku 1926 zmenšila na 299.800 km za vteřinu. Při rychlosti 300.000 za vteřinu, kterou obdržel Cornu v Paříži roku 1875, lze počítati, že jest nejistá a nepřesná o 200—300 km, kdežto při druhé rychlosti 299.800 km, kterou vypočítával Michelson 1926 na Mout Wilsonu v Severní Americe, obnáší chyba sotva 4 km.

Zdálo by se, že úbytek 200 km v době 50 roků nemá významu, když lze starší měření prohlásiti za nepřesná a nespolehlivá. Ale divno při tom jest, že všechna měření světelné rychlosti dokazují, že této rychlosti pomalu ubývá. Když byla tato měření

konána současně a tímtéž způsobem, ale na různých místech a od různých osob, pak se výsledek vždycky shodoval. Avšak při měřeních, různých co do času, byl výsledek vždycky jiný, a sice při měřeních pozdějších byla téměř bez výjimky vyšetřena rychlost světla menší než při měřeních dřívějších. Nelze jinak než míti za jisto, že rychlosti světla ubývá za 100 roků o 400 km ve vteřině. Kdyby toto ubývání rychlosti světelné bylo zjištěno nade vši pochybnost, a kdyby jí i budoucně tímtéž způsobem ubývalo dále, pak lze velmi jednoduše vypočítati, že by tato rychlost světla za 75.000 let klesla na nulu, totiž světlo by se pak vůbec už nerozšiřovalo, ale pak ovšem se světlem ustal by i veškeren pohyb a veškeren život.

Netřeba ovšem hned mysleti na tento žalostný a smutný konec, který na nás nebo na naše potomky číhá v daleké budoucnosti. Není totiž vyloučeno, že rychlost světla kolísá v jistých mezích, že nějakou dobu této rychlosti ubývá, a pak že jí zase po jistou dobu přibývá. Teprve příštími, přesnými pokusy bude lze zjistiti, zdali rychlosti světla skutečně ubývá. Neboť jest možno i to, že se nemění rychlost světla, ale mění se čas, kterým dělíme dráhu světlem proběhnutou, abychom se dověděli, jakou cestu vykoná světlo za jednu vteřinu. Rychlost světla je zajisté výsledkem, když dělíme proběhnutou dráhu uplynulým časem. Proběhnutou dráhu můžeme měřiti velmi přesně. Moderní měřické nástroje umožňují nám měřiti i miliontinu milimetru. Avšak s časem jest věc choulostivější. Neboť jednotka časová, totiž vteřina, není co do délky zabezpečena pro všecky budoucí časy. Vteřina je závislá na otáčení země okolo osy. V minulých dobách se všeobecně předpokládalo, že země se otáčí okolo své osy stejnoměrně, tak že by se dle toho délka vteřiny neměnila. Leč v poslední době se vážně pochybuje o správnosti tohoto předpokladu. Vznikla rozepře mezi učenci o tom, zdali naše země se otáčí stejnoměrně okolo své osy, a rozumy se rozcházejí. Kdyby se podařilo dokázati, že naše země se neotáčí stejnoměrně okolo své osy, tím by se změnila délka časové jednotky, a pak bylo by možno vysvětliti zmenšenou rychlost světla změnou délky časové jednotky. Záhadu tuto může objasniti teprve budoucnost, a možná budoucnost nedaleká.

Když se v minulých dobách měřila rychlost světla, bylo k tomu konci užíváno základny, dlouhé od 600 m až do 46 km. V přítomné době chystají se američtí učenci změřiti rychlost světla na základně, dlouhé 130 km, jež se prostírá mezi pozorovacími stanicemi na Mount Wilson a Mount San Jacinto v Kalifornii. Chtějí měřiti co nejpřesněji, aby výsledek byl jistý až na 1 km, čili až na $^1/_{300\cdot000}$ rychlosti světla.

Vychovatelský.

m. — Suggesce a její praktický význam ve škole. Ped. Rozhledy (1928, č. 1.) píší o slovinské studii Dra L. Jovčiće, který projednává často dnes diskutovanou otázku způsobem věcným. Ukazuje, že se dnes nedíváme na suggesci jako na abnormální zjev, protože se přenášení myšlenek, citů a různých výkonů neděje jenom v ztrnulém duševním stavu, nýbrž i u docela zdravých lidí v bdělém stavu. Vedle hypnotické suggesce jest i docela normální psychologická. Zakládá se především na napodobení, kterého si ani neuvědomujeme a ke kterému máme od přirozenosti sklon. Napodobuje se řeč, mimika, různé tělesné výrazy. Dítě se směje, když se na ně smějeme, a stane se vážným, když vidí před sebou zamračenou tvář. Je to t. zv. tělesné, vnější napodobení. Když pláčeme na pohřbu známého, nemůžeme vždycky říci, je-li to skutečně žalost, která nám vynucuje slzy, nebo působí-li na nás i pláč ostatních. Tato souvislost je zejména zjevna u dětí, kde tělesné a duševní processy se těžko odlučují. V době puberty projevuje se zajímavá forma suggesce: místo aby se sledovala vůle suggestorova, působí se zde proti ní. Odtud nese jméno kontrasuggesce. Úporným odporem proti vůli starších snaží se dospívající hoch nebo dívka dokázati duševní nezávislost. A právě tento protivný směr svědčí o velké duševní závislosti. Tohoto duševního postavení se dá paedagogicky využít, dá se snadno ovládnout odpor dítěte. Když dítě odpírá něco učinit, stačí, když matka řekne, že to udělá sama — a odpor je zlomen. Ukáže-li se ve škole proti dětské oposici netrpělivost a podrážděnost, tím se jen posílí odpor — je nutno užíti kontrasuggesce.

Suggesce může působiti na množství osob a na celé prostředí, ve kterém člověk žije. To hraje velkou úlohu v sociálním životě. Rodinné ovzduší, tradice, veřejný život a morálka, tisk, divadla, biografy, t. zv. duch času — to vše má neobyčejnou suggestivní moc. Suggesce vládne i v kultuře, v politice, vědě a umění. Ve škole, jako v každém psychologickém celku, jest určitý okruh představ, cítění, tužeb, které se suggescí přenášejí na každého jedince. Řád, pořádek, který ve škole vládne, a celý duch školy vůbec, závisí velkou měrou na suggesci. Suggesce jest umožněna určitými podmínkami. To jsou: citlivost žákova pro suggesci, množství žáků a autorita učitelova. Do 12 let je citlivost pro suggesci neuvěřitelně veliká. Na dětskou duši působí velmi tvářnost učitelova, jeho nálada — podle toho jest učení buď svěží, zajímavé, příjemné nebo roztěkané, nervósní. Dítěti stačí jako suggestivní impuls pohled, výraz tváře, dokonce jen pohyb. Suggesce jest mocnější, když je kollektivní, a jest jen tehdy možná, když je suggestor silné vůle — autorita. Ve vyučování má suggesce přirozeně nej-

menší vliv u přírodních věd, kdežto ve vyučování náboženství a dějinám nalézá zvláště vděčnou půdu. Je to mocný činitel ve výchově — ale nutno si uvědomiti, že jako je svědomitá suggesce podporou, je suggesce nekritická velmi nebezpečná pro rozvoj žáků.

*

Svoboda vůle ve výchově.

Vychovatelská námitka odpůrců svobody obyčejně praví, že touto svobodou se výchov prohlašuje vlastně za nemožný. Výchov totiž směřuje k tomu, aby chovanci vštípil správné názory o tom, co býti má či nemá, co se má činiti či nečiniti, aby tyto názory staly se osobním smýšlením, přesvědčením, souborem pohnutek správného jednání. Pohnutky ty, ovšem rozumové, jsou pak příčinami skutků, kdežto svoboda vůle obsahuje prý zápor příčinnosti.

Co v předešlém odstavci řečeno o suggesci, která se zdá odporovati svobodě vůle, to možno říci o jiných ještě vlivech, jež rozum i vůli řídí a tedy absolutní, naprostou svobodu, svobodu vůle omezují, aby totiž netěkala po různých možnostech bez rozhodnutí.

Ale v oné námitce jest prostě nedorozumění. Nejdeť o svobodu bez vlivu rozumu — vždyť nihil volitum nisi praecognitum, nemohu chtíti, o čem nevím —, ale o fysicko-psychickou schopnost, v každém případě moci chtíti také jinak, než právě chci a se rozhoduji. To vědomí máme, a žádná theorie ho nevyvrátí. Pohnutky rozumové sice nabádají vůli k určitému rozhodnutí, ale nenutí; tím méně pak nutí pohnutky lepší (to „lepší já“) k rozhodnutí lepšímu. Právě vychovatelé mají věděti ze zkušenosti, jak snadno výchov klame. Vždyť jest možno proti skutku, jejž veškery vžilé dobré pohnutky a zásady doporučují, rozhodnouti se pro špatnější (škodlivější atd.) opak, a to snad i jen proto, abych ukázal, že mohu také jinak, že mám svobodnou vůli. Psychologický determinismus může mluviti jen o vlivu pohnutek, nikoliv o jistém účinu jejich. O porušení zákona příčinnosti možno tu mluviti jenom v názoru materialistickém a mechanickém, nikoliv uznáváme-li duši a ducha.

Není indeterminismu absolutního, jest jen relativní, právě že na svobodnou vůli působí různé vlivy. Ale i přes nejsilnější vlivy zůstává vůle — nejde-li o chorobnou nepříčetnost — v rozhodnutí svobodna, mohouc také jinak, i proti osobnímu zájmu a přesvědčení.

Je tedy člověk nevypočitatelný? Ale ovšem že je!

Hospodářsko-socialní.

Samosprávné hospodářství nemá tuze dobré pověsti. Kde se ho po převratě zmocnili socialisté, tedy strana očisty, bylo tím hůř. Ale ani v jiných stranách se nehospodaří tuze lépe. Krachy bank a jiných „svépomocných" ústavů praví zřetelně dosť.

Vláda nyní snižuje na př. moravský zemský rozpočet. Měch plachtu káře; ryba však smrdívá od hlavy.

V Brně budeme letos míti „výstavu soudobé kultury". Brněnští poplatníci s velmi smíšenými pocity přijali zprávu, že tato jubilejní výstava ohromných nákladů bude přece v Brně a ne v Praze. Neboť všechny výstavy, nehledě k tomu, že ve větších městech je to vlastně zbytečný přežitek, končívají schodkem. V Brně nad to je dosud velká nouze o menší byty a velká mizerie nemocnic, kde nemocní jsou ukládáni na podlahu nebo po dvou na jedno lůžko nebo vůbec odmítáni. Ale krematorium za víc než milion K si páni od pokroku na radnici odhlasovali, ačkoli brněnská veleobec tone v dluzích; inu br. starosta jest od zemského výboru.

*

hd. — Plovoucí, umělé ostrovy mezi Amerikou a Evropou jako stanice pro pravidelné lety.

Když Lindbergh přeletěl na malém létadle Atlantický ocean z Ameriky do Evropy, vykonal veliký čin sportovní, kterým sobě zasloužil uznání a obdiv celého světa, ale tím nezahájena pravidelná letecká doprava mezi Amerikou a Evropou. Neboť punctum saliens letu z Ameriky do Evropy není, aby letec krkolomným letem přeletěl na malém létadle ocean, nýbrž aby v čase co možná nejkratším s naprostou jistotou přivezl s sebou co největší náklad.

Ostatně Lindbergh nebyl první, co přeletěl Atlantický ocean. Už 14. a 15. června 1919 přeletěli Angličané Alcock a Brown nepřetržitým letem Atlantický ocean z Nového Fundlandu do Irska, a to jenom za 16·12 hodin. Ovšem že Lindbergh, letěvší z Nového Yorku, přeletěl celkem 3600 km, kdežto zmínění dva Angličané přeletěli jenom 3150 km.

Jiný Angličan, Hawker, pokusil še několik dní před Alcockem přeletěti Atlantický ocean. Leč po 12·5hodinném letu byl přinucen snésti se na moře asi uprostřed mezi Amerikou a Evropou, a byl pak nějakou lodí vyloven a zachráněn.

Kdybychom nepřihlíželi k nepříznivým poměrům meteorologickým, bylo by možno rozděliti let do Ameriky na několik oddílů s přirozenými zastávkami. Bylo by totiž možno letěti ze severního Skotska na ostrov Island, pak do jižního Gronska, a pak na Nový

Fundland. Nejdelší dráha nad mořem v jednom letu by v tomto případě obnášela jenom asi 1200 km.

Jiná cesta by mohla vésti ze Španělska přes ostrovy Azorské na Nový Fundland nebo po případě do Nového Yorku. Zde by obnášela nejdelší dráha nad mořem asi 2000 km. Ovšem tyto cesty byly by spojeny s oklikami, a stály by proto více času a benzinu.

Pro leteckou pravidelnou dopravu mezi Amerikou a Evropou jest možná jenom přímá dráha bez oklik. K tomu jest však třeba jiných létadel než jsou nynější, anebo jiných technických vymožeností. Bylo by sice možno i s nynějšími létadly lítati pravidelně do Ameriky, dokonce bez zvláštního velkého nebezpečí. Avšak tyto lety by mohly býti jenom podniky sportovními; bráti s sebou nějaký náklad by nebylo možno.

Proto se vyskytla myšlenka celou dráhu mezi Amerikou a Evropou rozděliti a zaříditi na ní několik stanic, kde by mohl letec nabrat nového benzinu, a cestující by se mohli občerstviti, po případě i ubytovati.

Dnešní technika jest už tak daleko, že by mohla tuto úlohu rozřešiti a zaříditi na širém moři buďto plovoucí doky anebo plovoucí ostrovy.

Nejjednodušší a nejprimitivnější zařízení by bylo, kdyby na určitých místech konaly službu staré vyřazené válečné lodě, které by ovšem byly k tomuto účelu opatřeny velikými reflektory, zásobami benzinu, místnostmi pro bytování a zaopatření letců a cestujících. Kdyby se zařídilo mezi Evropou a Amerikou pět takových lodních stanic, rozdělila by se celá dráha letecká nad mořem na jednotlivé úseky po 540 km, které už dnešní létadla hravě přelétnou. Při čtyřech podobných lodních stanicích čítaly by jednotlivé úseky 640 km, které by také moderní létadla zdolala.

Poněkud odvážnější je druhý návrh, který chce umístiti na širém moři plovoucí ostrovy, které by po případě mohly, aspoň někde, býti založeny na pevné půdě, jinde by mohly býti zakotveny, anebo by se mohly pomocí strojů udržovati na jistém vykázaném místě. Inženýři sobě představují tyto plovoucí ostrovy jako podkovitá přístaviště, jejichžto střecha by mohla sloužiti za letiště pro pozemská létadla. Bylo by ovšem potřeba, aby tato vodorovná plocha byla aspoň 400—500 m dlouhá a 250 m široká.

Tyto zastávky na širém moři měly by také v morálním ohledu tu výhodu, že by tyto cesty nebyly spojeny s tak velikým nebezpečím. Při hrozící pohromě nebo poruše bylo by lze zavčas přistáti a zachrániti létadlo i cestující. Klesly by také premie pojišťovací a zvýšila by se rentabilita.

Bylo by ovšem potřeba zaříditi na těchto umělých ostrovech dílny letecké pro případní správky, pak zásoby benzinu, nemocnice s lékařem, pohostinské byty pro hosty a cestující, stanici jiskrovou a meteorologickou pro trvalé odborné pozorování počasí. Vždyť i naše počasí závisí na počasí, které panuje nad Atlantickým oceanem, a

proto, chceme-li předpovídati počasí pro naše krajiny, třeba nám napřed znáti povětrnost nad Atlantickým oceanem.

Práce, zříditi na moři mezi Amerikou a Evropou umělé stanice, nebude sice lehkou, ale není naprosto nemožnou.

*

hd. — Zachraňování trosečníků.

Německá společnost pro zachraňování trosečníků zachránila za 60 let svého trvání pět tisíc lidí. Poněvadž starý způsob zachraňovati trosečníky pomocí jednoduchých záchranných člunů byl nedokonalý a namnoze končil nezdarem, proto sobě zmíněná společnost objednala tři nové, moderně zařízené záchranné čluny s nejnovějšími Dieselovými motory, kdežto na starých záchranných člunech bylo vesměs užíváno jenom vesel. První tři záchranné čluny, jimž dána jména Hindenburg, Bremen a Hamburg, jsou silně a pevně stavěny, aby mohly vzdorovati vlnobití i za rozbouřeného moře. Uvnitř jejich tělesa jsou vybudovány neprodyšné, vodě nepřístupné komory vzduchové, které mají za účel udržeti člun nad vodou, kdyby snad přece dostal nějakou trhlinu. Aby bylo zajištěno řízení člunů, je zařízení kormidelní zvláště silné, pevné a lehce přístupné. Uvnitř tělesa lodního jsou místnosti obývací a spací pro všechny osoby, které člun může pojmouti. Provětrávání dolních místností obstarávají vzduchové kanály, vedoucí nahoru, které jsou tak stavěny, aby jimi nemohla vniknouti dovnitř voda, i kdyby snad vlny rozbouřeného moře se hnaly přes samu palubu.

Čluny jsou poháněny Dieselovými motory, které pracují lacino a následkem jednoduché stavby také spolehlivě a jistě. K jejich obsluze není třeba zvláštního strojníka, poněvadž jejich regulování, pouštění i zastavování obstaravá kormidelník nebo řidič člunu na svém stanovisku u kormidla. Výkon strojů obnáší 50 konských sil. Člun Hindenburg má však dva šrouby lodní, a proto také dva motory. Na člunech Hindenburg a Bremen ženou stroje i dynamo, které dodává elektrický proud na osvětlování, kdežto na člunu Hamburg je světlo plynové. Hindenburg je 14 m dlouhý a 3·80 m široký, kdežto dva druhé čluny jsou 12 m dlouhé a 3·40 m široké. Hindenburg má zároveň zařízení pro jiskrovou telegrafii, tak že se může po celou dobu záchranných prací dorozumívati s lodí, neštěstím postiženou.

Čluny mají také silné stožáry, na které lze vytáhnouti plachty, kdyby snad motory přece někdy vypověděly službu. Čluny vezou s sebou také v nádržkách jisté množství oleje, který lze v největším nebezpečenství vypustiti na moře k uklidnění rozbouřených vln. Než byly čluny převzaty z loděnice, vykonaly napřed za rozbouřeného moře čtyřicetihodinnou plavbu na zkoušku, při které se velmi dobře osvědčily.

Politický.

U nás.

Modus vivendi, smluvený v prosinci (17.) m. r. mezi Kurií a ČS, v 5 věcných odstavcích stanoví: 1. hranice diecesí se přizpůsobí státním; 2. církevní statky na Slovensku se vybaví ze státní vnucené správy; 3. představení řádů a kongregací (kromě ústředí římských) budou v tuzemsku; 4. biskupové budou jen z občanů čs jmenováni papežem po předchozím dorozumění s vládou čs co do případních námitek politických; 5. církevní hodnostáři složí přísahu věrnosti k čs republice.

Jsou to tedy skoro vesměs věci správní, o něž nebylo snad potřebí tak dlouho se dohodovati. Na čem nejvíce záleželo hradním juristům — dříve se jim říkalo: korunní —, aby vláda jmenovala biskupy, byl požadavek tak nesmyslný, že ho žádný papež uznati nemůže.

Chudičký tedy obsah smlouvy nebyl s to, aby nějaký kulturní boj rozpoutal. Vládní čs orgány vzaly ji prostě na vědomí jako zásadní vítězství stanoviska státního. Jen bouřliváčci tu a tam obvinili min. Beneše, že proti Vatikánu nedosáhl ničeho, ba že se před ním sklonil — opírajíce se asi o ujišťování orgánů lidoveckých, podle nichž zase zvítězilo stanovisko Vatikánu. Tedy by byly vyhrály obě strany — jako ti muzikanti!

Ku státoprávní přísaze biskupů („jak se sluší [decet] biskupovi") poznamenal kterýsi kněžský list, že tuto vložku vymyslil nejen politik, ale spolu psycholog. Není zrovna zřejmo, proč. S těmi státoprávními přísahami je to vůbec šlakovitá věc . . . Srv. 1918!

V posledním (6.) odstavci, více formálním, ujišťuje se, že „vláda čs republiky se snažila vždy zajistiti všem svým občanům svobodný vývoj a respektování jejich víry, jejich citů a zájmů náboženských." I kdyby tato samochvála byla pravdiva („vždycky — všem svým občanům"?!, v Římě jistě vědí také, co a jak), Kurii a nám záleží především na náboženství a právech katolíků, o něž modus vivendi jedná. Frázemi o „svobodném vývoji" atd. v této listině málo místnými špatně se zastírá jen pokrokářství našeho zahraničního, po příp. jiných úřadů. Ostatně celou muziku udělají teprve tóny další. Kormidelníci čs státu nejsou sice, ale mohli a měli by býti ujištěni, že co se tu katolictví dobrého prokáže, vyjde jenom na prospěch státu, ač-li jim opravdu záleží na něm, na jeho blahu, a ne na osobních nebo stranických jejich choutkách! —

Jestiť zajímavo sledovati, jak se veřejně mluvící obhájci toho státu přímo teletí strachem na př. před Maďarskem. Nový maďarský primas Serédi jsa okázale ve vlasti vítán prohodil tu a tam také nějaké vlastenecké fráze, každému psychologu pochopitelné. Čs nadvlastenci hned útočili na Řím, aby primasa pohnal

k odpovědnosti a Beneš aby v tom směru zakročil atd. Tento „zákrok" byl by jistě dopadl velice zajímavě! I k Serédiho výzvě vznesené na správce slovenské části ostřihomské diecese, biskupa Dra Jantausche v Trnavě, aby se na nového arcibiskupa pamatovalo v modlitbách, připojují zdejší noviny posměšnou poznámku: Ten by toho chtěl! Pravda ovšem jest, že dosud ostřihomský arcibiskup jest arcibiskupem i oné části a že tedy podle církevního zvyku jest požadavek arcibiskupův docela oprávněný, a „velké rozhořčení mezi slovenským duchovenstvem" docela nemístné. —

Desítiletí čs republiky vybavuje všelijaké vzpomínky na přípravy převratu. Není našinci známo, jak se nyní vojsko vychovává. Uvažují však páni od vojenství, jest-li radno nynějším vojákům předváděti všecky ty události z českého vojska let 1914—1918? Historia vitae magistra. Komunisté již vybízejí: „pracující mají v rukou zbraně", aby se „nenechali vésti svojí buržoasií" do války. Legionáři, již si m. j. zřídili také svůj „socialní ústav", pořád ještě nejsou spokojeni s odměnami za svou osvobozenskou práci a domáhají se jich v jubilejním roce tím důrazněji. Jen odkud pořád brát?

Otázku, kdo vlastně zavinil válku, rozhodli „na III. kostýmním plese Orla v Únanově 12./2. 1928". Císař Frant. Josef (možno tušiti, v jaké asi podobě předveden) „vstává o 4. hodině, ale v pohovce prodříme celý den". Vrazí tam arcivév. Bedřich nesa mu k podpisu ultimatum a vyhlášení války. Rozespalý císař poručí svým lokajům Francovi a Josefovi, aby to podepsali oni. Stane se, a Bedřich listiny odnáší se slovy: „To bude junda!" — Jak jednoduché a vtipné, a především jak ušlechtilé! Otiskla to znojemská „Ochrana". Konkurence jistě závistí pukne. —

Čs fašisté (NOF) měli 5. t. m. generální sněm v Praze, který však byl policií (prý pro zmínku o vraždě v Polné) rozpuštěn. Podle brněnského orgánu (týd. „Moravskoslezská Stráž") jsou odhodláni neochvějně jíti za svým „Vůdcem" (R. Gajdou) dále, třebas tajemná úřední přelíčení s tímto bývalým náčelníkem čs generálního štábu dopadají pro něj nepříznivě; ba právě proto. Usnesli se založiti svůj deník, jejich noviny prý se samy vyplácejí, jako žádné jiné české; mají svou záložnu („Družina") v Praze, opposici s prostějovským Drem Svozilem (nyní „Národní Tábor") ze sebe vyloučili, aby jí nebyli zataženi do národní demokracle. Chtějí pracovati o národní očistu. „Jsme Nemesis svého národa", hlásají. V Brně mají už také studentské sdružení. Přihlásil se k nim veřejně J. Scheinost z „Rozmachu". K našemu náboženství chovali se šetrně. Teprve v nově, co nastoupilo v Brně nové vedení, a lidovecké noviny o hnutí psaly posměšně, vane jiný vítr; ohlášky československých, českobratrských a j. bohoslužeb ve zmíněném týdeníku zřejmě naznačují změněný kurs.

*

Rakousko.

Rakouský kancléř Msgre Dr. Seipel, pozván pražskými akademiky, přijel do Prahy a měl k nim přednášku. Rozmluvy s čelnými vládními osobami a průvod 4 rakouských úředníků prozrazoval, že nejde jen o tu přednásku. S Vídní jsme sice súčtovali, ale sousedství, s nímž tak prostě súčtovati nelze, obnáší pořád otázky, zvláště hospodářské, ale i vůbec politické, jež nutno ujasňovati a urovnávati. Že ze zuřivého nepřátelství proti Vídni se tak za krátko vyvinuly styky poměrně nejklidnější, jaké se sousedy vůbec máme — tak hlášeno úředně —, jest jistě pozoruhodno. Že by to však naznačovalo chystaný náš odklon od Francie, jak se v německém tisku četlo, kdož ví! I za to málo, čím nám nyní Francie jest, byla by to náhrada politicky slabá — hospodářsky ovšem výhodnější, ale konečně nemůže chudé Rakousko našeho zboží přijímati tolik a za takových podmínek, jak bychom potřebovali. V odporu pak proti připojení Rakouska k Německu jsme zajedno s Francií jako s Italií, nám i přes náš fašismus méně příznivou.

*

Společnost národů

má nyní, v nedostatku jiné práce, na naléhání sousedů Maďarska zasáhnouti do záležitosti dovozu zbraní z Italie do Maďarska, jež rakouskými úřady ve stanici St. Gotthard zpod nesprávné deklarace objeveny a nepropuštěny. Jsou prý to kulomety a j. věci bývalého rakousko-uherského vojska, jež si Maďarsko dalo ve Veroně opraviti. Nyní je tedy dalo zase učiniti neupotřebitelnými, z čehož veliký křik u těch malých sousedů. Společnosti národů se ovšem do takové lappalie nechce, už také z ohledu na Italii, které si nechce pohněvati ještě víc. Ale přes to se naléhá, aby do států, podezřelých z válečných příprav, byli neutrální znalci vysíláni na kontrollu, ovšem jen do těch, které by se tomu podvolily. Tedy jen hodně komisí a diét!

Zprávy, že Společnost národů se má ze Ženevy přestěhovati do Vídně, kde by ovšem měla víc místa a byla blíž ohniskům možných nepokojů, označují se za nesprávné. Společnost naléhá na Švycarsko, aby ji prohlásilo za exterritoriální — tedy asi jako stát ve státě; Švycarsko váhá, majíc m. j. důvody na mysli také ten, že Společnost by snad někdy byla nucena sáhnouti k opatřením válečným a po př. zatáhnouti do války i svého hostitele. Vídeň by ovšem musela víc poslouchati.

HLÍDKA

Morava — metropole sv. Methoděje.

K jedenáctistému jubileu sv. Cyrilla napsal Dr. Fr. Robenek. (O.)

Ecclesia Sancti Stephani Protomartyris. (Půdorys.)

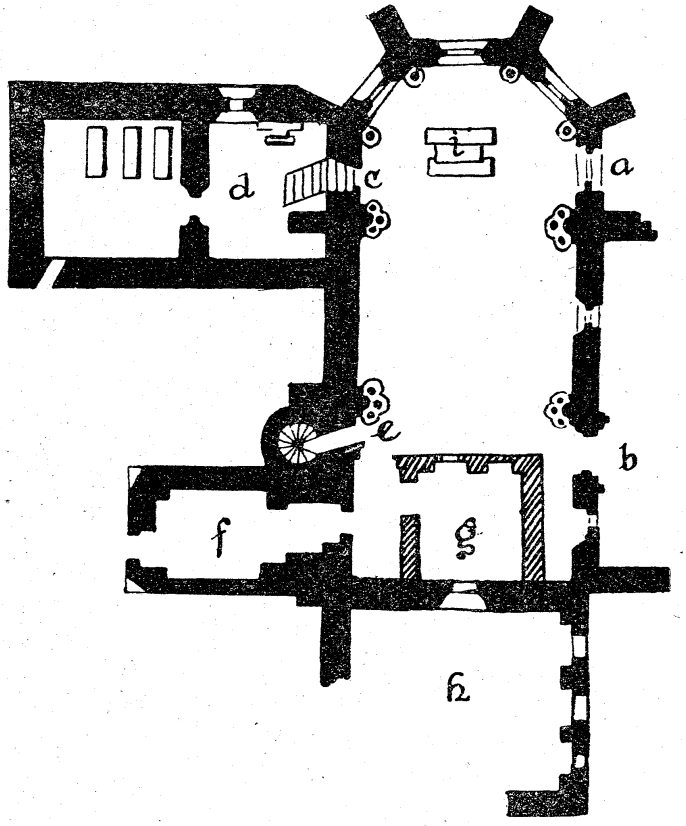

Ze starých písemností maďarských vyplývá, že tento památný kostel stál již v dobách knížete Gejsy.[1]) Dle obecné tradice pokřtěn

[1]) K dějinám tohoto nejstaršího kostela ostřihomského praví Memoria Basilicae Strigoniensis, str. 31, toto: In Castro Strigoniensi quod, referentibus idipsum in

byl v něm sv. Štěpán pražským biskupem sv. Vojtěchem.[1]) Chrám zasvěcen byl bavorskému patronu sv. Štěpánovi Prvomučeníku. Můžeme právem předpokládati, že uctívání tohoto světce přišlo do země s působením sv. Wolfganga. S dovolením svého opata sv. Oldřicha šel benediktinský tento mnich Norikem do Pannonie. Hagiograf praví o něm v prologu ... quod regem (Gejsam) gentemque Ungariorum ad sacram fidem convertisse ...[2]) Tenkráte byl také starý a zpustošený chrám na hradě Gejsově ve slohu románském obnoven a sv. Štěpánu Prvomučeníku zasvěcen. Činnost sv. Wolfganga neměla spočívati ovšem v pouhé missii. Měla býti spíše rázu organisačního, jako bylo později působení sv. Vojtěcha v týchže krajinách. Sv. Otmar, který se prý sv. Wolfgangovi ve snách zjevil, nabádal ho takto: Pauper et inops de hac provincia egredieris; sed in alia, in qua pro amore Domini exulaberis, episcopatum caducis rebus satis locupletem praedestinatione divina suscepturus eris.[3]) Leč půda nebyla ještě tak dalekosáhlému podniku příznivě upravena a proto byl biskupem pasovským Piligrimem z tohoto působiště odvolán.[4]) Stav se později biskupem řezenským, stále pamatoval na východní kraje. Zlepšené poměry samy ho do země volaly.[5]) Leč cestou tam zemřel.

Visitatione Canonica Anni 1397 Praeposito et Canonicis Colleg. Ecclesiae S. Stephani Proto-Martyris, totum Dux Gejsa exstruxit, Ecclesiam, quae jam a Romanis vel Francis aut Slavinis ad Christum conversis aedificata fuerit, a Duce nunc dicto dedicatam fuisse S. Stephano Proto-Martyri; in eadem S. Stephanum, primum Hungarorum Regem, a S. Adalberto Pragensium Episcopo lavacro regenerationis ablutum, locumque, ubi praenuncio S. Stephano Proto-Martyre idem natus est, in Capellam Ecclesiae adsitam conversum extitisse. Capella haec quam hoc nomine adhuc Bellae IV Regis de Anno 1256-o Diploma appellat, quamve Capitulares S. Stephani Proto-Martyris Anno 1397-o exhibebant, per Joannem de Kanizsa Archi-Episcopum ampliata et in Ecclesiam Collegiatam evecta fuit, anno demum 1543-o Castro viribus Turcarum cedere coacto, solo aequata. — Mon. Strig. I. č. 1. Ladislav IV v r. 1272 svědčí: Ubi (in hac ecclesia) beatissimus Rex Stephanus sanctum nomen suum proprium et nativitatis suae pronunciacionem per os sancti Stephani prothomartiris, omnipotentis dei veri nuncij, recepit. Mon. Strig. I. č. 784.

[1]) Mon. Strig. I. č. 3.

[2]) MGSS IV. 525.

[3]) tamt. 530.

[4]) tamt. Ubi cum ceterum fructices errorum extirpare et steriles squalentium cordium agros euangelico ligone proscindere frugemque fidei inseminare frustra laboraret, a Piligrimo Pataviensi pontifice ab incepto revocatus est opere.

[5]) ... rerum necessitate poscente, in orientalem Pagoarie regionem iter suum destinaret, ... tamt. cap. 38, str. 540.

Chrám sv. Štěpána Prvomučeníka jest nejstarším chrámem hradu ostřihomského.[1]) Stál již před příchodem Maďarů, tedy jistě za doby Svatoplukovy, kdy hrad byl současně metropolí Methodějovou, jeho kathedrálou.[2]) Zajisté odpovídal chrám zevnějškem důstojnosti postavení Methodějova i velikosti Svatoplukovy. Život sv. Konst. a Meth. nazývá jej prostě ale významně „velikým chrámem Moravským“,[3]) který zasvěcen byl Matce Boží.[4]) Zda již před Svatoplukem na hradě Moravském nějaký kostelík stál, či zdali založen byl teprve za doby Methodějovy, jak pozdní rukopis moravské legendy chce,[5]) prameny blíže nepovídají.

Když se upravovalo návrší hradu začátkem minulého století, z celé basiliky pouze „Pars ruderum exstabat . . .“ „Figura Ecclesiae ex integro decerni haud potuit . . .“[6]) Již Mathias Bél ve spisku Notitia Hungariae Novae píše: Rudera Ecclesiae Sancti Stephani Proto-Martyris visuntur ad ortum prope moenia, ex quibus conjicias fabricam fuisse olim in similitudinem crucis, ita, ut in partes 4 templum distingueretur, quarum duabus, occidentali et meridionali jam dirutis, duae restant, una quae in septemtrionem, et quae in ortum altera adspiciebat.[7]) Zbytky chrámu, které byly r. 1821 odstraňovány, považuje J. Máthes za pouhé „Sanctuarium“. Z jižní strany vedly dva vchody, jeden menší *a)* ze sakristie, druhý hlavní byl širší *b)*. Na straně protější byla třetí brána *c)* mnohem nižší obou. Sestupovalo se jí do jakési kobky *d*[8]). Tam nalezeny „quam plurimae mortuorum reliquiae, Monumentaque sat integra“[9]), všechno však z doby mladší. O tom, kdо v ní uložen byl za dob slovan-

[1]) Memoria Bas. Strigon. str. 3.

[2]) **И положиша и** (t. j. sv. Methoděje) **въ съборьнѣи цьркъви** FRB I. 52.

[3]) **Лежить же въ великан цркьви Моравьстѣи** . . . tamt. str. 70.

[4]) FRB I. 70; tamt. 102 pozn. 3.

[5]) in loco, ubi castrum illud stabat, cathedralem fundavit (t. j. Svatopluk) ecclesiam titulum ejusdem S. Mariae annotando . . . Rukop. Pražský FRB I. 102 pozn. 3.

[6]) Arx Strig. cap. 32.

[7]) Arx Strig. cap. 32.

[8]) tamt. cap. 33. . . . patuitque per eam descensus ad speciem aliquam Catachumbae, vel potius capellae subterraneae, confracto fornice jam terra repletae exigua fenestra ortum versus directa provisae, inter quam et gradus inventus est lapis ingentis molis, quam aram fuisse statuimus ex eo incidenti, quod in illius ita dicto antipendio diversis coloribus, maxime vero caeruleo optime conservatis illito, litteras reqem [requiem] . . .

[9]) tamt. cap. 36.

ských, nemáme bližších zpráv kromě již dříve uvedeného Eneáše Sylvia.[1]) Naproti hlavnímu vchodu byla ještě čtvrtá brána *e)*, kterou se vcházelo úzkými točitými schody do jakési oratoře *f)*, která později, když vše bylo rozbořeno, i se zadní částí Sanktuaria *g)* přeměněna byla v obydlí obročníka (D. Beneficiati [2]). K západu přiléhala k Sanktuariu jakási přístavba *h)* z doby pozdější. Západní část Sanktuaria byla asi o dvě stopy širší než část jižní, v níž nalezeny byly zbytky oltáře *i* [3]).

Stará basilika vystavěna byla ze samého kamene, velmi důkladně a pevně.[4]) Ku stavbě bylo snad použito materiálu z trosek římských. Základy ozdobeny byly reliefy a hlavice natřeny barvou modrou a červenou.[5]) Bylo by úkolem kulturních historiků a archeologů blíže stanoviti, do jaké míry zdobený materiál — pokud se dá ze zachovalých zbytků souditi — jest převzat ze staveb dřívějších, do jaké míry pak nově obráběn, neboť uplatňují se v ornamentice (zvláště u hlavic sloupů) vlivy byzantské. I když máme o kulturních stycích Cařihradu se starou říší Moravskou jen skrovné zprávy, nezůstaly styky ty jistě bez vlivu. Vždyť i staré písmo slovanské vyrostlo z písma řeckého.

Nepřišli zajisté bratři solunští na Moravu samojediní, nýbrž s celou družinou. Nestor vypráví, že Methoděj měl dva rychlopisce, kteří mu přeložili Písmo sv. z řečtiny do šesti měsíců, tedy s takovou hbitostí,[6]) že se zdá, že překladači rovněž přišli z Řecka, neboť taková zručnost předpokládá důkladnou znalost obojího jazyka i také písma, což bychom tenkráte v Pannonii, myslím, přece jen těžko nalezli. Císař cařihradský podporoval misi slovanskou nejen „de palatio suo datis expendiis“,[7]) ale při návštěvě Methodějově

[1]) Hlídka 1927, 452, pozn. 7.

[2]) cap. 34.

[3]) cap. 35.

[4]) cap. 35. Singulare in constructione aedificii hujus id memorari meretur, quod . . . in muris extra terram stantibus, et fundamentis, (quae tempore demolitionis clavis ferreis saxi adinstar divelli debebant) nec una quidem tegula reperta fuerit.

[5]) tamt. cap. 35. Ipsa fundamenta majori in parte vidimus ex lapidibus caelatis, capitellisque diverso, praesertim caeruleo rubroque colore illitis constitisse, qui iam antea ex ruinis veteris alicujus aedificii protracti, huc locati erant.

[6]) Мефодій же посади 2 попа борзописца велми и преложи вся книгы исполнь отъ Греческаго языка на Словеньскій языкъ 6-ю мѣсяцю. Hodinka l. c. 48.

[7]) FRB I. 96.

v Cařihradě všechnu vůli jeho vykonal, na kolik chtěl, i neoslyšev v ničem, oblíbiv i obdařiv velmi, provodil jej opět slavně do jeho stolice. Taktéž i patriarcha.[1]) Zajisté to byly dary královské a takové, jakých Methoděj potřeboval pro svoje působení nejvíce.

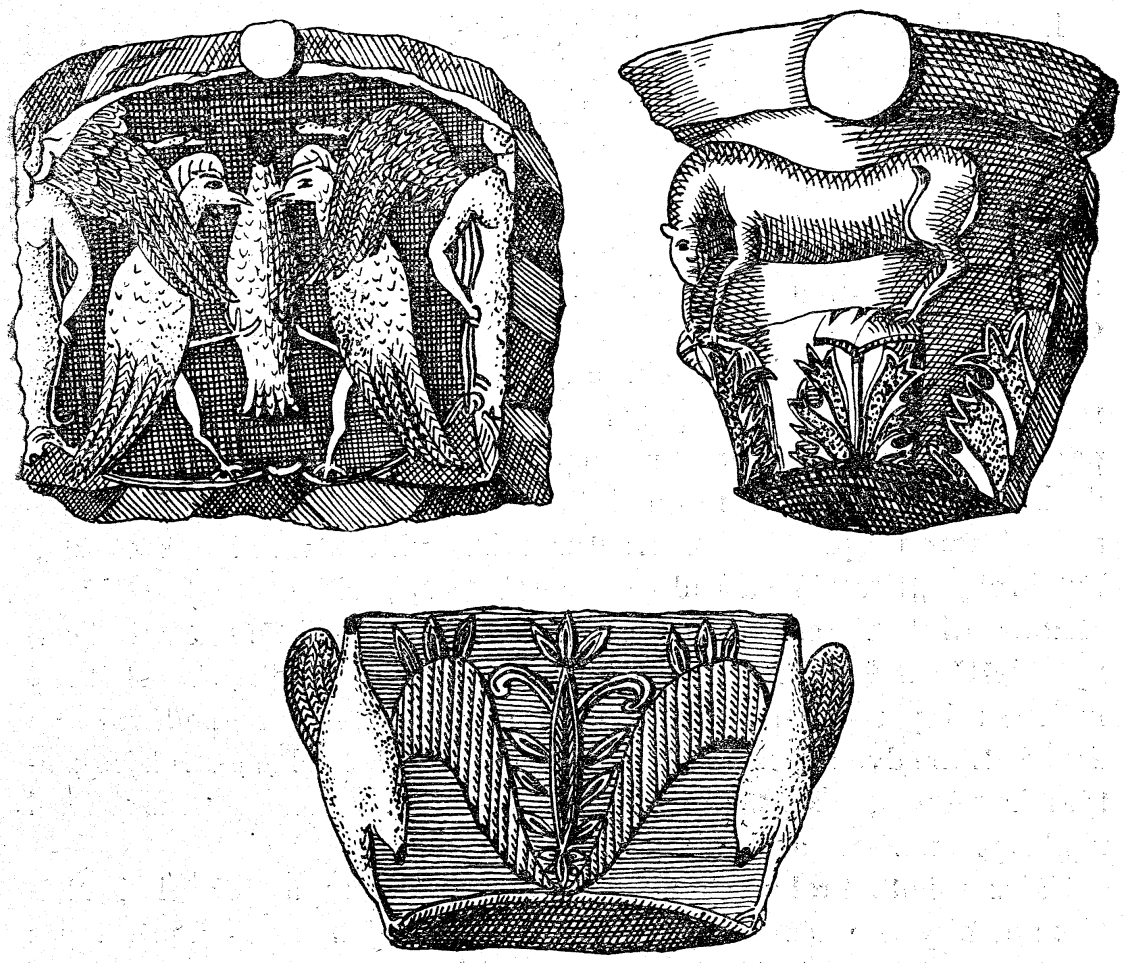

Hlavice z basiliky sv. Štěpána Prvomučeníka. (Dle Máthesa.)

Bylo-li mu třeba schopných lidí ke stavbě a výzdobě svého paláce i metropole, zajisté mu ani v tom císař ani patriarcha ničeho neodepřeli.

Jižně od chrámu sv. Štěpana Prvomučeníka až k hradbám a k chrámu sv. Vojtěcha stávalo „aedificium quoddam notabile“ *18*[2]), z něhož Széles znal již jen spodní trakt. Byly to zbytky „si non

[1]) Кьсю же волю ѥго сътвори, ѥлнко хотѣ, и не ослоушавъ ни о чьсомь же, ѡблюбль и одарь вельми, проводи и пакы славно до своѥго стола. Тако же и патрнархъ FRB I. 50.

[2]) Arx Strig. cap. 42.

Palatii, certe tamen aedificii distinctionis". Nebyl to ovšem palác královský, spíše stará residence metropolity, která k jeho chrámu přiléhala.

Sepulcrum magni ecclesiastici.

Legendy cyrillo-methodějské vyprávějí, že arcibiskup Methoděj pochován byl ve svém kathedrálním chrámě.[1]) Krátký život sv. Konstantina a Methoda určuje blíže jeho hrob. Лежить же вь велицаи црькьви Моравстѣи ѡ лѣвѫꙗ странѫ вь стѣнѣ за ѡлтаремь свꙗтыѫ богородицѫ.[2]) Leží tedy hrob jeho zazděn ve zdi za oltářem na levé straně. Poslední udání je dostí neurčité. Může se jím mysliti, jak strana evangelní, tak i epištolní dle toho, určuje-li se od lidu či od oltáře.

Při rozkopávání zbytků chrámových r. 1821 nalezen byl v jižní rožní stěně epištolní strany kamenný hrob.[3]) Máthes l. c. cap. 39. popisuje ho takto: Operculum sepulchri Tabulam ex lapide calcario durissimo referebat, supra quod directe Murus angularis dicti sanctuarii ad cornu Epistolae exstructus fuisse videbatur. Když otevřen byl hrob, „Erat in eo cadaver combustum, circa quod carbones ossibus mixti", tedy napolo zuhelnatělé tělo; některé části kostí byly ještě zachovány. Po jedné straně těla ležel nízký stříbrný kalich, asi pět palců zvýši, který se při doteku rozpadával, po druhé straně dvě skleněné objímky (nodi, uzly), zdobené širokým zlatým kroužkem, zkrášleným jakousi rytinou. Větší „nodus" ležel u hlavy, menší u nohou.[4])

Nález tohoto hrobu chovajícího ostatky biskupa přiměl i Máthesa, aby se o něm blíže vyslovil. V následující kap. 40. píše tedy: „Quisquis demum is fuerit, quem fata horsum locaverunt, eundem saeculo nono aut decimo magnum Ecclesiasten, et infelici fato functum fuisse abunde liquet. Virum magnum Calix argenteus, cum iis saeculis potissimum vitreis, ligneis vel fictilibus Sacerdotes

---

[1]) FRB I. 52. Učeníci jeho poradivše se, i náležitou úctu vzdavše, službu církevní latinsky, řecky i slovansky obětovali, i položili jej v kathedrálním chrámě.

[2]) tamt. 70.

[3]) Arx Strig. cap. 39. Infra ipsa fundamenta sanctuarii meridiem versus repertum est sepulchrum lapideum.

[4]) . . . cum Calice argenteo exiguae formae, non ultra quinque pollices alto, prae antiquitate jam tactu manum in pulveres friabili ex una, duo porro nodi Chrystallini lato hieroghyphici laboris annulo Aureo ornati ex altera parte deprehensi; horum major ad caput, minor autem ad pedes jacens.

uterentur, et Pedum Pastorale illo aevo pretiosissimo lapide chrystallo auro circumdato ornatum profitentur, Praesulem indubie denotant; sed forma calicis depressi,[1]) et vix ultra 5 pollices alti, nodosumque et non recurvum Pedum[2]) Graecae Ecclesiae ritum sapit. Id vero, quod tantis attributis praeditus, non in, sed extra Ecclesiam sepultus fuerit;[3]) aut quod inter carbones, ac cineres, ossa ejusdem manifeste adusta collocata fuerint,[4]) non alia ex ratione fieri potuisse videtur, quam quod idem haereseos convictus, aut peste confectus, combustionis fatum subire debuerit. Aetatem ejus ad tempora Caroli Magni referrem, dum ejus jussu plurimi Catholici Sacerdotes Romano ritui se accommodare nolentes, simile exitium Mamerto perhibente subierunt; sed hoc vetat fides historicorum, qui Carolum Magnum nonnisi Jaurinum seu Arabonam usque victricem exercitum protulisse memorant. Monumentum hoc luculenter id quoque testatur, quod huius Ecclesiae Sanctuarium saeculo nono vel decimo jam exstiterit, adeoque jam prius erectum fuerit.

Nedivíme se Máthesovi a jeho vrstevníkům, že neuhodli jména tohoto vysokého hodnostáře s odznaky východního ritu, jehož působení kladli celkem správně do devátého neb desátého století, neboť netušili nebo nechtěli ani připustiti myšlenky, že nacházejí se v samém srdci staré slovanské Moravy, na památném hradě Svatoplukově, v posvátné metropoli sv. Methoděje.

[1]) Za dob románských užíváno vesměs kalichů nízkých. Teprve za gotiky dostaly tvar štíhlejší. Máthes popisuje buď tak zvaný „calix minor“ nebo hrobní kalich (Grabkelch). Srv. Wetzer-Welte, Kirchenlexikon heslo Kelch.

[2]) Tedy asi tak zvané řecké T-pedum. Spokojiti se musíme tím, že kalich i pedum přičítá Máthes, který obé viděl, řeckému ritu.

[3]) Biskupové pochováváni bývali v blízkosti oltáře: Dignum est enim, ut ibi requiescat sacerdos, ubi offerre consuevit. Hroby do zdí zazděné nebývaly vzácností, zvláště nebylo-li v chrámě samém přebytečného místa na náhrobky. Popsaný hrob nebyl „extra ecclesiam“, nýbrž „infra ipsa fundamenta“ a nemůže to vrhati na osobu nebožtíka naprosto nic hanlivého, neřku-li těžké provinění z herese. Pak by tělo jeho již vůbec nepatřilo do chrámu.

[4]) Není myslitelno, že by tělo bylo upalováno v tomto hrobě nebo polospálené tam vloženo. Kosti byly spíše zuhelnatělé nebo napolo zuhelnatělé velikým žárem při četných požárech, kterými chrám tento byl postižen. Poprve celý hrad lehl popelem r. 899, podruhé hořel někdy v letech 1188—1198. R. 1543 bylo hradu Turky dobyto a hrad úplně demolován. Snad postihl ještě vícekráte před tím požár tuto svatyni, při nichž tělo, dřevěná berla a z části i kosti zuhelnatěly.

Zkáza hradu moravského.

U příležitosti povýšení knížete českého Vratislava za krále r. 1086 vypravuje kronikář Pulkava, že král německý Jindřich IV obnovil hodnost staroslavného království moravského, která před 192 lety králem Svatoplukem pohasla a přenesl ji na knížete českého Vratislava[1]) i se všemi zeměmi, které kdysi ke staré Moravě patřily.[2]) Roku 894 smrtí Svatoplukovou vzalo za své i království moravské a hlavní město jeho, — Pulkava nazývá ho „civitas Welegradensis" — bylo z kořene vyvráceno „et deinceps rex et regnum et archiepiscopatus Moravie penitus defecerunt et esse amplius cessaverunt."[3]) Kosmas oznamuje nám k roku 894 krátce: Eodem anno Zuatopluk rex Moravie, sicut vulgo dicitur in medio exercitu suorum delituit et nusquam comparuit.[4]) Vzpamatovav prý se nad sebou, že proti pánu svému, králi Arnulfovi se vzbouřil, lítostí byl pohnut a na Zobor odejel, kdež až do své smrti nepoznán poustevničil. Fuldské annály praví pouze, že skončil nešťastně.[5])

Po jeho smrti nastal brzy[6]) úpadek království i církevního zřízení:

[1]) FRB V. 54. „ . . . qualiter quondam regnum Moravie, cui suberant Boemia, Polonia, Rusia et quam plures ducatus alii nec non naciones et terre temporibus quondam Swatopluk, ultimi regis Moravorum, defecerat et cessarat, quod regnum tanquam insigne membrum imperii esse consueverat, et ex debito eidem imperio Romano subiectum, et qualiter a tempore obitus dicti Swatopluk regis, videlicet centum nonaginta duobus annis imperium eiusque rectores desolato regno prefato rege Moravie caruissent, summopere providere de reformacione tanti serenissimi principatus.

[2]) tamt. Ac ibidem imperiali edicto statuitur, ut ad recuperacionem notabilium dampnorum, que imperium per tot annorum curricula ex Moravie regum eiusdem regni carencia passum fuerat, Boemia sublimetur in regnum, et sibi, regno succesoribusque snis in perpetuum, regibus Boemie, Moravia velut marchionatus nec non Polonia, Russia et alii ducatus et terre, que olim ad regnum Moravie pertinebant, superioratus pleno domino sint subiecte, quodque tali imperiali vallida sanccione regnum Moravie reformacione gaudeat et in Boemiam cum universis pertinenciis iure et honore regalibus pure et irrevocabiliter sit translatum.

[3]) tamt. 17.

[4]) cap. XIV.

[5]) ad c. 834. Zuentibaldus, dux Moravorum et vagina totius perfidiae, cum omnes regiones sibi affines dolo et astucia perturbando, humanum sanguinem siciens circumiret, ultimum hortando suos, ne pacis amatores, sed pocius inimici domesticis persisterent, diem ultimum clausit infeliciter.

[6]) Regino zaznamenává prostě jeho úmrtí k r. 894 a dodává: cuius regnum filii eius pauco tempore infeliciter tenuerunt, Ungaris omnia usque ad solum depopulantibus. R. 902 válčí Bavoři na Moravě již s Maďary, a to nešťastně: „et patria victa". MGSS I. 54.

regnum et archiepiscopatus Moravie penitus defecerunt et esse amplius cessaverunt. Rozsah regni Moraviae trvá sice ještě nějaký čas neztenčen, ale provincie pod svými knížaty začínají neuznávat nad sebou pánem krále Moravy, osamostatňují se. Podobně uvolňuje se i správa diecesí se svými biskupy postrádajíc pevné ruky metropolity. Nová organisace církevní, kterou na popud Mojmíra II zavedla kurie římská, pro krátkost svého trvání se ještě nevžila, když na říši přikvačila již pohroma, zaviněná nesvorností bratří.[1])

Škodolibě a vítězoslavně hlásí nám annalista fuldský k r. 898: inter duos fratres gentis Marahensium, Moymirum ac Zuentibaldum,[2]) eorumque populum dissensio atque discordia gravissima exorta est; ita ut si uterque alterum suis viribus insequi atque comprehendere valeret, capitalem subiret sententiam". Roku příštího 899 přikvačila katastrofa. Již v zimě r. 898—899 poplenili Bavorští s velikým vojskem území Moravanů a s bohatou kořistí vrátili se domů. Na to přitáhli znovu pustošíce všechno napořád „et Zuentibaldum [puerum, filium antiqui ducis Zwentobolchi,] suumque populum, de ergastulo civitatis in quo inclusi morabantur eripuerunt, ipsamque civitatem igni succenderunt, atque in fines patriae suae pro misericordia sua secum abduxerunt."[3])

Válka ovšem nebyla tak lehká a král Arnulf neopomněl si pro ni zabezpečiti pomoc nebes, zvláště patrona říše své sv. Emmerama.[4]) Když boj vzplál, viděli nepřátelé (Moravané), kterak po boku vojska Arnulfova bojují krásně odění mužové. Byli to svatí patronové, pod jejichž ochranou táhl král do boje. Šik Moravanů již kolísal. Tu uchopil jeden z vojínů vojska jejich pavézu, povzbudil ostatní

[1]) Dle Kont. Porfyr. De adm. imp. c. 41 začaly rozbroje již rok po smrti Svatoplukově.

[2]) Z následujícího vyplývá, že Svatopluk vládl ve vlastním království, Mojmír v kraji severnějším, snad v Russii.

[3]) MGSS I. 414. V. Novotný ČD I./1. str. 426 praví, že vojsko bavorské táhlo na pomoc Svatoplukovi proti jeho bratru Mojmírovi! To by přece nebývali Bavorští pustošili napřed území Svatoplukovo, vlastní Moravu, nebyli by zapálili jeho hrad a neodvlekli ho ‚pro misericordia sua' (!) do zajetí. Osud jeho nebyl tam jistě závidění hodný. Hned na to doznává Novotný, že od té doby mizí Svatopluk úplně!

[4]) Následující vykládá Arnold v legendě o sv. Emmeramovi. MGSS IV. str. 551. Hagiograf počítá vítězství nad Moravany k předním zázračným skutkům sv. Emmerama: „Cum ergo huius patrocinium duris in negociis et in proeliis multis satis haberet expertum, manifestius hoc sibi adesse sensit, quando Marahensi bello interfuit."

a dera se s korouhví vpřed obnovil útok. Hnal se již na samého krále, když tu se proti němu objevila ctihodná postava bílého starce s hrozivou tváří, sám svatý Emmeram, a popadnuv ho za štít zastrašil ho i ostatní na útěk obrátil. Vítězství Arnulfovo bylo úplné. Hagiograf sice neudává nám ani roku ani místa osudné porážky,[1]) ani jména dobytého města, ale z velkolepých ovací, jaké králi činěny i z díkůčinění, při němž bohatými dary odvděčuje se svatým pomocníkům za neobyčejnou pomoc, právem soudíme, že se událost shoduje se zprávou annalisty fuldského.

Z radosti nad dobytím takového pevného města, o něž se dosavad tříštil všecek nápor Franků, „per cuncta Norica monasteria misit gratifica munera.“ [2]) Bývalo zvykem, že vítěz poděloval z kořisti kostely a kláštery.[3]) Zda i tenkráte podělil Arnulf kláštery norické z kořisti moravské, nemůžeme říci.

Dle hagiografa sběhly se tyto události nepříliš dlouho před smrtí královou,[4]) neboť rozdává ty nejcennější poklady svého paláce,[5]) který si nově vystavěl v blízkosti kláštera sv. Emmerama u Řezna a současně dává si u sv. Emmerama zhotoviti hrobku,[6]) kdež také byl pohřben.

Hlavního hradu Moravy nebylo tedy dobyto Maďary, nýbrž Franky, Bavory, Arnulfem. Při dobývání země nemálo přispěli Arnulfovi také Maďaři.[7]) Pádem velikého hradu moravského roztříštěna byla také celá organisace hlavní země a uvolněno tak další posouvání Maďarů do Moravy. Když byli tito od Pečeněgů tlačeni,

[1]) tamt. „Hinc princeps gloriosus victoria t a l i o p p i d o laetus, Ratisbonam revertitur, ubi consonis omnium in ea ecclesiarum campanis suscipitur simu'que triumphus cum miraculo predicatur et extollitur.

[2]) tamt.

[3]) Tak na př, Břetislav Achilles přicházející s kořistí z Polska.

[4]) Král zemřel 8./XII. 899.

[5]) „ . . . Totum palatii ornatum . , .“ Jmenuje zvláště překrásné „altare portatile“, mnoho evangeliářů, z nichž nade všechny vynikal známý „Codex Aureus“, nyní v Mnichově chovaný, brokátový koberec a mnoho oltářních pláten. MGSS IV. 551.

[6]) Demum quippe apud sanctum Emmeramum sibi iussit preparari mausoleum, quo mortem obiturus eum benegnius ín caelis haberet patrocinantem, quem in terris utrumque vivens et valens sui suorumque optavit, immo fecit fore potentem. MGSS IV. 551.

[7]) Chronicon regium S. Pantaleonis ad a. CM. „Arnolfus imperator obiit, moxque eodem anno Vngari morte ipsius audita, collecto permagno exercitu M a r a u o r u m g e n t e m, q u a m i l l o r u m a u x i l i o A r n o l d u s I m p e r a t o r s u b d i d e r a t, inuadunt, sibique vendicant, Boiarensium quoque fines occupant, . . .

uchylovali se k západu hledajíce nová sídla. Přišli až k velikému hradu moravskému nenalezajíce nikde valného odporu. Hrad ležel v troskách a obyvatelé vydali ho téměř bez boje. Snadno byli z hradiště vypuzeni a také země jejich moravská zabrána a osídlena příchozími Maďary.[1]) Arpádovci usadili se pak na zpustlém hradě[2]) a opravili na něm hradby i stavby. Když Maďaři přijali západní civilisaci a s ní i křesťanství, obnovena byla na hradě Arpádovců i zapadlá hodnost metropolity.

Drahně je tomu již století, co přenesli králové uherští — již za posledních Arpádů — residenci svoji do krajin rovinatějších, kde umožněno jest, aby se město pohodlněji šířilo, jak vyžaduje moderní rozvoj průmyslu a obchodu; primaciální metropole utkvěla však doposud na onom památném místě. Kamenná skála i mohutná basilika ostřihomská jako němí svědkové majestátně hlásají do nižin slovenských i zcizených krajů maďarských zapadlou slávu velké naší Moravy.

* * *

Na konci této práce budiž poděkováno správě studijní knihovny v Olomouci za ochotné obstarání knih, zvláště z ciziny, správě arc. knihovny v Kroměříži, pí. podplukovníkové Hálové a prof. dru Vlachovi za pokyny filologické. — Kresby zhotovil Vilibald Petřík, stud. VIII. tř. a. gymn. v Kroměříži.

Opravy. Str. 2 ř. 8 (m. Georgis) čti: Georgios. — 3 pozn. 6 patří na str. 4 k řádku 8 za slovo Teutonicam linguam. — 5 ř. 15 (fuerat) fecerat. — 7 pozn. 5 Pulkava. — 11 pozn. 5 (Rasií) Rosií. — 47 pozn. 2 (Moravna) Maravna. — 56 pozn. 1 (CHD) CDH. — 57 pozn. 3 (putens) puteus. — 56 ř. 1 zd. (Simorea) Simora.

[1]) Μετὰ δέ τινας χρόνους τοῖς Τούρκοις ἐπιπεσόντες οἱ Πατζινακῖται κατεδίωξαν αὐτοὺς μετὰ τοῦ ἄρχοντος αὐτῶν Ἀρπαδήν. Οἱ οὖν Τοῦρκοι τραπέντες καὶ πρὸς κατοίκησιν γῆν ἐπιζητοῦντες, ἐλθόντες ἀπεδίωξαν οὗτοι τοὺς τὴν μεγάλην Μοραβίαν κατοικοῦντες, καὶ εἰς τὴν γῆν αὐτῶν κατεσκήνωσαν, εἰς ἣν νῦν οἱ Τοῦρκοι μέχρι τῆς σήμερον κατοικοῦσι. Konst. Porfyrog. De adm. imp. cap. XXXVIII.

[2]) Transito Danubio castra metati sunt iuxta Danubium usque ad aquas calidas superiores. Et hoc audito omnes Romani per terram Pannonie habitantes nitam fuga servaverunt. Secundo autem die dux Arpad et omnes sui primates cum omnibus militibus Hungarie intrauerunt in civitatem Atthile regis. Et videruut omnia palacia regalia quedam destructa usque ad fundamentum (palác arcibiskupský), quedam non, et ammirabantur ultra modum omnia illa edificia lapidea. Et facti sunt leti ultra quam dici potest, eo quod capere meruerunt sine bello ciuitatem Atthile regis, ex cuius progenie dux Arpad descenderat. Et epulabantur cottidie cum gaudio magno in palatio Atthile regis colateraliter sedendo . . . Gesta Hungarorum cap. 46.

Apoštolský sněm.

Napsal Dr. Tomáš Hudec. (Č. d.)

Křesťané, jak čteme ve Skut Ap 5, 12, súčastňovali se bohoslužby ve chrámě jerusalemském, kde se shromažďovali v síni Šalomounově; ke konání kultu křesťanského, především ke slavení Eucharistie, scházeli se v domech soukromých, jakým byl na př. dům Marie, ženy jerusalemské, matky Markovy. (Skut Ap 12, 12.)

Ti, kteří stáli v čele prvotní Církve, po seslání Ducha svatého, jenž svojí milostí jejich mysli osvítil, věděli dobře, že Mojžíšův zákon byl jen přípravou na Krista, a že smrtí Kristovou byla jeho závaznost zrušena. Jasným důkazem toho je žaloba, kterou synedrium vzneslo proti sv. Štěpánovi a pro kterou byl tento jako rouhač odsouzen k smrti kamenováním. Obžalován totiž byl, protože učil, „že Ježíš Nazaretský . . . změní podání, která nám zůstavil Mojžíš.“ (Skut Ap 6, 14.) Žaloba tato se opírala o skutečnost a je dokladem, kterak apoštolé byli skutečně přesvědčeni, že Zákon byl Kristem zbaven platnosti a že bude svým časem z církevní praxe úplně odstraněn. Jen že jim nebylo dotud zcela jasno, kdy a jakým způsobem se tak stane.

Než mezi obrácenými židy, a hlavně mezi takovými, kteří dříve byli přívrženci sekty farisejské, byli mnozí, kteří se nedovedli vymanit ze své úzkoprsé národní předpojatosti a nemohli proto pochopit, že by zákon Mojžíšův měl býti někdy úplně zrušen. Viděli v tom zkázu svého národa a nebyli s to smířiti se s touto myšlenkou. Stále jim tanul před očima ideál farizejského židovství, totiž Mesiáš, který založí pozemské království, zbaví židy římského jha a zjedná jim vládu nad ostatními národy světa. Věřili, že Ježíš je zaslíbeným Mesiášem a věřili tak z upřímného srdce, ale při tom se utěšovali nadějí, že právě křesťanství uskuteční ono kýžené mesiášské království a že je uskuteční tak, jak si je představovali oni. Kdyby někdo z pohanů se chtěl státi členem onoho Kristova království, ten dle jejich mínění musil se státi židem, t. j. musil se dáti obřezati a podrobit se celému zákonu Mojžíšovu, tak jak činili proselyté, kteří se chtěli státi plnoprávnými údy synagogy. Zákon a obřízka, tak myslili, to byla jediná brána vedoucí do Kristova království, do Církve. — Křesťany obrácené z židovství, kteří holdovali těmto názorům, nazýváme obyčejně judaisty.

Byl to sv. Petr, hlava Církve, který první přijal do lůna Církve křesťanské pohanského setníka Kornelia, a to bez předchozí obřízky. (Skut Ap 10, 28.) Bůh zvláštním zjevením jej poučil, že nadešla doba, kdy má přestati v Církvi levitické rozlišování čistých a nečistých pokrmů a s tím i ostatní rituelní zákon. Když přišla do Jerusalema zpráva o pokřtění neobřezaného pohana Kornelia, tu vzbudila u mnohých překvapení a podiv. Judaisté vytýkali Petrovi (Skut Ap 11, 2), že vešel do domu neobřezaných a znečistil se stykem s nimi. Proti tomu hájil se sv. Petr poukazem na to, že sám Bůh mu v této věci svou vůli jasně projevil. „Kdo jsem byl já — tak pravil — abych mohl brániti Bohu?“ (Skut Ap 11, 17.) Tím byla umlčena oposice judaistů, která se tu poprve ozvala. Než, jak se zdá, považovali judaisté případ Korneliův za něco mimořádného a výjimečného. Netušili, že tato výjimka se stane brzy pravidlem a že za nedlouho Církev úplně odloží zákon Mojžíšův jako bezúčelnou přítěž.

Sv. Pavel byl Bohem určen k tomu, aby jako vyvolená nádoba přenesl nauku Kristovu z úzkých hranic Palestiny do římsko-řeckého pohanského světa. Třebaže byl původem plnokrevným židem a k tomu stoupencem fariseů, dovedl se povznést nad vkořeněné předsudky svojich rodáků a poznal brzo, že zachovávání zákona Mojžíšova musí býti nejen v theorii, ale i v praxi církevní odstraněno. To je právě důkazem jeho velikého ducha, že jasně poznal universální určení evangelia a neslučitelnost Mojžíšova zákona s tímto křesťanským universalismem. Byl pro to dvojí závažný důvod.

Předně zákon Mojžíšův, kdyby jej byla Církev podržela, byl by šíření evangelia mezi pohany nesmírně ztížil, ba učinil přímo nemožným. Pohané pociťovali od jakživa odpor k obřízce a k ostatním předpisům Zákona, které se jim zdály podivnými a nepochopitelnými, a které oddělovaly židy jako zeď od ostatního kulturního světa. Nechuť tato vedle jiných příčin vyvolala už tehdy v říši římské silné antisemitické hnutí, které se často projevovalo násilím a protižidovskými pogromy. Tato nechuť by jistě byla přenášena i na křesťanství, kdyby křesťané obrácení z pohanství se podrobovali obřízce a ostatnímu Zákonu. Pak by křesťanství mělo spoutané ruce Zákonem a nebylo by mohlo v tak krátké době proniknout pohanský svět jako obrozující kvas.

Vedle tohoto důvodu praktického byl zde ještě mnohem závažnější důvod dogmatický, který vyžadoval brzké odložení mosaických

obřadů. Tento důvod si sv. Pavel zvláště dobře uvědomil a klade na něj ve svých listech největší důraz. U křesťanů zachovávajících Zákon snadno totiž mohlo vzniknouti přesvědčení — a judaisté to přesvědčení měli — že Zákon není u křesťanů pouhým zvykem a zevnějším obřadem, ale že je nezbytnou podmínkou k dosažení věčné spásy. Než spásu tuto zjednal nám Kristus jedině svou smrtí na kříži a cestou k ní vedoucí je pouze víra v Krista a život dle jeho příkazů. Tato pravda tvořící základní nauku křesťanství, ba samu jeho podstatu, mohla snadno plněním Starého zákona býti zatemněna, ba upadnouti v zapomenutí. Křesťanství by pak nebylo ničím jiným než jakýmsi druhem reformovaného židovství.

Když došla do Jerusalema zpráva o založení křesťanské obce v Antiochii skládající se z obrácených, a sice neobřezaných pohanů, tu znepokojila tam mnohé židokřesťany. Na jejich podnět byl poslán do Antiochie Barnabáš, aby se na místě o skutečném stavu věcí přesvědčil. „Ten ale, když přišel a viděl milost boží, zaradoval se a povzbuzoval všecky, aby s pevným rozhodnutím srdce trvali v Pánu, neboť byl muž dobrý a plný Ducha svatého.“ (Skut Ap 11, 23.) Barnabáš nad to povolal z Tarsu do Antiochie svého dávného přítele Pavla, o němž věděl, že je od Boha povolán a nad jiné způsobilý šířiti evangelium mezi pohany.

O čem byl Pavel od počátku přesvědčen, to prováděl v Antiochii skutkem. Nejen přijímal do Církve pohany bez obřízky a bez závazku Zákona, ale v žádném případě nedovoloval pohanským neofytům Zákon zachovávat, chtěje tak předejíti snahy judaistů, o nichž tušil, že se budou pokoušet svádět obrácené pohany k plnění Zákona. Případ obřezání Timotheova byl výjimkou, kterou připustil sv. Pavel k vůli židům jen proto, poněvadž Timotheus měl za matku židovku a proudila mu tedy v žilách židovská krev! (Skut Ap 16, 3.)

Na první apoštolské cestě dosáhl sv. Pavel s pomocí milosti boží neobyčejných úspěchů. Veliký počet pohanů uvěřil v Krista, ba převyšoval už snad počet židů přijavších evangelium. A žádný z těchto pohanů, které sv. Pavel získal pro Krista a pokřtil, nezachovával Zákona!

Misijní praxe sv. Pavla a jeho mimořádné úspěchy vzbudily v judaistických kruzích v Jerusalemě poplach a největší obavy. Judaisté viděli, že jejich ideály, jaké si utvořili o křesťanství a jeho úkolu pro židovský národ, jsou v samém základu ohroženy činností Pavlovou. Každý odklad hrozící nebezpečí jen zvětšoval. Proto měli

za to, že nadešel čas, kdy musí proti sv. Pavlovi se vším důrazem vystoupiti.

Takový byl stav věcí v prvotní Církvi, když nadešly události, které nám líčí 15. hlava Skutkův apoštolských a které vyvrcholily v Apoštolském sněmu.

II.

Chceme-li vylíčiti nějakou dějinnou událost, tu dle požadavků historické methody je především třeba seznámiti se s původními prameny, které se k oné události odnášejí, a dále je nutno zjistiti, zda a pokud ony prameny jsou věrohodnými a není-li v nich historická skutečnost z jakýchkoli příčin pozměněna, zkreslena nebo i úplně zfalšována. Jen touto cestou je možno dospěti ke správnému poznání a ocenění historického fakta. To platí i o Apoštolském sněmu, jehož průběh a význam chceme zde vylíčiti.

Nejstarší původní prameny vztahující se k Apoštolskému sněmu jsou dva. Je to především 15. hlava Skutků apoštolských, a pak vedle toho zpráva svatého Pavla v listu ke Galatským 2, 1—10, která dle přesvědčení většiny učencův katolických i rationalistických je souběžná s řečenou patnáctou hlavou a pojednává o jedné a téže věci.

Nikdo nebude pochybovati o tom, že svatý Pavel, který byl osobně účastníkem Apoštolského sněmu, také správně a naprosto věrohodně vylíčil tehdejší jednání v Jerusalemě. Slova jeho mají takový přízvuk pravdy, že ani nejkrajnější kritika se neodvažuje uváděti v pochybnost spolehlivost Pavlova referátu. Avšak zpráva svatého Pavla, která byla psána, jak každému čtoucímu patrno, v největším duševním vzrušení, je kusou, ba nechce ani býti podrobným vylíčením všeho toho, co se tehdy v Jarusalemě odehrálo. Svatý Pavel chce ve své apologii, jako je ona část listu ke Gal., pouze uvésti nový pádný důvod proti svým judaistickým protivníkům a dokázati jim, že apoštolé jerusalemští jeho misijní praxi schválili. Není nikterak jeho úmyslsm podati historický průběh událostí v Jerusalemě. Jako všecky jiné zmínky a narážky, které se vztahují k životním osudům svatého Pavla a které nalezáme rozptýlené v jeho listech, tak i ono místo v listu ke Gal. staví se teprve jasným a srozumitelným, když je umístíme na správném místě v rámci života Pavlova, jak nám jej podávají Skutky apoštolské.

K tomu přistupuje ještě druhá okolnost. Jest mezi učenci nejen rationalistickými, ale i katolickými celá řada těch, kteří totožnost obou řečených zpráv popírají tvrdíce, že Gal 2, 1—10 líčí zcela jinou událost a nikoliv jednání při Apoštolském sněmu, jak nám vypravují Skutky ap v hlavě 15. I když jsme přesvědčeni, že obě zprávy jsou parallelní a pojednávají o témže faktu, přece je potřebí předem oceniti a vyvrátiti důvody, kterými zastanci opačného mínění operují.

Z těchto dvou příčin při vylíčení Apoštolského sněmu zvolíme sobě za východisko vypravování Skutků ap, i když nepochází od očitého svědka jerusalemského jednání a je tedy pouze zprávou z druhé ruky.

Při tom budeme se opírati o dva pevné předpoklady, a to:

1. že jako celé Skutky apoštolské, tak i ona hlava 15. mají za autora sv. Lukáše, průvodce sv. Pavla, pisatele třetího evangelia.

2. že Skutky ap. jsou historickým spisem v plném slova smyslu a jejich zprávy jsou proto, i když odezíráme od inspirace, naprosto věrohodnými.

Rationalističtí kritici autorství Lukášovo většinou popírají. Jsou obyčejně toho mínění, že pisatel knihy nebo její redaktor, žil teprve okolo roku 100, snad něco dříve, snad něco později. To prý vyplývá z toho, že znal spisy Josefa Flavia a jich použil, a hlavně z celé jeho mentality a způsobu nazírání, které prozrazuje dobu poapoštolskou. Pisatel tento nám neznámý byl spíše jen redaktorem, který ve svém díle zpracoval dva (Spitta) nebo tři (Clemen) prameny. V první části Skutků převládá pramen prvý, který má ráz judaistický a pochází z doby před tím, než svatý Pavel započal svou činnost a než povstala myšlenka na přijímání pohanů do lůna Církve. Druhý pramen naproti tomu nese na sobě pečeť myšlenek Pavlových a má za původce, především deník ve hlavách 16—28, někoho z okolí Pavlova.

Mimo tyto hlavní myšlenky jsou názory rationalistů tak pestré a měnivé jako obraz v kaleidoskopu.

F. Ch. Baur,[1]) který ve čtyřicátých letech podnikl první kritický útok proti Skutkům apoštolským, pokládá je za tendenční spis pozdějšího autora, který apoštolskou dobu idealisuje a chce

[1]) F. Ch. Baur, Paulus, sein Leben und Wirken. Stuttgart 1845.

proto zastřít a zatušovat všechny rozpory, jaké zmítaly Církví v oné době. Pomíjí proto mlčením všeho, co onen rozpor prozrazovalo, historická fakta dle svých úmyslů pozměňuje a upravuje, neštítě se při tom ani přímého falšování událostí.

Nejnověji známý Alfred Loisy[1]) ve své kritice Skutků ap chopil se věci z opačného konce! Dle něho Lukáš skutečně napsal historický spis věnovaný Theofilovi. Než neznámý redaktor okolo r. 100 dílo Lukášovo přepracoval, změnil a rozšířil vkládaje do něho svoje tendence a svoje názory. Původní spis Lukášův, je dle Loisyho úplně ztracen. Vnitřním rozborem pokouší se Loisy určit, co asi z prvotního Lukášova díla se v našich Skutcích uchovalo.

Mezi Baurem a Loisym najdeme v nejrůznějších odstínech dlouhou řadu kritiků, kteří každý svým způsobem hledí vznik Skutků ap vysvětlit. Platí o nich známé: Quot capita, tot sensus.

Není naším úkolem všechny ony systémy vypočítávat a vyvracet. Jak vratkými a slabými důvody jsou všechny ony systémy a theorie podepřeny, je patrno nejlépe z toho, že Harnack,[2]) vůdčí duch dnešního rationalismu, v několika spisech rehabilituje starou církevní tradici, vraceje se k ní a dokazuje, že pisatelem jak Skutků ap, tak i třetího evangelia je skutečně Lukáš, průvodce svatého Pavla. Už toto jediné faktum ukazuje, že ony důvody zdánlivě svědčící proti authentii Skutků ap. nemohou býti tak jasnými a přesvědčivými. Staré církevní podání, které autorem Skutků ap jmenuje svatého Lukáše, dosud se nikomu nepodařilo vyvrátit!

Mimo ony věci, jichž byl sám očitým svědkem, užil jistě svatý Lukáš též jiných pramenův jak ústních, tak i písemných. Ale vše to zpracoval v jeden celek a vtiskl mu ve slohu i v líčení takovou jednotnou individualitu, že jest a priori beznadějným každý pokus určovat, z kterého a z jakého pramene bylo co čerpáno.

Kritici své domněnky opírají o nesouvislosti, nedopatření a mezery, které se prý v textu Skutků ap nalezají: než to jsou vše jen dohady, které nemají žádného jiného podkladu nežli subjektivní dojmy, jaké ten který kritik při čtení Skutků ap měl. Není ovšem svatý Lukáš takovým ideálním spisovatelem, aby všude přesný

[1]) A. Loisy, Les Actes des Apôtres. Paris 1920.

[2]) Adolf Harnack, Lukas, der Arzt, der Verfasser des dritten Ev. und der Apostelgeschichte. Leipzig 1906. — Die Apostelgeschichte. Leipzig 1908. — Neue Untersuchungen zur Apostelgeschichte. Leipzig 1911.

logický postup při vypravování zachoval tak, aby to vyhovovalo požadavku každého moderního kritika, zvlášť když každý z nich má požadavky jiné.

Harnack dokázal podrobným rozborem slov, fraseologie a skladby, jíž Lukáš užívá, že Skutky ap jsou dílem naprosto jednolitým, pocházejícím od jediného autora. Jeví-li se ona jednota v celém díle, tedy zvláště jasně vyniká v hlavě 15. líčící Apoštolský sněm. Nelze si opravdu ani jednotnější komposice představiti. V celé hlavě jsou jednajícími osobami Pavel a Barnabáš na straně jedné, apoštolé a starší jerusalemští na straně druhé. Celé jednání vede se o jediný předmět, totiž o poměr obrácených pohanů k zákonu Mojžíšovu.

Může-li býti větší libovůle kritická než když J. Weiss[1]) i v této kapitole rozlišuje zprávy dvě a tvrdí, že ony dvě zprávy jednají též o dvou různých událostech, které ‚redaktor' omylem do sebe zasunul a v jedno zpracoval! Chce tím docíliti důkazu, že dekret apoštolský nebyl vydán na Apoštolském sněmu za přítomnosti Pavlovy, ale později při jiné příležitosti bez vědomí Pavlova a bez jeho účasti: o tom prý jednala ona druhá zpráva, kterou autor omylem spojil s vylíčením Apoštolského sněmu. Těžko si představit větší násilí na textu než ono, jakým J. Weiss se pokouší svoji thesi dokázat. Verš 12. je dle něho pokračování verše 4. a patří k oné první zprávě pojednávající pouze o závaznosti obřízky; při onom pozdějším jednání obsaženém ve druhé zprávě jednalo se o závaznosti nikoliv obřízky, ale legalií t. j. rituelních předpisů Zákona. Proto jména Pavla a Barnabáše ve verších 22. a 25. vylučuje jako pozdější vsuvku, takže chvála vzdaná ve verši 26. Pavlovi a Barnabášovi, se vztahuje na Silu a Judu, posly jerusalemské!

Takovými škrty a přemísťováním dochází kritika k výsledkům obdivuhodným, ba přímo neuvěřitelným!

Spis svatého Lukáše je také opravdu dílem historickým a věrohodným. Historičnost některých zpráv ve Skutcích ap připouštějí i kritikové rationalističtí, ale vytýkají autorovi: lehkomyslnost, s jakou přejímá zprávy od různých osob a z různých pramenů, lehkověrnost, s jakou uvádí zázračné legendy, jež nemají nejmenšího nároku na historickou pravdu, a konečně libovůli, s jakou fakta mění a dle své chuti a potřeby upravuje. Je to zvlášť

[1]) J. Weiss, Urchristentum I. Göttingen 1914. S. 194.

Weizsäcker,[1]) který ve svém obsažném díle ‚Das apostolische Zeitalter' historickou pravdu Skutků ap stlačuje na minimum počínaje si vůči jejich autoru tak jako advokát, který má před sebou obžalovaného a chce mu za každou cenu jeho vinu dokázat.

Proti takovému snižování Lukášova díla poukazujem opětně na Harnacka,[2]) který Skutkům apoštolským vzdává velikou chválu a prohlašuje je za spis nejen spolehlivý, ale v mnohém ohledu pozoruhodný.

Ovšem ani Harnackovi není Lukáš věrohodným svědkem tam, kde pojal do svého spisu zprávy o zázračných událostech! Všem racionalistům zázraky jsou kamenem úrazu, v tomo bodu jsou všichni zajedno! Vycházejíce z filosofického předpokladu, že zázrak je vniterně nemožným, prohlašují každou zprávu o zázraku, třeba sebe lépe ověřenou, za pouhou legendu, které je naprosto nemožno přikládati víry. — Než zázraky jsou možné a jejich pravdivost může býti prokázána jako u jiného historického fakta. Svatý Lukáš o zázracích vypravuje a musí o nich vypravovati, protože se skutečně udály, jak byl přesvědčen on i celá jeho generace, a protože tvoří integrující součástku prvotních dějin Církve, které ve svém díle vypisuje!

Svatý Lukáš měl důkladné řecké vzdělání a byl dobře vyškolen na vzorech velikých řeckých dějepiscův. Řídí se jejich zásadami a chce proto nejprve to, o čem hodlá psáti, ‚od počátku bedlivě propátrati' a potom teprve všecko ‚po řadě t. j. chronologicky vypsati'. (Lk 1, 3.) O jeho opravdovém úmyslu vylíčiti čirou pravdu nemůže nikdo nepředpojatý pochybovati. Lukáš měl však též dosti spolehlivých pramenů k disposici, neboť vypravuje o věcech, které se sběhly za jeho života, sám měl na nich namnoze osobně účast a stýkal se s těmi, kteří měli při oněch událostech přední úlohu. Proč tedy o jeho věrohodnosti pochybovati? (P. d.)

[1]) Weizsäcker, Das apostolische Zeitalter. Tübingen 1902.

[2]) Harnack, Die Apostelgeschichte. Leipzig 1908. S. 222. Es ist (Die Apostelgeschichte) nicht nur im Grossen und Ganzen ein wirkliches Geschichtswerk, sondern auch die Mehrzahl der Details, die es bringt, ist zuverlässig ... Es ist fast von jedem möglichen Standpunkt geschichtlicher Kritik ein solides und respektables, in mancher Hinsicht ein ausserordentliches Werk; ausserordentlich ist schon der Mut des Lukas die komplizierte Geschichte einer im lebendigstem Flusse sich befindenden religiösen Bewegung zu schildern.

Posudky.

Sergij G. Vilinskij, O literární činnosti M. Jevg. Saltykova-Ščedrina. Spisů filosofické fakulty Masarykovy university v Brně č. 23. V Brně 1928. S. 246, 28 K.

Je to asi první vědecký spis ruského učence, který vyšel dříve česky než rusky. Spisovatelem jeho jest ruský professor na universitě v Brně, jenž před ruskou revolucí působil jako professor na universitě v Oděsse a nyní k stoletým narozeninám slavného ruského satirika Saltykova-Ščedrina (1826—89) napsal spis o jeho literární činnosti. Spis. v předmluvě poukazuje na nedostatek pramenů životopisných o satirikovi, zvláště v cizině a proto „nechal stranou životopis M. Saltykova a soustředil svou pozornost hlavně na literární jeho činnost", o níž podává studii obsáhlou a všestranně vyčerpávající látku. Tak důkladné, podrobné studie o literární činnosti satirikově Rusi dosud neměli. Prof. Vilinskij mluví o literární činnosti Saltykova s láskou a obdivem a řekněme, že Saltykova více vysvětluje, proti nepříznivým zprávám o jeho životě a literární činnosti hájí a podrobuje je velmi shovívavé kritice. Jsa do Saltykova přímo zamilován, v tak růžových barvách maluje jeho literární činnost, že čtenář i s uměleckého hlediska po přečtení knihy spisovatelovy bude stavět satirika hned vedle Lva Tolstého a Dostojevského, ježto se zdá, že p. professor Saltykovu dává přednost i před Gogolem, Turgeněvem, Gončarovem a jinými koryfey ruského románu. Správně vyzvedá spisovatel uměleckou stránku Pánů Golovlevých, Pošechonské stařiny, některých Bajek, kde všelidské motivy stojí v popředí a z té příčiny spisy tyto také u jiných národů těší se zasloužené oblibě. Většina však spisů Saltykova pro jeho „Ezopův jazyk" a publicistické úvahy, jimiž beletrický prvek bývá zatlačen do pozadí, potřebovala by v překladu do cizích jazykův obšírných výkladů, tak že by čtenářům neposkytovala zábavy, nýbrž by jen unavovala. Snad Rusům jsou dosud srozumitelny některé publicisticko-satirické spisy Saltykova, jako jsou „Gubernskije očerki", „Istorija odnogo goroda", „Bolnoje město", „Meločižizni", v nichž tón publicisty převládá nad uměleckou formou. Ale ač tu některé črty a povídky jsou „díla mistrovská", přece překladatel musil by opatrně vybírati, chtěl-li by, aby cizinci Saltykovu rozuměli. Ostatně také ruští kritikové vytýkali mnohým spisům Saltykova již za jeho života, že Rusi za několik let nebudou jich moci čísti bez vysvětlivek.

Na všechen způsob jest kniha prof. Vilinského velmi cenným vkladem mezi české spisy jednající o ruské literatuře a vůbec nejcennější monografií českou o jednotlivém spisovateli ruském. Snad bylo by záhodno, by překladatelé z ruštiny dobře pročetli knihu tuto a

podle ní pořídili výbor ze spisů Saltykova, dosud u nás nepřeložených. Jinak má spis tento ještě větší cenu pro Rusy, jelikož hodnotí všecka díla předního spisovatele, i ta, jež jsou zajímavější pro Rusy než pro Čechy. *A. Vrzal.*

M. B. Böhnel, Vysněná. S. 377. Praha 1927.

Známý český romanopisec, v jehož díle hrála erotika vždy tak velikou roli, podává ve své poslední knize několik studií o ženě a o tom, jak se vyvíjel a vytvářel ve všech dobách její kult, povznášející ji hned ke zbožnění, hned k prokletí. Němci mají o těchto věcech velká, vyčerpávající odborná díla, i není pochyby, že také náš autor z nich čerpal — je to viděti na př. již z uváděných citátů, ze starých spisovatelů, církv. Otců atd., zřejmě přejímaných z druhé ruky. Zásadně se však liší celou formou svého zpracování: Böhnel líčí hlavně, jak si ženu vysnili básníci a jak soudili o různých projevech jejího vnitřního a zvláště erotického života. K básníkům počítá ovšem také spisovatele Bible, stejně jako autory starých indických, babylonských a jiných východních zákoníků. Podle toho zachází také až hrubě neuctivě s biblickou zprávou o stvoření Evy a o dějinách prvních lidí vůbec. Spisovatele Genese nazývá „starožidovskými plagiátory", kteří prý „robustní rukou" pokazili poetičtější obdobná podání jiných posvátných knih. Nelíbí se mu na př., že andělé při vyhnání prvních lidí z ráje mají v rukou meče — významnější prý by byla pochodeň! Zvláště jej uráží postava satana matoucího úmysly boží: „Podobnou nešikovnost mohli spáchat jen drvoštěpové zle řádící v sadě poesie" (212). Nerozumí ovšem také pojmu „neposkvrněné početí P.M.", nechápe svatých, nechápe milosrdných sester ani myšlenky křesťanského kněžstva, ba ani křesťanské ideje panenství. Odvažuje se tvrditi, že křesťanství sneslo panenství s ideálních výšin do prašných cest a dalo mu křivý význam „bohulibé oběti". Zato velebí Mohammeda, který prý ve zjevu rajské Panny ztělesnil touhu básníků po neuvadajícím věčně panenském a provedl zázrak: jeho panny láskou se očišťují a láskou se obrozují v kráse a panenskosti... Podle toho největší část knihy jest věnována studiím o ženě „v zrcadle smyslů". Spis. užívá tu často o některých autorech názvu erotologové a erotomani, ale není to nejhorší erotomanií nahromaditi všechno, co kdy bylo napsáno od básníků v tomto oboru, prohrabávati se v tom s rozkoší labužníka a ukazovati se všech stran obecenstvu jako nějaký mnohomluvný vykladač rarit v panoptiku? A takoví lidé chtějí křesťanstvu něco namlouvati o očišťování! Dokladem, jak mnoho možno mluviti o ničem, jest na př. „studie" o polibku, jež zabírá plných 112 stran! Jako zajímavost možno snad ještě uvésti, že z kat. světců nalezl u Böhnela milost sv. Alfons, nazývaný ovšem vždy jen „Liguori", a to hlavně pro svou „advokátskou přesnost" i psychologickou znalost v rozlišování a posuzování hříchů. Zato jako zástupce středověkých moralistů cituje ponejvíce — Husa. *M.*

Paměti a listář Dra Aloise Pražáka. Vydal Dr. Frant. Kameníček. Díl. II. Listář z let 1849—1901. Nákl. Č. Akademie, Praha 1927. S. 516, 56 K.

Druhý díl tohoto díla, pro naše politické dějiny veledůležitého, obsahuje jen dopisy. Nejvíce jsou zastoupeni Ant. Mezník, jenž se bujnější části brněnských vlastenců stal prototypem „hófráta", že mu až poslali chomout jako znak jeho služebovolnosti k vládě (od té doby se jeden stůl v brněnském Č. Čten. Spolku jmenuje stolem hófrátů), a Fr. L. Rieger, u něhož jako u Dra Helceleta jsou tu doplňky k jejich listářům dříve vydaným (Heidler, Kabelík). Ostatně chybí málokterý z významnějších politiků českých a předlitavských.

Půl století české politiky, zápasů s Vídní, ale posléze také zápasů ve vlastní české domácnosti možno tu k hojnému poučení sledovati namnoze v jejich zákulisí, tedy ve vlastních popudech a pramenech, čistých i kalných, jak kdy.

I tento druhý díl jest velmi pečlivě zpracován a prospěšnými přehledy, seznamy a vysvětlivkami opatřen. Kandus, kteréžto jméno p. vyd. má za přezdívku (jak jich pisatelé několik používali, na př. „starý pán" — Fr. Palacký, Ladislav — Rieger, Červíček nebo Nácek — Ig. Wurm atd.), je snad farář Karel Kandus, své doby po moravském venkově známý „polní kazatel" o věcech hospodářských; Dr. Jan Bílý Kandusem sotva míněn.

Jaroslav Durych, Vzpomínky z mládí. Nakl. Lad. Kuncíř, Praha 1928. S. 179, 21 K.

Ve věku spisovatelově se sice vzpomínky ještě nepsávají, ale když sám je představuje jakožto vzpomínky napsané pro jeho děti, budiž. Jelikož pak jimi nechtěl ani líčiti svého vniterného vývoje, zbývá jen výčet životních událostí z dětství, jež ovšem jsou tu nad průměr pestré, an hoch záhy osiřelý často se stěhoval od strýce k strýci, od tety k tetě, maje takto příležitost octnouti se v čelných městech východočeských. Literárních nároků tedy kniha nemá.

* * *

Jindřich Snížek, Jeho bílá noc. Román. S. 191. Praha 1928. — T. Hardt-Pokorný, Otroci osudu. Pražský román. S. 269. Praha 1928.

Oba autoři nejsou již nováčky v literatuře, ale možno-li souditi podle těchto dvou posledních prací, sotva si v ní dobudou nějakého místa. Osvojili si sice jakousi vypravovatelskou obratnost, dovedou někdy realisticky zachytiti několik zevnějších zjevů současného života, ale to je také všechno, co jim možno přičísti k dobru. Proti tomu vyznačuje oba veliká plytkost a povrchnost v povahokresbě, často plné psychologických nehorázností, a při tom snaha působiti lacino na čtenáře nevkusným líčením násilných nebo smy-

slných scen. J. Sníže k, povoláním učitel, hledá jakési originality v drsném slohu, snad trochu vysvětlitelném hrubým ovzduším pytlácké horské vsi, kam umístil své dva příběhy o sentimentální lásce mladého pytláka k hrdé dceři lesníkově a o probouzející se dětské náklonnosti pytlákova syna ke kamarádce ze školy. Zvláště první z nich je prosycen tělesně chápanou erotikou, kterou autor s jakousi zvláštní zálibou několikrát nazývá „starým náboženstvím lidstva".

Takovou jest ostatně také erotika pražského románu Hardta-Pokorného, líčícího život důstojníků, vojenských lékařů a dodavatelů i jejich milenek za světové války. Dvě, tři ušlechtilejší postavy zanikají v množství zhýralců, zlodějů a všelijakých příživníků, tak jako několik bystřejších postřehů autorových zcela utone v nánosu myšlenkových i stylistických plytkostí. Celkem: zbytečné knihy, jež nikoho nepovznesou, nikoho nepobaví, ale spíše uškodí. Stačí tak právě jen pro výstrahu, aby se čtenář nenechal svésti reklamou a vyhnul se i ostatním spisům těchto „populárních" spisovatelů. *M.*

Josef Roder, Křehnoucí ptáče. Román dítěte. Illustroval Dr. Jan Goth. Nakl. A. Neubert, Praha. S. 101, 16 K.

Děvče se zapomnělo a jsouc přísným otcem pokáráno odchází z domu k onomu člověku. Ten ji dopraví do porodnice. Její bratříček nemoha jí a jejích vyprávěnek zapomněti a postrádaje u přísného otce i příliš ústupné matky rodinného tepla, vykrade se v noci z domu hledat sestru; zbloudí ovšem a strážníkem dopraven do nejbližší nemocnice, totiž právě oné porodnice, kde zánětem plic umírá, zatím co sestra dává život dítěti, za přítomnosti rodičů.

Tklivý příběh dítěte vypravován slohem romantického symbolismu, slohem snažícím se vystihnouti chvění bolu, touhy a naděje. V ději fysickém má ovšem býti zobrazen psychický, ale to nejen v bezprostředním významu vypravované události, nýbrž i v hlouběji podložené idei — cesty za ideálem, při čemž arci zvolená neodpovědná osobička illusi jednak podporuje, jednak ale také ruší. Závěrečný obraz vypravování opravdu vybraného a výrazného (kapky deště po smrti hošíkově — „to zaslzely hvězdy, že k nim nedošel a zůstal dole, v mraveništi") zdá se tuto nepříměrnost nebo rozeklanost také vyjadřovati.

Helena Mniszkowa, Rok života (Ksiazeta boru.) Přel. Václav Kredba. Nakl. A. Neubert, Praha 1928. S. 256, 15 K.

Největší část knihy (na obálce chybně označené za román) zaujímají líčení krajiny po jednotlivých měsících, spjatá s drobnými příběhy venkova, arci polského, kteréžto ráz však nevystupuje všude do popředí. Polský název (Ksiazeta boru) vzat je z následující lesní idylly, již spisovatelka i jinde tak ráda líčívá. V obrázku z Volyňska „Fedotka" děvče vytrvale čeká na svého hocha, až se vrátí,

ale když vrátiv se zahyne při zachraňování jiných z dravého proudu, ona sama v zoufalství se do něho vrhá. Poslední obrázek „Kříže" vypravuje, jak katolíci majíce ruskými úřady zakázáno stavěti nové kříže místo těch, jež časem zpuchřely, tajnou vzpourou v noci přece postaví nové.

Překlad je celkem plynný. Místy podány hovory vedené místním nářečím také nářečím českým (na př. průní, což v poznámce vysvětleno: první). Je to tuším zbytečné, a v četbě jen ruší.

Paul Dancray, Podmořský poklad. Dobrodružný román ze světové války. Přel. Vladislav Štverák, ill. A. L. Salač. Nakl. B. Stýblo, Praha 1927. S. 246, 24 K.

Válka překvapila argentinského boháče s dcerou a tajemníkem v Kiau-Čau. Tajemník Francouz slyše, že německá ponorka vyjede proti francouzskému parníku, odhodlá se jej na moři varovati, upadne znova v zajetí, a s krajanem plavčíkem se vynoří v potápěčských oblecích ze ztroskotalé ponorky; tápajíce po mořském dně k ostrovu připadnou na ponořené město a na poklad drahokamů, jejž později shledavše se s argentinskými známými vyzvednou.

Děj není zvlášť zajímavý, mluví se v něm mnoho o lodní a ponorkové technice, a nejnapínavější obraty jsou málo pravděpodobné. Ale v záplavě bezcenného románového zboží se tento dobrodružný román ještě uplatní.

Maurice Dekobra, Zrcadlo žen. Přel. Jaromír Heřman. Nakl. Kropáč a Kucharský, Praha 1928. S. 115, 10 K.

Několik pařížských pikanterií druhu Prévostova a pod. Jedna dost nemotorně umístěna dokonce i v klášteře, asi na doklad, že účel světí prostředky. Zrcadlo žen jest ovšem také zrcadlem hlouposti mužských, což není nezáhodno i v nynějším boji proti nahotě atd. opakovati: nejen ženské svůdnictví, ale i mužská hloupost zaviňuje, co se děje. Ta neb ona výjimka, o níž Dekobra vypravuje, že si totiž Angličan přijede do Paříže opatřit jenom napohledný důkaz nevěrnosti, aby se mohl doma postarati o rozvod, pravidlo jen potvrzuje.

Rozhled

Náboženský.

Říše boží.

Křesťanstvím překonány hranice národního theokratismu, který však naproti novějším snahám o náboženství nacionalismu aspoň jasně vyjadřoval zásadu, že Bůh jest, jenž má určovati náboženství člověka, tedy i národu, a ne naopak aby člověk a národ si určoval svého Boha a své náboženství. Což dobře třeba míti na paměti i u nás, v nacionalistickém paroxysmu.

Říše boží — dosud se nerepublikánsky modlíme o království boží, aby přišlo — odjakživa různě vykládána, v hlavních dvou rysech jako říše čistě vniterná nebo spolu i zevnější. Jak ji Bůh míti chce, víme dobře z NZ, a všechny pokusy vyložiti slova jeho jednostranně v tom neb onom směru, tříští se o soubor příslušných výroků Spasitelových i skutečnosti apoštolské, starokřesťanské. Ne pouze společenství vniterné, ne pouze přímý styk nitra jednotlivcova se svým Bohem, ale společenství a společnost zevnější zároveň — říše boží v nás, ale také kolem nás a my v ní!

Převaha sociologického nazírání v době novější vybízí přemýšleti i zde. Sociologický positivismus ve svém třídění jevů pokládá i společenství náboženské jen za jednu složku společenského rozvrstvení v lidstvu, podřízenou ovšem jeho zákonům jako každou jinou, pod naprostou svrchovaností požadavků lidských, určitěji řečeno státních, ať si stát představujeme jakkoli, demokraticky či jinak, třebas idealněji nežli hrubě demokraticky, jak jej lidstvo namnoze prožívá.

Názor náboženský to býti nemůže a v dějinách vlastně nikdy nebyl, anyť vždy a všude vyjadřují jakousi theokratii. Rozbitím jednoty církevní na západě uvolněna cesta k onomu nazírání dualistickému, které staví dvojí společenství a společnost proti sobě, aby na konec ono prvé, náboženské, podřídilo druhému, světskému, státnímu. Rozpoltěním tím vinen však nejen protestantismus, nýbrž také bláznivá renaissance antiky v Italii a j., jež mu na začátku tolik přátel nadělnala.

Říše boží, má-li svůj úkol dokonale provésti, nemůže tedy zůstati omezena pouze na oblast čistě duchovní, neřkuli dokonce eschatologickou; život lidský nemožno vésti tak, jako máme snad vedle sebe zavěšeny a střídáme kabát sváteční a všední. Zobecněl sice skoro již názor, že obojí kultury, katolické a světské, smířiti nelze, a bývají to také pěstitelé oné první, kteří jsou o tom přesvědčeni, ačkoliv jinak vymoženosti té druhé rádi uznávají a využitkují. Jest-li však u jednotlivce vůbec jakousi opovážlivostí mluviti o nemožnostech světových a věkových, v této otázce, kde jde o věc boží, lépe snad

se v úsudku uskromniti a — podle známého pravidla — si počínati tak, jakoby závisela na nás; idealismus a optimismus nemožností nezná a jestliže Piovi X jeho heslo: obnoviti vše v Kristu, vykládáno za nehoráznou ironii, on a mnozí jiní s ním ho za ironii nepokládali, třebas mnozí zase aspoň ve skutečnosti prozrazovali, že stačí velká slova jen opakovati.

Mnohým jest na závadu právě organisovaná společnost církevní, ačkoliv jinak se všude v organisaci hledá záchrana. Mnozí se štítí toho „království" božího, nadvlády. Ovšem, vláda a kázeň jest podmínkou řádu; vládou jest i sebevláda, vláda ducha nade vším ostatním, především pak vláda ducha božího ve všem všudy.

Organisace prý přináší jakousi ztrnulost, opak života a pokroku, zvláště v říši ducha. Jde o to, jaká to organisace jest a jak se uplatňuje. Vzpomeňme ku př. na „zápasy mezi věrou a vědou": kde by se katolická věrouka byla octla, kdyby se byla vždy řídila souvěkými názory vědeckými! Možná, že pod jejím vlivem to neb ono v pokroku vědeckém bylo oddáleno, — celkem lidstvo ve svých časných potřebách proto sotva co zmeškalo, a pakli ano, nebylo mu to tuze na škodu. Kdo na náboženství křesťansko-katolické pohlíží s vyššího a jedině správného stanoviska, že to říše boží Spasitelem znova zřízená a vedená, nepoddá se obavám o její ztrnulost, i když nenalézá záliby v přílišném theoretisování jednotlivých jejích průkopníků. Tím méně však bude spatřovati důkaz životní síly v nekonečném differencování, vedoucím k tolika výstřelkům sektařství. Zdravý organismus takto svou životní mízou neplýtvá, a novotvary chorobně vzniklé raději vylučuje.

*

Missie.

Miva se jmenuje nová organisace na podporu missií (Missions-Verkehrs-Arbeitsgemeinschaft, zakl. P. Schulte), která opatřováním automobilů, tanků a létadel chce missiím v cizině umožniti rychlejší spojení roztroušených stanic, urychliti a usnadniti návštěvy roztroušených katolíků.

Z nedaleké Albanie nedocházejí zprávy tuze útěšné. V letech 1909—1912 za bojů proti Mladoturkům missiím (františkánským) hrozila úplná zkáza, od níž je uchránilo jen zasažení Rakouska. Potom udělená samospráva pod křesťanským mbretem trvala jen krátce a nebyla pokojná. Nejpříznivější byla doba 2½ roku od 1916, kdy Rakousko mělo Albanii obsazenu. Po převratě nastaly znova rozbroje, které jak hospodářsky tak kulturně zemi pustošily a zvláště katolickou menšinu ochuzovaly. Nynější vliv italský namířený proti Jugoslavii nezjednal dosud klidu. Tím méně se daří obnovná práce ve školství a v bohoslužebné pastoraci, právě pro hmotný nedostatek, jímž trpí nejvíc katolická menšina, pro nedostatek missijního dorostu, jenž je tím citelnější, čím více se jeví náchylnost tamějších pravoslavných, sblížiti se s naší církví, jelikož obojí křesťanské

vyznání trpí úředním útiskem mohammedánským, jak ve školství, tak v úřadech. Nového apoštolského delegáta čeká tu perná práce.

Skandinavie. Ve Švédsku zamýšlejí usnadniti výstup ze státní církve, který dosud se mohl státi jen osobním odhlášením u pastora a měl v zápětí četné nevýhody občanské. Uvolnění však má platnost především pro různé sekty, kdežto katolíci a židé(!) nejsou sice zcela vyloučeni, ale proti oněm přece značně omezeni. Sám tolik slavený smiřovatel arcib. Söderblom ve svém dobrozdání upozorňuje, že novými návrhy státní církev není dosti chráněna proti lakadlům Říma, který prý zvláště ve Švédsku rozvíjí propagandu od doby reformační nevídanou. Katolický apoštolský vikář též vyzván vládou o dobrozdání a ovšem se minimálních požadavků katolických mužně zastal, i přímým rozkladem ke králi.

Poměry asi 2000 norských katolíků objasňuje případ známé spisovatelky Sigrid Undset, která úřady žádala o prodej pozemků vedle zřícenin katolického kláštera na ostrůvku Selje, ale byla odmítnuta, jelikož se byla stala katoličkou. — Přede 2 lety navrhla vláda zrušení zákona, kterým se jesuitům zakazuje pobyt v zemi, ale dosud ke zrušení nedošlo. — Nemalý rozruch všude vyvolalo odsouzení paní Steinsvikové, která tiskem i přednáškami napadala katolickou morálku podle pramenů jako Grassmann a Chiniqui a za to v odpovědi far. Riesterera nazvána lhářkou a pod. Soud uznal, že některé výrazy Riestererovy jsou příliš urážlivé, ale důkaz pravdy se mu zdařil. Riest. byl ostrá slova svá napsal, aby S—ovou k žalobě přiměl: „v tomto zamořeném ovzduší nutno jedenkrát provětrati".

V Dansku jest přes 23.400 katolíků, kteří čile pracují; katoličtí umělci si dokonce zřídili svůj klub.

V Číně odboj proti cizincům postihl nejvíce missie anglosaské, protestanské. Vlády jejich (Amerika, Anglie) na jaře 1927 jim doporučily ustoupiti z ohrožených území, nemohouce jim dosavadní ochrany dále poskytnouti. Z 8200 missionářů (naproti 3500 katolickým) vrátilo se přes 80% do vlasti, nevyjímaje ani poměrně bezpečnější Číny severní. Vytrvalo nejvíc missionářů ze Švycar, z Německa a ze Skandinavie.

Katoličtí vesměs vytrvali, a ačkoliv ani jejich díla nebyla pohrom ušetřena, nelze tu mluviti o katastrofě jako u anglosaských, katastrofě za posledních 150 let ojedinělé, s níž prý lze srovnati toliko násilné vypuzení jesuitů ze španělských a portugalských osad v 18. století.

Příčin jest několik. Mimo tu, že protestantští missionáři s rodinami, jimž jakéhosi pohodlí v bytě atd. poskytnouti nutno, k náhlým útokům jsou méně odolní, hlavně možno vytknouti celý ráz anglosaského missionářství. Jistě též ono zamýšlelo Čínu získati Kristu a ohromnými náklady se o to pokoušelo. Avšak jsouc samo rozštěpeno v tolik sekt, nechtělo-li svou práci vzájemně rušiti, bylo

nuceno se spokojiti jakýmsi povšechným křesťanským nátěrem, tak asi v duchu zednářstva; takto zvlášť odchovávân vzdělaný dorost, jenž tedy ze životného křesťanství pochytil velmi málo a nyní zachvácen vlnou nacionalismu rovněž proti svým učitelům vyvstal.

Hlavní důraz kladli Anglosasové na vštípení západní kultury či civilisace či jak to jinak chcene nazvati. Soustředili proto svou činnost nejvíce v městech, jimž i zevně dodávali vzezření velkoměst západních, dávajíce však Číňanům příliš okatě na jevo převahu svého gentlemanství. Jistě mnoho přispěli k potírání domácích zlozvyků jako mrzačení nohou u děvčat, požívání opia a j., avšak vedle toho zbytečně brojili proti národním obyčejům docela nelišným, aby Číňany přetvořili v občany svojí fasony. Nade vše jim i sobě uškodili šířením amerického demokratismu, jenž dosavadní bytosti čínské jsa docela cizí, nemohl se v ní zakořeniti a ji jen zmátl a rozvrátil. Toto spřežení náboženství s politikou, svémocné zasahování do života čínského je hlavním pramenem nepokojů, které Čínou od nastolení republiky zmítají. Bolševici jen obratně využitkovali, co chybný demokratismus byl vypěstil: křesťanství je totéž, co amerikanismus a tedy co kapitalismus!

Kde však konána práce opravdu missijní, totiž vychovávání a vzdělávání ve víře i mravnosti křesťanské, tam rozšířila se i mezi neobrácenými Číňany aspoň jakási uznalost a šetrnost. Jmenovitě úcta k rodinnému svazku a životu, již vidí v katolickém názoru rovněž hájenu, je s ním sbližuje. Jedině methoda katolická se osvědčila: třebas Číňan podle nevinných zděděných zvyků, ale celý křesťan!

Budoucnost sami protestanté vidí hodně černě. Nezvítězí-li strany konservativní (rolnické), je prý s anglosaskými missiemi zatím vůbec konec. Ale toto vítězství není jisto, a konečně i v selských kruzích mají bolševici četné a obratné štváče.

Za poměrů takto změněných nastaly katolické missii v Číně nové obrovské, a to nikoli beznadějné úkoly. Proniká přesvědčení, že vedle podniků čistě dobročinných (sirotčinců, útulen atd.), které praktickým Číňanům mnohdy jsou jen pohodlnou výpomocí bez prospěchu duchovního, hlavně třeba ještě více obrátiti zřetel ke školství, jež Čínou samou nehrubě pěstováno, a to ke školství nižšímu i vyššímu, a ke katechesi laické. V obojím směru učiněny slibné pokusy, jak i dvě vysoké katolické školy, a spolky Číňanek hlásají. —

Všeindský sjezd, konaný v prosinci 1927, rozhodl, že každý jednotlivec nebo skupina mezi mohammedány a Indy, mezi nimiž je mnoho hádek, smí na druhé působiti důkazy nebo přemlouváním, aby je ke svému přesvědčení přivedl; zakázáno jest jenom násilí, podvod a úplatek. Missionářů se to výslovně sice netýká, ale přijde vhod i jim, již právě v onom obyvatelstvu mají nejtěžší práci. —

Austrálie se chystá na eucharistický sjezd v Sidney. Katolíků je tam na pevnině přes 900.000; je to asi $^1/_5$ všeho obyvatel-

stva, — žlutému plemeni přístup zakázán — ale rodiny jejich jsou četnější než jiné. Jejich kostel v Sidney jest prý největší budovou australskou vůbec. Kdyby tedy platilo americké pořekadlo: „každému stojí náboženství jeho za tolik, kolik na ně platí", tedy by australští katolíci nebyli pozadu.

Proti konservativní anglikánské vládě, která katolíkům nepřeje, přišli těmto r. 1912 v boji o školu na pomoc sociální demokraté. Protestanté rozhlašovali, že katolické školy jsou méně cenné, ale nestranná komise přivolaná z Anglie zjistila pravý opak; bylo jim tedy přiznáno právo veřejnosti.

Na onen sjezd pozváni i zástupcové východních obřadů a ovšem celý katolický svět; čs konsul v Sidney — jméno se neuvádí — pracuje prý pilně o účastenství z ČS.

Pošta sem k nám potřebuje asi 6 neděl. —

V Římě zřízeno ústředí missijního zpravodajství (Fides-korresp.) Sama Propaganda požádala 420 missijních biskupů, aby opatřili dopisovatele. Tímto způsobem aspoň o jedno odvětví katolického tisku bude dobře postaráno; v jiných, na př. politickém nebo vědeckém, dosavadní pokusy jsou velmi chatrné, podávajíce zpráv buď málo nebo nepřesné anebo bezvýznamné.

*

Církevní správa — americký návrh na větší zmezinárodnění.

4. listopadu 1927 již podali ze Sev. Ameriky John Smith (kandidát presidentství v Sp. Státech, srv. zde 1927, 303), Jos. Maier a Franc Deschamps za americké katolíky Piovi XI žádost, aby správa katolické církve se více zmezinárodnila, v zájmu církve naproti výčitkám jinověrců. Na př. kardinálové, už podle vůle Sixta V, buďte jmenováni z různých zemí podle počtu katolíků v nich; v ústředních úřadech římských, ústavech i v diplomacii buďte kněží z celého světa v témž poměru; kardinálové v Římě sídlící ať občas navštíví biskupy a církve své národnosti; ať se usiluje o návrat k duchu sv. Františka, k duchu prostoty a skromnosti.

Zpráva nezní sice tuze pravděpodobně, ale rozšířena jest.

*

Stavba kostelů
má býti podporována životními pojistkami. Nár. pojišťovna v Praze (Spál. 15) má odkazový oddíl, kde se každý může dáti pojistiti (na 15 let a nejvýš na 10.000 K) s výminkou, že celý obnos připadne „Chrámovému odboru družstva Charitas v Praze" na stavbu kostelů.

Vědecký a umělecký.

m. — Literární kritika a ješitnost literátů.

Že literáti a zvláště básníci byli odjakživa ješitní, je známou věcí. Ale v poslední době se zdá, že tato ješitnost dostupuje již vrcholu. Není skoro dne, aby noviny nepřipomínaly nějakého jubilea — ne již šedesáti- či padesátiletých zasloužilých mužů, ale i 30. a 35. narozenin autorů několika knížek, o nichž za čtvrt století, a možná i dříve, nikdo nebude vědět. Snad není tomu ani jinde o mnoho lépe, poněvadž nedávno B. Shaw, posílaje blahopřání k šedesátým narozeninám německého kritika Alfr. Kerra pro jeho jubilejní památník, vyjádřil se posměšně, že co nevidět bude se gratulovati kojencům v kolébce... Zasvěceným jest ovšem známo, že tyto oslavné jubilejní články bývají často inspirovány, ba nejednou i psány samým „jubilantem", jemuž je z přátelské ochoty již někdo podepíše a postará se o uveřejnění...

Poněvadž jubilea v pětiletých obdobích již nestačí spisovatelské ješitnosti, přišlo nyní do módy psáti o autorech při každé nově vydané knize. Nejsou to však kritiky děl, což by bylo jen vítati, ale všelijaká povídání o věcech jejich osobního a soukromého života. Tuto módu zavedly u nás literární časopisy vydávené nakladateli přímo za tím účelem, aby agitovaly pro novinky nakladatelství. Tak stala se kritika zaměstnancem nakladateli, stala se vlastně feuilletonem a snůškou rozmarných drobností a anekdot: vypisuje, co autor čte, kam chodí, s kým se stýká, co rád jí, jakou má ženu atd.

Na nebezpečí této módy pro lit. kritiku upozornil nedávno také Ferd. Peroutka v „Přítomnosti" (1928 č. 5). Vzpomíná se steskem devadesátých let, kdy kritická činnost na př. Šaldova přese všechny své chyby a omyly měla svůj výchovný význam, kdežto dnes se umělecké soudy utápějí v žertovném ovzduší feuilletonu. Poněvadž dnes kritik, aby neuškodil nakladateli, nechce říkati pravdu, tedy raději žertuje. V některých nakladatelstvích jest vydání knihy skoro spojeno se závazkem, aby autor napsal do nakladatelského časopisu svou vlastní vtipnou biografii: autorové prvotin vykládají široce publiku, co jsou zač. Ba v poslední době začínají už o autorech psáti dokonce jejich manželky. Tak se ovšem nevychová kritická generace, nýbrž jen houf roztomilých klepařů. Dnešní kritikové pokládají za kritiku už takový výkon, jaký by před 20 lety se odvážil kritik napsat jenom do památníku.

„Je třeba konečně říci docela nezdvořile, že nám není nic po osobách autorů; to bude starost lit. historie, až autor projde časem a ukáže se silným... Dříve se mluvilo o spisovatelově osobnosti, když mu bylo 50 nebo 60 let nebo když umřel. Po této stránce nastal nyní pro spisovatele pravý zlatý věk, a liter. reportéři,

kteří čím dál tím více nahrazují kritiky, chodí čmuchat do jejich domácnosti. Překvapuje, jak málo spisovatelů má v sobě tolik hrdosti, aby to odmítlo. V tomto shonu po osobním detailu jsou už 22letí hoši nuceni, aby psali své paměti — zatím na 3 sloupce nakladatelského časopisu... Ne, nebudeme vděčni p. Štorchovi-Marienovi za jeho vynález. Stalo se totiž, že porazil kritiku na hlavu a nastolil panství roztomilé anekdoty nad kritikou. Nakladatelé začali žertovat s kritiky, a výsledek byl, že nakladatelé sice zůstali vyhraněnými osobnostmi, ale kritikové se trochu vypařili..."

Jak viděti, přejídá se již nová móda nakladatelských časopisů i v Praze, pro jejíž klepařské kavárny byla přece především vytvořena. A není pochyby, že zmizí tak rychle, jak vznikla, jakmile bude nasycena ješitnost literátů i zvědavost publika. Pak, doufejme, přijde zase ke cti typ neodvislých literárních listů, méně sice lákavých, ale tím užitečnějších.

*

Z divadla.

Mor.-ostravští naříkají, že jejich divadlo jest na mizině, i přes příspěvky tamních průmyslníků a j. boháčů; jestiť Ostravsko krajem, kde se peníze hojně vydělávají a také hojně vydávají. A přece! Kromě místních a osobních příčin je tu ovšem jako jinde soutěž kina a j. pod. podniků, která divadlo ohrožuje.

Za to v Brně, kde jsou divadla čtyry, jak Češi tak Němci živě rokují o stavbě nových, Češi hned dvou, opery a činohry — tedy druhé hlavní město republiky nad prvé. Patří teď ovšem divadlo k většímu městu jako hotel a j. pod. budovy — je prý to vzdělavací ústav —, ale poplatníci si v nedostatku jiných potřebných věcí myslí, že by na divadlo měli víc a hlavně ti přispívati, kdo se v něm vzdělávají, po př. se vystavují a baví — tak jako v jiných zábavních podnicích nebo v divadlech ochotnických atd. Že by tímto přiměřeným vstupným divadla teprv osiřela, je sice pravda, ale což naplat! —

Nyní jsou divadla čs republiky před příjemnou volbou. Básník, jenž v Praze rozhoduje o divadelních podporách čili subvencích (S. Lom), napsal hru o jakési Venuši a bezpochyby si přeje, aby se hojně hrála...

*

Z neuznaná modernost.

Sochař Fr. Bílek byl v katolické moderně vysoko ceněn. Svěřovány mu i práce kostelní, ačkoliv jeho smělá originalita se pro ten účel nemohla vždy zamlouvati; v Brně na Petrově na př. zrovna pobouřil jeden jeho návrh svatostánku (prsy P. Marie) pro kterýsi venkovský kostel — zdali snad pro Babice, kde působil též Bílkův ctitel farář Ševčík, už nevím. Jeden z vůdců kat. moderny, prostějovský farář K. Dostál (Lutinov) dal Bílkovi provésti pro tamní farní kostel Křížovou cestu, o níž se ve zmínkách o Prostějově

často psává. Prof. J. Vévoda, nemodernista, jehož úmrtní výročí si právě tyto dny připomínáme, jel jednou z Prostějova do Vyškova. Dáma jedoucí též z Prostějova zavedla s ním, jak se panáčkům obyčejně stává, hovor o pobožných věcech a též o prostějovském kostele i jeho Křížové cestě, při níž Vévodu překvapila otázkou: Ale, prosím Vás, proč pak na ni dali ty čínské nápisy?!

*

Septuaginta, řecký překlad SZ.

R. 1924 upozorněno zde (442) na sensační hypothesi, jíž se vytasil semitolog, nyní z konnersreuthského případu i širšímu obecenstvu známý Fr. Wutz, že totiž překlad onen pořízen podle textu hebrejského, ale řeckými písmenami psaného, z čehož W. doufal vysvětliti leckteré nesrovnalosti v podaném čtení. Hypothese ta v jádře vyslovena již 1772 (Olaf Tychsen), ale dále nesledována.

Wutz sám vydav k jejímu výkladu několik rozprav pořídil r. 1925 a 1926 na jejím základě překlad a výklad Žalmů, kde se mělo ukázati, přispěje-li ona k tomu, co slibuje. Zevnějšími svědectvími totiž nijak doložena není, i zbývají tedy jen důvody vniterní. Odborní kritikové však ji zatím odmítají, jelikož nejistých míst nevysvětluje lépe než dohady jiné, a nad to nucena jest, aby se uplatnila, sahati k dohadům, jež text ještě více znásilňují než ony.

Jelikož novinky té se zmocnil tisk neodborný, aby ji co nejvíce rozhlásil, nutno upozorniti, že k důkazu jejímu jest ještě velice daleko, ba že odborníci většinou jej mají za pravděnepodobný.

*

rk. — Záhadný národ Usuň.

K otázce Slovanů ve střední Asii napsal důležitou stať univ. prof. v Kazani V. J. Anučin, (překl. ve Sborníku československé společnosti zeměpisné r. 1927). Na základě nových pramenů, nám nepřístupných, zvláště čínských, podává spisovatel velmi zajímavé zprávy o slovanských Usunech, které považuje za Rusy. Usuň = Rusuň t. j. Rus. V třetím a druhém století před Kr. sousedili s Číňany, s nimiž měli čilé kulturní styky. V blízkosti Usunů žili „Česi“ (Česové — Češi) a „Polona“ (Poláci). Od Hunů tlačeni uhýbali Slované k západu. Prof. Anučin slibuje vydati o středoasijských Češích zvláštní pojednání. Bylo by nanejvýš záhodno, aby kritickými překlady, zvlaště arabských spisovatelů, z nichž mnozí mají o Slovanech hojné zprávy, umožněno bylo našim historikům se zdarem používati této vzdálené literatury. Němci nedávno začali vydávati překlady v „Arabische Berichte“, leč slovanských zpráv všímají si jen mimochodem.

*

Turkologický sjezd
asi prvý toho druhu konal se v Baku koncem února a začátkem března 1926.

Málo jest asi známo, že nejvíc Turků nežije v Turecku (asi 8 mil.), nýbrž v Rusku (25—30 mil.); v Persii a Číně jest jich asi 2½ mil., kteří však se nehlásí k programu velkotureckému.

Na sjezdě bylo 127 odborníků; zastoupeny byly turecké university v Kazani, Simferopolu, Taškentě a Baku, a turkologický ústav v Leningradě. Jelikož sovětská vláda ruší národní kroje, nebylo na sjezdě po té stránce nic „orientálního".

Účastníci se dorozumívali ruštinou. Za podklad společné turečtiny se navrhovala dnešní turečtina selská.

Z abeced, jichž turečtina měla dosud asi 60 (arciť bylo v Rusku mezi Turky 95–98% mužských a skoro 100% ženských analfabetů, tak že na té či oné abecedě nezáleželo), zamlouvala se nejvíc a doporučena latinská; ruská zavržena jakožto abeceda bývalých utiskovatelů, někteří hájili novoarabskou, jíž se zastávají také mnozí v Turecku. Ale zdá se, že zvítězí latinská, zavedená již na severním Kavkaze a j., kde však jen 44% latinských písmen přijato.

Sjezdu přičítá se nemalý význam v dějinách turecké slovesnosti.

*

Člověk v břiše velryby.

Příhoda proroka Jonáše (2, 1, 11) je známa, taktéž to, že sám Spasitel svůj krátký pobyt v hrobě s tímto „znamením" srovnával (Mt 12, 40 a j.). Biblická tato místa náležejí k těm, jež nejvíc posměšků ve vědě budila.

Konservativní exegese neměla jiné odpovědi nežli zázrak. Nyní se píše o londýnském ichthyologu E. G. Boulengerovi, že pobyt živého člověka v břiše velryby pokládá nejen za možný, ale že se o takových případech i přesvědčil. Velryby jižních moří (čeleď Catodóntinae, vorvaň, Pottfisch, Pottwal) dosahují prý délky až 25 m; z toho třetina připadá na hlavu s ohromnou tlamou, jež má jen spodní zuby. Několik lidí se v břišní dutině snadno směstná. Ti, kteří odtud vyvázli živi, ovšem za kratičkou dobu, byli jen málo změněni: pleť byla žaludeční kyselinou zbělena, což jim už zůstalo, a především byli stiženi velmi silnou nervosou.

Tak zprávy vědecké. O antitypu Jonášově, Kristu Pánu, vytáhl nejnověji zas kdosi starou nesmyslnou námitku, že byl pochován jen v omráčení, nikoli mrtev, jelikož prý ukřižováním žádný hlavní orgán nebyl smrtelně poškozen. A což m. j. (ztráta krve) probodené srdce, z něhož vyšla krev a voda (Jan 19, 34)?

*

hd. — Mapování krajiny z letadla.

Mapy nynějších zeměpisných atlantů, kdyby byly sebe pečlivěji zhotoveny podle dosavadního způsobu mapování, jsou přece nepřesné, neúplné a namnoze nespolehlivé. Vyňaty nejsou ani t. z. jenerál-štábky, které se pokládají za nejdůkladnější a nejlepší mapy. Na mapách všech dílů světa, krom Evropy, najdeme místa ještě prázdná, nevyplněná, na př. ve střední Africe, ve střední Asii, v Australii, v Kanadě a nejsevernějších oblastech Severní Ameriky.

Místa ona jsou namnoze nepřístupná. Posud se nikomu nepodařilo tato místa zachytiti na mapě.

V nedaleké budoucnosti tato posud prázdná místa zmizí ze zeměpisných map, a budou vyplněna podle přírody. Dopomůže k tomu létadlo, jehož se k tomu konci užívá čím dál, tím více. Zvláště Angličané horlivě mapují tímto způsobem ve své světové říši krajiny málo přístupné a posud nezbádané a neprocestované. Tak už zhotovili tímto způsobem mapy Egypta, blízkého východu, Kanady a anglické Guyany. Před krátkou dobou dokončili mapy horního poříčí řeky Zambesi a jejích přítoků v severní Rhodesii jižní Afriky.

Letcové pracují tím způsobem, že letíce nad krajinou, pořizují za sebou řadu snímků krajiny pod nimi ležící, a to tak, aby se část každého snímku kryla s částí snímku předcházejícího. Až jsou všechny snímky celé krajiny hotovy, pak ze všech snímků sestaví se jako mosaikový obraz krajiny, který věrně zobrazuje krajinu fotografovanou. Fotografická plotna zachytí kde jakou maličkost fotografované krajiny.

Velmi zajímavý byl výsledek takového vyměřování ze vzduchu, které provedli Angličané v severní části ostrova Borneo, v krajině, která se nazývá Saravak, s hlavním městem stejného jména. Krajina Saravak jest mezi rovníkem a mezi pěti stupni severní šířky a z největší části pokryta panenským, neproniknutelným pralesem. Poměry ve vnitrozemí byly proto Angličanům, kterým krajina Saravak jest podrobena, téměř úplně neznámy. Krajina byla proto ze vzduchu fotografována, vyměřena, a pak sestaveny podrobné a přesné mapy, na kterých se objevily široké, mocné řeky, dosud úplně neznámé, s četnými přítoky z hornatého vnitrozemí. Právě objevení mohutného vodstva ve vnitrozemí potěšilo Angličany nejvíce, poněvadž tímto vodstvem jest dána možnost, pěstovati v největší míře sago, rýži a kaučuk. Z obrázků fotografované krajiny lze dokonce i rozpoznati různé druhy rostlinstva, v té či oné krajině bující, lze rozeznati krajinu úrodnou či neúrodnou nebo bažinatou.

Fotografická plotna objevila a prozradila dokonce mýtiny, polnosti a plantáže domorodců, které tito založili okolo svých příbytků v neproniknutelných houštinách, aby je skryli před slídivými zraky anglických berních a finančních úředníků.

*

hd. — Dalekonosné dělo.

V prvém období světové války octla se i Paříž v dostřelu německých děl. Byla to t. z. „Velká Berta“, jež ostřelovala Paříž z dálky 130 km, tedy na větší vzdálenost než je na př. mezi Brnem a Vídní. Byla to vlastně děla tři, postavená na březích řeky Aisne, tekoucí severo-východně od Paříže. Původní kaliber těchto dalekonosných děl byl 38 cm. Leč tento velký kaliber se neosvědčil, a bylo třeba jej zmenšiti až na 21 cm. Zmenšení kalibru bylo dosaženo tím způsobem, že do původní dělové roury byla vsunuta nová roura, čímž kaliber klesl z 38 cm na 21 cm. Také bylo potřeba rouru prodloužiti, a proto bylo k původní rouře několik kusů rour nadstaveno a pevně dohromady spojeno. Tím se stalo, že roura dělová byla pak dlouhá 34 m. Prach, jímž dělo bylo nabito, vážil 450 kg, a nesměl vybuchnouti v okamžiku jako při jiné střelbě, nýbrž povlovně, aby nerozbil a neroztrhal dělo a nerozmetal celé okolí. Počáteční rychlost střely byla 1800 m za vteřinu. Elevační úhel byl 52 stupňů. Největší výška, které střela dosáhla nad zemí, byla 42 km. Co svět světem stojí, byla tedy tato střela prvním předmětem, který tak vysoko od země do prostoru světového se vznesl. Cestu 130 km vykonala střela asi za tři minuty.

Bylo třeba postaviti dělo hodně příkře, aby střela se dostala ve vysoké poloze do vzduchu hodně rozředěného, čímž jedině jí bylo umožněno vykonati tak dlouhou dráhu. V nízké poloze nad povrchem zemským nemohla by střela tak daleko letěti pro tření v hustém vzduchu a pro přitažlivost zemskou.

(Celkem byly vypáleny jenom 203 rány z těchto dalekonosných děl. Všechny střely vybuchly u svého cíle, a šířily v Paříži zmatek a stísněnost.)

Nás tu ovšem děla ta nezajímají jako nástroje válečné. Jako v jiných věcech tak i v technice válka přivedla pokroky ohromné, jichž ovšem lze použíti ve prospěch i na škodu lidstva. Balistický problem řešený oněmi děly zabývá techniku dále, techniku i fantastickou, jež by ráda dostřelila na př. na měsíc, a nad to ne výbušné střely, nýbrž — lidi. Podle hořejších poznámek možno tyto naděje zatím odhadnouti jen jako pohádky.

Vychovatelský.

m. — Dnešní krise školní reformy.

Poněvadž se u nás stále ještě píše — a snad i jedná — o reformě nejen školské správy, ale i celého školního vyučování a při tom hledí se ovšem uplatniti na prvním místě takoví odborníci, kteří své reformní myšlenky i nadšení pro ně čerpali hlavně ze spisů německých průkopníků, neuškodí povšimnouti si nového díla známého německého pracovníka v tomto oboru, P. Hoffmanna „Die gegenwärtige Krise in der Schulreform". Spis vyšel v lipském nakladatelství Teubnerově a upozorňuje naň také Dr. Ot. Kádner v pražských „Ped. Rozhl." (1928, č. 2).

Podle řed. Hoffmanna způsobily dnešní krisi reformního hnutí školského dvě věci: jednak přepjaté požadavky nerozvážných apoštolů moderních hesel, zvl. expressionistických, jednak pojmová nejasnost zásad opravných. Hoffmann vyslovuje se velmi ostře proti romantikům à la Rousseau aneb Keyová, kteří hlásají zbožnění dítěte a věří v jeho vrozenou prý geniálnost, snižujíce zároveň učitele na bezvýznamného pozorovatele a obdivovatele; mnoho místa věnuje zvláště důkazu, že heslo „spontánní aktivity" dítěte jest naprosto nezdravé a přehnané. Praví: „Wer spontane Aktivität von jedem unreifen Schüler verlangt, fordert etwas Unnatürliches und Unmögliches und erzieht zu Selbstüberhebung und Dilettantismus". Takové pěstění „spontánní aktivity" brání zdravé koncentraci učiva, svádí k předčasným i povrchním výkonům, a přílišným chvatem činí děti nervósními.

Proto jest podle Hoffmanna nutno hledati novou synthesu mezi starou školou typického učení a tímto heslem „spontánní aktivity", jak je hlásají jmenovitě stoupenci činné školy. Autor ukazuje podrobně, že smír jest možný jen směrem spontánní receptivity a reaktivity dítěte (Spontaneität im Hinnehmen und Annehmen, im Vorstellen, Schauen, Fühlen, Begreifen, Verstehen und Werten). Přesvědčivý doklad k tomu vidí zvláště v methodicky upraveném učení jazykovém. Jen touto zásadou spontánní receptivity lze podle H. říditi jmenovitě množství látky učebné i její úpravu a tempo postupu i způsob opakování, podporovati i samu koncentraci učiva a práci paměti, konečně přivoditi skutečnou jednotu vzdělání. Doplňkem receptivity jest reaktivita, jak dítě „reaguje" na určité svoje zažitky, jevící se jmenovitě ve slohu skutečně volném, při němž se nežádá po dítěti více, než aby vskutku po jisté době, potřebné ke zpracování zažitku, podalo písemný jeho výraz; všeliké zasahování do této reaktivity, ukládání themat, podávání disposic, násilné opravování dětských projevů Hoffmann rozhodně odsuzuje;

ba přál by si, aby v každém kraji vycházel časopis, který by uveřejňoval nejlepší žákovské práce i kresby.

*

Konfessijní škola
není obsažena v školské reformě ohlašované nynějším čs ministrem osvěty; řekl to výslovně v posledním svém sněmovním rozkladě. Jako Slovák a protestant může konfessijní školu znáti ze zkušenosti. Zdali svou reformu na pravo chce opravdu provésti — ministerstvo osvěty není posledním jeho úřadem! — a zdali též okolí jeho jest o tom přesvědčeno, kdož ví! Pokrokářský nápor v učitelstvu jako vždycky tak i tentokrát prozrazuje dvojí vítr.

U nás, kde konfessijní školy už dlouho nemáme, a když jsme jí měli, neuměli jsme jí s potřebami doby zvelebovati, není asi všude, kde se o ní mluví a píše, jasné představy, co vlastně ona obnáší. Věstník klubu čs duchovenstva „Sursum" to (str. 77) vypisuje: „1. Ve škole takové budou vyučovány dítky jediného a téhož vyznání náboženského; pouze výjimečně v místech, kde jsou náboženské menšiny, mohou býti připuštěny i dítky jiného vyznání. 2. Učitel musí býti katolík z přesvědčení a praktický. 3. Náboženství jest ve vyučovacím plánu nejen učebným předmětem, nýbrž i výchovným principem, který musí pronikati celou práci školní. 4. Církev má právo dozoru nad způsobem a duchem vyučování. 5. K tomu nutno jest, aby i vzdělání učitelů dálo se v duchu ryze církevním v katolických k tomu zřízených ústavech učitelských. 6. Církev má právo dosazovati učitele do škol i odstraňovati je." Jak to všechno provésti, vl. zatím připravovati, rozvádí se tam dále, arciť jen v povšechných rysech a s nadějným optimismem, jehož je tu velmi, vemi mnoho potřebí.

Vychovatelé (katecheti atd.), kteří sami vystudovali na školách řízených kněžími (světskými neb řeholními — těchto jest sice už velmi málo, ale snad přece ještě jsou) mohli by ze svých vzpomínek jistě mnohou přispěti k objasnění otázek souvislých s konfessijní školou. Že na př. učitel-kněz tu ještě není vším, jest až příliš dobře známo.

*

m. — Tělocvik a duševní výkonnost školních dětí.

Ukazuje se stále lépe, jak nekriticky byl ještě do nedávna přeceňován význam tělocviku pro školní děti — přes rady starších zkušených vychovatelů, kteří dávno již sami vypozorovali, jak těžko se učí po hodinách tělocvičných. „Ped. Rozhledy" (1928, č. 1) podávají právě zprávu o pokusech konaných na národních školách města Halle a/S. Dospělo se k výsledkům, že i když se při vyučování tělocviku použije šťastně střední dávky tělesného

cvičení, t. j. když se nijak nepřepíná, jest bezprostřední působení tělocviku na duševní výkonnost nepříznivé. Proto mělo by býti po hodině tělocviku ihned pečováno o tělesný klid žáků a zvláště nemělo by jim býti dovoleno ještě skotačení. Předmět, který se v paedagogice uznává jako těžký, nemá býti kladen v rozvrhu hodin po tělocviku. Nejdoporučitelnější je tu vhodná, nepříliš těžká četba. (O opačných výsledcích v Chicagu, jež i tu, arci s výhradou zaznamenány, srv. Hlídka 1927, 87.)

Náb. vyučování náleží nesporně k těžkým předmětům. A přece jak často se dnes v rozvrhu hodin zařazuje po tělocviku, jen aby se vyhovělo zásadě, že má býti kladeno na „krajní" hodiny!

*

Vyšší ústav pro náboženskou vzdělanost zamýšlí zbudovati v Italii „Actio catholica", „účast laictva v hierarchickém apoštolátě", jak ji zove Pius XI. V ústavě tomto má býti podáváno, čeho k vyššímu vzdělání vůbec potřebí, ale ve spojitosti s názory náboženskými, s jich prováděním a osvědčováním.

Při ústavě má spolupůsobiti hlavně jesuitská universita Gregoriana.

*

Podpora studentstva.

Zprávy z různých zemí oznamují nám podpůrné podniky ve prospěch potřebných studentů, jež budí náš obdiv; arci jsou také zprávy na př. z Ameriky, jak si studenti sami na studie přivydělávají — takoví se zajisté ve světě již neztratí! Jakkoli taková dobročinnost povznáší a povzbuzuje k následování, není neradno také zde rozeznávati, aby dítě záhy bylo postaveno tam, kam se hodí, a jedině zde podporováno. Zdatných lidí je všude třeba, slabí studenti zůstávají sobě i společnosti přítěží.

Hospodářsko-socialní.

Mezinárodní Agrární Bureau v Praze zal. 1923 a vydávající francouzsko-česko německý čtvrtletní Bulletin za red. min. K. Mečíře pod protektorátem min. Švehly vyzval rolnickou stranu v různých státech, aby přistoupila za člena. Dosud přistoupily rolnické svazy z Bulharska, Estonska, Finska, Nizozemí, Rumunska, Aargau ve Švyc., Srbska, Charvatska a Slovinska; Bund der Landwirte v Čechách slibuje přistoupiti též, rovněž selská strana z Francie, která se teprv ustavuje (!).

*

hd. — Černoši v Severní Americe.

Severní Amerika zostřuje předpisy pro vystěhovalce z Evropy, aby byl ne-li znemožněn, tedy aspoň ztížen přístup do Ameriky lidem nemajetným a zbolševisovaným.

Ovšem každá věc má líc a rub. Také tento, na první pohled dobrý a vlastenecký úmysl Spojených Států. Neboť umenší-li se příliv bělochů, vzroste převaha černochů.

Afričtí černoši byli do Ameriky prodáváni za otroky v době, kdy španělští dobyvatelé viděli, že domorodí Indiani nejsou schopni konati těžké práce v dolech a na plantážích. Las Casas, španělský biskup v mexickém městě Chiapas († 1560), nebyl původcem obchodu s africkými otroky, — ten kvetl už před ním, ale v lidumilném a dobře míněném úmyslu, aby Indiáni nebyli úplně vyhubeni neobvyklými a těžkými prácemi, navrhnul použití silnějších černochů místo Indiánů.

První z evropských národů byli Portugalci, kteří obchodovali otroky. Už r. 1460 byly konány v Lissabonu pravidelné trhy na otroky. Nejvíce se rozmohl obchod s otroky až tehdy, když bylo pro španělské kolonie v Americe potřeba silných dělníků místo slabých Indianů. Španělští dobyvatelé uzavírali s jinými národy opravdové obchodní smlouvy o dodávání otroků do Ameriky. Nejčilejšími obchodníky v tomto hnusném ohchodu byli Angličané.

Když r. 1861 vypukla v Severní Americe občanská válka, bylo jedním z jejích účelů osvobození černých otroků. Spojené Státy se rozestoupily v severní státy protiotrokářské a jižní otrokářské. V tuto dobu bylo v severních státech jenom 432.650 černých otroků, kdežto v jižních státech otrokářských jich bylo 3,521.120. Jižní státy měly ovšem veliké starosti, odkud naberou dosti dělných sil, kdyby černí otroci měli býti osvobozeni. Proto bojovaly houževnatě pro udržení otroctví. Válka trvala od 1861 do 1865, a byla velmi krvavá, zhynulo v ní 700.000 mužů. Ale účelu bylo dosaženo. Ještě za války v r. 1863 prohlásil šlechetný president Abraham Lincoln černochy

za svobodné a kongres je povolal do zbraně. V roce 1868 jim bylo uděleno občanské právo, a 1870 dosáhli politického práva volebního. Tím teprve dosáhli černoši v Severní Americe občanské svobody a položeny základy k jejich kulturnímu rozvoji.

Za těchto 60 roků, které uplynuly od války osvobozenecké, učinili černoši v Severní Americe pokroky, i co se týká vzdělanosti, i co do populace, které nás naplňují podivem, ale bílé Severoameričany naplňují starostmi a obavami, když pomýšlejí na budoucnost své vlasti, a přímo je zarážejí.

Roku 1900 bylo v Severní Americe všech černochů 8,833.994, v roku 1910 už jich bylo 9,827.763, a do roku 1920 se rozmnožili na 10,463.131, tedy za 20 roků jich přibylo 20 %, kdežto veškerého obyvatelstva Spojených Států přibylo jenom něco málo přes 10%. Při tom sluší uvážiti, že bílého obyvatelstva přibývá nejenom přirozeným přírůstkem, nýbrž také přistěhovalectvím, kdežto černoši se rozmnožují jenom přirozeným přírůstkem.

Černoši ve Spojených Státech mají stejná práva jako běloši, a také těchto práv užívají, naučí se také anglicky, ale proto přece zůstávají černochy, kteří ostře a přísně se oddělují od bělochů. Že by se smísili s bělochy a vytvořili nový národ, jest v amerických poměrech zatím úplně vyloučeno.

Největší počet černochů má stát Georgia, totiž 1·2 milionu, to jest přes 35% všeho obyvatelstva. Pak přijde stát Missouri, v němž jest milion černochů, to jest asi 50% všeho obyvatelstva. Přes půl milionu černochů mají pak tyto jižní státy, v nichž právě kdysi kvetlo otrokářství: Alabama, Jižní a Severní Karolina, Louisiana, Texas, Virginia, Arkansas a Tennesse.

Avšak i do severních států už se černoši tlačí nezadržitelně. Stát Ohio měl před 20 roky 96.000 černochů, dnes jich má už 200.000. Stát New York měl r. 1900 69.000 černochů, dnes jich má 125.000. Jenom západní státy černochů nelákají, a Kalifornie jediná má ještě slušný počet černochů, kteří tam zbyli z dob, kdy se tam hledalo zlato. Nejméně černochů má stát Nevada, totiž asi 400, snad pro drsné podnebí.

Celkem pozorují vládnoucí Angličané s nelibostí a s odporem, že v jižních státech černoši zabírají už nyní průměrně jednu třetinu obyvatelstva, a že jich vůčihledě přibývá ve státech severních. Dnes už jest jich 10% všeho obyvatelstva v celém státě, a za 20 roků jich bude jistě 12 až 13%.

Leč za těch 60 roků od občanské války, která je učinila z otroků svobodnými občany, učinili černoši pokroky nejenom co do populace, nýbrž dostoupili také vysokého stupně vzdělanosti.

Největší zásluhu o rozkvět vzdělanosti mezi černochy získal sobě tak zvaný Tuskegee-Institut ve státě Alabama, který jest vlastně průmyslovou školou a zároveň učitelským ústavem a podle jehož vzoru bylo v Severní Americe mnoho podobných ústavů zřízeno. Zásluhou těchto ústavů mají černoši dnes ve Spojených Stá-

tech 40.000 učitelských sil, z nichž jest jich 5000 vzděláno na universitách. Černošských studentů a studentek jest 100.000. Na obecných školách mají černoši dva a půl milionu svých dětí. Černoši se namáhají všemožně, aby dohonili ve vzdělanosti to, co jim bylo po staletí odpíráno, a dotáhli to už tak daleko, že jest mezi nimi už jen 15% analfabetů. V tomto oboru předběhli černoši dokonce už mnohé evropské státy a národy, které se honosí starou a velikou vzdělaností, jako ku př. Italie a Španělsko.

Černoši mají také svoje lidi mezi soudci, mezi úředníky ve státních zastupitelstvech, mezi lékárníky a zubními lékaři. Lékařů a lékařek mají na 500. Mají také svoje zástupce v zemských sněmích jednotlivých států Unie, a to ve 13 zemských sněmích, a dokonce v jedné vyšší sněmovně.

Také v životě hospodářském a finančním mají černoši už svou moc a důležitost. Nejenom že mají mezi sebou četné milionáře, ale patří jim také 72 bank a 36 pojišťovacích společností, ve kterých jsou ovšem ředitelé a úředníky. Mají také svou četnou, dobře řízenou a rozvětvenou žurnalistiku, která není bez vlivu na veřejné mínění. Jest mezi nimi také asi 900.000 farmářů, z nichž přes 200.000 jsou majiteli usedlostí, které obdělávají, kdežto ti ostatní jsou jenom nájemci.

Pro svoji původní vlast, totiž Afriku, nikterak nehorují a neblouzní, poněvadž jí neznají; nic jich tam netáhne, nanejvýš že některý jejich zbohatlík o ni zavadí, když cestuje světem, anebo si tam zajede na honbu divoké zvěře.

Vládnoucím Angličanům stávají se černoši ve Spojených Státech po světové válce nepohodlnými. Neboť silná slova o demokracii, o lidovládě, o sebeurčení národů, hozená za války a po válce mezi národy, nemohla zůstati utajena ani černochům ve Spojených Státech.

*

hd. — Lokomotiva vytápěná uhelným prachem. Ložiska uhlí, uložená pod zemí, nejsou nevyčerpatelná. Inženýři už dnes, kdy máme ještě topiva dosti, hledají náhražky místo uhlí, a připadli na to, že by se mohly stroje vytápěti i uhelným prachem, jehož by se mohlo dosáhnouti rozmělněním uhlí, uhelných odpadků, usušených rostlin, rašeliny atd. Bylo o tom psáno i na tomto místě (1926, 150).

V Německu myšlenku uskutečnili, a sestrojili lokomotivu, která jest vytápěna uhelným prachem, a která právě na zkoušku tahá nákladní vlaky mezi Berlínem a městem Fürstenbergem v Meklenbursku. Svým zevnějškem lokomotiva neliší se ničím od obyčejných lokomotiv; jenom tendr jest poněkud jinačí. Tam, kde dosavadní tendry mají nasypáno uhlí, tam jest uzavřená nádržka v podobě velkého kotla, a tato nádržka právě obsahuje uhelný prach, to jest co nejjemněji rozmělněné uhlí, kterým se lokomotiva vytápí.

Zprvu bylo pochybováno, že by bylo možno i lokomotivy vytápěti uhelným prachem, avšak prvotné pokusy ve Švédsku, a nyní v Německu dokázaly, že uhelný prach nahradí i prvotřídní uhlí.

Tímto novým způsobem topení jest velmi posloužено a ulehčeno hlavně topiči na lokomotivě. Jeho posavadní těžká, vysilující a úmorná práce odpadá úplně. Lopaty, kterou mu bylo dosud házeti spousty uhlí do rozžhavené pece, už nepotřebuje. Může více podporovati strojníka a dávati pozor na trať a na signály, neboť jeho celá práce a pozornost jest nyní upoutána na několik ventilů, kterými reguluje oheň v peci. Neboť uhelný prach z tendru přivádí se zvláštním mechanismem do pece, ve které úplně shoří, nezanechává ani škvarů ani kouře, a topič svými ventily pouští jenom více nebo méně uhelného prachu do pece.

Lokomotiva tato jest velikým pokrokem. Posud bylo třeba k vytápění lokomotiv nejlepšího uhlí, které ještě k tomu všechno neshořelo, kdyžtě značná jeho část unikala v podobě kouře do vzduchu. K výrobě uhelného prachu hodí se však každé, i méně cenné topivo, uhelné odpadky, hnědé uhlí, rašelina atd. Tím se dosáhne lacinšího topiva pro lokomotivy, a pak zbývajícího prvotřídního uhlí se může užíti jinde, kde se zatím bez něho obejíti nelze, anebo je lze vyvážeti do ciziny.

Jízdy na zkoušku, konané s touto novou lokomotivou, dopadly nade vše očekávání dobře. Lze proto očekávati, že se tento druh lokomotiv objeví brzo na dráhách. Tím více, jelikož tímto novým způsobem topení dá se také napětí páry v kotle velmi pohodlně buďto zvýšiti nebo snížiti.

V Německu se také utěšují, že tyto nové lokomotivy bude lze také vyvážeti do ciziny, poněvadž jsou na světě země, kde mají jenom špatné uhlí, kterým nebylo lze topit v lokomotivách, jako ku př. Indie, Jižní Afrika, Jižní Amerika.

Politický.

U nás.

Modus vivendi má se úředně datovati 2. února 1928, kdy byl vzájemně uznán.

Z poznámek k němu v tisku připínaných namátkou uvádíme, co píše pražský „Život“ v č. 2. „Vatikán nám dlouho nerozuměl. Byl informován lidmi, kteří nás neměli rádi“. Tedy chyba byla v Římě, ne u nás? A přece se pořád psalo a psává, jak dobře jest Vatikán s poměry našimi obeznámen? Divná věc!

„Doufáme, že moc katolíků v republice nikdy nepoklesne tak, aby domácí zákonodárství nějak se dotklo blahovůle, s níž se obě strany dohodly na modu vivendi“.

Zcela nové jsou nám věci oznamované na př. v těchto větách: „Čeští katolíci nepřáli by si konkordátu rázu rakouského, jenž dělal z církve služku státu“. A přece jak Pius IX (jenž jej 1855 byl uzavřel), tak biskupové tolik se namáhali, aby jeho zrušení zamezili? „Co znamenal konkordát, když v letech 80. byl státem jednostranně zrušen?“ V pravdě konkordát jednostranně vypovězen 30. čce 1870 (po pověstném rozkladě min. Stremayra 25. čce t. r. — v letech 80tých přece nastupovala reakce!), tedy za pouhých patnáct let. Nebyl se ještě vžil, u nás, kde vývoj šel víc na levo, neměl ve vlastních jaksi ex offo zástupcích pevné opory proti nepřátelskému náporu, tak jako jí bude potřebovati modus vivendi, jehož nic nezachrání, převalí-li se k nám ničivá vlna, jež ohrožuje celý svět; tehdy to byla vlna žido-liberalismu. —

Potíže v náčelnictví vlády ukazují zas jednu buď nenahraditelnost, tedy skrovnou možnost výběru, nebo železné spětí úřadů s osobami. Těžká vnitřní nemoc min. předs. Švehly již několikrát přerušila pravidelný chod vládního stroje, že v nezasvěcencích mimoděk se ozývá otázka: jest nutno, aby se státní záležitosti řídily právě zdravím agrarnického předsedy? Podružná otázka, nechodívá-li v těch kterých případech o nemoc politickou, která prý u něho propukne pokaždé, když se má něco oddáliti, nebyla by pro státní správu o nic čestnější. —

Vládní noviny (t. ř. reptilové) nebyly nikdy tuze v úctě, ač ovšem jich bylo třeba. Částečně odůvodněná nedůvěra v jejich zprávy zdravě opravovala, co v nich bylo neupřímného neb záludného.

To bývalo, a slušný opposiční tisk měl důležité poslání.

Nyní jsou vládními novinami všecky noviny vládnoucích stran. Úloha jejich jest ještě složitější, především hájit všechno, co dělá vláda, a pak hájit všechno, co dělá strana. Jelikož jest u vlády více stran, které se silno rozcházejí v názorech ne nedůležitých a proto se také navzájem silno potírají, v tisku a ve správě, následuje odtud ono balamucení nevědomého čtenářstva vůbec, jež

věří slepě novinám své strany a v této slepotě není schopno vládní kritiky vůbec: máme zástupce své strany ve vládě, tedy musí tam býti všecko v pořádku.

Činnost těch i jiných zástupců jest buď záslužná nebo velezáslužná — ne tak ani v sedění a hlasování sněmovním, jako v zakročování zadními dvířky. Demokratická mysl lidu v té uznalosti si již ani nepřipomíná, že ti jeho zástupci jsou za to zastupování celkem dobře placeni.

25/3 1925—15/3 1928 dostalo čs Národní shromáždění 549 soudních žádostí o vydání poslanců k trestnímu stíhání. Novinářské poznámky poukazují k tomu, že jde z velké části o komunisty, a k době poválečné, kterážto plachta ovšem mnoho zakryje. Pravdou však zůstává, že jsou v NS lidé, kteří tam vůbec nepatří, u kterých každý „parlamentární výraz" selhává. —

Vzpomínky na gen. Štefánika, zhynulého nevysvětlenou dosud nehodou při příletu do vlasti u Vajnor v květnu 1919, zdůrazňuje brněnský orgán fašistů i výtkami, že šaty a prádlo zabitého generála jsou v bedně na půdě vládní budovy v Bratislavě ponechány „z lobě molů a potkanů". Majetek Štefánikův koupil od jeho matky min. Dr. Beneš, který také „skoupil všechny písemnosti s nápadnou šetrností, aby nic nepovolaného nepřišlo do rukou cizích". Generálskou uniformu prý měli „dáti zvěčniti do Národního musea, aby naše pokolení modliti se mohlo a klaněti se(!) těmto zbytkům největšího syna národa".

*

Národní menšiny

postavil, jak známo, Wilson & Co do jisté míry pod ochranu mezinárodní, tedy náramně pochybnou. Steskům se všech stran není konce, a úsudky o nich se rozcházejí podle sobeckého stanoviska: Čech na př. žádá ochranu českých menšin v Rakousku, ale německé stížnosti odmítá; Maďar, Polák podobně.

V poslední době zajímá veřejnost menšinová otázka v jižních Tyrolích (Alto Adige). Nás může zajímati také proto, jelikož tam jde o „odboj" katolického kněžstva proti vládním rozkazům, vyučovati náboženství vůbec jen vlašsky. Jako nám češtinu zachoval vlastně kostel a náboženská prvouka, jelikož se kněžstvo řídilo přirozeným zákonem svědomí — třebas to byl u mnohých zájem pouze náboženský —, tak je tyrolské kněžstvo odhodláno podstoupiti vše pro mateřský jazyk v pastoraci, odvolavši se k Vatikánu, jenž ovšem nemaje vojáků sotva co u vlády pořídí. A nejen Mussolini se svým tiskem, i noviny směru katolického shledávají zcela správným, aby tu rozhodovala přírodní hranice (Brenner) o 200.000 Němců přivtělených k těm asi 40 milionům Vlachů.

Srv. tedy Alsasko, Lužici atd. atd.

HLÍDKA

Z cesty k Orang-utanům na Malayi v Zadní Indii.

Dr. P. Šebesta.

Malakka, dnes nazvaná Malaya, je táhlý poloostrov sahající od hlavní části pevniny Zadní Indie až po ostrov Sumatru. Její největší šířka je 220 km. Část, kterou jsem probádal, se rozlohou rovná asi Moravě. Malayi možno nazvati věčně zelenajícím se rájem. Leží na rovníku a sahá až po 7. stupeň severní šířky. Má proto tropické podnebí. Vlhké vedro panuje proto po celý den. Poněvadž tu vanou časté větry, jsou noci chladné, a z rána obestírají všechny zdejší končiny mlhy hustým závojem. Teprve kolem deváté a desáté hodiny proniká mlhou slunce. Voda pak, která z rána jakožto mlha vystoupí k obloze, vrací se pak na zemi jako odpolední déšť, bouřkou provázený. Dešťové srážky jsou časté, zvláště v horách.

Středem poloostrova se táhnou po celé jeho délce horské řetězy, pokryté pralesy. Tam panuje věčné ticho, přerušované z rána rozpustilým hvizdotem opic siamang, zaznívajícím ve chvíli, kdy vycházející slunce ozlatí koruny lesních obrů, přerušované dále dunivým řevem královského tygra, jenž jakoby vědom své důstojnosti, lesem pomalu se prochází a všemu živému před svým příchodem dává výstrahu.

Ve věčném šeru pralesa bublají jasné horské bystřiny, kvetou pestré orchideje. Lesní velikáni — 50 až 60 m vysocí — rozestírají svá ramena daleko nad svými mladšími a slabšími spolubratry, kteří jim sahají jen po pás, ano se jim nikdy nedostane světla a vzduchu k vývinu. Trnité křoví pokrývá vlhkou lesní půdu, odsouzenou ke stálé temnotě lesní. Není mu nikdy popřáno spatřiti zahřívajícího paprsku slunečního, leč by některý obrovský strom

spuchřev klesl a padaje strhl s sebou veškeren podrost. Liany šplhají se po kmenech vzhůru, pnou se od stromu ke stromu, vinou se těsně k jejich tělu, aby zrádným polibkem vyssály z něho život. Velebné bambusové domy klenou se ve značnou výš, ničíce veškeru vegetaci, která by se pokoušela vyrůsti v jejich prostorách.

V tomto velebném tichu a šeru pralesa, v této spleti rostlin popínavých, mezi trním a rákosím se plíží mlčelivý Orang-utan, záhada zbylá z lidského pravěku. Zde jest jeho domov, zde jest pánem, zde ve stínu nejhustšího lesa se cítí spokojeným. Slunce ho nevábí. Sem ho nepronásleduje ani potměšilý Malajec ani zištný Číňan ani násilnický Evropan. Všichni tito tři mu urvali již část jeho domoviny a tlačí jej stále víc a víc do vnitrozemí. Z vydobyté země učinili pramen zisku. Založili plantáže gumovníkové, zřídili cínové doly, vydatný pramen mamonu.

Železné dráhy a betonové silnice se vinou vyzískaným pobřežím a tisíce aut se tudy řítí neunavně jako o závod. Cesty lemující prales pohlížejí zamračeně na tento cizí do nedávna obraz. Nesměle vykukuje mezi větvemi ven Orang-utan a při pohledu tom se ozývá v srdci jeho bolest nad rušeným klidem.

Malaya obdržela jméno dle svých obyvatelů Malajců, ačkoliv jest původně vlastí a kolébkou Orang-utanů. Tito jsou příslušníky tří rozličných plemen. Nejmladší mezi nimi jsou kmenové jihu, Jakudn zvaní. Jsou to Malajcům podobní lidé. Druhá skupina ve středu poloostrova, zaměnivši si v pradávných dobách v dalekém východě bydliště, jsou Sakaiové, zvláštní, záhadný lid. Tito obojí, ač i je jsem zahrnul do svojí bádací práce, nás tu nezajímají. Vysvětlovat budu náboženství jen trpaslíků, kteří jsou též prabydliteli tohoto poloostrova, a které nazývám Semang.

Ostatní kmenové si o nich vyprávějí nejpodivnější věci, ale jenom šeptem, aby se toho žádný trpaslík nedověděl. Prý nejsou ani lidmi, protože prý se vynoří pojednou ze země, kde by se jich nikdo nenadál. Prý mají žhavé oči, neznají ohně, požívají všecko syrové; tak dí pověsti ony.

Tito podivní lesní trpaslíci byli mými přáteli po řadu měsíců. Podařilo se mi, dojista prvnímu bělochu v té míře, nabýti jejich důvěry. Byli mými průvodčími a vůdci v tmavých pralesích. V jejich společnosti jsem překročil vícekráte vnitrozemské pohoří a putoval od jednoho pobřeží poloostrova k druhému. Byl jsem jim vydán na život i na smrt, protože kromě jednoho malajského sluhy nikdo

více při mně nebyl. Byl jsem ale při tom vždy v nejlepší společnosti a bezpečněji ubytován nežli v civilisované Evropě. Odezíráme-li ovšem od nebezpečí, jež hrozilo od divoké zvěře aneb od podnebí. Před těmito mne ovšem nemohla ani obezřelost trpaslíků ochrániti.

Největší obtíží plynoucí z mého úkolu bylo, že jsem se musil ve způsobu života přizpůsobiti zdejšímu lidu. Badatelé u jiných národů měli věc snadnější. Mohli se usaditi na jednom místě a pohodlně se zaříditi, ježto jim byl lid se vším po ruce. Jinak zde. Orang-utanové jsou kočovníky, putují s místa na místo a žijí po cikánsku po lesích. A badatel, záleží-li mu na prozkoumání, musí činiti právě tak. Byl jsem tedy odsouzen býti téměř bez přístřeší a ovšem bez jakéhokoliv pohodlného zařízení. Měl jsem s sebou jen věci nejpotřebnější, a těmi byly v prvé řadě předměty důležité pro bádání: potřeby fotografické, fotograf s válečky, nástroje k anthropometrickému měření atd.

Jelikož pak jsem jakožto mzdu pro své nosiče, kteří byli vybíráni obyčejně z řad trpaslíků, musil s sebou nositi látky, skleněné perly, nože a p., mohl jsem pro své pohodlí vzíti s sebou jen věci nejpotřebnější.

Moje karavana sestávala z 5—6 osob. Časem jsem měl jenom tři kromě svého malajského sluhy. Těch několik nosičů bylo brzy tak obtíženo, že jsem mohl vzíti s sebou jen nejnutnější oděv, žíněnku a pokrývku. Časem jsem spával i na holé zemi.

Byl bych se ovšem mohl pohodlněji zaříditi, kdybych si byl zjednal více nosičů; to však nebylo možno, any skupiny Negritů ve vnitrozemí jsou málo početné. Kdyby pak mne bylo provázelo mnoho Malajců, byla by se výprava setkala s nezdarem. Orang-utanové jsou totiž tak plaší, že by se byli před větším počtem cizinců uchýlili v ústraní. Tak mi bylo někdy sděleno od lidí, kteří mne již dobře znali: smíš k nám přijíti jak často budeš chtíti, přijde-li však s tebou ještě někdo jiný, dojista nás nenajdeš.

Moje prosté a chudé vystupování přispělo s mé strany ku zdaru podniku. Jiným národům se zamlouvá přepych, nádhera a sebevědomé vystupování. Tak tomu však není u pravých dítek pustiny, u malajských Orang-utanů.

Dříve než přistoupím k vypravování o jejich náboženství, nakreslím krátce způsob jejich života.

Nazývám je Orang-utan, protože se tam tak všeobecně nazývají. Orang-utan znamená tolik, co člověk lesní, z lesa, a je protivou slova Orang-kampong, což jest asi tolik, jako člověk z vesnice,

vesničan. Poslednějšími jsou Malajci, kteří bydlí ve volné krajině, kdežto prvnější dávají přednost úkrytům lesním.

Semangové jsou trpaslíky ve smyslu anthropologickém. Potulují se neproniknutelnými houštinami pralesa. Jejich společníky jsou tam divoká zvířata. Denním pokrmem jsou jim lesní kořínky, divoké plody, a mají-li na lovu štěstí, i ptáci, veverky a opice.

Semangové jsou kočovníky v pravém slova smyslu. Jejich touha po změně místa je tak mocná, že nikde dlouho nevydrží. Proto jsou jejich obydlí a jejich zařízení nanejvýš jednoduchá. Jejich obydlí jest přístřešek zhotovený z dlouhého a širokého lupení. Několik rozpoltěných tyčí bambusových, položených na zemi tvoří lůžko, kde si za dne hovějí a v noci klidně odpočívají. Co do nářadí, dlužno na prvém místě uvésti zbraně, totiž foukačku — trubičku na vyfukování šípů — a luk, pokud se ho ještě užívá. Pak parang čili křovácký nůž, výměnou získaný od Malajců, velmi ceněný pro platné služby, jež prokazuje Orang-utanům v pralese, v neproniknutelných spletích lian. V žebroví velkých listů přístřešku visí vaky a váčky, které hotoví ženy často velmi vkusně z pandanového listí. Těchto baťochů se užívá při sbírání lesních kořínků a plodů i ku přenášení celého majetku při změně pobytu. Někde v rohu stojí zašpičatělá, od hlíny zamazaná dřevěná tyč; jí vyrývala žena ráno kořínky ze země. Jiného nářadí pro vzdělání půdy Semangové neznají. Obdělávání půdy jest jim docela neznámo.

K čerpání vody z potoka slouží jim bambusová roura, která i s přístřeškem zůstane při stěhování na místě. Jestiť bambusu všude tolik, že si možno nádobí toho druhu všude velmi snadno opatřiti. Bambus je Semangovi tak potřebný, že bez něho býti nemůže. Kde není bambusu, tomu místu se Semang vyhne. Žije v bambusové době. Nevyšinul se ještě k tomu, aby si mohl připraviti kamenné nádobí. Z bambusu si připravuje foukačku a šípy, jež otravuje jedem ipoh, toulec, ba i hřeben, ornamenty bohatě zdobený, který si jeho manželka jako ozdobu zastrkuje do hustých vlnitých vlasů, jež obklopují hlavu v podobě vlněné čepice, anebo jako drdol nad tylem vynikají. Také hudební nástroje jsou z bambusu. Hudebníci dřepí na zemi a bijí jakýmsi pletivem o dlouhé tyče, anebo ženy a dívky bijí bambusovými rourami o zemi, až to v pralese duní.

Semangové jsou malé postavy, zvýší 130—155 cm. Barva pleti je tmavohnědá, hlavu kryjí kučeravé, jako vlna měkké vlasy Afričanů. Odtud pochází i název jim dávaný, Negrito.

Počet těchto Negritů odhaduji na 2000 osob, různících se na šest kmenů s různou řečí. Jsou odsouzeni k vymření; nenasytná evropská civilisace, nutící Malajce postupovati stále víc a víc do vnitrozemí, pěje jim pohřební píseň.

Kočovný způsob života je příčinou, že nemají nikdy žádných chatrčí. Kde se na několik dní zastavili, vystaví narychlo přístřešek proti větru a nepohodě. Oděvem jsou jim bylinná vlákna, tráva a rozklepaná kůra stromu. Rádi nazývají oheň svým šatem, an je zahřívá, hlavně za chladných a vlhkých nocí.

Nářadí mají málo, a to je bambusové. Neznají hrnců; bambusové roury jsou jejich nádoby na vodu i na vaření. Původně neměli ani železných nožů. Také neznají železa zpracovati. Přiostřený bambus jim konal touže službu.

Když jsem mluvil o kmenech, nesmíme si představovati nějaké společné svazy s náčelníky, nýbrž pouze skupiny rodin. Otec je váženou osobností v ležení, avšak nikterak vládcem dospělých. Každý dělá, co se mu líbí, ač projevuje mladší starým a chorým pozornost a má k nim ohledy.

Rodina je řádně zřízena, ale jest jediným společenským zřízením. Jest-li manželství požehnáno dětmi, jest i trvalé. Rodiče setrvají v tom případě pohromadě až do smrti. Mladší manželství bývají častěji rozlučována, nehodí-li se snoubenci k sobě. Mluvím úmyslně o manželství, jelikož jest opravdu při něm jakýsi způsob veřejné smlouvy, která při rozchodu bývá rušena. Není tu nějaké libovůle. Cizoložství je velikým zločinem a bývalo prý za starodávna trestáno utlučením do smrti. Ač je theoreticky mnohoženství dovoleno, a v jednotlivých případech se u Semangů i vyskytuje, přece prakticky panuje vlastně jednoženství.

Stupeň mravnosti jest vysoký. Vražda a krádež jsou neznámy. Osobní majetek se vyskytuje a jest i uznáván. Každý dospělý muž má osobní právo na určité ovocné a jedovaté stromy, jichž užívati přísluší jemu samotnému. Starším členům náležejí určitá území do jisté vzdálenosti. Opilství je věcí neznámou, ježto neznají přípravy alkoholu. Semang jest ale velice nedůvěřivým a bojácným. V nebezpečí sahá rád ke lži a nedrží se pak daného slova. To se však neděje ze zbabělosti, neboť se dovede zmužile postaviti divoké zvěři v lese. Před cizím člověkem však prchá a vyhýbá se mu co nejvíce.

Apoštolský sněm.

Napsal Dr. Tomáš Hudec. (Č. d.)

Čteme-li mnohá rationalistická pojednání o Skutcích ap, tu vidíme, že jejich postup hřeší proti základní zásadě historické kritiky. Quilibet habendus est bonus, nisi probetur malus: tato zásada platí i pro historii a při posuzování historických spisovatelů. Domnělé nesouvislosti, mezery a nedopatření, která jedni uznávají a druzí popírají, nejsou takovým důkazem, který by historickou věrohodností Lukášovou mohl otřásti. A pak pro dobu, kterou popisuje, je svatý Lukáš, vyjma kusé a nečetné narážky v listech svatého Pavla, pramenem j e d i n ý m, a je vyloučena možnost kontrolovati jeho údaje jinými soudobými prameny. V takovém případě je jedině správným věrohodnost spisovatele uznávat a neodstupovat od ní dotud, dokud není jeho nespolehlivost s naprostou jistotou prokázána. Důkazu takového však ještě nikdo nepodal. Když rationalisté přes to svatému Lukáši věrohodnost upírají, tu opouštějí přesnou historickou methodu a tím i historickou vědu a ocitají se svými dohady a hypothesami v doméně subjektivní obrazotvornosti. Skutečná věda to není!

Proti věrohodnosti svatého Lukáše nesmí se uvádět, že má ve svém spise ř e č i, které po způsobu klasických spisovatelů vkládá do úst vynikajícím mužům, které však nikdy prosloveny nebyly. Nikdo nebude tvrdit, že řeči ve Skutcích apoštolských jsou stenograficky věrným protokolem, jak ten nebo onen muž mluvil při rozličných příležitostech. Autor chce pouze podati čtenáři stručný výtah a zhuštěný obsah proslovů, které však ve skutečnosti proneseny byly. To s historickou pravdou nikterak není v odporu.

Posléze svatý Lukáš, jako každý člověk má svoje přednosti a vady, zvláštnosti, slovem svoji individualitu. Individualita ona se jeví, jak přirozeno, též v jeho díle jak ve slohu a způsobu podání tak i v obsahu. Tak tomu jest u každého historika. Historické pravdě to zase není ani v nejmenším na ujmu.

Předpokládáme-li tudíž v tomto pojednání naprostou věrohodnost Skutků ap v každém směru a v každé příčině, tu můžeme směle říci, že postupujeme dle přesné methody historické vědy.

Po těchto předběžných poznámkách přistoupíme k rozboru 15. hlavy Skutků ap pojednávající o Apoštolském sněmu.

1. A tu někteří příchozí z Judska učili bratry: Nedáte-li se obřezati podle obyčeje Mojžíšova, nemůžete býti spaseni. 2. Protože povstal spor a hádka nemalá mezi Pavlem a Barnabášem a jimi, ustanovili, aby Pavel a Barnabáš a někteří jiní z nich vystoupili k apoštolům a starším do Jerusalema k vůli oné sporné věci.

Jevištěm, kde se tyto věci odehrávají, jest Antiochie, kam se Pavel a Barnabáš po první apoštolské cestě vrátili a kde nemalou dobu prodlévali. (Sk ap 14, 28.) Dle chronologie života svatého Pavla, pokud se dá určit, jsme tu asi v roce 50.

Jak už dříve řečeno, založili v Antiochii (Sk ap 11, 20) někteří obrácení hellenisté z Cypru a Cyreny po smrti svatého Štěpána první křesťanskou obec z pohanů, od nichž nežádali ani obřízky ani plnění Mojžíšova zákona. Barnabáš poslaný z Jerusalema do Antiochie schválil postup věrozvěstů, ba sám z Tarsu povolal do Antiochie Pavla, aby zde apoštolsky působil. Byli v Antiochii též obrácení židé, ale ti tvořili nepatrnou menšinu a, jak se zdá, přizpůsobili se ve způsobu života spolubratřím z pohanství, t. j. nezachovávali levitických předpisů Zákona, což jim bylo tím snazším, protože židé v diaspoře nebrali to s předpisy Zákona — vyjma ovšem obřízku — tak přísně jako židé v Palestině, kteří stáli pod vlivem farisejských učitelů Zákona.

Příchozí judaisté, kteří sem přišli z Judska, t. j. z Jerusalema, vnesli do klidného rozvoje antiochijské obce rušivý ton. Počali učiti, že obřízka je nutnou podmínkou k dosažení spásy, t. j. k účasti na království mesiášově, a v důsledku toho vyslovili požadavek, že pohané, kteří uvěřili v Krista, musejí se podrobiti obřízce.

Kdo byli oni ‚někteří‘? — Není pochyby, že byli z kruhu těch, o nichž se praví dále ve verši 5., že byli stoupenci sekty farisejské, kteří uvěřili v Krista, a kteří při jednáních jerusalemských stáli v čele oposice. Byli snad z počtu oněch ‚učitelů a proroků‘, kteří chodili z místa na místo hlásajíce evangelium. Takové kočovné kazatele zná vedle řádné hierarchie ještě Didache (11, 7—12, 5), která při té příležitosti upozorňuje, že bývali mezi nimi často lidé pochybného rázu. Svatý Epifanius ví dokonce (Adversus haereses 28, 1), že to byl Cerinth, jenž ony bouře v Antiochii vyvolal! V každém případě je správně charakterisuje svatý Pavel, když je

nazývá (Gal 2) ‚falešnými bratřími, kteří se vplížili, aby vyzkoumali svobodu naši, jakou máme v Kristu Ježíši, aby nás uvedli v porobu Zákona'. Podnětem jejich vystoupení byly obavy, že židovský živel úplně zanikne, budou-li pohané bez obřízky tak četně do Církve vstupovat, a tím že se stane nemožným ono pozemské mesiášské království, jehož uskutečnění právě od křesťanství čekali. Nebyli vysláni ani od apoštolů ani od starších jerusalemských, ale od oné judaistické kliky, která už dříve v Jerusalemě byla (Sk ap 11, 2) a která nyní tím usilovněji chtěla svoje zásady prosaditi. V Antiochii požadovali pouze obřízku jako věc nejpřednější a nejdůležitější. Ostatní předpisy Zákona nechávali prozatím stranou, snad proto, poněvadž i sami židé v diaspoře byli v jejich plnění hodně laxní.

Pavel a Barnabáš vystoupili ovšem rázně proti této agitaci a se vším důrazem hájili svobodu křesťanů od Mojžíšova zákona.

I když antiochijští křesťané zůstali velkou většinou Pavlovu učení věrnými, přece spory a hádky judaisty vyvolané způsobily mezi nimi znepokojení a obecné vzrušení. Pokoj, jaký dosud v Antiochii vládl, a bratrské spolužití všech křesťanů bez rozdílu původu bylo ohroženo. Proto křesťanská obec se usnesla předložiti celou spornou záležitost apoštolům a starším v Jerusalemě k rozhodnutí. Bylo to za daných poměrů nejlepší a nejrozumnější. Kodex D Cantabrigiensis a dle něho i Zahn[1]) ve svém komentáři praví, že ono usnesení či nařízení vyšlo od judaistů v Antiochii. Ale i když sloveso ‚ustanovili' nemá podmětu, přece dle přirozeného kontextu přímo se vnucuje, že původcem usnesení nebyli judaisté, ale antiochijská obec.

Rozhodnutí ono a ochota, s jakou se svatý Pavel s Barnabášem postavil v čelo poselství, ukazuje nám jasně, jak živě si od nej-

[1]) Theodor Zahn, Die Apostelgeschichte des Lukas. Leipzig 1921. S. 498. — Západní text Skutků apoštolských representovaný především zmíněným kodexem D obsahuje četná různočtení, která nemají obvyklý ráz variantů (přepsání, omyly, úmyslné opravy za účelem objasnění nebo upravení textu), ale náš obvyklý text na mnohých místech až nápadně osvětlují. Vznik tohoto textu (který se označuje obyčejně A, kdežto náš obvyklý text mívá siglum B) je dodnes záhadou. Dle Blassa vydal svatý Lukáš Skutky ve dvojí recensi: první recense A byla určena Theofilovi a jest uchována v textu západním, recense druhá, poněkuď zkrácená a upravená, je náš obyčejný text B. Tuto heorii vedle Zahna hájí také Belser a jiní. Druzí ovšem stejně horlivě ji popírají. Nicméně mnohá čtení A jsou jistě původní.

starších dob byla celá Církev vědoma své závislosti na nejvyšší ústřední autoritě, kterou představovali apoštolé, a především hlava Církve, svatý Petr.

Pavla a Barnabáše doprovázeli také *někteří jiní z nich*, t. j. z členů obce antiochijské. Z listu ke Gal 2, 1 víme, že v této družině byl mezi jinými také Titus, druh a pomocník svatého Pavla. Nadaného a Bohem osvíceného muže, který byl původem pohan a tedy neobřezán, vzal Pavel s sebou úmyslně jako živé argumentum ad hominem, aby tak názorně ukázal v Jerusalemě, jaké utěšené plody křesťanství mezi pohany vydává.

3. *Oni tedy vyprovozeni byvše církví, procházeli Fenicii a Samařsko vypravujíce o obrácení pohanů; a způsobili velikou radost všem bratřím.*

Členové křesťanské obce antiochijské doprovodili poselství značný kus cesty. Ukázali tím nejen živý zájem o věc, o niž se jednalo, ale i úctu a lásku k oběma apoštolům, Pavlovi a Barnabášovi, na jejichž straně v judaistickém sporu zcela stáli. Podobně doprovázeli svatého Pavla křesťané v Miletě k lodi (Skut ap 20, 38), v Tyru (21, 3), v Cesareji (21, 16).

Svatý Pavel nepoužil lodního spojení ze Seleucie do Ptolemaidy nebo Cesareje, což by bylo kratší a pohodlnější, ale zvolil raději delší cestu po suché zemi. Rozhodl při tom jeho úmysl navštíviti křesťanské obce ve Fenicii a v Samařsku; jednak chtěl je poznati a navázati s nimi osobní styky, jednak je chtěl potěšit a ve víře upevnit zprávou, jaké utěšené pokroky činí křesťanství v pohanském světě. Útěchy takové potřebovaly zvláště křesťanské obce v Palestině, kde jim v oné době bylo zakoušeti od nevěřících židů veliká pronásledování, jak nám dosvědčuje sám svatý Pavel 1 Thess 2, 14—16).

Ve Fenicii bylo kázáno evangelium hned za pronásledování, jež vypuklo po smrti svatého Štěpána, a to uprchlíky z Jerusalema (11, 19). Neznáme jména oněch věrozvěstů, ale vidíme výsledek jejich apoštolské práce: křesťanské obce v těchto krajinách! Že takové obce existovaly v Tyru a Ptolemaidě, dovídáme se ze Skutků ap (21, 7).

V Samařsku hlásal nauku Kristovu svatý Filip jáhen (Sk ap 8, 5) a byli tam činni také apoštolé Petr a Jan (8, 14).

Cesta, kterou se družina ubírala, vedla asi podle pobřeží až do Ptolemaidy, odkudž zabočili na východ do vnitrozemí a obvyklou cestou galilejských poutníků dorazili přes Samařsko do Jerusalema. — Vezmeme-li v úvahu tehdejší způsob cestování a zastávky v křesťanských obcích, můžeme trvání cesty z Antiochie do Jerusalema odhadnout na tři až čtyři týdny.

4. Přibyvše tedy do Jerusalema, byli přijati od církve i od apoštolů a starších i zvěstovali, jak veliké věci Bůh učinil s nimi. 5. Tu povstali někteří ze sekty farisejské, kteří byli uvěřili, pravíce: Je třeba obřezati je a naříditi, aby zachovávali zákon Mojžíšův.

V líčení Skutků ap je dosti jasně naznačeno, že jednání v Jerusalemě po příchodu Pavla a Barnabáše vyplnila celkem tři schůze, z nichž první a třetí byly veřejné, t. j. konané za účasti všech věřících, kdežto druhé schůze soukromé se súčastnili pouze apoštolové a starší. Hořejší dva verše se vztahují na první schůzi veřejnou.

Z apoštolů, kteří byli přítomni, uvádí list ke Gal (2, 9) tři: Jakuba, Petra a Jana, kteří byli jakoby ‚sloupy celé Církve'.

Jakub je apoštol Jakub Mladší, příbuzný Páně a první biskup jerusalemský. Jako takový vystupuje ve Skutcích ap 12, 17; 21, 18. Z toho, že jej svatý Lukáš a také svatý Pavel ve všech svých listech jmenují prostě Jakubem bez jakéhokoliv bližšího označení, jasně vyplývá, že po smrti Jakuba, syna Zebedeova, byl v tehdejší Církvi pouze jediný vynikající muž tohoto jména a že nemohlo vzniknout nedorozumění, když vyslovil někdo jméno ‚Jakub' bez dalšího přídomku. Je tedy neodůvodněným rozlišovati, jak činí většina protestantů, Jakuba, ‚bratra Páně' a biskupa jerusalemského, jako různou osobu od Jakuba, syna Alfeova, apoštola. — Jakub až do své mučenické smrti v roce 62. dlel neustále v Jerusalemě a co nejpřísněji zachovával Mojžíšův zákon (Eusebius H. E. II, 23), takže z této příčiny se těšil veliké vážnosti i u nevěřících židů.

Petr dle Skutků ap po svém zázračném vysvobození ze žaláře (12, 17) odešel ‚na jiné místo'. Místem tím byl dle starého podání Řím, kam prý Petr přišel druhého roku vlády Klaudiovy. Po smrti Heroda Agrippy v r. 44., kdy Palestina se dostala pod správu římskou, mohl se Petr klidně vrátiti do své palestinské vlasti, pro-

tože tam jeho životu už nehrozilo žádného nebezpečí. Nebyl to snad známý dekret Klaudiův, jímž byli všichni židé z Říma vypuzeni, který byl příčinou, že Petr opustiv Řím, přišel do Jerusalema?

Svatý Jan, jak se zdá, až do doby Apoštolského sněmu dlel stále v Jerusalemě, čímž nejsou vyloučeny kratší apoštolské cesty, jako byla třeba ona cesta do Samařska. K Jerusalemu jej poutala péče o Matku Páně, kterou umírající Vykupitel mu svěřil a která tam dle podání zesnula r. 45. nebo 48. Do Malé Asie a do Efesu přibyl svatý Jan pravděpodobně až po smrti Pavlově před propuknutím židovské války.

Byli-li tehdy v Jerusalemě také někteří z ostatních apoštolů, a kteří to byli, nelze naprosto říci. Důvěřujeme-li starému podání, že apoštolé nejprve společně působili v Jerusalemě a dvanáctého roku po nanebevstoupení Páně rozešli se do různých končin světa hlásat evangelium, pak můžeme říci s jakousi pravděpodobností, že z ostatních apoštolů nebyli tehdy v Jerusalemě buďto žádní anebo jenom nemnozí.

Vedle apoštolů jsou uvedeni jako účastníci schůze také ‚starší' — presbyterové. Presbyterové bývali v nově založených obcích ustanovováni (Skut ap 14, 22) vkládáním rukou a modlitbou a úkolem jejich bylo jednak vésti správu obce, jednak vykonávati liturgické úkony. Všichni starší jedné obce tvořili sbor — presbyterium, jehož představený dostal později název episkopos-biskup. V apoštolských dobách se totiž obou názvů presbyteros a episkopos užívalo jak o kněžích tak o biskupech bez rozdílu. Jak patrno, úřad a postavení starších bylo úplně totéž jako našich kněží.

V první schůzi podávali především Pavel a Barnabáš zprávu o tom, jak veliké věci učinil Bůh s nimi, t. j. skrze ně. Vypravovali, jak mnoho pohanů uvěřilo v Krista, jak Bůh potvrzoval jejich kázání četnými zázraky (Skut ap 15, 12; 19, 11), jak četné křesťanské obce založili, jak v těchto obcích náboženský život utěšeně vzkvétal, jak Bůh obráceným pohanům uštědřoval mimořádné dary, charismata proroctví, glossolalie (Gal 3, 2) atd. Tím vším dal Bůh jasně najevo, že dílo Pavlovo a Barnabášovo je mu milým a že tedy přijímání neobřezaných pohanů je v plném souhlase s vůlí jeho.

Důvody tyto Pavlem výmluvně přednesené nepřesvědčily však judaistů, kteří hned v první schůzi opět vystoupili s požadavkem,

že pohané, mají-li se státi členy mesiášského království a dojíti spásy, musejí se předem dát obřezat a vzít na sebe i ostatní závazky Zákona. O judaistech, kteří před tím vyvolali v Antiochii bouři, lze předpokládat, že, když ne všichni, tedy aspoň někteří se vrátili do Jerusalema, už z té příčiny, aby svým stranníkům podali informace o tom, co se stalo. Nelze si ovšem myslit, že by cestu z Antiochie do Jerusalema konali v družině Pavlově.

Z listu ke Gal zdá se, že nejvíce judaisty podráždila přítomnost Titova, a že tudíž požadavek obřízky pohanů nebyl vysloven jen theoreticky, ale týkal se konkrétně osoby Tita, na jehož obřezání se vším úsilím naléhali.

6. I sešli se apoštolové a starší, aby uvážili tuto věc. 7. A když došlo k veliké rozpravě (diskusi), Petr řekl k nim: Muži bratři, vy víte, že (již) před dávným časem mezi námi vyvolil si Bůh, aby pohané z úst mých slyšeli slova evangelia a uvěřili. 8. A Bůh, znatel srdcí, vydal jim svědectví dav jim Ducha svatého stejně jako nám 9. a žádného rozdílu neučinil mezi námi a nimi vírou očistiv srdce jejich. 10. Nuže tedy, co pokoušíte Boha vkládajíce na šíji učeníků jho, jehož ani otcové naši ani my nemohli jsme snésti? 11. Ale skrze milost Pána Ježíše Krista věříme, že dojdeme spásy stejně jako oni. — 12. I zmlklo celé shromáždění a poslouchalo Barnabáše a Pavla vypravovati, jak veliké divy a zázraky Bůh učinil mezi pohany skrze ně.

Ve verši 6. autor počíná líčit novou schůzi apoštolů a jerusalemských starších s Pavlem a Barnabášem, a to pravděpodobně onu soukromou schůzi, o které svatý Pavel mluví v listu ke Gal 2, 2. Pravíme úmyslně pravděpodobně, protože vykladatelé zde nejsou jednoho mínění.

Někteří (Belser, Steinmann, Camerlynck[1]) míní, že o oné privátní schůzi svatý Lukáš vůbec nemluví, ale přechází ji zcela mlčením. Od verše 6. až do konce mluví prý se o druhé veřejné schůzi, na níž bylo učiněno rozhodnutí v projednávaném

[1]) Camerlynck, Actus Apostolorum. Brugis 1923. Str. 267.

sporu o závaznosti Zákona. Výklad tento má jakousi oporu ve verši 12., kde se mluví o ‚celém shromáždění', jež poslouchalo Barnabáše a Pavla: výraz ten prý označuje všechny věřící obce jerusalemské. Tak i kodex D, hlavní representant západního textu, už ve verši 6. čte: apoštolové a starší ‚s celým shromážděním'.

Jacquier,[1]) zase odtrhuje verš 6. od následujícího 7. a praví, že verš 6. jedná o řečené soukromé schůzi a ve verši 7. počíná dle něho vypravování o schůzi veřejné, které sahá až do konce, t. j. do verše 29.

Dle názoru našeho, jak už zmíněno, sahá popis druhé soukromé schůze od verše 6. až do 21. ‚Celé shromáždění' ve verši 12. neoznačuje všechny křesťany jerusalemské, ale jen všechny osoby schůzi přítomné. Okolnosti svolání takové soukromé schůze přímo vyžadovaly. Četně navštívené veřejné shromáždění bylo nejméně vhodným místem, aby se na něm projednávala otázka tak choulostivá, jako byla závaznost Mojžíšova zákona.

Na místě klidné rozvahy snadno se tu mohly dostati ke slovu vášně, které by byly zmatek a nedorozumění ještě zvětšily. Právě proto mužové stojící v čele Církve sešli se v soukromí, aby tu v bratrské lásce pohovořili a pojednali o sporném předmětu. Došlo i při této schůzi k živé a pohnuté rozpravě či diskusi, což při tvrdošíjnosti judaistů nemůže překvapovat. Obě strany uváděly svoje důvody pro a proti. Jakými argumenty a jakým způsobem svatý Pavel hájil svoje přesvědčení, to nám názorně ukazují ony části listů ke Gal (3, 1—4) a k Římanům (4, 1—25; 7, 1—25), kde svatý Pavel dokazuje, že Zákon, který byl jenom vychovatelem ke Kristu, ztratil jeho smrtí na kříži svůj smysl a tím i svou závaznost. Z polemiky svatého Pavla proti judaistům, s kterou se v jeho listech tak často potkáváme, můžeme si zase utvořiti úsudek, jakými důvody se oháněli protivníci Pavlovi.

Konečně ujal se slova svatý Petr jako nejvyšší autorita a hlava Církve. Třeba svatý Lukáš jen kratičce podává hlavní myšlenky z jeho řeči, i z toho mála lze viděti, jak jeho řeč vynikala rozvahou, umírněností a velebným klidem, při tom však také ráznou rozhodností. Kodex D dí, že Petr ujal se slova ‚v Duchu', kteryžto dodatek není sice původní, ale velmi dobře vystihuje ráz slov

[1]) Jaquier, Les Actes des Apôtres. Paris 1926. Str. 447.

Petrových, v nichž tento osvícen Duchem svatým shrnuje výsledek debaty a zároveň prohlašuje svoje rozhodnutí.

Není pochyby, že případ, na který svatý Petr na počátku svojí řeči (v. 6—9) naráží a při němž Bůh jej vyvolil, aby pohané z úst jeho slyšeli slovo evangelia, jest obrácení setníka Kornelia v Cesareji. Stalo se to asi v roce 36—38. Mohl tedy svatý Petr zcela dobře říci, že to bylo ‚před dávným časem', vždyť v roce 59. Mnason, u něhož svatý Pavel přenocoval na cestě do Jerusalema (Sk ap 21, 16), sluje ‚dávným' učeníkem, t. j. křesťanem.

Bůh tehdy při obrácení Korneliově zřejmě ukázal Petrovi, že i neobřezaní pohané mohou býti stejně přijímáni do lůna Církve jako židé, a že Bůh nečiní žádného rozdílu mezi věřícími, ať už pocházejí z pohanství nebo ze židovství. Bylo to patrno jednak z vidění, které měl Petr (Sk ap 10, 10—16), jednak z toho, že pohanům v domě Korneliově se dostalo Ducha svatého s darem glossolalie ještě dříve než byli pokřtěni (10, 44). Vůle boží byla tu tak patrnou, že Petr v Jerusalemě proti těm, kteří mu jeho počínání vytýkali, hájil se prostě slovy: ‚Kdož jsem byl já, abych mohl brániti Bohu!'

Židé považovali pohany za nečisté, protože neměli na těle znamení vyvoleného národa, obřízky. Bůh však, tak prohlašuje Petr, zná srdce lidské a hledí na smýšlení srdce, a proto on sám očistil ony pohany, když viděl upřímnou a živou víru, jakou bylo jejich srdce naplněno. Víra očistila srdce jejich, i když tělo jejich zůstalo neobřezáno!

Počínání judaistů, kteří žádají od pohanů obřízku a plnění Zákona, a tím vkládají na jejich šíji nesnesitelné jho, označuje svatý Petr jako ‚pokoušení Boha'. Boha lze pokoušeti per diffidentiam nebo per praesumptionem. Per diffidentiam jej pokouší ten, kdo mu nedůvěřuje tam, kde má právo i povinnost mu důvěřovati. A tak opravdu Boha pokoušeli oni judaisté, protože odpírali a nedůvěřovali jeho jasně projevené vůli dovolávajíce se při tom neprávem jeho autority, a tím ho takořka vyzývali, aby svou vůli znova a jasněji ukázal. Jejich jednání bylo nejen pošetilé, ale i hříšné.

Verš 11. obsahuje základní thesi nauky svatého Pavla, tolikráte v jeho listech opakovanou, že totiž jedinou cestou ke spáse není Zákon, ale milost, kterou nám Kristus svou smrtí na kříži získal a jíž se člověk stává účastným živou vírou v Krista. Že to není myšlenka, kterou snad Lukáš z učení Pavlova převzal a sem vložil,

nýbrž že byla opravdu také přesvědčením samého Petra, to vyplývá z listu ke Gal, kde svatý Pavel dí nejen svým, ale i Petrovým jménem: ‚My jsouce rodem židé, a nikoli z pohanů hříšníci, avšak vědouce, že člověk nedochází ospravedlnění ze skutků zákona, nýbrž skrze víru v Ježíše Krista . . .‘ (2, 15). Toto ‚my‘ zahrnuje v sobě, jak v kontextu patrno, nejen Pavla, ale i Petra, k němuž se svatý Pavel svými slovy obrací. Učení o ospravedlnění skrze víru nebylo naukou samého Pavla, ani Petra, ale všech křesťanů vůbec.

I zmlklo celé shromáždění! — Slova ta jasně vyjadřují účinek Petrovy řeči na přítomné. Nikdo se neodvážil pozvednouti hlasu proti autoritě Petrově ani něco namítati proti jeho rozhodnutí, když prohlásil, že není dovoleno vkládati jho zákona Mojžíšova na šíje pokřtěných pohanů. Petrus locutus est, causa finita est!

Schůze před tím bouřlivá a neklidná se nyní utišila. Barnabáš a Pavel se v nastavším tichu opětně ujali slova, vypravujíce, jak Bůh divy a zázraky potvrdil a schválil jejich kázání a missijní praxi. Barnabáš je jmenován na prvním místě, protože se ujal první slova, jelikož byl v kruhu jerusalemských křesťanů dobře znám a těšil se mezi nimi veliké vážnosti. (Sk ap 4, 36.)

13. Když pak oni umlkli, ujal se slova Jakub řka: Muži bratři, poslyšte mne! 14. Šimon vypravoval, kterak Bůh poprve vzhlédl na pohany, aby z nich si zjednal lid pro jméno svoje. 15. A s tím se srovnávají slova proroků, jakož jest psáno:
16. Potom se vrátím
a znova vzdělám stánek Davidův, jenž se rozpadl,
a zříceniny jeho znova postavím
a vztyčím jej,
17. aby vyhledávali Pána ostatní lidé
a všechny národy, nad nimiž jest jméno moje vzýváno:
dí Pán, jenž činí tyto věci,
18. jež jsou známy od věků.
19. Protož já soudím neznepokojovati těch, kteří z pohanů se obrátí k Bohu, 20. ale napsati jim, aby se zdržovali poskvrnění modlami, smilstva, udáveného a krve. 21. Neboť Mojžíš má od dávných pokolení po městech ty, kteří ho hlásají, jelikož v synagogách bývá každou sobotu čítán.

Když Pavel a Barnabáš skončili svoji řeč, ujal se slova svatý Jakub, příbuzný Páně. Jeho asketický život a přísné plnění předpisů Zákona bylo obecně známo, a těšil se z té příčiny nejen u židokřesťanů, ale i u nevěřících židů největší vážnosti. Jako židé celého světa viděli v Jerusalemě své duchovní a náboženské centrum, tak i židokřesťané pohlíželi k Jerusalemu jako ke svojí metropoli a ctili Jakuba, jerusalemského biskupa, jako svého patriarchu a svoji hlavu. Vůdcem judaistů, jak někteří usuzují z Gal 2, 12, nebyl, ač tito se na jeho příklad odvolávali. Naopak i on zavrhoval jejich požadavky jsa v té věci v úplné shodě s oběma apoštoly, Petrem a Pavlem.

V první části své řeči Jakub navazuje na to, co Petr vypravoval o obrácení Korneliově, a uvádí delší citát z proroka Amosa (9, 11—12), z něhož plyne, že nejen židé, ale i ostatní národové celého světa budou míti účast na království, které založí Mesiáš. Svatý Lukáš jako všude jinde tak i zde uvádí proroctví Amosovo dle znění Septuaginty, třebaže svatý Jakub jistě citoval text hebrejský, který se od překladu LXX liší, ne sice smyslem, ale slovy.[1])

Hlavní důraz v proroctví Amosově leží na slovech: ‚aby vyhledávali Pána ostatní lidé a všichni národové'. Tím je jasně vysloveno, že na obnoveném království Davidově budou míti podíl nejen lidé, ale i všichni ostatní národové světa. Počátek realisace proroctví Amosova a všech podobných předpovědí, jež jsou u starozákonních proroků tak četné, vidí svatý Jakub právem v tom, že zásluhou Pavla a Barnabáše pohanský svět přijímá evangelium Kristovo a vstupuje do Církve jím založené.

V řeckém textu sv. Lukáše místo obvyklé grecisované formy jména ‚Simon' vyskytuje se pozoruhodný tvar ‚Symeon', který podobně jako v 2. listu Petrově (1, 1) je věrným přepisem původního hebrejského názvu ‚Sim'ûn': doklad to, že Lukáš k řeči sv. Jakuba měl před očima spolehlivý aramský nebo hebrejský původní pramen.

[1]) V hebrejském textu ono místo zní: V onom dni vzdělám příbytek Davidův, který se rozpadl, a opravím jeho trhliny a postavím jeho zříceniny a obnovím ho, jak byl od věků, aby Israel dostal v moc zbytky Edomu i všechny národy, nad nimiž bylo vzýváno jméno moje, dí Pán, který činí toto.

Překladatel LXX četl a d a m místo E d o m a i d r e š û (hledají) místo j i r š û (dostati v moc), čímž vznikl smysl od původního znění poněkud odlišný.

Než i v hebrejském textu Amos předpovídá, jak Mesiáš znovuzřídí Davidovo království, které potom v sobě zahrne nejen Edom, ale i všecky národy světa. Věcně praví text LXX totéž.

Slova, jimiž sv. Jakub Amosovo proroctví končí: ‚jež jsou známy od věků', nejsou ani v textu hebrejském ani v LXX; jsou, jak se zdá, dodatkem samého svatého Jakuba. Také znění těchto posledních slov je kriticky dosti nejisté.

Poněvadž Bůh Petrovi zřejmě zjevil svou vůli při obrácení Korneliově, a dále, poněvadž proroci, jako Amos, předpověděli podíl pohanů na království Mesiášově: z těchto dvou důvodů soudí Jakub, že pohané obrácení ku křesťanství nemají býti znepokojováni požadavkem obřízky a zachovávání Zákona. Souhlasí tedy zcela s Pavlem a Petrem, že pohanokřesťané jsou úplně prosti každého takového závazku.

V druhé části své řeči svatý Jakub podává návrh, který můžeme nazvati iniciativním. Obráceným pohanům má býti totiž písemně uloženo jako povinnost, aby se varovali některých věcí, a to: poskvrnění modlami, smilstva, udáveného a krve. Tyto čtyři požadavky byly všemi přítomnými schváleny — také Pavlem a Barnabášem — a byly pojaty do dekretu, který byl písemně poslán církvím v Antiochii, Syrii a Cilicii (15, 29). Ještě na jednom místě ve Skutcích apoštolských (21, 25) přicházejí tyto čtyři požadavky — zvané obyčejně klausulemi Jakubovými — a to v hovoru, který měl svatý Jakub s Pavlem po jeho návratu z třetí apoštolské cesty do Jerusalema.

O smyslu a účelu těchto čtyř klausulí Jakubových pojednáme podrobně při rozboru dekretu Apoštolského sněmu. Svatý Jakub chtěl jimi dosíci toho, aby pohané obrácení ku křesťanství tam, kde žili pospolu s židokřesťany, vystříhali se některých věcí, které jak židé, tak i židokřesťané měli ve veliké ošklivosti a které by u nich byly působily pohoršení. Zachováváním oněch požadavků mělo býti zabráněno pohoršení a mělo býti umožněno bratrské spolužití ve smíšených obcích skládajících se z obrácených pohanů i židů, hlavně pak účast na společných agapách, jež bývaly sloučeny se slavením Eucharistie.

Svoji řeč končí svatý Jakub slovy: ‚Neboť Mojžíš má ode dávných pokolení ty, kteří ho hlásají, jelikož v synagogách bývá každou sobotu čítán'. Slovy těmi chce jistě Jakub odůvodniti to, co v předchozím řekl. V krajích, o něž se jednalo, t. j. v Antiochii, Syrii a Cilicii byla četná židovská diaspora a nebylo většího města, kde by židé neměli své synagogy. Každé soboty předčítal se tam Zákon, a slyšeli jej nejen židé a proselyté, ale i pohané, kteří přicházívali

do synagog buď ze zvědavosti anebo z náboženského zájmu. Židé rádi jim dovolovali přicházeti tam; byltě to jeden z osvědčených prostředků, kterým židé v pohanském světě získávali četné proselyty.

Ale záhadnou je souvislost těchto slov sv. Jakuba s tím, co předchází. Zdá se skoro, že tu Lukáš nějakou myšlenku vypustil, takže je nejasno, proč sv. Jakub na onen známý fakt poukazuje, a co tím chce dokázat.

Zahn[1]) myslí, že Jakub těmi slovy dokazuje, proč nemá býti obráceným pohanům ukládáno jho zákona Mojžíšova. Pohané v diaspoře mají všude možnost slyšet Mojžíšův zákon a seznámit se s jeho požadavky; je to jejich věcí, chtějí-li se dát obřezat a zachovávat Zákon, jehož požadavky se jim snad zamlouvají. Těm, kteří mezi pohany káží evangelium, nesmí býti ukládano, aby mezi pohany Mojžíšův zákon šířili neb od nich zachovávání jeho předpisů žádali.

Na první pohled je patrna nucenost tohoto výkladu. Převážná část exegetů myslí, a to právem, že svatý Jakub chce odůvodnit, proč obrácení pohané se mají oněch čtyř věcí varovat. Ale i tu se rozcházejí mínění, kde leží vlastní podstata důvodu.

Někteří myslí (Knabenbauer[2]), že tím důvodem je zřetel na nevěřící židy: poněvadž zákon se v diaspoře stále předčítá a všichni židé mají proto odpor proti oněm věcem, jež zákon zakazuje, je tudíž třeba míti jakýsi ohled, aby nebyli od křesťanství příliš odpuzováni. — Camerlynck[3]) míní, že tu rozhodoval zřetel na židokřesťany: Haec prohibenda sunt gentilibus, quia Moyses, qui singulis sabbatis praelegitur, illa aperte damnat, et judaeo-christiani vehementer scandalizarentur, si talia fecerint ethnico-christiani; illa enim nimis repugnant spiritui legis mosaicae.

Loisy[4]) konečně myslí, že tu míněn ohled na pohany, kteří slýchají v synagogách Zákon předčítat, znají tedy do jisté míry jeho zákazy a vědí, že jsou nejen židé, ale i pohané vázáni některými z nich.

Lagrange[5]) konečně se domnívá, že mezi veršem 20. a 21. třeba si doplnit tuto vynechanou myšlenku: Co řečeno, platí pro

[1]) Zahn, Die Apostelgeschichte. Leipzig 1921. Str. 526.

[2]) Knabenbauer, Commentarius in Actus Apostolorum. Parisiis 1899. Str. 256.

[3]) Camerlynck, Actus Apostolorum. Brugis 1923. Str. 271.

[4]) Dle Jaquier, Les Actes des Apôtres. Paris 1926. Str. 459.

[5]) Lagrange, Epître aux Galates. Paris 1911. Str. 68.

pohany; co se týka židů, netřeba jim ničeho zvláštního přikazovat, neboť zákon Mojžíšův se jim předčítá každou sobotu.

Z těchto různých výkladů, jichž počet by se dal jistě značně rozmnožit, pravdu asi vystihují první dva, Knabenbauerův a Camerlynckův, jež se dají spolu dobře sloučit: ze zřetele na židy jak obrácené tak i nevěřící, kteří obojí slýchají předčítat Zákon v synagogách, mají se i obrácení pohané chránit aspoň těch věcí, jimiž by se zavdala příčina jim k pohoršení.

Jednomyslným přijetím Jakubových klausulí byla ukončena druhá soukromá schůze. To, co bylo apoštoly a staršími dohodnuto a stanoveno, bylo potom jerusalemským věřícím ohlášeno na nové veřejné schůzi. Byloť zajisté přiměřeno, aby všichni zvěděli, jak byla rozřešena otázka, která při první schůzi vyvolala takový živý spor. Tato t ř e t í schůze, které se zúčastnili nejen apoštolé a starší, ale i všichni věřící jerusalemské obce, je vylíčena, jak za to máme, ve verších 22—29. patnácté hlavy Skutků apoštolských. Že opravdu ve verši 22. počíná vypravování o nové schůzi, soudíme z toho, že tu opět vystupuje na jeviště ‚církev', která při druhé privátní schůzi přítomna nebyla. Při tom je lhostejno, zdali tato nová veřejná schůze následovala bezprostředně po schůzi soukromé nebo nikoliv.

22. T e h d y u s n e s l i s e a p o š t o l é a s t a r š í s v e š k e r o u c í r k v í v y v o l i t i z e s e b e m u ž e a p o s l a t i j e d o A n t i o c h i e s P a v l e m a B a r n a b á š e m: J u d u z v a n é h o B a r s a b a s a S i l u, m u ž e t o p ř e d n í m e z i b r a t ř í m i, 23. a n a p s a t i s k r z e n ě: A p o š t o l é a s t a r š í b r a t ř i b r a t r ů m z p o h a n ů v A n t i o c h i i, S y r i i a C i l i c i i p o z d r a v! 24. P o n ě v a d ž j s m e u s l y š e l i, ž e n ě k t e ř í v y š e d š e o d n á s z n e p o k o j i l i v á s s v ý m i s l o v y m a t o u c e d u š e v a š e, j i m ž j s m e t o h o n e p ř i k á z a l i, 25. u s n e s l i j s m e s e j e d n o m y s l n ě v y v o l i t i a p o s l a t i k v á m m u ž e s n a š i m i m i l e n ý m i B a r n a b á š e m a P a v l e m, 26. l i d m i t o, k t e ř í v y d a l i s v ů j ž i v o t v n e b e z p e č í p r o j m é n o P á n a n a š e h o J e ž í š e K r i s t a. 27. P o s l a l i j s m e t e d y J u d u a S i l u, k t e ř í v á m ú s t n ě t o t é ž o z n á m í. 28. N e b o ť v i d ě l o s e D u c h u s v a t é m u a n á m ž á d n é h o d a l š í h o b ř e m e n e n a v á s n e v k l á d a t i, k r o m ě t o h o t o p o t ř e b n é h o: 29. Z d r ž o v a t i s e v ě c í o b ě t o v a n ý c h m o d l á m, k r v e,

udáveného a smilství. Budete-li se toho chrániti, dobře vám bude. Buďte zdrávi!

Tyto verše líčí, jakým způsobem bylo jednomyslné usnesení jerusalemských apoštolů a prebysterů prohlášeno a oznámeno do Antiochie. Stalo se to nejen listem, ale i vysláním dvou zástupců jerusalemské obce do Antiochie. Tím mělo býti upevněno pouto bratrské lásky, jež obě církve pojilo a v budoucnosti stále pojiti mělo. Zároveň, jak z listu samého patrno, vyslanci jerusalemští měli ústně potvrdit a po případě vysvětlit v Antiochii usnesení apoštolského sněmu, jež tam bylo oznámeno písemně: tím mělo se předejíti, aby snad judaisté nesprávným a stranickým výkladem apoštolského listu nevyvolali v Antiochii nové zmatky.

Za vyslance byli zvoleni dva mužové z vynikajících členů obce jerusalemské: Judas příjmím Barsabas a Silas. Oba, jak lze soudit, těšili se veliké úctě a vážnosti mezi věřícími a byli patrně členy jerusalemského presbyteria. Dle v. 32. byli oba proroky, kteří v Antiochii svou řečí ‚povzbuzovali a upevnili bratry'; byli tedy asi oba mocni jazyka řeckého.

První z nich Judas příjmím Barsabas není nám blíže znám. Barsabbas značí ‚syn Sabbův'. Poněvadž dle Skutků ap 1, 23 jeden ze dvou kandidátův na apoštolské místo po Jidášovi slul Josef Barsabbas, soudí někteří, že oba, Josef a Judas, byli bratřími.

Silas, který se stal průvodcem sv. Pavla na jeho druhé cestě, je jistě totožný s oním Silvánem, který se opětovně uvádí jako spolupracovník svatého Pavla v jeho listech (2 Kor 1, 19; 1 Thess 1, 1; 2 Thess 1, 1) a o němž se i svatý Petr ve svém prvním listě (5, 12) zmiňuje. Silas je asi zkrácené Silvanus, podobně jako Lukas vznikl zkrácením z Lucanus. Dle Zahna[1]) však Silas je spíše jméno semitské, a sice odpovídá aramské formě ‚šilā', která značí totéž co hebrejské ‚šaūl', t. j. kýžený. Dle toho měl Silas dvoje jméno, jedno semitské, druhé latinské neb řecké, jak to bývalo zvykem u židů v diaspoře.

(P. d.)

[1]) Zahn, Einleitung in das NT. Leipzig 1907. I.

Posudky.

Dr. Jindřich Matiegka, Somatologie školní mládeže. Vývin a vzrůst dítěte a dospívající mládeže školní po stránce tělesné. S příspěvkem Dr. Ludmily Matiegkové „O duševním vývinu mládeže". Nová encyklopedie přírodních věd, kterou vydává druhá třída České akademie. Praha 1927. S. 304 a obsah.

Prof. MUDr. Jindř. Matiegka před světovou válkou s prof. Dr. Fr. Čádou a ředitelem J. Dolenským položil základy k paedologickému ústavu města Prahy, který si obral za úkol výzkum mládeže a českého dítěte vůbec. Se zubožením poválečným stavem evropského lidstva úzce souvisely otázky o tělesném stavu dětí, zejména o průměrných hodnotách vývoje tělesného školní mládeže, o správném posuzování celkového stavu mladé generace a jiné. Paedologický ústav města Prahy, který byl tu připraven mnohem lépe než podobné ústavy v cizině, mohl zachytiti měrou největší poválečné poměry, týkající se tělesného stavu mládeže školní.

Výsledkem těchto poznatků je kniha Matiegkova o somatologii školní mládeže, to jest nauce o tělesné povaze dítěte a dorůstající mládeže školu navštěvující. Ji s užitkem čísti budou nejen lékaři, ale také všichni paedagogové; měla by totiž býti tato kniha příručkou každému vychovateli.

Bohatá látka rozvržena je na 23 oddíly. První z nich je historický, kde se líčí snahy národů v tomto vzhledě od dob nejdávnějších až po založení pražského ústavu paedologického roku 1911. Zajímavá je tu řada obrázků ze staromexického kodexu Mendoza, jak se má zacházeti s dítětem od narození, a to již dle pohlaví. Na každém obrázku je naznačeno stáří dítěte s označeným bochníčkem nebo skrojkem, jak mnoho má dostati potravy. Dále jest označeno, jak děti pod dozorem sedícího otce nebo klečící matky konají určité práce. Ve třech letech dítě se již má podle staroindiánského (předkolumbijského) návodu poučovati. Při každém jídle dostává půl bochníčku. Čtyřleté musí již konati lehké práce a dostává při jídle již celý bochníček. Pětiletý hoch donáší již lehčí zboží na trh, šestiletému ukládá otec, aby na tržišti sbíral kukuřičná zrnka. Matka poučuje pětiletou dceru, jak se drží přeslice a vřeteno a šestiletou dceru učí již s těmito nástroji zacházeti. V 15 letech učí se hoch loviti ryby a 14leté děvče tkáti látky. Tehdy již dostávají k jídlu 2 bochníčky. V 15 letech bylo již děvče zralé na vdávání a hoch zvolil si své zaměstnání buď ve vojenské družině nebo v občanském životě. Ale kodex Mendoza udává také, jaké tresty stíhají neposlušné a vzpurné děti. Jsou to tresty: bodání trnem akátovým, rány holí, čichání odporného dýmu suchého

axi, do ohně vhozeného, svázání a celodenní ležení na vlhkém místě.

Po úvodu historickém následuje rozprava o roztřídění věku lidského na věk kojence (do 6 měs.) a děcka (do konce 2. roku), věk dítěte předškolního (do 6. r.), věk dítěte školního (do 10. neb 12. roku), věk dospívající mládeže (do 15. r.) a dospělé (od 15—24 r.) s příslušnými známkami tělesnými. V poslední době trvá vzrůst a vývin tělesný stále asi do 28. až 30. roku. Pak se podrobně pojednává o celkovém vývinu i jednotlivých orgánů těla lidského, tedy o přibývání do šířky a délky a o změnách v těle dětském, zejména v útrobách. Ač vývoj dětského těla není ve věkových oddílech stejnoměrný, přece podléhá určitým zákonům. Vedle vlivu určitých tělesných orgánů mají tu vliv určití činitelé, jako dědičnost, zdravotní poruchy, tělesná cvičení a sociální poměry rodiny. Vlivem těchto činitelů vyvíjejí se různé typy. Na základě těchto podmínek hodnotí se tělesný vývoj jednotlivých případů, při čemž spisovatel s prospěchem upotřebuje dat získaných pro první národopisnou výstavu v Praze a pro paedologický ústav tamže. Stejně zajímavy jsou statě o vývinu jednotlivých soustav v těle lidském (kostra, svalstvo, vnitřní útroby) a pak o vztahu mezi tělesným a duševním vývinem. Duševní činnost daleko více vyčerpává organismus než tělesná. Mezi tělesnými znaky a duševním vývojem není celkem tak úzkých vztahů, jak by se na první pohled zdálo, ale různá kombinace jedněch i druhých může býti užitečná při volbě povolání.

Konec knihy vyplněn je dvěma statěmi od Dr. L. Matiegkové; první jedná o duševním vývoji dětském, druhá o psychologickém výzkumu dítek. Z nich první podává duševní vývoj dítěte nejen školního, ale i novorozeného a dobře doplňuje předcházející statě o tělesném vývoji. Druhá stať hodnotí důležité pokusy týkající se stanovení dětské intelligence při hromadných pozorováních a bude snaživému vychovateli úvodem k studiu otázky duševních schopností dětských. Zkouška intelligence není vždy kriteriem budoucího prospěchu; vedle úsudku učitelova (školní vysvědčení) je tu též klásti důraz na posudek lékařův o tělesném stavu a na zprávy rodičů. Celé dílo zakončeno je výpočtem literatury nejen užité pro část somatologickou, která čítá bezmála pět stran, ale i pro část paedopsychologickou (skorem dvě strany).

Fr. Kopecký.

F. J. Pecka, Po stopách mamuta. S. 174. Praha 1927.

Popularisační spisek o vědeckých záhadách pravěkého světa i lidstva. Autor přijímá úplně vývojovou theorii, ale zavrhuje ostře materialistický životní názor a horlí místy až hodně kazatelsky proti dnešní mravní zkaženosti. Uznává Boha jako první Příčinu všeho, ale hned zase vysmívá se jako průměrný socialistický novinář biblickým „bajkám“ a „ztrnulým dogmatům“ církví. Je tu ovšem

hodně fantasie ovlivňované Rosnym, Hofmeistrem a pod. veličinami, v náboženských otázkách pak mnoho opravdové neznalosti. Na mnoho jeho pochybností odpověděl by mu duchaplně a přesvědčivě již Chesterton ve svém „Nesmrtelném člověku", kde se v polemice s Wellsem obírá stejnými záhadami. Jimi snaží se knížka buditi lásku k přírodě a tvorstvu, zájem o minulost a šetření nalezených v zemi památek. Ale doporučovati ji v katolických listech a revuích studentům — tedy patrně katolickým studentům — mohl jen ten, kdo si z ní přečetl nanejvýš mravokárnou předmluvu! *M.*

Sociální otázka v starém Řecku a Římě. Napsal prof. Dr. Ant. Kolář. Nákl. Academie, Bratislava 1927. S. 151. Sbírka přednášek a rozprav extense university Komenského, č. 20.

O svém předmětě pojednává tento spis ve dvou oddílech: ve větším o Řecku, v menším (s. 91—132) o Římě, podávaje poté celkovou „charakteristiku sociální otázky v starověku". Zcele správně odmítá theorie, které novodobá hesla a soustavy (socialismus, kapitalismus a p.) promítaly do starověku. Zápasy, jež nazýváme socialními, sice v dějinách řeckých i římských byly, pokud tyto známe, ale nebyly povahy programmové a třídní: byly to, prostě řečeno, pokusy dostati se z bídy a nouze, vrcholíce hlavně v požadavcích zrušení dluhů (v Řecku chreón apokopé) a slušného rozdělení půdy (gés anadasmos). Kommunismus starověký týká se více spotřeby, aby se každému dostalo, čeho potřebuje, nikoli vůbec majetku jako prostředku výrobního a těžebního. Souvisí to s otroctvím, jež i nejlepšími mysliteli starověku — ku podivu! — bylo uznáváno za správné zařízení a jež až ke konci římského starověku, kdy přítok otroků ustával, bylo panstvu předním pramenem laciné výroby, tedy bohatnutí.

P. spis., klassický filolog, zná ovšem dobře starověké prameny látky o této otázce a kriticky používá i hojné novější literatury o ní. Vývody jeho jsou spolehlivé, ačkoli shuštěně podané. Bylo by tedy zbytečno přiti se o tu neb onu větu. Jen v stati o křesťanství (130) bylo by záhodno mluviti přesněji, jako na př. že křesťanství upíralo veškeru pozornost do transcendentna (je to na světě vůbec možno?), že bylo anarchistické (křesťanství?!), že „dostalo od židovství nový myšlenkový, ethický obsah" (131) a pod. Vždyť byli křesťané také živnostníky, dělníky atd., kteří svou prácí sebe a své rodiny živili; kterak tedy se mohli nestarati o pozemské věci?! Vždyť sám sv. Pavel, podle něhož „naše obcování v nebesích jest" (Filip 3, 20), si na živobytí vydělával řemeslem (stanařství) a před soudcem se dovolával svého římského občanství, o jiných věcech ani nemluvíc. Bylo by dobře, kdyby konečně zmizela ona stereotypní úsloví zaviněná ovšem nejen profanními, ale i duchovními spisovateli, jakoby prvokřesťané byli ve světě žili bez veškery všímavosti k potřebám pozemským. Stačiť poněkud reali-

sticko-psychologicky uvážiti jejich život, abychom se z oné obvyklé fraseologie vymanili.

Dr. Vlasta Melicharová, Ženy nesmrtelné a zapomenuté. Portrety zajímavých, ale většinou pozapomenutých královen, umělkyň a milostnic. S podobiznami. Nakl. A. Neubert, Praha 1928. S. 184, 15 K.

Kromě panovnic světodějného významu, jako byla Kleopatra, Marie Stuart s Alžbětou, Kateřina II ruská a menší měrou Kristina švedská, dodala knize této látku hlavně Francie ze svého královského dvora a politického dvořenínstva. V dějepise nejsou to ženy zapomenuté, ač jejich význam v dějinách jest nestejný. Spisovatelka opírá se o dobré vědecké prameny. Nesleduje sice účelů pikantních, jak v takových, zvláště obrázkových tiskovinách bývá zvykem, ale ovšem není ani jasno, proč si vybrala právě těch 19 žen, jejichžto život nebyl vždycky povznášivý, spíše naopak, kdežto jinak v ženském světě bylo a je tolik velikých, opravdu nezapomenutelných osobností, o nichž by naše širší čtenářstvo s větším prospěchem něco mohlo a mělo věděti; poznámka (146), že (teprv?) „od objevení se Kateřiny II v dějinách nelze mluviti o duševní inferioritě žen", jest ovšem velmi málo případná.

* * *

Otakar Čapek, Tajemství košáteckého hradu. S. 213. Praha 1928.

O. Č. vydal dosud dva nenáročné, ale v celku slušné románky z přírodního a loveckého života („Srnec Blesk" a „Příběh liščí rodiny"), inspirované asi obdobnými prácemi jednak Vrbovými, jednak Setonovými. Ani třetí kniha nevyniká nějakou původností: je to stylem starších našich historických povídkářů vypravovaný příběh o šlechtické dceři, propadlé hypnotickým kouzlům italského kněze-alchymisty, z něhož se nakonec vybarví uprchlík z kláštera a vůdce loupežníků. Ale autor není jen lovcem a romantikem, je také „mystikem", vzdělaným zřejmě ve škole našebo pražského „mystika"-překladatele K. Weinfurtera, známého v poslední době také ze spisku o Ter. Neumannové. Proto zasadil svou prostou povídku do jakéhosi moderního rámce: vypravuje ji tak, jako by se mu všechny ty osoby a události projevily jakýmsi záhadným způsobem, když se různými cvičeními podle návodu Weinfurterova uvedl do mystického stavu. Přesvědčil prý se tak skutečně o existenci svých hrdinů, zvláště také o zbylých vlivech dávno zetlelých loupežníků, kteří prý s ním i s jinými několikrát zahráli podivuhodným způsobem, a žádá všech, jichž minulost se snažil dle pravdy odhaliti, aby ho za to nestíhali ze záhrobí . . . Přiznává v úvodě, že mnozí čtenáři tomu asi neuvěří, ale přesvědčí prý se o tom snad jednou v „některém svém příštím životě". Je dost

možná, že spisovatel sám všemu tomu věří, ale jeho víra bohužel nedovedla zatím ani v nejmenším zvýšiti literární neb aspoň mravní hodnotu jeho povídky.

S. U. Tongi (Dr. F. X. Harlas), Hondovo štěstí. Román. S. 354. Praha 1928. — Oldř. Zemek, Naděje Tokia. S. 125. Olomouc 1928.

Umělecký kritik a historik Dr. F. X. Harlas věnuje se v posledních letech horlivě činnosti belletristické. Po několika knihách menších prós s náměty čerpanými většinou z cest po dalekých východních a jižních krajích přichází letos s objemným románem, jehož děj odehrává se také namnoze jen na moři a v tropické Asii, třebas hrdinou je Čech. Honda, vyšlý z poctivé, zbožné rodiny chodské, určený původně ke kněžství, dostane se zvláštním způsobem na moře, zažije jako námořník množství všelijakých dobrodružství, až se uchytí na Javě jako bystrý a poctivý vedoucí velkých obchodních firem. Prožije tam i svůj románek čisté, platonické lásky, zakusí jako Čech i obtíže světové války, při nichž i padá, ale aspoň před smrtí uslyší radostnou zprávu o míru a osvobozené vlasti. Postava sympathického Hondy, jenž se ukáže hrdinou nejen v těžkých zápasech o chléb a v bojích s nepřáteli, ale i v mravních pokušeních a zachová si až do konce živou víru v Boha i lásku k chudé matce a vzdálené vlasti, jest vykreslena pevnými, výraznými rysy, stejně jako líčení pohnutého námořnického života a poměrů v cizokrajných zemích prozrazuje dobré, patrně i vlastním názorem získané odborné znalosti. V ději samém nezdá se všechno pravděpodobným, ale jeho poutavost i živé vypravování může učiniti z „Hondy“ dobrou náhradu dnes tak oblíbených cizích dobrodružných románů. Je při tom jemnější, bez rvavých scen a je nevtíravě provanut ušlechtilou tendencí: tak zvaného pozemského štěstí dojde člověk spíše poctivostí a prací než honbou za bohatstvím a požitkem; ale i toto štěstí jest jen pomíjivým okamžikem . . .

Také básník Oldř. Zemek uvádí čtenáře do cizích východních krajů, kde se zdržel nějaký čas jako legionář při návratu ze Sibiře do vlasti. V 9 drobných obrázcích, jimž se většinou ani nesnaží dáti nějaký povídkový rámec, kreslí prostě život japonských dětí a mladých dělníků i dívek — toť ona „naděje Tokia“ — s nimiž se náhodou setkal a navázal přátelské, v jednom případě i milostné styky, dokončované pak obyčejně i v dalších vzájemných dopisech, V těchto vzpomínkách jest i dosti lidsky jímavého, třebas často převládá snaha poučiti čtenáře o japonských zvycích, slavnostech a hrách, o starých památkách i pověstech a vzbuditi sympathie pro některé světlé vlastnosti japonského národa. Že jsou tam i značné stíny, přiznává autor jen skoro mimochodem. *M.*

Julie Vlasáková, Přespolní děti. Román pro dívky. Nakl. Josef Birnbaum, Brtnice 1926. S. 192.

Správce malého dvorce, tedy také malé služby, je stíhán nehodami v rodině a ještě více nepřízní sobeckých lidí. Žena jeho ovdověvši i v nedostatku vychovává své děti pečlivě, tak že možno se u nich nadíti lepší budoucnosti. Dcera se dostane k dětem továrníka v německém území a mimovolně vychovává také děti ovdovělého ředitele, který oblíbiv si ji nabídne jí ruku. Ona ač jej má též ráda, vzpírá se přijmouti podmínku, že bude děti vychovávati v Němce, odmítne sňatek a jde studovat na učitelský ústav.

Zdařilý román pro dívky jest cosi velmi vzácného. Naše „přespolní děti“ budí soucit nuzným živobytím i rodinnou příchylností, ale dosti všední život v románě tomto líčený nepoutá nějakou zajímavostí. Rozhodnutí děvčete po tolikém strádání odmítnouti sňatek s řádným a milovaným mužem není věrojatně odůvodněno.

Mluvnické chyby měly býti opraveny.

Prokop Holý, Setba a žeň. Nakl. V. Kotrba, Praha 1927. S. 111. Zábavy večerní, sbírka zábavného a poučného čtení pro lid. Red. Em. Žák. R. 45.

Povídka, jež mravoučnými záměry se netají, sestává z několika vespolek jenom náhodně souvislých příběhů. Soudní rada na odpočinek se usadí v kraji — je to vesnice či město (str. 8 a 39)? — na výletě přenocuje v hostinci, jehož majetník jest pro sebe antialkoholik, pro hosty má piva nejvýš po 2 sklenicích, mimořádně po sklenici na hodinu, a který jest, jak říkáme, fanatik pravdomluvnosti. O obou těch věcech se spolu rozhovoří. Hostinský dokonce vyžene svého synka z domu, že v noci přepaden uvedl útočníka pokynem hlavy na chybnou stopu; vůbec kasuistika o tom na str. 43—54 má mezery. K tomu se řadí něco z rodinných tajností šlechtického povýšence v zámku, kde zase neopak špatné vychování mělo špatné následky. I zde jest leccos pouze schematického, pravděnepodobného, ač ne tou měrou jako onde (na př. policejní výslech 74 a 83). Mravoučná, totiž nápadně provedená tendence takto zavinila, že málokterá z osob je čtenáři sympathická, a motivace někdy násilná. Přeceňují se cizí rady (na př. 67). Píše se o „prokletém dědictví rassy“, latinsky „de mortus (tak) nil nisi bene“, „v čas deště“, „zlomil čestné slovo“; bláznivý kousek faráře, vyvěsivšího po zrušení jazykových nařízení Badeniových (nejasně řečeno na str. 6: „zrušila ta rota Belialova jazyková nařízení“) na kostelní věži černý prapor, že jako umřela spravedlnost, sotva lze považovat za vlastenecky hrdinný čin.

Rozhled

Náboženský.

Náboženský zažitek.

Logicky nemožno pojem toho slova vystihnouti, tím méně všechny jeho složky vyčerpati: je to právě jev čistě osobní a takto pokaždé jedinečný, o němž si ani sám nositel jeho jasně uceleného pojmu vytvořiti nemůže, tím méně jiní. Máť se tu věc podobně jako s jinými zažitky, na př. esthetickými, ba konečně i vědeckými, při nichž jest osobní zájem a účastenství.

Fenomenologie správně poukazuje na to, že zažitek neboli prožitek náboženský jsa tak rozšířeným, ba obecným jevem duševním, má v bádání psychologickém aspoň stejně významné místo jako kterýkoliv jiný ve skutečnu daný. Předpokládajíc pak pro něj zvláštní duševnou vlohu a rozpoloženost, pomáhá křesťanské filosofii odklízeti staré a občas pořád opakované předsudky, jakoby náboženství bylo cosi člověku namluveného, mimo jeho sklon zevně nějak vštípeného.

Mluvíť fenomenologie dokonce o schopnosti apriorní, procítiti a prožíti (Němci říkají: inne werden) působení, a tím i jsoucnost nadsvětového Boha. Mluví o irrationalitě, intuici a pod., kteréžto přívlastky i my uznáváme, jdouce však dále a pravíce: tato apriorní vloha není sama s to, aby vytvořila náboženství, jež má hodnotu věcného životního a povšechného pravidla, nesleduje-li ona úsudku rozumového, jejž my ovšem spatřujeme nejen v rozumové práci jednoho každého zvlášť, osamoceně, nýbrž také a především v rozumovém pojetí toho, co nám Bůh sám o sobě zjevil a v ústavu spásy, církvi své chovati dává. Neodmítáme tedy (nyní snad až příliš nadužívaného) slova ani pomyslu: náboženský zažitek. Ale v zájmu pravdy a opravdového náboženství nemůžeme jemu samému přiznati ani tvůrčí ani vůdčí úlohy v náboženství, bez oné právě naznačené věcné opory.

Lidověda a dějeprava poukazuje na toliké blouznění a bloudění ve věcech náboženských i mezi prostým lidem, a jest-li protinábožensky zaujata, vyčítá náboženství neblahé následky toho blouznilství pro národy a společnost. Ale s druhé strany stále se vštěpují zásady volného myšlení, jedině směrodatného osobního prožívání atd., zkrátka subjektivismus a myšlenková nekázeň, jež jinak, ve věcech pro život a společnost daleko méně důležitých se odsuzuje. V umění, v průmyslu, v politice a pod. může snad těšiti, jak to na všech stranách „raší“ novými nápady, pokusy a směry, ačkoliv i tam se žádá, aby se činilo n ě c o a neplýtvalo se národními silami na bláznovství. Jenom v náboženství se požadavek ten neuplatňuje, a sebe nesmyslnější sektářství se přijímá, jistě ne k prospěchu společnosti, na němž každému nábožensky smýšlejícímu člo-

věku záleží. Jestliže pak zásada nevázané volnosti ve výkladě Písma, v hovění osobním zažitkům atd. přináší tak nedobré ovoce, jistě není správná.

*

Starozákonní vzory náboženské.

Minorita Dr. Paffrath vydává v Paderborně starozákonní kázaní od různých pisatelů. V 26 sešitech dosud zpracovány pro kazatelnu příběhy a nauky SZákona skupené kolem jednotlivých čelných osobností jeho. Kritika celkem práce ty chválí jak po stránce vědecké, tak homiletické. Myšlenka, ukazovati takto SZákon i dospělým jako vůdce (paidagogos) ke Kristu, jest jistě šťastná, a divno dosť, že nechala tak dlouho na sebe čekati. Je to také nejvhodnější způsob, jak zprostředkovati křesťanskému člověku poklady božských pravd — arciť pokud je kazatelsky možno zpracovati, tedy s osobnostmi a příběhy — vybrané z množství zpráv mimonáboženských (politických, válečných atd.)

Nutno zajisté pohlížeti na SZ jako na upřímný památník dějin a myšlení vyvoleného národa vůbec, s jeho stránkami světlými i stinnými, kde pěstováno náboženství pravé, ale zhusta i nepravé, kde zájmy časné velmi často vítězily nad věčnými, kde víra a ctnost božská zhusta těžce zápasila s pověrou a nepravostí lidskou. I v bohoslužbě a vůbec náboženském nazírání člověka starozákonního převládá sice názor na Boha mocného, ale právě proto také se hlásí a hlásá důvěra v něj. Synovský poměr k němu zdůrazňuje se venkoncem arciť až v NZ, zákoně lásky, avšak i v SZ nejednou se zřetelně projevuje. Spravedlivý (žalmista, prorok) zdá se někdy vyvyšovati nad jiné, ale je to právě vědomí, že zastupuje věc boží proti bezbožným, jež mu dává takto mluviti a — nač ovšem nemá práva každý, kdo jeho slova opakuje!

Mimochodem budiž při této příležitosti poznamenáno, že starozákonní protikatolická kritika (Wellhausen) slaví letos 50leté jubileum, avšak ne s tou jásavou důvěřivostí, s jakou si na začátku dobývala světa a naší biblistice mnohé nesnáze připravila. Starý Východ po částech nám odhalovaný usvědčil protibiblické námitky a pochyby věcné (archeologické, dějepisné a p.) namnoze z nepravdy, tak že kritika pořád víc ustupovala na půdu literární, textovou, kde ovšem subjektivismus a fantasie jest volnější; ale i zde důkladnější znalost souvěké slovesnosti mimobiblické, upozorňující zvláště na chybný europeismus při posuzování památek východních, mnohé pochyby odklizuje. Práce zbývá ovšem ještě nadmíru mnoho.

*

Unie.

Čilá práce a nepopěrné úspěchy v díle unijním budí radostný ohlas v upřímných stoupencích pravého náboženství a jednoty právě v oboru, kde by různosti vůbec býti nemělo. Ale jako všude, tak

i zde jen pravda vede k pokroku, nepravda k přepjatým úsudkům a k neplodné soběstačnosti, kde třeba mnoho, velmi mnoho duchovní práce a po př. i hmotné podpory. Zpráva bisk. d'Herbigny o návštěvách u různých zástupců rozkolu (v Bukurešti, v Asii a v Egyptě), ačkoli není pessimistická (z Bukurešti uznali za dobré se proti ní ohraditi jako příliš optimistické!), dává dosti srozumitelně najevo, že by růžové naděje byly předčasné.

Hned Rumunsko ukazuje, jak nespolehlivě je svět zpravován. Od let šíří se pověsti o konkordátě s Rumunskem a o úspěších unie v rozšířeném království. Zatím, třeba se konkordát připravuje, vláda vede rozhodný boj proti unitům, s nimiž přece při šíření unie především počítati dlužno. Popřevratové naděje k říši nově přibylých rumunských unitů nadobro zklamány: nejen že jimi unie neposílena, ale sami mají značné ztráty, jež porostou, jelikož připraveni o konfessijní školu.

Vládcové Rumunska pohlížejí na církevní otázku jedině jako na národnostní politicum: proto soptí proti unitům ještě více než proti římským katolíkům. Vymohše svému pravoslaví úplnou nezávislost na patriarchátě cařihradském (autokefalii) a davše mu 1925 vlastního patriarchu v Bukurešti zesílili názor, že ono jediné jest církví národně-státní, unité že tuto jednotu ruší a tedy že třeba je vymýtit.

Oba králové rumunští Karol i synovec Ferdinand byli a zůstali katolíky. Bohoslužebným úkonům obcovali soukromě v římskokatolické kapli (v král. paláci není, jak píše bývalý bukureštský arcibiskup Netzhammer, vůbec svatyně některého vyznání), Ferdinand i za vleklé nemoci přijímal svátosti, ale pro unii neučinili pranic; snad nesměli? Ferdinand byl přesvědčen, že unie přijde sama sebou! Děti jeho si vychoval stát, arci pravoslavně, a odtud zkalen poměr mezi bukureštským dvorem a Vatikánem; ministerští předsedové Sturdza i Jonel Bratianu se osobně namáhali Pia X přiměti, aby uznal politickou nutnost pravoslavného výchovu princů (princezny), ovšem marně, jakkoliv ujišťovali o sympathiích Rumunů s Romany a pod. Ferdinand ač umřel jako katolík (v jeho závěti každá zmínka o tom byla pak vládou potlačena), pohřben s obřady pravoslavnými, katolické duchovenstvo nepřipuštěno, a papežova kondolence prý nesměla býti uveřejněna.

Je tu jako v jiných státech mnoho neupřímnosti na venek: násilnictví se nerádo přiznává.

Budiž tu několika slovy upozorněno, jak nové studium začátků řeckého rozkolu, do něhož zataženo tolik Slovanů, odhaluje jiné příčiny, než mu dosud vůbec podkládány, jelikož probírán jednostranně jen pod zřetelem náboženským: vlastní kořen jeho jest jiný, totiž politicko-národnostní.

Politicko-národnostní byly důvody řeckého, byzantského schismatu vůbec, tedy pravoslaví, a ty asi budou v snahách o unii rozhodovati ještě dlouho. Ne tak theologické spory o filioque a pod.,

jako odpor řeckého Byzantia proti „barbarskému“, Frankům a Němcům podléhajícímu Římu zjednal na př. Fotiovi, který theologicky lišil řeckou pravověrnost (orthodoxii) od římské katholicity, ale hlavně zastupoval řecké, již dlouho ne tuze oprávněné sebevědomí, toliké stoupenství. Původně cílem nebyl rozkol, nýbrž někdejší panství Konstantinopole nad Římem. Proto bylo tehdy tolik vzdoropapežů, kteří stáli při Byzantiu proti papežům zákonně ustanoveným. Časem snaha o nadvládu nad Římem zmírněna v snahu o rovnoprávnost obou patriarchií, ale později Kerullarios nechávaje již stranou Fotiovy otázky theoretické žádal pro sebe a pro Cařihrad primát v Církvi; když císař Konstantin IX usiloval o trojspolek Byzance, Říma a Německa proti Normanům, Kerullarios příkře odporoval. Leo IX ovšem nárok Kerullariův odmítl, a ne příliš šťastné jednání jeho legáta Humberta v Cařihradě rozkol uspíšilo — právě v 11. stol., kdy zásadní dogmatické otázky už byly takořka vyřízeny.

Nové studium, jak řečeno, slibuje původní příčiny schismatu zevrubněji objasniti. (Srv. Michel, Humbert u. Kerullarios. Paderborn 1924.) —

Benediktini v Amay-sur-Meuse (srv. Hlídka 1928, 32) pilným studiem řečí se doma i v cizině připravují na svůj úkol; kněží mají 20, noviců 10, představeným je D. Beauduin.

Druhý klášter, jenž má pracovati pro unii v Holandsku, Skandinavii a v Anglii, založen v Schootenhof u Antverp. Na blízku zřízen za týmž účelem i konvent ženský.

Sídlo německého kláštera s týmž úkolem bude Kempen v Porýní, v beuronské kongregaci benediktinů.

Dále zamýšlí Unio catholica zříditi unijní střediska ve würtemberském klášteře Neresheim a v Solnohradě, jehož theologická fakulta má býti rozšířena v duchovědnou universitu, jak z Říma určeno.

*

Z budhismu.

Benediktin Dr. Ohm se na cestách po Asii r. 1927 dostal také do budh. kláštera Džing-džü-se (Djing-djü-se) v hlavním městě provincie Šantung Cinanfu (Tsinanfu), teď právě jevišti války. Bonzů je tam se studenty přes 30. Žijí podle staré lidové víry jako „čistá sekta“. Představený vykládal návštěvníkům toto:

Budhismus se dělí v kazatele, poustevníky a žáky. Oni jsou poustevníky a nevycházejí kázat. Jsou neženatí. Zaměstnávají se modlitbou a prací. Modlitby jejich jsou adorační, děkovné a kajícné. Nemodlí se k „nebi“, k božstvu, anoť jest v jejich srdcích, ale k Budhovi. Nejvyšší modlitba jest: uvolniti se od veškerého světa a nežíti ani neumírati. Nirpan (nirvana) kyne až ve smrti; v životě ho dosíci nelze.

Nejtěžší hřích jest usmrtiti živoucí bytost. Vniterně se hřeší žádostí peněz a cizího majetku, jakož i nenávistí. Tělesně se hřeší

zabíjením, krádeží, sváděním žen. Ústa hřeší pomluvou, nestejnou řečí, nestálostí, klením.

Mezi duchy jest 80.000 rozdílů. Budha jest nesmrtelný, nejvyšší bůh, jest v nirpanu, ale přijímá podobu v nás. Nebeský otec (božstvo) naproti tomu se zemí kdysi zahyne.

Křesťanství považují za náboženství, které vzniklo po tom jejich. Nestarají se o ně. Rozdíl jest v národnosti. Katolíci jsou cizinci, budhisté Číňany. Za nepřátely katolíků nepovažují.

Na otázku, co bude s křesťany po smrti, odpověděl vrchní bonz: „Kdo seje žito, sklidí žito; jestliže jste páchali zlé, budete trestáni.“

Mezi zápisy ve svatyni, namnoze jemu věnovanými, čte se na př., že svým čistým životem se stal jako bytostí duchovou, tak že necítí v sobě rozdílu na př. mezi mužstvím a ženstvím.

Jiný chrám (Lü-tsu-miao) náleží vyznavačům taoismu (třetího náboženství Číny, odvoz. od Lao-tse). Zde se pěstuje věštectví a lékařské hadačství.

Vedle těchto tří náboženství (budhismu, konfucianismu a taoismu) šíří se od 11 let v Číně náboženství spásy (dou yuaen), zal. od Dou muo yin, jehož nástupce se jmenuje Ho sou pu. Znechuceni hádkami různých sekt chtějí jeho stoupenci spojiti křesťanství, islam a ona 3 náboženství v jedno. Dělí se v stoupence činné a rozjímající. Neuctívají zvláštního svého božstva, nýbrž „starého předka z dřívějšího nebe“, sloučeninu mužství a ženství, nebe a země, slunce a měsíce — prapůvodce. Zde pěstují se zjevení po způsobu spiritistickém: prut se štětcem se vlivem duchů pohybuje nad plochou pokrytou pískem a kreslí jejich výroky. Největší ctností tohoto náboženství jest láska k chudým, a skutečně koná mnoho pro ně.

*

Protestantští františkáni.

Francouzský protestant (hugenotta) Monod založil řád františkánů-terciářů (Veilleurs), který 1926 měl asi 100 členů, prý elitu starých hugenottů. Řeholí jejich jest osmero blahoslavenství, jež si denně kolem poledne říkají jako svůj breviář. Povinnosti jejich jsou: četba Písma s modlitbou, nedělní bohoslužba, prostota i dobročinnost v životě.

Pro Němce podle nich známý marburský prof. Heiler s ref. pastorem švyc. Glinz-em a starokat. far. Heinz-em r. 1927 sestavil řeholi řádu „evangelických františkánských terciářů“, přizpůsobenou švycarským „bratřím a sestrám společného života“, kteří svou řeholi už měli. V říjnu konal s nimi exercicie a ustavil je v bratrstvo. Členů má 20 : 14 ve Švýcařích (hl. oněch „bratří a sester sp. živ.“), 5 v Německu, 1 v Anglii. Jsou mezi nimi luteráni, reformovaní, unité, anglikáni, starokatolíci. Sám H. praví, že „nesnadno získávati členů mezi protestanty, an duch je zcela katolický“; „ačkoli

zevně jsme odděleni od velké františkánské rodiny církve římské, přes to jsme s ní co nejúžeji spojeni v společenství modlitby.“ Za zvláštní úkol svůj pokládají „smíření katolického a evangelického křesťanství“.

*

Drobnosti.

Turecké národní shromáždění prohlásilo, že islam přestává býti státním náboženstvím. Je tedy Turecko nyní státem laickým — jak dalece co do náboženství svobodnym, ukáže se časem. —

Australský eucharistický sjezd přiměl anglické presbyteriány vyzvati vládu, aby ve smyslu anglické ústavy zakázala veřejné vystavování a obnášení Eucharistie jakožto úkon pověrečný, jak byla učinila 1908 v Londýně. —

Řím má přes 800.000 katolíků, 66 farních kostelů, 84 kaplí a 24 oratorií, z toho mnohé ústavní, dále četné klášterní, obecenstvu nepřístupné. Všech svatyní je 359, ale ne ve všech již možno konati bohoslužby. Regulací a konfiskacemi po r. 1870 četné kostely zmizely nebo jiným účelům věnovány; za to se stavějí v nových okresech nové. —

Freiburg i. Breisgau má 2letou školu pro dívky, které chtějí vypomáhati v duchovní správě, v náboženské péči o rodiny, v organisační práci náboženské pro spolky, útulny, exerciční ústavy atd. —

O náboženství Slovanů jedná spisek berl. prof. Dra Alex. Brücknera (Die Slaven) v Bertholetově sbírce Religionsgeschichtliches Lesebuch, Tübingen 1926.

*

Zmezinárodnění církevní správy.

Zpráva tato zde minule (117) otištěná a za málo pravděpodobnou označená zakládá se na pravdě. Opraviti v ní však třeba, že jmenovaný tam John Smith není newyorským guvernérem, tedy uchazečem o praesidentství Sp. států, an tento se jmenuje Alfred S. Původci pamětního spisu jsou prý tři američtí kněží. Cestu k vážnému šetření a k úspěchu ztížil si tím, že byl uveřejněn tiskem, snad aby „veřejné mínění“ se ho ujalo a pomáhalo vykonávati nátlak u Kurie, což ovšem není prostředek vhodný a tím méně účinný. Některé návrhy jeho nejsou však bezpodstatné.

Vědecký a umělecký.

Z právnictví.

Před časem pravil předseda nejv. správního soudu Dr. Hácha v rozpočtovém výboru jednoho ministerstva: „Pánové u správního soudu mají příležitost poznati, jak se zákony dělat nemají... Advokáti nejsou úplně vyškoleni pro praxi před správním soudem, a často musí správní soud stížnosti napomáhati, aby ji bylo možno učiniti předmětem řízení.“ —

Zmateční stížnost je skoro stereotypním závěrkem těch kterých processů a rozsudků v nich pronesených. Není tu toho dobrého příliš mnoho a není možno toto nákladné plýtvání omeziti, aniž by se právu křivdilo? —

Protokoly s vyšetřovanci, svědky atd. jsou v právním šetření nadmíru důležity. Velmi často se stává, že ti, s nimiž protokol založen, později se k jeho, tedy svým výpovědem nechtějí znáti, ač je byli podepsali. Jest jediná příčina v tom, že chtějí zapříti, co jim nějak přitěžuje? Často snad ano, vždycky asi ne! Někdy je chyba též v diktátě protokolu. Vyšetřující úředník se vyšetřovance, jak známo, na podrobnosti vyptává a pak písaři protokol z paměti diktuje. Není každému dáno, aby si tak rychle dovedl sestaviti zaokrouhlený a přece věcně správný, t. j. věrný diktát. Bývají to někdy výrobky slohově málo podařené, ačkoli se vyšetřující namáhá, aby podal něco kloudného, co by jeho zdatnost doporučilo. Rozpovídá se, hromadí vedlejší věty, dělá anakoluthy, a aby z nich vyvázl, hromadí nové věty atd. Vyšetřovaný případ se takto ovšem nestává jasnějším. Ale co více, v slohovém tom úkolu velmi snadno se připlete výraz neb obrat, jenž se nesrovnává s výpovědí vyšetřovancovou a tedy snad ani s pravdou. Protokol se tomuto přečte nebo i nepřečte, on jej podepíše, jsa rád, že je po tom, a nevšimnuv si, že není v něm všecko tak, jak byl vypovídal. Opravné jeho výpovědi pozdější narážejí pak vždycky na nedůvěru. Extemporování protokolů by tedy mělo býti nahrazeno prostředkem spolehlivějším! —

Řeholníci slavných slibů nejsou podle rakouského občanského zákoníku, dosud u nás platného, schopni nabývati soukromého majetku, ani koupí ani dědictvím ani jakkoliv jinak. Shoduje se to s právem církevním, ačkoli tu se provádí zásada: Quidquid monachus adquirit, monasterio adquirit — zásada občanskému zákoníku neznámá, ale mlčky jistou měrou uznávaná: kolik řeholníků, zaměstnaných ve veřejné službě státní, na př. ve školství, dostávalo svůj státní neb zemský plat, aniž se státní zákon dále staral, nabývají-li takto majetku a co s ním dělají!

Nynější čs ústava mezi občany nerozlišuje, zrušivši všechny stavovské rozdíly, výsady atd. Měla tedy zrušiti také všechny zákony výjimečné, jako jest na př. onen o řeholnících, již podle ní

nemají žádných dřívějších výsad a mají všechny povinnosti jiných občanů. Schopnost nabývati majetku náleží mezi základní práva občanská, a to se řeholníkům dosud odpírá. Je divno dosť, že tato křiklavá nesrovnalost u nás dosud žádnému zákonodárci, ani z kruhů církevních nenapadla, aby se přičinil o její odklizení, které by odpovídalo duchu nynějšího čs základního zákona a bylo by také v zájmu církve, na př. při dědictvích!

*

m. — Machar — falešným prorokem.

Víme to sice již dávno, ale poněvadž jeho spisy vycházejí stále v nových vydáních a jdou tedy patrně i na odbyt — pomáhá k tomu ovšem i jejich propagace na středních školách, kde jsou často povinnou četbou, na jiných ústavech, v knihovnách vojenských atd. —neuškodí snad uvésti zde jako nové potvrzení zajímavý úsudek také hojně dnes čteného romanopisce, jenž jest jinak ctitelem a velebitelem básníkovým.

Jaroslav Maria měl napsati k novému — již 11. vydání pověstného „Říma" článek do „Rozprav Aventina". Napsal toho několik velkých stran, s počátku plných nadšeného podivu k umělecké osobnosti Macharově. Chválí po této stránce i „Řím": na takové dílo vzniklé z velké lásky (k antice) a nenávisti (ke katolicismu) nesmí prý se jíti s chirurgickým nožem, s lineálem a suchým rozborem. Přesto sám doznává, že je tam mnoho míst, kde lze lehce vyvrátit věcné omyly, míst, kde Machar potírá sebe sama, kde se mu mohou snadno podraziti nohy, až by se mu všecko jeho usuzování obrátilo na ruby. Nakonec pak již otevřeně prohlašuje kritik několikrát, že by sám nechtěl býti autorem tohoto „Říma", nechtěl by se dožíti jeho 11. vydání a nechtěl by vůbec dospěti k těm koncům, k jakým dospěl tvůrce té knihy.

Machar chtěl se dočkati dvou událostí: našeho účtování s Vídní a shroucení papežství čili lépe řečeno římského katolictví. Prvního se dočkal. Ale jak se zklamal! Vídeň nepadla, naopak má se jí dostati úplné svobody — a „syn Heliův" po vídeňských Tristiích zalkal Tristie Pragy a ve svých „Kasárnách", v knize žluče, musil doznati úplné fiasko svého touženého účtování s nepřítelem. A dnes „všecka jeho (Macharova) tvůrčí síla se vyčerpává kramařením v zásuvkách; jako dědeček se chlubí vnoučátkům, čím býval — a čím je dnes! Jsou to dokumenty, že při jejich čtení srdce žalem usedá."

Avšak ještě trudnější je dle J. Marie druhé zklamání, druhý velký, největší omyl, jehož se musil básník dočkati ve svém druhém proroctví — že se totiž nachýlila k pádu moc římského biskupa. Došlo sice po převratě k souboji českého národa s Římem, ale tento vyšel z něho vítězem: zvítězila tu nejen síla starobylé tradice a vytříbená, zázračná obratnost diplomacie, nýbrž i „samo

jádro českého římského katolictví: toto je zase silné, svěží, nebylo hnuto ani jediným jeho kořenem.“

Jar. Maria nechápe ovšem správně důvodu oné skutečnosti, kterou tolikrát v článku zdůrazňuje, že totiž římské katolictví srostlo s českou národní duší, že jí nejlépe vyhovovalo, a tato duše že se ozvala také v nedávném sporu s Římem tak jako již dříve při pobělohorské rekatolisaci, a jí že musilo býti dbáno. Ale tuší při tom aspoň částečně i vyšší důvod vítězství církve. Praví doslovně: „Ukázalo se, že odnětí světského panství, které se Macharovi ještě při prvním vydání „Říma“ zdálo faktem smrtonosným — této papežské síle neubralo ničeho. A že jí neubralo, že této síle nevylámala zuby ani světová válka, toť přece důkazem, že v římském katolictví musí vězeti více, než si lze lidským mozkem představiti. Je důkazem, že toto náboženství má skoro tutéž sílu a průbojnost, jako cit vlastenecký a láska pohlavní — prvky, vstřebané nevykořenitelně do každého individua. Že má tu až k zbláznění strašlivou sílu, že po každém neúspěchu se vzpamatuje a žije dále: žádná víra nebyla tak pronásledována jako tato a žádná neobstála skvěleji. Proto, poněvadž její základ — učení Kristovo — je čistý, ale ti, kteří tento lék podávají, umějí jej křičícímu dítěti učiniti stravitelným a sladkým...

Proto prohrál na celé čáře také „syn Heliův“: dočkal se toho, jak po „účtování s Římem“ filosof-professor, papež Pius, s nejlahodnějším úsměvem vtiskne kříž s heslem: V tomto znamení zvítězíš — do rukou zuby skřípajícího filosofa-presidenta — a nad nimi se spokojeně usmívá — Galilejský!“

Falešně prorokoval Machar a stihl ho zasloužený osud všech falešných proroků. A jeho „Řím“ pro literaturu zůstane tím, čím vpravdě jest: pamfletem vytrysklým z nenávisti ke katolictví a otravujícím tímto jedem nezkušené mladé duše. Jar. Maria myslí to jistě zcela upřímně, když svůj článek končí znovu výkřikem: „Ne, nechtěl bych býti jeho autorem!“

*

m. — Vývoj Stan. Przybyszewského.

Konverse koncem listopadu zemřelého a u nás tak dobře známého polského romanopisce polského neprojevila se již nijak v jeho umělecké tvorbě, ale jak tvrdí spisovatelka Anna Zahorska ve své poslední studii (Przegląd Powsz. březen 1928), nebyla překvapením pro jeho přátele, kteří pozorně sledovali dlouhý vývoj jeho duše. Spíše prý se třeba diviti, že k obrácení došlo až tak pozdě.

Przybyszewski byl povahou měkký a velmi poddajný cizím vlivům. Ačkoli sformuloval kdysi dosti silně program literárního ruchu z doby modernismu, na jeho vlastní tvorbu působil značně Nietzsche a Ibsen, Strindberg i Stirner a různé druhy theosofie a okkultismu. Dospíval v době, kdy vládl světový názor materialistický, ale sám materialistou nikdy nebyl. V dosti zmatené směsi

jeho životních názorů vynikají nejvíce prvky gnostických a indických nauk. V metempsychosu na př. věřil ještě do nedávna.

Z brahminismu přijal také víru v takovou neomezenou moc člověka, že ovládnutím smyslů a vniterním rozvojem může se státi bohem. V nietzscheovském toužení po síle ztratil pak úplně hranici lidských možností. Stal se pak stoupencem krajního individualismu, který s ničím nepočítá a z osobních zažitků činí světodějné události. „Byl bohem“ — praví sám o svém hrdinovi („Androgyne“) — „obrovské slunce nesl ve svých prsou“. Postavy nadlidí, které vytvořil ve svých románech („Homo sapiens“, „Děti satanovy“, „Silný člověk“), vyňal ze všech zákonů mravnosti a postavil je vysoko nad davem ostatních lidí. Necítí se za nic odpovědni, prohlašují, že mají právo zapalovati továrny, pohrdají lidskou společností, zdvihají pyšně své čelo i proti Bohu a trpí jen tím, že občas ozývají se jim ještě ve svědomí „hloupé ethické přežitky“. Myslí, že budou šťastni, až se jim podaří překonati i tyto „atavistické zbytky“.

Zatím poznání strašného boje se zlou žádostivostí v člověku a vlivy heretické četby přivedly P. do objetí satanismu. Satana, „boha pudů a tělesné rozkoše“, učinil i bohem umění. V románech „Synagoga satanova“ a „Il regno doloroso“ zkoumal satanismus zdánlivě vědecky, ale vynesl tu z temných propastí lidského ducha na venek tolik nestvůrných a perversních jevů, tolik bludů a mimovolných i vědomých rouhání, že čtenář jemnějšího citu a slabších nervů sotva snese tolik pochmurné hrůzy.

Protispolečenským individualismem jsou vedeny také esthetické theorie P., o něž bylo svého času v Polsku tolik vášnivých sporů. Jejich ohlas zaléhal často až k nám, kde býval P. přátelsky přijímán a horlivě překládán zvláště kruhem „Moderní Revue“. S pohrdáním odhodil „pláštík morálně-národní“. V knihách „Confiteor“, „Na cestách duše“ a v předmluvě k „De profundis“ uložil své provokativní názory na práva umělce, jenž nemá sloužiti potřebám národním a společenským, nemá podléhati příkazům morálky, poněvadž umění je samo sobě cílem. Při tom však současně bojoval P. proti naturalismu a zvláště vášnivě protestoval proti zolovskému pojetí člověka jako bestie.

Ale i v podivné směsi rouhání a negace zachoval si P. vždy pevnou víru v trest, jenž musí stihnouti viníky překročující mravní zákon, deptající cizí štěstí. Vyjádřil ji zvláště ve svých dramatech „Zlaté rouno“, „Hosté“, „Matka“ a „Pro štěstí“. Je to však spíše důsledek víry v indickou karmu než křesťanský názor, neboť není tu ještě ani stopy myšlenky o vykoupení.

Ta se objevuje teprve později, v druhých dvou částech trilogie „Synové země“ i v knize novell vydané za války („Návrat“), o níž jsem tu svým časem referoval (Hlídka 1917, 47). P. tu líčí, jak je možno vykoupiti zločin obětí, a ukazuje zároveň svou lásku k národu ohroženému válečným utrpením.

Tehdy již ozývaly se v jeho duši také živěji vzpomínky na dětství, na pobožnosti, jichž se účastnil, na kostelní písně a zvuky varhan. V básni „V tomto slzavém údolí“, připomínající Kasprowiczovu „Mou píseň večerní“, zaznívá pak silně teskná touha po čisté kráse a lásce, po klidu duše a věčnosti. Poslední jeho drama „Mstitel“ vyjadřuje tuto zvolna se dokonávající proměnu jen svou idealistickou tendencí — jinak není tam ještě poznati vlivu evangelia, zůstaly však stopy okkultismu. Milost úplného obrácení k víře dětství dotkla se ho patrně, když dílo bylo již hotovo.

Dlouholeté duševní zmatky a těžké boje duše s tělem ukončil pro sebe vítězně, odvolal všechno, čím mohl uškoditi víře a duším bližních a zemřel smířen s církví. Ovšem díla jeho zůstanou literatuře tak jak vyšla z jeho pera v dobách bloudění a přivedou snad leckterou mladou duši do nových zmatků.

*

hd. — Používání žhavého železa v lékařství. Moderní lékaři porůznu se vracejí ke starým a osvědčeným způsobům léčení, kterých bylo užíváno ve starověku a středověku, ale které byly jako neúčinné a nehumanní vyřazeny v dobách novějších z lékařského inventáře.

Kdo by se byl opovážil tvrditi před padesáti roky, že lékaři budou ještě léčit rány žhavým železem? Prof. Dr. Bier, ředitel chirurgické universitní kliniky v Berlíně, podával ve společnosti berlínských lékařů zprávu o 462 případech různé nákazy, z nichž některé byly velmi těžké a zatvrzelé, které léčil žhavým železem, a byl velmi spokojen s úspěchy, kterých tímto léčením dosáhl.

Dr. Bier léčil tímto způsobem nejen zevní hnisavé rány, nýbrž i vnitřní infekční choroby, i jistou otravu krve, spojenou s těžkým zánětem srdečních chlopní, ve kterémž případě podle rozumu lékařů záchrana byla vyloučena, když by se užívalo jen obvyklých lékařských prostředkův. Dr. Bier churavého žhavým železem zachránil a učinil zase schopným práce.

Tento staronový způsob léčení podporuje Dr. Bier ještě jinými léky, které v malilinkých dávkách vstřikuje pod kůži, jako na př. síru. Avšak divné mu bylo, že tyto jiné léky mohly působiti až pak, když předem bylo užito žhavého železa.

Starý Hippokrates, nejslavnější lékař řeckého starověku, by se mohl radovati, že lékaři na začátku dvacátého století se vracejí k jeho výroku, který on učinil před více než dvěma tisíci let, totiž: Čeho nevyléčí léky, to vyléčí nůž, čeho nevyléčí nůž, to vyléčí oheň, a čeho nevyléčí oheň, to jest nevyléčitelné.

Vychovatelský.

hd. — University jugoslavské.

Bělehradská slaví 120leté jubileum. Založil ji 1808 bohatý vlastenec Dositej Obradovič. Universitou nazvána teprve 1904 a lékařskou fakultu má od r. 1919; 1914—1918 se tam ovšem nepřednášelo. Kromě 4 obvyklých fakult má oddíl technický a zemědělský. V posledních letech mívá přes 6000 posluchačů.

V den sv. Savy, jenž jest patronem národního vzdělání — jmenoval se vlastně Rasko, žil 1169—1237, založil slovanský klášter na Athosu a stal se prvým arcibiskupem srbským — srbští boháči věnují universitě hojné dary. Kolem university jest ústav technický, fysiologický; pathologický a anatomický se dokončují. Král vybudoval na své útraty kollej pro 500 stud. Professorům zřízeno zatím 40 vil, kde za mírné nájemné bydlí.

Záhřebská, jež nyní jako její město ustupuje do pozadí, zřízena od Frant. Josefa I 1874, ale lékařskou fakultu dostala až 1917.

Jak srbští tak chorvatští medikové studovali dříve namnoze na proslulé fakultě vídenské; ve Vídni také kvetl mezi nimi čilý společenský a literární život, tam také působili největší slavisté Miklosič (Slovinec) a Jagič.

*

Náboženství ve škole španělské.

V březnu konány četné schůze ve větších městech, aby na středních školách bylo vyučování náboženství opět závazné a na universitách znova zřízeny bohoslovné fakulty. Jelikož je stát španělský podle ústavy katolický, má tento ráz i na školství se jeviti.

Tedy ve Španělích jako v Italii se bojuje o to, co u nás od staletí jakoby se bylo rozumělo samo sebou. Ovšem bude i tam záležeti hlavně na tom, jak se bude vyučovati.

*

Vojenské knihovny.

Schlubné zprávy nám občas oznamují, jak mnoho se na vojně čte. Že se čte, není ještě všechno. Záleží na tom, co a jak. V seznamě spisovatelů není ani jeden z katolických, dokonce ani Kosmák!! Stará se s naší strany vůbec kdo o ty věci? Vždyť mezi vojáky jsou také Orli a Omladináři!

„Vojenská knihovna“ vydala o Bohu spis rázu pantheistického.

Nelze v koalici přiměti p. ministra Udržala (agrárníka), aby zde kaprálsky zakročil?

Hospodářsko-socialní.

hd. — Amerika a Anglie věřitelé světa.

Mezi Anglií a Spojenými Státy Severoamerickými projevuje se na poli finančním a hospodářském soupeřství, které nevěstí pro budoucnost nic dobrého. V posledních týdnech proběhla novinami zpráve, že anglický admirál, tuším Plunkett, dostal modrý arch. Pan admirál maloval čerta na stěnu. Prořekl v nestřeženém okamžiku něco o tomto už jevícím se soupeřství mezi Anglií a Spojenými Státy, které podle jeho rozumu povede v budoucnosti zcela jistě k válce mezi těmito dvěma anglosaskými sestrami, vlastně mezi matkou-Anglií a mezi nevěrnou a nezdárnou dcerou-Spojenými státy.

Finanční ministerstvo Spojených Států vydalo na začátku tohoto roku výkaz, kolik obnášejí dluhy ciziny vůči nim. Je toho pakatýlek. Jenom 13 miliard dollarů. A tom nejsou ještě zahrnuty válečné dluhy dohodových spojenců v Evropě. Tyto dluhy obnášejí okrouhle 10 miliard dollarů. Avšak důležitější a poučnější jsou zprávy, jakým způsobem si cizina vypůjčovala peníze u Severní Ameriky, a jakým v Anglii v posledních letech.

Zadlužování ciziny pokračovalo takto (v milionech liber šterl.)

Dlužníci:	Věřitelé: Sev. Amerika	Anglie
Britské imperium	84·59	98·18
Evropa	120·89	27·85
Střední a Jižní Amerika	72·96	23·83
Ostatní	13·55	3·13
Celkem	291·99	152·99

V Severní Americe samé si cizina vypůjčovala peníze tímto způsobem v posledních třech letech:

Dlužníci	1925	1926	1927
	miliony liber šterlinků		
Kanada	23·54	37·96	61·32
Australie	15·36	—·—	20·22
Střední a Jižní Amerika	34·46	75·—	72·96
Evropa	122·55	92·30	120·89
Celkem	195·91	205·26	275·39

Severní Amerika stává se pomalu, ale jistě bankéřem světa. V minulém roce půjčila cizině téměř dvakrát tolik co Anglie. Rozdíl vysvětluje se tím způsobem, že evropské státy kontinentální vypůjčily sobě v roku 1927 v Severní Americe čtyřikrát tolik peněz co v Anglii. Páni v Londýně jsou sobě totiž velmi dobře vědomi, že následkem světové války silno poklesla jejich moc kapitálová, a proto ukládají své případní přebytky peněžité nikoli v cizině, nýbrž ve svých koloniích, a ještě více ve svých tak zvaných dominiích, aby je co nejpevněji připoutali k mateřské zemi. Tak půjčila Anglie v posledním roku celkem 152·99 milionů liber šterlinků,

a z toho připadlo 98·18 milionů, tedy téměř dvě třetiny na britské imperium. Není to otcovská nebo mateřská péče o kolonie nebo dominia, nýbrž strach londýnských pánův, aby nebyli Severní Amerikou finančně vytlačeni z vlastní domácnosti.

Ale statisistika posledních let dokazuje jasně, že finanční moc Anglie čím dál tím více ustupuje před vzrůstající mocí Severní Ameriky i ve vlastních dominiích anglických. Tak ku př. v Kanadě, která hospodářsky rychle zkvétá, utvářejí se poměry pro Anglii čím dále tím hrozivěji. V průmyslu kanadském jest už dnes umístěno více kapitálu amerického než anglického. Kanada sobě dokonce ustanovila svého vyslance u severo-americké vlády, jehož povinností jest, aby prohluboval a utužoval hospodářsko-finanční spolupráci mezi oběma sousedícími zeměmi. Londýnská vláda vidí velmi dobře nebezpečí, které hrozí jejímu panství v Kanadě, kdyby tato země stala se příliš závislou na Severní Americe. Avšak anglické finance už nestačí uspokojiti všechny kanadské potřeby a proto anglická vláda snaží se bojovati proti tomuto rostoucímu vlivu americkému tím způsobem, že stěhuje plánovitě své nezaměstnané poddané do Kanady, aby se postavili jako živá hráz proti hrozícímu vlivu americkému. Zdali se podaří tato spekulace, ukáže teprve budoucnost. Vyhlídky na trvalý úspěch nejsou veliké. Nezaměstnaní vystěhovalci budou rádi, když jim kdokoli zaopatří práci a tím výdělek, ať už je to kapitál anglický či americký.

Podobné poměry jako v Kanadě jsou také v Australii, kde také Severní Amerika finančně vytlačuje Anglii. Leč Angličané by se příliš nermoutili nad ztraceným vlivem v Australii, poněvadž Australci si mnoho vydlužují, ale špatně platí. Angličanům proto by to nebylo naprosto proti mysli, kdyby australští dlužníci důkladně namočili americké finančníky.

Pro Angličany povážlivé je zato stále důraznější pronikání severoamerického kapitálu do Střední a Jižní Ameriky. Před světovou válkou ovládal Londýn finančně celou Střední i Jižní Ameriku neomezeně kromě Mexika. Londýn půjčoval všem jihoamerickým státům peníze, stavěl železnice, financoval brasilský obchod s kávou, postavil ohromné porážky v Argentinii, dobýval v Chile čilský ledek. Po roce 1918 se lístek důkladně obrátil. Všude předhonila Severní Amerika Anglii. Neklamně svědčí o tom okolnost, že v roce 1927 Severní Amerika půjčila Střední a Jižní Americe třikrát tolik peněz co Anglie. Anglickému vlivu finančnímu podléhají dnes v Jižní Americe jenom ještě Argentinie, Chile, Uruguay a Venezuela. Ostatní státy Jižní Ameriky jsou úplně ve finančním vleku Severní Ameriky. Brasilie mimo jiné také proto, že Severní Amerika spotřebuje nejvíce brasilské kávy. Není proto bez zajímavosti, že na posledním panamerickém kongressu v Havanně jediná Argentinie sobě troufala postaviti se proti Severní Americe.

Angličané se nyní horlivě přičiňují, aby zachránili, co se ještě zachrániti dá. V Argentinii se jim to zatím podařilo, ovšem jenom

proto, poněvadž jiné státy, méně spolehlivé, ponechaly dobrovolně, ale přece jenom velmi nerádi, Severní Americe.

My ve střední Evropě se o tomto tuhém a houževnatém zápasu mezi těmito dvěma anglo-saskými velmocemi politickými a finančními zřídka kdy něco dovíme. Ale zápas je zde, způsobil už jakési ochlazení někdejších srdečných styků mezi Anglií a Severní Amerikou, a není naprosto vyloučeno, že povede ke koncům nedobrým.

Proto také ty starosti o odzbrojení — totiž druhých!

*

hd. — Lokomotiva turbínová.

Neutěšené hospodářské poměry poválečné a následkem toho stoupající ceny uhlí přiměly správu říšských dráh v Německu, že dala sestaviti lokomotivu, při které by bylo možno uspořiti uhlí až 35% dosavadní spotřeby. Strojní inženýři němečtí zavrhli dosavadní způsob stavěti lokomotivy pístové, a sestavili lokomotivu turbínovou, která svojí hospodárností a úsporností předčí nad lokomotivu pístovou. Lokomotiva pístová jest nehospodárná z té příčiny, že pára, která vykonala v cylindrech svoji práci, uniká komínem do vzduchu, a jest pro další práci ztracena. Jedinou prácí, kterou při tom vykonává, jest, že obstarává průvan pro dobré hoření v peci pod kotlem. A to je trochu málo práce. Strojní inženýři němečtí vypočetli, že by se dalo získati mnoho milionů koňských sil a pracovních hodin denně, kdyby bylo možno tuto páru, komíny lokomotiv do vzduchu unikající, zachytiti, zhustiti a zase ji do parního kotla přivésti, jak zavedeno při parních kotlech, pevně a nehybně umístěných, na př. i na lodích. Vybaviti lokomotivu zařízením kondensačním není věc tak jednoduchá, poněvadž by se pak lokomotiva rozrůstla do rozměrů obrovitých. Inženýři němečtí obešli toto úskalí tím způsobem, že opustili lokomotivy pístové a sestrojili lokomotivu turbínovou.

Parní kotel této nové lokomotivy neliší se na první pohled nikterak nápadně od parních kotlů dosavadních lokomotiv. Poněvadž pára, která vykonala svoji práci, neuniká již komínem ven, jest pod komínem umístěn zvláštní ventilátor, poháněný malou parní turbínou, a tento ventilátor obstarává průvan pro oheň v peci. Železný vůz, na kterém leží parní kotel, jest poněkud delší než kotel sám. Do této části, ležící před parním kotlem a běžící na dvou nízce položených osách, jest zabedněna parní turbína, která vyrábí hybnou sílu pro stroj. Turbína sama jest rozměrů poměrně malých, ale při tom přece vyrobí energii 2000 koňských sil.

Stroj pracuje tím způsobem, že pára fouká ohromnou silou a rychlostí do lopat turbíny, která se následkem toho velmi rychle otáčí, a to tak rychle, že není možno spojit přímo turbínu s hnacími koly lokomotivy. Mezi turbínu a hnací kola lokomotivy jsou vložena dvoje ozubená, větší kola, která značně zmenšují počet obrátek turbíny, a teprv poslední ozubené kolo, které u porovnání

s turbínou hodně pomaleji se otáčí, jest ocelovým ramenem spojeno s hnacími koly lokomotivy, která jsou pak mezi sebou spojena silnými ocelovými rameny, jak to vidíme také na starých lokomotivách pístových.

Avšak lokomotiva musí býti schopna jezditi do předu i do zadu. Leč turbina může se otáčeti jenom jedním směrem. A proto před kotlem této nové lokomotivy jsou umístěny dvě turbíny, a to větší, která obstarává pohyb do předu, a menší, která obstarává pohyb do zadu. Obě jsou umístěny vedle sebe.

Pára, která vykonala svou práci v turbíně, neuniká, jak bylo už podotčeno, do vzduchu, nýbrž proudí do dvou kondensatorů, umístěných po obou bocích parního kotla, a v těch se studenou vodou zase kondensuje neboli sráží ve vodu, která pak zase se pumpuje do kotla k výrobě páry. Takovým způsobem vykonává voda úplný koloběh, při kterém se jenom nepatrná částka vody ztrácí, takže zásoba vody, určená k napájení kotla a vezená ve spodní části tendru, nemusí býti tak veliká, jako ve starých lokomotivách pístových. Toto jest veliká výhoda u porovnání s lokomotivami pístovými, které páru z cylindrů vyfukují do vzduchu, do parního kotla pak čerpají vodu ze zásob pod tendrem, které se tímto způsobem brzy vyčerpají, takže je třeba brzy zase zastaviti se ve větší stanici a nabrat nové vody.

Strojním inženýrům při stavbě turbínové lokomotivy dělalo starosti, odkud nabrati tolik studené vody ku chlazení horké páry, která už vykonala svou práci v turbíně a nyní by měla býti kondensována. Neboť voda, i sebe studenější, ve které jsou uloženy železné roury, jimiž proudí z turbíny horká pára, odebírá páře její horkosti, a tím se sama v kratičké době zahřeje na stupeň kondensované páry. Této starosti zbavili se inženýři tím způsobem, že odvedli horkou vodu do vrchní části tendru, kde ji nechají běžet přes množství dírkovaných železných ploten, mezi které ještě dva mocné ventilátory ženou studený vzduch z venku. Tím se voda úplně ochladí, stéká do spodní části tendru, a nyní už zase může jí býti užito ku chlazení páry. V přední části tendru jest prostor pro uhlí jako na jiných lokomotivách.

Obsluha této moderní lokomotivy není snad zrovna těžší a obtížnější než obsluha posavadních lokomotiv pístových, ale přece jest pro ni třeba lidí zvláště pečlivých a odborně vyškolených, poněvadž jest jim obsluhovati více pák a koleček, a dávati pozor na více manometrů než na starých strojích. Pro dráhy jest na této lokomotivě věcí nejdůležitější, že lze na ní uspořiti 35% uhlí.

Lokomotiva turbínová jest určena pro dopravu rychlíkovou. Největší rychlost, které může dosáhnouti, je 120 km za hodinu. Při této rychlosti vykoná turbína za minutu 8800 obrátek. Výkonnost její jest 2000 koňských sil, může však býti zvýšena až na 2500. V tendru jest místa pro 200 hl vody na chlazení páry, a 43 hl vody k napájení kotla, a pro 60 metráků uhlí. Lokomotiva i s tendrem, vypravená do služby, váží 1720 metráků.

Politický.

U nás

Min. předs. Dr. Švehla musel, ač velmi vážně nemocen a v úřadování jinak zastupován, 7. března přijeti do Prahy gratulovat. Úřadovati nemůže. Ku změně vlády se oznamuje, že socialisté hledí se do ní dostati. Jaká by potom vznikla koalice, těžko říci. Možno však také, že zas vypomůže min. Černý — umíť v tom již chodit! — s vládou úřednickou.

Na Slovensku podle ludoveckých snah o autonomii vyvstala jiná strana, jež se podle autonomie i pojmenovala, s pozadím prý maďarským či, jak se říká, maďaronským. Takto ludová strana — kromě protináboženských náporů — jest i politicky ve dvojím ohni: autonomisté ji chtějí přetrumfnout v autonomii, lidovci ve vlastenectví československém.

Juriga vydal na oslavu 10letí republiky modlitební knížku, podle níž jedině založení čs republiky mohlo Matku Sedmibolestnou dovésti ke cti, že se stala patronkou všeho Slovenska (obraz na poutním místě v Šaštíně). Nehledě k tomu, že by Juriga ve svém kněžském úřadě kdysi byl měl dosť příležitosti pracovati lépe o náboženské povznesení svého lidu, nutno právě v zájmu tomto zdůrazniti, aby aspoň katolíci milému Bohu a jeho přesvaté Matce dali s politikou pokoj! —

Čs soc. dem. slaví své abrahamoviny. Odloučila se ve vlastním zájmu od německých soudruhů, jelikož národní ruch v dělnictvu se vzmáhající by jim jinak mnoho stoupenstva byl odloudil.

Soc. dem. se svého stanoviska se nepotřebují za svou minulost styděti. Vytýká se jim sice, že jsou náhončími židovstva, jejich vůdcům pak, že se na útraty dělnictva mají dobře. Je to pravda, ale pevný stoupenec jejich na tuto druhou výtku odpoví: nechť, ale nám také mnoho vymohli! A to je také pravda: prorazili mnohými svými požadavky, vnutili svou vůli a methodu jiným stranám — a to prý je ve válce u protivníka velká chyba! — u nás pak ovládli bojiště téměř úplně; jak nesnadno jest je s něho když ne vypuditi, aspoň poněkud zatlačiti, vidíme právě dnes v zápase o socialní pojištění. A co hlavního: vnutili svoje methody, svoji taktiku všem ostatním stranám, bez rozdílu. Že není vždycky mravně bezvadná, to zde jen mimochodem! Byly doby, kdy bylo mnohem snadnější vzíti jim vítr z plachet, ale ač na př. na naší straně bylo dosti dobré vůle, nebylo dost porozumění a dorozumění o prostředcích, tím méně pak úsilí, po př. podpory, jako ji měli soc. dem., již ve svém slovníku neměli slov: olet — non olet a spolu s theorií uměli se chápati činů.

Uznání sovětů naší vládou, které má aspoň nepřímo a tedy částečně nastati obchodní smlouvou s nimi, znepokojuje vlastenecký tisk. Obchodní styky jiných říší (Německa, Rakouska, Anglie, Francie)

se sověty dosud celkem zklamaly — sověty prý nerády platí dluhy potřebujíce peněz na jiné věci v zahraničí; náš průmysl arciť potřebuje nějakého odbytiště.

*

Společnost národů, které švyc. spol. praesident Motta dal trochu skromné vysvědčení, že je schopna života, vyšetřuje dále příhodu se sv.-gotthardskými kulomety, které měly býti z Italie propašovány do Maďarska (či dál?), — příhodu zajisté světobornou.

Zatím se Maďarsko i Polska víc a více sbližuje s Italií, a náš tisk naříká nad zapomětlivostí této, že čs vojáci jí ve válce pomáhali vítěziti. Italie totiž pořád ještě má za to, že její „vítězství" nebylo dosť odměněno, a proto si chce odměnu vzíti sama u slovanských sousedů v Přímoří a na Balkaně. Malá dohoda dohrává úlohu, jež ostatně nikdy nebyla valná. A vláda uspořádaného státu má jiné směrnice než revolucionáři neb legionáři.

*

hd. — Cesta do záhuby

nadepsal bývalý maďarský ministr Jos. Kristoffy (min. měs. zemřelý) své dílo z politických dějin bývalé rak.-uh. monarchie. Byl ministrem vnitra v ministerstvu panovníkova důvěrníka G. Féjerváry-ho a sám důvěrníkem následníka Frant. Ferdinanda. Vypracoval v jeho smyslu návrh volební opravy, jenž dával všem národnostem přiměřené zastoupení na sněmě. Znám jest výrok následníkův, že království uherského třeba každého století aspoň jednou dobývati znova; proto chtěl monarchii spravedlivěji přetvořiti. Návrh Kristoffy-ho však nepřipuštěn ani k sněmovnímu projednání, Kristoffy nucen odstoupiti a byl i společensky od politických protivníků pronásledován.

Rozlišovati tedy třeba i v Maďarsku národ od vedoucí kasty.

*

Středoevropský velestát?

Pověstný Št. Radič v prudké sněmovní řeči o jugoslavském hospodářství m. j. prohlásil, že SHS si přeje s Polskou, ČS, Maďarskem a Rakouskem utvořiti mocný středoevropský stát, jehož hlavním městem aspoň kulturně by byla — Vídeň, zůstavši i po zrušení rakouského císařství a mocnářství středoevropskými Athenami.

Jako vše, co Radič mluví a dělá, nutno (kromě jeho radikalismu) bráti jen prozatímně, tak ovšem i tento nápad. Vrací se v něm však myšlenka podunajského státu či soustátí, kterou v různých obměnách co chvíle opakují i vážní politikové.

HLÍDKA

Představy semanských trpaslíků o božstvu, o hříchu a o pokání.

Dr. P. Šebesta.

Semangové jsou, jak v předešlém článku (1928, č. 4) poznamenáno, trpasličí, plachý národek, který žije skromné živobytíčko v hustých pralesích malackých (Malakka, Zadní Indie), při tom ale úzkostlivě se vyhýbá každému styku s národy okolními, stojícími kulturně výše. Tím se stalo, že si uchovali dodnes dosti dobře zděděné názory a zvyky.

Několik krátkých poznámek o způsobu jejich života jistě poslouží předmětu, o němž chceme zde pojednávati. Plachým trpaslíkům malackým dala věda jméno Semangové, kteréž pojmenování jest jim samým neznámé. Také je nazývají Negrito, podobně jako jejich příbuzné na Filipinách. Zdá se, že se toto jméno dobře hodí k jejich postavě, ježto jsou velmi podobni malým černochům.

Počet jejich odhadoval jsem na 2000 osob, již jsouce rozděleni na šest kmenů — nejmenší z nich má 62 — kočují po nesmírných zalesněných oblastech vnitra malayského poloostrova. Každý kmen, maje ohraničené území jako vlastnictví, dělí se zase na různé skupiny nebo rodiny, jež se nejčastěji drží pospolu a také společně si hledají potravu. Tato je velmi bídná. Co jim prales ve své skouposti nebo ve své štědrosti nabízí, tím se spokojí. Muž pobíhá po temném pralese a slídí po malé zvěři v korunách stromů, nejčastěji po malých opičkách a bambusových potkánech, jež jistě sestřeluje

otrávenými šípy z tenké foukačky, zatím co žena vyhrabává zašpičatěnou holí kořínky. To je denní potrava trpaslíků pralesa. K obdělávání půdy ještě nedospěli. Dobrodiní ohně znají ale velmi dobře a využívají ho vydatně už k vaření neb ohřívání, hlavně za vlhkých a chladných nocí v době dešťů. Hrnčířství jim zůstalo neznámým až dosud. Vaří v rourách z bambusu. Ostatně je právě bambus nejvděčnější rostlinou pro trpaslíky pralesa. Protože ještě nedospěli stupně člověka z doby ledové, který zhotovoval své nástroje a zbraně z kamene, byl jim bambus jakousi náhradou, z níž si zhotovovali nejjednodušší zbraně a nástroje (nože, škrabačky) a z níž si je dosud zhotovují. Železo si již k nim proklestilo cestu, a mám za to, že zavedení železného zakřiveného nože znamenalo značné zlepšení jich starého způsobu života.

Trpaslíci žijí pospolitě po rodinách; vždy je jich jen tolik pohromadě, kolik jich prales ve větším okruhu může uživiti. Právě život v pralese, který není možno vymýtiti, protože k tomu není nástrojů, nutí pračlověka, aby ustavičně se stěhoval, hledaje potravu. Rodina, v širším smyslu pokrevná rodina, je vlastně jediným společenským zařízením Semangů. Kmen se nejednotí ničím jiným než společným územím a společnou řečí.

Mravnost rodin i jedinců vyniká u nich velmi nad mravnost okolních národů; bylo by ale přehnaným hledati u nich poměry rajské.

Jak známo, počítají se Semangové k pranárodům, t. j. k oněm společenstvům národů z prastarých dob, která donucena vnější polohou a jinými okolnostmi podržela své prvopočátky kultury bez patrných změn po celá tisícletí. Podobné zbytky starých národů, patřících k pokolení trpasličímu, známe ještě na Filipinách, na ostrovech Andamanských a v střední Africe. Mnohým badatelům a učencům jsou tito semanští trpaslíci typem nejprimitivnějšího lidstva, jsou primerně primitivní, jak se jeden učenec vyjadřoval. Na tomto názoru je mnoho pravdivého, tak že můžeme s plnou důvěrou říci, že by se sotva našel na širém božím světě národ, který by byl podržel až do dnešního dne tak primitivní, bídný způsob života, jako právě Semangové. Všechny jiné, vědě známé národy trpasličí na zemi, patřící k téže skupině, vedou přece již život příjemnější, který je třeba výše ceniti.

Tato skutečnost sama o sobě musí již lákati náboženského badatele, aby seznal blíže náboženské názory takového národa, jsou-li

ovšem vůbec nějaké známky náboženského života u něho. Skutečně bylo ještě asi před 40 lety rozšířeno mínění, že Semangové vůbec nemají náboženských názorů a citů, spíše že představují jako pololidé ono stadium ve vývoji lidstva, v němž nebylo vůbec společenské morálky ani jakýchkoli hnutí náboženských. Bádáním jistého Hrolfa Vaughana Stevensa, který cestoval po poloostrově na rozkaz Berlínského musea, dostala se sice do Evropy podivuhodná zvěst, že Semangové či Orang-utani, jak je obyčejně nazývali, přece jen jsou jinak uzpůsobeni, že znají dokonce nejvyšší bytost, která se zjevuje v blesku a v hromu a na jejíž rozkaz podřízená bytost stvořila svět. Ale zprávy Stevensovy nenašly ohlasu, spíše byl sám jimi velmi diskreditován, takže byl skoro všeobecně považován ne-li za podvodníka, tedy aspoň za přeháněče a byl odstaven. Tak tomu bylo, až mně bylo umožněno velikomyslnou peněžní pomocí nynějšího Sv. Otce podniknouti v letech 1924 a 1925 výzkumnou cestu k Semangům a k jiným pranárodům poloostrova malackého. Přirozeně žádal jsem si především studovati zvláště duševně-náboženský život těchto trpaslíků pralesa, a to nejen na jednom místě, ale na všech, jichž bude možno dosíci. Není zde na místě, abych líčil obtíže, za nichž se mi konečně přece podařilo dosíci kýženého cíle. Poznal jsem všech šest se vyskytujících kmenů semanských, jež se dělí na velký počet malých skupin, toulajících se ustavičně po stinných pralesích malayských, a mohl jsem nahlédnouti, časem velmi hluboko nahlédnouti do jejich orang-utanských duší.

Co vypravoval Vaughan Stevens před necelým půlstoletím o náboženskych jejich názorech, pomísiv je s názory národů jiných, mohu dnes částečně potvrditi, jsem ale také s to nakresliti system náboženství trpaslíků z Malakky, jak se mi ukázal, když jsem urovnával poznatky pracně nabyté. Semang ovšem neví ničeho o systému. Náboženství Semangů dá se dobře rozděliti na tři kapitoly. Prvá jedná o nejvyšší bytosti, druhá o kněži-lékaři, jenž je prostředníkem mezi božstvem a lidmi, třetí o smrti a o víře v život posmrtný.

I. Jméno a osobnost nejvyšší bytosti.

Nějakého označení pro nejvyšší bytost, jež by se podobalo našemu slovu Bůh nebo Allah, jehož užívají sousedé Semangů Malajci, trpaslíci neznají. Badatel, který by se pídil v řeči domorodců po jménu Allah, mohl by zaznamenati pouze tu odpověď, že Seman-

gové Allaha vůbec neznají, že tedy nemají vůbec ponětí o božstvu, že tedy neznají žádné úcty božstva, protože ničeho takového není u nich viděti. A přece jak nesprávným bylo by takové poznání! Semang nemá vůbec všeobecného označení pro božstvo, tak jak ho nemá na př. ani pro svůj národ jakožto celek. Ale má pojmenování pro svůj kmen, v němž žije, a tak má pojmenování i pro svou nejvyšší bytost. Přišel-li badatel tomuto jménu na stopu, pak má opěrný bod pro další otázky a bádání na poli náboženství tohoto národa.

Nejvyšší bytost Semangů má rozličná jména, jež se různí podle kmenů. Nejčastěji se nazývá Karei, často Ta Pedn a u jednoho kmene Keto.

Karei značí hrom a Keto světlo, zatím co význam Ta Pedn není znám. Věc je vlastně mnohem složitější, než mám v úmyslu se o tom zde šířiti, a sice proto, že nejvyšší bytost má po boku bratry nebo syny, již stojí pod ní. To je zase u různých kmenů různé. Djahajští Semangové nazývají nejvyšší bytost Karei, jež má zas syna jménem Ta Pedn. U Kentských Semangů jsou Karei a Ta Pedn bratři, z nichž Karei je starší. Menri znají jen Karei-a a Kensiu jen Ta Pedn-a. Přihlédneme-li blíže, stává se nám věc potud jasnější, že vlastní původní božstvo, vyvolavatel hromu, se jmenuje Ta Pedn. Tento ale postoupil časem svoje osobní vlastnosti zjevu přírodnímu, jím samým zapříčiněnému a Semangy tak obávanému, totiž Karei-hromu. Tak se stalo, že u jednotlivých kmenů byl hrom zosobněn a nastoupil na prvé místo, zatím co představa hromovládce vybledla a byla usunuta na druhé místo, tak že se stal bratrem nebo synem Karei-ovým. Tak povstali bratři nebo synové božstva Semangů. Ale i u těchto kmenů proniká některými výrazy vlastní povaha Ta Pednova. On totiž je stvořitelem, on je dobrý, protože má soucit s lidmi, když Karei hučením hromu proti nim zuří, on je, jak jej Semangové nazývají, „Tata Ta Pedn“, dědeček Pedn. Tohoto vyznamenání se nikdy nedostává Kareiovi, Pedn má je ale ustavičně.

Ať se již nazývá nejvyšší bytost u Semangů jak chce, vždy je to hromovládce, který vyvolává hrom tak, že buď řve, až se to rozléhá oblohou, buď že válí velké kameny po obloze. Někdy je to také drak, jenž sedí po boku Ta Pednově a řve jako hrom, někdy jsou to ale Ta Pednovi vnuci, kteří se baví máchánim provazu. Udeří-li provaz na štěrbinu nebes, zahučí hrom.

Ta Pedn či Karei (budoucně budu vždy mluviti jen o Ta Pednovi jakožto o nejvyšším bohu) sedí nahoře na obloze na nebeské kládě, zvané galogn, která leží směrem od východu na západ, a hledí dolů na zemi. Vypadá jak Meni (Semang), říkají často trpaslíci. Jiní zase tvrdí, že je jak oheň, proto ho není vidět, neboť kdyby se k němu někdo přiblížil, shořel by. Podle jiných vypadá zase jako opice Siamang, jsa všude porostlý dlouhými vlasy. Ostatně může měniti svou podobu jak chce. Batekové říkají, že Keto (Ta Pedn) je bohem světla a že má za pravé oko slunce a za levé měsíc.

Ta Pedn má ženu, jež bydlí na zemi jménem Manoid, podle jiných Takel. Styk mezi nimi obstarává blesk. Ta Pedn a všichni, již jsou v jeho družině, živí se plody, rostoucími v nebi. Vyssávají plody a jejich zrnka pouštějí na zemi. Z nich vyrůstají plodonosné stromy.

Bylo by ale nesprávné domnívati se, že Semangové nemají vůbec představy o bytosti duchovní. Tato představa je zde, protože mluví o lidské duši. Přece by však bylo zase nesprávné míniti, že si také svého boha představují jako ducha. To jistě ne. Je sice neviditelný, ale jen prostřednictvím své moci; má ale tělo, je jako člověk, je osobou.

O tom není naprosto pochyby, že si naši trpaslíci z pralesa představují svého boha jako bytost osobní, ovšem stiženou mnohými nedokonalostmi, jak je nacházíme všeobecně i mezi lidmi. Ta Pedn není naprosto nějakou bytostí nepřístupnou, přízračnou, bytostí bez krve; je dědečkem Ta Pedn.

Vlastnosti boha hromu Ta Pedna.

Odkud pochází Ta Pedn, má otce a matku? Někteří chtěli sice něco věděti o Ta Pednově otci a o matce, jiní ale to rozhodně popírali. Na počátku seděl Ta Pedn a jeho žena Manoid u nebeské skuliny, vedle nich slunce. Tu vytáhl chrobák z bahnité vody kus země, ten rostl a byl vždy větší. Byly to samé hory; tu přišel medvěd a sešlapal hory, takže vznikla rovina. Ze země, jež obsahovala v sobě všechna semena, vypučely traviny, rostliny a stromy. Pedn viděl, jak země vzniká, sestoupil na ni se svou ženou a bydlil na ní dlouhý čas.

Tento mythus vysvětluje Semangům všechno dostatečně, takže necítí potřeby ptáti se dále: odkud ono bahno, odkud se vzal chrobák, odkud medvěd. Ti jsou zde a dost. Jiné kmeny nevědí zase nic o chrobáku ani o vznikání světa. Když jsem u Djahajských Semangů

ve společnosti starců pojednával o jejich názorech náboženských a na konec jsem se ptal: Kdo tedy udělal všechno, hory, potoky, kameny a stromy? Tu zvolal jeden z nich: Pedn udělal všechno, bambus, remlei, strom enregn, rotan, oheň i vodu; Pedn dělá všechno.

Podobné odpovědi dostal jsem opět a opět. Zatím co některé skupiny neuměly vůbec povědĕti, jak se dostal člověk na zemi, měli jiní rychle po ruce mythus, který i to vysvětluje. Kenta vypravují o tom takto: Babičce Manoid zdálo se kdysi o dítěti, i prosila svého manžela Ta Pedna o takové dítě. Ta Pedn a Manoid vyšli tedy de lesa, tam udělal Ta Pedn z hlíny lidskou podobu, zavinul ji do listu banánového a nechal ji přes noc ležeti. Příštího jitra byl to chlapeček. Znovu zdálo se Manoidě o dítěti a znovu šli oba do lesa a udělali to zrovna jako den před tím. Z hliněné figurky stalo se děvče; tak vznikla prvá dvojice lidí. Výslovně se praví, že Ta Pedn a Manoid lidi nezplodili, ale udělali z hlíny. Skoro by to člověka svádělo usuzovati na nějaký vliv Bible, což jest ale za daných poměrů nemyslitelno. Žádný misionář přede mnou Semangů neviděl ani s nimi nemluvil.

Nikde nebylo řeči o tom, že by byl Ta Pedn stvořil zvířata podobným způsobem jako stromy nebo lidi. Pověst ale vypravuje, že lidé byli proměněni ve zvířata za trest za určitá provinění. Tehdy totiž, když Ta Pedn žil ještě se svou ženou na zemi, dopouštěli se lidé mnoha hříchů a nedbali na jeho příkazy. Rozhněván nad tím, proměnil část lidí ve zvířata; tak povstali sloni, tygři, medvědi atd. Ta Pedn ale opustil zemi, aby se na ni již nikdy nevrátil. Od té doby sedí na obloze a válí hrom.

Tito první lidé nenazývají však Ta Pedna snad otcem, ale zrovna jako jejich potomci dědečkem. Poukázal jsem již na to, že Semangové představují si Ta Pedna jako dobrotivého, který má soucit s lidmi, zatím co Karei-a, jenž je konečně jedna a táž osoba, nazývají zlým. Když jsem se této věci příležitostně dotkl a pátral, proč jej nazývají zlým, dostal jsem váhavou odpověď, protože nás trestá a nahání nám strachu a bázně, když jsme se prohřešili. Jak se to má s hříchem a s trestem za hřích, uvidíme brzy, zde stačí podržeti před očima skutečnost, že Semangové si představují svého boha jednak jako spravedlivého (zlého) karatele, ale také jako dobrotivého dědečka, který dává trpaslíkům pralesa doby plodů, aby neumřeli hladem.

I na to bylo již poukázáno, že se vlastně neví, odkud bůh hromu pochází a jak vznikl. O věčnosti nemá Semang představy, ví ale, že člověk umírá; o Ta Pednu ale praví, že neumírá a že nemůže býti zabit. Tak bychom měli božstvo, jež zdobí aspoň některé božské vlastnosti. Je stvořitelem, aspoň v určité míře, je dobrý a dobrotivý, je také trestajícím pánem. Je věčný, protože neumírá. O jeho vševědoucnosti uslyšíme hned. Ta Pedn má ženu: Semang si představuje svého boha po lidsku. Ale Ta Pedn žije v idealním jednoženství.

Bůh hromu je především zákonodárce, který upravuje společenský život trpaslíků pralesa a pak také žárlivě nad tím bdí, aby jeho příkazy byly řádně zachovávány. Jistě jim naložil břemena, jež často nesou s odporem; ale úzkostlivě se střehou shoditi je se sebe. Semangovi je věcí samozřejmou, že každé překročení přikázání Ta Pednových musí býti odpykáno, ne snad v onom životě, ne, zde na zemi. Pokání v životě posmrtném je mu naprosto neznámo.

Obřad oběti krve.

Ta Pedn je bůh hromu; jeho hromový hlas je to, jenž činí každého Semanga zatichlým a bázlivým. Často jsem pozoroval trpaslíky za blížící se bouře. Vždy bylo to pak totéž divadlo. Členové tábora, kteří dosud seděli v družném rozhovoru kolem ohně, plápolajícího pod přístřeškem, ztichli a pohlíželi bázlivě skrze větve obrovitých stromů po blesku kmitajícím se sem a tam a hrozili se hučení hromu. Na prvý pohled by se snad mohlo zdáti, že to byl přirozený strach těchto dětí přírody před rozpoutaným živlem. Bouře ale nejsou naprosto zvláštností v hornatém vnitru poloostrova; skoro možno říci, že jsou každodenní zkušeností dětí pralesa. Není to nezvyklost a neobyčejnost tohoto zjevu přírodního, co uvádí Semangy do úzkosti, ale příchod hromovládce, který se za strašného hukotu blíží táboru, aby napomenul hříšníka k rychlému pokání, jinak by spadly obrovské stromy na malé tábořiště a henveh-zátopa by vystoupila ze země a pohltila všechny členy tábora. Podle názoru Semangů je hrom hlasem božstva, který se ozývá nad táborem a napomíná hříšníka k rychlému pokání, ke krvavé oběti smírné.

Vylíčím nejdříve prvou obět krve, při níž bylo dopřáno přítomnu býti mně a tím zároveň prvému Evropanu u Semangů.

Byla tmavá noc, asi k půlnoci, když mne probudila blížící se bouře. Trpaslíci, bylo jich kolem mne asi 10 pod svými přístřešky proti větru, ani se nehýbali.

Náhlý ohlušující třesk v nejbližší blízkosti ale způsobil, že všechno oživlo. Ve chvíli osvětlovalo mnoho ohňů tábor. Viděl jsem, jak ženy pobíhají od jednoho táboru k druhému a jak vycházejí s bambusovými noži a s bambusovými rourami do dešťové plískanice. Slyšel jsem je volati, viděl jsem, že vyhazují cosi do výše. Ze začátku bylo mně vše jaksi tajemným, až mně konečně napadlo, co jsem kdysi četl, že trpaslíci přinášívají za bouře obět krve. Chvatně skočil jsem na nohy a stál jsem v lijáku vedle semanské ženy, jež bambusovou třískou škrabala na své noze, až jí z lýtka proudila krev. Na to seškrabala stékající krev do bambusu naplněného vodou. Z tohoto nabírala do jiného poštípaného bambusu, vylila zbytek z prvého nejdříve na zem a pak začala smíšeninu házeti všemi čtyřmi směry k obloze. Slyšel jsem opět a opět: ćub, ćub! geh! geh! nerozuměl jsem ale dále, co sama sobě mručivě říkala.

Od té doby byl jsem častěji svědkem tohoto jedinečného obřadu, a to u nejrůznějších kmenů. V mnoha případech mohl jsem si poznačiti i slova, jež byla pronášena při tomto házení krve, kde obětující prosil božstvo, aby přestalo se hněvat, aby zastavilo hrom, protože již činí zadost svou krví, protože lituje svého přestupku. V jednotlivých případech byl tento obřad dokonce provázen veřejnou zpovědí. Tento obřad je tak zvláštní a tak významný, že jistě zaslouží, abych jej poněkud šířeji vylíčil.

Nejdříve obrací se obětující k Manoidě, manželce božstva, tím, že ulije několik kapek smíšeniny krve na zemi, potom teprve oslovuje hromovládce samého. U Kensi-ů slyšel jsem tato slova:

„O, o, ty babičko tam dole, házím svou vinu, platím ji Ta Pednovi."

„Ta Pedne, jistě nejsem zatvrzelý; platím svou vinu, přijmi ji; platím ji."

„Ty tam babičko moje, jdi a napomeň je (totiž ty nahoře, kteří dělají hrom)."

„Slyš, Ta Pedne, platím."

Z úst jiného usedlého již muže z kmene Kensi-ů (jemuž vděčím za mimořádně důležité zprávy o jejich náboženství) slyšel jsem tuto formuli modlitby, pronášené při oběti krve:

„Ty tam dole, babičko moje, Manoid, vystup a podívej se po svých vnucích, po Čalogovi, Čakoiovi, Piegnovi, Sud Kelböovi." (Tito čtyři způsobují hřmění mácháním provazu.)

A obrácen k Pednovi volal: „O, o, přijmi ty sám, poslouchej dobře, nakloň svého ucha, Ta Pedne; neklamu, platím svůj dluh.

Bojím se tvého hromu, nedopouštěj, aby máchání provazu bylo silnější. Tvoji vnuci Puteu Čenoi se bojí. Nedej, aby hrom zesílel. Ty jsi zvítězil! Nechceš se na nás ani podívati, nechceš na nás ani pohlednouti? Tak jsi nemilosrdný? Čenoi, tvoji vnuci, bojí se tvého hukotu, bojíme se tvého hučení."

„O, ty tam dole, babičko moje, jdi podívej se přece po svých vnucích, po Čalogovi, po Čakoiovi, Ta Kelböovi."

Podobná je modlitba kmene Kenta: „O, babičko moje, vystup a napomeň svoje vnuky!"

„Karei, platím svůj dluh."

„O, platím svůj dluh."

Kmen Batek na jihu Padangu volá při tom:

„O, moje vina, viz mou krev, slunce! Nepokračuj již (v hřmění), zastav je!"

Menri-Semangové volají: „Bö, bö, bö! lavaid, lavaid, lavaid; lavaid talugn, lavaid laven, lavaid djelau, lavaid kasa, lavaid ab; platím lavaid (dluh). Platím za svou vinu!"

U Jarum Djahaiů slyšel jsem zase: „O babičko moje, jdi a zvěstuj Ta Pednovi, že se moje vina již zmenšila."

„Od, od, viz mou vinu, moje vina je menší, proto zadrž."

Modlitba kmene Sabubn byla krátká, ale za to důrazná: „O Karei, pohleď na mou krev. Už nemám viny na sobě."

To byly jednotlivé modlitby, jež provázely obět krve a jež jsem skoro doslovně uvedl v překladu.

Bude sotva třeba modlitby ty blíže vykládati; jsou samy o sobě dosti jasné a zdůrazňují smírný ráz oběti. Hřích a vina jednotlivce mají býti obětí krve usmířeny, či zaplaceny. Pro prvnější užívají Semangové výrazu lavaid nebo telaidn, pro druhé slyšel jsem jen malajské slovo dusah.

Nejdříve obracejí se s prosbou na babičku Manoidu, ulévajíce několik kapek krve na zem a žádajíce ji o přímluvu u Ta Pedna. Často volají slova k božstvu hlasitě do bouře a opakují je ustavičně.

Pozorujíce obřad krve povrchně, mohli bychom si jej vysvětlovati jako zaklínání bouře. To se ale stane nemožným, jakmile přihledneme k modlitbám či k formulím, jichž se při něm užívá. Jsou to modlitby prosebné, které zřetelně označují smírný ráz pouštění krve a jejího házení.

Vtírá se zde ale ještě jiná otázka sama sebou: Co dělá Ta Pedn, nebo ať se již jmenuje jak chce, s touto krví? Na to není jednotné

odpovědi. Djahaiové míní, že se touto krví maže, jiní zase, jako Kena-Kensiu míní, že se dává krev do květů a do zárodků plodů, z nichž vznikají krásné červené plody pro lidi. Čím více krve se obětuje, tím více plodů možno očekávati v době plodů. Krev vylitá na zemi stéká do krvavého jezera v zemi.

Nedomnívejme se, že vykonávání tohoto obřadu krve, zvláště pouštění krve, je věcí příjemnou. Naopak. A přece se nikdo od něho nedispensuje. Každý, kdo je si vědom nějakého provinění, je povinen jej vykonati, ať je to muž či žena. Děti jsou vyňaty. Běda tomu, kdo by se vzpíral přinésti obět krve, když hrom hučí nad táborem! Již po páté bezúčinné ráně hromové pohltila by všechno strašná henveh (zátopa) a stromy sřítily by se na tábořiště. Ale nejen tábor, ale všichni lidé by zahynuli, i Malajci a Číňané.

S tohoto stanoviska bude nám jistě vysvětlitelným, proč si trpaslíci rádi představují svého hromovládce jako zlého, nemilosrdného. Trvá totiž neúprosně na smíru za každé provinění.

Názor Semangů o hříchu a o pokání.

Tak se dostáváme k jinému předmětu, k úvaze o hříchu podle názoru Semangů. Že naši trpaslíci rozličné druhy přestupků skutečně znají, plyne určitě z toho, že za různé hříchy žádá se také různý trest, různá pokuta. Vždy a všude ale se říká, že trest přichází, je poslán Ta Pednem nebo Kareiem.

Na jistá provinění je trest usmrcení tygrem, kterého posílá Ta Pedn; tygr je policistou boha. Jiná provinění trestá božstvo určitými nemocemi, z nichž vyniká zvláště Čemam, druh nemoci v hřbetě, která má za následek brzkou smrt, nepodaří-li se zavolati kněze-lékaře, který má moc takovéto nemoci vyléčiti na rozkaz Ta Pednův. Většinu provinění odpouští ale obět smírná, o níž bylo již jednáno.

Budiž zde připojena poznámka, že Semang nezná žádného pokání za hrobem; ačkoli věří v život posmrtný, přece nezná místa, kde bude dobré odměněno a zlé potrestáno. Každý hřích musí býti odpykán zde na zemi. Snad nám některé příklady objasní nejlépe ponětí domorodců o přikázáních boha a o hříchu.

Moje malá karavana dopřála si po namáhavém pochodu stinným, hnilobně vlhkým pralesem chvilku odpočinku. Moji semanští nosiči sedli si vedle mne na vyvrácený kmen, aby si oddechli. Při tom začali jsme odstraňovati s nohou protivné a nebezpečné pijavice. Přidržel jsem u jednoho zvířete svou hořící cigaretu, takže se krou-

tilo bolestí a odpadlo. Tomu se hlasitě zasmál jistý mladík. Ale hned zabručel starý Pa Loa: Lavaid Karei! (Hřích proti Kareiovi!) Mladík okamžitě ztichl.

Již od počátku mé známosti se Semangy bylo mi nápadno, že se ti lidé nikdy skoro nebavili s chycenými opičkami, jež se buď volně pohybovaly v táboře, nebo se klouzaly po bambusové tyči, jsouce uvázány na provázku, kdežto já jsem tak činil často. Když jsem se těch lidí ptal, proč se tak divně chovají v této věci, zněla odpověď: „Lavaid Karei!“ Já prý mohu dělati, co chci, pro mne toto přikázání neplatí, já prý jsem něco jiného než oni. Pohrávati si s chycenými zvířaty tak, že se to skoro podobá výsměchu ze zvířat, je hříchem. Zpravidla je také trápení zvířat hříchem.

Když jsem kdysi v poledne v táboře siongském pilně zapisoval své poznámky, slídil jakýsi semanský pes pod mou chýší po kuchyňských odpadcích. Při tom dostal se mu do nozder mravenec a trápil jej tak nepříjemně, že psisko divoce třáslo hlavou a hlasitě frkalo. Toto chování psa bylo jistému přihlížejícímu mladíku tak zábavným, že se tomu zasmál. V noci přišla bouře a onen mladík přinesl obět krve za dusah les (za vinu mravence). Měl jsem nato rozmluvu s Ramlei-em (tak se totiž mladík ten jmenoval) o této věci. Ptal jsem se ho při tom, zda je též lavaid, kdyby se někdo vysmál starému Timunovi, když se přibelhá na své holi do tábora. Timun byl stařec, jenž trpěl mnoho na rheuma a byl proto chromý. — „Ne, mínil Ramlei, to by nebylo lavaid; tomu se člověk může smát, protože Timun se může pomstíti, může se příležitostně vysmáti zase druhému, zvíře toho ale nemůže.“ — Zmiňuji se o tomto případě, protože nás seznamuje s pohnutkou přikázání.

Dále je Semangům zakázáno zabíjeti jednotlivá zvířata, jež jsou v bližším vztahu k Ta Pednovi.

Na tomto místě je třeba zmíniti se ještě o jiném druhu přikázání, jež jsou našemu cítění bližší. Jednoho odpoledne stál jsem se skupinou Semangů na břehu řeky Peraku a přihlížel jsem, jak se koupali. Tázal jsem se svého souseda: Kdyby tvoje tchyně spadla do vody a topila by se, vytáhl bys ji? „Ne, nikdy ne, to nesmím“, zněla odpověď. Velmi přísné přikázání totiž káže, aby tchán a snacha, zeť a tchyně ode dne svatby ani k sobě nepromluvili, ani se nedotýkali, ani se nepřibližovali k sobě. Ano, již nepředvídané nahodilé setkání je podle jejich mínění lavaid. Proto připadalo Semangovi tak hrozným vytáhnouti svou paní tchyni z vody.

Přivine-li se rodič za vlhké a studené noci v pralese úzce ke svému dítku jiného pohlaví, je-li dítě více než pětileté, je to lavaid Karei.

Cizoložství je lavaid Karei, rovněž rozpustilé oplzlé řeči.

Pozoruhodno jest, že vražda a krádež není lavaid. Odůvodňuji to tím, že vražda a krádež jsou neznámy.

Dětem je zakázáno oslovovati rodiče slovem —„ty"; musejí vždy užívati při oslovení äi (otec), bô (matka).

Mohl bych ještě v tomto seznamu pokračovati, ale jistě dostačí uvedené příklady, abychom porozuměli rázu a smyslu přikázání. Tato lze případně rozděliti na tři skupiny. První skupina upravuje život sociální, společnost rodinnou, snaží se udržeti kázeň a mravnost v rodinách, jež bydlí velmi těsně u sebe. Druhá skupina má pravděpododně za účel udělati člověka něžným a měkkým ke zvířatům, ubíti v něm surovou přirozenost. Často a často jsem se ptal sám sebe, čím to jen může býti odůvodněno, že Semangové jsou všeobecně tak plaší a bázliví, že se děsí každé surovosti, že se vyhnou dokonce spravedlivé sebeobraně, že se raději zachrání útěkem? Myslím, že jsem zde našel aspoň nějaký důvod.

Třetí skupina přikázání je spíše indifferentní povahy a má svůj důvod v různých a cizích názorech.

Jak již bylo dříve zmíněno, nemusí se každá křivda odpykati obětí krve; na jednotlivé křivdy jsou zvláštní tresty.

Je všeobecným přesvědčením u Semangů, že každá křivda odpykána býti musí. Toto přesvědčení přinutilo mne k otázce, kterou jsem kdysi dal Djeleiovi ze Siongu: Jak je to ale možno, že Ta Pedn, jenž dřepí vysoko na obloze, vidí hříchy? Přece nemůže nahlédnouti hustou střechou listí v pralese do každého koutečku tábořiště? Chytrý trpaslík se tu na mne velmi divně zadíval a řekl: „Tuan, viděl jsi tam ty hory na druhé straně? Ty jsou na dva dny cesty daleko. A tam ty vršky na opačné straně? Ty jsou skoro také tak vzdáleny. Hleď tedy, Ta Pednovi jsou tyto hory a vrchy tak blízko u sebe, jako nám naše přístřešky, pod nimiž dřepíme. A Pedn prochází mezi nimi, jako my mezi chýšemi, a vidí všechno". Takové odpovědi jsem skutečně neočekával; tak názorně mně ani můj učitel náboženství všudypřítomnost a vševědoucnost boží nevysvětlil ve škole. Zajisté nepřemýšlel každý Semang o takových hlubokých problémech náboženských, uvedený příklad ale ukazuje, že jednotlivci přece jen tak činí.

Jest jistě zřejmo, že obět krve je skutečnou obětí smírnou a proto také skutečným úkonem úcty, kultu. Ale také jediným úkonem kultu. Semangové neznají vůbec modliteb k svému božstvu. Řekli mně to častěji, že se neumějí modliti k Ta Pednovi. Je to zato hala či kněz-lékař, jak jej nazývám pro jeho postavení a jeho funkce, o němž mně tvrdili, ten že umí modliti se k Ta Pednovi. Onemocní-li někdo, zavolají ho. Tu se posadí a uvažuje u sebe. Tu mluví s Ta Pednem, říkají, který mu vnuká, jaký lék by měl nemocnému dáti a jaké formulky by měl užíti, aby nemocného uzdravil. Zdá se mně však, že v jednom případě našel jsem skupinu, jež znala modlitbu k božstvu. Batekové totiž vypravovali, že začnou zpívati, když se blíží bouře, takže Keto se dá jejich zpěvem pohnouti, aby odtáhl. Jinak třeba držeti se poznání, že podle zkušeností, jež jsem nasbíral, je pouze obět krve a modlitbu halovu možno považovati za kult božstva.

Podle víry našich trpaslíků nekončí se život smrtí. Vědí sice dobře, že mrtvola, již pochovávají do země, zetlí, ale přece se od ní něco odloučilo, tak zvaný jurl, totiž duše, jež se proměnila v ducha mrtvoly a nastoupila cestu do záhrobí. Vychází hlavou a kráčí po mostě udělaném z břevna k západu, k zapadajícímu slunci, kde je říše mrtvých, ostrov totiž plodů, na němž se sejdou všichni Semangové zemřelí. Tam vedou duše život stínu, žijí ale zrovna tak jako na zemi, živíce se stínem těch potravin, jimiž se živili na zemi. Tam se zase sejdou rodiny. Na onom světě je svatý pokoj, tam není nemoci ani utrpení ani tygra ani hromu. Ani hromovládce není u nich. Ten má své místo na obloze, kam se k němu dostanou jen kněží-lékaři, nikoliv obyčejní smrtelníci.

Kam se dostanou po smrti jiní lidé, ne Semangové, o tom nevědí.

Říši smrti představují si Semangové analogicky podle tohoto života s tím pouze rozdílem, že za hrobem není utrpení. Není to naprosto nějaký druh nebe, kde člověk dostává odměnu za své dobré skutky — Semang nemluví vůbec o dobrých skutcích — ale je to prostě shromaždiště všech zemřelých Meni (Semangů). Semang nezná také místa trestů, nezná pekla, kde by se trestalo za hříchy; vše musí býti odpykáno na zemi.

*

Nejvyšší bytost Semangů, jak si ji oni představují, je zajisté docela jiné povahy a jiného druhu než Bůh křesťanské theologie. Není především duchem, docela ne čirým duchem, jest osobou podle lidských pojmů. Není bez vášní, spíše má mnoho lidských slabostí, není nadčlověkem, je nad světem, ale přece žije na tomto světě. Je nejvyšší bytostí Semangů, nad ní není již nikoho, jí je podřízena celá příroda. Ta Pedn není praotcem Semangů, ačkoliv se nazývá dědečkem; není ani nějakým rekem, heroem kultury, o tom není nikde řeči. Je však stvořitelem, pánem nad životem a nad smrtí, je zákonodárcem a trestajícím soudcem, je tím, co my označujeme slovem Bůh, ale je bohem chápaným po lidsku a oděným lidskými slabostmi.

Víra v bytost nadlidskou, v božstvo, není ještě sama o sobě náboženstvím. Náboženství je cit závislosti člověka na této bytosti a vnější projev této závislosti. Tento poslední nazýváme kultem. Kult jest u Semangů prokázán jednak obětí krve, jednak modlitbami kněze-lékaře, který je prostředníkem mezi lidmi a mezi bohem. Jiných projevů kultu není. Semangové tvrdí výslovně, že se neumějí modliti. Snad bychom si přáli více úkonů kultu, aby zdůraznily náboženství Semangů; není jich. Za to je zde obět krve, jakožto obět smírná za spáchané hříchy, jest úkonem kultu katexochen a jež stojí ojediněle v dějinách celého lidstva.

Že je to skutečná obět smírná a ne snad nějaký kouzelnický obřad, jímž má býti bouře odvrácena a zaháněna, o tom svědčí dostatečně modlitby při ní pronášené.

Zvláštním dojmem působí na nás seznam hříchů. Psychologických příčin a důvodů pro příkazy nebo zákazy nedoví se obyčejně člověk od Semangů; ty si musí vyhledati sám. Mravní hodnota většiny těchto příkazů jest nepochybná, a právě tato přikázání a jejich odůvodnění umožňují nám hluboko, velmi hluboko nahlédnouti do duše pračlověka, jakým Semang najisto jest.

Spojitost mezi náboženstvím a mravností je u Semangů nesporná.

Apoštolský sněm.

Napsal Dr. Tomáš Hudec. (Č. d.)

List poslaný apoštoly do Antiochie je nejstarší církevní dokument, který se nám dochoval. Lukáš dobře chápal jeho význam a proto jej uvedl celý a doslovně, snad dle originálu, který se nalézal v Antiochii. Klement Alexandrijský nazývá jej ‚katolický list všech apoštolů'. (Stromata IV. 16, 97.) Jak bylo v klasických listech zvykem, tak i nadpis tohoto listu nejprve uvádí jméno odesílatele, potom jméno adresáta, jemuž byl list určen, a konečně pozdrav. Povšimnutí zasluhuje, že list je poslán pouze jménem apoštolů a starších, kteří jedině byti oprávněni rozhodovati ve věcech víry, a nikoli jménem celé jerusalemské církve. Obvyklý řecký pozdrav χαίρειν je týž jako i v listu svatého Jakuba (1, 1), z něhož někteří soudí, že svatý Jakub byl pisatelem apoštolského listu. Určen je list ‚bratřím z pohanů v Antiochii, Syrii a Cilicii', tedy těm křesťanům, kteří se obrátili z pohanství a byli přijati do Církve bez obřízky. Poslán je nejenom křesťanům v Antiochii, odkud sporná věc byla do Jerusalema k rozhodnutí předložena, ale i obcím v Syrii a Cilicii. Obce tyto přijaly evangelium z Antiochie, na níž jako na své metropoli závisely, tvořice s ní jednu církevní provincii; mimo to spory vyvolané judaisty v Antiochii měly snad ohlas i v těchto krajích, které jsou proto v nadpise listu uvedeny. Jak patrno, je promulgování apoštolského rozhodnutí omezeno místně, což je důležito pro správné posouzení smyslu a dosahu, jaký dekretu apoštolů třeba přikládati.

V listu samém je nejprve řeč o podnětu a příčině apoštolského usnesení, totiž o pokusech judaistů, které jsou tu odsouzeny jasnými a ráznými slovy. Judaisté se neprávem dovolávají apoštolů, neboť nedostali od nich žádného příkazu ani pověření ke svojí činnosti. A činnost tato byla nanejvýš zhoubnou, jelikož svými slovy hlásali nesprávnou nauku a tak uváděli věřící ve zmatek ohrožujíce zdárný vývoj antiochijské obce, jehož nezbytnou podmínkou byla jednota vyrůstající z pravé víry a bratrské lásky.

S odsouzením judaistů kontrastuje nejvyšší uznání a chvála, jakou apoštolé vzdávají oběma věrozvěstům, Pavlovi a Barnabášovi. Nazývají je nejen ‚milenými', ale lidmi, kteří vydali svůj život v nebezpečí pro evangelium Kristovo. Že to není pouhou frází, ale skutečností, dokazuje kamenování svatého Pavla v Lystře na jeho

první cestě. (Skutky ap 14, 19.) Chvála tato byla již také uznáním a schválením stanoviska, jaké svatý Pavel hájil proti judaistům.

Vlastní rozhodnutí Apoštolského sněmu je obsaženo ve verších 28 a 29, které proto bývají nazývány dekretem apoštolů.[1])

Dekret počíná slovy: ‚Vidělo se Duchu Svatému a nám'. Řecký výraz ἔδοξεν — vidělo se —, od něhož jest odvozeno podstatné jméno ‚dogma', vyjadřuje pevné a určité rozhodnutí nejvyšší autority: rozhodnutí toto vyšlo nejen od apoštolů, ale hlavně a na prvním místě od Ducha svatého! Duch svatý v prvotní Církvi působil mimořádně svými dary, charismaty, mezi věřícími, jak je patrno z listů svatého Pavla. Zvláštním způsobem stáli pod vlivem Ducha Svatého apoštolé, kteří při svém usnesení byli jím vedeni, řízeni a od bludu chráněni. Duch Svatý, jenž se jmenuje napřed, byl při usnesení apoštolů causa principalis, apoštolé pouze causa ministerialis.

Apoštolský dekret obsahuje dvě části, část positivní a negativní. Část positivní stanoví, že křesťanům z pohanství ‚nemá býti ukládáno žádné další břemeno'. Smysl těchto slov jest jasný. Jedná se o břemeno, o němž svatý Petr před tím ve verši 10. řekl, že jest jhem, jehož ‚nemohli snésti ani otcové naši ani my', t. j. o předpisy zákona Mojžíšova. Jasně prohlašuje se tu zásada, že předpisy tyto pohanokřesťanů nezavazují a že tedy nikdo nemá práva takové povinnosti jim ukládati. Rozhodnutí toto nepochází vlastně od apoštolů, ale od samého Boha, který byl svou vůli Petrovi zřejmě oznámil (v. 8 a 9). Apoštolé pouze to, co Bůh zjevil, věřícím ohlašují a promulgují. Zásada tato tudíž platí pro všechny lidi a všecky časy; nemůže býti ani změněna ani odstraněna, protože je de jure divino. Třebaže odpověď apoštolů je poslána pouze křesťanům v Antiochii, Syrii a Cilicii, přece platnost hořejší zásady není nikterak omezena: apoštolové tamním křesťanům sdělují to, co platí pro vždy a pro všechny.

Kdežto první část dekretu nepodléhá žádným pochybnostem, tím spornější je smysl druhé části apoštolského rozhodnutí: ‚kromě tohoto

[1]) Z četné novější literatury o apoštolském dekretu uvádíme: Resch, Das Aposteldekret nach seiner außerkanonischen Gestalt untersucht. Leipzig 1905. — Seeberg, Die beiden Wege nnd das Aposteldekret. Leipzig 1906. — Harnack, Die Apostelgeschichte. Leipzig 1908. Str. 195 a nn. — Diehl, Das sogenannte Aposteldekret. ZFNW 1909. Str. 277. — Coppieters, Le décret apostolique. Revue biblique 1907. — Six, Das Aposteldekret. Innsbruck 1912. — Wickenhauser, Die Apostelgeschichte u. ihr Geschichtswert. Münster 1921. Str. 202 a nn. — Wendt, Die Apostelgeschichte. Göttingen 1913. — Lagrange. Epitre aux Galates. Paris 1918. Str. 78 a nn.

potřebného: zdržovati se věcí obětovaných modlám, krve, udušeného a smilství'.

Uvádíme tyto čtyři zákazy ve znění, které má nejen Vulgata, ale i skoro všecky rukopisy a které se obyčejně nazývá ‚východním'. Při svém výkladu se přidržíme nejdříve jen tohoto textu. O tak zvaném textu ‚západním' bude řeč v dalším.

Čtyři ony zákazy navrhl svatý Jakub ve verši 20. Nyní, jak zřejmo, byly přijaty v plném znění také do usnesení apoštolského. Pouze místo výrazu příliš všeobecného ‚poskvrnění modlami' jest užito jasnějšího slova εἰδωλόθυτα, t. j. věci, maso obětované modlám. Ještě na jednom místě jsou ony čtyři zápovědi stejnými slovy citovány ve Skutcích apoštolských, a to 21, 25. Když totiž svatý Pavel se vrátil z třetí cesty do Jerusalema, tu svatý Jakub mu navrhl, aby se súčastnil ve chrámě oběti nazirejské a tak skutkem rozptýlil pomluvy o něm šířené, jakoby byl pohrdatelem Mojžíšova zákona. Při té příležitosti svatý Jakub mu děl: ‚Ve příčině těch pohanů však, kteří uvěřili, ustanovili jsme a napsali, aby se zdržovali věcí obětovaných modlám, krve, udušeného a smilství'. Na všech třech místech jsou tyto tak zvané Jakubovy klausule uvedeny ve stejném znění.

Co značí tyto čtyři zákazy a jaký mají smysl?

Věci obětované modlám (εἰδωλόθυτα) označuje maso z obětí, které byly přinášeny modlám v pohanských chrámech. V tom smyslu užívá tohoto slova svatý Pavel v prvním listu ke Korinťanům, kde pojednává ex professo o požívání takového masa. Z obětovaného zvířete byla spálena jen část. Ostatku se užilo k hostině, kterou obětující vystrojil ve chrámě svým přátelům a známým. Mezi nově objevenými papyrusy je celá řada pozvání na takové obětní hostiny. Maso, které mimo to ještě zbylo, prodávalo se na jatkách za lacinější peníz. Bylo to humánní zařízení, jež umožňovalo i chudým vrstvám opatřiti si časem masitý pokrm. Slova ‚zdržovati se věcí obětovaných modlám' mohla by sama v sobě značiti obojí zákaz: i účast na obětních hostinách v pohanských chrámech i požívání masa, které si někdo koupil na jatkách, nebo které bylo mu předloženo v domě přítele či známého. Svatý Pavel oba tyto případy v listu ke Korinťanům (hlava 8—9) projednává a stanoví pravidla, jak si v nich počínati. Účast na hostině v pohanském chrámu byla něčím, co bylo samozřejmě zakázáno každému křesťanu, který uvěřil v pravého Boha. Hostina taková byla dle svatého Pavla ‚stolem zlých duchů' (1 Kor 10, 21) a kdo na ní měl podíl, stával se

‚společníkem zlých duchů'. Mezi křesťany mohla vzniknouti — a v Korintě skutečně vznikla — pouze pochybnost o tom, zda a pokud je dovoleno požívání obětovaného masa, jež bylo koupeno na jatkách nebo které bylo křesťanu předloženo v privátním domě pohanského známého. — A právě o takové maso jedná se též v dekretu apoštolském!

Židé měli i toto maso v největší ošklivosti a horšili se nad tím, když křesťané obrácení z pohanství, odvolávajíce se na křesťanskou svobodu, takového masa požívali. Proto apoštolský sněm, aby se předešlo pohoršení, nařizuje, aby se pohanokřesťané tohoto masa zdržovali. —

Dvě další zápovědi, zdržovati se krve a uduš eného, úzce spolu souvisejí. Pán Bůh zakázal už Noemovi (Gn 9, 4) požívání krve, a v zákonodárství Mojžíšově byl tento zákaz ještě s větším důrazem stanoven. (Levit 17, 10—12). Bylo pak jenom logickým důsledkem této zápovědi, když nebylo dovoleno jísti masa ze zvířete, které bylo udáveno nebo udušeno, t. j. z něhož krev nebyla vypuštěna. Ve Starém Zákoně sice takový zákaz není výslovně zmíněn, že však v době Kristově existoval, víme ze soudobých spisovatelů. (Philo, De concupiscentia 10.) Proč požívání krve bylo zakázáno, odůvodňuje Písmo svaté (Lev 17, 11) tím, že ‚život živočicha je v krvi', t. j. že krev je nositelkou života a proto je Bohu zasvěcena. Jako měli židé odpor k masu obětovanému modlám, stejnou, ne-li větší ošklivost chovali též k požívání krve a masa, z něhož krev nebyla vypuštěna. Proto, opět k zamezení pohoršení, apoštolský sněm uložil obráceným pohanům, aby se krve a uduš eného zdržovali.

Dosavadní tři zákazy jsou předpisy pokrmové vzaté z rituelního zákona Mojžíšova a týkají se věcí, jež jsou s mravního hlediska indifferentní-adiafora. Překvapí proto každého, že vedle těchto zákazů stojí v jedné řadě zákaz smilství, které je zakázáno už samým zákonem přirozeným a které hned od počátku bylo u křesťanů považováno za jeden z nejtěžších hříchů. Listy svatého Pavla jsou plny opětovných výstrah, napomenutí a hrozeb, jimiž mají býti věřící od tohoto hříchu odvráceni. Proč vedle zápovědí čistě rituelních je v klausulích svatého Jakuba uvedeno smilství, jakoby stálo s nimi na jednom stupni, ačkoli jeho nedovolenost musila býti každému křesťanu samozřejmou? Jak si to vysvětlit?

Vážného podkladu nemá domněnka některých starších exegetů, že se tu do textu vloudil omyl, a že místo πορνεία třeba čísti πορκεία, t. j. vepřové maso.

Ramsay,[1]) Cornely a jiní myslí, že smilstvím jsou tu míněny příbuzenské sňatky, které byly u pohanů obvyklé, jež však byly u židů zakázány a byly od nich nazývány smilstvím. Jakési odůvodnění názor tento má v tom, že ve Starém Zákoně hned po zákazu krve, jímž jsou vázáni nejen židé, ale i cizinci bydlící v zemi israelské (Lev 17, 13—14), jsou uvedeny (Lev 18) zákazy oněch sňatků mezi příbuznými v bezprostřední souvislosti. — Proti tomu však třeba poukázati na to, že πορνεία jak v klasické řečtině tak i v Novém Zákoně neznačí nikdy ničeho jiného nežli smilstvo ve vlastním slova smyslu. Obrácení pohané v Antiochii nebyli by apoštolskému dekretu rozuměli, kdyby tam smilstvím byly označeny příbuzenské sňatky, neboť slova πορνεία nikdy v tomto významu neužívali. A dekret apoštolský přece chtěl a musil býti pohanokřesťanům srozumitelným!

Jiní[2]) míní, že se tu jedná o určitý druh smilství, totiž o smilstvo, které na mnohých místech Přední Asie tvořilo součástku pohanského kultu. Posvátná prostituce byla tam obvyklou ve chrámech Velké Matky (Magna Mater), Astarty, Cybele, Venuše atd. Různé tyto názvy označují jedinou bohyni, která je symbolem plodivé síly přírodní. A právě v Syrii (Dea Syria) a Cilicii, tedy v krajích, kam byl list apoštolů určen, byl tento nemravný a nestoudný kult velmi rozšířen. — Jako tři první zákazy, tak by i zákaz smilství tedy spadal do oboru kultu, čímž by se vysvětlilo jeho spojení se zápovědí obětního masa, krve a udušeného.

Než není třeba utíkat se k výkladu tak hledanému! Proč svatý Jakub klade smilstvo do jedné řady s věcmi mravně indifferentními, dá se vysvětliti mnohem prostěji, a sice tím, že tehdejší pohanstvo pohlíželo na smilstvo a na všechny hříchy proti čistotě jako na věc mravně lhostejnou[3]) a indifferentní! Nebylo snadno nově obráceným křesťanům najednou z tohoto názoru se vymaniti. Že právě do těchto hříchů často upadali, dosvědčují ony opětovné výstrahy

[1]) Ramsay, St. Paul the traveller. London 1925. Str. 170.

[2]) Jaquier, Les Actes des Apôtres. Paris 1926. Str. 256. — Lagrange, Études sur les réligions sémitiques. Paris 1909. Str. 445.

[3]) Terentius v Adelphes (I, 2, 21) píše: Non est flagitium, mihi crede, adolescentulum scortari.

Cicero (Pro Coelio) 20 píše: Verum si quis est, qui etiam meretriciis amoribus interdictum juventute putet, est ille quidem valde severus: negare non possum. Sed abhorret non modo ab hujus saeculi licentia, verum etiam a majorum consuetudine et concessis. Quando enim hec factum non est? Quando reprehensum? Quando non permissum? Quando denique fuit, ut quod licet, non liceret?

a napomenutí svatého Pavla. To bylo dobře známo židům, kteří právě v tomto bodě byli právem hrdi na svou vyšší a čistější morálku. A tak i svatý Jakub a sněm apoštolský s h l e d i s k a t e h d e j š í c h o b e c n ý c h n á z o r ů p o h a n s k é h o s v ě t a vedle zákazů rituelních a mravně indifferentních klade také zákaz smilství, protože je pohané za věc indifferentní pokládali, ačkoli ve skutečnosti mezi věci mravně indifferentní nepatří!

Můžeme snad v tom viděti také jakýsi vliv rabínské methody, která rovněž bez rozlišování byla zvyklá klásti vedle sebe příkazy a zápovědi věcí nejdůležitějších a malicherných. Že svatý Jakub, původce klausulí, který celý život žil a působil v Jerusalemě, tomuto vlivu rabínské theologie podlehl, nebylo by nijak překvapujícím.[1])

Účelem zákazů obsažených v apoštolském dekretu bylo, jak už dříve řečeno, umožnit ve smíšených obcích křesťanských, kde žili společně obrácení pohané i židé, bratrské spolužití a především účast na společných agapách, hodech lásky, jež bývaly sloučeny se slavením Eucharistie. Obrácení židé, i když uvěřili, přinesli s sebou do křesťanství vkořeněný odpor k masu obětovanému modlám a ke krvi. Bylo těžko myslitelným, že by takový židokřesťan zasedl vedle pohanokřesťana ke stolu, kde by se podával pokrm z krve nebo z masa, o němž věděl, že tvořilo část pohanské oběti. Bylo proto velice moudrým, když sněm uložil křesťanům z pohanství zdržovat se některých věcí, jež působily mezi židokřesťany pohoršení a znemožňovaly udržení bratrské jednoty ve smíšených obcích, zvláště když ony zákazy nevyžadovaly přílišného sebepřemáhání nebo nějaké mimořádné oběti. Nazývá-li sněm ony zákazy ‚n u t n ý m i', nemíní tím, vyjma smilství, nutnost naprostou, nýbrž nutnost vyplývající z příkazu bližeňské lásky, jak to svatý Pavel vyjádřil (1 Kor 8, 13): ‚Protož pohoršuje-li pokrm bratra mého, nebudu jísti masa na věky, abych nepohoršil bratra svého'. Byl tudíž dekret apoštolský dočasným zařízením církevní kázně, platným pro některé kraje, a to dotud, dokud trvaly příčiny, jež ono nařízení učinily nutným. Tím liší se Jakubovy klausule podstatně od první části dekretu prohlašující nezávaznost Mojžíšova zákona, jež byla platnou vždy a všude. (P. d.)

[1]) A c h e l i s, Das Christentum. Leipzig 1912. St. 56: Es ist bezeichnend für die jüdische Nationalität des Urhebers dieses Gesetzes, daß die meisten Bestimmungen, die man für die Heiden erließ, aus Verboten in betreff der Ernährung bestanden, und daß sie dazu so detaillierter Art waren; wenn man die wichtigsten sittlichen Gebote mit den Speisevorschriften zusammen und auf eine Stufe stellte, s o i s t d a s e c h t r a b b i n i s c h.

Posudky.

F. Prat S. J., Svatý Pavel. Přel. Karel Vrátný. Nakl. Ladislav Kuncíř, Praha 1928. S. 205, 15 K. „Boží bojovníci", pořádá Ant. Stříž, sv. 4.

Ve vlasti spisovatelově vyšlo dílo toto již v několika vydáních, obstálo tedy čestně u čtenářstva i kritiky. Před jinými životopisy téhož apoštola má pro širší obecenstvo zvláště tu přednost, že jest historicky upraveným skutečným životopisem, hledícím sobě především životních příběhův apoštolových, jak zevnějších, tak vniterních, otázky dogmatické, biblické a disciplinární probírajícím jen potud, pokud potřebí k objasnění činnosti jeho a projevů k adressátům epištol. Prat ovládá dokonale svou látku jako dogmatik i jako stylista. Vede svého čtenáře poutavě i bezpečně. Jakkoli velmi často je odkázán na dohady, umí vybírati, co pravdě nejpodobnějšího. Nauková a poučná i povzbudivá stránka, konečný to účel naší hagiografie, uplatňuje se tu nevtíravě ale úspěšně.

Životem, úvahy náboženské, výchovné a sociální. Vyd. „Exerciční dům" (prof. R. Schikora) v Hlučíně 1. a 15. každého měsíce.

Sešitky tyto vycházejí druhý rok, dosud 41 čísel. Jsou od různých pisatelů, také nestejné ceny. Naše písemnictví však jest na populární práce tohoto obsahu velmi chudobné, tak že třeba vzíti za vděk s každým pokusem, i když není právě ve všem zdařilý. Bylo by dobře, kdyby pisatelé čtenářům, již touží po zevrubnějším poučení v té neb oné otázce, naznačovali aspoň některé příslušné spisy; netřeba totiž už dovozovati, že právě v otázkách náboženských poučení jen částečné nepřináší vždycky toho ovoce, jež pisatel zamýšlel, a naopak bez náležitého upozornění může u toho onoho čtenáře vzbuditi mylnou domněnku, že ví o věci už dosť — mylnou, jelikož nejbližší den se mu mohou dostati do ruky nepřátelské noviny, jež nedostatečnou jistotu jeho snadno zviklají. Naivní někdy apologetika v novinách to dokazuje.

Klamnost důkazů podvržení rukopisů Královédvorského a Zelenohorského. Z Gebauerova poučení o padělaných rukopisích z r. 1888 dovodil Dr. F. Mareš, profesor university Karlovy v. v. A. Neubert, Praha 1928. S. 124, 18 K.

Bývalý profesor fysiologie, který své vědecké práce neomezoval na tento obor přírodozpytný, nýbrž často chápal se slova v otázkách osvětných a mravních vůbec, jsa ve filosofii stoupencem novokantovců, před rokem přednášel mládeži národně-demokratické o „vědeckých methodách realismu zvláště v otázce Rukopisů", kteráž přednáška také samostatně otištěna, a letoším spisem nahoře uve-

deným podrobuje zevrubné kritice vůdčí spis Gebauerův z r. 1888, a to podle výsledků, jichž obrana Rukopisův od té doby proti němu dospěla. Uznal za potřebno výsledky ty sestaviti zvláště vzhledem k lonskému odbytí otázky rukopisné od zástupců České akademie. Nejde mu o to, aby dokazoval pravost Rukopisů. Má za to, že se hájí samy svou skutečností. Dokázati, že nejsou pravé, náleží ovšem odpůrcům, a o těchto jejich důkazech má spis náš poučiti, že nejsou s to, aby o nepravosti Rukopisů přesvědčily.

Pokud víme, zástupci příslušných věd na vysokém učení jsou velikou většinou, ne-li všichni, odpůrci Rukopisů. Na středních školách se učí, že jsou to padělky 19. stol. Za těch okolností ovšem proniká v inteligenci totéž přesvědčení, i nelze se nadíti, že by v ní byly rehabilitovány, leč by se nalezly nové důkazy, po př. nové, pronikavé vyvrácení námitek.

André Maurois, Rozhovory o velení. Přeložila S. Z. Dostálova. Nakl. L. Kuncíř, Praha 1928. S. 101.

Nejedná se tu o velení v domácnosti, jak by snad někdo soudil z toho, že spis do češtiny převeden překladatelkou, nýbrž o skutečné vedení války. Hovoří o něm professor a poručík, arciť jen velmi povšechně, třebas uvádějí četné doklady z dějin, zvláště z války světové. Že se tu a tam zaběhne do politiky a do vladaření vůbec, dává předmět sám sebou. Celkem jsou to hovory psychologicky zajímavé, vtipné i polovtipné, paradoxní i samozřejmé, jichž dialogická úprava neučinila tuze těžkopádnými. Výsledek hovorů výslovně nevyrčen, ale není ani tuze sensační: ke zdárnému velení je třeba schopností a štěstí.

* * *

V. K. Jeřábek, Štěstí domova. Starodávné reminiscence. Sebraných spisů sv. IV. Praha 1928.

Kniha vzpomínek na rodný dům v Litomyšli a na šťastné chvíle dětství v něm prožité. Kolem něho kupí se množství postav a postaviček, většinou všedních a zajímavých snad jen pro toho, kdo je znal a nyní po letech vybavuje si je v mysli a doplňuje si z pozdějších styků jejich životní osudy. Vedle nich zachycuje i maloměstské ovzduší šedesátých a vzpomínkově i dřívějších let, zvláště pak snahy probuzeného a stále bujněji se rozvíjejícího ruchu vlasteneckého s různými těmi besedami, akademiemi a divadly, jak nám je vylíčili v povídkách a jistě účinněji již Jirásek, T. Nováková, Pittnerová a j. Uznale vypravuje tu Jeřábek také o vlastenecké činnosti některých členů řádu piaristického. Z knihy vane celkem něžná láska k domovu a pochopitelná tesknota po lidech a věcech nenávratně minulých. Množství vedlejších podrobností nezaujatého čtenáře snadno ovšem znudí.

Jos. R. Hradecký, Nevinní hříšníci. Praha 1928. S. 160.
Nový soubor povídek plodného romanopisce, více žurnalisty než umělce, přimyká se k několika jeho podobným dřívějším sbírkám, nejvíce asi ke knihám „Dary života“, „Jak život krvácí“ a „Svobodní a svobodné“. Mohla by se ostatně jmenovati stejně jako některá z nich, neboť titul „Nevinní hříšníci“ je nahodilý a dá se jen hodně násilně přitáhnouti k některým povídkám. Jsou to vlastně ponejvíce jen črty, jejichž myšlenková i umělecká hodnota je značně rozdílná. Nejslabší je Hradecký tam, kde se pokouší filosofovati nebo kde sahá docela k symbolům, hodně ovšem průhledným i ošumělým, zvláště tam, kde jde o časovou nebo trochu stranickou tendenci. Takové „Stopy ve sněhu“ nebo „Hlas za oknem“ ukazují příliš jasně, že byly původně psány do nedělní či vánoční přílohy denního listu. Jiné črty zato jsou zcela dobré, plné života a také slohově obratné a svižné.

Otomar Schäfer, Vrabčák a spol. Kus groteskní perspektivy. Praha 1958. S. 183.
Spisovatel na konci přiznává, že by sám nesnadno odpověděl na otázku, jaký je vlastně smysl jeho záhadné či jak jinde praví: ztřeštěné povídky. Tím méně to uhodne čtenář, má-li totiž tolik trpělivosti, aby dočetl do konce. O nějakém románovém či povídkovém příběhu nelze tu vůbec mluviti. Schäfer vykreslil svým opravdu groteskním způsobem několik výjevů z pokusu o jakýsi (patrně komunistický) převrat v malém českém městě, kde tulák Vrabčák stává se inspektorem a dosavadní městské veličiny utíkají se spolu s farářem do jakési podezřelé hospůdky, aby si tam ze široka vypověděly své názory. Ale celý ten výstup Vrabčákův je vlastně jen podřadnou episodou, vedle níž vypravuje se ještě několik jiných, s ní nijak nesouvislých. Ke všemu autor sám vplétá se každou chvíli do vypravování všelijakými osobními poznámkami a úvahami a hlavně tím, že zesměšňuje své postavičky. A tak je celek vlastně karikaturou popřevratových maloměstských poměrů, dosti zdařilou a výraznou v kresbě jednotlivých figurek, ale jinak hodně přehnanou a zmatenou. Autor má pravdu, když praví v jedné své konečné poznámce, že „český Daudet nebo Rabelais se dosud nenarodil.“ *M.*

Nová legenda zlatá. Díl II. Staročeské legendy kromě Passionálu. Duchovní romány. Skladby eschatologické. Duchovní eposy. Nakl. V. Kotrba, Praha 1928. Seš. po 4·80 K.
Nákladný a záslužný podnik tento byl zde již doporučen, a budiž doporučen znova. Další staročeské legendy, jež má podati II. díl, novočesky upravil prof. Dr. Fr. Šimek, jenž napsal k nim též úvod.

Z pamětí dědečka včelaře. Napsal Jan Fr. Hruška. Část I. a II. Nakl. Československé tiskárny, Praha 1926/7.

Zasloužilý spisovatel pro mládež vydal ve sbírce „Raná setba“, již sám rediguje, řadu (42) vyprávěnek včelaře Melichara Hrušky (z 19. stol.) o nejrůznějších věcech a zvycích bývalé chodské domácnosti, hospodářství atd. Jsou určeny mládeži, ale i dospělý se tu dočte všeličeho zajímavého z minulého lidového života. Vlastní hovory dědečkovy jsou psány chodštinou.

Martin Kružina. Obrázek z venkovského života. Napsal Václav Špaček. Nakl. V. Kotrba, Praha 1927. S. 168, 8 K. — Zlaté klasy, sbírka zábavné četby, díl 1.

Místy románově spletitý příběh je v hlavních rysech tento: Kružina, statný, ale v obličeji nevzhledný a proto samotářský chasník se zamiluje, ale jest odmítnut. Jednou najde u svého hospodářství odpočívati děvče, popřeje jí doma útulku a ačkoli pak zví, že to děvče padlé a opuštěné, utíkající z domu před týráním otčima a nevlastního bratra, pojme je za ženu, dítě její má jako své. Aby ušli řečem, odstěhují se, náhodou právě do dědiny, kde je vdána jeho prvá láska, jíž může teď býti nápomocen, a kde lichvářsky řádí onen nevlastní švagr. I Kružina padne do jeho osidel, ale ač na majetku poněkud pošramocen, vyplete se z nich a dobročinností dobude si obliby v obci. Naleznuv náhodou lichvářovu tobolku s penězi, odškodní z nich tajně jeho oběti. Do přijaté dcerky zamiluje se lichvářův synek, ale ta již má jiného, i následuje odmítnutí jako tehdy u jejího otce. Avšak shlukem těch okolností se lichvářova tvrdošíjnost obměkčí, a dojde ke smíru.

Obraty dějové nejsou sice vždy pravděpodobny, ale jinak jest příběh obratně sestaven. Charakteristika osob jest někdy jednostranně ostrá, po zvyku starých mravopisců, i vypravování jest místy trochu starosvětské. Moralisování bylo by lze působivěji nahraditi prostou skutečností přiměřeně životně podanou.

Pomsta. Historický román. Napsal Dr. Em. Zítek. Nakl. A. Neubert, Praha 1927. Díl I. s. 336. II. 332. III. 267. IV. 392. V. 343 — po 18 K.

Tato „povídka“, jak ji p. spis. sám na začátku zove, začíná v květnu 1618, určitěji 21. května, na kteréž pondělí byl do Prahy svolán sněm protestantských stavů, jenž vedl k defenestraci panovníkových zástupců a k jeho sesazení. Končí pak 21. června 1621 popravou vzbouřenců a doslovem o následcích císařského vítězství na Bílé Hoře. Připomeneme-li si mezi tím episodu zimního krále, o níž vypravuje díl III. a IV., a k tomu spoustu spisů o té době pro náš národ tak významné, uznáme snadno, že pouhé dějepisné látky je tu pro román víc než dost, tak že umění románopiscovo záleží ne tak ve vynalézavosti jako ve výběru a skladbě látky. „Pomsta“ však nad to prokládá dějinné události četnými drobnokresbami ze společenského života v Praze, z osobní povahy a příběhů čelných i podřadných jednotlivců, již tak neb onak do děje

zasahují anebo vlastně ani nezasahují, jsouce jen výplňky a staffáží. S některými z nich setkali jsme se již v Zítkově románě z dob Rudolfa II („Cizáci").

Nedává-li tedy zvolený předmět románopisci mnoho příležitostí k původnosti v hlavním obsahu, může své umění rozvinouti tam, kam dějepis nedosahuje, ačkoliv i tam jest mravně zavázán šetřiti pravdy dějinné tak, aby to, čím ji doplňuje (odůvodňování, povahokresba atd.), jí se nepříčilo. Psáti o něčem romány staví se v obvyklém úsudku proti pravdě, a skutečně velmi málo jest historických románů, z nichž by bylo radno se dějinám učiti. U nás právě doba bělohorská byla do nedávna poznávána a posuzována hlavně podle románů a polorománů — prolhaně štvavých, vědomky lhoucích, ačkoli přední naši dějepisci už byli k správnému pojetí a posouzení doby snesli látky dosť.

P. spis. „Pomsty" ji zná a ovládá. Podrobný historický rozbor toliko by mohl ukázati, pokud se jí nezpronevěřil, pokud v sympathiích a antipathiích nešel vyšlapanými cestičkami Svátků, Jirásků a pod. V obviňování arci nešetří skoro nikoho, a takto si zjednává zdaj nestrannosti, objektivity. Nápadně bije u Ferdinanda II na „fanatismus n á b o ž e n s k ý", o jesuitech a j. ani nemluvíc. U nás ještě, zdá se, nepronikl poznatek, že t. ř. náboženské války zpravidla náboženskými nebyly. V případě bělohorském uvažme jen toto: panovník sněmem protestantů sesazen a nahrazen svým odbojným poddaným, zástupci panovníkovi vyhozeni oknem a střileno po nich, on sám dvakrát vzbouřenci osobně přepaden a ohrožován: kde probůh na světě by se našel panovník, jenž by toho po tolika vražedných bojích krvavě netrestal, i beze všeho fanatismu, natož náboženského?! A dejme tomu, že by jim byl odpustil: ještě koliknáct let bylo jeho nástupci potom válčiti o Čechy a Moravu s protestanty, jejichžto hlavy v Čechách byl přece dal postínati — jak pak teprve by bylo bývalo, kdyby jich byl nechal na živě a o statcích? Arciť mohl a podle „českého" státoprávního nazírání i měl se Čech jakožto „cizák" vzdáti, když ho tam ti jistí nechtěli, a nebojovati o ně; škoda jen, že neměl rádců tak hloupých. Od 28. října 1918 jest v Čechách jeden hlas vděčnosti k mučeníkům z 21. června 1621, že z jejich krve nám vykvetla svoboda, a i p. spis. tak praví. Nuže, pak vlastně patří vděčnost i Ferdinandu II — či ne?

Víc než bývá v historických románech zvykem zasahuje p. spis. „Pomsty" do vypravování svými i osobně stylisovanými poznámkami a úsudky. Pokud to nejsou pouhé přechodní obraty, jsou věcně pozoruhodny.

K a r e l P i s k o ř, S o n á t a m á j o v é h o v e č e r a. Kniha povídek a novel. Druhé, doplněné vydání. Nakl. A. Neubert, Praha 1928. S. 317, 20 K.

Pod názvem prvé novelly, jež ostatně je z celé knihy snad nej-

slabší, sebrána tu hezká řada starších i novějších prací p. spisovatelových, většinou drobotin z rodinného a společenského života, jemně a svižně psaných; nejdelší práce čerpána z továrního podnikatelství s podrobným popisem textilní továrny, jakoby tu p. spis. byl doma. Předností všech jest, že neshánějí se po sensaci nebo pikanterii ani při námětech choulostivých.

Prosper Merimée, Novely II. Nakl. L. Kuncíř, Praha 1928. S. 378.

Tři z novel tohoto svazku (Illská Venuše, Colomba a Carmen) přeložila A. Kašparová, dvě (Duše v očistci [Don Juan] a Lokis) Jaroslav Zaorálek.

Merimée, kdysi slavený novellista francouzský, jde ovšem cestou všeho lidského, v zapomínání. Příběhy ze života v Italii, na Korsice, ve Španělích a j., namnoze života bujného, jsou sice posud ještě dosti zajímavy, ani barvy, jimiž líčeny, docela nevybledly, ale jinak sloh jeho se nám stává cizím, starosvětským; učenost historikova, jež se často hlásí, vypravování sice značněji nezatěžuje, ale ani nenadlehčuje. Protikřesťanský směr spisovatelův se v těchto novellách neprojevuje jako jinde.

A. Conan-Doyle, Země mlhy. Z angl. přel. Karel Weinfurter. Nakl. J. Hokr, Praha 1927. S. 357.

Spisovatel dobrodružných a detektivních románů octnul se za války, prý projevy vlastního syna, padlého ve válce, docela v zajetí spiritismu. (P. překl. píše z pravidla: spiritualismu, kterýmž výrazem se však označuje vůbec názor uznávající jsoucnost nehmotné duše, ducha, nikoli ve smyslu spiritistů). „Země mlhy“ vypravuje řadu všelijakých takových produkcí pravých i nepravých medií v Londýně, městě mlhy přírodní, ale podle těchto zpráv z velké části také duševní, jež prý naráží na odpor nejvíc u materialistů a katolíků. P. překl. četnými vysvětlivkami se snaží pochybujícímu čtenáři dolíčiti věrohodnost okkultních a zvláště spiritistických úkazů. Naproti tomu dlužno vždy znova opakovati, že úkazy parapsychické jsou vědě již nesporné, ač namnoze ještě nejasné, ale spiritismus jakožto nauku o stycích s duchy zemřelých i s vědeckého hlediska že třeba odmítnouti: nemáť věrohodných dokladů a nic nevysvětluje.

Rozhled

Náboženský.

Ze židovstva.

Minule (str. 160) bylo tu něco o tom, jak nynější katolické řečnictví a písemnictví čerpá a dále čerpati může ze Starého Zákona. Jest opravdu škoda, že zvláště mravoučné jeho knihy nejsou v překladech mezi námi více rozšířeny, jelikož nejsou v laciné, zručné úpravě vůbec vydány.

Nejde o nějaké přeceňování SZákona, tím méně o velebení židovstva. Názory „vyvoleného národu", jak je máme zaznamenány v SZ, nejsou dokonalé a nemohou nám býti posledním vzorem. Co především je a i nynější židovstvo vyznačuje, jest jednostranný zřetel a zájem pozemský, jenž i v poměru k Bohu, tedy v náboženství se uplatňuje a z něhož se vyvinul známý materialismus židovstva. Eschatologické myšlenky (o nesmrtelnosti duše, o konečném vzkříšení člověka), které přece tak těsně souvisejí se správným theismem a monotheismem, se v SZ jaksi dlouho nemohou prodrati na povrch. Důvěrné duševní spojení s Bohem, touha všech nábožensky založených duší, není ovšem SZákonu cizí, ale jest namoze také zakaleno jakýmsi sobectvím, prospěchářským egoismem ve zmíněném smyslu — podobně asi, jako se v naší lidové zbožnosti často nepřiměřeně vyjadřuje.

Ale přes to přese všechno — spatřuje se v něm nepopěrně zákon boží, zjevený, ve starověku jedinečně jenom zde chovaný a poměrně nejčistěji zachovaný. Srovnávací věda náboženská čím hlouběji bádá, tím určitěji zjišťuje výsledek, že náboženské názory starozákonní jsou celkem, ať užiji ethnografického výrazu, autochthonní, nikoli ze sousedních mythologií přenesené, že v té věci národ židovský, byť i zhusta nepoddajný a vzpurný, byl národem vyvoleným a povolaným nositelem Zjevení, jež Nový Zákon jednak zevrubněji vyložil a — co hlavního — nově vytčenými prostředky lidstvu k jeho spáse přibližuje a zprostředkuje, t. j. v náboženství živé a životodárné utváří.

Čistý a jedině myslitelný monotheismus tedy nesporně tímto vyvoleným národem přese všechna poblouzení zachován a lidstvu novozákonnímu předán. Nechybělo myslitelů, kteří se domnívali, že by se jím lidstvo mohlo spokojiti, bez nauk na př. o Trojici, úctě svatých atd. V židovstvu samém dává se tomu prý jak jednoduchému, tak velebnému názoru přednost před křesťanstvím, podobně jako v mohamedanismu, jemuž Allah jest asi tolik co židovstvu Jahveh, ale nedůsledně Ježíš prorokem vedle Mojžíše a Mohammeda, třebas toho nižším. Dějinná skutečnost však ukazuje, že ani v pojetí židovském ani islamském nedochází k vlastnímu náboženství, t. j. k živoucímu spojení s Bohem, jak je uskutečňuje křesťanství,

že ono pojetí snadno vede aspoň k deismu, k odpoutání člověka od božstva, a takto k atheismu; neboť Bůh, jenž abych tak řekl nemá zájmu na světě a na lidstvu, nebude asi ani předmětem zájmu lidského, t. j. předmětem náboženství. Není konečně tajemstvím, že vzdělané židovstvo většinou skutečně žádného náboženství nepěstuje a nemá; životní filosofie jeho jest jiná — praktická.

Předsudek o dostatečnosti, ba přednosti tohoto monotheismu židovského (a islamského) jest mezi hlavními příčinami, proč tak málo se z něho přistupuje ke křesťanství i v kruzích, jež po svém způsobu nábožensky smýšlejí a cítí, proč pokusy misijní v židovstvu (a v islamismu) se tak málo daří. —

6. ledna 1926 byla v Římě eucharistická mírová schůze, na níž tajemník Ant. van Asseldonk, gener. prokurátor křižovníků (crucigeri) mluvil o obracení židů. Po něm řečnila jeho krajanka van Leer o svém obrácení. Jsouc velmi činnou bolševičkou dostala se do žaláře a byla již odsouzena na smrt. Tu se modlila: Jest-li jaký Bůh, ať mne zachrání, a věnuji pak celý život jeho službě. Druhého dne propuštěna, i věnuje se s jinými ženami obracení židů. Do Říma pozvána byla prý samým papežem.

Na schůzi založeno bratrstvo Amici Israel, jehož hlavním úkolem bylo za obrácení židů se modliti; údy jeho byli většinou kněží. Jak dalece provozovalo také činnou propagandu mezi židy, neoznamuje se; když v amerických, francouzských a německých novinách se proti ní psalo, byla z Říma popřena. Florentský týdeník „Fede e Ragione“ již téhož roku 1926 psal proti tomu, jak si „přátelé Israele“ vykládaji katolickou nauku o poměru židovstva k ní. Když pak vydávali o tom spisky „Pax super Israel“ (Žalm 124, 5), spor se přiostřil.

Letos 25. března bylo bratrstvo, jež ostatně valných úspěchův asi nemělo, kongregací Officia rozpuštěno. Uznává se sice jeho chvalitebný záměr, avšak odsuzují se názory, podle nichž prý se má vůči židům postupovati. Tak na př. nemá se židům, aby nebyli odpuzováni, připomínati, čím se jejich předkové provinili proti Kristu a prvotnímu křesťanstvu, nemá se mluviti o obracení jich, nýbrž jen o návratu nebo přestupu, nemá se jim vytýkati, čeho se dopouštěli a dopouštějí v zednářství, mammonismu atd. Naopak má se podle Písma upozorňovati na zvláštní lásku a péči Hospodinovu vůči vyvolenému národu, z něhož po matce vyšel i Kristus, atd. Zdali v pozadí se učilo neb dálo něco méně nevinného?

Výslovných věroučných bludů kongregace nevytýká; praví jen, že jejich postup a nazírání se odchyluje od nazírání sv. Otců, církve a její liturgie. Chtěla asi zameziti nové a zbytečné tříštění názorů v katolictví, jakož i zmatky a rozpory, jež se při něm v duších obyčejně dostavují. Naopak poukazuje kongregace právem na to, jak často se papežové židů proti nelidskému, třebas jednotlivci jejich zaviněnému týrání ujímali (začež arci málo díků sklidili) a jak i teď zásadní třídní antisemitismus odsuzují. —

Židé v Maďarsku nabyli ohromného vlivu jak mezi lidem tak v intelligenci; známy jsou na př. boje o numerus clausus na universitách. Po převratě jich číselně mnoho přibylo tím, že se vraceli, kteří z obavy před budoucností přestoupili na křesťanství.

Nyní jest židů v Budapešti přes 235.000, což dává mnoho tušiti. Mnoho tu zavinila šlechta svou netečností, neb i přímým spojenstvím s nimi, kde šlo právě o kulturní otázky proti katolíkům. Ani protestantismus, jenž milerád jejich služby přijímal, není bez viny, a právě teď, kdy se katolíci trochu vzmužují, vidíme i liberální, tedy nevěrecké židovstvo svorně s protestanty žehrati na rušení konfesijního(!) míru. Po nejedné stránce připomínají tyto poměry v „marianském království" „nejkřesťanštější" Francii.

Ve známé anekdotě odsekne křesťan židovi na námitku, že špatní jsou nejen židé, ale i křesťané: to bývají právě pokřtění židé! Není to ovšem vždycky pravda, a zásadně není oprávněna nechut k židovským konvertitům, dokud jí jinak nezaviní. I v Maďarsku doufají, že mezi židy, pokud jsou opravdu nábožensky založeni, možno se nadíti vážných konversí.

Komunista-žid Szekely, ředitel žid. obč. školy, ve vězení prý četbou Písma byl přiveden ke katolictví a nyní tiskem pracuje o pokatoličení svých bývalých souvěrců.

V Pešti jsou dvě sekty židů věřících v Krista. Jedna z nich vedena jest lékařem Fischerem. Katolíky nechtějí býti, jelikož prý katolíci „Petrovu skálu pozlatili". Protestanty, jejichž prostota by se jim zamlouvala, také ne, jelikož prý převrátili kříž Kristův a člověk nemá rozlučovati, co Bůh svázal. Druhá, katolictví bližší, ačkoli se zatím opírají o kalvince a methodisty, rovněž vyčítá římskou nádheru; uctívá svaté a modlí se Otčenáš. Prvá slaví bohoslužbu ve středu a v neděli, druhá však v sobotu.

Katolíci doufají, že se jim podaří tyto a podobné živly na pravou cestu přivésti přiměřeným poučováním, jehož se při konversích vždycky nedbalo. Co do oné nádhery, jež i v maďarském episkopátu byla příslovnou a jež i lidu, jak známo, u hodnostářů podle zvyku na čas imponuje, vypravoval onehdy jeden slovenský biskup, že jej toto magnatské vystupování i teď v Maďarsku nemile překvapilo. Ostatně si mnohdy i našinci na parádu potrpí, když se k něčemu dostali: řekne se, že je to k vůli Kristu nebo stavovskému dekóru, ale míní se to vlastní vzácné já! Byzantium se příliš hluboko zakořenilo, v Římě i jinde. Že právě ze židovstva, kde prostota není společenským zvykem, takové výtky se ozývají, jest příznačné.

Židovská otázka se teď po stránce náboženské v tisku živěji probírá. Proto i zde něco o ní poznamenáno.

*

Missijní sjezd v Jerusalemě.

Vzhledem k světovým převratům poslední doby uznaly i akatolické missijní společnosti za potřebné sejíti se a porokovati o požadavcích doby. Nynější anglická vláda v Palestině sjezd jak 1924 tak i nyní všemožně podporovala a chránila. Toho bylo potřebí, jelikož mohamedáni se proti němu hrozivě bouřili. Cítíce, že nejen v anglické politice asijské, nýbrž i v anglosaském missionářství jde hlavně také o ně, již právě jsou všem missijním pokusům nejméně přístupni, usilují o jejich maření v začátcích.

Sjezdu předsedal předseda jinošské organisace YMCA.

*

Albrecht Dürer,

jeden z nejplodnějších a nejlepších malířů (1471—1528), mylně některými spisovateli označován za protestanta. Ačkoliv jeden čas jako mnozí jiní sympathisoval s reformním proudem proti „obtěžování věřících lidskými příkazy papežství a proti chamtivosti duchovenstva“, očekávaje odtud nápravu pokleslé mravnosti, církve své neopustil, naopak varoval od lživých proroků a sektařů a se zálibou maloval obrazy z bohoslužby katolické (marianské a j.)

*

Z psychologie konvertitů

podává v „Stimmen d. Zt“ (1928, 129) W. Leblanc několik výsledních myšlenek:

1. Žádný konvertita z protestantismu nemluví o naukách, jež otřásaly náboženskými názory 16. stol: víra bez skutků a Bible jediným pramenem víry. Nemají tedy u všech protestantů již někdejší váhy.

2. Namnoze prostí a zbožní protestanté při katolickém vyučování o Eucharistii, potřebě dobrých skutků, modlitbě za zemřelé, svátostném rázu manželství (jejž Luther popíral) a nutnosti naučné autority vyznávají, že tak věřili a uznávali i dosud.

3. Jen u mála vede k obrácení studium odlišných nauk a známek theologických, t. ř. symboliky. Daleko důležitější než poučování je dobrý příklad katolíků.

Doslovně praví L., že poslední výsledek jeho rozboru jest: To náboženství přežije a překoná ostatní, které ze svých vyznavačů dovede uděláti nejlepší křesťany.

Vědecký a umělecký.

m. — Špatný důsledek manifestu českých spisovatelů.

Prof. Em. Rádl ve svém posledním spisku „Krise inteligence“ přináší také několik poznámek o literatuře a kritice, v níž shledává rovněž projevy současné krise. Pro nás je zajímavé, — vedle hlásání jakéhosi novokřesťanského idealismu — zvláště jeho stanovisko k legionářskému románu a k manifestu českých spisovatelů. „Mnoho se psalo o velkém významu známého manifestu českých spisovatelů za války; o jeho špatném důsledku, že nás naučil literaturu hodnotiti politicky místo umělecky, ještě psáno nebylo.“ Nesprávný názor kritiky projevuje se zvláště při posuzování legionářské literatury: mnohým kritikům, kteří odsuzují jinak tendenci mravní, náboženskou nebo vlasteneckou, stačilo, že ten či onen román napsal legionář o legiích, aby mu prominuli shovívavě všechny nedostatky po stránce umělecké.

Tedy také příspěvek k diskusi o „úpadku české kritiky“, do které se vmísilo v poslední době tolik lidí, ale po němž ostane patrně zase vše při starém.

*

m. — Krise mladé slovenské literatury.

Na mladé slovenské spisovatele působí mocně všechny současné proudy západních literatur, přiváděné tam ovšem prostřednictvím českým. A tak není divu, že v mladistvých hlavách toužících dohánětí každou nejnovější pařížsko-pražskou módu jest plno zmatku a nepokoje a že literární plody jejich odpuzují vzdálenějšího pozorovatele nejasností i cizotou.

Ale i jeden z vůdčích mladých básníků, E. B. Lukáč, redaktor „Mladého Slovenska“, přiznává ve svém listě (r. VIII, č. 2), že se slovenská literatura octla v krisi. Zápasí prý v ní několik odlišných životních a světových názorů: nejostřejší individualismus a nejzarytější kolektivismus, nejvzletnější metafysika vedle zemité lásky ke skutečnosti. Není silné, pevné, jednolité skupiny, jako byla skupina štúrovská, matiční, realistická. Není a nebude, pokud trvá krise ducha a rozumu, pokud slovenští spisovatelé nenajdou pevné báse, která by byla „centrom, živlom, jednotou krás.“ Dnes zavládla intellektuální roztříštěnost: je tu jakási směs nacionalismu i komunismu, znehodnocování nejsamozřejmějších tradičních základů a pak zase jejich přespřílišné přeceňování. Dnešní slovenský spisovatel neví, kam patří. Potácí se uprostřed nových ze dne na den se rodících literárních theorií a všelijakých —ismů, hodně imaginárních a pochybných, zprostředkovaných často neorientovanými literárními kritiky; stává se skeptickým k sobě samému,

ztrácí důvěru v trvanlivost svého vlastního díla — a výsledkem toho pak je bezhlavost, zmatek a nevyrovnanost.

Bylo by si jistě jen přáti, aby mladí slovenští spisovatelé, mezi nimiž se objevilo několik opravdových talentů, překonali brzy tuto krisi, vymanili se ze škodlivých vlivů posledních mód a bezhlavého napodobování pochybných cizích vzorů, tvořili ze svých vlastních bohatých i zdravých pramenů národních a tak přispěli i k ozdravění naší české mladé literatury.

*

m. — Z nové polské literatury.

Nezbylo již mnoho spisovatelů z velikých představitelů bývalé „Mladé Polsky". A mezi novými, jak soudí kritik „Przeglądu Powsz." (1928, 220 a d.), neviděti zatím dostatečné náhrady za Reymonta, Kasprowicze, Žeromského i Przybyszewského. Po jejich odchodu zůstal největším současným básníkem Leopold Staff, jehož tvůrčí činnost stále ještě se rozvíjí.

Staff zosobňuje v sobě vlastně celý vývoj dvou pokolení. Začal tvořiti v době, kdy pokolení přesycené vědeckou analysou, pohřížené v individualismu a ohýbající se „pod tíhou čtyřiadvaceti hodin všedního dne" vegetovalo, neschopno jakéhokoliv boje. Bylo to období politického (v bývalém ruském Polsku) útisku a zároveň duchovního úpadku dekadence. Staff, autor „Mistra Twardowského", proniknutého nietzscheismem, začal „sníti o moci". Vyšel sice ze základů esthetických, ale ukázalo se, že napětím vůle a citu v jistém směru pomáhal utvářeti skutečnost. Vedl vniternou, obrodnou práci mladých, kteří se chtěli připraviti k životnímu boji, z trpných pozorovatelů života státi se jeho řezbáři. Obrazy řezbářů a kovářů, povznášející vítězné kladivo z ohně tvůrčího úsilí — to byly tehdy oblíbené symboly těch, kteří se z trpných nevolníků stávali bojovníky. Ti, kteří se potom bili i pracovali o svobodnou Polsku, napojili se poesií Staffovou, poesií vůle k moci a činu.

Druhou zásluhou Staffovou jest, že vnesl do polské poesie notu radosti, notu životního smíru. Život polské společnosti v prvním období jeho tvorby byl nehybný a zmrtvělý. Básník volal své rodáky k tvůrčí práci, jež přináší ruch i radost. Ale při tom zároveň náboženské založení přikazovalo básníkovi, aby se podjal práce o zdokonalení vlastní duše. Tak povstal cyklus „Ptákům nebeským". Je tam ještě nejeden ohlas pohanství, ale nad celkem vznáší se již dech jakési františkánské pohody. A tato nálada se pak u Staffa stále prohlubuje. Vedla jistě básníka i k tomu, že přeložil pěkně „Kvítka sv. Františka". V předmluvě, kterou napsal ke svému překladu, je znáti ještě laicisující pojetí zjevu světcova — vědomosti o něm čerpal tehdy z nekatolického spisu Sabatierova. Podobně v překladu „Zlaté legendy" spatřoval význam svatých hlavně v tom, že nám poskytují vzorů k vytvoření silné povahy. Ale s každou

novou knihou se náboženský cit Staffův prohlubuje a přibližuje názorům křesťanským.

Tak je tomu zvláště u jeho poslední básnické knihy „Ucho igielne". Mohutný byl kdysi výkřik jeho mladé síly, vyzývající k boji a činu. Ale zatím jeho srdce prošlo ohněm a koupelí těžkých zkoušek. Zpokorněla jeho hrdá sebedůvěra. Stala se mu jasnou stará pravda, že kdo pokleká v lítosti a adoraci, povyšuje se, a kdo s vrcholu hrdě shlíží — jest ponížen. Vyznává nyní upřímně, že pokornou modlitbou a pokáním chce smýti hříchy minulých let. S radostnými slzami vyciťuje zvláště všudypřítomnost boží. „Hledal jsem tě", praví, „v mracích, na nebesích i na té nízké, plné hrobů zemi — a dnes vidím v radostných slz rosách, že Bůh byl bližší mně než já sám sobě." —

Náboženské náměty ozývají se nyní dosti často také u nejmladších básníků, jako na př. u Tad. Łopalewského, jenž neoslňuje novými obrazy a nejde za panující módou, ale zato dojímá svěžestí a bezprostředností svých lyrických básní. —

Pozornost vzbudilo nové drama v poslední době často jmenovaného Ad. Nowaczyńského „Komendant Paryža". Postavil tu na scenu zajímavou postavu Jaroslava Dąbrowského, velitele Paříže v době komuny r. 1870, jejž polští socialisté oslavují jako hrdinu sociální revoluce. N. však snaží se ukázati, že ve snahách Dąbrowského, v podnětech jeho činů nerozhodovaly jen myšlenky socialistické, nýbrž také nekompromisní polské vlastenectví. Nezapomněl ani na skutečnost, která až dosud charakterisuje často polské socialisty: že jim dosud socialismus nedovedl vzíti víry a zvláště úcty k Matce Boží, k obřadům a svátostem. Dąbrowski nechal se spolu se svými druhy v Paříži zlákati radikálními hesly, upadli do bludů a omylů, ale jako zůstali Poláky, tak zůstali věrni i svému náboženství: zpovídají se, než vystoupí na barikádu, která má býti jejich hrobem, a na rozdíl od Francouzů a Rusů pochovávají křesťansky své mrtvé druhy.

*

Dr. Valerij Vilinský: Ilja Erenburg.

Budoucí historik ruské literatury nemůže si nepovšimnouti této svérázné postavy. Zvláštní zájem vzbuzuje nejen jeho osobní nadání, ale hlavně to, jak na celém rozsahu jeho tvorby je zjevna snaha dáti správný obraz přítomného Ruska a ruské myšlenkové a politické revoluce. Nevšední svéráznost a opravdové nadání byly příčinou toho, že ještě před několika lety četní kritikové prohlašovali Erenburga za ruského Voltaira.

Ačkoli všechna očekávání se nesplnila a Voltairova skepse zůstala nepřekonanou, přece Erenburg právem zaujal dost čestné místo v řadě dnešních ruských spisovatelů.

Narodil se r. 1891. Krátce před válkou, po nedlouhé činnosti ve straně sociálně-demokratické, vstupuje Erenburg na literární jeviště

jako válečný zpravodaj a málo obratný básník. Středověký katolický mysticism byl obvyklým thematem jeho veršů a mysterií; ve své první knize „Stichi“ píše, že „se opozdil se svým narozením alespoň o 500 let“. Toto opojení křesťanstvím po říjnovém převratě se vylilo ve velice zdařilou báseň „Modlitba za Rusko“, o níž řekl spisovatel M. Vološin, že „israelita nemá práva psáti takové verše“.

Za celé občanské války Erenburg věnuje veškerou svou práci psaní ultra-patriotických článků a zároveň nezapomíná na reklamu vlastní osoby. Myslím, že je to jediný případ, aby spisovatel pořádal přednášky o vlastní tvorbě a líčil svou prozíravost a nadání ve výrazech přímo chvalořečnických, jak se to stalo v Kyjevě v roce 1919; zmiňuje se o tom Vasilevsky v „Nakanuně“ (Berlin).

Občanská válka se ukončila porážkou bílé armády, a Erenburg, jako tisíce jiných, musil prchnouti za hranice. Začal se emigrantský život. Už v prvních letech nedobrovolného vyhnanství Erenburg, jak se zdá, chápe kollisi mezi pojmem čistého demokratismu a jeho uskutečňováním. „Měšťácký a pokrytecký“ útvar evropského života vzbudil v něm odpor k celé kultuře evropské vůbec. Zásadní popírání dnešního umění přivedlo Erenburga ke „konstruktivismu“, a popírání politického a sociálního zřízení přítomnosti vzbudilo zájem o sympathie k bolševickému pokusu světové reorganisace, a tak Erenburg uznává sovětské dílo za své.

Názory Erenburgovy na umění se vyskytují ve spise „A přece se točí“; jeho politický směr a kulturní smýšlení jsou dost názorně uvedeny v „Chulio Churenito“, „Trust D. E.“, „Život a smrt Nikolaje Kurbova“, „Láska Janny Nej“, „Rváč“ a j.

Celkem napsáno jest Erenburgem více než 20[1]) knih, z nichž většina patří k tomu období, kdy se uskutečnil jeho duševní převrat. Jest velice charakteristické, jak se od této krise začíná mohutný rozvoj spisovatelského nadání Erenburgova. Všechno se měnilo: řeč, výrazy, náměty a způsoby líčení děje. Už se neužívá archaismů; obsah románů a povídek stává se schematicko-dobrodružným, jeví se neobvyklý sarkasmus, a den ze dne vidíme jasněji, jak nový Erenburg liší se více a více od Erenburga starého. Rozumí se samo sebou, že ne všechna jeho díla mají stejný význam a stejnou cenu. Vrcholem jeho tvorby jest nepochybně román „Chulio Churenito“. Koncentrace skepse je zde tak veliká, že jediný tento román stačil by k dosažení jména dosti významného spisovatele. Ale mohutnost a svéráznost „Chulio Churenito“ měla pro autora špatný následek, jelikož mu bylo velice těžko stále zůstávati na stejné výši. Jiná díla Erenburgova ztrácejí při porovnání a někdy vypadají jako

[1]) Verše: „Stichi“, „Stichi o kanurach“, „Razdumja“, „Zvěrinoje Teplo“; mysterie: „Zolotoje Serdce“ a „Věter“; prosa: „Lik vojny“, „Pověsti o šesti legkich koncach“, „Dvěnadcat trubok“, „Chulio Churenito“, „Trust D. E.“, „Žizň a smerť Nikolaja Kurbova“, „Lubov Janny Nej“, „Rváč“, „Istorija odnogo leta“ a „Prizračnoje sušťestvovanije pošetitela kafe“. Mimo to četné články a verše v různých časopisech, hlavně „Birževyja Izvěstija“ a „Věšt“ (Berlin).

variace a opakování toho, co už bylo jednou stručně uvedeno v „Chulio Churenito“. Nelze popříti, že autor ochotně vyhledává nejsnadnější cestu popularisace, čímž ale značně sám zeslabuje dojem a často jen pomocí dobrodružného prvku může zachrániti situaci. (O. p.)

*

nn. — K traktátu de iustificatione vocationis Bohemorum.

Kard. Cesarini čas předsedal církevnímu sněmu basilejskému, otevřenému koncem r. 1431; téhož roku byl na norimberském sněmě říšském pracoval o křížovou výpravu proti husitům, s nimiž pak sněm basilejský vyjednával (kompaktáta). O pozvání jejich zachoval se m. j. jmenovaný traktát, jejž Prokeš v ČMM (1926) přičítá Cesarinimu a soudí: „Traktát super iustificatione znamená naprostý útěk od dosavadního nesmiřitelného postoje, ohlašuje kapitulaci na celé čáře“, totiž kapitulaci sněmu, a tedy církve.

Traktát hájí oprávněnost pozvání toho. Totéž činí Cesarini v listě k papeži. Ale toto stejné stanovisko obou projevů po mém soudě nestačí, abychom i prvý přičetli témuž původci.

Traktát je dosud znám jen v jednom rukopise (pařížské nár. knihovny), kdežto o jednání jiných členů basilejské legace s husity jest rukopisů více. Nezdá se pravděpodobno, že by právě traktát papežského legáta a sněmovního předsedy, muže v Evropě i jinak proslulého, byl tak málo pozornosti a rozšíření došel.

O obsahu praví (663) Prokeš: „Snáší všechny theologické a praktické doklady a důvody pro to, že s Čechy nelze bojovati mečem, nemá-li těžce utrpěti věc katolicismu.“ Zatím v originále (Studie a texty, IV, str. 57) čteme právě naopak: „Nec tamen propter huiusmodi vocacionem sacrum concilium alia facti remedia pretermisit, ut, si forsitam oblacio audiencie non prosit, agatur postea vi coactiva et brachio seculari.“ V následujících větách se píše, kterak církev v tom směru již jedná o případní výpravu s Německem, Burgundskem a snaží se i získati Polsko.

O tom, jak se mělo s husity jednati, praví Prokeš na u. m., že dle traktátu „jest nutno jednati s nimi přátelsky vlídným poučováním.“ V originálu však čteme: „. . . huiusmodi disputacio, si per ecclesiam decernatur, non ad aliud tendat, nisi ad informandum eos vel saltem ad convincendos et confundendum . . . et si disputandum fuerit, eo animo et firmitate disputabit ecclesia, . . . quo disputabat beatus Stephanus.“ Tedy husité se měli buďto poučiti neb usvědčiti, církev nijak před nimi neustoupí.

Tyto dva příznačné výroky by snad neodporovaly autorství Cesariniho, proti němuž ale zdá se mluviti závažná okolnost nahoře zmíněná. Tím méně možno říci, že traktát jest kapitulací.

*

Polská sdružení theologická.

Již r. 1870 ustaven, podle „Przegl. Powsz.“, Wydział Teologiczny v Toruni u Towarzystwa przyjaciół nauk. V Tarnvě jest od 1906 Tow. Teologiczne, v Poznani od 1916 Wydzial Teol. u Tow. przyjaciół nauk, v Krakově sdružení Benedikta XV u vydavatelstva „Polonia Sacra“, Związek Zakladów Teologicznych.

R. 1924 ve Lvově vzniklé Polskie Tow. Teologiczne mělo letos v dubnu prvý sjezd, jenž kromě odborných referátů — bylo jich 38 — měl účastníkům, vlastně jimi obecenstvu, poskytnouti přehled práce theologické v Polsce, zjistiti její nedostatky a vytyčiti směrnice budoucna. Hlavně ustanoveno vydati polskou theologickou encyklopedii asi v 15 svazcích po 200 str. Náklad převezme lvovská „Bibljoteka religijna im. Ks. Arc. Bilczewskiego“, jež také vede náklad na spolkový čsp „Przegląd Teologiczny“. Ke zjištěním, že vědecká theologie polská je dosud v plénkách, pojily se přes to pevné naděje, že jí nastává příznivější doba, zvláště bude-li v práci více pospolitosti a vzájemné výpomoci, ochoty v půjčování pramenů mezi učilišti atd.

*

Quido z Arezza

benediktin kláštera v Pompose, před 900 let, za Jana XIX přišel do Říma jakožto průkopník hudby a církevního zpěvu. Čtyrlinková hudební soustava jím doplněna, klíč C a F zaveden, „organum“ opraveno, nauka o rythmu zdokonalena, solmisace začata. Římský sjezd cecilských spolkův Italie byl letos hlavně jeho památce věnován. Sv. Otec v dopise k čestnému předsedovi poukázal na motu-proprio Pia X z 22. listop. 1903 o gregoriánském zpěvu a vyzval sjezd vyšetřiti, které předpisy jeho se ještě nezachovávají a co jim ještě chybí, aby se gregoriánský zpěv více rozšířil, a čím by společný lidový zpěv při bohoslužbě mohl býti zveleben.

Sjezd sám se zabýval farními pěveckými sbory a pěstováním církevní hudby v duchovních seminářích.

Salva reverentia nutno podotknouti: gregoriánský chorální zpěv u nás nikdy nezdomácní — po tolikém rozmachu hudby a polyfonního zpěvu jest obecenstvu příliš jednoduchý a na druhé straně ve svých melismech atd. naproti prostým nápěvům se mu nezamlouvá. Není proň hlasových a technických podmínek; od liturgů samých nemožno jich šmahem žádati, tím méně od jiných. Píše se a řeční o něm sice pořád jako o čemsi idealním, ale zkušenost je docela jiná, i nemá účelu tuto pravdu si zastírati.

*

nn. — Šternberská postilla.

V ČMM 1927 (str. 385) referuje O. O. (Odložilík) o autorství toho spisu, pokud jsem se ho dotknul ve studii o výkladě probošta šternberského Bedřicha na Žalmy, a praví, že jsem neprovedl zevrubného

srovnání a důkazu. K tomu podotýkám, že v závěru studie (Hlídka 1926, str. 128) jsem vytknul normální i myšlenkové body oběma dílům společné. Šířiti se o té věci zevrubněji jsem nemohl, neboť nesouvisela s předmětem studie. O. mi též vytýká, že dle svého způsobu některé všeobecné narážky přeceňuji. Naproti tomu poukazuji na pojednání Wolného: Excommunikation des Markgrafen von Mähren Prokop etc. (AOG, VIII, str. 177), kde na základě listin archivu kroměřížského praví: „Die grimmigsten Verfolgungen, welche seit ihrer Stiftung die mährische Kirche und ihre Glieder erlitten, waren die von den Markgrafen Jodok und Prokop mit ihrem Anhang von 1377 bis 1403.“

*

hd. — Homeopathie na universitě.

Na návrh pruského zemského sněmu zřízena na universitě berlínské stolice pro homeopathii, o níž bude přednášeti známý v Německu homeopat dr. Ernst Bastanier. Tím uznána homeopathie jako část vědy lékařské úředně. Homeopathie léčí, jak známo, choroby takovými léky, které by u člověka zdravého způsobily chorobu, která v jistém případě má býti léčena. Homeopathie řídí se při tom zásadou: Similia similibus curantur, a podává léky v malilinkých dávkách. U našich obyčejných lékařů, jejichž lékařská věda se jmenuje allopathie, není homeopathie v oblibě ani ve vážnosti.

*

Ústav afrického jazykozpytu a vzdělání

založen před rokem v Londýně za tím účelem, aby se prozkoumala všecka africká odvětví domorodé mluvy, aby se příbuzné skupiny mluvnicky sjednotily, pro školské vyučování upravily a na tom základě domácí slovesnost pěstovala. Naproti dosavadnímu europeismu má se ve školství i ve výchově vůbec více používati prvků domácích.

Nejspolehlivější příspěvky mohou tu ovšem podati misionáři, již také se četně k práci přihlásili. Katoličtí sestoupili se za tím účelem v „konferenci katolických misií Afriky“, vyzváni byvše k tomu Propagandou. Ta totiž k vyzvání, aby se při onom ústavě dala zastoupiti, odpověděla, že úředně sama tak učiniti nemůže, majíc jiné stanovy a jiné poslání, ale doporučila všem misijním společnostem, aby se dohodly a své zástupce do ústavu vysílaly; učinilo jich tak skoro všech 37, a mají v ústavě 4 zástupce.

*

Mezinárodní společnost katolického kina

měla schúzi v Haagu. Zastoupeno bylo 15 států. Usneseno věnovati se hotovení zábavných, ale uměleckých filmů vůbec, ne pouze náboženských, jejichž provedení bývá tak obtížné. V úvodní promluvě bylo m. j. řečeno: Le film transforme le monde!

Vychovatelský.

bn. — Vysokoškolské majales — „výstava nekultury“.

Průvod, který šel a jel v neděli 6. kv. v Brně odpoledne, opravňoval k nadějím, že studenti dovedou něco originálního. V těch allegoriích byl vtip; ukázali se zvěrolékaři (omlazování, karikatury) a zemědělci (první zemědělec na zeměkouli), technika (dům ze železobetonu, alchymisté), fakulta právnická (justice se zavázanýma očima) a lékařská (operace). Vlastní kouzlo odpolední zábavy bylo patrně ve stáncích, do nichž se nikdo bez peněz nedostal. Obecenstvo sedící na sedadlech a procházející se muselo se spokojit toliko vojenskou hudbou. Jen občas vás upoutal policajt, který vlekl některou nešťastnici neb některého nešťastníka k soudnímu tribunálu právníků, kteří odsuzovali postižené pro věci velmi delikátní. Činní byli i medici, kteří si odnášeli oběti do svého stánku na nosítkách. Vtipy, které se při tom dělaly, byly — sprosté.

Sketch měl být hlavním číslem večerního programu. Byl to pokus, o který, jak se ukázalo, není radno usilovati při podobných slavnostech. Po prvním obraze sketche počala se projevovat nespokojenost. Za několik minut v rozsáhlém sále stadia vycházely z akademických hrdel výkřiky nelibosti, žádající spuštění opony. Byl to večer, kdy autoři nejsou applaudováni. Jeden z nich se objevil na jevišti; nastává vteřinové ticho, jímž zaburácí slova o „komunistickém dobytku“. Přispěl tak sám k tomu, že o osudu sketche bylo rozhodnuto; nepomohlo ani zjišťování policií. Nezbývalo než připustit tanec — který se ovšem vydařil. Hanlivá slova ona byla příčinou, že hra byla přetřásána v denním tisku. Byla to urážka akademiků akademikem. Proto také mluvčím výboru Majales prohlášeno, že se s tím výrokem nestotožňuje.

Majales nepatří sice dávné minulosti, a přece se o nich raději nemluví. Zbývá znova dobýti ztráceného kreditu — toť odkaz těchto Majales.

*

Knihovny.

Minule tu zmíněny mezery knihoven vojenských. Před tím položena otázka, mají-li vojenští páni u nás docela za vhodné vzdělávati rekruty vzpomínkami na český vojenský odboj tam a tam. Byla to ovšem jen otázka. Dovídáme se však z novin, že voják Švejk, jenž se tak líbil v Berlině, méně se líbil v Bratislavě, zvláště pánům od vojska, a že ministerstvo tyto Haškoviny z vojenských knihoven vůbec vyloučilo. —

V jednom lidoveckém týdeníku se podle výkazů z knihoven obecních zaznamenává, že nejvíce se žádají a čtou spisy Jiráskovy, Vrbovy, B. Brodského a pod. Zvláště u Jiráska a Vrby víme

všichni, proč. K tomu onen týdeník připojuje stesk, že „skvosty naší literatury, díla B. Němcové, Nerudova, Šaldova a Durychova“ se málo vypůjčují. Výčet tento jest pro katolické čtenáře jistě pramálo informativní a pramálo se zastává četby našinecké; to ti Pravdové, Ehrenbergerové, Kosmákové atd. jakoby byli psali nadarmo! O Nerudu a pod. starají se jiní dosť, o našinecké spisovatele ne tak. Budeme-li i my je umlčovati, nedivme se, že úředně z literatury vůbec vypadnou, ač toho jistě nezasluhují.

*

Ženský tělocvik.

K poznámce zde vloni (298) o tělocvičných produkcích učiněné možno teď připojiti jinou, zrovna s nejvyššího místa křesťanstva. Organisace mladých Italek fašistek měla se produkovat v Římě, dokonce i se střelnými zbraněmi. Pius XI, kdysi pěstitel a stále příznivec zdravého tělocviku, uznal za vhodné, vysloviti v dopise ke svému římskému generálnímu vikáři kard. Pompilj hluboké politování, že vlašské mladice si právě Řím a marianský měsíc zvolily k produkcím, jež podněcují k marnivosti a k násilnictví (vanità e violenza), že „zde ve svatém městě katolictva po 20 stoletích křesťanství cit a ohled, povinný ženám a dívkám, ukázal se ještě slabším nežli v pohanském Římě, který ač mravně tak poklesly, že z přemoženého Řecka převzal veřejné hry, gymnastické a athletické zápasy, přece z důvodů fysického a mravního řádu, jak je vnuká čisté a přirozené cítění, vyňal z nich mladou ženu, jež ostatně z nich vyloučena byla i ve mnohých městech daleko zkaženějšího Řecka“.

Hospodářsko-socialní.

Bílé zlato.

Čištěný cukr (raffináda) byl dosud hlavní položkou našeho vývozu: z roční výroby asi 12 mil. q. až i dvě třetiny se vyvážely; válka nám na čas některé odběratele odrazila, jmenovitě když Kuba se vyšinula jak co do výroby tak co do vývozu na prvé místo.

Po válce všechny země se namáhají o vlastní výrobu, aby tuto značnou položku ze svého rozpočtu vymýtily. Nejlepší náš odběratel Anglie ohromné obnosy vynakládá, aby doma zvelebila řepařství. Nedaří se to, jelikož půda není příznivá. Za to chce aspoň svými raffineriemi si cukr sama zpracovávati. Proto snížila clo na dovoz cukru surového (rozdíl v ceně bývá u nás 15—20 K) asi o 38 K na metráku, kdežto clo na raffinádu zůstalo stejné; takto chce nabýti laciné suroviny, aby v raffineriích mohla zaměstnati své lidi.

Nad to vítězí u našich západních odběratel cukr třtinový, jenž se laciněji vyrábí a k nim snáze dopravuje.

Naši výrobci už ohlašují zdražení cukru. Boj mezi nimi a řepaři o cenu řepy vyplňuje, jak známo, noviny před saisonou každý rok. Kde je vlastně pravda, nesnadno říci.

Z odborových kruhů se oznamuje, že vláda chystá 189 milionů K na sanaci našeho cukrovarnictví. 93 milionů průmyslníkům a 96 řepařům. Proč, není zcela jasno.

*

hd. — Bavlna v Americe a v Egyptě. Cellulosa.

Mezi Egyptem a jeho „protektorkou“ Anglií jest vážný, ovšem nerovný zápas, jenž jak obyčejně má pozadí i hospodářské. V Sudanu se výborně daří bavlna, a té by Anglie velmi potřebovala, aby se vymanila z dodavatelství severoamerického. Proto zachycuje ohromnými přehradami vodu Nilu hned tam v horním jeho toku. Při tom se neohlíží na to, že by snad tímto zadržováním nilské vody mohla přivésti ad absurdum pořekadlo už ve starém věku známé a obvyklé, totiž že Egypt je darem Nilu. Mohlo by se totiž aspoň některé roky snadno státi, anebo kdyby se pěstování bavlny v Sudanu hodně rozmohlo, že by se pak nedostávalo dosti potřebné vody pro Egypt, jehož úrodnost a výnosnost závisí jedině na mrvonosné zátopě nilské.

Ovčem začíná bavlně dělat konkurenci cellulosa, a mezi hotovými tovary soutěží už bavlněnému zboží laciné hedvábí. Pěstování bavlny v severo-amerických státech, ležících východně od středního toku Mississipi, jest už dnes tak drahé, že nemůže soutěžiti s lacinou cellulosou, která se vyrábí dnes ze dřeva, a která v nedaleké budoucnosti bude se vyráběti asi z odpadků kukuřičných, které budou ještě lacinější než dřevo. Pěstování bavlny

vyplácí se jenom ještě ve státech, ležících západně od řeky Mississipi, kde vypěstování jedné libry bavlny stojí asi 5 nebo 6 centů, tedy asi jednu dvacetinu dollaru. Dr. Hale, ředitel organické laboratoře chemické společnosti, tvrdí, že už celé miliony liber bavlny nahrazuje cellulosa, ze které se vyrábí umělé hedvábí, a radí farmářům, kteří jsou nuceni zanechati pěstování bavlny, aby pěstovali raději třtinu cukrovou anebo plodiny olejnaté, ze kterých lze lisovati dobrý olej.

*

hd. — Australská příční dráha.

Kromě Afriky mají nyní všechny díly světa transkontinentální železnice, které spojují tedy západ s východem. V Africe překáží tomuto spojení poušť Sahara. Ale zato namáhají se Angličané, aby spojili sever Afriky s jihem, a zajisté se jim to časem podaří, aby vedla nepřetržitá dráha z Kapského města do Kahýry. V poslední době dokončili Angličané transkontinentální dráhu v Australii, která spojuje západ s východem, a vede od břehů Indického oceánu ku břehům oceánu Velkého čili Tichého. Dráha vychází z města Perth na západním pobřeží Australie, vede podél jižního, spojuje zde všechna veliká a důležitá města, jako Adelaide, Melbourne, Sydney, jde odsud směrem severovýchodním do města Brisbane. Celá tato trať je dlouhá 3473 angl. mil čili asi 5500 km.

Trať tato jest v nejedné příčině zajímavá a jedinečná na celé zeměkouli. Mezi městy Perth a Port Auguste protíná totiž tak zvanou Nullarbor Plain, kteréžto jméno už samo povídá člověku latiny znalému, že jest to planina nebo lépe hned poušť, na které není vůbec žádných stromů. Trať přes tuto nudnou a duchamornou poušť je dlouhá 1051 mil, neboli asi 1700 km. Cestující nevidí nic jiného, leč pod sebou a okolo sebe písek, a nad sebou nebe. Dráha v této části také neprotíná žádnou řeku, která by měla stálou, po celý rok tekoucí vodu. Za zimních dešťů jsou tam zajisté potoky a řeky, které však vyschnou za letních parných dnů. Nesmíme zapomínat, že Australii asi uprostřed protíná obratník kozorožce. Severní polovice Australie patří tedy ještě do horkého, tropického pásma. V této poušti, zbavené veškerého stromoví, jest zároveň dráha v délce asi 560 km položena úplně zpříma, v rovné čáře. Je to tedy nejdelší přímá a rovná trať na celé zeměkouli. Vlak projede celou trať asi za 129 hodin a půl, čili asi za 5·4 dne, ujede tedy za hodinu okrouhle 43 km. To je dost málo. Vysvětluje se to mimo jiné příčiny také tím, že v různých státech, kterými dráha projíždí, mají koleje různé vzdálenosti od sebe, tak že vlak nemůže projeti celou dráhu od začátku až do konce. Třeba častěji přesedati, a tím se zdržuje cestování. Tento nedostatek bude v nejbližší budoucnosti odstraněn, a dráha bude podle celé délky zřízena jako dráha normálně kolejná. Tím se cestování rozhodně urychlí.

Z konečné stanice Brisbane vede dráha sice ještě dále na severozápad až do poslední stanice v městě Cairns, a to v délce 1039 mil neboli asi 1660 km, ale tato část není hospodářsky tak důležitá jako ostatní, vlastně transkontinentální dráha, vedoucí z města Perth až do Brisbane.

*

hd. — Americký průmysl zapřáhá do svého vítězného vozu kdejakou vědu, zřizuje v továrnách laboratoře vědecké, ve kterých se nejenom vyšetřuje a zkoumá surový materiál a hotový tovar, nýbrž kde se konají nákladné pokusy na základě vědeckém, aby výrobky průmyslové byly nejenom dokonalé a prvotřídní, aby obstály před konkurencí, nýbrž aby byly co nejdokonalejší, aby konkurenci porazily a po možnily a ji utloukly. Hlavně je to chemie a fy obory se pěstují v těchto laboratořích.

Vědecká akademie ve Washingtonu sestavila se kromých vědeckých laboratoří, které sobě severoa vydržuje. Jest jich toho času okolo jednoho tisíc tány jsou jenom ony laboratoře, které zaměstnáv čtyři vědecké pracovníky. V roce 1920 jich bylo je Viděti z toho, že americký průmysl neleká se obětí namáhá se všemožně, aby co nejlepšími a nejdokona... konkurenci vytlačil a světový trh opanoval.

Nejvíce takových soukromých laboratoří má tak zvaná Bell Company v Novém Yorku. Zaměstnává v nich přes 2000 fysiků, chemiků a inženýrů, kteří pracují v oboru telefonie, telegrafie, gramofonů, radia i kabelů podmořských i podzemních.

V laboratořích chemických závodů Dupont de Nemours ve Wilmingtonu jest zaměstnáno 223 vědeckých pracovníků a 637 sil pomocných. V laboratořích společnosti General Electric Company v Clevelandu je zaměstnáno přes 200 odborníků, kteří pracují jenom o zdokonalení elektrických žárovek. Soutěžící firma, totiž Westinghouse Lamp Company v Blomfieldu zaměstnává ve svých laboratořích 218 odborníků za týmž účelem.

Veškerý jiný průmysl vydržuje sobě podobné laboratoře za drahé peníze, ať už vyrábí anebo zpracovává kaučuk, papír, nebo dobývá či rafinuje naftu, vyrábí automobily nebo hospodářské stroje, fotografické potřeby, zboží keramické nebo psací stroje. Sám vynálezce Tomáš A. Edison má po ruce vědeckou laboratoř, ve které pracuje 200 osob.

Racionalisací výroby a zdokonalováním výrobků namáhá se tedy Severní Amerika všemožně, aby dobyla prvenství a nadvlády i na poli průmyslovém. Kdyby hranice evropských států nebyly chráněny celními ohradami před americkou soutěží, bylo by už dnes nejedno odvětví i našeho průmyslu ne-li ubito, tedy aspoň silno poškozeno.

Politický.

Nová správa čs zemí.

1. července t. r. nastoupí nový správní řád v celé čs republice — správa jednotná místo dosavadní dvojité (státní a zemské). Obrat jistě velmi důležitý.

Proti původnímu návrhu rudozelenému, rozděliti celé území bez ohledů na dějinné hranice v župy, stanoveno po urputných bojích, zachovati hranice zemské až na jednu, totiž mezi Moravou a Slezskem, a uvnitř nich zařídíti správu jednotnou, odpovědnou ovšem vládě pražské.

Zemské celky se zemskými presidenty v čele budou tedy jen čtyry. Každý bude míti své zemské zastupitelstvo členů z dvou jedné třetiny jmenovaných vládou, a to Čechy 60, Slovensko 54 a Podkarpatská Rus 18. Budou ěmy, jež budou ze sebe voliti 12členné (Podk. ké výbory. Zemský president, zastupitelstvo a ou správu v rámci říšských zákonů. Zastupitelbe i z jiných volitelných občanů zvoliti 4 podký, osvětový, národnostní a socialní.

sy, ač dosud přesně neohraničené, budou míti tva (18—36členná, podle své lidnatosti) s členy lenými, z jedné jmenovanými z odborníků ministerstvem vnitra, a 8členné z nich volené okresní výbory, po příp. i ony 4 podvýbory; předsedou okresních zastupitelstev bude vládou jmenovaný okresní hejtman. Podrobnosti nejsou dosud stanoveny.

Obojí tělesa, zemská i okresní, budou míti právo vypisovati pro potřeby země nebo okresu přirážky k státní dani.

Střediska zemské správy budou: Praha, Brno, Bratislava, Užhorod; nejméně výhodná jest poloha Bratislavy.

Politicky zvlášť pozoruhodno jest, že samospráva Slovensku slíbená a Podkarpatské Rusi v zákoně zaručená, ač dosud neprovedená, tímto zařízením se zarovnává s ostatními dvěma celky, tedy nepřímo ruší.

Zásadně znamená tato úprava zjednodušení a zlepšení dosavadní správy. Bude-li nad ni také lepší, lacinší a úspěšnější, ukáže budoucnost.

Politické strany budou rozhodovati ovšem i zde. Agrárnická převaha zdá se aspoň v Čechách a na Moravě zajištěna — o Slovensko se bojuje, a dosť možná, že nesvornost lidovců a luďáků zjedná i tam vítězství těm třetím.

*

Francie

po říšských volbách jest, okrouhle řečeno, asi tam, kde byla před nimi. Patrioti si pochvalují, že směr nezašel tak daleko na levo, jak se obávali, ani ne tolik na pravo, aby byly posíleny živly monarchické, neb dokonce katolické. Poincaré, jenž není k Němcům tak smířlivý jako jeho zahraniční ministr Briand, má znatelný úspěch.

Pro rozmanitost budiž zas jednou poznamenáno, že kard. Gasparri a jesuité ve válce podporovali Němce a Rakušany, totiž podle štvanice Action Française, na niž se dokračuje nejpřísnějšími církevními tresty; výčitku tu převzal také věčně „nestranný", u nás tolik velebený F. W. Foerster, ačkoli 1917, tedy za války, právě „Evangelischer Bund" naopak prohlásil Řím za straníka Dohody. Věru, těžko se zavděčiti všem!

*

Rumunsko
podalo světu ukázku selské vzpoury proti panující liberální straně bojarů-latifundistů, mezi nimiž vyniká právě rod Bratianu; vzpoura na rozdíl jiných, jaké z dějin známe, dopadla zatím pro vládu dobře — nic se nestalo. Vůdcové Maniu a Michalake (bývalý učitel) — realismus a idealismus vedle sebe a pospolu — po protestní schůzi, odkud se mělo táhnouti do Bukureště proti vládě, zřízené prý na základě deklarace „vynucené na velikém králi Ferdinandovi", v bouřlivém odporu jaksi ustali. Zdali tato „revoluce" nějak souvisela s pokusy dobrodružného prince Carola, dostati se na trůn, není známo.

Pozemkovou reformu ze svých statků ve prospěch lidu rumunští magnáti stále maří, za to zabrali půdu maďarských příslušníků, kteří se brání u Společnosti národů a v tisku Rothermereově, tak že Rumunsko odtud mnoho cti neklidí.

Konkordát byl po dlouhém jednání v Římě podepsán již na jaře 1927, ale neměl býti hned uveřejněn; prozradil jej jeden bývalý ministr. Zatím připravován zákon kultusový, který teprve teď oběma sněmovnami přijat a který nejeden ústupek v konkordátě katolíkům (a tedy i unitům) stanovený ruší, t. j. konkordát bude v jejich neprospěch prováděn podle tohoto zákona. Nevýhody jejich jsou hlavně v ustanoveních zákona o smíšených sňatcích — jen otec má právo voliti dětem náboženské vyznání, což u státních zřízenců znamená buď schisma nebo ztrátu místa! — a o přestupu k jinému vyznání, kde je zřejmý nátlak ve prospěch pravoslaví jako náboženství státního. Jak se za tak změněných poměrů zachová Kurie, není ještě známo.

*

Ruský návrh na zamezení světové války.

V jednom vídeňském deníku vypravuje osobní svědek, jak ruský státník Witte chtěl předejíti světovou válku. Navrhoval Německu, aby se o Rakousko rozdělili: Tisa měla býti hranicí — východ Rusku, západ Německu. Čechy měly býti samostatnou říší pod zárukou obojí velmoci (!). Vilém II, když mu návrh předložen, prostě odmítl, Mikuláše II byl proň Witte už napřed získal, snad tím, že mu ukázal, jak krásně by tím byl zajištěn světový mír. Při nepochopitelné ruské lačnosti po nových územích — kde stará ohromná území ruská nebyla ani kulturně ani hospodářsky ještě zpracována — možno věřiti, že slaboduchý car návrh přijal.

HLÍDKA

Hala neboli kněz-lékař u Semangů.

Dr. P. Šebesta.

Úvodem budiž hned zdůrazněno, že hala není šamanem, s jakým se setkáváme na př. u národů sousedních, u Jakudnů a u Malajců. Je on sice lékařem, který zná léčivou moc bylin, především je však prostředníkem mezi lidmi a mezi božstvem, v jehož jméně a na jehož rozkaz nemoci léčí. „Kdyby mu Ta Pedn nebyl pověděl, kterých léků má užívati, a kdyby mu nebyl vnukl, která slova má při tom pronášeti, jak by mohl hala léčiti choré?“ poučoval mne muž z kmene Kenta. Je však třeba zabrati poněkud hlouběji, chceme-li porozuměti postavení halovu u Semangů. Je totiž spojeno podstatně a co nejúžeji s vírou v cenoi. Víra v cenoi a písně o nich jsou rozšířeny u všech kmenů; nejdůkladněji poznal jsem je u kmene Kenta.

Cenoi jsou malé, vlídné, jasné bytosti nebeské, skřítkové, kteří mají všude svůj domov, na horách, u řek, v lesích, především ale v květinách. Jsou vnuky a služebníky božstva, které nazývají Tata Ta Pedn. Jsou také přáteli lidí.

Živí se právě tak jako božstvo nebeskými plody, jež vyssávají, jádra a slupky pouštějí na zem, aby z nich vyklíčily plodonosné stromy pro lidi.

Tito cenoi spojují se co nejúžeji s halou, ale také s lidmi, při obřadu, zvaném panoh; zde jeví se také zvláště neobyčejné, řekl bych nadzemské postavení halovo a jeho nadzemská osobnost. Bylo mně dopřáno býti svědkem takového obřadu panoh, který se konal jednak v chýši k účelu tomu postavené, jednak okolo ní.

Žena jedna vystavěla chyši pro panoh. Přivlekla dlouhé listy palmy druhu bertam, jež se velmi podobaly listům palmy kokosové, — napočítal jsem jich jedenáct — a zastrčila je v kruhu do země. Ve výši, které žena ta mohla právě ještě dosáhnouti, ovinula listy lianou a svázala je, takže chyše dostala podobu homole cukru. Z vnitřku vyložila chyši týmiž listy, ale tak, že je špičkami obrátila k zemi. Jednotlivé listy propletla tak uměle, že nebylo možno nahlédnouti do nitra. U země ponechala otvor tak malý, že se jím mohl právě tak protlačiti muž.

Hala a jeho serlantes (pomocník) vklouzli nyní, majíce čela ozdobena věnci z květin, otvorem do chyše. Mezitím zdobily se ženy a děti. Hřebeny upevňovaly si libovonné traviny do vlasů, nechávajíce je vzadu s hlavy viseti; uvazovaly si na hlavu pentle z vláken rotanu, zdobily čelo květinovými věnci a zastrkávaly si za pás ozdoby ze zeleně. Dostalo se mně vysvětlení, že si takové výzdoby přejí cenoi, jimž na počest se koná panoh.

Nyní ozval se hlas halův i jeho pomocníka z nitra. Zpíval v nezvyklé poloze hlasové, asi tak, jak zpívají malé děti. Tu přiběhly ženy a děti a posadily se do polokruhu okolo chyše pro panoh. Ti dva tam uvnitř předzpěvovali, ženy opakovaly refrén. Ani větřík se nepohnul. Muži ztichli u ohnisk, jakmile ti dva začali zpívati, a ženy i děti se vmísily svými jasnými hlasy. Málokdy viděl jsem tak zářiti oči negritů, jako v této chvíli oči dětí, jež opěvaly své přátele z květin, malé cenoi. Každá nová píseň vyznačovala se novou melodií, prostinkou sice, ale velice něžnou. Sotva bych dovedl vylíčiti, jak mne dojala slova i nápěv následující písně:

A o va! Snášíme se dolů se skály,
s hudbou fléten, snášíme se dolů se skály,
my dcerky Pleovy, snášíme se dolů se skály,
s hudbou fléten, snášíme se dolů se skály,
my děvčátka cenoi, snášíme se dolů se skály,
sklouzáme dolů po skále, snášíme se dolů se skály,
chřestíme zbraněmi, snášíme se dolů se skály,
metáme blesky, snášíme se dolů se skály,
chápeme se rukama zbraní, snášíme se dolů se skály.

To byla píseň ženských cenoi, kterou zanotí, opouštějíce za zvuků fléten a za tleskání rukou květy a vznášejíce se k nebesům. Když slunce z rána vystupuje a svými hřejivými paprsky otvírá kalichy květin, vystupují cenoi z květů. Majíce hlavu ověnčenu kvítím, tělo okrášleno květinovými pentlemi a tvář potetovanou podobou blesku,

vystupují s radostným zpěvem a s potleskem vzhůru k Pednovi, aby mu sloužili, nebo jdou k lidem, aby si s nimi hráli.

Bydlištěm jejich jsou všechny květiny, zvláště ale květné chumáče rankelu. Chceme-li pochopiti celou poesii této víry, pak se musíme zahloubati do představ těchto trpaslíků. Živý styk mezi lidmi a skřítky je výplodem této víry. Na památku těchto cenoi ověnčují se rádi lidé květinami, zvláště chystají-li se do zpěvu nebo do tance. Jak často jsem slyšel, že si pobručovali přes den tak mnohou píseň o cenoi! Při provádění obřadu nechal jsem se strhnouti nadšením malé té skupiny. Píseň o cenoi zněla mně v uších jako zpěv primitiae creationis, jako zpěv prvotin stvoření, jež za prvních blesků slunečních, probuzeny hřejivou láskou boží, hlasitě jásají, poznávajíce divy stvoření, a vystupují k nebesům, aby velebily svého Tvůrce a radovaly se ze svého života v květinách. Zármutek a bolest neozývá se v žádné písni o cenoi, všechny mají nápěvy veselé a radostné, všechny nesou na sobě znaky rajské nevinnosti a rajské radosti. Zněly jako hudba ztraceného ráje.

Jsou cenoi mužští i ženští a obojí vystupují v chyši panoh. Jakmile začne hala zpívati, již se snášejí dolů, jakoby byli čekali na jeho volání. Ozve se šustění listí chyše; to jsou cenoi, kteří po nich scházejí, aby se spojili s halou. Oni jsou to, již uvnitř zpívají, ne již hala a jeho serlantes, protože se tito také stali cenoi; proto mluví a zpívají také hlasem cenoi, ano mluví vůbec cizí řečí, řečí cenoi, kterou v obyčejném životě nemluvíme a které obyčejní lidé nerozumějí, nebo rozumějí jen velmi nedokonale. Hala předstíral, že ji zná mimo panoh jen velmi nedokonale, a bylo tomu skutečně tak. Přece však podařilo ze mně poznačiti si některé písně.

Zjevem docela zvláštním při panohu je tak zvaný bidog, který vystupuje jako kulhavý stařec; odtud také jméno (bidog = stařec). Je to vlastně tygr, který bydlí vzdálen od lidských příbytků na určitých místech, na př. u Batu Ribn. Je neškodný a neublíží příslušníkům kmene. Vstoupí-li tento tygří cenoi do chyše, promění se v bidoga, starce. Sotva vstoupil do chyše, již začal hala zpívati hlubokým hlasem, aby napodobil starce.

Velkými kroky bidog vstupuje do chyše,
blýská jeho oko, vstupuje do chyše,
září jeho boky, vstupuje do chyše,
statně si vykračuje, vstupuje do chyše,
tam na břehu Sengohu, vstupuje do chyše,
a na břehu Belavenu, vstupuje do chyše,

a řeky Belanja, vstupuje do chyše,
bojují dva spolu, vstupuje do chyše,
(dva tygři se sešli)
na břehu řeky Temegn, vstupuje do chyše,
na břehu řeky Tadohu, vstupuje do chyše
do kruhu točí se bidog, vstupuje do chyše.

Není tak lehko porozuměti představě o bidogovi. Pokud bylo známo, že tato představa u Semangů existuje, byla stotožňována s představou jakéhosi tygrodlaka, který zastupuje u Malajců našeho vlkodlaka. Tvrdilo se, že člověk, zvláště hala, může na sebe vzíti podobu tygra, který pak se toulá po lesích a hledí škoditi lidem.

Dle víry Semangů může se hala státi tygrem a začasté se jím po smrti stává. Ale tento tygr nemá nic společného s obyčejným tygrem. Hala-tygr není nikdo jiný než právě zmíněný bidog; je synem Kareiovym a může proto vzíti na sebe podobu tygra právě tak, jako podobu každého jiného cenoi. Proto zpívá také hala v chyši panoh vždy hlasem toho kterého cenoi. Že se hala-tygr stává právě bidogem, starcem, má asi svou příčinu v tom, že bidog jest otcem všech halů, jak to Semangové v Menri přímo vykládají.

Potom poznáváme aspoň poněkud již bytost halovu a jeho osobnost. Není kouzelníkem ani mastičkářem, je naopak vyslancem božím, synem Kareiovým, resp. Pednovým. To vyplývá jen nepřímo z vypravování Semangů. Menriové v Kalantanu vypravují totiž, že na počátku žily na zemi tři osoby: Karei, jeho žena Takel a jejich syn Hanei. Když se odloučili, šel Karei do nebe, Takel do země, Hanei však, který se stal tygrem, do lesa. Jako tygr je policistou svého otce. Hala je tedy identický s Hanei, s tygrem, a proto je synem božstva.

Rozeznáváme velkého a malého halu. Velký nazývá se puteu, malý suahua. Jméno posledního znamená tolik jako zaklínač. Suahua rozezná sice nemoci, ale nezná vhodných léků, kdežto puteu zná obojí. Zvláštní je, co Semangové vypravují, že dnes nežije již mezi nimi vůbec žádný puteu.

Určité nemoci léčí hala bylinnými léky, jiné zase zaklínáním na rozkaz Pednův; ba některé nemoci, jež posílá božstvo jako trest za provinění, a jež by měly za následek určitě smrt, může jen rychlé zakročení halovo učiniti neškodnými.

Hala užívá při svém léčení kamene zvaného cebuch, krystalu to křemene, který povstává podle jejich domnění zázračným způsobem. Nazývá se kámen ten také batu cenoi. Pouze ten může se státi halou, kdo je majetníkem takového kamene. Velký hala, puteu, může

si vyjmouti kámen cebuch dokonce ze svých prsou. V cebuchu bydlí cenoi, odtud jeho podivuhodná síla, jež v něm vězí. V cebuchu vidí nemoci, jimiž někdo trpí, v něm vidí také tygra, jenž by se snad blížil k táboru.

Chce-li hala vyhnati z nějakého pacienta nemoc, vezme cebuch mezi obě pěsti, drží jej nad hlavou chorého a fouká na kámen, čímž zahání nemoc.

Náhradou lepšího druhu za cebuch je batu Karei (kámen Kareiův), jakási hromová sekera, která se vyskytuje ojediněle v nitru poloostrova.

Hala není snad jen znalcem léčby, leč také prostředníkem mezi božstvem a lidmi, jak jsem již měl příležitost ukázati. Nemodlí se k božstvu slovy, ale v duchu. Velmi často zajišťuje si pomoc božstva tím, že mu daruje nějaký lesklý předmět, na př. malé zrcátko s krabičkou. Děje se to následovně: Nahoře na obloze galogn sedí Karei a má před sebou prostřenou rohožku. Chce-li hala uzdraviti nemocného, vezme lesklý předmět do svých rukou a foukne naň směrem k obloze, kam také zaletí a padne na rohožku před Kareia. Karei vidí zrcadlo a zasměje se radostí; stává se milostivým a ochotně pomůže halovi, vnukaje mu, co třeba v této nemoci dělati.

U Menriů v Kalantanu vezme hala zrcadlo nebo lesklý prsten, vyskočí s ním, zavýskne a hodí věc do výše Kareiovi, nebo vyfoukne ji do výše, jak již to bylo popsáno. To je naše modlitba, říkají Menriové.

Že hala je skutečně bytostí nadlidskou, jeví se zvláště jasně po jeho smrti. Nepochovávají ho obyčejným způsobem. Menriové jej vynesou a opustí místo z bázně před tygrem, jímž se hala stane. Říkají, že se hala stane buď tygrem nebo jde přímo ke Kareiovi, jenž mu určí příbytek. Tento může býti také na měsíci. Muna čili malý hala jde do čepegnu, na místo všech smrtelníků.

Kentové vyprávějí, že pochovávají puteua tak, že mu hlava vyčnívá z hrobu. Nad ní zřídí ochrannou stříšku. Věří pevně, že mrtvý zase vstane ze svého hrobu. Kdežto duše všech zemřelých ubírají se k západu, jde zemřelý hala na východ ke galogn manau. Na kraji tohoto galognu leží had kemai lintegn, mající schopnost nadouvati se. Podaří-li se halovi projíti mimo něj, dostane se ke Kareiovi a stane se velkým halou. Nepodaří-li se mu to, zahyne tam a dostane se na místo pod rankel, kde se zdržují cenoi.

Podle vypravování Kensiů jde hala po své smrti nahoru k Pednovi. Tento kývá na halu, aby k němu přišel. Pedn dá mu štulec,

takže hala padne na rohožku. Pedn se nyní stydí za svůj čin, protože ho hala nazývá otcem. Nyní může hala bydleti u Pedna.

Kensiové pochovávají halu právě tak jako ostatní nebožtíky, jen že střeží jeho hrob tři dni a tři noci a přinášejí k němu potraviny. Dlouho ale nezůstane hala v hrobě, zase vstane z mrtvých.

Z těchto vývodů je zřejmo, že hala zaujímá postavení zvláštní. Nikdy jsem však nepozoroval ani nedoslechl, že by mu byly již za života prokazovány nějaké pocty. Nikdy se mně nepoštěstilo viděti putea; už jich totiž není. Hala (vyskytující se dnes mezi Semangy) jde po své práci právě tak jako každý jiný muž. Za své léčení dostává odměnu.

Světový názor Semangů.

V předu byla zmínka o rankelu, který má ve světovém názoru Semangů z Kenta svou úlohu. Ve středu světa stojí podle názoru Semangů Batu Ribn, mohutná vápencová skála s velkými jeskyněmi; na svých potulkách objevil jsem ji hluboko v nitru Kelantanu. Batu Ribn je celý opředen pověstmi a bájemi Každý Semang o něm vykládá, ač ho třeba ani neviděl, jak se můžeme domnívati o většině z nich. Skála je v území semanských Djahaiů.

Kentové vypravují o skále a o tom, co s ní souvisí, takto:

Batu Ribn je středem světa. Z této skály, ležící u řeky Pergau, vyrůstal kdysi k nebesům kmen stromu. Na jeho vrcholku upevnil Pedn spolu se svým mladším bratrem Ta Pednem zmíněný již rankel, jakýsi druh otáčivého kotouče. S tohoto kotouče visí rozličnými směry k zemi šest lian. Konce těchto lian zdobí velké chomáče plodů a květů.

Kotouč s lianami otáčí se po celý rok. Kdykoli visí některý chomáč plodů nad územím Semangů, je v zemi doba plodů. Tak se stará Karei o lidi.

Nad rankelem bydlí Begjäg, mladší bratr Kareiův; ten je vládcem ligoiů, sídla větrů. Pod rankelem prochází oblohou od východu na západ břevno či most, zvaný galogn, po němž jde slunce. Tento most je také bydlištěm Kareiovým a Ta Pednovým. Karei sedí na východním konci na rohožce, vedle něho jeho žena Djalan. Ta Pedn bydlí na západním konci, rovněž na rohožce, a vedle něho jeho žena Djamoi.

Zvláštní jest, že Ta Pedn požívá zvláštní úcty a lásky cenoi, jimiž je nazýván Tata Ta Pedn, což znamená „dědoušek Ta Pedn“.

Na mou otázku, není-li Ta Pedn přece jen větší než Karei, dali mně zápornou odpověď. Na vysvětlenou přirovnávali mne ke Kareiovi a mého sluhu k Ta Pednovi. Jako se lidé neobracejí přímo na mne, chtějí-li si něco vyprositi, ale nejdříve na mého sluhu, tak jdou také cenoi nejdříve k Ta Pednovi. Karei je však ten, jenž poroučí.

Kmene, na němž rankel byl upevněn, není již dnes viděti. Pod Batu Ribnem je místo zvané Telaidn Sapegn. Tu se shromažďuje všechna krev, jež se vylévá při oběti krve pro Manoidu na zemi. Proto se nazývá také Batu Ribn Batu Telaidn, skála hříchu nebo skála smíru. Ona krev však, jež se při oběti krve háže vzhůru k nebi, přichází do plodonosných chumáčů rankelu a vytvoří se z ní krásné červené plody. Čím více krve se obětuje, tím vydatnější jsou časy plodů.

Druhé místo leží pod zemí na východě, a sice tam, kde bydlí Manoid, babička tří mužských obyvatelů nebes: Kareia, Ta Pedna a Begjäga.

Na třetím místě na západě pod Ta Pednem sedí Takel, babička tří ženských bytostí nebeských: Djalany, Djamoie a Cemioie (Cemioi je žena Bagjägova). Odtud vede vzhůru žebřík nebeský, po němž vystupují halové.

Takový je názor o světě u Semangů kentských.

Víra v život posmrtný u Semangů na Malakce.

Velmi často byly o Semanzích rozšiřovány zprávy, že svých mrtvých vůbec nepochovávají; spíše prý nechávají ležeti mrtvolu tam, kde obyvatel pralesa vydechl naposledy, aniž se dále o ni starají. Mrtvola není prý jim ničím více a ničím méně než pařez stromu, zahnívající v přítmí pralesa, který jim nenahání strachu, ale také nepřipouští myšlenky na život posmrtný. Když jsem se ptal prvých Semangů v ležení Besiakově na Peraku na smrt a na druhý svět, dostal jsem i já příznačnou odpověď: Když meni (člověk) zemře, pak zhnije. A pak ho již není. Takových a podobných odpovědí dostalo se mně prvého dne opět a opět, při čemž mne lidé ujišťovali, že jim mrtvola nenahání strachu a že by jim ani nenapadlo utíkati před nebožtíkem. Neměl jsem naprosto důvodu nedůvěřovati těmto výpovědem; poznamenal jsem si svědomitě, co mi bylo pověděno. Jak se však různí skutečnost od těchto zpráv, ukáže se hned.

Již po několikatýdenním pobytu mezi Semangy u Peraku (Djahai) musil jsem tyto údaje důkladně opraviti. Než však jednotlivé výpovědi uvedu, bude jistě na prospěch, popíši-li pohřeb, na němž jsem byl.

V ležení u Teladnu, jež bylo asi 25 mil na východ od Griku, setkal jsem se v květnu 1924 podruhé se skupinou Djahaiů, velmi silně nemocí postiženou. Nemoc ta vyžádala si za obět dítě.

Tempo, tak se jmenovala tato asi čtyrletá holčička, zemřela v noci; brzičko ráno vynesl mrtvolku sám otec na ramenou z ležení do lesa. K němu připojili se bližší příslušníci rodiny, babička maličké, matka, teta a dva mužští příbuzní. Na svahu vršku, asi 20 minut od ležení, složil otec mrtvolu, ovinutou kusem látky, na zemi. Mužové, kteří byli s ním, začali hned adem (holí na hrabání) a sekerou vyhrabávati zemi, zatím co otec vyruboval bambusy a štípal je na rohožku (karob). Ženy seděly opodál u ohně a radily mužům. Hůlkou, mající délku mrtvoly, měřili muži několikráte hrob. V hloubce asi půl metru vyhloubili po straně okrouhlý výklenek a vyložili jej karobem. Keladi, jenž nebyl, jak se zdálo, nijak blíže s rodinou zemřelé spřízněn, a jen mne doprovodil ke hrobu, opět a opět jim připomínal, co je třeba dělati. Lidé ti, muži i ženy, ukroutili si z tabáku, který jsem mezi ně rozdělil, doutníky a pracovali a vykládali dále. Jakmile byl hrob hotov, odhalili mrtvolu, aby ji umyli vodou donesenou v bambusu. Tuto práci obstarala matka sama. Nato nalili trošku vody do otevřených úst mrtvoly a tuto zase zavinuli, ale tak, že tvář zůstala volná.

Nyní nastal spor mezi muži, mající svou příčinu v tom, že žádný nevěděl pořádně, co je třeba dělat; až konečně Keladi, který přišel pouze se mnou jako průvodčí a divák, uchopil na polovici rozštípený bambus, položil naň oheň a na tento nasypal pryskyřice kemuninu. S tímto kadidlem sestoupil do hrobu, okuřoval jej na všech stranách a při tom říkal:

Sigoi ka Kemunin kelegen kudn; dja ćub de pai, dja sedap de pai
dja de pai sumpign tanjogn lavod; na va pentis de pai belab;
maken kentede serig de pai?
Dýmí kemuninová pryskyřice v hrobě; již jsi odešla,
již jsi v pokoji, již si zastrkuješ do vlasů květiny na břehu mořském;
kéž bys byla onemocněla ty jediná; kdo by tě chtěl pohněvati?

Keladi vystoupil z hrobu. Otec vzal zahalenou mrtvolu a položil ji nataženou na hřbet do výklenku, hlavu však poněkud poobrátil ke stěně hrobu. Nato zarazili do země před výklenek hůlky a polo-

žili na ně rohožky z karobu. Pak začali hned zahazovati hrob, velice však dbali o to, aby ani kousíček hlíny se nedostal do výklenku a nedotkl se mrtvoly. K této práci zavolali i malého, asi dvouletého bratříčka Tempina, aby i on svýma ručkama házel hlínu do jámy.

Ze slupky kokosu vylili na hrob trochu vody, slupku samu položili u hlav. Nad hrobem postavili přístřešek, zvedající se od nohou k hlavám a po obou stranách hrobu zapálili oheň. Jiných věcí nedali tentokráte ani do hrobu ani na hrob. Protože mne nyní prosili, abych opustil místo, odešel jsem se svým průvodčím Keladim, který mně vysvětloval, že příbuzní budou nyní plakat, při čemž potekou skutečné slzy. Dosud neteklo totiž ani slzičky.

Dospělému dají se při pohřbu všechny předměty, kterých za života používal, a položí se mu buď na přístřešek nebo na hrob. Předměty železné, na př. křovácký nůž, jsou zakázány a nesmějí se dávati nebožtíkovi. Tak kladou na hrob rukojeť křováckého nože, ale ne železko. Nikdy jsem neviděl ani nedoslechl, že by byli Djahaiové dávali do hrobu nebo kladli na hrob nějaké potraviny.

Zvláštních pohřebišť Semangové neznají. Pochovávají nebožtíka obyčejně tam, kde zemřel, začasté pod jeho vlastním přístřeškem. Nemohou-li z nějaké příčiny změniti ležení, pochovají mrtvého mimo ležení, a sice tak, aby pokud možno, dělila nějaká řeka nebo potok ležení od hrobu. Semangové bojí se totiž neobyčejně ne mrtvoly, ale ducha nebožtíkova. Tento nemůže prý překročiti vody. Byl-li mrtvý pohřben v ležení samém, uteče hned po pohřbu celý tábor, opustí staré ležení a usadí se hezký kus dále za nějakou vodou.

Po pohřbu je vždy delší doba smutku pro členy ležení. Udávali mně měsíc až dva. Po dvě noci hořekují ženy hlasitě, kdežto muži mají tiše plakati pro sebe. Tohoto nářku jsem nikdy neshlédl, na svůj velký žal, protože v ležení u Teladna pláč odpadl, aby prý mne neobtěžovali, jak jsem se později dověděl. Podobně bylo tomu asi také u Bellumu, protože mně bylo řečeno, když mne Keladi v noci přivedl do tábora, abych si poslechl nářek, že prý jej již ukončili minulého večera. Zdá se, že těm lidičkám byla moje přítomnost v těchto případech nepříjemnou.

V ležení, jež ztratilo smrtí některého člena, nesmí se měsíc ani zpívati ani tančiti. Členové tábora nesmějí se zdobiti kvítím ani nositi ve vlasech hřebenů. Období smutku zakončuje se slavností. Ženy shánějí potraviny; pokud možno, vymění si rýži u Malajců, kdežto muži postarají se o maso a o ryby. Tanec a zpěv ukončí dobu smutku.

Tyto zvláštní semanské zvyky pohřební mají svůj podklad v jejich ponětí o duši a ve víře v další život na onom světě. Semangové rozeznávají ampo, iurl a tenvign. Mají-li to býti tři mohutnosti duševní či ne, není jisto. O ampo řekl mně jeden: Ampo ot-un o nog o nai ked kelegn, ampo jediný bydlí v nitru, t. j. v těle. Rozhodně tvrdí lidé, že ampo po smrti stane se iurlem. Jen o tomto posledním je možno mluviti u mrtvých. Živý nemá iurla, nýbrž jen ampo, zemřelý zase nemá ampo. U mrtvého je rozeznávati saroa či kemoida od iurla. Saroem rozumějí, jak se zdá, pouze mrtvolu, jež v zemi zhnije. Od něho různí se iurl. Při smrti vystoupí duše (ampo) hlavou z těla, promění se v iurla a jde na západ k ostrovům plodů.

Iurla srovnávají také se zvířetem, jež Malajci nazývají bela belum. Toto zvíře bylo mému průvodci dobře známo, neznal však onoho, jež Semangové nazývají jog a jež je s iurlem shodné. Je to asi jakýsi druh létajících ještěrek nebo něco podobného, vydávající za noci svůj naříkavý skřek. Zvíře to hledí se zvláště dostati ke světlu a k ohni.

Hned po smrti putuje iurl k západu, k ostrovu plodů, kde se shromažďují všechny duše mrtvých. Za dne zdržují se tam, za noci vracejí se k mrtvole a možno-li také do ležení, kolem něhož poletují a vydávají svoje naříkavé zvuky. Tu se krčí všichni Semangové a umlknou; hned zahasí ohně, jinak by iurl přiletěl k ohni a vyrval lidem jazyk. Všichni iurli jsou živým nebezpečni, neboť žijíce na ostrově plodů, nechtějí býti sami bez svých příbuzných. Vracejí se proto na zemi, aby je vzali s sebou. Hledí svojině způsobiti onemocnění a tak ji zabíti. To je důvodem, proč lidé opouštějí ihned po pohřbu hrob a pokud možno i ležení a proč se usazují jinde. Zvláště nebezpečni jsou prý zemřelí staří mládenci, kteří napadají i jiné lidi, přicházející blízko k jejich hrobu, a zabíjejí je. Již dříve, nežli jsem poznal víru v iurla, vždy jsem se divil, že právě tato myšlenka se zdála tak hroznou dospělým, ale dosud neženatým mladíkům semanským, kdykoli jsem jim vykládal, že by v nemoci mohli zemříti. Kdyby byli ženati, pak by již na tom mnoho nezáleželo, mínili. Jak jsem se později dověděl, je zvláště bezútěšným býti odkázánu na onom světě na život bez ženy.

Víra v zlovolnost duše zemřelého dává nám také vysvětlení pro závěrečná slova formulky, již pronesl Keladi při pohřbu malé Tempo: „Kéž bys byla onemocněla ty jediná! Kdo z nás chtěl by tě rozhněvati nebo dráždíti?“, t. j. nevracej se, nech nás na pokoji a nenos na nikoho nemoc. Nebo jak Tadjen velkou řečí oslovil iurla:

„Nechoď k nám, abys přinesl na někoho nemoc. Hleď, již nejsme druhy; ty bydlíš v pokoji tam u zapadajícího slunce, kdežto my hledáme si zde potraviny. Nechceme tě hněvat, nech nás proto na pokoji.“

Jedinou příčinou nespokojenosti iurlovy v říši zemřelých jest odloučenost od drahých, ne snad nepříjemnosti a utrpení. Naopak právě místo života posmrtného, ostrov plodů a zapadajícího slunce, líčí se jako kraj, kde není tygra, kde není nemoci ani utrpení. Za hrobem žijí lidé právě tak jako na zemi. Žena patří svému muži i tam, dítky sejdou se se svými rodiči, ale dítky se již neplodí. Život za hrobem je životem stínu, při čemž živí se duše také stínem těch potravin, jež jedly za života na zemi. Zde je místo vedra, tam místo chladu.

Ostrov plodů představují si Semangové někde na západě, mezi zemí svou a krajem Čehoi, kde bydlí jejich praotec Jegn. Kraj Čehoi leží s druhé strany západu slunce, říše mrtvých tam, kde slunce zapadá.

Semangové přisvojují si říši mrtvých jen pro své plémě; kam se dostanou druzí, o tom nemají představ. Na ostrov plodů přijdou všechny duše bez rozdílu, ať již byl život jejich jakýkoli. Na onom světě nelze očekávati ani odměny ani trestu. Ostatně není na onom světě místa pro Karei, pro tohoto boha hromu, neboť tam vůbec není hromu.

Zvláštní postavení zaujímají halové, kněží-lékaři, které pochovávají zvláštním způsobem, o čemž bude šířeji pojednáno, až bude řeč o představách světa záhrobního u Kenta-Kensiů. Djahaiové říkají, že duch zemřelého haly stane se tygrem, až pak tygr zahyne, vejde iurl tygrův na ostrov plodů. Myslím však, že je třeba tento údaj, jehož se mně dostalo hned v prvých týdnech mého bádání mezi Semangy, bráti opatrně.

Pohřební zvyky semanských Sabubnů se shodují úplně se zvyky Djahaiů, rovněž jejich názory o životě za hrobem.

V podstatě shodné jsou i názory semanských Menriů na východě poloostrova. Člověk sestává z těla, jež jako mrtvola (saro) zhnije v zemi, z ampa, vlastní duše, která za spánku opouští tělo a bloudí vůkol, z nefhofa (malajsky napas) z kouře a z ruvai (stínová duše, stín?). Ve spánku odchází jen ampo, ruvai a nefhof zůstanou v těle. Smrt nastává tak, že ruvai odchází. Vystoupí hlavou a jde na západ k místu stínů, zvanému čepegn, kam se má dostati i ampo. (Tento poslední údaj ale podávali Semangové velmi nejistě.) Po sedm dní vrací se ruvai ke hrobu. Proto se každý ostýchá navštíviti hrob; zvlaště v noci je to velmi nebezpečné, neboť

uchopí-li člověka, musí tento zemříti. Všichni ruvai bez rozdílu, ať byl jejich život na zemi jakýkolvěk, přijdou do ćepegnu, kde žijí životem stínu, aniž by čeho požívali. Jinak žijí však tam právě tak jako zde.

Mrtvolu pochovávají právě tak jako Djahaiové, v poloze hřbetní. Nekladou však ani na hrob ani do hrobu potravin, ale zapalují pod přístřeškem dva ohně, jeden u nohou, druhý u hlav a pálí pryskyřici kemuni. Svršky zemřelého položí se na hrob, vyjma věci ze železa. Po pohřbu utekou lidé od hrobu a hledí se dostati za řeku.

Halu nepochovávají, ale vystavují v chyši. Promění se on v tygra, před nímž lidé utíkají. Někdy ale jde přímo ke Kareiovi, který mu určí bydliště, jež může býti také na měsíci. Malý hala, zvaný muna, jde do ćepegnu, kde jsou ostatní smrtelníci.

Batekové na jihu poloostrova mají podstatně tytéž názory. Ruvai vyjde hlavou a jde k západu, na místo zvané lembe, kde najde ostatní Bateky, kteří před ním zemřeli. Na onom světě jí se jen ovoce. Na rozdíl od Djahaiů a Menriů kladou Batekové na hrob potraviny, jako houby, rýži, tabák, rovněž dávají na hrob zemřelému vodu.

Souhlas v uvedených názorech těchto čtyř kmenů opravňuje nás, abychom je považovali za jednotný celek. V mnohém ohledu liší se zato víra v život posmrtný u Kentů a Kensiů, kteří bydlí na sever, potažmo na severozápad od kmenů uvedených.

Jakmile člověk zemře, vynesou jeho mrtvolu z ležení a pohřbí ji. Hrob je tak hluboký, že pro ženu sahá hrobníkovi až po bradu, pro muže po prsa. Pak vyhloubí boční výklenek, do něhož položí mrtvolu se skrčenými koleny, když ji napřed u hrobu umyli. Nebožtík leží na boku tváří obrácen k západu. Nelejí mu sice vody do úst, ale kladou mu do hrobu potraviny i vodu. Dětem kladou potraviny také ještě na hrob, neboť se domnívají, že dětem trvá pochod déle a že proto potřebují více potravin.

V blízkosti hlav zapálí vonnou pryskyřici (kemenjan), při čemž prosí zemřelého, aby pozůstalým nepřinášel neštěstí, ale samé štěstí. Jakmile zasypali hrob způsobem už dříve popsaným, vystavějí ženy nad ním stříšku, pod niž složí všechny svršky zemřelého. Pak zapálí u hrobu oheň, posadí se kolem něho a osloví nebožtíka těmito slovy: Ngo de mu, idn ket tudutod! Jah de kasegn, iam geid kapä. Zůstaň jen tam a nevracej se! Jdi před námi, my zůstaneme, překážka. Aby jen šel sám napřed, v dané chvíli že již přijdou za ním, teď ještě nemohou.

U hlav hrobu zastrčí po dvou hůlkách, pomalovaných dřevěným uhlem čárovitými ozdobami. Tyto „tankele" mají po 7 dní zdržeti tygra od hrobu. Osmého dne je mrtvola (kemoid) již zhnilá. Jiné podobně zdobené hůlky zastrčí do střišky a podobně do chatrčí ležení.

Nebožtík prý se bojí těchto hůlek a vyhýbá se proto chatrčím, jinak ale zastrkuje si je za opasek, neboť pouze tehdy bude vpuštěn do říše stínu, bude-li míti s sebou soed kemoid (pomalované hůlky). Bez těchto hůlek nepřijmou ho stíny ostatní v říši záhrobní jako sobě rovného, a strážce říše mrtvých pošle ho nazpět na zemi. Proto říkají také Kentové, vstane-li nějaký zdánlivě mrtvý, že neměl s sebou hůlek mrtvých.

Hned po pohřbu opustí staré ležení a najdou si nové hodně daleko od starého. Bojí se totiž kemoida, který vniká rád do příbytků lidí a zabíjí jejich obyvatele. Ostatně vidí prý kemoid živé lidi také jako kemoidy. Duše zemřelých není možno viděti; jsou prý bílé, nemohou však mluviti. Za dne spí, v noci pak hledají si potravu; pojídají však pouze stíny věcí. Přiletí-li za noci belalang blízko k ležení a naříká juj, juj, pak je to jen zvíře; volá-li však jujujuj, pak je to kemoid, duše zemřelého.

Duše vychází hlavou a obrací se k západu do říše mrtvých, jež se jmenuje talogn. Nejdříve kráčí po galogn beled, k němuž se pojí na břehu mořském galogn mapi. Na kraji galognu (most z desek nebo břevno) beled sedí Mampes, strážce říše zemřelých, ukazující duším cestu ke galogn mapi. Když dojdou duše ke galogn mapi, pokroutí a polámou se jim všechny údy aby vypadali jako ostatní zemřelí; také je myjí vodou z kunjit. Podle domnění Semangů působí rostlina kunjit magicky.

Na onom světě roste strom s dvojakými květy a s dvojakým ovocem. Na jedné straně jsou bunga mapi kemoid (květy mapi zemřelých), které jsou zelené, na druhé straně květy mapi živých (bunga mapi gemos). Bohužel, nemohu o tomto stromu povědětí nic bližšího, než že v něm bydlí hala, když se dostal do říše mrtvých, protože nebydlí s ostatními zemřelými.

Kentové rozeznávají dva druhy halů, velkého, také zvaného nakil, a malého čili puteu. Hala má pohřeb, lišící se od pohřbu obyčejných smrtelníků. Puteua vystavují na zvláštním podloubí, hlavou k východu, nohama k západu. Nosítka zdobí květinami a rohožkami a místo pryskyřice kemenjanu spalují jistý druh vonného listí, zvaného kasai, a dým foukají mrtvole do tváře. Listí kasai zastr-

kují si semanské ženy rády jako ozdobu do hřebenů, právě pro jeho vůni. Halu nakila pochovávají tak, že ho posadí do země se zkříženýma nohama a zahrnou hlinou až po hlavu, tak že pouze hlava vyčnívá. Nad ní vystavějí ochrannou stříšku, hlavu zahalí, kolkolem pokladou květiny a kůru äjämu a spálí listí kasai. Podotýkám, že jsem také u Djahaiů otevřel hrob jednoho haly, který byl podobně pohřben sedě; hlava jeho byla však zakryta spletí rohožek a země tak, že se vytvořil nad ní celý pahrbek.

Puteu jde k Batu Ribnu, kde bydlí jako tygr (bidog), hala nakil má však své bydliště s cenoi u Ta Pedna. Než se tam však dostane, musí projíti mimo jakýsi druh hada či draka — kemai bintegn —, jenž se může nadouvati. Hala musí dávati pozor, aby proklouzl v příhodné chvíli. Podaří-li se mu to, zůstane u Ta Pedn a bydlí na východě na galogn manau, jinak zahyne a přijde na místo, zvané ramen, kde sedí mrtví duchové cenoi. Jak už zmíněno, může hala přijíti také do říše zemřelých do stromu mapi, chce-li ovšem; odtud se může zase podle své libovůle vrátiti.

Úmrtím některého člena ležení nastává smutek, trvající po sedm dní; v té době nesmí se ani zpívati ani tančiti ani nositi ozdoby. Potom se též uspořádá slavnost, kterou se smutek ukončí a zmizí prý také strach před návštěvou hrobu nebožtíkova.

Také Kensiu pochovávají své mrtvé v poloze skrčené v postranním výklenku hrobu; hlavu obrátí jim ke galogn menlad, tvář k západu. Do hrobu dávají nebožtíkovi různé potraviny, zvané penito; nápadným však je, že svršky zemřelého nekladou tomuto na hrob. Hrobu vyhýbají se po sedm dní. Sedmého dne je slavnost, kterou se smutek ukončí. V úmrtní den je jakákoli práce zakázána a způsobila by bolesti v kloubech.

Říše mrtvých — mapi — leží na západě, kam se duše zemřelých také odeberou. Za říší mrtvých jsou skalnaté, rozervané ostrovy, na nichž bydlí vybájení Semangové, zvaní Ja Tehe. Není to však ampo (duše snu), jež se vydává na cestu, ale sagnol, který vystoupí hlavou. Kensiu tvrdí, že již neznají přímé cesty na západ do říše mrtvých. Sagnol musí tedy jíti oklikou přes galogn menlad, který vede k východu. Galogn menlad jest jakýsi druh houpačky. Jakmile přijde sagnol na její konec, je vyhozen do výše a letí k Ta Pednovi. Tento dá duši loktem štulec, takže zaletí až ke galogn mapi, který vede k západu do říše mrtvých. Kráčejíc po tomto, dojde duše až k moři a spadne do něho. Všichni její zemřelí příbuzní, otec,

matka, se sběhnou a polámou jí kosti, aby vypadala jako kemoid (nebožtík). Ptají se, jak se vede pozůstalým Nedovede-li nový příchozí dostatečně odpověděti, musí nazpět na zemi. Zjeví se čtvrtého, sedmého a čtyřicátého dne a pojí z věcí, jež mu položili do hrobu.

Na onom světě hrají si mrtví na galogn a u stromu mapi, pletou si čelenky z květiny mapi a ovíjejí si je kolem čela. Postavou jsou malí a nebudou nikdy velcí. Na onom světě je všechno jako ze stínu, i potrava, které požívají.

Tvrdí dále o halovi, že se mu dostává téhož pohřbu jako jiným smrtelníkům. Všichni příslušníci tábora zůstanou však na jeho hrobě tři dny a tři noci, baví se a kladou potraviny na hrob. Hala nezůstane v hrobě, ale zase vstane. Tak tomu bylo také u To Čia, velkého haly, posledního u siongských Kensiů, o němž starý Timun tvrdil, že jeho hrob byl po několika dnech prázdný, nebožtík pak že vstal z mrtvých.

Hala jde k Pednovi ke galogn menlad. Pedn vidí jej přicházeti a kyne mu. Jakmile ale přijde hala k němu, dá mu štulec, až se hala převrátí na zemi na rohožku. Pedn stydí se však, an ho hala nazývá svým otcem, že mu takovou věc vyvedl, a dovolí mu přebývati ve své blízkosti.

Prý na ochranu hrobu před tygrem zastrkují do hrobu nám z vypravování o Kenta známé tenankle (tankel, sing) nebo jim podobné, rovněž do chyší lidských na ochranu před nebožtíkem. Jako jiní Semangové tak i Kensiu vyhýbají se hrobu a mění své ležení po každém úmrtí.

Souhrn.

Shrneme-li v celek zprávy, nasbírané u jednotlivých kmenů semanských, dostaneme odtud jakýs takýs obraz jejich víry v život za hrobem. Vidíme zde značný souhlas, ač není možno popříti rozdílu mezi severozápadní skupinou Kenta-Kensiu a skupinou jižní Djahai-Sabubn-Menri. Rozdíl jeví se tak, že první skupina pochovává své mrtvé v sedu, kdežto druhá v poloze hřbetní; také orientace mrtvoly je v hrobě jiná, aspoň částečně. Dále používají Kenta-Kensiu tenankle a hůlky soed kemoid na hrobě a v ochranu proti tygru nebo proti duchu zemřelého. U jižních kmenů nedověděl jsem se o tom ničeho.

Nejnápadněji liší se ale severní skupina od jižní tím, že dává mrtvým do hrobu potraviny. Jižní kmeny výslovně prohlašují, že toho nečiní, vyjímaje jediné Bateky na jihu poloostrova.

Protože postavení halovo (kněze-lékaře) u severních kmenů zdá se býti vyvinutější než u jižních, není divu, že se tam dovídáme také více o smrti a o záhrobním životě těchto kněží-lékařů.

Jinak převládají u všech kmenů tytéž názory o životě posmrtném.

1. Říše mrtvých, jež má různá jména, leží na západě v moři a je to ostrov plodů, na němž zaujímá význačné místo strom mapi. Co vlastně je s tímto stromem, není docela jasné. Říše mrtvých leží u zapadajícího slunce, zdánlivě skoro tam, kde slunce zapadá do podsvětí. Za tímto místem jsou jiné země nebo ostrovy s vybájenými bytostmi.

2. Všichni Semangové, vyjímaje haly, přijdou na toto místo a vedou tam život podobný životu na zemi; je to ale v každém ohledu život stínu. Nikde se nepraví výslovně o tom, jak dlouho tam mrtví zůstanou, zda zemrou či věčně žijí; praví se ale, že tam není již nebezpečí, ani tygrů ani nemocí ani smrti. Mrtví přicházejí sice časem ze záhrobí, hlavně brzy po smrti, aby si odvedli své drahé. To je také příčinou, proč se živí vyhýbají mrtvole a hrobu. Věří totiž, že se tam duch zemřelého vrátí a nejsnáze své pozůstalé najde. Ačkoli nemá záhrobí pro Semanga nic děsivého a život na zemi ukládá mu tolik zebezapření, přece Semang nerad mění. Život plný volnosti v temném pralese velmi se mu líbí.

Výslovně bylo podotýkáno, že za hrobem nemá místa ani bůh hromu, takže je naprosto nejasno, kdo tam vládne.

3. Záhrobí není místem odplaty za dobré a za zlé; z části pravili tak výslovně, vyplývá to však také z jiných údajů. O odměně za dobrý život není u Semangů vlastně vůbec řeči; mluví se však o trestu a o pokutě, jež musí býti dokonána zde na světě. O to stará se již bůh hromu.

4. Poznatkem nejdůležitějším, vyplývajícím z předeslaných vývodů, bylo by asi to, že Semangové mají pojem něčeho duchového. Nezáleží na tom, jak si to představují. Jistě však je toto duchové odlišné od těla, bydlí v těle a vychází při smrti z těla. Zde by bylo třeba dodati ještě, co vyprávěl Keladi z Teladn, totiž že zvířata a stromy nemají takového ducha a proto ani nepřijdou na onen svět. Co říkají o duši zvířecí, má vysvětlení jiné. (Srv. Postavení haly-lékaře u Semangů na Malakce v Zadní Indii. Ročenka Sv. Gabriele 1926.)

5. O uctívaní zemřelých nelze u Semangů mluviti, ač jsou k němu jistě začátky. Pieta a bázeň jsou podkladem pohřebních obřadů.

Apoštolský sněm.

Napsal Dr. Tomáš Hudec. (Č. d.)

Zákazy apoštolského dekretu platily v první řadě pro ony křesťany, jimž byl dekret poslán, tedy pro obce křesťanské v Antiochii, Syrii a Cilicii. Zde existovala řada smíšených obcí, v nichž upravení poměru mezi obrácenými židy a pohany byly časovou nutností. Wendt[1]) je toho názoru, že v těchto krajích byli činnými také misionáři židokřesťanští, takže řečenými zákazy mělo se předejíti konfliktům s pohanokřesťanskými hlasateli evangelia.

Jinde zákazy platily dle toho, zda kazatelé evangelia pokládali jejich prohlášení za vhodné či nikoliv. Nebylo třeba prohlašovat jejich závaznost tam, kde byly obce čistě pohanokřesťanské nebo kde židé tvořili mizivou minoritu. Tak svatý Pavel cestou po Syrii a Cilicii (Skutky ap 15, 41) ‚přikazoval, zachovávati ustanovení apoštolů a starších'. Naproti tomu v Korintě, poněvadž tam byly jiné poměry, neprohlásil závaznost zákazů apoštolského sněmu, jak je patrno z hlavy 8—10 prvního listu ke Korintským: apoštol tam pojednává sice o požívání masa obětovaného modlám, nikde se však na apoštolský dekret neodvolává, nýbrž dovozuje z principů mravních, jak si mají křesťané korintští v této věci počínati.

Proč apoštolský sněm právě ony čtyři zákazy vydal a ne jiné, je pochopitelné ze dvou příčin. Jednak byly to věci, které si židé nejvíce ošklivili a které proto mohly býti nejspíše příčinou pohoršení ve smíšených obcích. Jednak zase obrácení pohané následkem příbuzenských styků s pohanskými pokrevnými a přáteli byli každodenně v nebezpečí, že se dotknou v těchto věcech židovské citlivosti a tím vyvolají u svých spolubratří ze židovstva pohoršení.

Nelze popírat, že klausule Jakubovy mají jakousi analogii s tak zvanými přikázáními Noemovými čili noachitskými, ač nelze tvrditi, že by z nich vyplynuly.

Bylo tehdy v říši římské mnoho takových pohanů, kteří sice uvěřili v pravého Boha, jehož vyznávali židé, kteří se však nemohli odhodlati k tomu, aby přijali obřízku a tak se stali údy židovského národa. Tito pohané, mezi něž patřil na příklad setník Cornelius, na-

[1]) Wendt, Apostelgeschichte. Göttingen 1913. Str. 263.

zývají se v Novém Zákoně σεβόμενοι τὸν θεόν nebo φοβούμενοι τὸν θεόν, t. j. ‚ctitelé Boha' nebo ‚bojící se Boha'. Židé takové ctitele pravého Boha připouštěli k bohoslužbě v synagogách a rádi s nimi udržovali společenské styky, neboť tím je připravovali ke skutečnému proselytismu, nehledě na to, že se tím poznání pravého Boha šířilo, a že také židé pomocí těchto ‚ctitelů Boha' nabývali v politickém a občanském životě neobyčejného vlivu. Aby však mohli židé snáze obcovat s těmito ‚ctiteli Boha', žádali po nich, aby zachovávali některá přikázání a vystříhali ss jistých věcí, které jinak byly v odporu s přirozeným zákonem, jednak se příčily hlavním předpisům židovského zákona rituelního. Takových přikázání pozdější rabínové v Mišně uvádějí celkem s e d m; nazývají je noachickými, protože Bůh je prý dal už Noemovi, takže jsou závaznými pro celé pokolení lidské odvozující svůj původ od Noema. Traktát Sanhedrin v Mišně vypočítává těchto sedm noachických příkazů: 1. poslušnost k autoritě, 2. zákaz rouhati se jménu božímu, 3. zákaz modloslužby, 4. nečistota, 5. vražda, 6. loupež, 7. zákaz požívati masa s krví.[1])

Jak vidět, nesouhlasí Jakubovy klausule počtem — věcně jen z části — s přikázáními noachickými, a nelze tudíž říci, že by na nich byly závisely. Než je tu jistě analogie, která plyne ze stejného účelu obojího druhu příkazů: jako předpisy noachické měly usnadniti styk mezi židy a pohany uctívajícími pravého Boha, tak i zákazy apoštolstého dekretu měly za účel umožnit bratrské spolužití obrácených židů a pohanů, kteří obojí měli tvořit jedinou společnost sdruženou poutem vzájemné lásky.

Dekret apoštolský nestanoví ničeho o obrácených židech. Svatý Jakub i ostatní účastníci apoštolského sněmu mlčky předpokládaji, že židokřesťané budou i nadále zachovávati zvyky a obřady Mojžíšova zákona. Než ve slovech svatého Petra (15, 11): ‚skrze milost Pána Ježíše Krista věříme, že stejně dojdeme spásy jako oni', je jasně vysloveno, že pro obojí, židy i pohany, je pouze jediná cesta spásy, totiž milost Ježíše Krista. Tím je řečeno, že zákon Mojžíšův ke spasení ničím nepřispívá, a tím je také v principu vyslovena jeho nezávaznost pro všecky, tedy i pro židy. Netrvalo to dlouho, kdy přirozeným vývojem věcí, jak už dříve řečeno, princip onen také

[1]) Uvedeno dle S c h ü r e r, Geschichte des Volkes Israel. I. 1896. Str. 128. Učený M a i m o n i d e s praví, že prvních šest přikázání bylo dáno už Adamovi, sedmé že bylo přidáno Noemovi. Rabíni nerozlišují mezi zákonem přirozeným a positivním a kladou zákaz krve úplně na roveň ostatním příkazům práva přirozeného.

u židokřesťanů vešel v platnost. Po válce židovské pravověrná církev odvrhla všecky zbytky židovských obřadů, které pak ještě nějakou dobu se udržovaly v bezvýznamných židokřesťanských sektách Ebionitů a Nazarejců.

*

Výklad apoštolského dekretu je ztížen a stává se složitější tím, že se nám jeho znění dochovalo ve dvojí recensi, která se smyslem od sebe úplně liší.

Dosavad přidržovali jsme se onoho textu, který má Vulgata a který se obyčejně nazývá recensí ‚východní'. Týž text mají téměř všecky kodexy majuskulní i minuskulní. Rovněž Otcové východní apoštolský dekret v témže znění četli a vykládali jej, jak jsme učinili my, o předpisech týkajících se pokrmů. Tak dekretu rozumějí Klemens Alexandrijský,[1]) Origenes, po nich pak Cyrill Alexandrijský, Epifanius, Theodoretus, Jan Zlatoústý a jiní.

Vedle toho je tu však recense druhá, která sluje ‚západní', poněvadž to byli západní svatí Otcové, kteří skoro všichni dekret apoštolský v této druhé formě četli a vykládali. Text tento se uchoval v kodexu D (Cantabrigiensis), hlavním to zástupci onoho typu novozákonního textu, který se nazývá západním. Dekret apoštolský zní tam takto: ‚Vidělo se Duchu Svatému a nám žádného dalšího břemene na vás nevkládati kromě tohoto potřebného: abyste se zdržovali věcí obětovaných modlám, krve a smilstvía abyste nečinili druhému, co nechcete, aby bylo činěno vám. Budete-li se toho varovati, dobře vám bude. Vedeni Duchem Svatým buďte zdrávi!'

Jak vidět je v kodexu D vynechán zákaz udušeného — πνικτοῦ — a mimo to k zápovědem je připojena regula aurea — zlaté pravidlo — křesťanské lásky: nečiniti druhému, co nechcete, aby bylo činěno vám. Konečně pozdravu: ‚Buďte zdrávi' jsou předeslána slova ‚vedeni Duchem Svatým'. Jsou ještě některé jiné varianty, které stojí jaksi uprostřed a jsou kombinací obojího čtení východního a západního. Hlavně ona regula aurea u četných svědků západní recense

[1]) Klemens Alex., Paedagogus 2, 7, 54. — Stromata IV, 15, 97. — Origenes, Contra Celsum 8, 29—30 (P. Gr. XI, 1558). — Srv. Coppieters, Le décret apostolique v Revue biblique 1907 Str. 37.

schází. Než tyto varianty můžeme pominouti mlčením, poněvadž nepadají na váhu při otázce, kterou nyní chceme řešiti.

Z kodexů má apoštolský dekret pouze s třemi zápovědmi — bez ‚uduše-ného' — mimo kodex D ještě minuskulní kodex hory Athosu (Lavra 184, B, 64), celkem tedy dva kodexy. Ale přes to třeba říci, že je recense západní velmi dobře doložena a to proto, poněvadž všichni staří Otcové Západu[1]) četli dekret v této formě: sv. Ireneus, sv. Cyprian, Tertullian, sv. Augustin, sv. Jeronym, který poznamenává, že v některých rukopisech je připojeno ‚et suffocato', Pacianus Barcinonensis, Ambrosiaster, Fulgentius Ruspensis, a jiní. Když tedy takový počet tak starých a význačných Otců zná dekret apoštolský v recensi západní, tu třeba vážně uvažovati o tom, zdali přece jen recense tato, třeba že se liší od našeho kanonického textu, nemá nároku na původnost.

Nejedná se při tom o to, že v recensi západní je slůvko ‚uduše-ného' vynecháno, nýbrž o celý smysl dekretu, který vynecháním onoho slova nabývá zcela jiného významu. Dekret pak totiž neobsahuje zápovědí pokrmových, nýbrž zákaz tří nejtěžších hříchů, které se v staré Církvi nazývaly ‚tria peccata capitalia': zdržovati se věcí obětovaných modlám je zákaz modloslužby, zdržovati se krve neznačí zdržovati se požívání, ale prolévání krve, tedy vraždu, k čemuž jako třetí přistupuje ještě zákaz smilstva! S připojeným příkazem křesťanské lásky klausule Jakubovy pak nejsou ničím jiným, nežli stručnou trestí celé křesťanské mravouky! Dekret je, jak praví Resch,[2]) ‚das kürzeste Compendium der christlichen Ethik'.

A tak také všichni uvedení západní Otcové apoštolskému dekretu rozuměli vidouce v něm zákaz modloslužby, vraždy a smilství! Jako příklad uvádíme jen Paciana z Barcelony, který píše, (P. L. XIII, 1083): Haec vero tria crimina ut basilisci afflatus... metuenda

[1]) Sv. Ireneus, Adv. Haereses IV, 12. — Sv. Cyprian, Testimonia III, 119. — Tertullian, De pudicitia 12 P. L. II, 1054—58. — Sv. Augustin, Contra Faustum, P. L. XLII, 504. — Sv. Jeronym, Ad Galatas, P. L. XXVII, 922. — Pacianus Barcinonensis, Paraenesis, P. L. XIII. 1083. — Ambrosiaster, Ad Galatas P. L. XVII, 346. — Fulgentius Ruspensis, Pro fide catholica, P. L. LXV, 716.

[2]) Resch, Das apost. Dekret nach seiner außerkanonischen Gestalt untersucht. Leipzig, 1905. Str. 52.

sunt... Quid faciet contemptor Dei? Quid aget sanguinarius? Quod remedium capiet fornicator?... A konečně dí o těchto třech zákazech: Haec est Novi Testamenti tota conclusio!

Různost obojí recense, východní a západní, nedovede vysvětlit známá hypothesa Blassova, kterou hájí také Zahn a Belser. Blass totiž aby vyložil vznik četných variantů, jež se vyskytují ve Skutcích apoštolských v textu t. zv. západním, má za to, že svatý Lukáš napsal své dílo ve dvojí recensi. První (A) byla určena Theofilovi a ta se nám dochovala v textu západním, hlavně v kodexu D. Druhou recensi určenou římské církvi, svatý Lukáš poněkud upravil a zkrátil, a tuto máme v našem obvyklém textu Skutků ap. — Je sice pravda, že varianty kodexu D často až nápadně vysvětlují a objasňují náš obvyklý text, ale to neplatí o dekretu apoštolského koncilu. Zde znění kodexu D nejen neobjasňuje našeho obyčejného textu (B), nýbrž stojí s ním, jak jsme viděli, v přímém odporu. Obojí text, který se od sebe tolik různí smyslem, nemůže míti původcem svatého Lukáše! Hypothesa Blassova nás nechává v tomto případě úplně na holičkách.

Kterak tedy rozhodnout, která recense, východní či západní, je původní a pochází od svatého Lukáše, autora Skutků apoštolských?

Byl to první Resch,[1]) jenž se pokusil vědecky odůvodnit, že čtení západní, obsahující pouze tři zákazy, je původním, a že náš obvyklý text se čtyřmi zákazy je variantem, jenž vznikl později a správný smysl apoštolského dekretu úplně změnil.

Důvody Reschovy přiměly Harnacka, že se vzdal stanoviska, které dříve hájil. Ve své Apostelgeschichte převzal zcela názor Reschův a pokusil se podat přesvědčivý důkaz o původnosti západní recense apoštolského dekretu.

Autorita Harnackova způsobila, že též jiní připojili se k jeho názoru, aniž však ho nějakými novými důvody mohli podepříti. Omezíme se proto na výpočet hlavních argumentů, jimiž se Harnack pokouší své tvrzení prokázat jako naprosto jisté. Uvedeny jsou na str. 188—198 jeho Apostelgeschichte[2]) a je jich celkem osm.

1. Nikdo dosud nedovedl uspokojivě vysvětlit, proč ve východní recensi dekretu je vedle předpisů pokrmových, a tedy mravně indifferentních, v jedné řadě položen zákaz smilství. V recensi zá-

[1]) Resch, Das Aposteldekret nach seiner außerkanonischen Gestalt untersucht. Leipzig 1905.

[2]) Harnack, Apostelgeschichte. Leipzig 1908.

padní stojí smilství vedle dvou hlavních hříchů jako třetí z peccata capitalia, což výborně zapadá do celého kontextu.

2. Při celé kontroversi jednalo se v Jerusalemě o obřízku a Mojžíšův zákon jako celek, a nikoliv o jednotlivé předpisy jeho. Bylo nápadným, že Lukáš najednou uvádí některé z těchto předpisů jako závazné pro pohanokřesťany.

3. Předpisy pokrmové tvoří součástku židovského zákona. Ve verši 19. je však, že zákon ten vůbec není pro pohanokřesťany závazným. Když se nyní přes to některé z těchto předpisů prohlašují závaznými, vzniká tím odpor.

4. Nelze si vysvětliti, proč pokrmové předpisy se prohlašují závaznými tak, že na jejich plnění závisí duševní blaho věřících. Jedná-li se však o zákazy mravní, je to zcela přirozené.

5. Výraz ‚poskvrnění modlami' ve verši 20. naznačuje, že se nejednalo tehdy o maso obětované modlám, ale o každé poskvrnění vznikající z účasti na pohanském kultu, tedy o modloslužbu vůbec.

6. Zákaz vraždy v recensi západní nelze nazvati nápadným, protože vražda se u pohanů vyskytovala v různých formách, jako vraždění a pohazování dětí, vyhánění plodu, zabíjení otroků atd. Už v Apokalypse (22, 15) čteme jako by to byl ohlas dekretu apoštolského: Ven . . . smilníci, vrazi a modlosluženbníci!

7. O tom, že první křesťané nepožívali krve, je první zmínka teprve v listu církvi lugdunské a viennské (Eusebius, H. E. V, 1, 26), tedy poměrně pozdě.

8. Všichni Otcové západní vykládali apoštolský dekret o předpisech mravních a to i ti Otcové, jako Tertullian, kteří znají a uznávají pro křesťany zákaz požívati krve a udušeného.

Už v nejstarších dobách — tak vysvětluje Harnack vznik recense východní — pronikl do Církve ze židovstva odpor proti požívání krve a udušeného masa. A tak se stalo, že výraz πνικτοῦ ‚udušeného', který byl původně glossou na okraji textu, vnikl do samého textu apoštolského dekretu a změnil tak úplně jeho smysl. Regula aurea ovšem původní není, protože, kdyby byla spojena se zákazy, nemohl býti vlastní smysl dekretu tak snadno změněn. (P. d.)

Posudky.

Vlastivěda Moravská: Přerovský okres. Napsal Rudolf Kreutz. V Brně 1927. S. 446, 30 K.

Na tomto Přerovském okresu zřejmě viděti, že je dílem dvou autorů: prof. Kreutz obšírně sbíral látku pilně používaje rukopisného i tištěného materiálu zanechaného Fr. Struschkou, H. Krchem, Jos. Kramářem, Fr. Bayerem, Ant. Krátkým a Fr. Levým, a redaktor Vlastivědy Augustin Kratochvil podstatně ji doplnil dodávaje celé statě zvláště o poddanských a církevních poměrech, prohlédl a doložil citaci ze zemských desk, napsal ukazatel atd., a tak teprve spis jaksi ucelil a k vydání upravil. V něm je vpravdě zpracováno velmi mnoho látky, a z něho možno se poučiti o mnohých věcech, jimž se teprve tu dostává zasloužené pozornosti, tak že Okres přerovský bude zajisté vítanou příručkou k naší vlastivědě. Ale zdá se, že při vydání přece jen scházela poslední ruka. Upozorňuji jenom povšechně na to, co se hned při čtení namanuje.

Prof. Kreutz bral svůj spis příliš ze široka; nebylo možno ani vhodno a prospěšno celé jeho sepsání ponechati; krátilo se tedy, což pro účel Vlastivědy bylo zcela na místě, a jen litovati jest, že se nekrátilo ještě více; na př. nač je ve Vlastivědě, která přece nemá za účel vyčerpávati všecku přístupnou látku, popis domů (105 n.), nač celý příběh s Rollerem (141 n.)? Co však více vadí, je vypravování samo; je tak po kronikářsku kousek po kousku, věcně nespojováno a mechanicky přiřazováno; velmi často se věci již pověděné opakují a zase s jiným rokem nebo počtem, takže nakonec zůstává nejisto, který rok nebo plat je vlastně správný; látka je mnohdy příliš rozkouskována, takže všecek přehled mizí. Chybou je, že se ve spise opouští objektivní stanovisko a že není zachován střízlivější úsudek; dedukce někde uváděné jsou beze všeho porozumění věcné příčinnosti a povrchní i ledabylé; na př. není správno napořád straniti poddaným proti vrchnosti, vždyť bylo dost a dost poddanských žalob a stížností také nepravdivých a svévolných, a není také správno, když na jedné straně význam některé osoby nebo skutku jen se zveličuje a paušálně vychvaluje podle dosavadního obyčeje, a když na druhé jiný se odbývá úštěpkem, ba zrovna triviálně a nechutně. Ve spise najde se dost unáhlených a kvapných úsudků, libovolných, nedoložených dohadů, převrácených a nepřesných výkladů — třebas u Žerotína, kde vědomosti naše přece již trochu dále pokročily —, tvrdí se tam nemožné věci (jakoby odumřelá biskupská léna spadla na kapitulu); někde zůstala holá nesrozumitelnost (str. 211), jinde v souvislosti skutečný stav až příliš popleten (309). Nejasnosti, nesrovnalosti nemile zarážejí a výklady neuspokojují, na př. o pozemcích rustikálních a domini-

kálních; aniž se věřiti chce, že i ve svátek v týdnu musilo se jíti na robotu, a že by robotníci dostávali za mlácení dvanáctou měřici; častěji po výkladě zůstane přece zdůvodněná pochybnost. Naivně působí, uvádějí-li se na doklad jakéhosi přátelského poměru obvyklé titulatury v listech a začátky přípisů posílacích. Trapno je čísti: Bedřich z Wolframskirchenu(!), chybně tištěno o gruntě, že je žádanému nezávadný (str. 369, místo: žádnému), chybné jsou letopočty 1573 (55), 1579 (72), 1875 (229), na str. 237, 310 atd.; nemusilo by snad přece se tisknouti: koupil dům „za účelem zařízení radnice", nebo „z příčiny nedostatku zdravé vody".

Hojné nové látky na opravy i doplňky celého spisu by poskytnul arcibiskupský archiv v Kroměříži; odtud by se mohlo velmi mnoho doložiti k úplnějšímu a správnějšímu pochopení a porozumění dějin jednotlivých obcí i na Přerovsku. *Jan Tenora.*

Počátky policejního ředitelství v Praze. Sepsal Dr František Roubík. Vyd. ministerstvo vnitra RČS 1926. S. 282. Sborník archivu ministerstva vnitra rep. čs, samostatná příloha „Věstníku min. vn." (red. Dr Ladislav Klicman, ministerský rada a ředitel státního archivu), sv. I.

Nynější archiv čs ministerstva vnitra, bývalý archiv místodržitelský v Praze, jest — podle tohoto spisu — „náš nejstarší a největší státní archiv a největší archiv čs republiky vůbec". Ačkoliv úřední takové archivy samozřejmě obsahují mnoho listin pro dějiny jinak bezvýznamných, stejně samozřejmo jest, že jsou-li dobře zachovány, obsahují naopak také listiny, jež vyjadřují správu příslušného oboru, v našem případě tedy hlavně správu politickou v celém jejím rozvětvení a také správu finanční. Má tedy „Sborník archivu čs ministerstva vnitra" již z minulosti látky víc než dosť.

I. svazek jeho obírá se, jak uvedeno, počátky pražského ředitelství policejního, které zřízeno r. 1785 (vídenské zřízeno 1776) a stabilisováno 1794. Úvod seznamuje s prameny, pokud se v onom archivu nalézají, a poučuje zhruba o mezerách v původních pramenech i příčinách mezer těch.

O policejní správě pražské pojednáno až do opatření začátkem 19. stol. učiněných. Přirozeně nemůže se tu dějepisec omeziti na Prahu, když v stol. 18. veškera veřejná správa, a tedy i policejní soustřeďována víc a více ve Vídni. Stručný přehled policejní správy v Praze před dobou josefinskou vhodně uvádí do vlastního předmětu knihy, poučující o něm důkladně i zajímavě.

V druhé polovici její otištěna řada příslušných listin.

G. K. Chesterton, Eugenika a jiná zla. Přel. O. Kučerová. Nakl. L. Kuncíř, Praha 1928. S. 159.

Tentokrát nebojuje Chesterton s lidskou pošetilostí románem nebo satyrou, nýbrž vážnými úvahami, navazuje na anglický „slabomyslný zákon", jímž má býti řízen výběr snoubenců. V I. části píše

proti falešné theorii, v II. o pravém cíli. Ch. jde na kořen zel, jež pohodlná a krátkozraká eugenika chce vymýtiti několika paragrafy. Jsou to různé neduhy společenské, především materialismus a egoismus. Místo co by se pečovalo o podmínky zdravého života pro všechny, hledají se opatření mimořádná, která přes lidumilný nátěr mohou býti velmi ukrutná a přece bezvýsledná.

Kniha jest plna vzácných myšlenek, škoda jen, že ne vždy srozumitelně vyslovených. Ale toť svéráz Chestertonův, jehož výroky třeba čísti velmi pozorně a zhusta čísti víckrát.

Ze země mrakodrapů. Obrázky a dojmy. Napsali Dr. A. Osička a Lidka Osičková. Nakl. A. Neubert, Praha 1928. S. 160, 18 K.

15 prvních statí živě a zajímavě nám předvádí obrázky ze života amerického, soukromého i společenského, hlavně v Chicagu, největším to asi středisku českém, při čemž ale spis. nemluví jen o Češích, nýbrž o Američanech vůbec. Ačkoli kniha složena ze statí porůznu jinde uveřejněných, tedy ne soustavně a jednotně, přes to nutno vyznati, že v málokterém spise českém život americký vylíčen tak názorně, jako v tomto, nehledáme-li hlubších úvah a dohadův. Statě 16—25 jsou již více belletrické, ač také ne bez postřehů poučných. Osobní stanovisko spis. jeví se v ledabylých poznámkách o náboženství, jež na štěstí nejsou četné.

Za pravdu, právo a spravedlnost, čili jaký ráj připravil Nový kongruový zákon římsko-katolickému duchovenstvu v Československé Republice (25/6 1926!!!) Část I. — obecná: Historický vývoj kongrui a právo římsko-katolického duchovenstva v ČSR na kongruu. Část II. — zvláštní: Kritický rozbor nového kongruového zákona. Celé veřejnosti jakož i slavné vládě Československé Republiky na uváženou podává ThC. Pukl Frant. Borg., farář v Jamném nad Orlicí v Čechách, řádný člen Právnické jednoty Moravské v Brně. Nákl. Malohanácké tiskárny, Boskovice. S. 62, 6 K.

Nadpis knížky, jak tu doslovně otištěn, naznačuje již také její obsah a poněkud i ráz, jenž podle opětovného ujišťování má býti „bez hněvu a zaujatosti" kritický, ale jest hodně polemický, což za známých poměrů není divno. Kdyby byla látka lépe spořádána, nebylo třeba tolikerého opakování. Zevrubněji mohl pro státní kongruovou pomoc býti probrán také důvod, že katolická většina má spolu právo rozhodovati o tom, nač se státní peníze, také z jejích kapes pochozí, mají vynaložiti. O náboženské matici opakují se stereotypní nepromyšlené a naivní názory, jako že by v církevní správě víc vynášela, nebo že státní bankroty ji poškodily, tedy že stát jest jí povinen náhradou (jistiny i úroků!) atd. Což mohly její peníze býti uloženy někde na měsíci, aby jich nepostihly společné pohromy majetkové? A byly by u matice v církevní správě jen příjmy bývaly, nikoli výdaje? Na str. 21. vyslovuje se souhlas

s výrokem „Lid. Listů“ („poctivě to vyjádřila“) a hned se vyvrací. Na str. 44 se Dru Kramářovi trochu lacino (za ten kongruový žvanec) slibuje láska a úcta katolického kněžstva, kdyby . . . Chybné datování dřívějšího kongruového zákona (z r. 1919) a jiné chyby opraveny na zvláštním lístku dodatečně otištěném. Chyby jako Waschington, autopsye a pod. by ve spise takového původu býti neměly; torso není znetvořenina (spr. zkomolenina).

* * *

Tylda Meineckov á, Kordelie. Román. Praha 1928. S. 120. — Růž. Utěšilov á, Jenka. Román. Praha 1928. S. 262.

Práce obou mladých spisovatelek obírají se náměty hodně již opotřebovanými. T. Meinecková, jejíž tvorba vykazuje již obsáhlejší román („Pout sedláka Graciána“) a dvě či tři sbírky povídek, má ovšem větší literární zkušenosti i umělecké schopnosti a tož dovedla dáti také svéráznější formu svému mravoličnému románku o rozkladu pražské měšťácké rodiny. Zachytila dobře, bez plané sentimentality smutek a zklamání matky, jíž se dospělé dcery vymknou z rukou a jdou vlastními cestami: jedna do manželství, druhá za samostatným povoláním do ciziny. Právě tato druhá dcera jest vlastní hrdinkou románku. Spisovatelka hodně teple, s jakousi skoro osobní účastí vylíčila bolestně zklamanou důvěřivost jejího mladého srdce, ale také mravní sílu, s jakou se dovedla vzchopiti, vytrhnouti se z celého nezdravého rodinného prostředí a vydělávati si samostatně chleba. Tak ztělesnila znovu i v této sympathické dívčí postavě onu energickou chut k životu, která byla hybnou silou několika povídek z dřívější její knihy „Hrdinové a bankrotáři“.

„Jenka“ R. Utěšilové je celkem všední příběh o lásce zámožné lékařovy dcerky k nadanému chlapci z nalezince, jehož se její otec ujal a dal na studie. Láska se začíná již v dětství, což ostatně není nic nového, ale je dosti nepravděpodobno, že by zkušený a šlechetný lékař hleděl tak shovívavě na její vývoj, trpěl všechny její příliš nápadné projevy a nebránil tak blízkému styku obou dětí. Ani ostatní devíti, desítiletá děvčátka nemluví v románě již skoro o ničem jiném než o lásce a o vdávání, větší pak nemají jiných starostí než „bláznit kluky“ a odluzovat je svým kamarádkám. Mnoho místa věnovala spis. líčení poměrů na měšťanských i středních školách pražských, ale zůstává při tom zcela na povrchu, spokojuje se vesměs jen vedlejšími drobnými příhodami, kde vynikne sotva několik více méně originelních učitelských a studentských figurek. I duše obou hlavních hrdinů, jejichž románek skončí se ovšem šťastnou svatbou, zůstává čtenáři cizí. Pochybuji, že by podle této ukázky bylo možno čekati od nové spisovatelky v budoucnu více než podprůměrnou ženskou literaturu staršího rázu.

J. F. Karas, Země sta překvapení. Román z dalekých končin. Praha 1928. S. 294. — Emil Vachek, Tajemství obrazárny. Detektivní román. Praha 1928. S. 325.

Jsou v oblibě dobrodružné a detektivní romány, proto není skoro ani divu, že oba plodní a vždy pohotoví romanopisci vyšli vstříc potřebám čtenářstva, po případě nakladatelů, aby nebylo nutno utíkati se stále jen ku překladům. Karas, dosud vyrabitel historických povídek a románů, udělal si to dost pohodlně: vzal si několik domácích figurek, převlekl je za Angličany, Francouze, Portugalce atd., přenesl je kamsi do Afriky k řece Zambezi a zapletl je tam podle osvědčených vzorů do několika dobrodružných příhod s černochy a krokodily, slony i vosami — vždyť konečně Afrika je zemí sta překvapujících možností, a kdo pak z českých čtenářů bude zkoumati, pokud odpovídá pravdě aspoň líčení prostředí takové černošské vsi? Sotva však možnou je postava anglikánského pastora, jenž prý se doma rozešel s officielní církví pro svůj výklad o Jidášovi a o podobenství viničném a odebral se proto do Afriky jako misionář vyslaný sektářskou společností „Tiše blikotajících světel". Je to takový naivní dobrák, stařec provázený dospělou dcerou a ovládaný resolutní hospodyní, jež jeho idealismus strhuje stále k starostem o dobré jídlo a přivede konečně misionáře k tomu, že se vrátí do vlasti. Na účet této komické figurky baví spis. čtenáře hojnými vtipy, z nichž je několik tohoto rázu: Pastor se ptá hospodyně: „Neznáte homilii římského biskupa Klementa?" „Ne, neznám, něco takového jsem dosud nejedla!" Nebo: „Uvidíte vodopády." „A jí se to?" Že by anglikánští a sektářští pastoři tak rádi latinsky citovali katolické církevní spisovatele a latinské básníky, jest asi také málo pravděpodobno. O katolických misionářích se v románě jen mluví jako o „římských páterech", kteří prý svými dary pokazili černochy. I proto prý je tam mají černoši raději než protestantské, poněvadž jsou tlustší a k jídlu šťavnatější, ale jinak o jejich náboženství vůbec nestojí. V tom smyslu vyznívá vlastně celý román: misionáře ať protestantské či katolické žene do Afriky buď nějaká nespokojenost nebo robinsonská touha po dobrodružství nebo konečně „fixní idea", ale v každém případě jest jejich práce marná... Opět tedy nový doklad, jak je možno i v takovém zdánlivě nevinném románě se slony a lvy na obálce uplatniti určitou tendenci!

Emil Vachek ve svém pokuse o první český detektivní román konstruoval opravdu velmi obratně i důmyslně napínavou zápletku, jakou způsobilo odcizení slavného originálu ve šlechtické pražské obrazárně. Postavil tu proti sobě proslulého anglického detektiva a skromného pražského policejního inspektora, obdařeného živou obrazotvorností i smyslem pro romantiku, což mu pomůže rozluštiti šťastně záhadný případ a napraviti chyby zaviněné sebevědomým novinářem. Vedle nich je tu i několik jiných dobře vykreslených figurek, jimiž autor pohybuje na chladně vyměřených polích své šachovnice svižně a ne nepřirozeně a při tom tak, že čtenář

skoro až do konce není si jist, kdo se dopustil zločinu. Román, v němž tentokráte není hrubých naturalistických partií — erotika hraje tu jako ve všech detektivních povídkách velmi podřadnou roli — bude jistě se zájmem čten těmi, kteří rádi sahají po napínavé četbě. V celkovém díle Vachkově neznamená ovšem nějakého uměleckého růstu: potvrzuje jen znovu jeho mnohostranný zájem, usilující především o zevnější úspěch. *M.*

F. Háj, K. Dariš. Román. Nakl. J. Birnbaum, Brtnice 1926. S. 252.

Pozdě, jelikož nám teprve teď poslán, oznamujeme román spisovatelky, jež si zatím dobyla širokého kruhu čtenářů jak mezi mládeží tak mezi dospělými a může se, dbajíc více umělecké kázně, vyšinouti mezi přední katolické spisovatele, čehož jí i sobě upřímně přejeme.

K. Dariš, s ovdovělou sestrou spolumajetník velkostatku po rodičích, jest vyšším úředníkem v Praze a užívá tam života. Jednak kocovina z něho, jednak vzpomínka na čistou lásku, již opustil v domově, zahání jej do něho zpět, a venkovský vzduch s venkovskou prací a společností dokoná obrodné dílo v něm.

Ušlechtilá tendence se místy jednostranně vtírá. Chvalný idealismus, vznášející se nad realistickým vylíčením venkovského života, zabíhá tuze do sentimentality i zapomíná někdy přiměřeného odůvodnění v ději a pravděpodobnosti v něm i v povahopise. Nejednou při četbě a na konci jejím vůbec napadne čtenáři: je to příliš pěkné, než aby to byla pravda! Jinak ale jeví již tento román přednosti spisovatelčiny: obratné a plynné vypravování, postřehy drobných zajímavostí a nade vše ušlechtilého ducha, jenž oživuje směrem člověka důstojným.

Helena Mniszkowa, Češino drama. Přel. Václav Kredba. Nakl. A. Neubert, Praha 1928. S. 272, 16 K.

„Češino drama“ jest jen titulní „úryvek z deníku vypovězené ženy“, jedna ze 14 črt; carský četnický důstojník vede Polky vypovězené z Varšavy do Archangelska, hledě jim podle možnosti býti nápomocen, a to z lásky k pisatelce deníku, pro niž se pak i vzdá svého místa, ale Češa, ač rovněž k němu cítí náklonnost, z národnostních důvodů odmítá jeho ruku. Ostatní črty jsou velmi různorodé: chmurné dumy a sentimentalní úvahy se střídají s obrázky z polské společnosti, již jako jindy chtějí buditi k překonávání zděděných předsudků, k socialnímu cítění a jednání. Je to četba místy přesládlá, avšak stále jemná.

Rozhled

Náboženský.

Zpověď laikům.

V novinách, i cizozemských, byla zpráva, že o letnicích kdosi v Praze — podle jedněch novin z dlouhé chvíle — založil novokatolickou církev, jež uznává papeže, kněžský celibát zdobrovolňuje a zavádí zpověď laikům (Němci říkají Laienbeicht). O této stůj zde několik slov, jelikož u nás o ní celkem velmi málo je známo.

V otázce kajícnické (disciplina paenitentiae, Bußdisciplin) v I. tisícletí církve jest málo zjištěných výsledků, jelikož není pramenů, jež by o ní zevrubněji poučovaly. Badatelé jsou tu poukázáni na příležitostné zmínky, i není divu, že se ve výsledcích rozcházejí, zvláště když praxe nebyla vždy a všude stejná. Veřejná zpověď známých provinění ovšem byla zpovědí před laiky, již arci svátostného rozhřešení dávati nemohli. Z různých příčin byl předmět takové zpovědi, jež kajícníkům ukládala zajisté těžké břímě, čím dál tím víc a omezován.

8. stol. na západě zná jen zpověď všedních hříchů před laiky; veřejnost její měla vésti k hlubšímu zahanbení kajícníků a k přímluvné modlitbě shromážděných.

V 11. stol. se vyskytuje zpověď i těžkých hříchů před laiky. Vlivem pseudoaugustinského traktátu De vera et falsa paenitentia a jiných okolností se stalo, že někteří rigoristé takovou zpověď pokládali v nedostatku kněze za nutnou. Řád kajícnický se časem měnil, vyznání hříchů jakožto známka upřímné kajícnosti vstupovalo do popředí.

13. století, období soustavné dogmatiky, probírá otázku, jest-li zpověď před laiky svátostí. Jediný Albert Vel. praví, že ano. Tomáš Aq však zdůrazňuje rozhřešení jakožto podstatnou část pokání; jelikož ale vyznání hříchů taktéž jest jeho podstatnou částí, jest ono v nedostatku kněze nutné před laiky — tak učí Albert V., Tomáš Aq a Hugo Strasburský. Většina theologů přes to uznávala takovouto zpověď jen za dovolenou i prospěšnou, nikoli za nutnou. Duns Scotus, jenž podstatu svátosti pokání položil do rozhřešení, popřel i prospěšnost zpovědi laikům. A tento názor zobecněl. Psychologický význam vyznání jest nepopíratelný — především jako duševní úleva, pak jako známka sebesouzení, lítosti a vůle k obratu. Se zpovědí před laiky souvisí t. ř. correctio fraterna v Písmě tak zdůrazňovaná, ovšem srovnáním třísky a trámu ve vlastním a cizím oku vymezená (Mt 7, 3), dále t. ř. culpa v klášterní kázni tu a tam dosud obvyklá. Enthusiasmus prvotné církve mezi nekřesťany hleděl udržeti úroveň věřících na ideální výši veřejnou zpovědí a veřejným pokáním jakožto prostředky a známkami lítosti a obrácení, kteréžto veřejné projevy však mohly také vésti a vodívaly k ne-

přístojnostem, k pohoršením atd. Theologická věda i praxe docela správně v duchu výroků Spasitelových i psychologicky zdůraznila časem podstatné podmínky odpuštění hříchů: vyznání hříchů fysicky možné, ale soukromé před jediným zástupcem božím, hlavně však lítost a v případě nezbytnosti aspoň vůli (votum) se vyzpovídati a přijmouti rozhřešení. Zpověď veřejná po jasných výměrech Tridentina se vyskytuje tu a tam jen v exaltovaných sektách. „Moderní" spisovatelé také vydávají občas svá vyznání, ovšem na celé hony vzdálená vyznání na př. augustinských, totiž nikoli jako sebeobžaloby, nýbrž jako odporné, mnohým jen pohoršlivé sebeobnažování. Jiných následků by zpravidla neměla ani zpověď před laiky v rámci církevním. Společnost arciť odpouští hříchy provinilcům, ale podle jiného měřítka než Bůh, jediný původce a strážce mravního zákona, Bůh sám a jeho zástupcové výslovně jím ustanovení (Mt 18, 18 a j. Srv. Mt 9, 2 dd.)

*

Ostřihomská arcidiecese,
jež nyní po příchodu nového nuntia Msgra Ciriaci do Prahy má býti rozdělena a podle říšských hranic upravena, má dosud 397+106 farností s 923.572+735.000 katolíků, z kterýchžto číslic prvé udávají počet farností a katolíků v ČS, druhé v Maďarsku. Byla tedy diecese velmi rozsáhlá. (Brněnská na př., též nikoli malá, měla podle sčítání r. 1921 asi 1,100.000 katolíků a má dnes 443 farností).

V maďarské části arcidiecese ostřihomské připadá 32 far na Budapešť. K tomuto počtu pomohla městu vláda — komunistů (21/3 —4/8 1919), neboť jakmile se proslechlo, že zamýšlejí všechny mimofarní svatyně zrušiti, katolíci se vzchopili k odporu (30/3), a vláda hned den potom prohlásila, že nic takového nezamýšlí. Ale právem nedůvěřiví katolíci šli dále a utvořili si kolem kostelů na vhodných místech nové farnosti (do té doby bylo jich jen 15, pro 530.000 katolíků!); patronát převzalo město. Co tedy „nešlo" za celá léta, šlo pak za několik neděl!

*

Rusko.

„Przegl. Powsz." udával v r. 1925 počet katolíků na celém území sovětských republik na 1,596.000 s 594 kostely i kaplemi a 396 kněžími. Nyní píše, že prvé dvě číslice se asi značně nezměnily, ale kněží že zbývá sotva již jen 300, již mají obstarati duchovní správu na těch ohromných prostranstvích, jeden třebas na tolikém, jako je celá západní Evropa! Na celém ruském území zůstal jediný biskup, a to v diecesi vladivostocké (Sliwowski), s dvěma kněžími; ostatní biskupství jsou buď osiřelá (Žitoměř, Kamenec, Minsk) anebo mají své biskupy ve vyhnanství (Mohilev, Tyraspol). Semináře vůbec není, takže doma není kněžského dorostu, odjinud pak přijíti nemůže. Zpravodaj „P. P." praví, že takto za 10 let církevní katolická organisace na Rusi by mohla býti zničena.

V listopadu 1927 mělo na 10letou památku sovětské revoluce i katolické duchovenstvo podepsati vyjádření, podobné tomu, jež byla vydala velká část pravoslavného. Chválí se v něm na př. řády sovětské, jmenovitě náboženská svoboda jimi zavedená, odsuzuje se politická činnost duchovenstva, imperialistické choutky Západu, slibuje se loyalnost k sovětům, vyslovuje se ochota jednati s Vatikánem jen skrze sověty a přání, aby sověty uzavřely s ním konkordát!!

Není pochyby, že tato listina vyrobena v úřadovně sovětské, a podpisy kněží, jsou-li pravé, násilím vynuceny, neboť aby kněžstvo veškeru svoji dotavadní činnost dobrovolně tak odsoudilo, jak se v deklaraci stalo, nelze věřiti. V pokrytectví překonávají sověty i politiku carskou.

Slabou stránkou katolictví i jeho kněžstva na Rusi je to, že jde asi většinou o Poláky. Sověty mají v tom vítanou záminku, že nepronásledují katolictví, ale polský nacionalismus a polonofilskou politiku.

*

Portugalsko.

V dubnu znova zvolený president Carcoma zdá se církvi po 15 letém pronásledování (od převratu 1910), kteréž ovšem také vyburcovalo katolíky z netečnosti, zaručovati klidné působení. 1927 potlačil vzpouru zednáři proti němu vyvolanou, důstojnictvu zakázal politisování, velkoprůmyslníkům miliardové zisky, bouřlivé předchůdce poslal na Azory. Církvi vrátil práva 1910 uloupená, zakázal používati dále kostelů k účelům profánním, zrušil t. ř. laické misie, jež po onom převratě v koloniích místo zahnaných řeholních zřizovány, aby šířily nenávist k církvi, dovolil aspoň v soukromých školách vyučovati náboženství, vyjednává se, aby do nemocnic se vrátily milosrdné sestry. Národní synodě 1927 obcovali 4 ministři.

Z rozluky státu od církve zůstalo m. j. to dobré, že církev ustanovuje volně svou hierarchii. Jelikož Carcoma nyní zakázal prodati některé ze zabraných církevních statků, jest naděje, že se ožebračené církvi dostane aspoň nějaké náhrady. Přestálé zkoušky naučily církevníky nespoléhati jenom na dynastii a vládu, ale především na vlastní přičinění.

*

Abbé.

Je to francouzský tvar chaldejského abba (otec), lat. abbas, česky opat. Abba, abbas nazýváni původně poustevníci, později představení jednotlivých, samostatně spravovaných klášterů, na západě na př. benediktinů, cisterciáků, trappistů, také však, dokud u kollegiátních kostelů duchovní vedli společný život (vita canonica), představení těchto společenstev; odtud rozdíl mezi abbas regularis (řeholník) a canonicus (světský kněz).

Ve Francii měli králové od Františka I. právo jmenovati světské kněze „opaty“, t. ř. abbés commendataires, jimž dávána ně-

kdejší opatství za obročí (kommenda pův. zatímně svěřená správa úřadu, pak jen svěřené důchody); často se jich dostávalo i laikům (abbés laiques). Časem pak nazýváni abbé klerikové vůbec, třebas neměli vyšších svěcení (od podjáhenství), nosíce oděv duchovních. V románech a historiích setkáváme se s takovými abbé zhusta na panských dvorech, kde bývali učiteli a vychovateli. Podle církevního práva byli to ovšem „clerici", pokud měli aspoň tonsuru nebo jedno ze čtyr nižších svěcení, jejichž úkony nyní z části obstarávají kostelníci a ministranti. Název abbé svádí však čtenáře, pokládati každého jím označeného za kněze za „duchovního" — jakž i ve slovnících často bývá vykládáno —, a odtud se odvozují všelijaké pikanterie o kněžích, jimiž ti lidé nebývali. Jak zde již jednou (1924, 88) podotčeno, nebyli na př. ani abbé Renan ani abbé Liszt duchovními v nynějším obvyklém slova významu, neměli vyšších svěcení. Onen sice nějaký čas theologii v semináři studoval, avšak před podjáhenstvím vystoupil. Ještě laciněji přišel k tomu titulu Liszt. Jako „zázračné dítě" věnoval se od dětství jen hudbě. Ve věku značně pokročilém, aby se mohl státi ředitelem sixtinské kapely, udělil mu hodně liberální kard. Hohenlohe nižší svěcení. Odtud mu zůstal titul abbé, ale místa toho pro dřívější pohoršlivý život s hraběnkou d'Agoult, jež byla svého muže opustila, nedostal.

*

N á b o ž e n s t v í v o b c h o d ě.

Známá cukrovinkárna „Zora" v Olomouci měla 30. výroční valnou hromadu. V brněnském „Obchodním Obzoru" píše o ní p. J. Král m. j., že předseda p. Adolf Portl přečetl z protokolní knihy, jak „před ustavující valnou hromadou 29/11 1898 celý p ř í p r a v n ý v ý b o r společnosti z ú č a s t n i l se m š e, aby si vyprosil požehnání pro nový podnik. A tato vzpomínka nevzbudila úsměv — naopak vzbudila silný dojem. Nebyl tu snad jen moment náboženský, tak snadný a odůvodněný v 90tých letech. Kdo by si tu však nevzpomněl na onu starou průpověď: S Bohem začni každé dílo!, s kterou jsme se po tolik let v krámech našich obchodníků a v dílnách našich živnostníků shledávali a kterou ještě tu a tam naleznem. Víra budila víru. Víru ve svou práci, víru v budoucnost, vědomí povinnosti a zodpovědnosti... Nebylo tolik zlomyslnosti, tolik nepoctivosti, tolik zločinnosti...", dodává J. K. v „Obchodním Obzoru", jinak docela liberálním.

Jak známo, zástupci náboženství dávno již se brání proti tomu, aby náboženství bylo jen hlídačem boháčských pokladen a jinak od života odlučováno a zavíráno do kostelů. Také „víra", o níž „O. O." mluví, jest nám něco víc než víra ve věc českých menšin, jako byla tehdy v Olomouci, ale že by víc náboženství ani obchodu a průmyslu neškodilo, je samozřejmo.

Vědecký a umělecký.

Materialismus a mechanismus.

Lipský biolog Hans Driesch přednášel o něm nedávno v Mnichově v Euckenbundu. Materialistou hrubého zrna — „der Mensch ist, was er ißt“ — nechce býti už nikdo z přírodovědců; Driesch myslí, že i jemnější, zdvořilejší materialismus nových novokantovců a monismus Haeckelův jest překonán. Mechanismus jménem svým označuje jen určitěji filosofické odstíny materialismu, ve věci jsou oba za jedno: všechno světové dění vysvětlovati jako účinek posledních, nedílných, ovšem hmotně nedílných částek — atomistika jako nejvyšší, nikoli pouze fysikální vysvětlovací zásada.

Fysiologie a biologie ví, že díly vaječných buněk dávají nové, dokonalé organismy. Vyjmouti ze stroje (mechane — mašina) nějakou část je tolik, jako stroj učiniti nepotřebným, zničiti jej. Tato propast mezi strojem a ústrojím, mechanismem a organismem, jest nepřekonatelná a rozšiřuje i prohlubuje se tím více, čím lépe do obojího dějstva vnikáme.

Psychologie materialistická, čistě associační, nemůže vysvětliti paměti, ani u jednotlivce, ani u lidstva. Seznáváme na př. a chápeme dějiny, což dokazuje duchovou spojitost. Chápeme mluvené nebo psané, kde změna jediné písmenky mění smysl celé věty a vyvolává docela jinou odezvu ve slyšícím nebo čtoucím, ačkoliv ostatní řada jednotlivých i sdružených představ se nezměnila. Chápeme poučky čistě theoretické, kde přece nejde mluviti o řadě mechanických associací.

S materialismem neboli mechanismem u vědců je to jako s jejich vědou vůbec. Namlouvají sobě i nám, že není vlastně vědy, že nemůžeme věděti, co jest a není pravda, ale při tom stále dělají vědu, jsou o její pravdivosti snad přesvědčeni a chtějí přesvědčiti také druhé, že oni mají pravdu. Tak mechanisté popírají ducha právě činností duchovou, bez níž by otázky té vůbec nemohli chápati, nehku-li proti ní bojovati.

*

m. — Generace, která chce „Absolutno“.

Je to vlastně jen část naší mladé generace, která naproti druhé lehkomyslnější části, přiznávající se vesele k nihilismu, prohlašuje se za „poutníky a bojovníky nového Absolutna“ a při tom mluví také někdy o nových „sklonech“ k náboženství. Byl by to jistě zjev potěšitelný a vítali bychom jej upřímně, kdyby jen bylo možno věřiti, že tato nová nálada jest opravdová a zvláště že znamená také snahu o vniternou proměnu a ne jen okamžitou zálibu, vysvětlitelnou tím, že jest právě nyní světovou módou o duchovních věcech — mluvit a psát.

A že u většiny tomu tak není, potvrzuje mladý kritik, který jistě své druhy zná, J. B. Čapek. V posledním dvojčísle „Hosta“ otiskuje článek „Generace tvořící a generace mluvící“, kde uvažuje o poměru českých generací a snaží se ukázati, že ono přílišné zdůrazňování výlučnosti, jedinečnosti a samospasitelnosti nejmladší naší generace oproti pokolením starším projevilo se dosud více jen „slovným řinčením a okázalými přemety v uměleckém úsilí než reálnou a spontánní odlišností duchovního pohledu, prožitku a metody“. Po různých těch manifestacích a různém tom komickém panáčkování vidíme prý dnes, že skutečného přínosu proti starým a tedy skutečného odpoutání od nich jest málo. „V jakých základních momentech životných, citových, nazíracích, charakterových vyrostla mladá generace nad generaci starší? V čem ji skutečně překonala? Jako v generaci předválečné nalezneme i v mladé stopy českého indifferentního liberalismu, jenž nechce a neumí zaujmouti pevného stanoviska k duši, světu, vývoji, náboženství; nalezneme tu českého ducha tíže, bezkřídlého, přízemního, plazivého (vždy nové recidivy naturalismu!); nalezneme tu stopy věčně obrozovaného maloměstského pařížanství; nalezneme tu stopy nemožného papírového názoru, že spisovatel může býti jen spisovatelem, že nemusí býti duchem všestranně orientovaným a na základě toho vedoucím... Kde jsou ty nové, novými převraty vzbuzené hodnoty, které jsou ne módou, ale organickou podstatou mladých?“

Nevidí jich ani ve jmenovaných sklonech k Absolutnu a v příslušných programech, prohlašovaných opět s hrdými fanfárami. Dřívější „relativistické“ pokolení má prý svou bílou vránu, Jar. Durycha, jenž časem promluví o svém vztahu k Absolutnu; ale zde ani by nebylo třeba projevů theoretických, poněvadž bezpečně víme, že Durych Absolutnu opravdu slouží, a víme, jak je chápe a jak v ně věří. Naproti tomu v mladé generaci se o Absolutnu neustále theoretisuje, ale marně hledáme tvůrčího výrazu toho směřování. Někteří vidí nové pojetí Absolutna v důsledném přehodnocování socialismu; jindy se nám Absolutno předkládá jako stimulans nejvyššího dosažitelného napětí každého počínání; jiní ještě povrchnější ztotožňují je s jakýmsi „osudem“ neb „osudovostí“.

Podstatně kladný znak jest podle Čapka aspoň v tom, že se vůbec může dnes o Absolutnu mluvit. Byly doby tak dokonale pozemské a přízemní, kdy to slovo bylo úplně v klatbě. Ponenáhlu však mladé pokolení poznalo, že pro básníka je to přece jen trochu málo, vidět nekonečnou krásu v poštovní schránce, hladit očima louku a pípat : světe, zboř se, já tě miluji a já věřím v člověka . . . Volalo se tehdy po čistotě dětské a objevilo se dětinství: byl to chtěný primitivism. A dnes tu nastupuje zase c h t ě n é Absolutno, odůvodňované často jako ve fysice mechanickým zákonem akce a reakce: „Minulá generace byla relativistická, p r o t o naše generace musí zastávat Absolutno!“

To je tedy podle J. B. Čapka facit: Mladá naše generace není práva hlasu doby; nedovede se oddat vanutí dnešního duchového

vichru, který zní světem. Nemůže tomu vichru ujít, ale protože není pro něj připravena a okřídlena, potácí se a hraje si a hlavně mluví, mluví. A čím více mluví o Absolutnu, tím více ukazuje slabost doby. Ba neškodilo prý by tento termín na čas zakázat, aby nebyl útulkem taškářů a vytáčkou těch, kteří nevědí kudy kam ...

Možno snad doufati, že tato ostrá slova mladého kritika ve vůdčí revui mladé generace neplatí o všech básnících, kteří se hlásí dnes k „Absolutnu". Ale na druhé straně třeba jistě od nich žádati, aby se s ním vyrovnávali cele a pravdivě nejen slovy, kde lze tak mnoho vynutit, napodobit i maskovat, ale také celým svým životem!

*

m. — Jiří Karásek ze Lvovic a mladá kritika.

V témže čísle „Hosta" jiný mladý kritik (Pavel Fraenkl) věnuje delší studii osobnosti Jiřího Karáska na podkladě nového pětisvazkového vydání jeho kritických spisů. Lze prý si stěží v české kritice představiti muže, jenž by byl dnešku vzdálenější, měl mu méně co říci a žil v jeho středu u vztahu hlubší cizoty i dokonalejšího niterného osamocení než Karásek. Zatím, co jeho kritičtí vrstevníci činně zasahují do současných událostí našeho kulturního života, stojí bývalý přispívatel Moderní Revue takřka vyřaděn uprostřed vzdušných kulis artistního světa, utkaného vlastním sněním a narcisní obrazností. Nikdo nedbá jeho hlasu, kolem barevných dojmů, o nichž hlasitě, často s tajenou křečovitostí vypovídá ve svých knihách, chodíme netečně a mrtvě ... Je to hluchý květ v naší literární kritice, případ chorobně vystupňované ješitnosti, domnívající se, že celé umění jest pouze předmětem k ukájení vlastní sebelásky ... České kritice let devadesátých nedal žádných skutečných hodnot tvůrčích ...

Nemáme jistě důvodů hájiti Karáska, jenž ještě nedávno tak stroze vyjádřil své stanovisko ke katolicismu a tak velkopansky zlomil hůl nad veškerou literární činností kněží. V odsudku Fraenklově jest mnoho téže nespravedlivosti, jaká vyznačovala často i autora „Renesančních touh v umění", jenž se nedovedl tak přizpůsobiti mladým směrům a rozplývati chválou nad mnohými jepičími výtvory dětinského poetismu, dadaismu atd., jako na př. Šalda. A konečně zapomnění jest osudem všech kritiků, i větších a méně samolibých než byl Karásek. Za dvě, tři desítiletí bude se asi stejně mluvit o P. Fraenklovi, Götzovi atd. — bude-li se ovšem vůbec o nich ještě mluvit ...

*

Dr. Valerij Vilinský: Ilja Erenburg. (O.)

Kniha „A přece se točí" kromě myšlenek vypůjčených od Marinettiho obsahuje hodně nevšedních a zajímavých názorů na umění. Tak v odboru poesie Erenburg nadšeně vítá osvobození vnitřního významu slova, což umožňuje sblížení poesie s hudbou a prospívá

uskutečnění cíle synthetického umění. V oboru sochařství a stavitelství chce dosáhnouti krásy, ne individuelním mistrovstvím sochaře, nýbrž cestou mechanické výroby. Jako příklad utilitární krásy dnešního dne Erenburg uvádí ne Rafaelovu Madonu a ne Notre Dame de Paris, nýbrž stroje, stavby moderního slohu a — veřejné záchody. „Obyčejný pouliční pissoir ve vznešenosti betonu a panenské čistotě skla předčil pyramidy Cheopsovy“ — píše Erenburg pour épater les bourgeois.

Pakliže podobné názory na umění zdají se nám přespříliš ostré, ještě riskantněji vypadají Erenburgovy sentence o evropské kultuře a jejích mravních základech. Erenburg má podivuhodný zrak: všímá si jen sociálního nesouladu a rád odhaluje odporné stránky a hříchy přítomnosti. Nestrannost nepatří do řady jeho vlastností, naopak on se snaží býti stranickým stůj co stůj. Duše jeho přeplněna je nenávistí k staré evropské kultuře. Tento poměr autorův k „bourgeoasnímu světu“ zjevně se líčí v románu „Chulio Churenito“.

Hrdina románu, „geniální provokátor“ Churenito považuje za nutné uměle zvětšiti všechny odpornosti naší doby do takové míry, aby se dnešní sociální útvar stal úplně absurdním a nemožným. On pečlivě opatruje a pěstuje každé morální a společenské zlo a zapaluje nejhorší vášně v srdcích svých spolupracovníků.

Jsou velice zajímavé ostatní osoby románu, společníci Churenitovi: mister Kul, černoch Ajša, ruský emigrant Tišin, Vlach Ercole Bambuči a Francouz Dele. Mister Kul, milionář-filanthrop, kupuje a ničí všechny obrazy mladého nadaného malíře, který měl neštěstí, že se mu nelíbil svou domnělou nemravností; takovým jednáním donutí ho k sebevraždě. Mistr Kul je člověk velice zbožný a má ctihodný zvyk vždy a všude psáti citáty z Písma. Za války vyrábí střely k házení z aeroplánů a píše na nich „Vstup, bratře, do království Hospodinova“. Na rubu šeku, kterým platí chudé dívce — oběti své prostopášnosti, také nezapomíná napsati s udáním kapitoly citát z Nového Zákona: „Láska pokrývá všechno.“

Protějškem m—ru Kulovi jest ruský emigrant Alexěj Tišin, člověk ve slohu hrdinů Čechova; on nikdy neví, co musí podniknouti, a jen stále se hrabe ve vlastní psychologii. Po prohlášení světové války pevně se rozhodl umříti za ruský Cařihrad a za kříž na chrámě sv. Sofie. Vstoupil do francouzské cizinecké legie a místo aby dobýval Cařihradu, byl poslán do Afriky, kde v boji s povstavšími černochy zabil sotva 14letého mladíka. Svědomí ho trápí a nemůže nijak pochopiti, jaká souvislost může býti mezi chrámem sv. Sofie a zabitým chlapcem.

Třetí společník Churenitův — divoký černoch Ajša, také francouzský voják, udělal si náhrdelník ze zubů zabitých Němců a za svou válečnou činnost dostal čestný diplom doktora lissabonské university.

Nelítostně se Erenburg vysmívá katolické církvi: papež, místo aby proklel, dává své pastýřské požehnání kulometu a Svatý Stolec vydává pro dvě válčící strany stejný oběžník, jak se má po vítěz-

ství sloužiti děkovná bohoslužba; rozdíl jest jen v tom, že ve výtiscích, určených pro Francii, je napsano: dav lidu jásá: „Vive Dieu, Vive Joffre!“, kdežto ve výtiscích německých „Hoch Gott, Hoch Hindenburg!“

Ještě jedovatější jest kapitola o lásce. Churenito míní, že rozvoj zrychlil tepnu našeho života a měnil jeho ráz. K dnešní době nehodí se sentimentální Julietta, ta teď není na místě a vzbuzuje dojem čehosi zastaralého a archaického. Nástupkyně Juliettina musí býti odbornice v lásce a prostopášnosti, aby mohla v pěti volných minutách poskytnouti maximum rozkoše a kochání. Prostituci považuje Erenburg za docela normální zjev a cynicky kvalifikuje lásku jako „obyčejné mechanické pohyby těla“.

K námětu o nutnosti zbořiti a zničiti starou kulturu vrací se Erenburg v románu „Trust D. E.“ Zde hrdina románu Ens Boot ničí celou evropskou pevninu; dobrodružný děj v tomto spise jest velice zajímavý, avšak ideová stránka nepochybně slabší než v „Chulio Churenito“. Vlastně je to jen příklad uskutečňování a dynamiky myšlenek „genialního provokátora“.

Zvláštní zájem vzbuzuje řada románů, jej chž děj se odehrává v sovětském Rusku. Jsou to: „Život a smrt Nikolaje Kurbova“, „Láska Jeanny Nej“ a „Rváč“.

Poměr autorův k revoluci nejlépe se osvětluje v těchto třech spisech. Jejich hrdinové jsou sepsáni podle vzorů a příkladů opravdu žijících osob; tak Kurbov jest podobiznou proslulého Dzeržinského a Vysokov velice se podobá známému terroristovi Savinkovu.

Nikolaj Kurbov, syn prostitutky, člověk asketických zvyků, nikdy necítil lítosti s odpůrcem svého politického přesvědčení. Celý tvar jeho smýšlení jest postupně logický, on dobře zná svou životní úlohu: býti předsedou „Čeka“, této „pěsti revoluce“ a na tak odpovědném místě zůstati člověkem pevné vůle a čistého svědomí. Takových jako Kurbov „jenom 200, oni jsou sloupy nesoucími chrám revoluce“. Kdyby jich nebylo, vítězství proletariátu nemělo by dlouhého trvání a jeho diktatura stala by se nemožnou.

Kurbov zápasí s kontrarevolucionářem Vysokovým a pod cizím jménem proniká do společnosti spiklenců. Tam se zamiloval do ženy, která jest pověřena úlohou spáchati terroristický akt. Kurbov prožívá duševní tragedii, která zvětšuje se tím, že nová ekonomická politika (tak zvaný „Nep“) vyvolala buržoasii k životu, a on, ideový stranník nekompromisního komunismu, nemůže se smířiti s bujným rozkvětem toho, co tak dlouho a nelítostně potíral po celou řadu let. Jediné východisko ze situace je smrt, a Kurbov končí sebevraždou.

V „Lásce Jeanny Nej“ agent třetí Internacionály stává se obětí justičního omylu francouzského soudu, který ho považuje za obyčejného vraha a odsuzuje k smrti. Postavy bolševiků se nepodařily Erenburgovi — hrdina vypadá neživotně a nezanechá žádného dojmu u čtenáře. Avšak ostatní osoby jsou vylíčeny velice zdařile, na př.: starý Nej, majitel detektivního ústavu, advokát, obhájce hrdinův

a j. Není zde zbytečno podotknouti, že tvorba Erenburgova ve své schematičnosti má někdy fantastický a groteskní odstín, a právě v „Lásce Jeanny Nej“ vidíme tuto stránku jeho nadání.

Rozvoj nové buržoasie, jejíž vznik přivedl k smrti Kurbova, líčí se v románu „Rváč“. Zde se také setkáváme s postavami důsledných komunistů, uznavších nutnost prozatímního kompromisu a odstoupení socialismu před novým útvarem života. Takový jest Artěm Lykov; on pevně věří, že později se změnou poměrů bude se lze vrátiti ke hlásání a uskutečnění cílů říjnového převratu. Když je toho potřeba, ochotné obětuje štěstí individuální. Ale není takový jeho bratr Michail; on se docela poddal vábivým stránkám nového života, zapomněl na to, za co dříve šel na smrt, hmotný prospěch staví nade všecko a ve stálé honbě za penězi lehkomyslně páchá zločin. Trest smrti zdá se býti příliš těžkým, avšak nutnost odstrašujícího příkladu pro jiné je tak patrná, že ani vlastní bratr hrdinův nemůže popříti správnost rozsudku.

Nová buržoasie ve spisech Erenburgových se líčí jako odporný a nechutný zjev. Ale současně z celého průběhu jeho tvorby je patrno, že jenom tato buržoasie má opravdovou životní sílu a že je schopna zvítěziti nad komunistickou myšlenkou na celé čáře. Vítězství „Nepa“ jest vítězství skutečného života nad abstraktní theorií.

Erenburg, jak sám ochotně říká, neuznává dílo nového kapitalismu za své. Ale jeho tvorba jest ve viditelném rozporu s tímto tvrzením. On nevěří v možnost okamžitého uskutečňování socialismu. Erenburg má příliš mnoho erudice a příliš málo víry. Jest nadšen záchvatem říjnového převratu, ale nadšení toto kryje dosti ironie. Tak chladnokrevný pozorovatel cítí esthetické vytržení před těmi, kteří jdou na smrt pro nedostižné cíle. Erenburg jenom konstatuje krásu prósy a pohybu, bezúčelnost námah nevzbuzuje jeho soucitu, nýbrž jeho ironii. De facto sympathie Erenburgova leží úplně na straně této nové buržoasie. Ať ji líčí v nejtemnějších barvách, přece se nedá utajiti, že se v duchu k ní modlí. Zde obzvlášť vychází najevo, že jeho sympathie k bolševismu jest jenom rubem a následkem chvilkového odporu k staré Evropě. Erenburg může uznati „zerstörende Kraft“ bolševismu, avšak jeho „schaffende Kraft“ neuzná nikdy. Tvůrčí pathos revoluce zůstalo mu cizím. Celá koncepce „Nikolaje Karbova“, kde oporou revoluce je 200 takových jako Karbov, nemá nic společného s marxismem. Erenburgovi se nepodařilo přetrhnouti stará pouta a zapomenouti na minulost: ani během času nenabyl nového smýšlení; můžeme říci, že zůstal skoro stejným, jako tehdy, kdy psal „Zolotoje serdce“. Změnil se jenom sloh, ale podklad je týž. V knize „Rozmýšlení“ praví:

Zrozený včera mám rád včerejší moudrost.
Byl můj pohled obrácen na západ.
Zradiv mrtvého Boha, nezapomenu nikdy
Jeho milého, hrozného jména . . .

On se snaží věřiti, ale nemůže. Proto v jeho nadšení cítíme někdy nejen ironii, ale také bázeň:

„Jak divý a hrubý Váš nový Sinaj
A zdá se mi — horší než starý očistec
Váš dnešní ráj . . .“ („Rozmýšlení“.)

Této bázně Erenburg překonati nemůže. A stojí na rozcestí jako Janus, jednou tváří obrácen k minulosti, druhou k budoucnosti. Přítomnost mu zůstává cizí. Jeho snahy připojiti se k ruchu revoluce a přetrhnouti pouta „pokryteckého Západu“ zůstávají marnými. A není vyloučeno, že bychom se mohli ještě dočkati, jak se Erenburg jednou vrátí k mysticismu. Poslední romány Erenburgovy „Istorija odnogo léta“ a „V protočnom pereulkě“ — věci zcela bezvýznamné — ukazují návrat autorův k tradici románu psychologického. Zdá se však, že je to jen první stupeň nové proměny spisovatelovy, a lze čekati, že další životní a umělecká dráha Erenburgova přivede ho zase tam, odkud se začal jeho ideový rozvoj — k náboženství. Splní li se to, budeme moci mluviti o Erenburgovi jako o ruském Giovanni Papini, jehož tvorba nezůstala bez určitého vlivu na našeho autora.

*

KNIHOPIS.

P. Batiffol, Saint Grégoire le Grand. Lecoffre, Paris 1927. S. 235, 7·50 fr.

L. Berg, Ex oriente. Religiöse u. philos. Probleme des Ostens u. d. Westens. Beiträge orthodoxer, unierter u. kath. Schriftsteller (rusky, franc. a něm.). Grünewald, Mainz 1927. S. 443, 14 M.

H. Bremer, Kirchengeschichte f. Mittelschulen. Hanstein, Bonn 1928. S. 152, 8·50 M.

M. Brillant, L'art chrétien en France au 20e siècle. Bloud, Paris. S. 376.

Dr Pavel Bujnák, Dr Karol Kuzmány. Život a dielo. Tranoscius, Lipt. Sv. Mikuláš 1927. S. 318.

G. Combes, La doctrine politique de St. Augustin. Plon, Paris 1927. S. 490.

Dr. Miecz. Dybowski, O typach woli. Badania eksperym. Atlas, Lwów-Warszawa 1928. S. 167.

Dr. K. Eterovič, Fra Filip Grabovac, buditelj i mučenik narodne mysli u prvoj polovici 18. vij. Split 1927. S. 120, 20 d. Knjižnica „Nova Revije“ 2.

J. D. Folghera, Newman apologiste. Rev. des jeunes, Paris 1927. S. 256, 12 fr.

K. Frenkel, O pojęciu moralności. Gubrynowicz, Lwów. S. 254.

K. Fruhstorfer, Weltschöpfung u. Paradies nach d. Bibel. Kath. Preßverein, Linz 1927. S. 99, 3·60 S.

W. J. Grabski, Karol Fourier (1772—1837), jego życie i doktrina. Hoesick, Warszawa. S. 308.

L. de Grandmaison, La religion personelle. Gabalda, Paris 1928. S. 220.

Ch. Journet, L'union des églises. Grasset, Paris 1927. S. 302, 12 fr.

R. v. Kralik, Die Weltliteratur im Lichte der Weltkirche. 2. Aufl. Tyrolia, Innsbruck 1928. S. 213, 4·50 M.

R. Kušej, Cerkveno pravo katoliške cerkve s posebnim ozirom na razmere v kraljevini Srbov, Horvatov in Slovencev. Dodatek: Pregled virov, ustavnih in upravnih načel cerkvenega prava pravoslavne cerkve. Zal. jurid. fakultete, Ljubljana 1927. 2. vyd. S. 694.

F. X. Kugler, Sibillinischer Sternenkampf u. Phaeton in naturgeschichtlicher Beleuchtung. Aschendorff, Münster 1927. S. 56, 1·50 M.

René Martial, La Pologne jadis et de nos jours. Gebethner, Paris. S. 220.

Bronisława Mońkiewicz, Verlaine. Critique littéraire, Messein, Paris. S. 156.

Vychovatelský.

hd. — Studentská osada v Paříži.

Pařížských studentů ujal se už v třináctém století vydatně zpovědník svatého krále Ludvíka Robert Sorbon, když r. 1250 založil alumnát pro 16 chudých světských kněží. Ústav ten dosáhl brzy slávy po celém světě, a stal se základem slavné university pařížské, která se posud nazývá po něm Sorbonna. Kard. Richelieu postavil pro sorbonnu čili pro universitní studenty v letech 1635 až 1653 rozsáhlé budovy. Před muži francouzské revoluce sorbonna jakožto ústav od katolické církve založený ovšem neobstála. Byla zrušena, budovy její a majetek byl zabrán a prohlášen za majetek národní, až Napoleon I zase její budovy přikázal k potřebě fakult universitních.

Do dnešního dne stoupl počet universitních studentů v Paříži na 25.000. Jsou mezi nimi studenti domácí, francouzští, ale také mnoho cizinců. Poněvadž jest mezi nimi také mnoho nemajetných, kterým jejich poměry majetkové by nedovolovaly pobyt v tak velikém městě jako jest Paříž, proto ujal se jich známý podporovatel letectví francouzského Emile Deutsch de la Meurthe a věnoval pařížské universitě deset milionů franků za tím účelem, aby byly postaveny budovy, v nichž by 350 francouzských studentů mohlo býti ubytováno. A vymínil sobě zmíněný dobrodinec, aby budovy byly postaveny v nejzdravější části Paříže, totiž na bývalých pevnostních pozemcích, kde se dnes rozprostírá park na předměstí Montsouris.

Republika francouzská skutečně ony pozemky koupila a věnovala je pařížské universitě, aby tam mohl býti proveden šlechetný úmysl zmíněného mecenáše. Francie na těchto pozemcích postaví potřebné budovy ovšem pro své studenty, ale také cizí státy tam buďto už postavily nebo staví nebo zcela jistě postaví budovy pro své příslušníky, aby jakoby pod vlastní, domácí střechou mohli na pařížské universitě konati svá studia. Z cizích států podporují rozkvět tohoto studentského města posud Belgie, Kanada, Spojené státy severoamerické, Argentinie, Kolumbie, Venezuela, Japonsko, Španělsko. Francouzské úřady přicházejí cizím státům v té věci ovšem všemožně vstříc, poněvadž jim velmi na tom záleží, aby co nejvíce cizinců-studentů do Paříže přitáhly.

Základní kámen k tomuto jedinečnému studentskému městu byl slavnostně položen 6. března 1923. Celá tato studentská osada rozprostírá se na 28 hektarech, z nichž 9 ha jest už zastaveno budovami, kdežto na ostatních 19 hektarech se zatím provozují sporty. Jednotlivé pokoje jsou zařízeny velmi pohodlně, ale nemají postelí, nýbrž spací pohovky, které mají totiž tu velikou výhodu, že jich lze užívati nejenom v noci, nýbrž také ve dne. Zatím jest umístěno v dosavadních budovách na 4000 obyvatel, obojího pohlaví, k je-

jichž pohodlí a užívání jsou zařízeny čítárny, herny, hudbárny, tělocvičny. Dům belgický a kanadský jest hotov od prosince r. 1927. Rozestavěny jsou dům anglický, mající 300 pokojů, americký o 250 pokojích, japonský se 60, kolumbijský a venezuelský po 50 pokojích. Pro španělský dům chce sám španělský král Alfons vyhledati staveniště.

Toto nové studentské město bude jistě pojítkem, které bude mnohé cizí národy spojovati s pařížskou universitou a snad i mezi sebou.

*

Škola vysokých studií paedagogických v Brně. Přednáší se (od 1921) po dvou ročnících střídavě. Letoší prvý ročník a připojený kurs pro učitele II. odboru měšťanských škol měl posluchačů 133 v prvém pololetí a v druhém 114. Kolokvia vykonalo jich — podle novin — 29 s prospěchem velmi dobrým, dva vykonali závěrečnou zkoušku s prospěchem velmi dobrým a dobrým.

*

Ústav pro vychování katolických středoškolských učitelů zřízen v Pecsi (Pětikostelí). Má zároveň přispěti k zachování katolického rázu tamní university. Zbudován ze státních peněz i ze sbírek soukromých.

*

Stát a škola.

V bojích o školu náboženskou či beznáboženskou všude se tato vydává za požadavek státní: stát ve svých hranicích jest prý naprosto suverenní ve všech veřejných zařízeních a jelikož o sobě jest beznáboženský, nemůže škola býti jinačí, onať jest „politicum“. (Pomíjíme zatím zkušenosti, že „beznáboženský“ jest vlastně „protináboženský“, zvláště ve škole!) Ani ti, kdo neholdují zásadě všemocného státu, nedovedou se vymaniti z onoho předsudku; jakoby stát byl čímsi nad občany a mimo ně!

Zásadní demokratismus, který káže šetřiti osobního přesvědčení jednotlivcova, zastavuje se před náboženským svědomím rodičů ve výchově a uznává jen přesvědčení beznáboženské: stát jest prý povolán, vychovati své občany tak, aby přišli k témuž přesvědčení beznáboženskému a podle toho také své děti vychovávali; do té doby stát vychovává takto jejich děti aspoň ve škole. Tedy osobnost jest úplně volná, ale ve věci náboženství, tedy ve věci po výtce osobní, jest vůči státu nevolná. Tedy demokratismus na výpověď!

Jde ovšem hlavně o školu výchovnou, nikoliv odbornou, ačkoli vážnější učitel, i vysokoškolský, ba právě ten dobře ví, čím nynější škola hlavně stůně: nedostatkem vychovávání.

Hospodářsko-socialní.

hd. — Kouř poškozuje silno rostlinstvo.

To bylo velmi názorně a neklamně dokázáno v západním Německu, v ruhrském území, které Francouzi v poslední době měli obsazeno. Když Francouzové do ruhrského území přitáhli, zastavili ve všech továrnách práci, odpadl kouř z továrních komínů, vzduch v celé krajině se vyčistil, a účinek se ukázal na místech, kde se to nečekalo. Rostlinstvo totiž v celém kraji okřálo, čistý vzduch, zbavený všech otravných plynů, šel velmi k duhu jak stromům v městských parcích a venkovských zahradách, tak také travičce na poli, a hlavně také osení a obilí. Pole ruhrského území vydala poprve po mnohých letech vydatnou a patřičnou žeň. Jakmile Francouzové odtáhli, začaly továrny zase pracovat, z komínů začal se valit znovu kouř, jenž začal znovu dusit rostliny, otravovat vzduch a účinek se dostavil velmi brzy. Užitek ovocných stromů a výnos polí klesl znovu na tutéž nízkou míru, kterou vykazoval před příchodem Francouzů.

*

hd. — Ochrana proti bicím větrům.

Nový přístroj, ukazující v dolech přítomnost nebezpečných bicích větrů, závedli v dolech v Severní Americe ve státě Utah. Přese všecky posavadní pokusy nepodařilo se posud sestaviti v tomto oboru přístroj úplně spolehlivý a za všech okolností vyhovující. Každý rok dočítáme se v novinách o nových a hrozných neštěstích, která bývají v dolech způsobována bicími větry. Hlavní součástkou nového tohoto přístroje jest malý platinový drátek, 2·5 cm dlouhý a $^1/_8$ mm silný. Drátek jest obklopen jako stará známá Davy-ho důlní lampa drátěným košem. Elektrický akkumulátor přivádí do drátku elektrický proud jisté síly, která udržuje v drátku jistou a stálou teplotu.

Když okolní vzduch obsahuje nebezpečný důlní plyn, methan, stoupá teplota drátku, a to tím více, čím více jest ve vzduchu methanu. Drátek je spojen se stupnicí, na které ručička ukazuje okamžitě, kolik procent methanu jest ve vzduchu. Kdyby množství methanu dosáhlo nebezpečné výšky, třeba jenom 5%, pak ručička poskočí velmi nápadně. Drátek se svým košem jest připevněn na holi, která se dá vytáhnout a prodloužit jako dalekohled, a tím způsobem jest možno vyšetřit i místa v dolech, která jsou jinak odlehlá nebo špatně přístupná.

Politický.

Vatikán a Mussolini.

Diktatorské počínání Mussoliniho — o králi se vůbec nemluví, jakoby ho nebylo — nutno katolíkům vděčně uznati potud, pokud znamená očistu a pořádek. Přepjatý jeho nacionalismus a imperialismus však se katolickému názoru příčí. Není-li Italie, tak jak jest, hospodářsky soběstačná, neoprávňuje jí to nikterak ku přehmatům na ujmu druhých a tím méně k nespravedlivým opatřením na poli kulturním, na př. když násilím vnucuje vlaštinu Slovanům a Němcům v kostele. Terrorismus není nikdy a nikde vhodným způsobem vlády, jež má pamatovati také na zítřek. Extravagance diktatury uvádějí v nebezpečí i to dobré, co ona zamýšlí a provádí. Násilnictví se vždycky dříve či později shroutí, a protitlakem se pak obyčejně aspoň z části hroutívá i to, co mohlo a mělo býti zachováno.

Mussolini snad bezděky jde cestami liberálnického názoru o všemohoucnosti státu, čehož církev uznati nemůže. Nejedno jeho opatření narazilo již na opravné snahy Vatikánu. Kněz Tacchi-Venturi, jemuž se v tisku přičítá úkol prostředníka mezi obojí mocností, jenž by tedy také připravoval vyřízení t. z. římské otázky, ocitá se nejednou v postavení velmi choulostivém.

Mussolini na př. nařídil, aby všecky spolky mládeže byly soustředěny ve fašismu, tak že spolky rázu náboženského by byly znemožněny. Pak sice prohlásil, že zákaz jeho se netýká spolků čistě nábožensky vzdělávacích, ale Kurie byla jej už předešla rozpustivši spolek katolických skautů. Jeden protestantský list ve Švycarsku, basilejská „Nationalztg“, poznamenal k tomu, co s hlediska zásadního zaslouží pozoru: „Mussoliniho výpad (Gegenstoß) proti Vatikánu se dokonale podařil a vedl k patrnému výsledku v zastavení katolického hnutí skautského. Neomezená státní moc slavila zase jednou vítězství. Ale zisk z tohoto opatření je tak skrovný, že z opatrnosti bylo je třeba hned zase zastaviti. Jestiť jasno, že právo, a ještě více rozum jest na straně papežově, že cit nacionální stupňovaný v paroxysmus a úplné pohlcení (Aufsaugung) individua státem musí nejen odporovati mravním požadavkům církve, ale časem (zwangsläufig) — přes krátké období (Glanzperiode) zdánlivé velikosti — vésti k ethickému úpadku (Tiefstand), který jest velmi blízký k barbarství. To se posud vždy a všude ukázalo tam, kde stát, tedy od občanů zřízený stroj pořádku (Ordnungsapparat) svémocně svůj význam a svou povahu zapírá a chce býti již ne prostředkem, ale účelem a své tvůrce i pány stlačuje do stavu otrockého. Tato zkušenost je tak stará jak dějinný člověk, a když ji papež znova připomněl, nejednal tím jako protivník fašismu, jímž vůbec není, nýbrž vykonal jen svoji vysokou a proto také velmi nevděčnou povinnost. Obsáhlé zásady církve jsou zcela různé od strohé a těsné morálky fašismu: společná

rovina jest jen v oboru hmotném — do vyššího, na časných zájmech méně závislého fašismus vítězně již proniknouti nemůže“.

*

Balkán, Anglie a Italie.

Všechny balkanské státy se ucházejí o půjčky v Londýně. Rumunsko ze známých příčin nepochodilo, ačkoli zatím zvítězilo proti Maďarům co do záboru půdy. Ostatní asi něco dostanou, ale pod výminkou, že nechají válečných choutek a udělají doma pořádek.

Mezi Jugoslavií a Italií tak tak že nedošlo k válce. Napětí se vybíjelo ve vzájemných urážkách cizích úřadů, vyslaneckých a konsulárních; v pozadí je spor o Albanii, italský útisk zabraných slovanských území a vůbec pronikání na Balkán, kde i Francie, spřátelená s Rumunskem i Jugoslavií, vidí svoje zájmové území.

Anglie však se souhlasem francouzským v Bělehradě pokynula, a pobouření trochu ztichlo.

Zatím bělehradská sněmovna ani za nové vlády, v níž slovinský kněz Korošec má veledůležité sice ale málo vděčné ministerstvo vnitra, nemohla dále pro obstrukci opposice, hlavně chorvatské. Člen radikální (vládní) strany použil proti ní revolveru, aby sklidil vůdce Š. Radiče, jejž sice těžce zranil, ale místo něhož jiné zavraždil. Není pochyby, že politika Št. Radiče, jež častěji nazvána jankovitou, zvláště jeho bezohledné pokrokaření podle pražského vzoru, oslabilo Chorvaty a katolíky vůči osobivým Srbům, což nyní má býti napraveno lomozem.

Bulharsko stižené zemětřesením přiblíženo takto poněkud soucitnému zájmu západu: zatím dostává odevšad dary, snad dostane i půjčku, bude-li hodné. Neboť měří-li se tu přísnou měrou státům osvobozeným, tím přísnější jest proti poraženým.

*

Litva, Polsko a Rusko.

Táž potřeba anglické peněžní pomoci řídí i politiku těchto dvou nových říší. Prazvláštní na př. okolnost, že Litva pokládá za své hlavní město Vilno, které však jest obsazeno Polskem (skutečným hlavním městem je teď Kaunas, Kovno), prozrazuje s dostatek, že takto zde pokojného sousedství nebude. Nepokojných dlužníků však ani Anglie potřebovati nemůže, leč až bude chtíti, aby válčili za ni a pro ni.

Rusko totiž opět hledá nějaký východ na moře, a tu by mu právě baltské státy mohly prokázati dobré služby, třebas klíč k moři Baltskému a Severnímu má zase právě Anglie (s Německem), jsouc jinak s Ruskem na rozpacích: politicky jest jí ono, jak teď je zdeptáno, pohodlnější, nemohouc jí v Asii citelněji škoditi, zvláště když se bolševické snahy v Číně docela nezdařily, hospodářsky však by jí bylo Rusko spořádané milejší. Polska i Litva by byli dobří spojenci komukoliv, až by se hospodářsky pozvedli, k čemuž ale právě potřebí peněžní pomoci odjinud.

HLÍDKA

Ruská duše a sjednocení církví.

Napsal Valerij Vilinskij. — Z ruského rukopisu přeložil A. Vrzal.

To spojení duchovních zvláštností ruského lidu, jež obvykle se nazývá „duší národu“, zrovna tak, jako jednotlivé zvláštní rysy ruské zbožnosti,[1]) byly již nejednou thematem četných knih a článků. Mnoho cizozemských spisovatelů bystřilo svůj důvtip, snažíc se v oslňujícím paradoxu nebo v krátké formule určiti podstatu této mnohohranné a složité, takové ničemu nepodobné a právě touto svou nepodobností tak vábné a lákající „l'âme russe“. Nadšení střední Evropy ruským uměním a literaturou, zvláště Dostojevským znovu přiostřilo a do popředí posunulo tuto otázku. K rozřešení přistupovali z nejrozmanitějších stran. Nadaný německý kritik, skrývající se pod pseudonymem „Sir Galahad“ ve své hrdé i smělé, ale nesporně vtipné knize „Idiotenführer durch russ. Literatur“ pokusil se zbavit slávy tuto vysoce proslulou „l'âme russe“, tvrdě, že v jejích domnělých hlubinách se neskrývá nic, kromě sebeničení, ponížení

[1]) Poznamenávám, že v dalším výkladu budu užívat jako rovnocenných pojmů „duch, duše ruského lidu“ a „ruská zbožnost, náboženský cit lidu“. Na první pohled může čtenáři připadat, že pojmy „duše lidu“ je značně širší než pojem „národní zbožnost“, ale tomu není tak, neboť současná křesťanská kultura je založena na náboženství, a odstíny národních kulturních zvláštností značnou měrou se shodují se zvláštností náboženského osvojení toho onoho národu. Nábožnost jest netoliko projev „duše národu“, nýbrž naopak spíše první základ této duše, jelikož poznati ten neb onen národ možno pouze obeznámením se se zvláštnostmi jeho „zbožnosti“.

ducha, zkrátka a dobře v názvosloví nietzscheovského spisovatele — kromě idiotismu. Dokonce i Spengler se snažil udati vtip o tom, že „vodka, karabáč a smutné písně" tvoří veškeru vniterní podstatu Rusovu. Nám v Rusku nejednou bylo se upřímně smáti, když jsme četli, ať se jemně vyjádřím, podobné „naivní úsudky".

Ovšem nechyběly ani vážnější pokusy vniknouti v duchovní hlubiny ruského národu. Bohužel nutno uznat, že ani tu nebylo vždy správně přistoupeno k věci: předpojatá snaha vychválit nebo naopak očernit obyčejně nedávaly možnosti spisovateli, by správně odpověděl na předloženou otázku. To se stejnou měrou vztahuje nejen na cizozemské, nýbrž i na ruské badatele. Náš lid brzy se jevil „bohonosným", brzy naopak „bohoborcem" a téměř přirozeným atheistou.[1]) Velmi dlouho udržovala se theorie slavjanofilů, majících za to, že přirozeným živlem Rusů (ba také vůbec všech Slovanů) jeví se pravoslaví. Jako opozdilá reminiscence slavjanofilstva vzniklo nedávno t. zv. „Evrasijstvo", domnívající se, že specifické pravoslaví jest nejen vlastní a přirozené Rusům, nýbrž že vůbec jeví se jediným úplným projevem křesťanství, synthetisujícím jak západní aspekt Kristova učení, tak také všecku hlubokost východního pohanství, pokud v něm skryty základy křesťanství, dělající toto pohanství „potentialním pravoslavím".[2])

Odtud jest už jen krok k theorii francouzského katolického filosofa A. Massysa, již částečně s ním sdílejí Ivanov,[3]) Bulgakov[4]) i Berďajev.

A. Massys tvrdí, že v ruském duchu, zrovna tak jakož i v ruské zbožnosti vůbec převládají živly asijské psychiky, poněvadž zvláštnost ruského národního charakteru prý se úspěšně vysvětluje právě převládáním těchto, evropské psychologii cizích prvkův.

Velice charakteristickým je to, že spisovatelé všech těchto theorií se pokoušejí nalézti nějaký věčný, zásadní rozdíl, jenž podstatně rozlišuje tuto přeslovutnou „l'âme russe" od obyčejného západoevropského měřítka, řekněme od „l'âme espagnole" nebo od kterékoli duše,

[1]) Krátce o tom mluvím ve své zprávě o V. Velehradském sjezdu. Viz „Acta" str. 215—220.

[2]) These „Evroasijstva" krátce formulovány v knihách „Evrazijstvo", Berlin 1924 (bez udání spisovatele) a „Dědictví Čingis-Chanovo", spisovatel J. P., Berlin 1924. Zvláštní pozornosti zasluhuje „Rusko i Latinství".

[3]) Ivanov, „My". Charbin 1926, str. 372.

[4]) Sbírka „L'âme russe". Ed. Bloud et Gay. Paris 1927.

od kteréhokoliv jiného národu. Proto s hlediska každé podobné theorie, pochází-li od katolíka či nietzscheovce Galahada či od pravoslavného kněze Bulgakova, přijde se k jakési propasti mezi Ruskem a Západem. Rozdíl je zásadní: nasledovně nemůže býti ani řeči o sjednocení církví, neboť jak spojiti dva neslučitelné aspekty křesťanství, v základě proti sobě ležící? Každý, jenž se postaví na stanovisko zásadnosti tohoto rozdílu, nezbytně se musí zříci všelikých pokusů sblížit katolickou kulturu Západu s „pravoslavně-asijskou" duchovností. Je patrno, že tyto póly sblížit nelze, není tedy ani možno sjednocení církví, jako nelze sjednotit oheň a vodu.

Hra protiklady jest velmi lákavá. Nepozorovaně unáší spisovatele mnohem dále než kam sám chtěl jíti. Ruští přívrženci theorie Massysovy (zejména N. A. Berďajev ve sbírce „L'âme russe") hájívají tuto thesi: Východ — toť země zjevení, Západ — země kultury; na Východě mluví Bůh s člověkem tváří v tvář, na Západě prostředníky. Západ jest země saekularisace, Východu jest všeliká saekularisovaná morálka i civilisace odporna, — „takové je Rusko, křesťanský Východ". Jako většina národů východních ruský národ žil věrou, zjeveními a náboženskými tradicemi, rozumová kultura proň neexistovala. Náboženské snahy se objevily u něho zvláštní silou za nejbohatšího rozkvětu intellektuálního života v XIX. století. Theologický racionalismus, vlastní náboženské mysli Západu, jest organicky cizí ruskému náboženskému vědomí, neboť ono se poznává a zpředmětňuje ve formách umění a aesthetiky, nikoli však logiky a racionalisace.

V konstrukcích podobných nahoře vyložená schematičnost a „krása" jsou přivedeny na takový stupeň, že se stávají samy sebou spokojenými i myslím, že nechybím, řeknu-li, že v konečném závěru se theorie tohoto druhu jeví pouze krásným „svazkem slov", zvláštní krajkou myšlenky rozmarného vzorku, snad i tuze vtipnou, ale hluboce nesprávnou v podstatě. Skutečně, pokusy monistického vysvětlení národní psychiky vždycky utrpí fiasco: v základě je chybný pokus představovat pravoslavný Východ jakousi Marií evangelia, Západ však — Martou, pečující pouze o pozemské a zapomínající na mystickou podstatu křesťanství.

Je snad pravda, že i sami Rusi ne vždycky rozumějí sobě. Hr. Alexander Saltykov píše:[1]) „Věčnou hádankou — pro Evropu bylo,

[1]) „Hochland" 1920, 1. Heft, S. 50. Graf Alexander Saltykoff, Das doppelte Gesicht Russlands.

nyní však také pro nás samy stalo se hádankou tajemství národní duše. V čem konečně jest pravá její podstata? ... ‚Rus je svatá!' ... Brzy se usmívající, pracovitá, trpělivá, měkká i dobrosrdečná, při tom přísná i tvůrčí; brzy lenivá, opovržení hodná. Druhdy klidná, poslušná, vytrvalá v práci, stálá, plná sebeobětování a lásky k vlasti; dospívající k horečné činnosti a pod záštitou patriarchální vlády přivádějící tuto činnost ke skvělým výsledkům; druhdy bezcharakterní, zbabělá, dětinsky bezstarostná, stařecky vysílená, lehkomyslná, bez všelikého smyslu pro šlechetnost, vlastenectví a čest. Tu blouznivá a naivní, ale smělá, silná i přísná, razící si cestu k cíli, chrabrá, ukázněná ... A najednou táž Rus stává se nepořádnou, nerozvážnou, střemhlav se vrhá ku předu. Zapaluje svůj vlastní dům, ztrácí schopnost rozumné myšlenky, pojem o pořádku, právu i povinnosti, stává se nezpůsobilou i nenadanou, nenávidí civilisaci, tvorbu, všelikou práci a venkoncem stává se nesmyslně i nezkrotitelně revoluční.

Všecky tyto rozpory jsou stejnou měrou jí vlastní. Je to neustále táž Rus, jmenující sebe „svatou" a měnící se v rouhavou, posedlou. Která ze dvou jejích tváří je pravou tváří její skryté duše? Obě jsou pravé, obě odrážejí jednu a touž národní duši její ..."

Nutno do jisté míry souhlasiti s uvedeným citátem, — obě tyto tváře Ruska skutečně jsou, byť snad ani ne v takové silné míře, v jaké je kreslí hr. Al. Saltykov. Ale znamená-li to, že na světě jsou dva živly, dvě duše — jedna katolického Západu, jasná duše sv. Františka z Assisi, spojená s hrdinskou snahou po činu, duše Ignáce z Loyoly, jež dala veškeru současnou kulturu, druhá pak — dvojaká a křivolaká duše Ruska, po celý čas se snažící udržet rovnováhu na kraji propasti, zahrávající pojmy dobra i zla, nadaná, ale nemilující jasnosti, zdržující se v náboženských polotónech, přece však způsobilá k vysokým vzletům? Proč Rus je schopen hned se spustit k podlosti Karamazova i Svidrigajlova, hned podobně Serafimu Sarovskému „mezi modlitbou vznášet se do vzduchu na loket od země"? A jsou tím vinny zvláštní „asijské" rysy ruského charakteru, jest vinna ona specifická „ruskost", o níž mluvili někteří slavjanofili? Jest zásadní rozdíl mezi Východem a Západem? Jest rozdíl tento kvalitativní, a jest-li kvalitativní, jak možno mluvit o spojení církví — jak sjednotit nespojitelné?

Ve svém článku „Tvořená legenda a historická skutečnost" v druhém svazku pařížského „Katoličeskago Vremennika" pokusil jsem

se novým způsobem objasniti tento problem a nyní krátce vyložím své hledisko proto, abych obeznámil českého čtenáře i s oněmi názory, které se příčí vládnoucím slavjanofilsko-evrasijským konstrukcím.

Napřed vysvětlím, že podle mého mínění vůbec není možno monistické vysvětlení národní psychiky. V životě tak složitého socialního souboru, jako jest národ, zásadně jest nemyslitelno vidět pouze jednu nějakou příčinu, jeden pramen, „odkud vše povstalo i vše začalo". Nevyhnutelný jest jakýsi zcela zákonitý a poměrný historický pluralismus mínění, odpovídající skutečnému množství historických a psychologických činitelů, majících vliv takový nebo jinačí na způsob národního myšlení, jenž se věky vytváří. Dvojakost ruské náboženské psychiky je zřejma. Ani zeměpisné ani národopisné zvláštnosti nemohou být pokládány za dostatečné vysvětlení. Každý národ myslí poněkud jinak, ale nikde není rozdíl tak nápadný, jako jest rozdíl mezi náboženským pojetím Ruska i katolického Západu. K tomu, abychom si utvořili jasnou představu o otázce, nutno ustanovit jakousi historickou perspektivu. Pokusíme se to učinit.

Nejsou stejny dějinné osudy Západu a Ruska. Na Západě ještě před objevením křesťanství byla půda k osvojení pravd Kristových již poněkud připravena širokým rozšířením hellenské filosofie, Platonem, částečně Aristotelem a v značné míře Stoiky. Jak dokazují novější bádání polského učeného prof. F. Zelinského, také v Judsku křesťanství bylo ideovým vítězstvím ethických zásad pozdního hellenismu nad čistým starozákonním židovstvím. Hellenská ethika i kultura zvítězily nad krutým Jahveh ještě dříve, než přišel Kristus, a tím utvořila možnost pochopení a osvojení všech vznešeností Kristova učení. Zbytky starého světového názoru: kruté starozákonní předpisy, představa o Messiáši jakožto pozemském králi, překážely širokému rozprostranění křesťanství v samém Judsku, — a právě proto křesťanství se ujalo nejsnáze na řeckém Východě a v pořečtěném Římě, kde nebylo těchto konservativních živlů židovské psychiky. Od těch dob na Západě křesťanství po devatenáct století neustále mocněji a mocněji se upevňovalo. (O. p.)

Apoštolský sněm.

Napsal Dr. Tomáš Hudec. (Č. d.)

Svatý Pavel v listu ke Gal (2, 6) mluvě o jednáních na sněmu v Jerusalemě praví, že mu apoštolové k jeho evangeliu a jeho misijní praksi ‚ničeho nepřidali' οὐδὲν προσανέθεντο. Tato slova Pavlova, jimž musíme důvěřovat, byla by nejpádnějším důkazem proti historičnosti apoštolského dekretu, kdyby totiž apoštolé byli tehdy uložili pohanokřesťanům zachovávat některé rituelní předpisy Mojžíšova zákona, jak je má recense východní. V tom případě by Pavel nikdy nebyl mohl říci: ničeho mně nepřidali! Naproti tomu, obsahuje-li dekret jen mravní předpisy, pak mohl Pavel zcela dobře říci: ničeho mně nepřidali, protože zavaznost těchto předpisů byla samozřejmou. V recensi západní padá hlavní námitka proti historičnosti apoštolského dekretu. — Potud Harnack.

Dlouhá řada Harnackových důvodů působí v první chvíli opravdu značným dojmem a svedla by snadno k úsudku, že these hájená Harnackem je skutečně správnou a že západní recense apoštolského dekretu je původní. Uvážíme-li však klidně důvody Harnackovy a důvody, které mluví proti nim, dospějeme přece jen k přesvědčení, že důkazy Harnackovy jsou pouze zdánlivé a že jeho tvrzení, jakoby recense západní apoštolského dekretu byla původní, nemůže býti pravdivým.

Předně není pochyby, že regula aurea v původním textu nebyla, což i sám Harnack přiznává. Jak každý čtenář cítí, odporuje gramatickému kontextu, neboť je uvedena mezi zakázanými věcmi, ač sama není zakázána, ale naopak přikázána. Kdyby skutečně patřila k původnímu textu, byla by stylisace úplně jinší.

Že všecky kodexy — až na D a na minuskulní kodex hory Athosu — mají apoštolský dekret ve znění východním, padá velmi na váhu. Těžko si představit, že by nesprávný variant vnikl do všech kodexů a zcela zatlačil původní správný text.

Svatý Jakub odůvodňuje své klausule ve verši 21. tím, že ‚zákon Mojžíšův jest ode dávných dob v synagogách předčítán', tedy zřetelem na židy nebo židokřesťany, kteří z předčítání onen zákon znají. Odůvodnění toto má jedině smysl, když klausule jednají o rituelních předpisech Mojžíšova zákona. Kdyby klausule obsahovaly vskutku

hlavní zásady křesťanské morálky, pak by ono odůvodnění bylo naprosto nepochopitelným!

Dále, dá se snadno vysvětlit, že rituelní předpisy pokrmové, když vyšly z praxe a upadly v zapomenutí, malou změnou v textu byly změněny v předpisy mravní. Mravní allegorese byla v prvních stoletích pod vlivem školy alexandrijské beztoho velmi v oblibě. — Ale těžko, ba nemožno si myslit, že by základní mravní katechismus, jaký v dekretu předpokládá recense západní, časem upadl v zapomenutí a byl nahrazen rituelními předpisy podřadného významu.

Konečně recense východní má přímý vztah ke kontroversi, která byla tehdy v Jerusalemě projednávána a jejímž předmětem byla závaznost Mojžíšova zákona: prohlašuje, že Mojžíšův zákon pro obrácené pohany závazným není, že však věřící z bratrské lásky mají některé předpisy zachovávat, aby svornost a jednota ve smíšených obcích nebyly porušeny. Nejednalo se tehdy v Jerusalemě o křesťanskou morálku, ale o Mojžíšův zákon a jeho praktikování. Zákaz smilství byl připojen, jak už dříve vyloženo, proto, poněvadž tehdejší pohanský svět je pokládal za věc indifferentní.

Že Svatý Pavel mohl říci, přes to že věřícím byly ony zákazy uloženy, ‚ničeho mně nepřidali', ukážeme v dalším. Mohl tak říci, poněvadž v Jakubových klausulích se nejednalo o žádnou zásadu jeho misijní praxe, nýbrž jen o příkaz křesťanské lásky, jehož plnění nad to nepůsobilo věřícím zvláštních nesnází, nehledě na to, že příkaz onen byl omezen na smíšené obce, kde žili společně obrácení židé a pohané.

Posléze právem poukazuje Coppieters[1]) na to, že v druhém století křesťané se v mnohých částech církve západní skutečně zdržovali požívání krve a masa z udušených zvířat. To je doloženo pro křesťanskou obec v Lyonu výpovědí křesťanky Byblis, jak ji uvádí Eusebius (H. E. V, 1, 26), pro severní Afriku svědectvím Tertullianovým (Apologeticum IX, 1), dosvědčuje to také Minucius Felix (Octavius XXX). Jak tuto praxi západní církve vysvětlit? Rozhodně nestačí vysvětlení Harnackovo, že odpor proti krvi a udušenému přešel z židovstva do křesťanství. Nedá se to také vysvětlit vlivem Starého Zákona, o němž přece křesťané dobře věděli, že jich neváže. Nejprostší a nejbližší vysvětlení je to, že ona praxe má původ v rozhodnutí autority církevní, tedy v apoštolském dekretu!

[1]) Coppieters, Le décret apostolique. Revue biblique 1907. Str. 57.

Tím, jak máme za to, je dostatečně prokázána původnost východní recense apoštolského dekretu obsahující předpisy pokrmové. Není sice zcela jasno, jak vznikla recense západní, zdali z allegorese nebo jiným způsobem; tolik je však jisto, že to není prvotní znění apoštolského dekretu!

Vedle 15. hlavy děje se o apoštolském dekretu ve Skutcích ap zmínka ještě na jednom místě, a to 21, 25. Sv. Pavel vrátiv se s třetí apoštolské cesty do Jerusalema, navštívil sv. Jakuba s presbytery a ‚vypravoval jim podrobně vše, co Bůh učinil skrze něho mezi pohany'. (21, 19.) Přítomní velebili za to Boha, ale upozornili Pavla, že židé uvěřivší v evangelium, jsou všichni horliteli pro Zákon a že je mezi nimi o Pavlovi rozšířena pomluva, jakoby Pavel židy žijící mezi pohany učil odpadu od Mojžíše říkaje, aby neobřezávali svých dítek a nežili podle obyčejů židovských. Aby tato pomluva, které patrně většina židokřesťanů v Jerusatemě věřila, byla vyvrácena skutkem, učinili Pavlovi návrh, aby vzal na sebe náklad za čtyři křesťany, kteří chtěli ukončit slib nazireátu, a súčastnil se s nimi ve chrámu předepsané oběti. ‚I poznají všichni, že nepravda jest, co slyšeli o tobě, ale že také ty sám kráčíš zachovávaje Zákon' (24). A k tomu dodává sv. Jakub s presbytery: ‚V příčině těch pohanů však, kteří uvěřili, napsali jsme jim po úvaze, aby se vystříhali věcí obětovaných modlám, krve, udávaného a smilství'.

Nelze popírat, že verš tento působí při výkladu jisté potíže, ne tak svým smyslem, ale souvislostí s ostatním textem. Není předně zcela jasno, proč sv. Jakub ono usnesení apoštolského sněmu připomíná a co tím chce odůvodnit. Mimo to působí vypravování dojmem, jakoby svatý Jakub sděloval Pavlovi něco nového, o čem tento dosud nevěděl a o čem má býti teprve informován, ačkoliv ono rozhodnutí bylo v Jerusalemě schváleno za přítomnosti Pavlovy a s jeho souhlasem; při jednáních jerusalemských líčených v hlavě 15. byl přece sv. Pavel jednou z hlavních a rozhodujících osobností.

Obtíž tuto řeší radikálně Schvartz a po něm Preuschen[1]) tím, že verš 25. prohlašují za nevhodný dodatek — ein redaktioneller Zusatz — pozdějšího redaktora Skutků ap, který si tu neuvědomil, že ony čtyři klausule byly dle 15. hlavy stanoveny za spoluúčasti Pavlovy a který je zde vkládá do úst sv. Jakubovi jako něco nového.

[1]) Schwartz, Zur Chronologie des Ap. Paulus. Göttingen 1907. Str. 271. — Preuschen, Apostelgeschichte. Tübingen 1912. Str. 127.

S opačného konce chápe se věci Weizsäcker. Tento míní, že autor Skutků ap položil sdělení Jakubovo o čtyřech ustanoveních na správném místě a dovozuje právě z verše 25., že apoštolský dekret, jak je podán v hlavě 15., neodpovídá v této formě historické skutečnosti, protože čtyři klausule byly vydány mnohem později.

Dle Weizsäckera pisatel Skutků ap zacházel se svými prameny zcela libovolně a, jelikož žil v době pozdější a nebyl svědkem líčených událostí, zařadil mnohé věci na nepravém místě. Na sněmu v Jerusalemě bylo ujednáno pouze, že pohanokřestané jsou svobodni od zákona Mojžíšova a nic více. S tím souhlasí i zpráva svatého Pavla v Gal 2, 6, kde dí, že mu jerusalemští apoštolé ‚nic nad to neuložili'. Čtyři ony klausule vznikly v Jerusalemě později bez účasti Pavlovy a bez jeho vědomí. Proto se Pavel na ně nikdy neodvolává, jelikož jich neznal. Snad to byl konflikt mezi Petrem a Pavlem v Antiochii (Gal 2, 11—16), který zavdal podnět k tomu, že jerusalemská církev stanovila ony čtyři klausule, aby takto ve smíšených obcích upravila poměr mezi obrácenými židy a pohany. Pavel se o tom dověděl teprve v Jerusalemě při návratu s třetí cesty, kdežto autor Skutků omylem, ať úmyslným, ať neúmyslným, podává čtyři klausule jako usnesení apoštolského sněmu.

Této theorie Weizsäckerovy zastává se i Harnack v díle Lukas der Arzt, Holtzmann[1]) a jiní.

Než takový hrubý historický omyl, jaký se tu u svatého Lukáše předpokládá, byl by možným jen u autora, který jsa odkázán pouze na písemné prameny mohl události podati v nesprávném chronologickém pořádku. Těžko si však představit takové nedopatření u Lukáše, který se všude jeví jako dobrý a svědomitý historik, který s Pavlem a ostatními účastníky jerusalemského sněmu měl osobní styky a který v době, kdy se jerusalemská jednání dála, už asi žil v Antiochii.[2]) Byl tedy Lukáš jistě správně informován o tom, co se v Jerusalemě událo a co tam bylo ustanoveno. List poslaný apoštolským sněmem do Antiochie a Lukášem uvedený,

[1]) Lukas der Arzt, Leipzig 1906. Str. 91—92.— Holtzmann, Apostelgeschichte. (Handkommentar.) Tübingen 1912. Str. 127.

[2]) Variant hlavního zástupce západního textu, kodexu D, ve Skut ap 11, 28 užívá poprvé první osoby množného čísla, z čehož lze usuzovat, že autor Skutků ap., tedy Lukáš, tehdy už v Antiochii žil.

působí takovým dojmem bezprostřednosti, že jej třeba považovat za věrný opis dokumentu, jenž byl do Antiochie poslán a tam také uchováván.

Připustíme-li, že autorem Skutků ap je svatý Lukáš, pak nelze si ani myslit, že by se byl Lukáš zmýlil ve věci tak důležité, jako bylo usnesení apoštolského sněmu. To dobře cítil Harnack, který ve spise Lukas der Arzt Lukáše uznal za pisatele Apoštolských Skutků a následkem toho v pozdějším díle názoru Weizsäckerova se vzdal uznávaje, že klausule Jakubovy jsou skutečně původní součástkou apoštolského dekretu, při čemž ovšem hájí západní znění dekretu jako authentické, jak už bylo dříve šíře vyloženo.

Není ani důvodu, proč bychom vinili svatého Lukáše z omylu, ať už v hlavě 15., kde referuje o usnesení apostolského sněmu, ať v 21, 25, kde svatý Jakub ona usnesení připomíná. Rozumnou a nepředpojatou exegesí dá se zcela uspokojivě vysvětlit souvislost tohoto posledního verše s ostatním textem.

Nesmíme zapomínat, že spisovatel, líčí-li nějakou událost jen stručně a v hrubých rysech, snadno vynechá nějakou myšlenku; vzniká tím logický skok budící u pozdějších čtenářů lehce dojem nesouvislosti. O hovoru mezi svatým Pavlem a Jakubem mluví Skutky ap jen velmi krátce a nelze proto pisateli zazlívat, když vypustil nějakou myšlenku, následkem čehož logický vstah verše 25 není úplně zřejmým. Je třeba si jen onu myšlenku doplnit, abychom si vysvětlili, proč a z jaké příčiny svatý Jakub na usnesení apoštolského sněmu poukazuje.

Co tu asi vynecháno, to dobře vystihl kodex D, hlavní zástupce západního textu, který podává verš 25, v tomto znění: ‚Co se týká pohanů, kteří uvěřili, nemohu ničeho říci, neboť jsme jim napsali po úvaze, aby se vystříhali věcí obětovaných modlám, krve, udáveného a smilství.‘ I když tento text není původním, přece jen ukazuje cestu ke správnému pochopení a výkladu verše 25. — Svatý Jakub žádá po Pavlovi, aby klidnil židokřesťany tím, že se súčastní oběti předepsané Mojžíšovým zákonem: tak uvidí, že Pavel Zákonem nepohrdá a že pomluvy o něm šířené jsou nepravdivé. Než to, co uspokojilo židokřesťany, to mohlo zase znepokojit křesťany obrácené z pohanství a dáti podnět na jejich straně k mylným výkladům Pavlova počínání. Pohanokřesťané mohli se horšiti nad tím, že Pavel sice káže nezávaznost Zákona,

ale že je nedůsledným a sám Zákon plní, nebo mohla u nich vzniknout domněnka, že zachovávání zákona je přece jen něčím lepším a dokonalejším. Na tuto možnost poukazuje svatý Jakub a praví, a to je právě ona vynechaná myšlenka, protože apoštolský sněm v této věci už dávno rozhodl, když prohlásil, že pohanokřesťané nejsou zákonem Mojžíšovým vázáni, a když jim uložil jen plnění oněch čtyř klausulí: rozhodnutí to bylo písemně posláno dotyčným obcím a je jim dobře známo, tak že počínání Pavlovo nemůže býti se strany pohanokřesťanů nesprávně chápáno a vykládáno!

Tento výklad, jehož se mezi jiným přidržuje Camerlynck, Zahn, Jaquier[1]) a jiní, je tak přirozený a nenucený, že není nejmenší příčiny utíkati se k oněm theoriím omylů, jaké racionalistická kritika z onoho verše 21, 25 vyvozuje.

*

Proti historičnosti apoštolského dekretu, a především čtyř Jakubových klausulí uvádějí se též některá fakta a výroky z Nového Zákona, které prý jsou v rozporu s tím, co apoštolský sněm domněle ustanovil.[2])

Nejzávažnějším je tu asi poukaz na to, že svatý Pavel v prvním listě ke Korinťanům (8, 1—13 a 10, 25—33) řeší pochybnosti vzniklé mezi tamními křesťany o požívání masa obětovaného modlám a při tom nejen se na apoštolský dekret neodvolává, ale rozhoduje přímo proti němu: dekret zakazuje požívání takového masa naprosto, kdežto svatý Pavel je za jistých podmínek připouští, když se tím totiž nedává bližnímu pohoršení. — Z toho by plynulo, že ustanovení apoštolského sněmu buď nejsou historická, nebo že jejich smysl je zcela jiný, než se za to obyčejně má.

Svatý Pavel na více místech učí, že předpisy týkající se jídla a nápojů jsou naprosto indifferentními a tudíž nezávaznými, neboť ‚království boží není pokrmem a nápojem' (Řím 14, 17), t. j. k dosažení království věčného zachovávání pokrmových předpisů Starého Zákona nijak nepřispívá. Indifferentním je i požívání masa

[1]) Camerlynck, Actus Apostolorum. Brugis 1923. Str. 351. — Zahn, Apostelgeschichte. Leipzig 1921. Str. 738. — Jaquier, Les Actes des Apôtres. Paris 1926. Str. 636.

[2]) Resch, Das Aposteldekret nach seiner ausserkanonischen Gestalt. Leipzig 1905. — Seeberg, Die beiden Wege und das Aposteldekret. Leipzig 1906.

obětovaného modlám — nikoliv účast na pohanských obětních hodech! — neboť modla není ničím na světě (1 Kor 8, 4), a proto i maso obětované modle nemění tím své podstaty a nestává se nečistým nebo nedovoleným. Dle toho dává Korinťanům pokyny, jak se mají v této věci zachovat: ‚Vše, co se prodává v masných krámech, jezte, nic se nevyptávajíce pro svědomí, neboť Hospodinova jest země i plnost její. Pozve-li vás někdo z nevěřících a chcete-li jíti, jezte všecko, co se vám předloží, nic se nevyptávajíce pro svědomí.' (1 Kor 10, 25—27.)

Avšak požívání takového masa může se státi nedovoleným a hříšným, když bychom tím porušili lásku k bližnímu a stali se příčinou pohoršení nebo pádu druhého! Láska je tedy nejvyšší zásadou a dle ní musí býti v jednotlivých případech rozhodnuto, je-li požívání takového masa dovoleno či nikoli. Proto píše sv. Pavel dále: ‚Jestli však někdo řekne: Toto je věc obětovaná modlám, nejezte pro toho, jenž to oznámil, a pro svědomí. Míním svědomí nikoli tvoje, nýbrž toho druhého. Nebuďte k pohoršení ani židům ani pohanům . . .' (1 Kor 10, 28—29.) ‚Protož pohoršuje-li pokrm bratra mého, nebudu jísti masa na věky, abych nepohoršil bratra svého.' (1 Kor 8, 13.)

V tom, že křesťanská láska je rozhodujícím principem, dle něhož je třeba posuzovat dovolenost nebo nedovolenost pokrmů, shoduje se svatý Pavel úplně s apoštolským sněmem. Neboť i dekret sněmu zakazuje požívat masa obětovaného modlám, krve a udáveného, ne jakoby tyto věci byly samy v sobě nečisté nebo nedovolené, ale proto, poněvadž křesťanská láska velí se jich varovat, aby se předešlo pohoršení na straně židokřesťanů!

Že pak se svatý Pavel nedovolává u Korinťanů apoštolského dekretu, dá se prostě vysvětliti tím, že platnost dekretu, či správněji řečeno Jakubových klausulí, byla místně omezena: list sněmu byl určen pouze církvím v Antiochii, Syrii a Cilicii a stanovil pravidla platná jedině pro tyto obce. Svatý Pavel prohlásil sice dekret v Derbe, Lystře a Ikoniu (Skut ap 16, 4). Jinde však toho neučinil, nebo aspoň se o tom ničeho nedočítáme. Promulgoval-li dekret v Derbe a sousedních místech, učinil tak sv. Pavel proto, poněvadž tam byly podobné poměry jako v Antiochii, Syrii a Cilicii. Neučinil toho v jiných místech a neučinil tak ani v Korintě, protože tam vládly poměry jiné, pro které ukládání Jakubových klausulí nebylo příhodným. Proto se v listu ke Korinťanům neodvolává na dekret a ne-

žádá jeho plnění, nýbrž stanoví zásadu křesťanské lásky, ze které se dá v konkretním případě vždy snadno vyvodit, je-li požívání nějakého pokrmu či masa zakázáno nebo dovoleno. Nějakého rozporu s apoštolským dekretem tu není!

*

Resch a Seeberg[1]) uvádějí ještě jiné výroky z listů svatého Pavla na důkaz, že svatý Pavel neznal a neplnil ustanovení apoštolského dekretu a že tudíž dekret, aspoň v tom smyslu, jak mu obvykle rozumíme, nezasluhuje historické víry. — Texty ony sice učí, že rozlišovaní čistých a nečistých, dovolených a nedovolených pokrmů neprospívá k dosažení věčné spásy a příčí se proto křesťanské svobodě. Než každému, kdo ony výroky v souvislosti pozoruje, je patrno, že sv. Pavel na oněch místech nemá na zřeteli starozákonní předpisy pokrmové ani židokřesťany, kteří je zachovávali, takže ona místa citovaná Reschem a Seebergem nemají vůbec žádné průkazné síly a proti historičností apoštolského dekretu ničeho nedokazují!

Tak ve 14. hlavě listu k Římanům píše sice svatý Pavel: ‚Nic není nečisto samo sebou, leč tomu, kdo se domnívá, že něco je nečisto, tomu je to nečisto' (v. 14). Ale celá ona hlava nemluví o zachovávání starozákonních předpisů, leč o takových křesťanech, kteří se oddávali askesi tehdy obecně rozšířené (na př. mezi Pythagorejci, Nazirejci) a kteří nepožívali masa a nepili vína (14, 21). Svatý Pavel této askese nezavrhuje, ale ovšem k ní nikoho nechce nutiti. Kárá však ty, kteří podobné askety křivě posuzovali hřešíce tím proti křesťanské lásce. ‚Kdo jí, nepohrdej tím, kdo nejí, a kdo nejí, neodsuzuj toho, jenž jí' (v. 3). ‚Neboť zarmucuje-li se bratr tvůj pro pokrm, již nejednáš podle lásky' (v. 15).

Podobně výroky svatého Pavla v listu ke Kolosským nejsou namířeny proti židokřesťanům, ale proti tamním bludařům, v nichž právem vidíme počátky budoucího gnosticismu. ‚Jestliže tedy jste s Kristem odumřeli prvopočátkům tohoto světa, proč ještě, jakoby-ste žili ve světě, necháváte si ukládat předpisy: Nesahej, ani neokoušej, ani se nedotýkej (toho), kteréžto věci jsou určeny samým užíváním ke zkáze'. (2, 20—22.) — Ani zde nejde nikterak o starozákonní předpisy, nýbrž o falešnou askesi — ἀφειδία σώματος (2, 23) —, kterou se bludaři honosili.

[1]) V uvedených knihách Das Apostelddekret a Die beiden Wege.

Ještě jasněji je patrno v prvním listu k Timotheovi, že svatý Pavel mluví výlučně o praktikách gnostických bludařů. Dí o nich: ‚Kteří brání se ženiti a přikazují se zdržovati pokrmů, které Bůh stvořil, aby jich s díkučiněním požívali věřící'. (1 Tim 4, 3.) O sektě Enkratitů, založené Tatiánem, žákem sv. Justina, víme, že zakazovala manželství, jakož i požívání masa a vína. Všecky tyto význačné známky nalézáme už na onom místě u sv. Pavla. Tedy ani v listu k Timotheovi nejedná se o předpisy Starého Zákona, ale o bludařské názory, jež nazývá sv. Pavel v témže listě (4, 1) ‚naukami ďábelskými'. —

Ještě méně lze proti apoštolskému dekretu uvádět slova samého Krista, jimiž hlásá, že mravní dokonalost záleží v čistotě duše a nikoli v plnění předpisů o pokrmech a levitických znečištěních. ‚Ne, co vchází do úst, poskvrňuje člověka, nýbrž co vychází z úst, to poskvrňuje člověka'. (Mt 15, 11.) Tato slova Kristova jsou namířena proti nesprávnému oceňování starozákonních předpisů u fariseů, kteří v jejich přesném zachovávání viděli ideál mravní dokonalosti. Výslovně však Kristus ani tehdy ani jindy předpisy ony neodstranil, nýbrž ponechal to, jak už dříve poukázáno, přirozenému vývoji své Církve. V době apoštolského sněmu dle slov svatého Jakuba (Skut ap 21, 20) všichni židokřesťané ony předpisy horlivě plnili: to by bylo nemožným, kdyby Kristus je byl úplně zavrhl. Nepříčí se proto Jakubovy klausule nikterak tehdejším názorům židokřesťanů a nepříčí se tudíž ani nauce Krista samého!

III.

Dle mínění převážné většiny exegetů starých i novějších[1]) svatý Pavel v listu ke Galatským (2, 1—10) mluví o událostech, které se sběhly na apoštolském sněmu, takže ona perikopa je parallelní s líčením 15. hlavy Skutků apoštolských. Protože svatý Pavel tam mluví jako očitý svědek a protože o jeho pravdomluvnosti nikdo — vyjma extrémní radikální holandské kritiky, jako jsou Loman,

[1]) O vzájemném poměru obou zpráv je celá literatura. Ze starých exegetů totožnost obou zpráv hájí Ireneus, Theodoretus a Jeronym, z novějších katolických učenců Cornely, Pölzl, Schäfer, Lagrange a hlavně Alfons Steinmann ve spise: Die Abfassung des Galaterbriefes. Münster 1906. — Nekatolíci jsou vesměs téměř téhož mínění: Baur, Zeller, Pfleiderer, Holtzmann, Weiss, Clemen atd. Jména jejich viz v Sieffert, Kommentar zum Galaterbrief, Göttingen 1899, str. 83.

Steek — se neodvažuje pochybovati, jest Gal 2, 1—10 cenným a důležitým pramenem, který historii apoštolského sněmu doplňuje a potvrzuje.

Stojíme tedy na straně většiny novozákonních učenců, když hájíme i my thesi: Gal 2, 1—10 pojednává o téže události jako Skutky ap 15., a obě zprávy, které se vzájemně doplňují, lze bez násilí textu uvésti ve shodu.

Dříve, než se pokusíme své tvrzení dokázat, uvedeme zprávu svatého Pavla v překladu.

1. Potom po čtrnácti letech opět jsem vystoupil do Jerusalema s Barnabášem, vzav s sebou i Tita. 2. Vystoupil jsem pak na základě zjevení a předložil jsem evangelium, které kážu mezi pohany, zvláště (κατ' ἰδίαν) pak těm, kteří zaujímali přední místo, zdali snad nadarmo neběžím nebo jsem neběžel. 3. Ale ani Titus, který byl se mnou a byl Řekem, nebyl donucen dáti se obřezati. 4. Ale pro vloudivší se falešné bratry, kteří se vplížili, aby vyzvěděli naši svobodu, kterou máme v Kristu Ježíši, aby nás podrobili v otroctví: 5. kterýmž jsme ani na chvíli neustoupili poddáním se, aby pravda evangelia zůstala u vás. 6. Od těch pak, kteří zaujímali přední místo, jakými někdy byli, na tom mi nezáleží; Bůh nehledí na osobu člověka — mně zajisté ti, kteří zaujímali přední místo, ničeho nadto neuložili (προσανέθεντο), 7. nýbrž naopak, když uviděli, že jsem pověřen evangeliem mezi neobřezanými, jako Petr mezi obřezanými, 8. (neboť ten, který pomáhal Petrovi při apoštolování mezi obřezanými, pomáhal i mně mezi pohany) 9. a když poznali milost, které se mi dostalo: Jakub, Kefas a Jan, kteří se zdáli býti sloupy, pravice dali mně a Barnabášovi ke společenství, abychom my mezi pohany (šli), oni pak mezi obřezané; 10. pouze abychom byli pamětlivi chudých, což také snažil jsem se učiniti.

Tato zpráva svatého Pavla je hned na počátku zajímava tím, že ve slovech ‚po čtrnácti letech' podává určitý chronologický údaj, kdy svatý Pavel onu cestu podnikl. Bylo to tři leta

po jeho obrácení — tak praví výslovně Gal 1, 18 — kdy Pavel navštívil Jerusalem, aby ‚viděl' Petra, t. j. aby navázal styky s ním jako s nejvyšší hlavou Církve, jakož i s ostatními apoštoly. Potom po čtrnácti letech opět vystoupil do Jerusalema, aby apoštolům předložil své evangelium. Událo-li se obrácení svatého Pavla, jak je pravděpodobno, roku 33 nebo 34, pak tedy, připočteme-li k tomu tři a čtrnáct, tedy celkem sedmnácte let, cesta, o níž je řeč Gal 1, 1, spadá do roku 50 nebo 51. Datum toto odpovídá velmi dobře době, kdy dle Skutků ap se konal apoštolský sněm. Jak Skutky ap vypravují, přišel svatý Pavel do Jerusalema poprve jako křesťan, aby se seznámil s apoštoly a byl přijat do jejich kruhu. (Skut ap 9, 26.) Tato cesta, jak všichni přiznávají, jest jistě totožnou s onou zmíněnou v Gal 1, 18, která připadá asi do roku 36—37. Čtrnácte let zbývajících do roku 50—51, tvoří přiměřenou časovou dobu, ani příliš krátkou, ani dlouhou, abychom v ni mohli vměstnat všechny další události, jak je líčí Skutky ap až do apoštolského sněmu: Pobyt Pavlův v Tarsu, jeho činnost v Antiochii a jeho první apoštolskou cestu. Již tato shoda a soulad v chronologii nasvědčuje tomu, že na obou místech, Skut ap 15 a Gal 1, 1 jedná se o jednu a tutéž událost.

Podnětem cesty k apoštolskému sněmu byly dle Skutků ap spory, které v Antiochii vyvolali judaisté, protivníci Pavlovi. Proto obec antiochijská se rozhodla vyslati do Jerusalema Pavla s průvodci, aby apoštolé spornou věc zásadně rozhodli. A jaký je podnět cesty Pavlovy dle listu ke Galatským? Pavel chce předložit apoštolům své evangelium, které káže mezi pohany. (2, 2.) Evangeliem zde rozumí především onu nauku, kterou jeho protivníci popírali, že totiž pohané, obrátí-li se, nejsou povinni ani se dáti obřezati, ani ostatní Zákon plniti. Apoštolům chce předložiti toto ‚evangelium' nikoli proto, jakoby sám o něm pochyboval a chtěl si teprve zjednat jistotu, že jeho učení je správné a v souhlase s naukou ostatních apoštolů. Svatý Pavel měl své ‚evangelium' ze zjevení samého Krista (Gal 1, 12) a byl o něm tak skalopevně přesvědčen, že mohl prohlásit: ‚Ale i kdybych já nebo anděl s nebe hlásal vám jako evangelium něco proti tomu, co jsem hlásal vám, budiž proklet'. (Gal 1, 8.) Jen proto šel do Jerusalema předložit svou nauku apoštolům, aby oni ji schválili a tím odňali judaistům zdánlivý důvod, na který se tito stále odvolávali, že totiž apoštolové v Jerusalemě Zákon plní a tudíž nesouhlasí s učením, jaké hlásá Pavel! Užívaje svého oblíbe-

ného obrazu, vzatého ze závodů ve stadiu, dí Pavel, že šel do Jerusalema za tím účelem, ‚zdali snad nadarmo neběží nebo neběžel', t. j. aby jeho apoštolské dílo, kterému v minulosti věnoval a také nyní stále věnuje všecky své síly, nebylo nadarmo. Kdyby se judaistům jejich podvratná práce podařila, tu by opravdu dílo Pavlovo, vybudované dlouholetou činností, bylo nadarmo a bez výsledku!

Jak vidět, podnět a účel jerusalemské cesty je v obou zprávách úplně týž, jen že v listu ke Gal svatý Pavel, což je ostatně přirozeno, klade větší důraz na svůj osobní zájem, aby apoštolská autorita spor o závaznost Zákona rozřešila, kdežto Lukáš jako klidný a objektivně vypravující historik dí, že to byl nejen zájem Pavlův, ale celé obce antiochijské, která Pavla s průvodci do Jerusalema poslala. —

Podobnou shodu nalezáme i v tom, jak Skutky ap a list ke Gal charakterisují protivníky Pavlovy. Skutky ap dí o judaistech, kteří vyvolali spory v Antiochii, a proti nimž bylo Pavlovi bojovat v Jerusalemě, že jednali bez vědomí a schválení apoštolů (‚jimž jsme toho nepřikázali'), že činnost jejich byla podvratná a zhoubná, neboť ‚znepokojovali a mátli' duše věřících (15, 24) a tím zdárný rozvoj církve v Antiochii uváděli v nebezpečí. Zdali tato charakteristika nehodí se úplně na ony judaisty, k vůli nimž svatý Pavel byl nucen dle listu ke Gal jíti do Jerusalema a s nimiž se střetl před apoštoly? Nazývá je tam ‚falešnými bratry, kteří se vplížili, aby vyzvěděli svobodu, kterou máme v Kristu Ježíši, aby nás podrobili v otroctví (zákona)'. (Gal 2, 4.) Byli sice tito protivníci křesťany a tedy bratry, ale tohoto krásného starokřesťanského názvu si nezasluhovali, protože jednali proti křesťanské lásce: byli to bratří falešní! A jako vyzvědači vnikají do nepřátelského tábora nebo do cizí země a vše tam vypátrají, aby toho potom užili proti těm, kteří je, ničeho zlého netušíce, přijali mezi sebe, tak i oni falešní bratří přišli mezi křesťany v Antiochii předstírajíce nejlepší úmysly a horlivost o spásu duší, ač ve skutečnosti byli vedeni jiným úmyslem: zlákati věřící, obrácené z pohanství pode jho zákona Mojžíšova a tím přispěti k uskutečnění svojich nacionálních židovských ideálů. Obojí protivníci Pavlovi, jak ve Skutcích ap, tak v listu ke Gal jsou jedni a titíž lidé.

Dle Skutků ap byly v Jerusalemě konány celkem schůze tři. Nejdůležitější byla schůze druhá, na níž apoštolé sami, bez účasti

ostatních věřících spornou věc projednali a rozhodli. Schůze ona byla pohnutá a bouřlivá, jak naznačuje sv. Lukáš slovy, že tam vznikla ‚nemalá rozprava' či diskuse. (15, 7.) Také sv. Pavel v listu ke Gal jasně rozlišuje dvojí schůzi, první a druhou, když praví, že ‚své evangelium předložil zvláště — κατ' ἰδίαν — těm, kteří zaujímali přední místo', t. j. apoštolům. Celý odstavec Gal 2, 2—10 zachycuje dojmy Pavlovy z této druhé rozhodující schůze a z diskuse, kterou měl při ní se svými protivníky. Nemáme zde úplného a podrobného vylíčení této schůze, ale jen letmo nahozené vzpomínky. Nebylo také třeba události jerusalemské křesťanům galatským obšírně líčit, neboť je už z ústního vypravování Pavlova (Skut ap 15, 41 a 16, 6) asi znali, a svatý Pavel chce jim je pouze uvésti na paměť. Než i z kusých slov Pavlových jest jasno, že s p o r n á v ě c, o kterou tehdy šlo v Jerusalemě, byla táž, jak ji udávají Skutky ap. Jednalo se dle nich (15, 5) o to, zda je pro pohanokřesťany nutno k dosažení spásy, aby se dali obřezati a zachovávali Mojžíšův zákon. Hlavně jednalo se o obřízku, která byla zevnějším znamením vyvoleného národa a která už v sobě obsahovala závazek plnit celý Zákon dle slov svatého Pavla: ‚Dosvědčuji opět každému člověku, který se dá obřezati, že je povinen celý zákon plniti'. (Gal 5, 3.) V listu ke Gal svatý Pavel nedefinuje sice přesně sporného předmětu, ale nemůže býti pochyby, že se rovněž jednalo o obřízku a povinnost plniti Zákon. To bylo právě ono ‚evangelium', které předložil apoštolům, že totiž pohanokřesťané nemohou býti nuceni k plnění Zákona a tím méně k obřízce. Z Pavlových slov: ‚A l e a n i T i t u s, k t e r ý b y l s e m n o u a b y l Ř e k e m, n e b y l d o n u c e n d á t i s e o b ř e z a t i' vidíme, že spor o obřízku v Jerusalemě nevedl se pouze theoreticky, ale že judaisté vystoupili s požadavkem, aby Titus, průvodce Pavlův a rozený pohan, byl obřezán. Svatý Pavel, který byl odhodlán uhájit ‚pravdu evangelia' za každou cenu, ‚neustoupil ani na chvíli poddáním se' a nedopustil, aby Titus byl obřezán. Připustil na své druhé cestě sice, aby Timotheus, v jehož žilách proudila po matce židovská krev, byl k vůli židům obřezán (Sk ap 16, 3). V Jerusalemě však, když se jednalo o obřezání Tita, nepovolil a povolit nemohl, ačkoliv obřízka sama v sobě byla věcí indifferentní. Šlo tehdy o zásadu, neboť judaisté v obřezání Titově by byli viděli své vítězství a porážku Pavlovu a byli by měli nový agitační prostředek pro šíření svých názorů! (P. d.)

Posudky.

E. Bougaud, Ježíš Kristus. Důkaz jeho božství. Přeložil Ant. Melka. Nákl. Československé akciové tiskárny, Praha 1927. S. 72, 7·50 K.

Pěkně upravený spisek podává vyňatek ze starší, ale dosud oblíbené apologie Bougaudovy, a sice důkaz božství Kristova. Byl už před lety vydán ve „Vzdělávací knihovně katolické“, nyní vychází v 2. vydání v „Populárně vzdělávací knihovně“, redigované Dr. A. Fuchsem.

V desíti krátkých kapitolách neodchyluje se Bougaud od obvyklého postupu, v jakém se podávají důkazy božství Kristova v rukojetích základní bohovědy: mluví nejdříve o mravním charakteru Kristově, o jeho všemohoucnosti, jevící se zázraky, o jeho božském sebevědomí, o jeho svatosti atd. Tyto pravdy však autor nedokazuje rozumově, nýbrž hledí je umělecky — a umělcem spisovatel opravdu je! — vykreslit a předložit, a tak působit spíše na čtenářův cit a srdce, nežli na jeho rozum. Ve skvělém a duchaplném podání zdá se, že následuje vzoru Bossuetova, kterého také často se zálibou cituje. Nepouští se do vyvracení všelikých nepřátelských názorů. Vroucí a překypující sloh, nadšení a obdiv pro božskou velebnost Kristovu, spojený s upřímnou zbožností: to jsou prostředky, jimiž chce Bougaud čtenáře strhnout a uchvátit. Podání jeho proto působí často spíše dojmem kázání nebo rozjímání. V plynném a pěkném překladu Melkově čte se spisek velmi příjemně a jistě může mnoho dobrého způsobit. *T. H.*

Giovanni Papini, Život Kristův. Přeložil Jar. Skalický. 3. vydání. Nakl. L. Kuncíř, Praha 1928. S. 420, 30 K.

Že Papiniho Život Kristův vychází v třetím vydání, jest jistě pro knihu, obsahem čistě náboženskou, dobrým znamením. A Papiniho kniha si této obliby plným právem zasluhuje.

Mezi různými a četnými Životy Krista má Papiniho spis své zvláštní místo, které spisovatel v předmluvě objasňuje a odůvodňuje. Papini sám stal se z nevěrce věřícím, a to upřímným věřícím. Vznešená osoba Kristova zaujala jeho umělecký cit svojí božskou krásou a velebou. Chce získat nevěřící intelligenci znova pro křesťanství, a nejlepší prostředek k tomu vidí v tom, aby v ní vzbudil zájem pro Krista a pro jeho život. Uznává, že nedostižným ideálem života Kristova jsou naše evangelia, ale chce je ‚na pomoc zbloudilým znova přeložit‘ do moderního způsobu myšlení a vyjadřování. Kniha dle slov autorových je ‚psána laikem pro laiky, kteří nejsou, nebo jsou sotva na oko křesťany‘.

Tento úkol, který si pisatel vytkl, vysvětluje originální ráz tohoto vylíčení Kristova života. Kristův život je tu podán v řadě obrazů, které bychom mohli nazvat také meditacemi, ovšem meditacemi určenými pro moderního člověka. Autor chce život Kristův

učinit zajímavým dle současného vkusu: zajímavým v nadpisech, zajímavým ve slohu a zajímavým v podání. Každá stať je uceleným a umělecky propracovaným obrazem pro sebe, obrazem, v němž je vykreslena nějaká idea z učení Kristova nebo událost z jeho života. Autor v úvodě mluví s jistým pohrdáním o vědeckých dílech, pojednávajících o životě Kristově, ale z celého jeho líčení je patrno, že moderní literaturu o životě Kristově dobře zná a ovládá, i když jí necituje a s ní nepolemisuje. Snaha po zajímavosti a snad i jeho básnické nadšení pro Krista zavedlo jej tu a tam trochu daleko, na př. při výkladu ‚neodpírání zlému', kde se jeví úplným tolstojovcem, ač jinak s dogmatického hlediska sotva mu lze co vytýkati.

Autor jest umělcem, a sice umělcem italským, románským. Odtud jeho záliba v nádherných obrazech, zvučných frásích, překvapujících protikladech. Leckdy se autor pohybuje na samé hranici bombastu. Více prostoty a více citu by se naší slovanské povaze lépe zamlouvalo. Než přes to Život Kristův jako dílo umělecké i jako kniha náboženská je nanejvýše pozoruhodný. Přejeme knize co nejhojnějšího rozšíření mezi naší intelligencí. *T. H.*

Prof. Valerij Pogorělov, Iz nabljudenij v oblasti drevne-slavjanskoj literatury. III. Opyt izučenija teksta Savvinoj knigi. „Sborník filosofické fakulty university Komenského v Bratislavě". Ročník V., č. 46 (1). 1927. Str. 120.

Tak zv. Savvina kniha jest jeden z nejstarších rukopisů církevněslovanské písemnosti, který dosud všemi učenci, zabývavšími se touto památkou, pokládán byl za dílo XI. století. Ale prof. Pogorělov maje na zřeteli četné opravy ve formách slov, oddělené věty a pod., vysvětluje, že: 1. tyto opravy byly udělány samým písařem, t. j. že Sav. kniha jest autograf opravovatele, a 2. že opravovatel při své práci užíval hlaholského originálu, při čemž „opravoval v největší shodě se zvláštnostmi bulharského jazyka a literatury doby bulh. cara Simeona". Proto že je Sav. kniha rukopis, psaný nějakým z literárních činitelů Simeonovské doby, když vůbec byla podniknuta oprava textu svatých knih, přeložených sv. Methodějem a Cyrillem, t. j. Sav. kniha pochází ze stol. X. Zajímavo jest, že některé grafické zvláštnosti písma Sav. knihy jsou starší než písmo ruských rukopisů z XI. stol. a jsou svědectvím přechodu od glagolice k cyrillice, t. j. také doby X. století.

Kniha prof. Pogorělova nejenom rozřešuje otázky o datu jedné z nejdůležitějších památek staré písemnosti slovanské, ale má význam i methodologický, jako zdařilý doklad moderního jazykového bádání. Celá řada případných poznámek, zdařilá přirovnání, důležité úsudky a poznámky, — všechny způsoby, jichž užívá autor, činí jeho práci zajímavou nejen pro odborníky, ale vzdělaného čtenáře vůbec, který by se chtěl seznámiti s moderními způsoby bádání v staré literatuře slovanské. *Sergij Vilinskij.*

Nikolaj Durnovo, Vvedenie v istoriju russkogo jazyka. Čast I: istočniki. „Spisy filosofické fakulty Masarykovy university v Brně“, č. 20. Brno 1927. Str. XXXII + 266 a 4 mapy.

Skoro současně s touto knihou bývalého professora saratovské university N. Durnova byl vydán 32. svazek „Izvěstij otd. r. jaz. i slov. Akademie věd SSSR“„ kde nacházíme kritický článek A. Seliščeva o knize téhož p. Durnova: „Očerk istorii russkogo jazyka“, M., 1924. Článek p. Seliščeva má význam především proto, že ukazuje na závislost knihy Durnovovy a vůbec jeho vědeckých názorů na kursech historie ruského jazyka A. Šachmatova; nějaké odchylky nejsou důležité; největší rozdíl mezi Durnovem a Šachmatovem vidí Seliščev v tom, že práce Durnovova liší se „těžkým, nevýrazným vypravováním, nestálostí ve výkladech, nedostatkem pozornosti při užívání jazykových faktů a úplným zapomenutím na čtenáře“. Přidati lze k tomu dlouhou řadu zcela slabých nebo dokonce i chybných theorií p. Durnova, četné chyby v různých důležitých případech a j. Přede 2—3 lety prof. G. Iljinskij ve „Slavii“ (ročník IV., 1925—6, str. 393—4) rovněž nepříznivě se o práci D. vyslovil.

Posudku p. Seliščeva bylo třeba vzpomenouti, jelikož „Úvod“ Durnovův jest pouhým rozšířeným výkladem úvodní části „Očerků“, a proto většina výtek p. Seliščeva může býti opakována, když soudíme o „Úvodu“ (na př. všecko, co se týká svědectví Konstantina Porfyrogenneta a pod.).

„Úvod“ se skládá ze čtyř kapitol: 1. písemné památky, 2. dnešní ruské dialekty, 3. ruské prvky v cizích (neslovanských) jazycích, 4. svědectví cizinců o ruském jazyku.

Nového p. Durnovo ve své knize nepodává nic: všecko, co praví, už je dávno známo každému, kdo se aspoň trochu zabýval dějinami ruského jazyka. Vždyť i Šachmatov i Sobolevskij i Budde ve svých kursech řekli o pramenech dějin ruského jazyka totéž, co p. Durnovo. Zdálo by se, že — není-li tato kniha vědeckou prací, — může míti význam jako pouhá universitní příručka. Ale příručka musí především odpovídati základním paedagogickým požadavkům, čehož tu není. Jaký na př. účel má dlouhý seznam starých ruských manuskriptů (str. 32—62), když jest neúplný a nahodilý? Nač dlouhý (str. XVIII—XXXI) „seznam pramenů“ autorových, když mezi těmi prameny jsou mnohé, nemající skoro žádných vztahů k dějinám jazyka? Jaká je to příručka, když k ní autor musel dodati dlouhý seznam (str. 211—238) oprav, doplňků a poznámek?

Všecko to ospravedlňuje výtku p. Seliščeva, že p. Durnovo vůbec nedává pozor na svého čtenáře, zapomíná na něho. Nepoměrně dlouhá práce p. Durnova svědčí pouze o tom, že mu nejvíce záleží na různých drobnostech, maličkostech. Dějiny jazyka pojímá jenom jako úzké, mluvnické studium: srovnávání slov, studování pravopisu, odchylek pravopisu, výslovnosti. A znovu nutno uznati spra-

vedlivou výtku p. Seliščeva: p. Durnovo „nic nemluví o vlastních nositelích řeči, o osudech kulturně-historického a socialního života a o tom, jak tento život se odrážel v životě jazyka. Při takovém poměru k jazyku není možno nakreslit celý obraz historie jeho". Pro p. Durnova jazyk není faktor duchovního života, nýbrž pouze soubor písmen nebo zvuků, a v tom je rozdíl mezi ním a Šachmatovem i Sobolevským: tento nedostatek je na ujmu práci N. Durnova. *Sergij Vilinskij.*

* * *

Jan Karník, Závětří. Verše. Vydala Družina literární a umělecká v Olomouci 1928. S. 97.

Pátá básnická knížka Karníkova doplňuje pěkně předposlední jeho sbírku „Večery u krbu". Je myšlenkově stejně zralá a hutná, výrazově jadrná a sytá, naplněná zdravým duchem i jakýmsi intimním kouzlem rodinného krbu, kde v závětří nalézá básník chvíle posvátného klidu, vykoupeného občasnými údery těžkých životních bolestí. Nadto jsou prozlaceny tyto chvíle novými rodinnými radostmi dědečka, jenž může zpívati „rýmy" malému vnuku. Ale i když „středem světa stal se Venoušek", rád se vrací básník ve vzpomínkách k jiným milým bytostem, s nimiž jej poutaly přátelské svazky nebo s nimiž se setkal někdy na svých duchovních cestách. Teď na vrcholu života vzpomíná jich s láskou, ale bez sentimentality. I když navštěvuje mrtvé na hřbitově, když vyvolává svéráznou postavu otce hospodáře nebo umělce Jana Štursy, když zpívá romanci o soudu nad duší školmistra Jakuba Jana Ryby neb o náhlé smrti rychtáře na poli — vždy jsou tato duchovní setkání s mrtvými takovými sousedskými besedami u krbu, kde se vážný hovor nevyhýbá ani zdravému horáckému humoru a kde bolestný osten smrti je stále zmírňován důvěrou v milosrdenství boží, pevnou vírou v další život a v konečné shledání i vyrovnání pozemských protiv. Stesk, který se přece časem mihne duší, nedovede nikdy docela vzíti básníku jeho slunný životní optimismus. Neleká se smrti, ale také jí nevolá: jest si vědom, že nezoral dosud celé líchy Pánem přikázané, že nestihl dosud svézti poslední žatvu. Ba zdá se mu, že snad „vězí ještě síla v pěsti jak v žár polední", a proto prosí:

Dopřej vlídně sil i času,
dnů mých Vladaři,
až bych snopek zralých klasů
složil k oltáři!

„Závětří" jest takovým snopkem zralých klasů čisté poesie, ale doufáme pevně, že ne posledním!

Anna Maria Tilschová, Zlá tma. Povídky 1918—1927. Praha 1928. S. 176.

Soubor 15 povídek, psaných jakoby na okraji velkých románů „Stará rodina“, „Dědicové“, „Hříšnice“ a „Haldy“. Spisovatelka kreslí tu svým známým způsobem trochu impresionistickým, trochu naturalistickým sytě náladové, často velmi odstíněné obrazy z dnešní společnosti, po případě zachycuje jen letmo jednotlivé výjevy a episody, jak byla jejich svědkem ve vlaku nebo na ulici. Jako v románech zajímá ji i zde především rozklad rodiny, a to stejně měšťácké z Prahy jako proletářské z Ostravska. „Zlou tmou“ nazvala případně úvodní a nejdelší povídku, líčící takovou hroznou domácnost slabošského malíře, kde se tři ženské do krve sváří za stálých křiků a hádek. Ani jinde nešetří spis. žen, nezatajuje jejich chyb, ba často se s jakousi zálibou dotýká i temných jejich sklonů, projevujících se zvláště v pozdějším věku a vedoucích je tu ke zločinům, tu k trapně směšným situacím (Urousaná, Zlá, Perle, K neodtržení). V této oblasti úpadkových povah a rodin pohybuje se nejbezpečněji, podobně jako tam, kde její hrdinové a zvláště hrdinky trpí osamocením, zklamáním a nesdílností. Oproti nim skoro zaniká takové „Prosté srdce“ ubohé rumunské stařenky, jež jede s vlňákem a peřinami do Ameriky hospodařit synovi opuštěnému nehodnou ženou, nebo „Obět“ matky, jež zrovna drtí syna-studenta svou bezmeznou dobrotou. Proto také celek těchto dobře životu odpozorovaných a se značnou uměleckou kulturou podaných obrazů působí na čtenáře neradostně. Opravdu — zlá tma!

Jiří Mařánek, Kouzelný deštník. Groteskní romanetto. Praha 1928. S. 91.

Přede dvěma lety vzbudil Mařánek pozornost tragikomickým románkem „Utrpení pětihřanného Boba“, kde vylíčil nešťastné osudy a útrapy hranatého člověka uprostřed normálně rostlých lidí. Byla to velká groteska podaná filmovou formou a ironickým slohem, kde však hodně vadila jakási umělkovanost a schválnost. „Kouzelný deštník“ jest po této stránce již mnohem dokonalejší. Je to příběh několika mladých lidí, jak je vychovala dnešní společnost. Jeden čtenář Mardenových knih o síle vůle a tajemství úspěchu je slaboch neschopný činu a dříč zkomírající stále v podřízeném postavení. Druhý zase je úplný lenoch, hloupý člověk bez cíle a energie, jenž dochází úspěchu a bohatství docela nahodile zásluhou jakéhosi starého zděděného deštníku — vlastně lidské pověrčivosti, nezměrně hloupé a chytře vykořisťované třetím hrdinou tohoto příběhu, obratným a prohnaným světoběžníkem Fredem. Autor dovedl vtipně zparodovat honbu vyšší americké i evropské společnosti po zázračných talismanech, jež prý přinášejí štěstí, stejně jako vysmát se knižním lidem, kteří studují americké praktické filosofy, ale jsou bezradni, jakmile překročí práh domu a jsou postaveni do skutečného života. Vítězí na konec takoví Fredové, kteří dovedou obratně využíti každé situace a těžiti znamenitě, bez skrupulí, z hlouposti a slabosti druhých. V úvodě a také v jedné scéně zafilosofoval si spis. o zá-

pase Osudu s Vůlí, naznačil také výsledek, ale z příběhu samého — podaného opět zkratkovým, úsečným stylem, s kapitolami rozdělenými skoro pravidelně jako ve filmu podle hlavních jednajících osob — si čtenář v této otázce mnoho nevybere. Snaha o bezprostřední slohovou výraznost vede často k obrazům, jako jsou na př. Zčervenal jako pečené sele, Rozplácl se ve vagoně jako kobliha a pod.

Jaroslav Jan Paulík, Arizona. Román. Praha 1928. S. 163.

Mladý spisovatel debutoval asi před rokem sbírkou feuilletonických obrázků z pražského předměstí, ze Žižkova a Vinohrad, jež pro „pardálské" a všelijaké jiné záliby některých vrstev obyvatelských pojmenoval „Zadní Indii". Zrovna tak metaforický jest název jeho prvního románu „Arizona", čerpaného z téhož prostředí a z nejnovější doby, kdy jisté živly pražské zachvátila — po sokolství, skautství, kopané atd. — nová vášeň: byly zakládány kluby „trampů", kteří podnikali divoké noční výpravy do okolních lesů, tam tábořili přes neděli a snažili se napodobiti stejnojmenné americké hrdiny románové jak oděvem, tak všemi společenskými nezpůsoby, hrubou řečí, hýřením, pitkami i loupežením a násilnostmi, aby se pak ve dne objevili zase v normální lidské podobě za pulty obchodů, v kancelářích, ano i — ve školních lavicích. Román líčí právě jednu takovou výpravu, kdy po násilnostech trampů musilo zasáhnouti četnictvo a kdy jeden z duševních vůdců zaplatil své dobrodružné touhy životem. Toť celý chudičký děj, odehrávající se na malebném, často velmi suggestivně vykresleném pozadí lesů i různých pražských koutů. Je to vše jako hra a sen, hra někdy až operetní se zálety vdaných žen, které mluví s trampy při nočním ohni o francouzských dekadentech a naturalistech i o Ciceronovi, se svody cikánek, pro něž professor chemie leze v noci do kurníku krást slepice a básníci improvisují nejmodernější náladové verše. A z této operetní hry pokouší se spis. udělati tragedii tím, že se snaží podložiti celému trampskému „hnutí" jakýsi hlubší smysl. Vidí v trampech „zatvrzelé romantiky", kteří mají jednu ctnost — „prudký oheň života v srdci, bez kterého by svět nežil, protože by netvořil dynamiku elementárního pohybu, samoúčelného a nezbytného" (109). A jejich vůdci, jenž potom padá, klade do úst vyznání: „Opovrhoval jsem životem, ale žil jsem směle, a to v mých očích dodávalo životu ne-li smyslu, tedy aspoň jisté oprávněnosti a půvabu. My, romantikové, nahradili jsme si ethiku jakousi divokou esthetikou, a jedné věci v životě přikládáme velkou cenu: stylu"... (130). Pro tento životní „styl" dává také spis. zabitého vůdce hned po skonu pochovati v lese... Nový sport může se tedy radovat, že nalezl tak záhy básníka, jistě nadaného, jenž vidí krásu v divoké esthetice všelijakých poblázněných trampských amaterů, oddávajících se z dlouhé chvíle loupežení a neřestem. *M*

Rozhled

Náboženský.

Spolek šíření víry měl v uplynulém roce příjmů 46.380.000 lir, asi o 5 mil. víc než rok před tím. Italie poskytla víc o 59%, Belgie o 56, Kanada o 51, Německo o 32%; skoro polovice onoho obnosu sešla se arci ze Spoj. Států severoamerických, z Italie přes 5 mil., z Francie bezmála 5 m., z Německa bezmála 2½ m., z Kanady přes 2 mil.

Jsou to zajisté značné obnosy, ale vzhledem k ohromným úkolům spolku, o nichž u nás sotva máme ponětí, daleko nedostatečné. Na přibližné srovnání budiž tu podáno několik zpráv o protestantských misiích (podle „Rivista dell' Unione missionaria del Clero"). Předeslati ovšem nutno, že mezi obojími misiemi jest nyní pozoruhodný rozdíl i s hlediska hmotného. Jako dříve u misií katolických (španělských, francouzských atd.) byly v popředí také zájmy státní, kolonisační a obchodní, a proto misie příslušnými činiteli, státními a obchodními, podporovány, což nyní z většiny odpadlo, tak jest u protestantských misií teď: Sev. Amerika, Anglie a ostatní protestantské moci mají nemalý zájem na pronikání do misijních zemí a proto je štědře podporují.

sp. — Roku 1815 dáno na protestantské misie asi 42.500 (franc.) franků, misionářů jejich, vesměs mužských bylo 175; škol neměly, jen 2 nemocnice vydržovaly.

Roku 1925 vynaloženo na ně 100 milionů fr. Je v nich činno 25.000 mužů, 6000 žen, nečítaje pomocných domorodců. Škol je 35.000, nemocnic 700, sirotčinců a útulen 500. Ještě v r. 1903 bylo činných misionářů jejich jen 15.000.

Různé misijní společnosti si mezi sebou příslušná území rozdělily, ale na zvláště důležité podniky, na př. vyšší školy přispívají společně, pořádají společné poradní a organisační sjezdy, upravují sbírky.

Hlavní pomůckou je dobře vyzbrojený tisk: ten stojí ohromné obnosy, ale také je pomáhá sbírati.

V jednotlivostech stojí za to poukázati na př. na Brasilii a vůbec Jižní Ameriku, kde do nedávna protestantismus nebyl valně rozšířen. Na několika zvláště tomuto úkolu věnovaných sjezdech tohoto století v Sev. Americe stanoveny tyto směrnice: šetřiti národních citů obyvatelstva (románského), nepoužívati názvu ‚protestant', nýbrž ‚evangelík', prohlašovati vždy protestantismus za jedno jednolité náboženství, zdůrazňovati, že protestantismus (podle známé, ovšem mylné doktriny) je základem blahobytu i národního povznesení, působiti hlavně tiskem na mládež. Takto se v katolické Brasilii počet protestant. obcí v období 1916—26 zdvojnásobil; mají 40 svých časopisů a novin a mohou ještě podporovati protestantismus v jiných zemích. Že četné politické bouře

v Jižní Americe nejsou bez souvislosti s agitací severoamerickou, je známo (Mexiko a j.).

V Číně na zač. 19. stol. protestantů skoro ještě nebylo, ke konci jeho bylo jich tam na 80.000 a 1913 již 235.000. (O nynějšku v Číně srv., co tu sděleno na str. 115).

V Indii bylo r. 1911 protestantů 904.000 (vedle 1,900.000 katolíků), nyní jest jich přes 1,900.000 (vedle 2,900.000 k.) —

Peníze a číslice ovšem ještě nejsou všecko. Sami protestanté smýšlející nábožensky si netají, že veliké ony jejich úspěchy zevnější daleko nejsou úměrny ani ohromným jejich obětem a ještě méně vlastnímu misijnímu účelu: získati duše Kristu. Konec konců kromě zevnější civilisace, o niž i protestanté mají ovšem ohromné zásluhy, jsou výsledky nábožensky skrovné. Roztříštěností svou v tolik sekt a odporem proti katolictví poškozují vlastní práci o vštípení ducha Kristova: čím těsnější budou styky tamních protestantismu získaných duší, tím spíše vyjde na jevo nemožnost, aby ve všem tom sektařství byl Kristus, podle apoštolského slova nerozdělený, a následkem bude indifferentismus moderního světa západního, jemuž ovšem jen jedno a jednotné katolictví může přinésti duchovní obnovu.

*

Rumunsko.

K dřívějším zprávám, jež poměry katolictví v tomto státě líčily dosti temně, dlužno dodati, co k nim poznamenává domácí svědek, kan. Dr. Nik. Brinzen (Lugoi), v „Kath. Kirchenztg". Podle něho Rumunsko není státem náboženství nepřátelským. Ačkoliv jeho státníci jsou také ze západní školy, která chce postátniti školu a odloučiti stát od církve, a nad to vyrostli v pravoslaví, tedy v nepřátelství vůči katolictví, nechávají v starém (do nedávna misijním) Rumunsku katolické soukromé školy, které jsou u Rumunů velmi oblíbeny a tak navštěvovány, že na př. letos v červnu sotva již jim zbylo volných míst na příští školní rok.

V území přivtělené m přejal stát katolíky se všemi závazky dřívějších vlád. Pozemkovou úpravou tu sice biskupské statky ztenčeny, kapitolní a seminární vyvlastněny, což ovšem se stanoviska vlastnického jest protiprávní, avšak státní rozpočet dává všem postiženým přiměřené platy, a jmenovitě kongrua, stejná u katolíků jako u pravoslavných, je tu snad lepší nežli v jiných nových státech. O dosavadním církevním majetku podotýká Brinzen, že „církev svým velikým majetkem nedocilovala vždycky svých účelů." Jako jinde!

Školství v nových územích sice postátněno, ale nestalo se beznáboženským: náboženská výuka i náboženské úkony jsou závazné, soukromé konfesijní školy mohou za určitých podmínek nabýti práva veřejnosti. Není tedy zabráněno, aby se podnikalo, k čemu církev školním výchovem směřuje.

Hlavní úkol katolictví (obojího, řeckého i římského) v tomto státě jest: použíti všech možností, které stát, velikou většinou pravoslavný, dává, aby se náboženské vědomí prohloubilo a upevnilo; lepší život katolíků bude nejlepším prostředkem unie. —

Možno, že pisatel, aby škarohlídstvím nenarazil a neztížil beztak nesnadné situace rozštěpené katolické menšiny, líčí ji poněkud příznivěji než jaká skutečně jest. V čem mu nutno dáti za pravdu, jest — kromě uvedených akt — především to, že odsuzuje líné a neplodné kverulantství, ne nepodobné zdejšímu o bývalých poměrech. Docela správně podotýká, že nemožno čekati od (pravoslavné) vlády, aby katolictvu neb dokonce unii nějak zvlášť napomáhala: toť úkol vlastního přičinění (obojích) katolíků, především činitelů církevních — ti ať konají svou povinost, jak mohou.

Druhá věc, na niž upozorňuje, jest, že mnohé stížnosti na nepříznivé poměry vycházejí z řevnivosti národnostní: přepjatý nacionalismus i zde zeslabuje katolické šiky a překáží zdárnému spolupůsobení.

Velikým úspěchem katolíků jest, že z chystaného zákona o náboženských vyznáních propadl ve sněmovně § 45, jenž katolickou církev a její ústavy neuznával za právní podmět, z čehož by bylo následovalo, že na př. odpadem obcí by také církevní majetek byl pro katolíky býval ztracen. (Konkordát by ostatně jistě nebyl toho § uznal, ale jednání by se tím bylo zas jen protáhlo). Přestupy zákonem tím usnadněné nejsou sice bez nebezpečí pro katolické menšiny, avšak mohou jim také prospěti, zase pod onou podmínkou, budou-li katolíci a církevníci konati svou povinnost.

*

Z Jerusalema.

Ještě jednu opravu dlužno z uvedeného týdeníku zaznamenati. Po letnicích se opět rozšířila skoro již stereotypní zpráva o srážce katolických a pravoslavných mnichů v t. ř. coenaculum (večeřadle Páně). P. Dunkel píše tedy o tom z Jerusalema:

V 5. stol. vystavěna nad večeřadlem (na Sioně) krásná basilika, která však 641 od Peršanů pobořena. Zač. 14. stol. zakoupil neapolský král Robert za 32.0000 dukátů toto místo pro františkány a královna Sanzia vystavěla jim tam klášter. Na jednom místě u rozsáhlé stavby časem předpokládán hrob krále Davida, mohamedány uctívaného mezi největšími proroky. Ti zač. 15. stol. proto františkány znepokojovali a posléze vyhnali. Na několik let se mohli františkáni tam vrátiti, ale 1552 byli ze Sionu vypuzeni docela. Později se jim dovolilo na Zelený Čtvrtek a o letnicích navštíviti s průvodem večeřadlo a tam vykonati společnou pobožnost; čteno přísl. evangelium a vykonány krátké modlitby.

Když ve válce Jerusalem obsazen Angličany, františkáni se pokusili o to, aby zase oné svatyně nabyli. P. Dunkel praví, že na neštěstí spjata věc s politikou — „man wandte sich an den

König von Italien", aby jako dědic krále neapolského se jí ujal. Vláda jeho jednala se sultánem, který 1919 králi večeřadlo postoupil. Tajné ujednání se však rozhlásilo, a anglická vláda, správkyně Palestiny, činila námitky se stanoviska mohamedánů, kteří se věci rádi chopili, místnosti vyčistili a pokryli koberci, hlavní prostor zahradili mříží a pro návštěvy křesťanů nechali jen jakousi předsíň.

Letos o velkonocích navštívil Jerusalem italský korunní princ. Když chtěl vstoupiti s průvodem do večeřadla, šejkové žádali, aby všichni návštěvníci buďto se zuli neb obuli obvyklé přezůvky. Po dlouhém vyjednávání o tuto novotu dovolili konečně princi s jediným průvodčím františkánem do mešity vstoupiti. Dotud obvyklému procesí ani katolickému ani pravoslavnému však toho již nedovolili.

Proti tomuto porušení dávného práva, pocházejícímu prý ze štvaní protestantského, podali františkáni u anglické správy protest.

*

Japonsko.

1549 přistál sv. František Xav. v Kagošima, a odtud šířilo se katolictví velmi slibně. Ale 1587 vydán prvý zákaz, 5. února 1597 ukřižováno 26 katolíků na (nezjištěné dosud) hoře u Nagasaki a 1638, kdy říše cizincům uzavřena, zničeny zbytky katolictví jednak popravami, jednak vynucenými odpady; jen Hollanďanům ponechán na umělém ostrůvku u Nagasaki omezený obchod — i ti však byli donuceni pošlapati kříž.

Mnozí obyvatelé zůstali víře uvnitř věrni, křest udělován tajně osobami na to ustanovenými, učení katolické s modlitbami jakž takž pěstováno. 1858 otevřeny tři přístavy zase cizím obchodním lodím, ale misionáři nemohli v zemi nic pořídit. 1859 přihlásil se jednomu ruskému archimandritovi z admirálské družiny vida na jeho prsou kříž také svým křížkem pod šaty skrytým domorodec a svěřil se mu, že je z těch Japonců, kteří si křesťanskou víru zachovali. Rusové člověka toho vzali s sebou, ale upozornění jeho pobídlo misionáře, již nově přijížděli, aby po těch zbytcích katolíků pátrali dále. 1865 posvěcen kostelík u Nagasaki a za týden po tom, 17. března, přihlásilo se v něm asi 12—15 domorodců P. Petitjeanovi, klečícímu před oltářem, „že jejich srdce jest jako jeho"; byli z Urakami, kde prý skoro všichni mají takové srdce. Vláda na tyto a jiné katolíky upozorněna, pronásledovala je znova, až r. 1873 pronásledování zastaveno. Nepodařilo se však dosud všech těch tajných katolíků získati. Snad asi 10.000 jich — zovou se hanare, t. j. jako odštěpenci, žije dále po svém: zevně chovají se jako budhisté, v skrytě uctívají Boha, Marii, udělují si — arci se zkomolenou formou — křest, postí se, světí neděli a zpívaji katolické písně, jen že po něčem upadají do pohanství.

Japonsko má (1927) 87.581 katolíků, nejvíce potomků oněch tajných vyznavačů své víry; nově obrácených jest málo, neboť

jsou tu bezmála tytéž překážky jako u našich novopohanů, praví benediktin Dr. T. Ohm, jenž poměry japonské osobně seznal a popsal. Diecese Nagasaki, jež dostala vloni domorodého biskupa (Hayasaki), má sama 52.625 katolíků; město Nagasaki mělo 1925 189.071 obyvatel, několik katolických kostelů a i jinak prozrazuje přítomnost četných katolíků, arciť namnoze chudobných, což Ohm přičítá dřívějším pronásledováním.

*

K a p u c í n i
slavili 3. čce 400letí svého původu. Matteo da Bascio (Bassi, † 1552) obnovoval v řádě františkánském, rozděleném již 1517 v observanty (františkány) a konventuály (minority), přísnější kázeň zvláště co do prostého způsobu života i bohoslužby; jeho stoupenci měli nositi (nepěstěné) vousy a dlouhou kapuci (věci to ovšem pramálo důležité, ale tehdy zajímající), po níž později nazýváni kapucíny (m. pův. „františkáni-eremité“). 3. čce 1528 Klemens VII přičiněním Ludovica da Fossombrone jako žadatele vydal breve „Religionis zelus“, jímž reformní směr uznán, ale zůstaven pod pravomocí generála konventuálů. Pozoruhodno jest, že i Klemens VII ještě zdůrazňoval poustevnický ráz jeho, kdežto časem se rozšířil po celém světě jako řád činný v duchovní správě. Teprve 1619 Pavel V jej osamostatnil. Nyní je v jeho čele minister generalis Melchior de Benisa, protektorem je kard. Granito di Belmonte.

*

M. J a n H u s.
Vědecká práce poslední dobou vykázala mu náležité, proti dřívějšku hodně skromnější místo v dějinách české slovesnosti. A také v dějinách české osvěty vůbec. Nábožensky není ani svým ctitelům ničím, pokud na něm co kladného; ze záporu nelze žíti — leda plytkému, parasitickému liberalismu. Národní demokracie, dědička bývalého mladočešství, tu a tam ještě Husovi zapálí svíčičku „jako mučeníku svobodného rozumu a svobodného svědomí lidstva“. Pozor, prosím, na ty nesmysly: svobodný rozum, svobodné svědomí! „Pro český národ nebyl nikdy Hus kacířem a rebelantem, nýbrž obětí justiční vraždy“ — takovou hloupost přednáší brněnský orgán zcela vážně svému obecenstvu ještě k letošímu 6. čci. A církev římská prý „si netroufá říci nic jiného než tollerari (!) posse.“ Politika tedy, duchaprázdná a nepoctivá politika liberalismu potřebuje takových „symbolů boje za pravdu“.

Nastává soumrak, neodvratný soumrak. Prozrazují to již obranné prostředky, jichž se husovci chápou.

Vědecký a umělecký.

N á b o ž e n s k é š í l e n s t v í bývá chybně posuzováno zhusta i tam, kde se právě nezamýšlí tohoto kormutlivého úkazu zneužíti proti náboženství. Chyba bývá prostě v tom, že s e z a m ě ň u j e n á s l e d e k s p ř í č i n o u.

Šílenství vzniká z různých příčin tělesných i duševných, z chorob nezaviněných, ale často také hříchem zaviněných, z chorobných vloh a náchylností, příliš snadno přístupných a poddajných k nepříznivým dojmům a zažitkům. Chorobný směr cítění a usuzování, jenž propuká v šílenství, z n e t v o ř u j e p a k i n á b o ž e n s k é p ř e d s t a v y a p o m y s l y, z čehož povstává zdání, jakoby ony byly vlastním obsahem a tedy původem šílenství, kdežto jsou to jen p r ů v o d n í jeho projevy. Kolik duší již již propadajících zoufalství právě náboženství zachránilo a k zdravému životu zase pozvedlo, nedovedeme ani z daleka určiti! Nejeden patholog a psychiatr proto radí, aby v případech šílenstvím hrozících se místo rýpání do náboženství raději pěstovala rozumná, prostá nábožnost, jakožto více méně jistá, i když ne vždycky, ze všech okolností neklamná záruka duševného zdraví.

Čím to však, že se mezi takovými případy vyskytuje poměrně tak často právě šílenství náboženské? Prostě tím, že duše lidská jest přirozeně náboženská, kterážto vloha se výchovem více méně rozvíjí a určuje. V živelném hnutí, jímž jest šílenství, nemocný vybavuje si nejspíše a nejvíce, co jej kdy nejmocněji zabavovalo, co bylo nebo ještě jest jaksi jeho nejvlastnějším, nejvniternějším živlem, a přimyká se úže k těmto pomyslům, které nynější chorobný směr jeho obrazivosti, jak podotčeno, znetvořuje, jednostranně stupňuje a upřílišuje, tak že jej zaujmou docela a činí už nepřístupným opačnému přesvědčování — jako u kterýchkoliv jiných t. ř. utkvělých vidin, fixních ideí. Duševní choroby z pravidla protrhávají škrabošku denního života, odklízejí v tom onom směru jím vštípené závady samorostlého vyžívání, v našem případě náboženské touhy, která pak se ovšem projevuje v nesprávné, znetvořené podobě, odhodivši i „závady“ nauky správné, ač-li tato zde vůbec byla.

Psychoanalyse Freudova a jiných jednostranně, a proto nesprávně při poruchách zdůrazňuje jen stránku erotickou, jež jest vůbec oblíbenou oblastí bádání židovského. Psychoanalyse správná prohlédá i k jiným původním složkám rozvíjejícího se života, hlavně k složce náboženské, která byť i nebyla vždy prosta prvků erotických — vždyť i ty jsou přirozené —, jest pro lidský život nejvýznamnější a i pro aetiologii nepravidelností všeho pozoru hodna. Při životních rozporech nebývá bez viny právě ani nevěrecká věda!

Mutatis mutandis podobně souditi jest o t. ř. n a b o ž e n s k é m f a n a t i s m u. Pokud je to nadšení v citech a ráznost v projevech,

sluší on náboženství docela dobře, ba bylo by ho lidem nábožensky smýšlejícím přáti co nejvíce, zvláště té ráznosti. Ale přestal by býti náboženským, jakmile by se zásadám náboženským vzpříčil.

Nejnovější příkladeček nalezají noviny ve vraždě zvoleného, ještě neúřadujícího mexického presidenta Obregona, který — mimochodem řečeno — tolik vražd má na svědomí a sotva by se byl rozpakoval vražditi dále jako Calles. Ale i kdyby bylo zjištěno, že vrah jednal v rozhořčení nad zvířeckým pronásledováním katolíků v Mexiku, — což pokud víme zjištěno není —, pohnutka vraždy, tedy fanatismus jeho by náboženským už nebyl, jakkoli pochopitelné by bylo jeho rozhořčení a odhodlání. Ani vůči tyranům není soukromé, nezákonné zabití dovoleno. V žalmu 124. se praví, že nenechá Pán [či podle jiného čtení: nechá] hole hříšníků nad osudem spravedlivých, aby nevztáhli spravedliví k nepravosti rukou svých.

*

Ochrana před zločinci

en gros & en détail, v politice i v soukromí, se stává tím pochybnější, čím méně se dbá sebeobrany v jakýchkoli přiměřených způsobech, obranné svépomoci, a to hlavně praeventivní, profylaktické!

Fašisté v Italii prohlásili, že nebudou dělati četníky těm, kteří v bezmezném servilismu naproti červené demagogii jsou z velké části odpovědni za nynější poměry.

V určitém případě (kurfušerství) prohlásil jeden vídenský soudce (Dr. Vaníček se jmenuje): Soud není povolán, aby chránil lidskou hloupost!

Vzdělání, vzdělání! Ale jaké? Kolik vzdělaných zločinců je, a kolik těch právě největších zločinů padá na jejich vrub!

*

hd. — Ohlas zločinců.

Otisky prstů jsou spolehlivou pomůckou nejenom na vypátrání zločinců — ač-li „nepracovali“ v rukavicích, ale i na zjišťování osob vůbec, na př. v pasech. V Americe nyní pomáhá policii fonograf, pokud zachycuje hlasy zločinců, arci ne při „práci“, nýbrž ve společnosti, tedy lidí podezřelých. Policejní archivy tedy budou míti vedle snímků prstů plotny zločineckých hlasů.

*

hd. — Krevní zkouška

provádívá se nyní u soudů na zjištění pochybného otcovství. Jak se provádí, jest ovšem moderní, ale myšlenka sama je stará aspoň 700 roků. Byla totiž už tehdy prováděna ke zjištění pochybného příbuzenstva u Číňanů a Japonců. V r. 1247 vydáno bylo v Číně čtyrsvazkové dílo, které podávalo návod, jak vyšetřovati

a objasňovati nepravdivá obvinění, a už v tomto díle jest řeč o krevní zkoušce. Také ve čtrnáctém století později byla vydána v Číně i v Japonsku díla, obírající se předměty spadajícími do oboru soudního lékařství, a v těchto dílech také byla probírána krevní zkouška. Ba ve východní Asii byla krevní zkouška pokládána za tak neomylnou, že jí bylo užíváno i na tělech zemřelých, když se mělo dokázati, že někdo jest potomkem jistého zemřelého. Že zkoušky ty nezaručovaly přesnosti dnešní, možno se ovšem domysliti.

*

hd. — Malomocenství.

Hrozná tato nemoc, o níž nejčastěji slyšíme z Bible (lepra, podle Sušilova překladu prokaza, elephantiasis Graecorum), jest nyní v našich krajinách velmi řídká. Na východě byla a jest posud velmi častá. Ve starém Egyptě byla už 1500 roků př. Kristem P. známa, a Mojžíš vydal o ní velmi přísné předpisy, aby před ní zachránil lidi zdravé. V pozdějších stoletích bylo malomocenství i v Evropě hodně rozšířeno. V středověku zřizovali pro malomocné zvláštní nemocnice, a nazývali je leproserie; dosud zachoval se v některých německých městech název Leprosenhaus. Králové Pipin a Karel Veliký vydali zákony o sňatcích lidí, stižených malomocenstvím, a prohlásili lepru za překážku manželství a za důvod rozluky manželství. Nejvíce bylo malomocenství v Evropě rozšířeno ve třináctém století. Byl to zajisté následek výprav křížáckých. Ode 200 let jest lepra omezena v Evropě na jednotlivé krajiny, na př. baltické ruské krajiny, Norsko, Španělsko. Ve střední Evropě se objevují zřídka případy nemoci sem zavlečené.

Nyní jsou na celém světě asi tři miliony malomocných. Z těch jest jich asi 7754 opatřeno v katolických leproseriích. Nejznámějším milosrdným samaritánem, který se věnoval úplně malomocným a s nimi také zahynul, byl katolický misionář P. Damian na ostrově Molokai v Tichém oceaně.

Při léčení malomocenství jest velmi malá naděje na vyléčení. Jako nejlepší prostředek proti této hrozné nemoci jmenuje se olej, který na východě jmenují Chaulmugra. Je to olej, vytlačený ze semen východo-indické rostliny Gynocardia odorata. V indické arcidiecesi Werapoly vyrábí jej katolická missijní společnost a vyšetřuje také jeho účinky; dodává všem katolickým missiím na celém světě tento jinak drahý olej za polovici obyčejné prodejní ceny.

*

Intelligentní zvířata

se občas pro sensaci lehkověrných lidí vyskytnou a zase zapadnou, bez dědictví, bez tradice. Tak zapadl z novějších těchto geniů v. Ostenův „Der kluge Hans“, kůň, jenž počítal, násobil, ano

i odmocňoval, totiž klepal kopytem — podle pokynů a posunků cvičitelových! —, tak zapadá i podobně nadaný pes Lol pí. Moekelové. Vikt. Neumann totiž, aby jej vyzkoušel, navštívil jej se známým, jejž mu hodně hlasitě představil: to je Ferdinand a tiše dodal: Lotmar. Pí. Moekelové pak zase prozradil, že ten pán se jmenuje Lotmar. Potom Lol zkoušen a klepal — nikoli Ferdinand, jak byl zřetelně slyšel od N—a, nýbrž Lotmar, jak jej zatím byla naučila paní. Tedy ze psí intelligence zase nic! Ale ovšem v obojím případě, konském i psím, div dressury! Škoda jen, že tolik učeneckého důvtipu a tolik černě vyplýtváno na rozpravy o této konské a psí intelligenci!

*

m. — Německá kultura u nás.

Nedávno po 3 dny přednášel v Praze známý vídeňský publicista a satirik Karel Kraus, vydavatel časopisu Die Fackel a autor velké tragedie ze světové války „Die letzten Tage der Menschheit". České obecenstvo chovalo se k těmto přednáškám zcela netečně, třebas jinak se obyčejně předstihuje v okázalém pohostinství všelijakých cizinců. Jan Münzer, který se obírá obšírněji osobností Krausovou v Topičově „Lit. světě", vidí v tomto zjevu také uměle prý rozšiřovanou mezeru a „blokádu německého ducha" a upozorňuje při tom na skutečnost, se kterou prý se dosud mnozí mezi Čechy nemohou smířiti: že totiž náš poměr k německé kultuře jest neupřímný.

Češi, ukazuje autor na příkladech, vědomě pomíjeli téměř všecko kulturní dění v sousedním Německu, úzkostlivě uhýbali před každým výkonem německého ducha, jenž by nutil k doznání, že ne všechno, co z tohoto ducha vzniká, je zavržitelné a škodlivé. Každý, kdo nechtěl býti dán v klatbu jako zradce národní věci, musil veřejně vyznávat své pohrdání německou kulturou — a zatím bylo veřejným tajemstvím, že přes toto zevnější podceňování je náš kulturní život organicky stále ovlivňován kulturou německou, zvl. ve výtvarném umění, v architektuře, ve filosofii a v divadelnictví. V poslední době ukázal to znovu nejnápadněji Haškův Švejk: jeho vlastní slávu u nás založila v podstatě skutečnost, že byl aprobován německou lit. kritikou a provozován berlínským divadlem. Potaji uznává německý vliv na nás každý — kromě několika nepolepšitelných, jimž Vilém II na věky zůstane argumentem proti nesmrtelnosti genia Goetheova...

Zdá se, že tento pisatelův stesk přichází trochu pozdě. Dnes se již i zcela veřejně navazují styky mezi kulturními organisacemi českými a německými, na divadlech provozují se německé hry, z nichž některé by byly před válkou vypískány, a zvláště hojně uvádějí se k nám v překladech díla německých básníků i romanopisců, klassických i moderních, jež byla dříve opomíjena nejen z důvodů nacionálních, ale i proto, že zájemci hleděli si je přečísti

raději v originále. Pravda ovšem jest, že dosti často právě ten, kdo nejvíce deklamoval o bojkotu německé kulury, sám se napájel z jejích pramenů.

*

hd. — Slovník jazyka anglického.

V posledních dnech měsíce dubna 1928 byl anglickému králi slavnostně odevzdán poslední svazek velkého anglického slovnika, jenž obsahuje veškeren poklad anglického jazyka, od prvopočátků anglické řeči až po naše dny. Obrovský tento slovník, o němž bylo pracováno přes 70 roků, má dvanáct mohutných svazků, přes 15 tisíc stran o 46.464 sloupcích a obsahuje 418.825 slov s téměř dvěma miliony dokladů z celé literatury.

Slovník čerpá z mluvy lidové i z básníků, všímá sobě poměrů mezi nářečími a mluvou spisovnou, zachycuje zvláštnosti staroanglických balad lidových, zaznamenává obohacení anglické řeči od slavných dramatiků, z nichž nejslavnějším jest Shakespeare, ale uvádí také nově utvořené odborné výrazy, kterých vyžaduje nejmodernější mohutný rozmach vědy, umění, průmyslu a techniky. Tak ku př. písmeno C, kterým začíná 29.295 slov, vyplňuje jeden celý svazek. Ještě objemnější jest písmeno S, které zabírá se 57.428 slovy celkem 2408 stran.

Poslední svazek, který byl právě slavnostně anglickému králi odevzdán, obsahuje jenom druhou polovici písmene W. Nejmenší objem v náslovích anglických má písmeno X, kterým začíná jenom 286 slov. O obšírnosti slovníku svědčí okolnost, že ku př. sloveso put — značící „postaviti, položiti", které má mnoho významů, vyplňuje samo 52 sloupců. Ke korrektuře a tisku slov, začínajících slabikou „co", bylo potřebí dvou roků.

O slovníku pracovalo asi 1300 učenců. Útraty spojené s vydáním slovníka páčí se asi na 250.000 liber št., to by bylo tak asi 40 milionů našich korun. Většina tohoto obnosu byla sehnána veřejnými sbírkami.

Pro francouzskou řeč jest nejvyšší autoritou veliký francouzský slovník, který začala vydávati francouzská akademie v r. 1694, a který vyšel v r. 1878 v sedmém vydání. — Němci mají svůj veliký slovník, který začali vydávati bratří Jakub a Vilém Grimm 1852, a který měl obsahovati veškero bohatství německého jazyka až po Goetheho. Byl rozpočten na 15 svazků. — Polákům vydal Samuel Bogumil Linde podobný slovník jazyka polského v šesti svazcích v létech 1807 až 1814. — A konečně nelze zapomenouti na náš slovník jazyka českého, který nám Josef Jungmann vydal v letech 1835 až 1839 jako plod své neúnavné třicetileté práce v pěti mohutných svazcích, a na zneuznávaný slovník Fr. Št. Kotta (s dodavky 7 sv. 1878 — 1893). Nový slovník český chystá Č. Akademie.

Ovšem že při vší monumentálnosti, důkladnosti a vědeckosti ve-

likých slovníků nelze zapomínati, co řekl francouzský lexikograf Littré, totiž: Les travaux lexicographiques n'ont point de fin, čili že práce slovnikářské nemají nikdy konce, a Němec Meltzl: Lexikographische Werke mögen sie noch so grossartig angelegt sein, haben das Vorrecht, Lücken und Irrtümer aufweisen zu dürfen.

*

m. — Největší nakladatelství světa.

Jest jím dnešní státní ruské nakladatelství, jehož ředitel A. B. Chalatov, rozený Armen, účastnil se nedávno knižní výstavy německé „Pressa" v Kolíně n. R. Berlinský týdeník „Die lit. Welt" (č. 23.) uveřejňuje nyní rozmluvu, kterou měl jeho zpravodaj s ředitelem. Třebas nutno hleděti na ni střízlivě jako na všechny podobné projevy sovětových úředníků v cizině, jsou přece některé údaje zajímavy pro poznání nynějších literárních poměrů v Rusku.

Chalatov tvrdí, že státní nakladatelství vydalo za poslední rok neméně než — 100.000 milionů knih, což činí asi 60% všech knih a spisů, vycházejících v sovět. Rusku. Vedle toho v jednotlivých sovětových republikách organisačně samostatná nakladatelství státní vydávají spisy pro své zvláštní potřeby ve 100 neruských jazycích a dialektech, jimiž se mluví v sov. Unii. Největší část (60%) státním nakladatelstvím vydávaných spisů připadá na školní knihy, dalších 20% na literaturu vědeckou a populárně vědeckou, zvláště na spisy hospodářské, zbývajících 20%, tedy 20 milionů svazků, na belletrii.

V belletristické literatuře zaujímají první místo velcí ruští spisovatelé 19. stol., ale vedle nich jeví prý se silný zájem také o cizí klassiky — tak právě nyní vyšla ve velkém nákladě laciná lidová vydání spisů Shakespearových, Goethových a Schillerových. Ředitel však přiznal, že od té doby, co pominula bouřlivá doba revoluční, vzrostla také v Rusku spotřeba literárně bezcenné zábavné literatury a státní nakladatelství je prý nuceno se přizpůsobovati a vyhovovati poptávce.

Náklad jednotlivých děl dosahuje někdy značné výše přes sto tisíc výtisků. Je tomu zvláště u některých přitažlivých románů, jako byl na př. Gladkovův román „Cement". Na ruskou sovětovou encyklopedii, rozpočtenou na 150(?) svazků, přihlásilo se přes 70.000 subskribentů. Souborné vydání spisů K. Marxa mělo dokonce 130.000 odběratelů. Při tom zdůrazňuje ředitel Ch. — každému asi napadne takové podezření —, že nedávají nic zdarma. Ani státu ne. Celý podnik jest veden čistě obchodnicky. I propagační literatura musí býti od státu nebo stranických organisací placena. Stejně je tomu se školními knihami, které školní správa od st. nakl. kupuje, aby je dávala zdarma nemajetnému obyvatelstvu.

St. nakladatelství má 4 velké tiskárny: dvě v Moskvě a dvě

v Leningradě. Vydává také asi 100 časopisů, z nich asi 70 vědeckých a populárně vzdělávacích. Soukromá nakladatelství jsou prý podřadného významu. Jest jich asi 100 a specialisují se většinou na vydávání překladů cizozemských knih, hlavně belletrie. Z moderních cizích spisovatelů jsou dnes nejčastěji překládáni J. London, Upton Sinclair a B. Kellermann. Překlady vydávají se dosud bez autorského honoráře — v Rusku není ještě ochrany práv cizích spisovatelů. Ředitel uznal, že tento pohoršlivý stav musí býti brzy změněn a Rusko musí se připojiti k mezinárodní konvenci. Zatím prý se postaral aspoň o to, aby se tytéž věci nevydávaly současně od různých nakladatelů, jak se často stávalo: bylo ustanoveno zákonitě, že každý překlad musí býti nejdříve úředně oznámen.

Ředitel Ch. nemluvil ovšem o tom, jak toto sestátnění vydavatelské činnosti přispívá ke zpolitisování ruské literatury, jež beztak již předstihuje všechny podobné příklady v dějinách písemnictví. Mladý ruský spisovatel O. Brik napsal nedávno, že vzniká zvláštní druh takových autorů, kteří než něco napíší, pobíhají po různých kontrolních instancích: běhají do úřadu tisku, do hlavní správy literatury, k redaktorům, k sekretářům, k jednotlivým soudruhům, kteří vědí „co a jak“, a teprve, když dostanou všechny možné informace, sesmolí něco prostředně průměrného, „stoprocentního“. Získali thema a hlavně jistotu, že jejich kniha bude vydána státním nakladatelstvím . . .

*

KNIHOPIS.

U. Padovani, Vincenze Gioberti ed il Cattolicismo. Vita e Pensiero, Milano. S. 522, 35 l.

A. Saudreau, La piété à travers les âges. Téqui, Paris 1927. S. 702, 18 fr.

O. Schilling, Christl. Staatslehre u Politik. Volksverein, M. Gladbach 1927. S. 178, 3·60 M.

Mich. Sobeski, Z pogranicza sztuki i filosofji. Fiszer, Poznaň. S. 268.

St. Starzyński, Współczesny ustrój prawno-politiczny Polski i innych państw słowiańskich. Jakubowski, Lwów 1928. S. 288.

P. Tischleder, Staatsgewalt u. Gewissen. Carolus-Druck., Frankfurt a/M. 1927. S. 256, 5 M.

L. Urbano, Einstein y S. Tomás. Ciencia Tomista. Madrid 1927. S. 240.

F. Wagner, der Sittlichkeitsbegriff in d. antiken Ethik. Aschendorff, Münster 1928. S. 191, 7·95 M.

A. M. Weiß, Der Geist d. Christentums. Nazareth, Basel 1927. S. 201, 4 M.

Dr. J. B. Walz, Die Fürbitte der Heiligen. Herder, Freiburg 1927, S. 184, 6 M.

Kaz. Wójcicki, Walka na Parnasie i o Parnas. Materiały i opracowania do dziejów pozytywismu polskiego. Gebethner, Warszawa. Sv. I, s. 234.

St. Zankow, Das orthodoxe Christentum des Ostens. Sein Wesen u. seine gegenwärtige Gestalt. Furche, Berlin. S. 146, 6 M.

J. Zellinger, Bad u. Bäder in d. altchristlichen Kirche. Hueber, München 1928. S. 142, 4·50 M.

Tad. Zieliński, Sofokles i jeho twórczość tragiczna. Krak. Spółka wyd. 1928. S. 493.

Vychovatelský.

Učitelské sjezdy

pokud jde o učitelstvo „pokrokové", mimo požadavek rozluky státu a školy od církve (církví) rokovaly hlavně o otázkách organisačních.

Co do onoho požadavku, jehož není daleko ani strana národně-demokratická a ani tuze strana agrární, aspoň ve svém vedení, plave se docela v proudě socialistickém, tak jako u jiných „státotvorných" stran, na př. legionářské. Potud je zde „jednotná fronta", i není zatím naděje, že by chystané školské reformy, jež podle všeho se budou týkati jen formalií, vnesly do našeho školství lepšího ducha výchovného. Zdá se, že tu není ani lidí, kteří by o to chtěli a mohli pracovati — sjezdy, schůze, resoluce a komise pouhými slovy toho nespraví.

Co do učitelské organisace, která jinak, až na tento požadavek, jest hodně nejednotná, usneseno v Brně vytvořiti „Svaz slovanského učitelstva" a „Federaci organisací učitelstva národních škol všech národností v ČSR". Byl zde, jelikož jest výstava, z Jugoslavie jeden a z Polska také jeden zástupce, ale mluvili zástupci politických stran, i komunistů, na doklad, že škola jest politicum.

*

Měšťanská škola.

Ve sporu, co s ní, bylo by záhodno především vyšetřiti, jak a za jakým účelem vznikla, i bylo by pak snadnější rozhodnouti, že vedle nynější obecné neboli národní školy, řádně vybudované, a vedle odborných škol pro živnostenský dorost, je zbytečná a že docela nezaslouží býti tak favorisována, jak jest.

*

Pracovní škola.

V dějinách školství vzpomíná se nyní uznaleji Ferd. Kindermanna (1740—1801), posléze biskupa litoměřického, jehož reformní činnost v Čechách mnoho ku zvelebení školství přispěla. Jsa přesvědčen, že obecná škola nevyhovuje požadavkům v ni kladeným ani svému účelu, nenavádí-li mládeže k pracovitosti, zavedl již 1773 školu průmyslovou, v níž by učení literní vhodně se doplňovalo návodem k práci tělesné, podle místních poměrů. V krajích tkalcovských na př., kde hlavně působil, stál na tom, aby děti, i hoši, se učili přísti, šíti, zašívati; pak následovala práce polní, zahradní, dokonce i hedvábnická, včelařská, domácká (vaření atd.) Nechuť rodičů ke škole, v níž prý děti čas jen prozahálejí, byla tím namnoze zlomena. V této snaze navykati děti práci vedlo Kindermanna prý také vědomí, že „nejpracovitější (die arbeitsamsten u. industriösesten) lidé jsou poměrně také nejmravnější" (die besten moralischen Menschen). V jeho pracovních třídách se při

práci vypravovalo, zpívalo; psaní a počítání věnovala se zvláštní péče. Alex. v. Helfert školám těmto také přičítá (1860), že Čechy v průmyslové statistice tak vynikají a v mnohých odvětvích průmyslu nad ostatní země předčí. Kindermannovým přičiněním se stalo, že církevní hodnostáři a po nich šlechta a města věnovali víc než dotud na školství; pražský arcibiskup na př. sám dal 40.000 zlatých na stavbu a výbavu škol, kapitola a kláštery podobně. Veřejné zkoušky budily zájem obyvatelstva.

*

m. — Návrh nového českého katechismu.

Před časem přinesla Hlídka (1926, 434—435) zprávu o novém jednotném katechismu německém: vypracoval jej podle zásad biskupských porad jesuita Theod. Mönnichs, biskupové schválili jej r. 1924 pro celé Německo a r. 1925 začali také všude zaváděti. Nečekali tedy na léta již oznamovaný jednotný „římský“ či „světový“ katechismus, kdežto u nás pohrůžka jím zarazila před několika lety skoro všechny opravné snahy a tím více pokusy o vytvoření nového katechismového díla jako zbytečné a marné.

Teprve v posledních letech, když již anarchie v otázce nábož. učebnic a nespokojenost všech svědomitých katechetů dostupovala vrcholu, počalo se zase jednati aspoň o úpravě starého rakouského katechismu, a to obvyklou již u nás cestou: komisemi, anketami, články v novinách atd. — cestou, jež pro různost názorů a zdlouhavé jednání ani teď nevedla k cíli, ale způsobila leckde jen rozladění, nechut ku práci a novou stagnaci. Nakonec se zdá, že všechno uvázlo na mrtvém bodě, neboť z toho, co přišlo na veřejnost, jest vidno, že takto „opravený“ katechismus neuspokojil by nikoho a jen by na celá desítiletí snad zabrzdil každou další úpravu.

V Německu biskupové zcela moudře pověřili touto prací jednoho odborníka, jenž podle jejich směrnic uplatnil ve svém díle všechny obecně uznané opravné zásady po stránce didaktické i methodické: zachoval otázky, ale snížil jejich počet více než o polovinu, ostatní podal jen volně; zdůraznil všude a zvl. v nauce o přikázaních především kladné a činné stránky nábož. pravd a mravních zásad a přihlížel konečně vždy k tomu, že katechismus má býti knihou školní, tedy věcně i jazykově přístupnou dětem.

Všechny tyto zásady uplatnil také Václ. Kubíček ve svém nejnovějším díle, jímž ke konci školního roku mile překvapil naši odbornou veřejnost. Dal mu název „Vybrané učivo středního katechismu“, chtěje tím asi zdůrazniti, že v celku navazuje na tradici a používá všeho, co je v dosavadním katechismu dobré po stránce věcné i stylistické, ostatní pak zjednodušuje a upravuje, nově rozčleňuje, přemísťuje i doplňuje. A v tom právě jest obrovská vlastní práce Kubíčkova, již dovede každý oceniti, jakmile pozorně srovná aspoň několik partií ze starého a nového

katechismu — ano, třebas toho autor sám nepřiznává otevřeně, nutno bez rozpaků říci, že jeho kniha není již jen „vybrané učivo“, nýbrž skutečně n o v ý k a t e c h i s m u s, vyrůstající mladě a svěže ze starých zdravých kořenů!

A není to snad jen obdoba nebo docela napodobení nového katechismu německého, třebas přirozeně v podstatě souhlasí s všeobecně také u nás uznanými jeho směrnicemi. Původní jest již Kubíčkovo rozčlenění látky ve větší počet menších učebných jednotek, čímž se stává celá kniha mnohem přehlednější a dětem přístupnější. Ještě více původnosti by se objevilo, kdyby tu bylo možno srovnávati stylisaci jednotlivých katechismových vět: zde právě je K. uznaným mistrem, jak ukázal již ve „Svatém učení“ a v „Katol. prvouce“; o znění základních vět „Kat. prvouky“ opírá se namnoze také znění pamětných vět nového katechismu, takže obě knihy tvoří nyní organický celek. Zmizely ovšem také těžké definice, předlouhé odpovědi i různé příliš abstraktní výrazy, zato v poznámkovém doprovodu poukázáno na množství věcí, jež ve starém katechismu neměly místa a na něž přece dnes děti v životě stále narážejí, nebo na něž mají býti včas upozorněny; jsou tu na vhodných místech na př. stručné výklady nebo poznámky o závěti, o hřbitově, spalování mrtvol, spiritismu a okkultismu, rozvodu a rozluce, o spolcích, apoštolátu sv. C. a M., missiích, duch. cvičeních, o četbě a rodinné knihovně, o bohoslužbách jinověrců, mši sv. z rozhlasu, o práci, svědomí, lásce k vlasti atd. Bohatstvím těchto poznámek, kde je vedle Písma hojně použito i našich lidových přísloví, písní a příkladů ze života, převyšuje jistě Kubíčkova kniha kterékoliv podobné dílo cizí.

O jednotlivostech možno ovšem různě souditi — autor sám předkládá zatím svou práci jako návrh k posouzení odborné veřejnosti a hlavně také povolaných „strážců na Sionu“. Nepřistoupil k ní na jejich vyzvání jako P. Mönnichs, ale z vlastního podnětu, poněvadž sám nejlépe poznal její naléhavou potřebu; ale bylo by opravdu škoda, kdyby snad proto bylo jeho dílo, zralé ovoce čtyřicetileté práce ve škole, od rozhodujících činitelů přehlíženo. Platí sice také o něm, co napsal předseda spolku německých katechetů Götzel o novém katechismu Mönnichsově: „Složiti katechismus, jenž by vyhověl všem přáním, není možno“ — ale dlužno také otevřeně přiznati, že katechismus v úpravě Kubíčkově jediný z posledních návrhů vyhovuje oprávněným, obecně uznaným požadavkům naší doby a vyrůstaje z dobrých starých základů jest plně života schopen.

Poněvadž pak svým rozdělením na 3 hlavní části se srovnává podstatně s německým, u našich Němců používaným katechismem, znamenalo by jeho zavedení do škol i žádoucí jistě sjednocení. nábož. učiva v našich diecesích, národnostně tak promíchaných. A při tom byl by přece knihou svým duchem i výrazem ryze českou!

Hospodářsko-socialní.

Z Palestiny.

Od polovice r. 1925 nastalý pokles hospodářský jeví se také v umenšeném přítoku lidí, peněz, v úbytku staveb a j. podniků. Vláda se snaží svým podnikáním umenšiti nezaměstnanost, jež ale přes to je značná. Zmizela by snad, kdyby došlo k větším podnikům, na př. k zamýšlené výstavbě přístavu v Haifě.

V r. 1926 bylo přistěhovalců ještě asi o 4500 víc než vystěhovalců, 1927 naopak bylo těchto již o 3000 víc. Zdá se, že sám zionismus pozbývá dřívějších nadějí a také podpor zvenčí.

Hlavní vývozní předmět, oranže, se letos hojně vydařil. Nejvíce ho jde do Anglie. Oranže z Jaffy prý náležejí k nejlepším na světě.

*

hd. — Dvě velké lokomotivy.

Podle novin převzala železniční správa na začátku května tohoto roku první novou parní rychlíkovou lokomotivu s tendrem, kterou jako dílo své konstrukce postavila firma Česko-moravská-Kolben-Daněk. Lokomotiva jest 15 m dlouhá, 4 a půl metru vysoká, a jest proto na našich drahách čs nejdelším a nejvyšším strojem. Hnací kola lokomotivy mají průměr 1624 mm, tedy asi výšku prostředního muže. Další objednané stroje tohoto druhu budou dodány ještě letos.

Mnichovská firma I. A. Maffei dodala pro anglickou kapskou kolonii v Jižní Africe lokomotivu, která jest největší a nejtěžší lokomotivou, jež vůbec kdy byla v Evropě postavena. Její délka, měřená mezi předními a zadními nárazníky, je 26·5 m, váha 1860 metráků, výhřevná plocha kotla, přístupná ohni a horkým plynům, obnáší 33 čtverečných metrů, rošt sám jest 5·5 čtverečných metrů veliký. Její průměrná rychlost dosahuje asi 85 km za hodinu.

Lokomotivy tohoto druhu budou jezditi z kapské kolonie do Natalu, a to po dráhách, které mají mnoho zákrutů, a kromě toho jsou tyto dráhy ještě úzkokolejné, ježto u nich světlá vzdálenost mezi kolejemi obnáší jenom 1067 mm, kdežto u našich normálně-kolejných drah jsou koleje vzdáleny od sebe asi 1435 mm. Němečtí strojní inženýři měli těžkou úlohu, když měli postaviti zdatnou lokomotivu rychlíkovou pro dráhu úzko-kolejnou, plnou zákrutů, probíhající krajinu hornatou. Ale překonali všechny překážky, a sestavili stroj, který utáhne okrouhle dvakrát tolik jako těžké lokomotivy německých říšských drah.

Zvláštností těchto lokomotiv jest, že hnací ústrojí není jen jedno a jako u našich obvyklých lokomotiv umístěno pod kotlem samým, nýbrž je dvojí: jedno před kotlem, druhé za kotlem. Stroj má totiž také dvojí tendr: zadní jako u našich strojů veze uhlí, a druhý před strojem, s vodou, a mezi předním tendrem a přední částí kotla jest jedno hnací ústrojí, a mezi zadní částí kotla a zadním tendrem jest

druhé ústrojí hnací. Tendry a hnací ústrojí nejsou spojena s kotlem pevně a nehybně, nýbrž volně a pohyblivě, aby lokomotiva mohla bezpečně projížděti silnými zákruty, v nichž by jinak vyskočila z kolejí.

V každém ústrojí hnacím jsou jako na obyčejných lokomotivách dva válce, v nichž běhají písty, které ojnicí uvádějí v pohyb tři páry hnacích kol, pevně spjatých silnou spojnicí. Pára se přivádí z kotla do válců hnacího ústrojí předního i zadního rourami, které při přechodu z kotla do ústrojí hnacího jsou ohebné, povolné, aby se při projíždění zákrutů poddaly. Krom toho má stroj ještě v předu i v zadu na třech osách tři páry nízkých koleček, tak zvaných běhounů, které běží po kolejích a pomáhají nésti ohromnou tíži celého stroje. K čištění roštu má topič zvláštní mechanické zařízení, které uvádí v činnost jednoduchou pákou. Jeho práce jest mu tím ulehčena, tak že může více podporovati strojníka při pozorování tratě a signálů.

Strojník, tedy dospělý muž, stojící na zemi vedle této lokomotivy, vypadá jako trpaslík, a ztrácí se úplně. A přece jest to duch tohoto malého, nepatrného člověka, který svou vůlí řídí tak ohromné těleso.

*

hd. — Létadlo a železnice.

Železnicím povstali dva nebezpeční soupeři, létadlo a automobil. Železnice jsou v nejedné nevýhodě proti těmto dvěma protivníkům, a pociťují už namnoze hodně citelně nemilé finanční následky tohoto soupeřství. Možná jediná, ale ovšem hodně závažná výhoda pro železnice jest okolnost, že doprava jak létadlem, tak také automobilem jest až posud hodně drahá, a zajisté ještě hodně dlouho drahou zůstane; od létadla nad to ještě odráží strach.

V Anglii zařídili opravdové dostihy mezi létadlem a železničním vlakem. Zvítězilo ovšem létadlo, které doletělo o dvacet minut dříve na určený cíl.

Jedním závodníkem bylo létadlo anglické státní letecké služby, které o desáté hodině před polednem opustilo s 21 cestujícími na palubě letiště v Croydonu u Londýna. V tutéž dobu vyrazil z nádraží Kings Cross druhý závodník, tak zvaný Flying Scotsman, Letící Škot, nejrychlejší vlak anglických dráh, který vzdálenost mezi Londýnem a Edinburghem ve Škotsku, obnášející 642 km, urazí bez zástavky okrouhle za osm hodin. Oběma závodníkům překážely stejnou měrou protivné větry a hustá mlha, ale přes to doletělo létadlo o dvacet minut dříve do Edinburghu než vlak. Ke všemu neštěstí letcové na létadle v boji s mlhou a s větry ztratili závodící vlak z obzoru, zmýlili se a pokládali nepravý vlak za Letícího Škota, a pustili se chybným směrem. Tím způsobem se létadlo opozdilo. Leč když konečně, ale ještě závčas, letcové vyslídili svého protivníka, plnou párou uhánějícího, pustili se za

ním, brzy ho dohonili, předhonili, a dospěli dvacet minut před ním k cíli.

Letící Škot jest i s lokomotivou dlouhý 700 anglických stop, neboli 213·5 m, má šest vozů osobních jen 1. a 3. třídy, dva jídelní vozy, jeden pro 1. a druhý pro 3. třídu, mezi nimiž jest vůz s kuchyní, která jest ovšem zařízena úplně elektricky. V jednom osobním voze jest zařízena místnost pro holiče a kadeřníky pro pány i pro dámy, a na konci vlaku jest vůz brzdicí, který jest všeobecně zaveden při anglických vlacích, v němž při tomto vlaku jsou ještě místnosti pro vlakový personál a pro reservní mužstvo strojnické.

Zvláštností tohoto vlaku je také tendr, který jest opatřen průchodem (korridorem). Jest fysicky nemožno, aby jeden strojník a jeden topič měl říditi vlak po celou značnou délku při šílené rychlosti asi 80 km za hodinu. Mužstvo při stroji se tedy střídá. Mužstvo prací na stroji vyčerpané odchází, a mužstvo svěží přichází na stroj průchodem v tendru. Stroj vydrží a vykoná práci, jež se po něm žádá při tomto vlaku; ale nikoli člověk. Průchod jest zařízen na pravé straně tendru, t. j. mezi zevní stěnou tendru a mezi nádržkou na uhlí a vodu. Až na konci tendru zahýbá průchod do prostřed tendru, aby se mohlo po můstku pohodlně přejíti do prvního vozu za tendrem. Tím že na pravé straně tendru jest prázdný průchod, jsou ovšem osy tendru nestejnoměrně zatíženy. Tato nestejnoměrnost zatížení os vyrovnává se tím způsobem, že pod průchodem jest nádržka s vodou, která obsahuje 1.127 litrů vody. Krom toho je tendr ještě vyšší, než by měl býti, aby mohl potřebné množství uhlí a vody vézti s sebou. Tendr obsahuje 90 metráků uhlí a 227 hl vody (kromě vody právě zmíněné). Ostatně si může stroj sám načerpati vody při jízdě, totiž z korýtek, která jsou umístěna mezi kolejemi, a obsahují vodu, jak to na některých anglických dráhách zavedeno.

*

hd. — Lodní turbíny, poháněné rtuťovými párami. Kterási petrolejářská společnost v Severní Americe rozhodla se opatřiti loď pro dopravu petroleje novou turbínou o 3 až 4 tisících koňských sil, a ku pohonu chce užíti páry nikoli z vody, nýbrž ze rtuti. Turbíny by hnaly elektrické stroje, které by pak teprv otáčely lodní šrouby. Pára ze rtuti má různé výhody proti páře z vody. Nepůsobí totiž tak ohromným tlakem jako vodní pára na stěny kotla, zmenšuje tedy nebezpečí výbuchu, otáčí také pomaleji turbínu, jest proto méně převodů, než pohyb se sdělí lodním šroubům, obsluha stroje a práce s tím spojená je snazší a pohodlnější. Leč věc má také svůj rub. Rtuť je totiž hodně drahá a jedovatá. Rtuťové páry nesmějí tedy naprosto unikati, aby neohrožovaly strojníků a topičů. Po desítiletých pokusech dospěli strojní inženýři s touto tur-

bínou tak daleko, že mohou býti spokojeni. Paliva se při ní spotřebuje asi tolik, jako při obyčejném motoru Dieselovu. Ku všeobecnému užívání se ovšem tato turbína nebude asi hoditi, poněvadž rtuti jest přece jenom málo na světě.

*

hd. — Úrazy v severo-americkém průmyslu. Přes veškero vychvalování severo-amerických poměrů, a přes veškeren pokrok ve všech oborech lidské práce vždycky se poukazuje na zarážející okolnost, že v severo-amerických podnicích průmyslových, v dolech, továrnách, na železnicích, atd. jest velice bídně postaráno o zdraví a život dělníků a zřízenců. Sociálního zákonodárství ve prospěch dělníků, jaké jest v Evropě zavedeno, Severní Amerika nemá a nezná. Tím také se vysvětluje veliký počet úrazů, které postihují dělníky v tamních podnicích. Tak ku př. bývá ročně v Severní Americe až 25.000 úrazů smrtelných, 700.000 úrazů, které mají za následek více nežli čtyrnedělní neschopnost ku práci, a alespoň 2,000.000 úrazů, po nichž jest dělník více než den neschopen práce. Podle rozumu a výpovědí lidí, zasvěcených do tamějších poměrů, bylo by lze vystříhati se největšího dílu těchto úrazů, kdyby bylo právě zákonitým způsobem postaráno o zdraví a bezpečnost dělníkovu. Všude, kde byla posud pracovní doba snížena ze 12 hodin na 10 nebo jako u nás až na 8 hodin, všude se následkem toho zmenšil také počet úrazů. V Severní Americe ovšem osmihodinové práce nemají, v Anglii také nikoli, ba v poslední době rozšiřovaly noviny zprávy z Anglie, dle nichž se prý osmihodinná práce hodí snad pro jiné země, avšk nikoli pro Anglii a pro její poměry.

Čas, který byl následkem úrazů pro dělníky v Americe ztracen, udává se počtem 296,000.000 dní. Práci, která tím způsobem také odpadla, mohl vykonati jeden milion dělníků, stále nezaměstnaných, když počítáme v roce 300 pracovních dní.

Velké ztráty trpí dělnictvo v Americe také bez potřeby chorobami a nemocemi. Podle statistiky z roku 1915 byl z 30 milionů průmyslových dělníků Severní Ameriky každý jednotlivec průměrně devět dní nemocen. Podle výpovědi prof. dra. Fishera, který tuto smutnou statistiku prozkoumal, dalo by se zabrániti aspoň 40% všech chorob, spojených s povoláním, jako jest ku př. tuberkulosa, otrava olovem atd., kdyby byli dělníci pravidelně vyšetřováni, a kdyby zde byla aspoň nějaká zdravotní opatření proti těmto zhoubných nemocem.

Leč v Severní Americe se honí všechno jenom za dolarem, zdraví a život dělníků se zdá býti věcí úplně bezcennou. A tato okolnost neslouží Severní Americe ke cti. Amerika může nám býti vzorem přičinlivosti, ale chorobný její mamonismus přes veškeru reklamu i u nás již bubnovanou budiž nám výstrahou.

Politický.

Finanční ministři v státech ne právě zazobaných cítívají nejlépe dobrodiní t. z. demokracie ve sněmovnách i v obyvatelstvu. Žádá se vše možné i nemožné a nelze-li vyhověti, jest ministr financí — neschopný. Můžeť ovšem demokracie, nebo i demagogie tato býti i v diktatuře, jak ukazuje Italie a její povážlivá stabilisace liry. Diktatura politických stran jako u nás není ovšem o nic prozíravější a méně nebezpečná: co několik let bludných — rudozelená koalice — hodlalo a pohříchu i provedlo, doba nynější koalice nezvrtla, jelikož nemůže. Nepomůže poukazovati na naši zahraniční bilanci — správně jí beztak ještě neznáme! —, nepomůže, ano škodí nákladné podnikání všeho druhu, když přece jenom životní drahota jest nepoměrná k příjmům veliké části obyvatelstva. V Mor. Ostravě napočítal kdosi milionářů 6000 (není-li to chyba tisku); kolik jest jich jinde — ale kolik jest kolem nich nedostatku, třeba se zakrývá rozmařilostí všeho druhu! Náš ministr financí odstoupil pro neshody s ochranářstvím agrární strany, které ovšem nejtěsněji souvisí s cenami životních potřeb. I když není všem sympathický, ani nenahraditelný, v této věci sympathie nezdají se kloniti ke straně přemocných agrárníků.

*

Rakousko.

Velikolepé vídenské hudební slavnosti na památku Frant. Schuberta (1797—1828), jehož krásnou mešní píseň („Deutsche Messe“) dosud i naši Němci tak rádi zpívají, mají ve světě odezvu, o níž velikán ten v říši tónů, jinak ale v životě chudáček, ani sníti nemohl: byla prý to demonstrace pro „anšlus“, jak naše noviny psávají — demonstrace ohromnou návštěvou Němců z říše i řečmi při slavnostech takto vyložitelná. Politika francouzská jest rozčilena, italská a malodohodová neméně. Státeček jen z cizí milosti živořící, socialisty při netečnosti druhých stran rozrýpaný, ocitá se právě teď o politických prázdninách v popředí středoevropských zájmů. Vláda jeho o anšlusu mlčí, vědouc, že ona ho ani provésti ani zameziti nemůže; Msgre Seipel, který s nemalými osobními obětmi vládní káru jakž takž drží pohromadě a posouvá, veřejně neříká, co si o tom myslí — pařížský „Temps“ (podle zprávy čs. novin) však píše, že agitace pro spojení Rakouska s Německem „zdá se býti podněcována v zájmu velké náboženské politiky vysokými katolickými vlivy.“ (??)

Co vlastně je? Nic jiného než t. z. státní sebeurčování národů, jež mírotvorci r. 1919 tak zdůraznili, ovšem ne pro své státy, ale pro jiné; neboť běda, kdyby Černochům v Americe napadlo necítiti se jedním národem s tamními Angličany neb Iry a žádati svůj stát — tu by ani deset Kelloggů nepomohlo! A v britském imperiu jak by smet!

HLÍDKA

Ruská duše a sjednocení církví.

Napsal Valerij Vilinskij. — Z ruského rukopisu přeložil A. Vrzal. (O.)

Na Rus přišlo křesťanství o devět století později než na Západě. Půda pro ně nebyla připravena, fakt přijetí křesťanství, jak dokazují novější bádání, byl do jisté míry nahodilým, a proto není divu, že nové náboženství nebylo trvale osvojeno. Po celou dobu až do nejposlednějších dní na Rusi byla i jest t. zv. „dvojvíra", t. j. sloučení úředního vyznávání pravoslaví s tajným, skutečným uctíváním pohanských bohův i obřadův. Tato „dvojvíra" byla rozšířena mnohem více, než si možno myslit, — tak na př. Keltujala[1]) připomíná, že v XVIII. století v gubernském městě Voroněži docházelo každoročně ke klanění se pohanskému bohu Perunovi, a vládě bylo dokonce se obrátit k ozbrojenému násilí, by zastavilo tuto slavnost. Zbytky pohanské starobylosti v písních, obřadech i pověrách žily do nejposlednějších časův, a to nejen mezi Čeremisy a Mordviny, nýbrž i mezi Velikorusy a Malorusy. Velmi často v nové křesťanské pojmy byl vkládán starý pohanský smysl a pod rouškou svatých sedláci ve skutečnosti se klaněli starým bohům, druhdy ani sami nejsouce si toho vědomi. Tak jest patrno,[2]) že přijetí křesťanství nebylo ani trvalým, ani stejným pro

[1]) Keltujala, Kurs russkoj literatury sv. II. příl. k § 27.

[2]) Podrobněji řadou svědectví a historických dokladů dokazuji tuto thesi ve jmenovaném už článku. Zajímající se o to odkazuji přímo tam.

všecky vrstvy ruské společnosti; tato okolnost je snad s to, by vysvětlila nám též ,proč přes to, že pravoslavná církev byla podporována vládou, nepodařilo se vštípit ruskému lidu pevné a vytrvalé mravouky, která by mohla klásti odpor vlně bolševismu podobně, jak se to stalo na katolickém Západě.

Ruská náboženská psychika nemohla býti tuze vytrvalou, neboť nebylo jednoduše dosti času, by křesťanství bylo poznáno, proměnilo se v krev a pleť lidu. Zaznamenavše toto slabé a nestálé, poměrně pouze ne tuze dávné přijetí křesťanství Ruskem, ukážeme, že nové náboženství přišlo k nám v době velmi mocného kulturního vlivu chozarského, jenž byl docela blízkým čistému židovství. V Kijevě bylo tuze mnoho židů. Novějším bádáním (Baratz, Jevrejskie istočniki russkoj lětopisi, d. II. Berlin 1925) s velkou pravděpodobností je dokázáno, že sestavovatel prvního ruského literárního památníku „Pověsti vremennych lět", důstojný Nikita (a nikoliv letopisec Nestor, jak se myslilo dříve), byl nejen Hebrejem podle původu, nýbrž i při sestavování samé „Pověsti" užil mnohých biblických motivů, při čemž sám pořizoval překlad z pramenů hebrejským jazykem.

A tak už byly pohotově místní židovské vlivy. Křesťanství, jež jsme přijali z Byzantia, nebylo rovněž bez jisté příměsi judaismu. Známoť, že Cařihrad v IX.—XI. století byl střediskem židovského rozptýlení a místem pobytu „knížat vyhnanství", kteří se sem přestěhovali z Malé Asie. Judaismus vnikl též na Západ, ale vliv jeho měl jen krátké trvání a objevil se hlavně v kacířství Albigenských, rozhodně a krutě potřeném moudrou církví. K nám však židovské vlivy nepřetržitě přicházely Bulharskem v podobě t. zv. „bogomilského kacířství". Ve Pskovské Rusi se tyto vlivy vylily ve formu kacířství „Strigolnikův" a značně později rozvily se v podobě známého kacířstva „Židovstvujících", již zachvátili velmi široké vrstvy tehdejší společnosti. Je to ovšem sporno, ale já bych přece jen řekl, že pro Rusko tak charakteristická zbytečná oddanost k textu i obřadu, „písmáctví", „morální sadduceismus", jenž se tak plně vylil v učení Iosifljanů o božím „přelstěni a ošemetnosti" — všecko to snad je závislým na skrytých vlivech judaismu, jenž vložil svou pečeť na mladou dosud náboženskou psychiku ruského národu.

Třetí prvek, jenž také projevil nemalý vliv na Moskvu, — toť zástupy řeckých mnichů, kteří zaplavili Rusko vyhledáváním almužny

a chleba zadarmo. Tito mniši, často bez nejelementárnějšího bohosloveckého vzdělání,[1]) vystupovali jako učitelé víry, i není divu, podařilo-li se jim zasíti v Rusech nedůvěru ke katolictví a ztížiti dogmatický rozvoj pravoslaví v takové míře, že dlouhou dobu zůstávalo v beztvárném a nepřesném stavu.

Později se objevil ruský caesaropapismus, jenž ruskou pravoslavnou církev zbavil moci a z kněží učinil — úředníky. Nebudu se u toho podrobně zastavovat, jelikož myslím, že dějiny pravoslavné církve za poslední dvě století jsou dobře známy každému čtenáři.

A tak čině přehledný soubor musím říci, že byly dvě skupiny příčin, jež měly vliv na to, že charakter ruské zbožnosti a vůbec „ruské duše" se ukázal tak odlišným od obyčejné západoevropské šablony. S jedné strany je to řada dočasných, přivátých a tudíž pomíjejících kulturních vlivů v podobě vneseného judaismu a byzantinismu komplikovaná caesaropapistickými tendencemi ruských císařů. S druhé strany pak vidíme velmi podstatnou okolnost v rysech už připomenutého „dětství" ruského pravoslaví, slabého a nedostatečného jeho rozšíření v massách ruského lidu. Jsou to dva negativní momenty, — jim však odpovídají také dva positivní příznaky: pevnost v oněch všekřesťanských pravdách, které přece jen byly osvojeny, za druhé živost a svěžest mladého náboženského přijetí země, jež relativně teprve nedávno byla obrácena ke křesťanství. Tato intensivnost náboženského citu nutí nás očekávat, že Rusko, jsouc znova sjednoceno s obecnou církví katolickou, dovede projeviti krásné skutky skutečné zbožnosti.

Zde jest na místě formulovat rozdíl mezi zbožností Západu i Východu. Pečlivé zpracování dogmatického učení a duchovní kázeň, pěstovaná po staletí v Evropě, učinily to, že na Západě zbožnost a snad i svatost se staly majetkem nejen jednotlivých osob, nýbrž také širokých mass. Abstraktní dogmata víry snaží se proměnit v život společnosti, reorganisovat ji a zdokonaliti tak, aby nebylo rozporu mezi všedním životem a křesťanským ideálem. Křesťanská ethika zvolna se vtěluje nejen v osobním životě jednotlivcově, ný-

[1]) Katolický missionář Mikuláš Rossi ve své zprávě (ze dne 20. března r. 1638) praví, že musel athosským mnichům přednášet učení o svátostech, neboť byli tak nevzdělaní, že mnozí z nich neměli žádného pojmu o přepodstatnění sv. Darův. O divné nevzdělanosti řeckých mnichů se zachovalo velmi mnoho i ruských i katolických svědectví. Z těchto peukazuji na knihy Jiřího Hoffmanna S. J. „Athos e Roma" (1925) i „Rom und Athoskloster" (1926).

brž i v životě národu jako celku. Jinak řečeno, zbožnost stává se tu extensivní.

V Rusku však, jak plyne ze všeho vyloženého, zbožnost se nalézá na nižším stupni rozvoje: jest v obmezeně intensivních formách, t. j. ačkoliv jednotlivé osoby jsou schopny velice vznešených duchovních činů, přece v massách dosud se nezakořenil správný pojem o učení Kristově, není dosud zdravý smysl vložen v realní svazek náboženství a života. Pouze nemnozí si úplně osvojili křesťanství, massy však jsou cizí jeho duchu, ale tuze a tuze mnozí slučují v duši své začátky křesťanství se starou nekřesťanskou morálkou. Odtud ona dvojakost vzletů k svatosti a ustavičných pádův, o níž tak mistrovsky mluvil hr. Saltykov. Do jisté míry pak rozpory žijí v duši každého Rusa, nedostatek duchovní kázně byl příčinou toho, že náklonnost ke zlu, k nekřesťanské morálce nevymizela z duše ruského intelligenta. Ovšem ani na Západě nejeví se všude stejnou měrou blahodějné následky vychování národu ve víře křesťanské, ale na všechen způsob Západ je blíže dokonalosti než my. Zcela podobnou dvojakost nalézáme na příklad u mnohých historických osobností doby obrození a středověku. Dvanácté stol. v Italii, quattrocento, Anglie dob Shakespeareových zanechaly nám mnoho legend a podání, v nichž nalézáme nemálo blízkého hrdinům Dostojevského. Rusko se opozdilo ve svém náboženském rozvoji. Kdybych se nebál, že se uchýlím k paradoxům, řekl bych, že ruský náboženský cit nyní se snad nachází přibližně v právě takovém stavu, v jakém se nacházel náboženský cit v době Kostnického sněmu. Zahrávat si historickými parallelami jest velmi nebezpečno a proto obmezím se pouze na to, že označím tyto všeobecné rysy a zdržím se zevrubnějších srovnání. Ale opakuji znova: Rusko zůstalo pozadu za Západem ve svém náboženském rozvoji; jeho zbožnost je živější a mladší, ale též chaotičtější a beztvárnější — v tom nutno hledati vysvětlení zvláštnosti „ruské duše“.

Velmi příznačné je právě to, že většina badatelů viděla zásadní, kvalitativní rozdíl mezi zbožností Západu a Ruska. Je to zcela normální, neboť nezvykajíce si a neužívajíce všestranně historické methody, přirozeně museli přijíti právě k těmto závěrkům. Je tu různost typů národních charakterův: je pochopitelno, že jest nejnejlehčí vysvětliti tento fakt potvrzením organické různosti a hledat kořeny podobné různosti v jakémsi zásadním rozdílu, v nespojitelné odlišnosti. Ale ve skutečnosti bylo to mnohem jednodušší:

máme možnost současně pozorovat nikoli dva podstatně rozličné processy přijetí a osvojení křesťanské kultury, nýbrž právě naopak — dvě časově rozdílná stadia zásadně totožných i shodných processů. Rozdíl je pouze ve fasích tohoto rozvoje, sám rozvoj však pokračuje stejnými cestami, a ovšem přijde k docela stejným výsledkům. Následujícím příkladem čtenář lehce si vysvětlí mé hledisko: dejme tomu, že současně by existovaly dvě země — v jedné z nich bylo by katolictví doby italského quattrocenta, v druhé pak katolictví, řekněme prvních křesťanů, nebo třebas současné nám doby. Samozřejmo, že divákovi bez historické perspektivy by připadalo, že tyto dvě formy katolictví nic nemají společného mezi sebou, že je nemyslitelno je slučovat a že rozdíl mezi nimi jest — zásadní. Tak také v našem případě Rusko a Západ: bez tohoto předeslání historismu nezbývá nic jiného, nežli vysvětlit zvláštnost ruského náboženského citu buď „asijstvím“ nebo „ruskostí“ a jednoduše ničeho nevysvětlit, kanonisovat současný stav věcí. Výsledkem pak jest logická slepá ulička: ruský náboženský cit je svérázný proto, že svérázno je samo Rusko, svéráznost pak Ruska záleží ve svéráznosti ruského náboženského citu! Velmi často podobní „historiosofi“ sami cítí veškeru slabost a nepřesvědčivost svého důkazu, ale tehdy jim nic jiného nezbývá než utíkat se o pomoc k chytře spletené slovesní krajce, nebo chytračit podle staré vyzkoušené methody: hic Rhodus, hic salta, a klásti tečku na onom místě, kde logická slepá ulička stává se příliš zjevnou.

Může se mně namítnout, že otázka doby přijetí křesťanství nemůže být uznána nějak podstatnou: vždyť ani na Západě nepřijali všichni národové současně křesťanství a tudíž také tam měla by býti rozličná stadia nábožensko-kulturního rozvoje. Částečně tak také jest: ne všichni národové Západu se stejným úspěchem přijali a osvojili si křesťanství, — protestantství právě potvrzuje moji thesi; kromě toho nelze zapomínat, že na Západě z Říma vycházel ustavičný podnět urychlení dalšího rozvoje křesťanské kultury. Rusko však až do XVIII. století bylo odřezáno od vzorů Západu a široké massy ruského lidu jsou fakticky odřezány dosud. Proces rozvoje náboženského přijetí může býti značně urychlen ustavičným intellektualním spolupracovnictvím a snad za půlstoletí ukáže se možným doplnit ony mezery, na jejichž vyplnění za starých poměrů by bylo třeba staletí. Plánovité vychování křesťanského myšlení

v dospívajícím pokolení — toť nezbytno k tomu, by se Rusko nadobro sblížilo se Západem katolickým.

A tak skutečně je tento rozdíl mezi „ruskou duší“ a „duší“ Západu. Rozdíl tento záleží v tom, že ruská zbožnost se nalezá v „intensivním stadiu“ svého rozvoje, zbožnost však katolického Západu (ne celého katolického světa) už začala přecházet ve formy „extense“. Docela nevhodno bylo by klásti otázku o poměrné hodnotě té neb oné doby: jsou to dvě etapy jednoho a téhož processu osvojení si pravd Kristových; cenu má pouze proces sám, jednotlivá však jeho stadia, pokud vedou k jednomu cíli, jeví se nám stejně rovnocennými a stejně nevyhnutelnými.

Podobná theorie s nárokem na vysvětlení tajemství „ruské duše“ ovšem musí míti také nějaké závěry stran otázky o sjednocení církví. Jsou takové: ruská nábožnost, nyní se nacházející pouze ve středu cesty svého rozvoje, aby se rozvila definitivně a správně pochopila boží vůli, musí jíti týmiž cestami, kterými šel Zapad. Všecko přiváté: byzantské nebo jiné vlivy — toť je to, co odpadne časem. Důležita jest pouze jedna věc: všekřesťanský základ. Ale jest nutno jej správně rozvíjet. Cesty sjednocení s katolictvím budou také cestami, jež spasí ruský národ, dají harmonii jeho duši. V nejrychlejším splynutí s Římem bude podnět k dalšímu rozvoji, k extensi správně pochopenych základů křesťanství, k extensi pravé nábožnosti. Dokud pravoslaví nevplyne ve společný potok všeobecného křesťanského života, bude vždy zůstávat hostem ve vlastní zemi, náboženstvím, které vyznávají jenom nemnohé osoby, náboženstvím vyšších kulturních tříd. Řídíc se však vzory katolickými, čerpajíc novou sílu v duchovní moci, ruská nábožnost dovede přejíti od theorie k praxi a přestanouc být majetkem nemnohých, stane se majetkem všech, praktickou denní morálkou a živou věrou celého ruského národu. Ve sjednocení církví tají se spasení Ruska; v jednotě s Římem smíří se také všecky nesoulady ruské duše.

Apoštolský sněm.

Napsal Dr. Tomáš Hudec. (Č. d.)

Apoštolský sněm zamítl nároky judaistů a schválil úplně nauku a misijní praxi svatého Pavla. Sv. Petr (Sk ap 15, 10) dí: ‚Nuže, co pokoušíte Boha vkládajíce na šíji učeníků jho, jehož ani otcové naši ani my nemohli jsme nésti?' A v dekretu sněmu čteme: ‚Vidělo se Duchu svatému a nám žádného dalšího břemene na vás nevkládati.' (15, 28.) — Stejně referuje i list ke Gal o tom, jak spor byl apoštoly rozhodnut. Ve slovech Pavlových: ‚n i č e h o n a d t o n e u l o ž i l i' (οὐδὲν προσανέθεντο) je viděti takřka ozvěnu a ohlas slov dekretu apoštolského ‚ž á d n é h o d a l š í h o b ř e m e n e n e v k l á d a t i.' Nad to apoštolé viděli a uznali milost, které se Pavlovi dostalo od Boha právě tak jako Petrovi, a proto podali Pavlovi i Barnabášovi pravice na znamení shody a společenství. (Gal 2, 9.) Tedy i dle Skutků ap i dle listu ke Gal zvítězilo stanovisko Pavlovo, spor byl rozhodnut v bratrské shodě a lásce, přátelský poměr mezi Pavlem a ostatními apoštoly pak nejen nebyl dotčen, ale upevněn. —

Z řečeného lze viděti, že zprávy Skutků ap i listu ke Gal o jednání v Jerusalemě lze zcela dobře srovnati a že je mezi nimi bez jakéhokoliv násilí činěného textu dobrý soulad. Důsledek toho plynoucí jest: o b ě z p r á v y p o j e d n á v a j í o j e d n é a t é ž e u d á l o s t i! —

List ke Gal. v nejedné příčině d o p l ň u j e vypravování Skutků ap. Vedle důležitého chronologického údaje, o němž už bylo pojednáno, kdy totiž cesta do Jerusalema byla podniknuta, dovídáme se, že mezi oněmi ‚n ě k t e r ý m i j i n ý m i z n i c h', kteří doprovázeli Pavla a Barnabáše, byl T i t u s. Sv. Lukáš spokojil se tím, že uvedl jménem obě hlavní osoby výpravy, Pavla a Barnabáše. Pavel však jmenuje hned na počátku Tita (Gal 2, 1), protože spor mezi ním a judaisty v Jerusalemě se otáčel okolo osoby Titovy a protože Titus, nadějný pomocník a spolupracovník Pavlův, měl býti v Jerusalemě argumentum ad hominem, jak podivuhodně milost boží mezi obrácenými pohany působí, i když tito nejsou obřezáni a Zákona nezachovávají.

Rovněž se dovídáme teprve z listu ke Gal (2, 2), že svatý Pavel podnikl onu cestu do Jerusalema ‚n a z á k l a d ě z j e v e n í'. Ne-

víme, jakého rázu zjevení to bylo, ale jak z Pavlových listů (2 Kor 12, 1), tak především ze Skut ap jest známo, že nadpřirozené projevy vůle boží, tedy zjevení, bývaly pro Pavla rozhodujícími a určovaly přečasto jeho jednání. Příklady toho jsou ve Skutcích ap 13, 4; 16, 6. 9; 18, 9; 19, 21; 20, 21; 22, 17; 23, 11; 27, 23. Tak tomu bylo i v tomto případě. Neodporuje to nikterak zprávě Skutků ap, že to byla obec antiochijská, která Pavla a jeho druhy do Jerusalema poslala. Poslání ono bylo motivem zevnějším, zjevení motivem vniterním pro sv. Pavla. Jeden motiv nevylučuje druhého. Předcházelo-li ono zjevení usnesení křesťanské obce, tu byl to možná Pavel sám, který dal podnět a návrh, aby sporná věc byla předložena jerusalemským apoštolům. Dostalo-li se mu však onoho zjevení později, pak se Pavel na jeho základě rozhodl přijmouti poslání, kterým ho křesťané antiochijští pověřili, a jíti do Jerusalema.

Skutky apoštolské praví sice, že byla při rokování jerusalemském ‚nemalá rozprava', avšak mimo řeč Petrovu a Jakubovu ničeho z oné diskuse nesdělují a hlavně nepraví, pokud se jí svatý Pavel súčastnil a jak se proti svým nepřátelům hájil. Co tehdy svatý Pavel v Jerusalemě mluvil, to si můžeme představit — i když ne co do slov, tedy jistě co do obsahu — dle druhé a třetí hlavy listu ke Gal, které obsahují dogmatický důkaz, že Starý zákon byl jen vychovatelem ke Kristu (3, 24), že smrtí Kristovou byl zbaven platnosti a že jedinou cestou k ospravedlnění jest víra v Ježíše Krista. Ohlas polemiky Pavlovy s judaisty máme pravděpodobně i v oněch záhadných slovech: ‚jakými někdy byli, na tom mi nezáleží; Bůh nehledí na osobu člověka' (2, 6). Jako častěji, tak i zde sv. Pavel se odchyluje od hlavní myšlenky a vkládá anakoluticky do hlavní věty tuto vsuvku. Slova jeho se jistě vztahují na ty, ‚kteří zaujímali přední místo', t. j. na apoštoly. Ale stejně jest jisto, že nemohou míti smysl, jakoby Pavel autoritou apoštolů pohrdal a si jí nevšímal: vždyť chce právě dokázati Galaťanům, že jeho evangelium bylo autoritou apoštolů schváleno! Ti, kteří ve slovech Pavlových vidí snižování autority jerusalemských apoštolů, zapomínají, že by Pavel jedním dechem autority apoštolů se dovolával a současně ji ironicky odmítal! Tak nedůsledný sv. Pavel nebyl!

Z přečetných a přerůzných výkladů tohoto místa jest asi správný ten, kterého se přidržuje i Lagrange[1]). Slova Pavlova dle něho

[1]) Lagrange, Epître aux Galates. Paris 1918. Str. 34.

obsahují skutečně ironii, která však není namířena proti apoštolům, ale proti judaistům! Tito se stále dovolávali jerusalemských apoštolů a jejich autority, jakoby Pavel nebyl ničím! Proti tomu jest si sv. Pavel vědom, že byl od samého Boha, který nehledí na osobu člověka, přímo povolán za apoštola, ač byl dříve pronásledovatelem a ničitelem Církve Kristovy, a že má tedy stejná práva a stejnou autoritu jako apoštolé ostatní. Dovolávání se judaistů, jakými byli a jsou ostatní apoštolé, naprosto nedbá a nezáleží mu na něm!

Další doplněk osvětlující jednání Pavlovo s apoštoly v Jerusalemě obsahuje Gal 2, 9. Pavel tam vypravuje, jak Jakub, Petr a Jan, kteří byli sloupy Církve, uznali Pavlovu apoštolskou hodnost a podali na znamení společenství jemu a Barnabášovi pravice. K tomu dodává: ‚abychom my mezi pohany (šli), oni pak mezi obřezané.' Slova tato tvoří účelnou větu, ale sloveso, na kterém závisí, je zamlčeno a třeba si je domysliti. Obvyklá exegese doplňuje vynechanou myšlenku takto: ‚dohodli jsme se mezi sebou', abychom my, t. j. Pavel a Barnabáš, šli hlásat evangelium mezi pohany, oni pak, t. j. Jakub, Petr a Jan mezi židy. Dle toho stala se mezi Pavlem a apoštoly úmluva, při níž si apoštolskou činnost rozdělili tím způsobem, že Pavel s Barnabášem měli jako dosud, tak i dále pracovat mezi pohany, ostatní jerusalemští apoštolé, rovněž jak dotud činili, měli působiti mezi židy. Byl to plán misijní práce, které se obě strany chtěly v nejbližší době věnovati. Nikterak však neměla touto dohodou býti mezi obojí doménou, mezi židovstvem a pohanstvem, utvořena přehrada, jakoby Pavel nesměl kázat židům a Petr s ostatními apoštoly zase pohanům! Že dojednání ono nebylo tak míněno, je vidno z toho, že svatý Pavel i později kamkoli přišel, vždy nejprve kázal židům, protože jako vyvolený národ měli první nárok na mesiášskou spásu. (Řím 1, 16.) Tak činil nejen v Soluni a v Korintě, ale i jako zajatec v Římě, kde povolal k sobě předáky židovské a pokusil se kázat jim evangelium. (Sk ap 28, 17). — Rozdělení apoštolské práce ujednané v Jerusalemě mělo býti pouze prostředkem, aby Kristovo evangelium mohlo býti s větším úspěchem a účinněji po celém světě mezi židy i pohany hlásáno.

To jest obvyklý výklad onoho místa. Než mnozí exegeté (Belser, Steinmann, Wickenhauser a j.) nevidí ve slovech Pav-

lových naznačenou dohodu, kterou si apoštolé mezi sebou rozdělili národnostně nebo zeměpisně pole misijní činnosti, a nedoplňují tedy před onou anakolutickou větou sloveso ‚dohodli jsme se', nýbrž chápou souvislost jinak. Hlavní a dominující myšlenkou dle nich je v celém verší společenství, které apoštolé mezi sebou konstatovali a uznali. A od myšlenky společenství závisí, ne sice gramaticky, ale logicky, i ona věta: ‚abychom my mezi pohany, oni pak mezi židy.' Je tu tedy vyjádřena jednota a společenství, které všechny apoštoly pojí, i když Pavel s Barnabášem budou dále působit mezi pohany a Petr s ostatními mezi židy!

A ještě jednou zajímavou podrobností doplňuje svatý Pavel zprávu Skutků ap. o sněmu jerusalemském. Když byl Galaťanům sdělil, jak mu jerusalemští apoštolé podali pravice ke společenství a jak si vzájemně rozdělili apoštolskou práci v židovském a pohanském světě, tu dodává, že apoštolé připojili k tomu žádost: ‚pouze abychom byli pamětlivi chudých, což také snažil jsem se učiniti.' (Gal 2, 10). Nebyl to žádný přísný závazek, který tu apoštolé Pavlovi uložili, ale jen prosba, by svým vlivem působil k tomu, aby zámožnější pohansko-křesťanské obce přispívaly almužnou chudým t. j., jak ze souvislosti vyplývá, chudým křesťanským obcím v Palestině a především v Jerusalemě. Podpory takové bylo skutečně třeba, jelikož křesťané palestinští náleželi chudším třídám, a mimo to nevěřící židé pronásledovali a sociálně utlačovali nenáviděné mínim, jak Talmud židovské křesťany nazývá; dosvědčuje to i sv. Pavel (1 Thess 2, 14) i svatý Jakub (2, 6). — Než ony almužny měly ještě hlubší význam. Byly současně praktickým projevem vzájemné křesťanské lásky, jež měla všecky křesťany pojit mezi sebou a hlavně s dosavadním středem všeho křesťanství, s Jerusalemem. A nadto byly výrazem vděčnosti k mateřské církvi jerusalemské[1]), odkud světlo evangelické pravdy zazářilo pohanskému světu, jak to praví svatý Pavel v listu k Řím 15, 27: ‚jsou (pohano-křesťané) jejich dlužníky; neboť jestliže se pohané stali účastni duchovních statků jejich, jsou povinni posloužiti jim také statky tělesnými.'

[1]) Belser, Die Selbstverteidigung des hl. Paulus im Galaterbriefe. Freiburg i. Br. 1896. Str. 80: ‚der Tribut des Dankes . . , welchen die Gemeinden aus der Völkerwelt der Mutterkirche und gevissermassen dem Mutterlande schulden.'

Svatý Pavel svědomitě hleděl plniti slib, který tehdy v Jerusalemě apoštolům dal. Už dříve přinesl do Jerusalema s Barnabášem almužny, když byl prorok Agabus v Antiochii předpověděl hlad, který nastal za císaře Klaudia. (Sk ap 11, 30.) Takové sbírky pořádal i jindy, hlavně však, když se vracel z třetí apoštolské cesty do Jerusalema. Tehdy vzal s sebou do Jerusalema také zástupce hlavních obcí, které byl založil a které značnějším obnosem k almužnám přispěly. (Sk ap 24, 17; Řím 15, 25—27, 1 Kor 16, 1—4; 2 Kor 2, 1—5.) Mohl tedy plným právem napsati ke Galaťanům: ‚což také snažil jsem se učiniti.‘ — —

I když hájíme rozhodně názor, že obě zprávy, Sk ap 15 a Gal 2, 1—10 se vztahují k jedné a téže události, nechceme tím nikterak popírati, že mezi obojí zprávou jsou některé r o z d í l y. Na rozdíly ony se odvolávají ti, kteří totožnost obojí zprávy nechtějí připustiti. Rozdíly ony, odezíráme-li od formy a celého rázu podání, jsou většinou negativního rázu a záležejí v tom, že jednak sv. Pavel nezmiňuje se o věcech, o kterých referuje svatý Lukáš, na př. neuvádí apoštolského dekretu s jeho klausulemi, jednak zase Lukáš přechází mlčením některé události známé nám z listu ke Gal., na př. srážku mezi Pavlem a Petrem v Antiochii. (Gal 2, 11—14.) Než rozdíly ony, které se podstaty věci netýkají, lze při střízlivé exegesi dobře srovnat a vysvětlit.

Svatý Pavel píše nedlouho po apoštolském sněmu a stojí ještě pod bezprostředním dojmem toho, co v Jerusalemě zažil. Lukáš píše mnohem později, a proto že sám tehdy v Jerusalemě nebyl, čerpá z vypravování druhých; pramenem jeho byla patrně tradice uchovaná v církvi antiochijské.

Vedle různosti pramenů je stanovisko a účel, který oba pisatelé sledují, naprosto jiný.

Lukáš pohlíží na události jerusalemské s hlediska časově vzdálenějšího a jedná se mu jako historikovi o to, aby seznámil čtenáře s hlavním resultátem jerusalemských jednání, který byl pro další rozvoj církve tak významný a blahodárný: tím bylo usnesení sněmu obsažené v apoštolském dekretu! Vše ostatní líčí jen sumárně a v hrubých rysech. Praví sice, že byla v Jerusalemě ‚mnohá rozprava‘ — πολλὴ ζήτησις —, ale z oné diskuse neuvádí ničeho. Nepovažuje za vhodno ony spory do podrobnosti vypisovat. Vždyť to byly věci dávno již zapomenuté a jejich líčení by málo přispělo k poučení a povzbuzení čtenáře, o které se mu v první řadě jedná.

Svatý Pavel naopak nechce líčit historický průběh sněmu, ale jeho zpráva je částí polemiky psané proti galatským judaistům, a to polemika psaná v největším duševním rozrušení. Do křesťanských obcí založených svatým Pavlem v Galatii vnikli judaisté, kteří se snažili otřásti autoritou Pavlovou a přiměti Galaťany k plnění Mojžíšova zákona. Práce se jim dařila. Galaťané začali kolísat, zachovávali už židovské svátky a byli skoro hotovi se dáti i obřezat. Tak se celé apoštolské dílo Pavlovo ocitlo v nebezpečí! Svatý hněv a nejvyšší rozhořčení, kterým byla ohnivá duše Pavlova proniknuta, mluví z každé řádky listu ke Gal. Je to patrno z celého slohu, z trhaných vět, z napovězených a nedokončených poukazů na věci a fakta, která usvědčovala judaistické protivníky z nepravdy: slova takořka svatému Pavlovi nestačí sledovat prudký let jeho myšlenek!

Proti judaistům, kteří se stále odvolávali na jerusalemské apoštoly, chce Pavel v oné části listu ke Gal (2, 1—10) poukázati na fakt, že právě oni apoštolé při apoštolském sněmu jeho misijní praxi schválili a ničeho mu ‚nad to neuložili'. Vše, co Pavel tam napsal, je jistě spolehlivé, celkový obraz událostí je zcela správný, ale nesmí nás překvapit, že Pavel v ohni boje leckterou okolnost opomenul, a že tedy jeho líčení je v mnohém bodu neúplné. Nechce líčit podrobně jerusalemské události, ale chce je spíše Galaťanům připomenout, protože je čtenáři pravděpodobně znali. Znali též usnesení apoštolského sněmu, jak právem můžeme usuzovat ze Skutků ap 16, 4, kde se dočítáme, že Pavel na druhé cestě, kterou podnikl nedlouho po apoštolském sněmu a při níž prošel i krajinu galatskou, tamním věřícím ‚sděloval ustanovení vydaná od apoštolů a starších, kteří byli v Jerusalemě, aby je zachovávali.' (16, 4) Lze se tudíž divit, že ve své polemice Pavel nepoukazuje na apoštolský dekret a že hlavní důraz klade na to, jak apoštolé rukoudáním jej uznali za rovnoprávného apoštola a jak jeho misijní praxi, jeho ‚evangelium' schválili?

Různé prameny, různé hledisko a různý účel obou zpráv vysvětlují nám s dostatek rozdíly mezi líčením Pavlovým a Lukášovým. Totožnost obou zpráv je možno považovat za vědecky jistou, jak také většina katolických i nekatolických exegetů uznává. Na dotvrzení uvádíme slova vynikajícího učence Theodora Zahna[1]): ‚Es bleibt also

[1]) Th. Zahn, Der Brief des Paulus an die Galater. Leipzig 1905. Str. 109.

nur übrig, was auch die vorherrschende Meinung seit ältester Zeit gewesen und geblieben ist, dass Gal 2, 1—10 auf die AG 15, 13 erzählten Ereignisse sich bezieht: und daran würde kein Zweifel aufkommen können, wenn auch die Verschiedenheit beider Darstellungen viel erheblicher wäre als sie ist. Unter billiger Berücksichtigung des Unterschiedes zwischen dem von viel späterem Standpunkt verfassten Bericht des Historikers und der polemisch apologetischen Beleuchtung des vor nicht viel mehr als einem Jahr in Jerusalem durchgekämpften Streites, welche der Führer der einen Partei aus Anlass einer Erneuerung des Kampfes geboten fand, muss man sich vielmehr über die, bei voller Unabhängigkeit des späteren Berichtes von der viel älteren Urkunde vorhandene grosse Übereinstimmung wundern!'

Můžeme se posléze odvolat na analogický případ, s jakým se setkáváme u evangelií synoptických. Také u tří prvních evangelistů, i když se v hlavní věci úplně shodují, vyskytuje se nicméně řada růzností, které někde se zdají býti dokonce i odpory. Vysvětluje se to prostě tím, že každý z nich líčí život Kristův s jiného hlediska, že sleduje jiný účel, že některé okolnosti pomíjí mlčením a jiné zase uvádí atd. Tyto různosti ve věcech vedlejších nejenom nečiní evangelia nevěrohodnými, ale naopak působí, že jejich souhlasné svědectví ve věci podstatné je tím jistější! — A takový poměr je i mezi oběma zprávami ve Skut ap 15 a Gal 2, 1—10. — Ani zde rozdíly, které se dají dobře vysvětliti a vyložiti, nemohou uvésti v pochybnost hlavní exegetický resultát, že se totiž tu jedná o jednu a tutéž událost.

*

Jak už dříve podotknuto, je mezi exegety, a též katolickými, řada těch, kteří totožnost obojí řečené zprávy nepřipouštějí.

V novější době stojí v jejich čele Val. Weber, který svůj odchylný názor hájil četnými články uveřejňovanými hlavně v časopise Der Katholik, a který výsledek svých dlouholetých studií shrnul v díle ‚Die Abfassung des Galaterbriefes vor dem Apostelkonzil'.[1])

[1]) Valentin Weber, Die Abfassung des Galaterbriefes vor dem Apostelkonzil. Ravensburg 1900. — Proti němu hájí dosavadní názor Alfons Steinmann Die Abfasung des Galaterbriefes. Münster i W. 1906.

Podklad, na kterém V. Weber buduje svůj důkaz, je tento.

Dle listu ke Gal navštívil sv. Pavel Jerusalem po svém obrácení do té doby, kdy list byl napsán, po dvakráte: po prvé tam přišel tři léta po obrácení, aby ‚viděl Petra' (Gal 1, 18), po druhé pak po čtrnácti letech, jak vypravuje v Gal 2, 1.

Podle Skutků ap však cesta k apoštolskému sněmu, o níž mluví hlava 15., byla po obrácení Pavlově cestou ne druhou, ale už třetí! Po prvé tam byl, aby se s apoštoly seznámil (Sk ap 9, 26), po druhé tam zároveň s Barnabášem zanesl z Antiochie almužny sebrané ve prospěch jerusalemských chudých (Skut ap 11, 30), po třetí pak šel tam k apoštolskému sněmu.

Nuže, praví V. Weber, je nemožno, že by byl svatý Pavel v listu ke Gal některou cestu do Jerusalema pominul mlčením. Vždyť tam dokazuje proti judaistům, že nemá své evangelium od lidí, že neměl ani možnosti ani příležitosti naučiti se mu od apoštolů. Kdyby byl jednu jerusalemskou cestu zamlčel, mohli by jej právem protivníci viniti z nepravdy!

Tedy cesta zmíněná Gal 2, 1 nemůže býti cestou k apoštolskému sněmu, neboť to byla teprve cesta druhá, kdežto cesta ke sněmu dle jasného udání Skut ap nebyla druhá, nýbrž třetí!

Je to proto cesta táž, kterou podnikl Pavel s Barnabášem, aby do Jerusalema zanesl z Antiochie almužny: Gal 1, 1—10 líčí události, které se tehdy za pobytu Pavlova v Jerusalemě sběhly, a nikoliv události při sněmu apoštolském! — Tak usuzuje Val. Weber.

Kdyby toto tvrzení bylo pravdivé a kdyby je bylo lze dokázat, tu by bylo třeba v mnohé věci pozměnit běžný obraz, jaký má dnešní exegese o dějinách apoštolské doby. Poněvadž v listu ke Gal není ještě zmínky o usnesení apoštolského sněmu, tedy by z toho plynulo, že list tento je napsán ještě před apoštolským sněmem a že je tudíž nejstarším nám dochovaným listem Pavlovým. Církve galatské, jimž je list adresován, nemohou býti církve v Galatii vlastní, nýbrž církve, které založil Pavel už na první cestě v jižních končinách Malé Asie. A konečně spory s judaisty vzplanuly v prvotní Církvi už mnohem dříve, t. j. okolo r. 44., a trvalo to řadu let, než byly na apoštolském sněmu autoritou apoštolů rozřešeny. — To jsou důsledky these hájené Val. Webrem. A také

skutečně známý exegeta Belser,[1]) který se dal argumentací Weberovou získat, ač sám dříve hájil totožnost Skut ap 15 a Gal 2, 1—10, v tom smyslu zpracoval svůj Úvod do Nového Zákona.

Už před Val. Webrem racionalističtí učenci, hlavně t. zv. nová škola tubinská s F. Chr. Baurem v čele, dokazovali z nesrovnalostí mezi Gal 2, 1—10 a Skut ap 15, že obou zpráv nelze uvésti v soulad. Poněvadž o pravdomluvnosti svatého Pavla v listu ke Gal nelze nikomu pochybovat, vysvětloval Baur a jeho stoupenci odchylky Skutků ap od líčení svatého Pavla tendencí, jakou byl pisatel Skutků ap veden ve svém spise. Autorem tím nebyl ovšem svatý Lukáš, nýbrž muž žijící teprve v době poapoštolské. Nepřátelství, jaké vládlo mezi judaisty a universalisty a především mezi jejich vůdci, Pavlem na jedné straně, Petrem a Jakubem na straně druhé, dotýkalo se nepříjemně citu tehdejších věřících, kteří v době apoštolské viděli náboženský ideál křesťanství. A tak i pisatel Skutků vyhovuje této idealisující tendenci a snaží se zamlčeti a zastříti vše, co by ono nepřátelství projevovalo: proto mlčením pomíjí antiochijského konfliktu, proto staví věci do falešného světla nebo je přímo mění: líčení apoštolského sněmu a hlavně apoštolský dekret není než tendenčním falsifikátem!

I moderní rationalistická kritika, na př. Harnack, odmítá celou tuto tendenční theorii.

Val. Weber stotožňuje Gal 2, 1—10 s cestou svatého Pavla s almužnami Skut ap 11, 30 a míní, že tím jednak zachrání věrohodnost Skutků ap, jednak zase že odstraní všechny exegetické potíže vyplývající ze stotožňování Gal 2, 1—10 a Skut ap 15. Neboť v tom se Val. Weber shoduje s tubinskou tendenční školou, že rozpory mezi těmito zprávami pokládá za nepřeklenutelné.

Hlavní důvod, z něhož Weber vychází a na který jsme již poukázali, zní: Svatý Pavel nemohl v listu ke Gal pominouti mlčením cestu s almužnami, kterou s Barnabášem podnikl do Jerusalema. A proto ona cesta vykonaná po čtrnácti letech není cesta ke sněmu

[1]) Belser, Einleitung in das N. T. Freiburg i. B. 1901. Str. 170: Die Identität von Gal 2, 1—10 mit Apg 15 galt mir selbst als sicher; ich habe in meiner Arbeit in den Biblischen Studien „Die Sebstverteidigung des hl. Paulus" eine Lanze eingelegt zur Verteidigung der bezüglichen These. Man wird begreifen, dass es mich eine ungewöhnliche Ueberwindung gekostet hat meine ursprüngliche Auffassung aufzugeben, und doch haben mich in kurzer Folge die schwerwiegendsten Gründe dazu genötigt.'

apoštolskému, nýbrž cesta s almužnami. (Skut ap 11, 30.) Třeba připustit, že tento důvod má svou váhu a že je v tom jistá exegetická potíž, chceme-li vysvětlit, proč se Pavel o této cestě nezmínil, mluví-li v Gal 2, 1 opravdu o cestě k apoštolskému sněmu. Racionalisté (Wendt, Weizsäcker[1]) prostě popírají, že tehdy Pavel přišel do Jerusalema — snad tam šel sám Barnabáš — a zprávu Skutků ap 11, 30 prohlašují za omyl pisatelův. Obojí, Weber i oni racionalisté, vycházejí z nesprávného předpokladu, že svatý Pavel v Gal 2, 1 pokračuje v onom thematu, které tvoří obsah první hlavy listu ke Gal, že totiž dále provádí důkaz, že své evangelium nepřijal od apoštolů, a že za tím účelem vypočítává v š e č k y své cesty do Jerusalema.

Toto však je nesprávné!

V druhé hlavě svatý Pavel začíná d r u h ý bod své apologie proti judaistům a brání se nové výtce svých nepřátel. Judaisté tvrdili Galaťanům, že Pavel svou naukou odporuje ostatním apoštolům, kteří Zákon zachovávají a s názory Pavlovými nesouhlasí. Proti tomu hájí se svatý Pavel poukazem na to, jak právě ti apoštolé, jichž se judaisté dovolávají, jeho učení a jeho postup plně schválili, ničeho mu ‚nad to neuložili' a podali mu pravici na znamení uznání a společenství. A tento druhý bod Pavlovy apologie je připojen k prvnímu slovy: Potom po čtrnácti letech opět jsem vystoupil do Jerusalema. (O. p.)

[1]) K n a b e n b a u e r, Commentarius in Actus Ap. Paris 1900 str. 207 vyvrací tyto názory, které popírají historičnost Pavlovy cesty s almužnami.

O p r a v a. Na s. 274, ř. 11 zd. má býti: nemohou.

Posudky.

Poměr pokrokového člověka ke katolicismu. V Brně 1927. S. 136.

Pět ze 7 těchto přednášek pochází od univ. profesorů, dvě od učitelů. Konány vloni o svátcích velikonočních v Brně přičiněním Ústředního spolku jednot učitelských. V první jedná prof. dr. Tvrdý o náboženství a církvi. Není tomu tak dávno, kdy se u nás očekávalo buď úplné zhroucení církve katolické nebo aspoň její zatlačení k bezvýznamnosti. Církev nebyla zdolána, ano „dnes znamená katolictví ve světě zase tak mohutnou kulturní moc jako před válkou, ne-li mohutnější“ (7.) Úkol náboženství trvá i v nynější době a nesmí se říci, že lidstvo je navždy s náboženstvím hotovo. Ze „Světové revoluce“ Masarykovy cituje se: „Náboženství spojuje lidi mocně, ale to spojení nesmí býti vnucené, nýbrž svobodné. Moderní člověk chce náboženství souhlasné s rozumem a náboženství svobodné a individuální“ (12.) Hlásá-li však náboženství pravdu, je přece každý člověk povinen, aby se mu podrobil. Vůči pravdě nemůže přece býti nikdo lhostejným. Na náboženství „svobodné a individuální“ může pokrokový svět čekati celou věčnost — marně.

Ve stati o kladných hodnotách katolicismu píše Tvrdý, že jako „náboženská světová organisace znamená ohromnou společenskou a kulturní sílu, která vždy imponuje a bude imponovati těm, kteří měří svět podle vnějších úspěchů“ (17). I vynikající myslitelé byli prý strženi k obdivu katolicismu, n. př. Čaadajev, Solověv a jiní.

Lze církev katol. nahraditi? „Málo lidí, to si musíme upřímně doznati, je schopno tvořiti si v náboženství jasno“ (17). Proč neuvádí prof. Tvrdý aspoň jediného učence, který si ujasnil náboženskou záhadu a mohl býti proto vůdcem pro druhé, jak se mají obejíti bez církve? U všech učenců, kteří stáli mimo církev a snažili se v náboženských otázkách dopátrati se pravdy, nacházíme mnohé osudné bludy. „Katolické náboženství má neobyčejnou přitažlivost estetickou. . . Církev imponuje svou dogmatickou určitostí“ (18). Člověk lehce upadá do skepticismu, který je pro delší dobu nesnesitelný, a proto touží po ucelené soustavě náboženské. „Celkem dlužno uznati, že katolicism má velmi mnoho cest a cestiček k moderní kultuře a jedině pevný filosofický názor stavějící na moderní vědě a důsledný v myšlení staví mu nepřekonatelné překážky“ (19). Můžeme prof. Tvrdého klidně ujistiti, že v tom ohledu nemusí se církev ničeho obávati. Tisíceletí čeká se na takový „pevný filosofický názor“; kde je?

Příliš odvážným je tvrzení Tvrdého, že církev přišla do konfliktu s nejlepšími náboženskými lidmi. Míní-li reformatory 15. a 16. století, pak je idealisuje přespříliš. Církev prý přišla do konfliktu s lidmi „v pravdě morálně tvůrčími, tedy nejlepšími“ (20). Proč neuvádí se ani jediný „morálně tvůrčí člověk“? Proti občanské mo-

rálce zaujímá církev odmítavé stanovisko, stěžuje si Tvrdý. Ale má snad církev zaujmouti příznivé stanovisko vůči úžasnému zmatku různých etických soustav, které se shodují jedině v nenávisti vůči víře v jednoho Boha a jiného pojítka nemají? Jenom bezmyšlenkovitost může toho žádati.

Positivním programem nynějšímu lidstvu má býti „moderní demokratický laický stát" a základem v něm má býti „autonomní občanská morálka a věda, z níž vyrůstá nový filosofický názor, který si musí moderní člověk vytvořiti a propracovati do všech podrobností, tedy také nábožensky s ohledem na věčnost" (22). Dosud tohoto názoru nemáme; lidstvo, které se odklonilo od církve, bylo tedy bez tohoto potřebného základu životního. Přiřknouti každému právo, aby si vytvořil světový názor, znamená dáti sankci dilettantismu, který již natropil mnoho zla v životních otázkách. Bezradnost lidí, odhodivších víru, je veliká; to uznávají i upřímní nepřátelé církve. „Právě dnešní chování inteligence ukazuje nutnost tohoto filosofického úkolu". Klidně můžeme k tomu dodati, že úkol ten nebude nikdy vykonán! Pohodlní lidé přikloní se k takovému názoru, který je jim vhod, — většinou k materialismu, který byl novějším učencem nazván „náboženstvím blbství", a při tom se budou chlubiti, že jejich názor odpovídá vědě!

Prof. dr. Bláha probírá problem náboženské a laické výchovy. Katolické mravouce vytýká, že dle její nauky rozlišení mezi dobrem a zlem je dáno jen vůlí boží. Každá větší příručka katolické mravouky mohla jej poučiti o pravém stavu věci. Dle Bláhy je morálka světská, laická nejstarší morálka světa. Historikové vědí, že u všech národů byla mravouka úzce spojena s představami náboženskými.

Základ mravnosti vidí Bláha v „živočišnosti dítěte" (30.) O tuhém boji, který se vede o hlavní pojem v mravouce, o pojem mravního dobra, neděje se zmínka. A přece záleží vše na tomto pojmu. Bláha radí: „Nechte děti dělati dobré skutky a láska etická přijde za nimi" (30). Jaké „dobré" skutky nechá dělati stoupenec hedonismu, surového egoismu a stoupenec humanismu? Proč se zavírají oči před těmito obtížemi? Či má snad stát sám diktovati mravouku humanistickou? „City lidství nedají se nakomandovat, naučit", dí Bláha. O nynější společnosti nemá valného mínění. „Podívejte se na naši společnost, na naše společenské prostředí. Obnažené pudy, vášnivost. Naše děti nejsou humanisovány, naše děti jsou zezvířečťovány, animalisovány" (31.) Nejvyšším stupněm mravnosti je prý „racionální morálka". Každý hlasatel zvláštního etického systému tvrdil, že nauka jeho je „racionální", že „odpovídá rozumu". Ponechá-li se každému učiteli, ať se rozhodne pro ten který system etický, dostane se tím sankce modernímu zmatku.

Prof. dr. Bednář pojednává o myšlenkových proudech evropských a církvi katolické; píše otevřeně o „kladných položkách positivní práce církve katolické na poli kulturním". „Vyhovuje (církev)

estetice a uchvacuje dnes tisíce lidí vysoké inteligence". (35.) Nezavrhuje vědy, ale podporuje ji. „Tento stav umožňuje církvi, aby podala zastancům moderního života jakési průkazy své životnosti a toho, že se moderní proudy a církev katolická nevylučují". Vyloženou nepravdou je, že církev koncilem tridentským odmítla vyšší náboženský život, jak prý jej hledala reformace. Dle svědectví nezaujatých dějepisců, i protestantských, ba i samého Luthera nastal v mnohých krajích, které propadly reformaci, úpadek náboženského života. Že Koperník narazil „na odpor celé tehdejší církve", neodpovídá skutečnosti. V kritice díla Drtinova „Úvod do filosofie" upozornil jsem r. 1916 str. 724, jaké stanovisko církev původně k této nauce zaujala. Zavrhuje-li církev vynikající díla, ví každý jen poněkud zasvěcený, že se to děje jen pro bludy, které taková díla vedle objektivní pravdy hlásají. Bednář cituje Syllabus Pia IX, že se římský papež nemůže smířiti s pokrokem, svobodomyslností a moderní vzdělaností, což prý znamená „odpor proti tomu, co lidstvo vybojovalo v důsledku svobody ducha od reformace a francouzské revoluce až dodnes." (51) Co rozumí „pokrokem, svobodomyslností a moderní vzdělaností" zednářská vláda ve Francii, co jimi rozumí Calles, bolševici, tuctoví čeští pokrokáři a jiní zásadní nepřátelé církve? Nenahlíží Bednář, jak nejasny jsou tyto pojmy?

Planou frási, jak ji lze slyšeti na husitských oslavách, opakuje prof. dr. Bartoš v pojednání „Katolická církev a český národ", že „husitství šlo směrem oddané služby pravdě" (58). Kde byla pravda — u Kališníků, Táboritů nebo u jiných? Svědomitý učenec je povinen říci přímo, co je nevývratnou pravdou v husitství. Proč se toho tak mnohý ctitel Husův leká? Inu nechce se blamovati! Že řád jesuitský dovoloval „zřejmé nemravnosti", může jenom tvrditi člověk takové vědecké úrovně jako Bartoš. Vyloženou nepravdou, za kterou by se u jiných národů opravdový intelligent styděl, je, že týž řád hlásal zásadu — „účel posvěcuje prostředky". Zdá se, že u nás jsou lidé, kteří mermomocí chtějí udávati tón aspoň o padesát let pozadu, i když mají plná ústa pokroku. Nadšeně píše Bartoš o osvícenství. „Vůdčí duchové přinášejí . . . nový světový názor. . . Víru v zázrak nahražují radostnou věrou ve všemohoucnost lidského rozumu" (64). Znamená světový názor doby osvícenské skutečně jednotný ucelený názor založený na vědě? Který učenec se to opováží tvrditi? Všemohoucnost rozumu dokumentují nejlépe dějiny novodobé filosofie, zvláště filosofie pokantovské. — Boj proti Římu je prý „životním úkolem a nezbytností národa osvobozeného" (71). Dle Bartoše se nikdo z nás konce tohoto boje nedožije. Církev stála u kolébky, ale též u hrobu mocnějších nepřátel, než je Bartoš a jeho přátelé.

V pojednání „O vědách přírodních a církvi" píše známý nám již Schacherl potupně o středověkém myšlení, že se disputovalo o směšných věcech jako o šatech andělů a jejich zažívacích ústro-

jích. To je vše, co Sch. o středověké filosofii ví? „I ve středověku žije moderní duch“, píše Verweyen, učenec, který nestojí na stanovisku positivního křesťanství. (Die Philosophie des Mittelalters. 1921, str. 74.) Týž učenec nazývá Alberta V., Witela a Rogera Bacona „přírodovědeckým trojhvězdím“. Že se vesměs zkušeností opovrhovalo? Verweyen cituje Petra Aureoli: „Je směšným popírati zkušenost . . ., tvrditi proti zkušenosti znamená neříci nic“. Nejinak soudili jiní.

Že vývojovou theorií padá nauka o Adamovi a Kristu Vykupiteli, může tvrditi jenom pokrokář plytkého vzdělání. Reinke, Wasmann, Romanes a jiní učenci, kteří připouštějí evoluční theorii do jistých mezí a mají mnohem větší autoritu vědeckou než Schacherl, jsou opačného názoru. Kristus prý nechtěl učit dogmatům! Nač je tedy pronášel? Dle Schacherla bude chrám budoucnosti zasvěcen čistému lidství. Všude, kde nastal odklon od positivních nauk křesťanských, ukazuje se „čisté lidství“ v takové podobě, že všichni upřímní přátelé lidstva děsí se budoucnosti.

Mrázkovi (Stát a církev) naskakuje husí kůže, že by u nás mohly nastati podobné poměry jako v Bavorsku, kde na některých universitách musí být aspoň jeden profesor filosofie, který stojí na stanovisku katolickém. Nejen na dvou bavorských universitách, nýbrž i na některých jiných (Tübingen, Vratislav) mají katolíci takové právo. Dle Mrázka má býti na universitách naprostá volnost pro všechny systemy; jenom křesťanský theism má býti vyloučen.

Roupcovou přednáškou „Škola a církev“ nelze se po stránce vědecké vůbec zabývati. Na jakém stupni vzdělání stojí, poznáme z několika málo ukázek. „Název katolická“ t. j. obecná, ukazuje, že církev tato chce vše, že se nespokojí s málem. (107.) Dle Roupce je boj mezi školou a církví „nutný“, „zákonitý“, „nevyhnutelný“. Shoda mezi oběma není možná. „Je-li kde shoda, pak je učitel buď málo schopný a málo svědomitý, anebo je chytrák, člověk pružného charakteru, uhýbající dle větru, který vane z fary. Anebo na druhé straně je kněz málo svědomitý se stanoviska svých povinností, které mu ukládá církev“. „Neutralita školy není možna, leda by se škola vzdala nejvlastnějšího svého úkolu . . .“ „Přirozeným stavem mezi učitelem a knězem ve škole jest dle všeho, co tu bylo řečeno, válka. Nepřirozeným stavem je shoda“. Církev nutno potírat, protože nevede děti k tomu, aby si udělaly svůj(!) úsudek. Je to snad úkolem učitele, vésti děti k tomu, by si udělaly svůj úsudek o lásce k vlasti, lásce k rodičům, svůj úsudek o povinnostech k celku? Nemusí každému na tom záležeti, aby si děti utvořily správný úsudek?

Věnovali jsme této učitelské pavědě daleko víc místa, nežli zaslouží, abychom ukázali, jaká vědecká světla učitelstvo vedou.

Dr. Josef Vrchovecký.

Dr. Josef Kratochvil: Nové filosofické essaye 1928. Nákladem Matice cyrilometodějské v Olomouci. S. 49.

Spisek obsahuje pět filosofických pojednání a chce býti příspěvkem k filosofii českého novoidealismu. První pojednání objasňuje časové pojmy svobody svědomí a náboženské snášelivosti. Veliká řada lidí s průměrným vzděláním zaměňuje svobodu s libovůlí, a zaměna taková je mnohým osudnou, neboť člověk, který chápe svobodu jako libovůli, stává se jejím otrokem. O moderním státě dí autor, že musí býti v otázce náboženské snášelivým, vyhýbá se však otázce, jak se má stát chovati na př. k sektám, které odmítají vojenskou povinnost; i jinak ovšem staví se v některých věcech proti státní autoritě.

Předmětem druhého pojednání je mravní problem naší doby. „Překotné a chvatné řešení otázky mravní značí vlastně bankrot moderní etiky i dnešní vládnoucí české filosofie vůbec, neboť nutí přecházeti s pole theoretického, v němž má býti vlastní základ, na pole čiře praktické a tam hledati základ v theorii nezdůvodněné“ (15.) Positivism natropil v té příčině u nás mnoho zla.

Pojednání o nesmrtelnosti duše v dnešní vědě rozepisuje se o různých psychologických naukách a jejich stanovisku k nesmrtelnosti duše. „Uznati nutno, že dnes ještě nemáme přesně vědecky zjištěných fakt zkušenostních k potvrzení these o nesmrtelnosti duše, nýbrž že dostatečné ověření nalézáme pouze v souhrnu pozorování, jež konána s různých stránek zkušenostních“ (28).

O novoidealistickém hnutí u nás (v závorce se uvádí Mareš, Hoppe, Vorovka, Pelikán, Malý) praví, že jest „hodně rozrůzněné, že neznačí určitou soustavu filosofickou, nýbrž jen směr“, který odmítá positivism a materialism. *Dr. Josef Vrchovecký*

Izvěstija otdělenija russkogo jazyka i slovesnosti Akademii Nauk SSSR. 1927 g. Sv. XXXII. a poslední. Leningrad 1927. Str. IV+330.

Smutný obraz představují „Izvěstija ...“ v době posledních 9—10 let: časopis tento, založený v r. 1896 při II. třídě ruské akademie věd, dlouhou řadu let byl vzhledem k svému vědeckému významu v čele ruských filologických časopisů. Mezi svými spolupracovníky měl skoro všechny ruské filology — od členů akademie věd do nejmladších soukr. docentů a kandidátů profesury. Vycházel 4krát ročně, a každá kniha (obyčejně 400—600 str.) přinášela mnoho zajímavých článků, obsahujících výsledky bádání a vědecké materiály, jako vydání literárních textů a pod.

Za války a revoluce, když tiskové výlohy značně stouply, „Izvěstija“ přestaly vycházeti pravidelně, místo 4 knih vydávaly se za rok pouze 1—2; jelikož články se tisknou po řadě vzniku, stává se často, že jde do tisku stať psaná před 3—4 roky a někdy i zastaralá. Konečně dnes vidíme, že sv. XXXII. jest označen jako poslední. Avšak toto „poslední“ je zaviněno tím, že druhá třída aka-

demie věd SSSR (třída ruského jazyka a slovesnosti) od r. 1928 již neexistuje, byvši spojena s třídou III. (filologickou). Možno doufati, že snad pod jiným jménem bude se pokračovati ve vydávání prací z oboru slovanské a ruské filologie, ačkoliv nejednou už se v SSSR vyčítalo, že vědecká činnost akademie věd má málo společného s marxismem a drží se stranou běžných zjevů života.

Svazek XXXII. obsahuje 5 vědeckých článků (str. 1—275) a 6 kritických statí (str. 276—330).

Na prvním místě — článek A. J. Sobolevského: „Názvy řek a jezer ruského severu". Analysa těchto názvů přivádí autora k závěru, že v zeměpisných názvech podél Volhy a Kamy a v severní části Ruska „máme slova jediného indoevropského jazyka, který patřil autochthonu východní a střední Evropy a značné části střední Asie, dolichokefalnímu skytskému národu." Závěr tento, který A. Sobolevskij dostal cestou jazykových bádání, jest podporován některými důvody z anthropologie a zeměpisu a zdá se dosti věrohodným, ačkoliv sám autor uznává jej zatím pouze za hypothesu.

Pro českého čtenáře byl by zajímavým článek B. M. Ljapunova o vědecké činnosti prof. Dra Václava Vondráka, kdyby nebylo knihy Dra M. Nohy „Dílo Václava Vondráka" (Brno 1926), které také podává obsáhlou charakteristiku činnosti Vondrákovy, ale vykládá ji mnohem jasněji a soustavněji nežli spletitý výklad Ljapunova, zatížený někdy množstvím zcela zbytečných drobností.

Z ostatních článků vyniká stať S. D. Baluchatého: K historii textu a komposice dramatických výtvorů Čechova; je to rozsáhlé (str. 119—176) pojednání o dramatu „Ivanov". Autor vykládá historii textu „Ivanova" a řadu okolností, týkajících se nejen přepracování tohoto textu, ale i obecných otázek dramatického umění.

Články M. Speranského (o slovanském písemnictví XI.—XIV. stol. v Sinaji a v Palestině) a V. Gancova (o jazyku Radzivillského opisu letopisu) mají zájem jen pro odborníky. Poznamenáme pouze, že jazykověda neztratila by nic, kdyby práce Gancova vůbec nebyla tištěna: je to nějaký starý (autor psal jej před 10 lety) studentský referát, psaný s plnou důvěrou in verba magistri (prof. Šachmatova) a s jediným důsledkem: autor správnými uznává posudky A. Šachmatova o Radzivillském letopisu.

Kritické články jsou od A. Stepoviče (2 články), A. Michajlova, S. Rozanova, E. Karského a A. Seliščeva; předměty jich jsou: jubilejní sborníky, věnované prof. Dr. Janu Máchalovi a prof. Dr. V. Zlatarskému, práce V. Peretca o „Slově o pluku Igorjevě", kurs historie ruského jazyka N. Durnova a j. *Sergij Vilinskij.*

Adresář církve katolické v republice československé. Sestavil Stanislav Beneš. Rok 1927/8. Nákl. Československé akciové tiskárny, Praha. S. 844, 50 K.

Adresář tento nastoupil po dřívějším „Schematismu katolického duchovenstva". Kdo trochu zná nedostatky naší dosavadní stati-

stiky, rád uzná velikou práci uloženou v této příručce, při níž lépe než posuzováním se poslouží určitými opravami chyb dosud nevyhnutelných. Rozdělení jest obvyklé: napřed diecese s farnostmi a duchovenstvem, pak řehole, pak abecední seznamy duchovenstva. Nejedno opakování je tu ovšem nezbytné. Snad bylo lépe hned na začátku pozměniti zvláště tyto poslední seznamy a seřaditi je vůbec podle jmen v jedno, neboť hledá-li někdo nějaké jméno, nevěda na př. jde-li o kaplana či katechetu, našel by tak všecko snadněji. Ale ovšem v každém způsobu sestavení najdou se nějaké potíže.

Jak p. sestavovatel, tak vydavatelstvo zasluhuje za toto dílo uznání a hojné podpory.

* * *

Benjamin Klička, Muž, který chtěl ABCDE. Praha 1928. S. 67. — Týž, Pestré osmero. Novely 1920—1927. Praha 1928. S. 63.

V obou svých posledních knížkách zůstal Klička daleko za svými nedávnými velkými romány „Divoška Jaja“ a „Brody“. První z nich je nezdařilá groteska o ubohém dobráku, lékaři nemocenské pokladny, jenž chtěl pět věcí, dobrých věcí, ale nedokáže vlastně žádné a nakonec žalně ztroskotává: věnuje se lékařskému povolání v chudé čtvrti, ale tak, že mu nezbude času ani schopnosti, aby byl dobrým manželem a otcem: chce přechodit chřipku, ale podléhá jí a odkazuje svou pošetilou ženu nezaplacenému šoférovi jako odškodné. A lidé, za něž vlastně obětoval svůj život a své rodinné štěstí, ho ani nelitují, poněvadž nevidí tak jeho dobroty jako spíše trapné nechápavosti a hlouposti. Ani ve čtenáři nevzbudí tento ubohý hrdina nejmenších sympathií, zvláště když autor sám stíhá jej povrchními, někdy až banálními vtipy.

Není lepší ani druhá knížka Kličkova, obsahující 8 drobných povídek, pestrých více svými tituly než náměty. Nejlepší jest ještě „Exekutor“, zachycující význačnými rysy bolest starého muže, jenž byl nucen zapečetit byt vlastní dceři. Jinde jsou to rozvedené anekdoty nebo skoro kalendářové sentimentální příběhy, korunované poslední povídkou „Zkouška Izraele“: bohatý židovský obchodník zamiluje se v lázních do chudé křesťanky a když pak jeho matka svolí ke sňatku jen s podmínkou, že nevěsta vystoupí z církve a do žádné jiné nevstoupí, tato hned „jako fascinována“ volá: „Ano, tak se stane!“ „A v zápětí obdržela s políbením i těžké, ale usmířené slané slzy své příští tchyně“. Dojemné, není-li pravda?

F. V. Krejčí, Dům v rokli. Povídky. Praha 1928. S. 167.

Bývalý kritik „Lit. Listů“ a Pelclových „Rozhledů“ ve své nynější celkem málo významné belletrické činnosti těží stále ještě z dojmů své poválečné, skoro úřední cesty k čs. vojsku do Sibiře. K dřívějším knihám „U sibiřské armády“, „Veliké dobrodružství“, „Jaro

v Japonsku", „Poslední", „U protinožců" druží se všechny tři povídky tvořící poslední knihu hlavně postavami legionářů, zachycenými ve chvílích rozchodu se Sibiří nebo ve vzpomínkách na exotické kraje a prožité tam příběhy. Ve všech jde zároveň o mravní rozpory, jaké za oněch poměrů nebyly jistě vzácností: český intelligent zabývající se dříve se zálibou východním okkultismem, nemůže se ve Vladivostoku vyprostiti z démonického vlivu nějaké prohnané rumunské židovky, v níž ve své zaslepenosti vidí kněžku indických kouzel a tajných věd; muž, jenž se těsně před odchodem na bojiště zpronevěřil své ženě, trpí výčitkami v cizině i prozrazením po návratu; a jiný, umělec, jenž v Japonsku zanechal nemanželského syna a vzíti jej chce pak k sobě do Čech, dovídá se z novin, že poslední velké zemětřesení v Jokohamě mu znemožnilo napraviti poklesek. — Povídky Krejčího, zvláště druhá, trpí značně rozvláčností některých míst a ukazují spíše autorovu rutinu a výmluvnost než vyšší nějaké umění.

Zd. V. Přibík, Na pokraji ráje. Kapitoly k románu. Praha 1828. S. 127.

Již v první své básnické sbírce „Srdce a zvony" (1923) opěvoval básník vyšlý zřejmě ze školy Wolkerovy radostně slavnostními obrazy různé jevy přírodní, zvláště pak rád zamýšlel se nad stromy a lesy. Poslední jeho kniha prós jest již přímo oslavou lesa, jenž se mu zdá pokrajem ráje, nejstarším chrámem světa, nejlepším lékařem nervů, divukrásnou hádankou, nejpodivuhodnějším útočištěm zneklidněného srdce — a kdož by konečně spočítal všechny ty obrazy a projevy citů, jimiž básník často hodně mnohomluvně obdařuje místo svých vzpomínek z dětství i občasných prázdninových zájezdů. Sám se na jednom místě (50) obává, že pro tuto svou lásku „bude svázán do uzlíčku opožděných romantiků", jeho slova že budou nazvána starým lyrismem a jeho nadšení že bude posuzováno jen jako blouznivá lyrická improvisace, jako strašně nemoderní lyrické haraburdí, jež se nehodí do dnešního světa — ale nechce prý svou knihou nic jiného než krásu, kterou nalezl v lese, přiblížiti srdci a životu. Nutno přiznati, že v některých kapitolách se mu to opravdu podařilo — nejlépe asi v pěkných obrázcích o zvířatech a v názorných figurkách různých lesních lidí. Nejslabší jest tam, kde se pokouší filosofovati o lese, o životě i náboženství: takové rozbředlé úvahy, přeplněné výkřičníky a všelijakými citovými výlevy, nejsou jistě žádným objevem a tím méně „kapitolami k románu". Zde opravdu přiléhá leckdy jeho vlastní výraz: „strašně nemoderní lyrické haraburdí".

Helena Mniszkowa, Pozdě. Z polštiny přeložil Václav Kredba. Nakl. A. Neubert, Praha 1928. S. 163, 10 K.

V novém tomto svazku zařaděno 10 různorodých drobotin oblíbené spisovatelky. V titulní rozhoduje se mladík, jaksi octlý v tlupě

lupičů, že právě chystané přepadení, jež se chystá, bude poslední, jehož se zúčastní, že po něm tlupě uteče; zatím v něm usmrtí svého otce a v zoufalství sám sebe. Srdcervoucí jsou výjevy z pronásledování katolíků od pravoslavných, vlastenecky nadšené z první doby Kościuszkovy.

Nová poesie slovenská. Vybral, úvodem, poznámkami a slovníčkem opatřil Dr. J. Menšík. Nakl. Jan Laichter, Praha 1928. S. 144, 15 K. Světla, výbor souvislé četby školní, řídí Jan Čeněk, sv. 8.

Krasko, Jesenský, Roy, Rázus, Lukáč, Smrek — jsou u nás, v „historických zemích", sotva známi podle jména, neřkuli podle svých básní, jichž výbor pro školní četbu v této knížce podán. Ačkoli chválou překypující úsudky páně vydavatelovy třeba značně omeziti, nesporno jest, že tu máme skutečně pěkné ukázky poesie. Co do obsahu často se v ní hlásí stesky na maďarský útisk, arci ne vždy bez zasloužené sebekritiky, co do výrazu vrozená slovenská retoričnost. Potěšitelný jest pokrok v úpravě slovenského verše, jenž dokazuje, že S. Hurban Vajanský a Hviezdoslav nepracovali o něj nadarmo.

Elenore Meherinová, „Čiki", zlaté ptáče. Román. Přel. z angl. Růžena Charvátová. Praha. S. 373.

Krásná dceruška jedináček nezámožných rodičů v americkém městě je tipmamzelkou ve velkém závodě. Seznámí se s úředníkem, jenž pracuje v závodě naproti přes ulici. Vzíti se nemohou, necítíce se ještě hmotně zajištěny, mají tedy pouhou známost, v románě hodně ze široka vylíčenou, s výlety, zábavami atd. Když se u děvčete ukáže následek, nastalo již jakési odcizení, děvče zmizí kamsi na západ a má ještě opletačky se soudem, jakoby bylo zavinilo smrt svého robátka.

Děj románu jest až na to rozvláčné líčení milostných výjevů skutečně zajímavý, ba napínavý, osoby rázovitě vylíčené. Opravdu nevinné ale v lásce slepé děvče, obdivované mladíky hodnými i nehodnými, skoro všechen čas mimo svůj úřad, ba i v něm prožívá v milostných pletkách, rodiče do něho zamilovaní nijak ho nevedou a nechrání, nápadník použil obapolné rozmrzelosti z dlouhého, jakoby beznadějného čekání a bohatě se oženil s jinou.

Román se v ženském světě prý hltavě čte. Mohl by působiti výstražně a vzdělavačně, avšak čte se asi víc pro smyslná líčení než pro své mravné jádro.

Rozhled

Náboženský.

P a p e ž s k ý p r i m á t.

Je to článek víry katolické, dělící zevně nápadněji než kterýkoliv jiný ostatní křesťanská vyznání. Mluví-li se tedy o unii, jest přirozeno, že se mluví také a nejvíce o něm. Nyní po válce, v níž papežství ukázalo nejednu svou přednostní stránku i ve světovém a světském dění vůbec, zájem o primátní otázku ještě vyrostl, jak u kritiků historických tak biblických.

Tito mají na starosti především Mt 16, 18. 19 (Ty jsi Petr a na té skále . . .), o kterémž místě tu před lety (1921) důkladně pojednal prof. Hudec („Tu es Petrus!"). Protivníkům jeho katolického výkladu ve prospěch primátu náleží dokázati, že jest nepravé nebo že znamená něco jiného. Dosud se jim to nepodařilo, a tedy sotva kdy podaří.

Ale i kdyby se to podařilo, nebyl by tím primát ještě odbyt, neboť neopírá se jen o toto místo biblické, nýbrž i o jiná, ale co hlavního — jelikož není všecka katolická pravda výslovně a zřejmě uložena jen v Písmě, — o živou nauku církve, sledovatelnou až k začátkům této, podle čehož i nejnovější protestanský badatel o primátu (Caspar, Primatus Petri, 1927) vyznává, že „primátu historicky vyvrátiti nelze": ač máme o něm jen „trümmerhafte Überlieferung", již v prvním listě sv. Klementa papeže, žáka obou římských apoštolů, se skutečně projevuje. Třebas C. myslí, že ve 2 prvých stoletích výklad onoho místa a skutkové přednostní nároky římského stolce jdou různou dráhou nezávisle vedle sebe a teprve u Tertulliana v Africe kolem konce 2. a zač. 3. stol. se nalézá „spojovací most" mezi oběma (ecclesia Petri propinqua a j.) nemohl by popříti, že tyto a podobné názory Tertullianovy a jeho žáka Cypriana (cathedra Petri, primatus Petri, Petr prvým biskupem římským) nebyly jejich osobními výmysly, nýbrž ohlasem církevního okolí, tedy starším podáním.

Kdo se theoreticky touto a jinými otázkami církevní nauky ve starověku zabývá, nesmí zapomínati na rozdíly mezi úřední p r a x í a v ě r o u a n a u k o u. Tato jest v pořadí časovém poslední: v ní výslovně teprv dodatečně, po př. příležitostně vyjádřeno, co se věřilo a uznávalo, po př. úředně provádělo, aniž bylo jasně v poučce vysloveno a hlásáno. Jinak nedostaneme se k rozumnému výkladu.

Totéž platí o používání p r a m e n ů. Tübinský prof. Adam v rozboru vývodů Casparových (Theol. Quartalschrift 1928, 256): Prvý jasný výrok o vztahu římského episkopátu k Petrovi máme u Tertulliana, Cyprian prvý uvedl primatus a cathedra Petri v podstatnou souvislost s jednotou církve. Pokud historickými prostředky zjistiti možno,

nikolí papež Kallist (217—222), ale Štěpán (254—257), současník Cyprianův († 258), prvý použil Mt 16, 18 za biblický důkaz papežského primátu. Připomínajíce však známou zásadu: Quod non est in actis, non est mundo, musíme se slušně tázati: jsou písemné doklady jediným a vyčerpávajícím pramenem dějinných údajů? Právě v jevech společenských, jako je primát, nutno odstoupiti od takové heuristické methody, jakoby ti, kteří tento jev jakkoli, theticky nebo polemicky zaznamenali, byli také prvými, kteří jej znali a tedy v nauku církve vlastně uvedli. Stačí to uvážiti — vedle příležitostného, nesystematického rázu, dále možných a pravděpodobných ztrát —, stačí to uvážiti, abychom uznali, že takto v bádání o starověku postupovati nelze. Začátek, kdy a jak poprvé byl primát jakožto zjevená pravda naukově, theoreticky vytčen a zdůvodněn, náleží (podle Adama) k nejzadrhlejším otázkám dějin dogmatu, ale že primát vykonáván a věřen, jest něco jiného a poměrně, t. j. za značného nedostatku tehdejších pramenů, i vědecky nepochybného, jak tu na začátku zmíněno.

*

Kant a křesťanství.

Na str. 73 zaznamenáno tu něco z Kantova názoru o Bohu a náboženství. Znalec tam uvedený, B. Jansen, v témž časopise (Stimmen d. Zt. 1928 květen) vrací se k věci, aby určil poměr Kantův přesněji ke křesťanství. Poměr ten jest podstatně záporný. Myslitel jinak Boha postulující a k pietismu náchylný asi od padesátého svého roku utkvěl již docela ve svém apriorismu, v rozumovém a mravním autonomismu. Nemaje smyslu pro starší cizí názory ani pro jiné dějinné skutečnosti, posuzuje Písmo i křesťanství jen podle svých kategorií a požadavků: co jim vyhovuje, uznává, co jest nad ně, tedy Zjevení, nadpřirozeno atd., zamítá, zcela ve smyslu běžného tehdy deismu a osvícenství, jehož vývoj Kant podle Jansena uzavírá, ač je z části překonává. Ačkoliv, jak jeho důvěrník Borowski svědčí, právě theologie byla mu oborem, jejž nejméně sledoval, vydal se v posledních spisech svým způsobem na pole theologické, na výklady Písma, které dopadly docela racionalisticky, na rozumování o církvi, modlitbě, svátostech atd., které se nese docela směrem „domácké filosofie“, jak ji pěstovali bludaři všeho druhu. Jádro jest venkoncem to, že nauka Kristova jest čistě rozumová a příkazy jeho prostě výrazem kategorického imperativu; vztahů nadpřirozených k Bohu ani prostředků k jejich osvědčování nezná.

Že byl Kant nazván filosofem protestantismu, možno vysvětliti rationalismem, jímž se shoduje s liberální protestantskou theologií. Že však byl naopak zase nazván filosofem katolicismu, možno vysvětliti jen povrchností, která ulpívá na některých příležitostných výrocích a vůbec důležité otázky náboženské ledabyle odbývá. Kdežto v hlavních spisech jeho možno se učiti přísné kázni rozumové i mravní,

stařecké rozpravy jeho o věcech náboženských potvrzují jen staré pravidlo, že pouhý rozum lidský, zvláště tak doktrinářsky zaujatý, jako byl u Kanta, ve věcech božských nic kloudného nesvede. Bylo-li někdejší chvilkové heslo: Zpět ke Kantovi! ve filosofii vůbec nutno nahraditi jiným: Dále přes Kanta!, v náboženské filosofii může platiti jenom naprosté: Pryč od Kanta!

*

M i s i j n í t i s k
v nebývalém bohatství a souboru vystaven nyní v Kolíně n. R. („Pressa".) K německému tisku domácímu podotýká zpravodaj „Kath. Miss.", že ačkoli pozorovatele těší toliké bohatství, přece zase budí obavy, aby tato horlivost v tiskovém šíření misijních myšlenek a snah nevedla k tříštění podniků a k plýtvání penězi, jichž by se lépe použilo pro misie samy.

My zde v středozemí uzavření nemáme, jak tu minule podotčeno (str. 289), tolik přímého zájmu na zámořských misiích, ale ona poznámka mutatis mutandis platí též u nás. —

Mimochodem budiž podotčeno, že t i s k á r n a P r o p a g a n d y (r. 1910 spojená s vatikánskou polyglottní) v 18. stol. tiskla věci ve 44 cizích abecedách, r. 1873 ve 180!

J a p o n c i měli před příchodem misionářů tiskárnu s dřevěnými plotnami. Pohyblivé písmeny a písmolis přinesli jesuité koncem 16. stol. 1591 vydán prvý spis takto tištěný (legendy), v němž provedena i ta smělá novota, že japonské hlásky přepsány latinkou.

Tiskárně františkánů v Tsinanfu daroval císař František Josef 1878 prvý písmolis; vloni vytiskla 50.000 svazků.

*

Z p r a v o s l a v í.

Sofijský prof. Štěp. Cankov přednášel v Berlíně o hlavních rysech východního pravoslaví, za něž označuje: pneumaticko-mystický ráz, zjevné vědomí církve jako těla Kristova, čistě kulticky utvářenou zbožnost, základní eschatologický směr, víru ve zbožňování. Liberální theologie Cankova hledí se přizpůsobiti protestanské, ale vyznává: „s římsko-katolickou církví jeví pravoslavná tolikou příbuznost, že by se mohly obě uznati za jednu a touž církev, nebýti ideje papežství." Jiné odchylky pozůstávají spíše v tom, že se vývoj nauky na východě zarazil, než ve vědomém odštěpení.

C. praví, že primát je s pravoslavím neslučitelný, ale jak vyříditi palčivé církevní otázky dneška, zvláště po zhroucení patriarchátů, a po vzniku tolika autokefalií, neukazuje. Poslední a jedinou možnost, obecný koncil pravoslaví, právě nyní shledává krajně nesnadnou; v pravdě možno říci, že jest nemožná. Tím také řečeno, že základní chyba jest v pravoslavném systemu, a že římsko-katolická církev se ubírala správnou, po lidsku jedině možnou cestou soustředění. —

(Mimochodem budiž poznamenáno, že výraz „orthodoxie“ t. j. správné mínění, zdá se v theologii zaveden již starými orfiky, jež O. Kern zove nejstaršími cestujícími řečníky, Wanderredner starověku).

*

Náboženští socialisté (srv. zde s. 33) z Německa, Rakouska, Nizozemí a Švycarska měli schůzi v Mannheimě, 150 účastníků. Dobrá snad vůle některých, smířiti marxismus s náboženstvím, sotva všechny stoupence přenese přes zásadní rozpor mezi náboženstvím ducha a materialismem. Někteří nechtěli ani uznati Boha za objektivní realitu. Předsedající pastor varoval ode všeho společenství s katolickým solidarismem!

*

Náboženství velkých hudebních skladatelů. Za slavností Schubertových ve Vídni dána tisku příležitost i o tomto předmětě se zmíniti. Schubert byl člověk věřící jako mnozí jiní jeho druhové v říši tónů. Hudba byla odjakživa spjata s náboženstvím, v obřadech náboženských se nejlépe uplatňovala, a vynikající skladatelé hledali svou chloubu právě ve skladbách náboženských (Bach, Händel, Haydn, Beethoven, Mozart, Verdi, Gounod, Dvořák atd.) Ovšem nedokazuje to samo ještě, že slova takových skladeb jsou také přesvědčením skladatelovým, jak bylo u jmenovaných, tak že úsudek za samých skladeb na smýšlení skladatelovo by byl ukvapený. Tohoto měsíce zemřelý Leoš Janáček na př. byl léta regenschori v klášterním kostele starobrněnském, uměl pro svou varhanickou školu, jež ovšem sloužila hlavně službě kostelní, zaujmouti církevní hodnostáře a ústavy, ba na konec složil i „glagolskou mši“, ale když jej jeden referent za ni nazval věřícím starcem, který touto skladbou jaksi vyjadřuje svůj náboženský vztah, odepsal skladatel zlostně: („žáden stařec,) žáden věřící!“ A v tomto mluvil pravdu. Lidé s tak přespříliš vyvinutým sebevědomím nebývají a nežijí jako věřící.

Vědecký a umělecký.

m.— O zásadách překladatelských.

V posledních měsících vedla se v některých literárních listech živá diskusse o starém, ale dnes, kdy se u nás vydává tolik překladů, zvláště časovém thematu: jak se má vlastně překládati. Pražský „Kmen" zahájil o tom celou anketu, které se súčastnilo asi 10 význačných našich překladatelů hlavně z řad mladší generace. Na hlavní otázku, má-li se překládati volně či doslovně, veršem či prósou, odpovídáno různě a nejednou i protichůdně. Většina ovšem se vyslovila proti překladu doslovnému, ale dává přednost překladu věrnému před volným. Jako znak věrného překladu označuje na př. básník Fr. Bíbl, že zachovává rythmus, obrazy, vniterní formu i celkovou intonaci originálu; ale není třeba vyhýbati se zcela t. zv. „štěrku", když jest někdy nutno vhodným epithetem, jedním dvěma slovy dokresliti, lépe vyjádřiti autorův obraz. Jako vůdčí požadavek věrného překladu se stanoví, aby vystihl dobře rythmus díla, a to nejen básnického, což jest přirozeno, ale i románového; ve výběru slovního materiálu připouští se za to tím větší volnost, čím mohutnější jest překládaný autor.

Opačnou zásadu vyslovil dříve Jar. Zaorálek, který vydává právě překlad velkého románového cyklu Proustova „Hledání ztraceného času" a v něm ji také uskutečnil: překladatel má prý věrně zachovati všechny zvláštnosti slohu autorova, i kdyby tím utrpěla českost a jazyková správnost překladu. Tato nesmyslná zásada není ovšem nijak nová a jejím důsledkem v praxi jest, že tak mnohý dnešní překlad je čtenáři napolo nesrozumitelný — nedovede-li si náhodou „přeložiti" překlad do originálu!

Na otázku, má-li se volba překladu díti podle potřeby kulturní či podle osobního zájmu překladatelova, prohlásila většina mladých účastníků ankety, že se překladatel nemá říditi nějakými praktickými a oportunními ohledy, ale že i při volbě díla má se projevovati jeho osobnost. Oproti tomu jiný správně poukázal, že se u nás nyní málo překládá z literárně-vědecké a kritické literatury, tak jak tomu bylo před válkou. „Napraviti tento nedostatek, to by byl dobrý úkol, důstojný dobrého překládání."

Několik účastníků dotklo se ve svých projevech také překladatelské činnosti Jar. Vrchlického, a to většinou s nemalou úctou a uznáním. Hodně střízlivěji rozhovořil se o ní v Topičově „Lit. Světě" Ot. Fischer, nový překladatel „Fausta" a celého básnického díla Goethova. Třebas také vzdává plnou úctu velkému dílu básníkovu, doznává, že jest naší době již velice vzdálen a zvláště že nemůže býti vzorem překladatele. „Měl jsem nejednou příležitost obeznamovati se větu za větou s methodami Vrchlického-překladatele, nikdy jsem nezapíral úcty k jeho slovní a rýmové virtuositě, ani

k jeho jinakému průkopnictví, nikdy jsem však ani jeho praxe, ani jeho zásad nebral v tlumočnictví za svůj vzor!“ Poznal, že V. šel na různé hádanky a hlavolamy těžkého originálu „se svou povšechnou básnickostí“, a to tak, že jim „prostě ulámal hroty“. Chvat V. vyvrcholil podle Fischera v překladech z Calderona.

*

m.— Jan Gebauer o nářečí a spisovné řeči.

Dcera učencova, zatím již také zesnulá spisovatelka Marie Gebauerová, připravila do tisku „Rodinné vzpomínky na Jana Gebauera“, kde vypravuje také mnoho zajímavých podrobností o „soukromých“ názorech svého otce o jazykových otázkách. Tak tvrdí, že „přímo nadšenou láskou miloval nářečí“. „Spisovný jazyk však chtěl mít čistý, bez dialektu. Jak přísně rozeznával krásu spisovného jazyka a krásu nářečí, jsem poznala, když v letech devadesátých řídil komisi, která pracovala na sestavení Pravidel českého pravopisu. Naříkal si mi nejednou: „Musím být jako policajt na stráži, hned by mi tam vpašovali moravismy!“

Ale na druhé straně prý G. také přímo nenáviděl t. zv. „pražské češtiny“. A protivilo se mu, když někdo v obyčejném hovoru užíval češtiny spisovné. Když dcera Julinka, přičichnuvši ve škole k mluvnickým pravidlům, začala doma mluvit spisovnou češtinou, aby udělala tatínkovi radost — že jsou stromy zelené, jablko červené — vysmál se jí: „I dej pokoj, stromy jsou zelený, jablka jsou červený. To by se ti každý vysmál, kdybys mluvila tak, jak píšeš ve škole. Psát, to jsou sváteční šaty, mluvit, to jsou všední šaty.“ Zle huboval, když dcery přinesly ze školy nějaký „vybroušený“ kaz, ale nikdy jich neopravoval, když se v domácnosti užívalo dosti často zkomolených německých výrazů, obvyklých tehdy v našich městech. Ba G. sám jich užíval a říkal na př. hausmistr, fórcimr, jarmara a pod.

*

m.— Praktiky „bibliofilské“.

Bibliofilie stala se v posledních letech světovou módou, a tak není divu, že ji pěstují často i takoví lidé, kterým jde o všechno možné více než o zájmy literární. A přirozeně najde se zase dosti podnikavých, chytrých lidí, kteří dovedou z této módy, ba u mnohých i opravdové vášně náležitě těžiti. A nejsou mezi nimi jen vydavatelé, obchodníci, ale i spisovatelé sami. Nedávno jeden náš přední básník na dotaz, proč vydává svá díla v tak drahé, obyčejným smrtelníkům nedostupné výpravě a v tak nepatrném počtu výtisků, odpověděl upřímně, že dřívější jeho spisy vydané v obvyklé úpravě a ve větším počtu zůstaly neprodány na skladě, kdežto „bibliofilská“ vydání jsou hned rozebrána. Získá tak nejen finančně: pro další nějakou stovku zájemců vytiskne se hned druhé vydání — a dílo má „úspěch“, autor je „hledaným“, třebas knížka leží klidně,

většinou nečtena, ve vitrinkách zanícených bibliofilů, kteří ji berou do ruky sami jen v rukavičkách, aby se potěšili zvláštním druhem papíru, typů a grafickou výzdobou nějakého „mistra“ — po případě jen vědomím, že mají tisk, jakého nemá nikdo ze známých.

Chytří lidé také u nás těží již z této záliby a sahají k různým praktikám, jaké v cizině nejsou vzácností. Mistrem jejich může se nazvati proslavený moderní básník a filosof francouzský Paul Valéry. Tento dává vydávati svá díla umělecká i filosofická dvojím způsobem: jednak pro bibliofily v malém počtu výtisků velmi drahých, a to ještě každé v různých způsobech a všemožných kombinacích — jednak pro širší veřejnost ve velkém počtu výtisků, ale tak, že jediná stať nebo tři básně se prodávají samostatně za 20 fr., ač úplný svazek s několika studiemi nebo s celým souborem básní by stál normálně nějakých 12 fr. Levného vydání svých spisů Valéry nedovolí. Kromě toho si pomáhá ještě jinak: vydá na př. 13.000 číslovaných výtisků, při čemž každý tisíc jest číslován vždy znovu od jedničky, takže veřejnost je v domnění, že jde o nějakých 13 samostatných vydání. Ale zdá se, že se V. brzy přepočte ve svých praktikách — odbyt jeho spisů začíná již klesat. Ostatně až se kniha vrátí ke svému právému účelu, pominou také výstřelky dnešní bibliofilské módy.

*

m.— Jest možný u nás dobrodružný román?

Z posudků naší belletrie je známo, že se u nás dějí v poslední době pokusy o původní dobrodružný román. Pokoušejí se oň hlavně spisovatelé, které válka zanesla do cizích i zámořských krajů, nebo kterým válečné zkušenosti poskytly několik vhodných námětů. Ale již nyní je vidět, jak lehce se tyto náměty vyčerpávají a jak často se opakují. Vtírá se tu otázka: má u nás tento druh románové tvorby vůbec nějakou budoucnost?

Touž otázkou obírá se ve známé německé revui „Neue Rundschau“ kritik a essayista Frank Thiess. Vzpomíná nedávného expressionismu, který vydal heslo Pryč od věcí, předmětů — a skončil v bezpředmětné poesii, v níž věci byly nahrazeny visemi, halucinacemi, chimérami. Ale ovšem k tomu závěru jest Němec prostě predisponován. Francie má oceán a zámořské kolonie, Amerika má obrovská teritoria, Rusko tajůplný asijský sever — Německo má jen svou duši. Není tedy divu, že chybí-li možnost rozmachu v prostoru, chybí-li živel „horizontální“, nemůže se dařiti dobrodružnému románu, jenž v Německu odjakživa živoří jako obor mimo rámec pravého umění, jako povrchní a kýčařská zábava širokých mass. Ale pro dobrodružný román chybí rozhodně i ta záliba ve věcech, faktech, zkušenostech, jakou projevují na př. Angličané a Američané — jen z nich mohl vyrůsti takový Stevenson, London nebo Curvood...

Všech těchto předpokladů k dobrodružnému románu nedostává se ovšem také nám, proto sotva možno čekati v tomto oboru u nás nějakého významnějšího vývoje.

*

ak. — Estonská belletrie v r. 1927.

Za neobyčejně plodný na krásnou prózu estonskou lze prohlásiti rok minulý. A zajímavo, že většina jí vyšla z péra mladých eston. spisovatelů, ano začátečníků. Méně potěšitelným však úkazem je, že se zálibou volí si za náměty svých prací negativní stránky životní a že se jim líceň a charakteristika negativních typů lépe daří, kdežto podání positivních stránek životních a typů je bledé a neživotné. Nejpřednější estonský měsíčník „Looming", kolem něhož se kupí a do něhož přispívají všichni čelnější est. spisovatelé a nadějné talenty, poctil cenami prvními dva romány, jejichžto hrdinové téměř do jednoho končí sebevraždou. První cenou vyznamenán dvoudílný román Aug. Jakobsona „Vaeste-patustealev" (po česku: Městys bídných hříšníků). Dějištěm skutečně chudobné, špinavé hnízdo nedaleko továrny. Obyvatelé toho městečka znají jenom hrubou, namahavou práci, chlast, necudnost, pomluvu, klep a závist. Duševních, vyšších zájmů nemají, o ně nestojí. A jestliže se v některém z mladších jeho obyvatelů podobná touha ozve, bývá brzinko nepochopením prostředí potlačena, nebo jednotlivec mermomocí po něčem lepším, obsažnějším dychtící bývá — zdrcen, zničen. Ač všichni obyvatelé toho městečka jsou tov. dělníci, přece panuje mezi nimi veliká nesnášelivost, jeden druhému závidí větší krajíc chleba, i hledí všemožným způsobem o něj ho připraviti, jemu uškoditi. Ženské zase na sebe nevraží ne tak pro výdělek, jako spíše pro přízeň, jíž se její družka u mužských těší, podezřívá ji z nejhorších mravních poklesků a do nejčernějšího pláště ji obléká. Dívky ještě nedospělé holdují, ne-li všecky skutky, tož slovy, řečmi a v žádostech smyslnosti. Samozřejmo, že z manželství otce opilce a ženy mravně i tělesně otupělé mohou vzcházeti jenom degenerované děti. Autor předvádí čtenářům ve svém románu takovou typickou rodinu, rodinu Lüüneovu. Otec prostý továr. dělník, pití oddaný, matka, pocházející z rodiny alkoholiků, prací a starostmi otupělá a předčasně sestaralá ženská. Mají 6 dětí. Z nejstaršího syna vyklube se zloděj, ač rodiče v tom ohledu jsou poctivi; otec syna proto z domu vyžene, syn pak klesá hloub a hlouběji, až v jakési pračce ho zabijí. Dceru Kláru pro účast v komunistickém hnutí odsoudí k patnáctileté nucené práci. Druhou dceru, Lili, mravně velice pokleslou, pojme za ženu poloblbec a surovým zacházením připraví ji předčasné do hrobu. Syna Arna, jenž už o patnácti letech je pověstný opilka a rváč, zastřelí při jakési srážce s policií. Dcera Marta, devče velice nadané, pro krádež dána do polepšovny. Nejmladší pak syn, Valdi, je tělesně mrzák. Než kromě těchto zákonitých dětí je tu nemanželský syn

Rüdle. Hoch nadaný, jejž teta (pěstounka) posílá do škol, kde prospívá, než pojednou probudí se v něm vášeň alkoholická a nepochopitelná náklonnost druhým blížit a škodit. Proto vyloučí ho ze škol, Rüdle pracuje napřed nějaký čas v továrně, pak se dobrovolně dá k vojsku, kdež postoupí za důstojníka. Než z čistajasna nechá vojanštiny, — otci praví, že jej propustili pro ztýrání jednoho vojáka, — a pracuje v továrně, kde hledí svoje druhy vzdělávat a nabádati k hájení práv stavovských. Naráží však na nepochopení a podlost. Byv z práce propuštěn chopí se podkopnické práce ještě s několika stejně smýšlejícími druhy. Vyvolá stávku, jíž použijí komunisté k zjevnému odboji a vzpouře proti stávající vládě. Vzpoura potlačena. Mnoho dělníků ano i měšťáků v boji s vojskem padlo. Za nastalé pak persekuce a odsuzování skrývá se Rüdle ode všech opuštěn, duševně zdrcen v lesích, až konečně zatouživ po bývalých kamarádech oběsí se jedné noci nedaleko hrobu padlého druha.

Podal jsem poněkud obšírněji obsah tohoto 47 archů (tisk.) silného románu, bych doložil, co jsem hore řekl o charakteristice eston. mladších spisovatelů. Nedá se upříti, že autor při veškeré jednostranosti látky podal zajímavé typy a že je postavil v různé, živě vystižené situace, že nutí k vážným úvahám hospodářským, než co to platno, když nade vším tím vznáší se opar příšerného, mravně schátralého prostředí, kolektivismu. V Estonsku román přijat kritikou jednak s velikou chválou, jednak s odsouzením. Vytýká se mu nedostatečná komposice, jednostrannost typů a podání, nedostatek uměleckého jemnocitu. Ale všeobecně se uznává živost, svěžest a osobitost řeči, jakož i bohatost látky a děje.

Druhou cenou poctěný román podal začátečník Reed Morn, „Andekas parasiit“ (po česku: Nadaný parasita). Hlavní hrdinkou románu je studentka Ella Romeldi, nespokojená se životem. Jednak z přirozenosti, jednak následkem pochybného, nesprávného vychování vyvine se v ní vzdorovitá hrdost spolu s náklonností k lepšímu životu, jež jí brání, by své schopnosti a síly rozvinula v práci a činnosti užitečné a plodné. Při vší sečtělosti a učenosti nedovede či nechce svých schopností využitkovati v každodenním životě. Tráví svoje dni na loži sníc o nádhernějším, skvělejším světě a o lidech „démonickým vzdorem“ obetkaných. Nějaký čas působí na venkově jako učitelka, než práce ta brzo ji omrzí, i nechá jí. Potom se vdá, než ani manželský život jí neuspokojí. Je k muži nesnášelivá, nechce ni nejmenší oběti přinésti, vždy a všude staví do popředí své „já“. Brzo nají se manželského života a — zastřelí se. Román napsán způsobem vědeckého pojednání, suchoparně, styl autorův bezbarvý. Duševní život hlavní hrdinky do nejmenších podrobností rozpitván.

Jiná mladá spisovatelka dala román „Tuulearmuke“ (do slova: Milka větru, zřetelněji: Zamilovaná do přeludu). Zpovykaná, nervosní chovanka konservatoře Lea Rinova miluje platonicky vdovce

doktora Andersena. Představuje si ho, maluje si ho jako nějakého prince z pohádky, a zatím se ukáže, že to člověk nejenom zcela všední, nýbrž i hodně zkažený. Román vyzní neutěšeně — hrdinka sestoupí až k močálu a patří do ponurého obrazu. Osoby románu neživé a šablonovité. Vypravování lehké, prosté, zamlouvající se. Zkrátka román tak pro příjemné ukrácení dlouhé chvíle. Jméno autorky Betti Alver.

Zcela nový je také Artur Roos, jenž napsal román: „Krysí pelech". Hlavní hrdina zove se Aug. Jonaas. Je to tiskařský dělník, chlap skoupý a majetku lačný. Jeho ideálem životním tyto dvě věci: břicho a pohlavní požitky. Pro něco vyššího, ušlechtilejšího, duševního nemá smyslu, o nějakém soucitu s bližním a jeho bědami ani řeči u něho; jen když on se dobře má. A třebas že jest už hezky starý a k tomu neduživý, ženské lepí se na něho jako mouchy na med. Hrdina podán šťavnatými barvami, kdežto ženské typy jsou bledě a neživě vylíčeny. Psychologie lásky (?) povrchní a mělká. Vypravováním probleskuje místy humor.

V románě Jaana Perta „Červená lilie" líčen život studenta Teerbata. Román vyznačuje se notnou porcí sentimentalnosti a naivnosti, komposice slabší.

Peet Vallak, autor dvou sbírek povídek „Must rist" (= Černý kříž) a „Ajude mäss" (= Vzpoura rozumu) vydal román „Hulgus" (Tulák). Hrdinou jeho Mat. Vilart, — revolucionář s temnou minulostí, jenž po odtáhnutí „červených" v lesích se skrývá, potom však stane se pořádným občanem, ožení se, začne hospodařit, ale když na jevo vyjdou jeho dřívější (za revoluce) nepěkné skutky, opustí ženu a hospodářství a uteče do — Ruska. Jako všichni Vallakovi hrdinové i tento vynoří se neznámo odkud a zase tak zmizí. Pudí je jakýsi temný, neznámý osud. Líčeným osobám a událostem přiměřený jest autorův sloh, zvláštně težkopádný a fantastický. Famule románu zajímavá, možná jej pokládati skoro za t. zv. kriminalní román.

Rich. Rolat-a román „Země" je pokračování dříve vyšlého již románu (od téhož autora) „Močál čápí". V románu „Země" vystupuje mnoho osob, ale hlavní děj točí se kolem Gust. Krinka a jeho ženy, již vší silou snaží se nabýti kousku své půdy a také ho konečně přese všecky překážky dosahují. Román dotýká se otázky, která u nás a jinde po světové válce mnoho zlé krve nadělala, totiž zabírání půdy velkostatkářské a jejího rozdělování i přidělování. Autor zemědělce příliš idealisuje a vynáší do nebes jejich úsudky a názory, jakož i práci, a nespravedlivě odsuzuje a potírá mínění jiných společenských tříd. Na ujmu románu je nevšude a nevždy lehké rozplétání fabule hodně zamodrchané a spletité. Z románu vane dech půdy.

Mart Raud v románu „Videvikust varavalgeni" (= Od soumraku do úsvitu) líčí příhodu venkovské dívky a její myšlenky a úvahy za večera (správněji řečeno za noci), co čeká na ženicha, jenž

jest opilec a za něhož se proti své vůli má vdát. Hrdinka horuje pro přírodu, činí si prudké výčitky, při tom se potácí nerozhodně mezi „mám či nemám krok ten učinit“ a zcela neočekávaně a neodůvodněně bere si život. Třebas se vypravování místy vyznačuje velice živým a svěžím dialogem a pěknými postřehy, přece jednání hrdinky (Helmy) psychologicky neodůvodněno.

Oskar Luts vydal delší povídku „Učeň Walter“, již možná nazvati skoro románem. Luts volí za hrdiny svých prací vždy lidi zcela prosté, obyčejně s jejich malými trampotami a radostmi líče je s velikou láskou. V povídce naší vylíčen nevinný, nezkažený hoch venkovský, jenž dostav se do města za učně k zámečníkovi pojednou ocítá se před mravní zkažeností tam panující, jakož i bědami vezdejšího života, a jeho mistr Pür, jenž už zmořen klesá pod tíhou osudu a zloby spolublížních. Oba hrdinové vylíčeni tak, že se zrovna v pamět vrývají. Román končí optimistickým akordem.

Jako povídkáře jmenuji ještě I. Lapp-a (Noorus — Mládí), I. Parijegi-ho (Plavčíkovi dnové), O. Rood-a, J. Loiga, již však se nedodělali žádných pozoruhodnějších úspěchů. Na poli novely patří palma starším před mladými. Tu třeba uvésti chvalně již známé: Mait Metsanurk-a, Alb. Kivik-a, Aug. Gailit-a a Jak. Mändmets-a. Metsanurk (pravým jménem Ed. Kuubel) skupil ve sbírku „Vümne päev“ (= Poslední soudný den) svoje práce z let 1905—1926, tedy za 19 let. Rozdíl časový patrný i v jednotlivých novelách. Čím mladší jsou data, tím jsou živější a záživnější. Ze všech vyznívá odpor a nespokojenost s nynějšími společenskými poměry a řády. M. prohlašuje totiž, že všechna slavená kultura a civilisace Evropy je naprosto ztrouchnivělá, prohnilá. Na jedné straně podporuje zotročování a utrpení celých národů, na druhé pak straně snaží se to mírnit a napravovat dobročinností a humanismem. Na př. ve válce vrhá na lidi smrtící plyny, pumy atd. — a hned potom rány čistí, sublimáty vymývá z nich kde jaký prášek a sešívá je... Totéž pozorujeme i v každodením životě. „Poslední den“ dotýká se mnohých palčivých otázek společenského života a pobádá k přemýšlení a úvahám. Všemi ponurými obrázky probleskuje však autorův optimismus a důvěra v lepší a humanitnější zařízení příštího světa.

J. Alb. Kivik-a sbírka novel „Punane ja valge“ (Červený a bílý) je rovněž protestem proti nynější společnosti. Jsou v té sbírce sebrány povídky ze světové války a z revoluce v ruské oblasti, v nichž vystupují malí prostí lidé, kteří za velikých událostí jeví se ještě nicotnějšími se svými starostmi o krajíček vezdejšího chleba a svým pudem sebezáchrany. K. líčí objektivně, neidealisuje ani neodsuzuje nižádných tříd a stoupenců té které strany, všude hledá jenom — člověka s jeho přirozenými (zvířeckými?) pudy. Práce jeho nejsou suché moralné poučky, ale všude cítíte velikou humanitu a přítulnost ke všemu lidskému. Novely vyznačují se realistickým a věcným, ale spolu sugestivním slohem a pěknou

komposicí. „Červený a bílý“ patří k lepším prozaickým knihám minulého roku. Z dřívějších prací K. je pozoruhodný román „Jüri päev“ (= Sv. Jiří).

Aug. Gailit libuje si ve fantastickém. Jeho hrdinové obdařeni jsou neobyčejnými, divnými vlastnostmi, osudy jejich rozvíjejí se zvláštním způsobem. G. nepracuje s reelními lidmi a problémy, nýbrž s loutkami svého výmyslu, pouštěje při tom své obrazivosti naprostou volnost. Dokud jeho obrazotvornost nezalétá až přespříliš daleko za hranice skutečné možnosti, tu unáší a přesvědčuje čtenáře. Sice lze se těšiti pouze z jeho bohatě květnaté mluvy a lahodného vypravování. Jeho loni vydaná sbírka „Ristišoitja“ (= Křižáci) může, odezíráme-li od jeho fantasie, — zajímati také čtenáře chtivé dnešní sensačnosti.

Jak. Mändmets píše už několik desítiletí novely. Lonská sbírka jeho povídek „Ždarovištěm“ (= Läbi uudisma) však nepodává nic nového ani formálně, ni obsahově. M. píše trochu staromodně, nepouštěje se do psychologických hlubokostí, poněkud sentimentálně, než jeho spůsob vypravování čtenářům, najmě prostějším, se zamlouvá.

Také básník Joh. Semper pokusil se loni o novelu. Vydal pak hned dvě sbírky povídek „Sillatallad“ (Mostní pilíře) a „Ellinor“. V povídkách, jinak co do fabule slabých, vpleteny zajímavé popisy a v povahokresbě četné drobné odstíny, — po manýře francouzské, neboť Semper pobyl leta v evropských střediskách kulturních. Širšímu publiku sotva budou se novely ty líbit.

„Vana kübar (= Stará čepice) zove se sbírka novel a feuilletonů, již v novinách otištěných, Oskara Lutsa, obsahu, až na pár povídek, lehčího významu, jen pro zkrácení dlouhé chvíle.

Z mladých jako nejnadanější zasluhují zmínky Milokels Jürna, Aug. Mälk a potom ještě snad E. Krusten, E. Oja a J. Vorms.

Konče tento stručný přehled nemohu se nezmínit o velikém románu A. Tammsaare-ově, jenž třebas že vyšel již — arci na samém sklonku r. 1926 — patří po jeho „Kõrbojaském hospodáři“ k nejcennějším věcem estonské krásné prozy. Název románu toho: „Tõde ja õigus“ (= Pravda a spravedlnost). V románu tom vylíčen mistrným pérem život estonského zemědělce zápasícího s nedostatkem a přírodou často nevděčnou, s jeho klopotami a radostmi. Zvláštní předností toho románu jest vylíčení dětského života a podání dětské duše.

(Podle studie v lotyšském měsíčníku „Daugava“, již napsala Elīna Zālīte.)

Vychovatelský.

Scout (skaut) znamená pův. v angličině výzvědného muže, vyzvědače (lat. auscultare), nyní také člena známých družin (mládeže), jež Němci zovou Pfadfinder. Psáno tu o nich, o jejich světlých i stinných stránkách již dříve — mezi stinnými zmíněny tu a tam se vyskytující sklony a příležitosti k nezřízené erotice, i homosexuelní, mezi polostinnými jakýsi částečný zápor života civilisovaného, dejme tomu i přecivilisovaného, jak pozorujeme i v jiných podobách moderního naturismu: v divošské hudbě, v kultu nahoty, v nadšení pro zápasy všeho druhu, při nichž se sice mluví o otužování, ale nepamatuje se, že zápasem (t. j. rvačkou podle pravidel) několika cvičených dvojic neotuží se přece tisíce, které se na ně dívají!

Vychovatelé našeho stanoviska pohlížejí na skauty různě: starší namnoze nedůvěřivě, mladší s nadšením. Kdo není přímým svědkem, sotva si dovede utvořiti spravedlivý úsudek. Proto nebudiž ani zde pronášen, jenom něco z jejich pravidel zmíněno.

Naprostá čestnost, na niž možno bez výminky spolehnouti: tedy pravdomluvnost a poctivost.

Věrnost k Bohu, k církvi a vlasti. Původce toho hnutí, angl. generál m. s. Baden-Powell, seznavší ve válce burské (ostatně pro Anglii ne tuze čestné) různé stránky chlapecké povahy, jako ctižádost a odtud prýštící podnikavost, jež se ve skautství má vypěstiti a zužitkovati, jest věřící anglikán a žádá rozhodně, aby výchov mládeže byl řízen nábožensky. Skauti našeho směru tedy na př. v neděli nebo v zasvěcený svátek nevydávají se do přírody, aniž vykonali své náboženské povinnosti, čehož jinak u městských „lufťáků“ bohužel nebývá.

Ochota pomoci, kde pomoci možno a potřebí — začínaje zdvořilostí a jí přiměřenými službičkami, až k obětem v nebezpečích — vše jen z bližeňské lásky, Kristem, hlavním vůdcem, zdůrazněné, bez odměny. Tedy zdravý boj proti sobectví.

Laskavost k lidem, bratrství vespolek, ochrana slabých, po případě i zvířat a rostlin.

Naprostá poslušnost k rodičům a vůdcům, která rozkazy plní ochotně a cele.

Veselá mysl i v nesnázích.

Spořivost co do výdajů méně potřebných.

Čistotné smýšlení a jednání. —

Je zřejmo, že tu potřebí dvojího vedení. Podkladem jest vedení duchovní, náboženskomravní, na němž ostatní lze budovati. Ono beze vší pochyby připadá duchovním správcům (katechetům), toto vůdcům laickým. Po stránce náboženské dobře jest vedle napomínek neskrbliti zaslouženým uznáním, ale nesmí se zabíhati do obvyklé chyby, jako by toto byli nějací „extrakatolíci“! Vůdce laické však kdo nalezne?

Hospodářsko-socialní.

hd. — V ý r o b a c u k r u z e d ř e v a.

Prof. Bergius udal návod ke zkapalnění uhlí, a při pokusech za tímto účelem napadla mu myšlenka, zdali by se nenechaly dřevnaté části rostlin, kterých žaludek z největší části nemůže ztráviti, chemickým nějakým procesem proměniti v cukr, jímž by aspoň dobytek mohl býti přikrmován, kdyby ho už nemohlo býti použito k výživě lidstva.

Věc je potud významná, ze cukr zkrmený jde dobytku dobře k duhu, dobytek cukrem aspoň přikrmovaný dobře prospívá. V našich krajinách užívá se v tomto směru nanejvýše melasy, neúhledného odpadku při výrobě řepného cukru v cukrovarech. Leč toto množství melasy, od cukrovarů dodávané, nikterak nestačí při nynějším rozvoji dobytkářství. Bylo by proto výhodné, kdyby bylo lze vyráběti z dřeviny aspoň krmný cukr.

A na druhé straně naše topení dřevem je velmi nehospodárné, poněvadž velká část tepelné energie, spalováním dřeva vzniklé, uniká nezužitkována komínem do vzduchu.

Podařilo se sice už před roky vyrobiti z cellulosy pomocí solné kyseliny cukr. Leč nebylo možno tímto způsobem vyráběti cukr z cellulosy ve velkém, poněvadž kyselina solná rozežírá všechny kovy, se kterými přijde do styku. Zničila by proto všechno tovární zařízení, které přirozeně bývá jenom kovové. Na nejvýše přístroje a nádobí kameninové by obstálo před žíravým účinkem kyseliny solné. Leč kamenina zase rozvádí špatně teplo, tak že také není možno užít jí při této výrobě. Avšak prof. Bergius pomohl sobě velmi obratně z těchto rozpaků. Nerozehřívá zkapalněnou cellulosu přímo, nýbrž stříká do ní vřelý olej, jemně rozprášený. Tím se cellulosa rozehřeje na potřebný stupeň tepla, a kyselina solná se vypaří. A tím jest účelu dosaženo.

Ve větším závodě, který v Německu zařídili podle návodu prof. Bergiusa na výrobu cukru z cellulosy, vyrobili ze zpracované cellulosy asi 70 % cukru.

Nyní neschází už nic více, leč výrobu tuto tak zjednodušiti a výrobní vydání tak snížiti, aby cukr takto vyrobený mohl soutěžiti s jinými dosud užívanými krmivy.

Lidstvo se může těšiti, že mu stromoví v lese rostoucí bude v budoucnosti poskytovati ještě mnohem více věcí denně potřebných, než mu poskytuje už dnes. Vždyť už dnes vyrábí se z buničiny papír, dále velké množství umělého hedvábí, jehož výroba a spotřeba velmi rychle stoupá, nyní začíná se vyráběti z buničiny cukr, zatím ovšem jenom jako krmivo pro dobytek. Ale na tomto bodu výroby se lidstvo zajisté nezastaví.

*

hd. — Pohon železničních lokomotiv.

Ze zdravotních důvodů každý by dal přednost pohonu elektrickému před parním. I hospodářské by z části byly pro onen, máme-li na mysli, že jiskry i kouř z komína lokomotiv zapalují neb aspoň poškozují rostlinstvo podél tratí. Hlavně však tu rozhoduje, který pohon se lépe vyplatí, po příp. snáze uhradí. Elektrický pohon se vyplatí jen tam, kde jsou bohatá ložiska uhlí poměrně lacino dobytného, čehož nyní už není skoro nikde, anebo kde jsou vydatné vodní síly upotřebitelné k výrobě elektrického proudu.

Elektrický pohon mají na železnicích tyto státy v těchto procentech: Německo, Anglie a Francie ani ne 3%, Severní Amerika 5·71, Italie 6·6, Švedsko 7·52, Rakousko 8·66, Švycarsko celých 60%.

V Německu pomýšlejí zavésti elektrický pohon napřed na trati z Pasova přes Řezno, Stuttgart, Karlsruhe do stanice Kehl na Rýně, na pravém břehu Rýna proti Strassburgu. Troufají sobě tímto způsobem čeliti soutěži Rakouska a Švycarska, kteréžto země zavádějí na svých drahách elektrický pohon ve větším měřítku než jiné země, a namáhají se, aby proud cizinců a cestujících ubíral se po jejich drahách do rakouských alpských zemí a do Švycarska.

Lokomotiva elektrická se rychleji rozjíždí, rychleji jezdí, pohodlněji zmáhá stoupání dráhy, a nekouří. Ale zato stojí sama o sobě dvakráte tolik jako lokomotiva parní, a její provoz jest aspoň o jednu pětinu dražší.

Kdyby v Německu chtěli zavésti elektrický pohon na všech říšských drahách, bylo by k tomu účelu třeba investovati asi deset miliard říšských marek, to jest asi 80 miliard našich korun. To jest ohromný kapitál, který by se v dnešním Německu nesehnal. Poněvadž by bylo potřeba tuto ohromnou jistinu úrokovati 7 až 8 procenty, nemohly by se ony investice vypláceti.

Vybudování elektráren stojí mnoho peněz i tam, kde mají po ruce i padající vodu, jako v krajinách hornatých. Ve Švycarsku se odhodlali s lehkým srdcem zavésti elektrický pohon, jelikož nemají svého uhlí, které bylo třeba bráti z ciziny. Uhlí samo bylo drahé, doprava byla také drahá, a tato vydání, plynouce do ciziny, zatěžovala tíživě domácí rozpočet. Zato mají dosti padající vody, která obstarává práci v elektrárnách.

V Rakousku se pustili sice s velikou chutí do zavádění elektrického pohonu, ale prozatím ustali v dalším rozšiřování elektrických sítí, poněvadž parní pohon jest i jim ještě lacinější, ačkoli svého uhlí mají málo.

V pohonu parním hledí se tedy zdokonalováním strojů dosíci co největších úspor, o nichž tu již byly zmínky; na př. vytápí se uhelným prachem, pístové zařízení nahrazuje se turbínovým a j. Při těchto zdokonalených lokomotivách také pára, která svou práci už vykonala, neuniká ven, ale sráží se znovu ve vodu a jest vedena do kotla k výrobě páry. Také se pracuje o to, aby kouř byl stravován už uvnitř stroje a neunikal ven a neotravoval vzduchu. Kromě

toho všeho má lokomotiva parní tu velikou výhodu, že ona si při jízdě vyrábí hybnou sílu sama, není závislou na žádném vedení, nemůže ochromena býti poruchami, stávkami, atd.

Zařizování elektrického pohonu se doporučuje nanejvýše v hornatých krajinách, kde mají dostatek padající vody, jako ku př. ve Švedsku, Norsku a ve Švycarsku. Ale i ve Švedsku, kde mají dost vodní síly a všechny potřebné suroviny, a všechno potřebné zařizovali a dodali ze svého, stá[illegible] zařízení, potřebné k vyrobení jedné koňské síly, sto marek, asi 800 našich korun. Ve Švycarsku toto vydání stouplo na dvě stě marek, a v elektrických závodech, poháněných vodou jezera Walchensee v bavorských Alpách, obnáší toto vydání až 1.700 marek čili 13.600Kč. U nás v dohledné době sotva možno železnicím pomýšleti na pohon elektrický.

*

hd. — Přeprava železničních vlaků na prámech přes řeky nebo přes mořské užiny jest i našim cestovatelům známa. Zajímavý takový „trajekt" jest na cestě mezi Německem a Kodaní. Železnice jede do Berlína přes Rostock do Warnemünde na baltském pobřeží. Tam čeká prám, na nějž vlak vjede a přepraví se do stanice Gjedser na danském ostrově Falster; vlak jím projede, aby znova na prámě přeplaval mořskou užinu k ostrovu Seeland, na němž jest Kodaň.

Tuto dopravu přes baltské užiny obstarávaly od r. 1903 dvě německé a dvě danské lodě prámové. V první době dopravily přes moře za rok asi 75.000 cestujících a 80.000 tun zboží. V poslední rok před světovou válkou stoupl počet cestujících na 137.000 osob, a zboží bylo dopraveno 237.000 tun. Dnešní doprava cestujících už se pomalu vyrovnává dopravě předválečné, kdežto doprava zboží jest už větší.

Ze dvou původních německých lodí byla jedna opatřena dvěma lodními šrouby, kdežto druhá byla poháněna lopatovými koly. Ona obstarává ještě dnes převoz, kdežto tato byla v poslední době nahrazena novou lodí, vybavenou nejmodernějším zařízením. Ona stará loď nazývá se Mecklenburg, tato nová Schwerin a má tyto rozměry: je 106 m dlouhá, 16 m široká, při plném zatížení potopí se 4·40 m a vytlačí při tom 3.600 tun vody. Na první pohled neliší se tato loď od jiné dopravní lodi. Její zvláštností jest, že přepravované železniční vozy vsunou se úplně do vnitřních prostor lodních, jsou tam úplně kryty před nepohodou, a cestující mohou podle libosti vozy buďto opustiti anebo zůstat v nich. Loď může pojmouti do svých útrob buď osm velikých vozů rychlíkových, tak zvaných D-vlaků, anebo 18 vozů nákladních. Vozy jsou zároveň na kolejích tak připevněny a zajištěny, že i při nejtěžší bouři a vlnobití nemohou býti z kolejí vyhozeny a poškozeny.

Cestujícím první a druhé třídy jest přístupna celá promenádní paluba, ve které jsou také moderně zařízené místnosti společenské, jako jídelna pro 100 osob, pokoj pro kuřáky a jiný pro nekuřáky. Přední část této paluby jest uzavřena a opatřena pleteným nábytkem, tak že poskytuje při pěkném počasí cestujícím pěkný pobyt venku. Loď jest poháněna dvěma parními stroji, každý o 2200 koňských sil, a může jeti rychlostí 15·5 mořských mil za hodinu. Jedna mořská míle má, jak známo, 1855 m. Těleso lodi jest rozděleno na 12 neprodyšných, vodě nepřístupných oddělení, ze kterých by se při nějakém neštěstí nebo srážce dvě mohla naplniti vodou, a loď by přece se nepotopila.

Námořní cesta z Warnemünde do Gjedseru na ostrově Falsteru, kterou železniční vozy vykonávají na prámové lodi, obnáší asi 45 km, a pak ještě jest mořská úžina mezi ostrovem Falster a mezi ostrovem Seelandem, která měří asi 5 km.

Ovšem že prámové lodi jsou také opatřeny všemi bezpečnostními zařízeními.

*

hd. — Auto-garáže o 23 poschodích.

Stavební místa v městech jsou velmi drahá. Aby nezabírali stavebních míst garážemi, vzali to v Chicagu z fundamentu, a postavili garáži o 23 poschodích, kterou opatřili všelikým moderním zařízením. Vlastní garáže jest vnitřní částí velkého obchodního domu, jehož věž dosahuje výšky 160 m.

Ve čtyřech rozích vlastní budovy, tam kde začíná věžovitá nadstavba, jsou čtyři věžky, vysoké 15 m, v nichž jsou umístěny čtyři nádržky na vodu, která se odtud rozvádí do poschodí níže položených. Místnosti, ležící ve věžovité nadstavbě, dodávají vodu z nádrže, která jest umístěna ve věžní kopuli.

Garáže sama může pojmouti najednou 550 automobilů. Za minutu mohou čtyři auta buďto vjeti nebo vyjeti. Manipulace jest ovšem přesná a rychlá. Všechno obstarávají stroje a elektrický proud. Uvnitř garáže nesmí se auta pohybovati vlastním pohonem, aby místnosti nebyly naplněny kouřem a zápachem. Veškeren pohyb uvnitř budovy konají šikmé plochy. Garáže má čtyry vytahovadla, která dopravují auta do patřičného poschodí. Auto vjede k vytahovadlu, stisknutí elektrického knoflíku vytvoří pod ním šikmou plochu, se které auto sjede do vytahovadla, které hned vytáhne auto do příslušného poschodí, kde už mechanicky otevírají se dvéře místnosti, do které auto právě patří. Elektrickým proudem vytvoří se pod autem šikmá plocha, se které auto samo zase sklouzne do určené místnosti. Dvéře se pak samy zase samočinně zavrou, a nenechají se otevříti jinak, leč až majitel auta zastrčí klíč, jemu vydaný, do patřičné klíčové dírky v prkně, upevněné v přijímací kanceláři dole. Auto pak zase vjede po šikmé ploše do vytahovadla, to dopraví auto do přízemí, auto po šikmé ploše vyjede z vytahovadla, a jest zase volné.

Politický.

P a c i f i s m u s.

27. srpna podepsal amer. státní tajemník Kellogg zlatým pérem s ostatními zástupci velmocí v Paříži mírovou úmluvu: kletbu válce!

Severní Amerika se totiž hospodářsky usazuje v Evropě, i hledí podniky tyto zajistiti, aby jich nezničila válka, která skoro na všech hranicích hrozí. Než tato „pax americana" bude moci Evropě býti oním průmyslem nadiktována, poslouží snad zatím Kelloggův pakt. —

Německý minorita Ohlmeier ve varovném spisku proti válce vybízí k zakládání mírových spolků, aby se obyvatelstvo vychovávalo v pokojném smýšlení. Až na ty spolky, jichž už nás nebe račiž ušetřiti, hlavní myšlenka je správná: svárlivost mezi občany i bez války jest neštěstím obyvatelstva — ovšem noviny a řečníci i „nejpacifičtější" ji pěstují nejvíc. Takto další vývody šlechetného minority mají svou slabinu v tom, že podle známého básníkova výroku „nelze žíti v pokoji, když se zlému sousedu nelíbí". Píšeť: „Ke sporu náležejí vždycky aspoň dva. Nikdo se nemůže se mnou pustiti do sporu, když nechci já, když se do něho nepustím já: tak nemůže žádný národ s námi válčiti, když se sami zdržíme každého válečného činu." Avšak právě k zachování míru náležejí vždycky také dva!

*

J u g o s l a v i e.

Křivolaká politická dráha Štěpána Radiče ukončena s dráhou životní smrtelným zraněním ve sněmovně. Jsou to nové methody politického boje, které kéž se nerozšiřují! Radič, po převratě vůdce chorvatské selské strany, byl proti připojení Chorvatska k Srbsku, chtěl Chorvatsko samostatné. Ale tu se srazil s politikem podobných násilnických sklonů, Pašičem a sp. Dali jej prostě zavřít. Když pak volby 1920 vynesly selské straně 48 mandátů, nezbývalo než Radiče propustiti, který hned potom zavázal oslavující jej shromáždění slibem na chorvatskou republiku. Proti Srbsku brojil nejenom z této zásady, ale i proto, že vláda bělehradská dávala Chorvatům makavě cítiti rozdíl mezi vítězem a poraženým, mezi vládnoucími a opposičníky, v daních, ve školství, ve správě vůbec; bylo tedy k opposici příčin dosť, ač také možno, že tato pozapomínala, kolik nákladů vyžaduje obnova zpustošených krajin.

Boj Radičův nabýval různých podob. Ještě jednou byl zavřen, ale pak se stal — ministrem, uznav jugoslavskou ústavu za zákonnou. Kdysi byl proti královskému dvoru, pravě, že je to pro malou zemi, jako kdybyste sedláčkovi dali slona: vyžere jej; bezpochyby

neuvážil, že presidentské dvory nestávají tuze méně, leda jsou-li držány jako rakouský. Po čase Radič králi — políbil ruku!

Co do smýšlení byl Radič nasáklý pražským pokrokářstvím, ačkoli se nerozpakoval kdysi přednášeti dokonce ve vídeňské Leogesellschaft. Proti chorvatskému episkopátu a duchovenstvu jeden čas bojoval zbraněmi — inu radičskými, ač moha věděti, že takto nepřispěje k chorvatské jednotě a k vítězství chorvatské samosprávy. Byl chudák poloslepý tělesně i politicky.

*

Čína.

Dobytím Pekingu a Tientsinu jest válka podstatně ve prospěch národní strany proti bolševikům rozhodnuta, které ovšem bude nutno i dále míti pilně na zřeteli. Nezávislost Číny na cizině a řádná správa mohla by Čínu v dohledné době učiniti nejsilnější mocí v Asii, ba snad na světě. Zatím nutno čekati, neporvou-li se tři vítězní generáli teď mezi sebou, nebo nebude-li Čína, dříve nežli se poněkud zotaví, zapletena do války s některou velmocí, zvláště s nenáviděným Japonskem, jehož boycott zvláště mládež bouřlivě hlásá a provádí. Mluví se o tom, že hlavním městem se má místo Pekingu státi Nanking, podle něhož se nynější vláda zove.

Pro nás jest pozoruhodno, že této nankinské vládě sám Pius XI blahopřál ke sjednocení Číny, kteréž blahopřání apoštolský delegát nařídil předčítati s kazatelen.

Vláda italská za to protestovala proti jednostrannému zrušení dosavadních mezistátních smluv, jež cizím státům a jich příslušníkům poskytovaly mimořádných práv na čínském území.

Katolické misie ztratily válkou a hladem asi 25.000 lidí, kněží prý utraceno jen 5 (?) zůstalo 3131. Jinak přibylo katolíků za rok 1926/27 skoro 50.000. Hmotné ztráty činí na 1 milion liber št., tedy daleko víc než roční příjem spolku na šíření víry a sv. Dětství. Ale katolíci, jak cizí tak domorodí, chápou se čile práce, aby utrpěné rány co nejspíše zahojili. Peking s okolím má 289.000 katolíků, tedy mnohem více než na př. daleko lidnatější Londýn.

Protestantští misionáři se z části vracejí. Nesnáze vznikají o to, pokud správa jmění, škol a j. ústavů má býti „jen čínská“ či s cizinci společná. Jaká „tolerance“ se tu provádí, ukazuje na př. to, že při svatební slavnosti jednoho z oněch tří generálů, Chiangkaishek-a, který se s manželkou rozešel a má více žen, předsedal předseda YMC-y! Přes to snaží se protestanté zavésti jednotný název „křesťané“ jen pro sebe a své sekty.

HLÍDKA

Svatyně sv. Barbory v Brně na Petrově.

Jan Tenora.

Až ku podivu málo vědomostí zachovalo se o kapli, vlastně kostelu, sv. Barbory u dómu na Petrově. Teprve r. 1846 byl kostel zbořen, a z paměti nynější doby i s okolím vymizel již úplně. Ani o místě, kde stával, se přesně nevědělo, tím méně o jeho rozměrech a dějinách.

Volný v prvním svazku své Církevní Topografie diecese brněnské vyšlém r. 1856 praví jen (str. 62), že kaple sv. Barbory teprve v poslední době byla úplně zbořena, a že stála na samém Petrově těsně u bytu dómských vikářů; že byla r. 1723 od kapitulního děkana Frant. Lefflera a olomouckého kanovníka Jana Felixa Želeckého svob. pána z Počenic vystavěna, a že 21. srpna 1733 brněnský měšťan a zemský účetní Augustin Jan Kavánek učinil nadaci za tím účelem, aby o slavnosti sv. Barbory 12 kněží (4 františkáni, 4 kapucíni a 4, jež určí kapitula) tam mše sv. sloužilo a četné kajicníky zpovídalo.

Dr. Šujan ve svém nejnovějším Dějepise Brna opakuje poněkud zkráceně tyto údaje Volného dodávaje, že kaple sv. Barbory na Petrově byla zrušena r. 1789 (str. 320, 355).

To je skoro vše, co se v naší literatuře o kapli (kostele) zachovalo; je toho věru málo a není to ani přesné. Nejsou však, jak za to mám, bez zajímavosti a jisté důležitosti podrobnější zprávy o tomto kostele, pročež podávám je tuto podle pramenů v kapitulním archivě brněnském.

Na Petrově byla sv. Barbora od nepaměti uctívána; připomíná se, že oltář sv. Barbory byl v kollegiátním kostele r. 1455 dotován. Ale již na nejstarším obraze Brna z r. 1593 (podle dřevorytu J. Willenbergra) viděti v blízkosti kostela petrovského zvláštní kapli sv. Barbory; na pěkné rytině Jiřího Hufnagla z r. 1617 rovněž je dobře vidna. Zůstala-li potom za švédského obležení Brna bez pohromy, nebo byla-li zároveň s kollegiátním kostelem zničena, o tom není přímých zpráv. Ale jako kostel zůstal zříceninou a jen pomalu povstával z trosek, tak podobá se, že týž osud stihl také kapli sv. Barbory; když za druhého obléhání r. 1645 všecky dřevěné části domů v Brně musily býti strženy, zajisté neobstála ani střecha u kaple sv. Barbory, která byla jistě jen šindelem kryta. Nepochybné pak jest, že začátkem 18. století tato kaple sv. Barbory ležela v troskách: byla opuštěna a pobořena (deserta ac diruta).

Tato kaple stála bokem na sever od kollegiátního kostela nedaleko u nynější budovy farního úřadu, tam asi, kde jsou poboční dvéře do místnosti v přízemí pod farním úřadem, vedle nichž se schází Biskupskou ulicí do města.

Velikým ctitelem sv. Barbory byl r. 1715 zvolený kapitulní děkan Frant. Xaver Leffler. Rád stavěl: u vchodu do kollegiátního kostela zklenul prázdné místo na kapli Všech Svatých a na kapli Dušiček, v kostele postavil oltář sv. Kříže a obnovil oltář P. Marie s Ježíškem a sv. Václava. A když lítostně vídal pobořenou kapli sv. Barbory, pojal úmysl vystavěti na témž místě novou kapli, nebo spíše větší kostel. V tehdejších dobách, kdy opravdové náboženské smýšlení ve všech vrstvách lidu se projevovalo, našlo se k dílu zamýšlenému hojně dobrodinců; od 4. prosince 1720 do 7. září 1723 sešel se na darech obnos 1391 zl. 13 kr. (z toho nejvíce daroval Jan Felix Želecký svob. pán z Počenic: 534 zl. 52 kr.), a i potom scházely se dary dále.[1])

Smlouva o stavbu stala se v únoru 1721 s mistrem zednickým Františkem Klíčem, jenž slíbil také přispěti tím, že na svůj náklad obstará dlažbu kostela černým mramorem z Mokré (na panství kapitulním.[2]) Ještě nezačalo ani jaro 1721, a již začalo se pracovati: napřed od 3. března šest robotných poddaných z Bohunic odváželo trosky bývalé kaple sv. Barbory a potom k nim přibyli dělníci

[1]) Kapitulní archiv brněnský, III. E.

[2]) Potom však poznamenáno, že kamennou dlažbu daroval Jan Klíčník, měšťan brněnský a zednický mistr.

Klíčovi a vyváželi rum ze zbořené kaple. Pak nastala práce zednická; toho roku byla poslední výplata 27. listopadu a za celý rok vyplatilo se zedníkům 72 zl. 34 kr. a nádeníkům 52 zl. 31 kr. 3 p.[1]) R. 1722 začala práce zednická 5. dubna a pracovalo se až do zimy; aby stavba přes zimu lépe se uchránila, byl kostel 19. prosince zatímně pokryt křidlicí; za tento rok se vyplatilo zedníkům 164 zl. 40 kr. a nádeníkům 98 zl. 43 kr. 2 p. Stavba zhruba dohotovena byla r. 1723, kdy se nejúsilovněji pracovalo; poslední výplata byla 18. prosince, a za celý rok se vyplatilo zedníkům 186 zl. 39 kr. a nádeníkům 109 zl. 30 kr. Úplně byla stavba dokonána r. 1724, kdy koncem března zedníci zase u kostela začali. U stavby samé byly to dodělávky; jen uvnitř v kostele prováděla se nová práce: dělala se hrobka (krypta) již 8. ledna až přes duben, kromě toho upravovala se ze sklepení místnost, kde by se uschovávaly drahocennější předměty kostelní (thesaurarium), a vylamovala se tam skála toho roku i příštího; r. 1724 dostali zedníci 78 zl. 58 kr. a nádeníci 33 zl. 37 kr. a r. 1725 zedníci 30 zl. 24 kr. a nádeníci 22 zl. 54 kr.; celkem tedy, jak si to sčítali, při celé stavbě činila mzda zedníkům 533 zl. 15 kr. a nádeníkům 316 zl. 13 kr. 1 p. Vápna se v ta leta koupilo za 145 zl. 41 kr. 1 p., za cihly se dalo hotově 116 zl. 48 kr.[2]), za vypálení cihel a za dříví k tomu dalo se 186 zl. 31 kr., vozkům za dovážku cihel, písku, vody atd. zaplatilo se 217 zl. 57 kr. 2 p. Kromě toho daroval převor kartusie v Královém Poli Václav Valentini 4000 cihel i s dovozem a abatyše z Králové kláštera 3000 cihel. — Kamenickou práci zhotovil mistr brněnský Jiří Kerner za 146 zl. 30 kr.

Z dříví na stavbu potřebného daroval z Rájecka od Šošůvky 198 kmenů hr. Rogendorf, desky a latě byly koupeny od mlynáře Martina Pořízka z Osik za 86 zl. 3 kr. 2 p. Tesařskou práci dělal mistr Jan Feldl, jemuž bylo placeno 130 zl. 48 kr. Střecha byla kryta křidlicí a korýtky od hrnčíře zvláště dělanými; tato práce stála 24 zl. 30 kr. Nad kostelem věžka byla kryta plechem; za plech a práci při tom bylo zaplaceno 286 zl. Na vrcholku věžky byla pozlacená báně, jež vážila $13^1/_4$ libry; za ni dáno 9 zl. 42 kr.; ve věžce byl zavěšen zvon darovaný měšťanem Leopoldem Flaumem.

Kovářská práce a zámečnická i se železem stála 301 zl. 23 kr. 2 p.; v tom byla také železná vrata; ještě pak na 30 centů železa

[1]) Zedník dostával denně 24 kr., ale většinou 30 kr., a nádeník 13 kr.
[2]) 1000 cihel bylo za 4 zl.

bylo darováno z hutí na panství Novoměstském, Kunštátském, Blanském a j. Na zasklení oken daroval opat žďárský Václav Vejmluva 2000 koleček a od zasklení se zaplatilo 50 zl.

Uvnitř byl kostel zdoben štukovou prací, kterou dělal Jan Bulla ze Špilberka; smlouva s ním byla učiněna na 50 zl. a sádra stála ještě 2 zl. 20 kr. 1 p. Řezbář Jan Jindřich Stanggastinger zhotovil tabernákl za 20 zl. a novou dřevěnou sochu sv. Barbory na oltář také za 20 zl., a Antonín Riga dělal ze dřeva sochu sv. Kateřiny, která stála po boku oltáře, za 15 zl., jiná řezbářská práce stála ještě 6 zl. 25 kr. Stolařskou práci dělali mistři Linhart Schachtl a Matěj Kerner; dostali za ni 107 zl. 18 kr. Zlatníku Filipu Stophovi dalo se za práci ve stříbře a za pozlacení 20 zl. Kostel vymaloval malíř Frant. Ant. Höffle za 76 zl. 6 kr.; za pozlacení báně na věži a kříže v průčelí dáno malíři 10 zl. 30 kr.; — do r. 1725 čítáno však do stavebních účtů malířské práce za 77 zl. 30 kr. Za zasklení obrazu P. Marie na oltáři čistým sklem platilo se 5 zl. 53 kr., rozličné práce bylo za 51 zl. 57 kr., a ježto se ještě čítalo rytcům — byli to: Leopold Konopický, Jan Krištof Leidik a Jakub Vilém Heckenauer — za rytí do mědi obrazů pro členské lístky německé i české u bratrstva sv. Barbory 22 zl. 13 kr., obnášel do r. 1725 výdaj na stavbu kostela 2949 zl. 59 kr. 1 p. A nebylo tu všecko uvedeno a dalšími výdaji r. 1725 a 1726 náklad ještě vzrůstal; uhrazoval se dalšími dary dobrodinců — Leffler prosil i kardinála biskupa Wolfganga Schrattenbacha za příspěvek —, a čeho se ještě nedostávalo, doplatil sám Leffler. Také později dostávaly se kostelu dosti četné odkazy.[1])

Náklad na stavbu kostela byl na tehdejší dobu značný a poukazuje na poměrně velké rozměry nové stavby. Nestavěla se malá kaple, jaká tu bývala, nýbrž prostrannější kostel; potom se málokdy již mluví o kapli sv. Barbory, nýbrž skoro vždy o kostele (ecclesia s. Barbarae), jen potom, když byl už zavřen, zase se někdy jmenuje „kaple“ nebo „kostelík“. Presbytář v něm byl dlouhý 6 sáhů (11·4 m), široký 2 sáhy 2 stopy (4·42 m), loď měla délky 10 sáhů (18·97 m), šířky 4 sáhy 2 stopy (8·22 m); byl tedy tak asi za polovičku dómu na Petrově. Pro tento kostel nestačilo bývalé místo po kapli sv. Barbory, nýbrž loď kostelní byla prodloužena po úbočí petrovském; skalnatý terén musil býti vylamován a upravován.

[1]) Kapitulní archiv, III E.

Presbytář byl obrácen ke kollegiátnímu kostelu, ale loď byla prodloužena ke kanovnické residenci č. 267, jež stála v Biskupské ulici proti residenci nyní č. 7, — proti residenci č. 267 byl hlavní vchod do kostela sv. Barbory.

Kostel měl osm oltářů: hlavní byl P. Marie Čenstochovské a sv. Barbory, po jeho bocích byly sochy sv. Markety, Apolonie, Cecilie a Kateřiny; pobočni oltáře byly: sv. Ondřeje apoštola, sv. Bartoloměje ap., sv. Valentina, sv. Jana Nepomuckého, Nejsv. Svátosti oltářní (Božího Těla), sv. Kříže, Jana Sarkandra mučeníka. V kostele byl také kůr pro hudebníky s pedálovým postivem o šesti rejstřících.[1])

Kostel byl hotov r. 1724; tehdy bylo Benediktem XIII prohlášeno jubileum obecné, jež se v Brně začalo slaviti dne 27. srpna, o 12. neděli po sv. Duchu. Právě tento den byl zvolen za den posvěcení (benedikce) kostela sv. Barbory. V kollegiátním kostele bylo dvojí kázání, německé a české, probošt Jan Matyáš hr. Thurn sloužil pontifikalní mši sv., po níž se vedl průvod domem vikářským k hlavnímu vchodu do kostela sv. Barbory a olomoucký kanovník Jan Felix Želecký svob. pán z Počenic benedikoval tento kostel; potom zpíváno Te Deum, bylo německé kázání, požehnání a líbání ostatků sv. Barbory.[2])

U kostela, jejž dobře viděti na obraze Brna z r. 1736 (podle rytiny Jana Mat. Steidlina) bylo zřízeno hned bratrstvo sv. Barbory za šťastnou hodinku smrti, jež se velmi rozšířilo; tiskem se vydávaly členské lístky, litanie a seznam zemřelých členů, a svázané knížky se rozdávaly na svátek sv. Barbory, jenž byl velmi slaven. Již před ním odpoledne o 3. hod. byly nešpory a litanie o sv. Barboře před Velebnou Svátostí s požehnáním; na sv. Barboru v kollegiátním kostele sloužila se o 6. hod. rorátní mše sv., po níž byla ranní v kostele sv. Barbory, za níž se vystavila Velebná Svátost, pak zpívaly se v kollegiátním kostele hodinky; před 9. hod. se zvonilo, a v kollegiátním kostele bylo české kázání, po něm zvonilo se na zpívanou velkou mši sv. v kostele sv. Barbory s požehnáním; potom bylo tamže německé kázání. Odpoledne o 2. hod. bylo zase u sv. Barbory německé kázání a po něm nešpory a litanie o sv. Barboře s požehnáním. V nejbližší volný den byla pak u sv. Barbory zpívaná mše sv. za zemřelé členy bratrstva. Duchovní správu v kostele sv. Barbory obstarával jeden z vikářů petrovských, ale u kostela byl ustanovován také

[1]) Kapitulní archiv, III. B; III. O.

[2]) Tamže, III. E.

zvláštní beneficiát. Účty kostelní byly vedeny pro sebe a skládal je kanovník kustos (sacrista maior). Kostel měl svůj vlastní majetek, měl i přebytečné stříbro,[1]) od tohoto kostela sv. Barbory vypůjčoval si také kollegiátní kostel, když se podnikla jeho oprava. U sv. Barbory byly také zřizovány nadace; do r. 1765 bylo tam nadačních peněz 6400 zl.

Kostel měl své vlastní bohoslužebné předměty; tři stříbrné pozlacené kalichy byly darovány (vdovou Zuzanou Neudlovou, paní Želeckou, hrabětem Michalem Althanem), pozlacenou monstranci, pozlacené ciborium zdobené českými kameny a dvěma koralemi (dar panen Marie Teresie a Anny Marie Teutschmannových), stříbrný pacifikál s českými kameny, dvě stříbrné kaditelnice, 9 párů cínových svícnů; kostelu náležel starodávný stříbrný relikviář s ostatky sv. Barbory, do dřeva zasazený relikviář s ostatky sv. Ondřeje, do mědi pozlacený relikviář s ostatky sv. Františka Xav. Prostřed kostela visela darovaná mosazná lampa, do stěn kostelních bylo upevněno 12 železných svícnů a u tabernáklu byly také dva. U oltáře byla kožená sedadla pod červeným baldachinem, na hlavním oltáři byly u P. Marie čtyři červené závěsy; baldachin s červenými závěsy byl také nad P. Marií Pasovskou a u vchodu do kostela byly veliké červené soukenné závěsy. Po stěnách bylo mnoho obrazů: sv. Jana Nepomuckého, P. Marie Dubské, sv. Ctností, Dušiček v očistci, sv. Teresie, sv. Antonína, sv. Karla, sv. Rodiny, Bičování Páně (pod kůrem) a jiné malé obrázky; visel tam kříž a byla socha sv. Floriana. V sakristii byl kříž, kulatý obraz P. Marie na dřevě malovaný, obraz sv. Františka Xaverského, Ježíš ukřižovaný a pod ním P. Marie Svatotomská, obraz sv. Františka Serafinského, sv. Josefa, Neposkvrněného Početí a j. V kostele byla zpovědnice a na oratoři skříně na paramenta: dva pluvialy s dalmatikami a 17 kasulí rozličných barev; kasuli černou darovala paní Želecká, červenou kanovník Želecký, černou děkan Leffler. Kostelního prádla bylo s dostatek a mnoho bylo darováno.

V kostele sv. Barbory byl pochován budovatel jeho kapitulní děkan Frant. Xav. Leffler, když r. 1744 zemřel. Po něm bylo o kostel pečováno i dále; 4. července 1778 byla visitace kostela a všecko v něm shledáno v dobrém pořádku. (O. p.)

[1]) R. 1746 prodal 24 lotů stříbra za 24 zl. Téhož roku dělal zlatník Ant. Schneider pro kostel sv. Barbory stříbrný hladký kalich (za 81 zl.) a lavoir s konvičkou (za 130 zl.); dostal na to starého stříbra za 77 zl. 28 kr. 2 p. Zlatník Fischer dostal za pacifikál 42 zl.

Apoštolský sněm.

Napsal Dr. Tomáš Hudec. (O.)

Otázka, odkud Pavel svoje evangelium má, mohla se vztahovati jen na první leta jeho apoštolské působnosti. Pavlovo evangelium bylo od počátku jedno a totéž a proto nebylo myslitelné — a ani judaisté nemohli tvrditi, že by byl po dlouholeté činnosti nějakou novou nauku nebo zásadu ke svému učení odjinud převzal a připojil. Proto sv. Pavel, když hájí původ svého učení od samého Ježíše Krista, mluví jen o prvních letech svého apoštolátu a jenom se zřetelem na tato první léta prohlašuje, že byl po svém obrácení v Jerusalemě pouze jednou a to pouze na kratičkou dobu. Byl-li v Jerusalemě ještě později a kolikráte, to nemělo žadného významu pro jeho důkaz, že své evangelium nepřijal od lidí, ale od samého Ježíše Krista! Není a nemůže býti jeho úmyslem vypočítati všecky cesty, které po svém obrácení do Jerusalema podnikl. Duševní vzrušení a spěch, s jakým list ke Gal psal, vysvětluje dostatečně, že neučinil zmínky o cestě s almužnami, která ostatně pro jeho obranu neměla žádného významu.

Když Pavel a Barnabáš přinesli do Jerusalema almužny, byla tamní církev následkem pronásledování Agrippova v trudném postavení. Jakub Starší byl popraven, Petr po zázračném vysvobození ze žaláře odešel ‚na jiné místo'. Za těchto poměrů Pavel a Barnabáš prostě splnili příkaz jim uložený, odevzdali almužny a vrátili se domů, aniž se v Jerusalemě déle zdrželi. —

Další důvod Webrův zní takto. Spor mezi svatým Pavlem a Petrem, jak jej líčí Gal 2, 11—14 není možným po apoštolském sněmu. Tam bylo přesně stanoveno, k čemu pohanokřesťané vázáni jsou a k čemu nejsou. Když tedy Petr (Gal 2, 12) se vrátil k plnění Mojžíšova zákona, tu jeho počínání nemohlo vyvolat u nich žádný zmatek a žádné nedorozumění. Proto onen antiochijský konflikt sběhl se před usnesením apoštolského sněmu, čili jinými slovy, v Gal 2, 1—10 není řeči o apoštolském sněmu, ale o události dřívější.

Nepředpojatý výklad oné perikopy listu ke Gal bude nejlepším vyvrácením tohoto tvrzení Webra a jeho stoupenců. Její text zní takto: ‚11. Když pak přišel Kefas do Antiochie, do očí jsem se

jemu opřel, protože byl vinen. 12. Neboť dříve než přišli někteří od Jakuba, jídal s pohany; ale když přišli, stranil se a odlučoval se boje se těch, co byli obřezáni. 13. A s ním přetvařovali se i ostatní židé, takže i Barnabáš byl stržen k jejich přetvářce. 14. Než když jsem viděl, že nekráčejí správně podle pravdy evangelia, řekl jsem Kefovi přede všemi: Jestli ty jsa židem žiješ po pohanském způsobu a ne po židovském, kterak nutíš pohany žíti po židovském způsobu?' —

Spor obou apoštolů, který je tu vylíčen, udál se nedlouho po sněmu apoštolském a to dříve, než svatý Pavel nastoupil druhou apoštolskou cestu, neboť tehdy i Barnabáš opustil Antiochii a odešel s Markem na Cypr (Skut ap 15, 39), kdežto v době onoho sporu dlel ještě v Antiochii.

Nelze říci, co přivedlo Petra do Antiochie. Jako dříve navštěvoval nově založené křesťanské obce (Sk ap 9, 32), tak i nyní odebral se do Antiochie, aby z vlastního názoru se přesvědčil o podivuhodném úspěchu evangelia v pohanském světě, o kterém Pavel tolik vypravoval.

V Antiochii žil svatý Petr ‚po pohanském způsobu' t. j. nezachovával starozákonných předpisů o jídle. Činila tak jistě i většina židokřesťanů v Antiochii, protože židé v diaspoře byli mnohem laxnější v plnění Zákona, a tak i židokřesťané antiochijští se v této věci snadno přizpůsobili většině obrácené z pohanství. Šlo tu především o zachovávání Zákona při společných hodech lásky čili agapách, které předcházely slavení Eucharistie, a nikoliv o hostiny v domech soukromých.

Tu však přišli do Antiochie ‚někteří od Jakuba'. Znění textu zdá se nasvědčovati tomu, že to nebyli pouze židokřesťané z o k o l í Jakubova, ale že byli přímo od něho p o s l á n i, ač nevíme z jaké příčiny a za jakým účelem. Je zbytečno v této věci vyslovovat jakékoliv dohady. Jen tolik je zřejmo, že tito poslové, zvyklí z domova na přísné plnění Zákona, horšili se nad počínáním Petra a ostatních antiochijských židokřesťanů a že patrně dali projev svému rozhořčení tím nebo jiným způsobem. Petr na to počal opět žíti po ‚židovském způsobu' a jeho příkladu následovali i jiní, ba i sám Barnabáš.

Abychom porozuměli tomuto ‚stranění se a odlučování' Petrovu, musíme uvážiti dvě okolnosti.

1. Na apoštolském sněmu bylo učiněno rozhodnutí pouze o pohanech, kteří uvěřili. O obrácených židech nebylo nic výslovně stanoveno. Když byla prohlášena svoboda od Mojžíšova zákona pro pohanokřesťany, tu se mlčky předpokládalo, že židokřesťané budou i nadále zákon Mojžíšův plnit, jak byli dosavad zvyklí. Ze zásadního rozhodnutí plynulo ovšem jako logický důsledek, že ani obrácení židé nejsou Zákonem vázáni, že je tudíž i pro ně Zákon věcí indiferentní, které dle okolností se mohou, ale nemusejí podříditi. Důsledek tento vyvodil si Pavel a též Petr v Antiochii, ale většina prostých věřících jerusalemských, která od malička se Zákonem srostla, lpěla dále na něm a na jeho plnění, Petr jako rozený žid mohl a nemusil plnit Zákon a dle toho, řídě se okolnostmi, jednal i v Antiochii.

2. Svatý Petr hlásal dosud evangelium především mezi židy a, jak z Gal 2, 9 patrno, hodlal pro nejbližší dobu i nadále býti zde činným. Musilo mu na tom záležet, aby jeho práce mezi židy měla úspěch co největší. Když poslové Jakubovi se horšili nad jeho nezachováváním Zákona, tu byla oprávněna obava, že jej mezi židy v Palestině a jinde rozhlásí jako nepřítele Zákona. Pomluva taková byla by našla mezi židy v Palestině a jinde úrodnou půdu a byla by předem znemožnila apoštolskou práci Petrovu mezi židy! Proto Petr, aby zabránil onomu pohoršení, třeba neoprávněnému, ustoupil raději v Antiochii od dosavadního způsobu života a vrátil se k zachovávání Zákona. Bál se, jak čteme Gal 2, 12, těch, kteří byli obřezáni; bál se však nikoliv jejich osob, ale měl bázeň a starost o úspěch evangelia mezi židy, kde právě v nejbližší době hodlal přiložit ruku k dílu. Měl tedy sv. Petr pro svůj postup velmi závažné důvody. A že tyto důvody byly opravdu dobře uvážené, tomu nasvědčuje i to, že muž jako Barnabáš a jiní antiochijští křesťané následovali Petrova příkladu.

Než sv. Pavel na druhé straně dobře postřehl nebezpečí, které tkvělo v počínání Petrově. Právem tušil, že budoucnost evangelia je mezi pohany a nikoliv mezi židy. Petr pak svým chováním ohrožoval zdárný postup evangelia v pohanském světě. Antiochijští pohanokřesťané, kteří viděli a uznávali v Petrovi nejvyšší náboženskou autoritu, byli jeho chováním uvedeni ve zmatek. Nemohli pochopit, proč se jich Petr najednou straní, jakoby dával za pravdu příchozím judaistům žádajícím ode všech plnění Mojžíšova zákona. Dobře věděl sv. Pavel, že příklad a mravní vliv Petrův jsou pro

pohany obrácené ke křesťanství rozhodující. Ne slovy, ale příkladem a vlivem ‚nutil Petr pohany žíti po židovském způsobu'. Pohanokřesťané mohli snadno dospěti k přesvědčení, že plnění Zákona, i když není ke spáse nutným, je přece něčím lepším, dokonalejším a proto žádoucím. Tak mohlo býti mezi obrácené pohany plnění Zákona, i když ne de jure, tedy de facto zavedeno. A toho právě chtěli judaisté docíliti. Tím však by bylo dílo Pavlovo uvedeno v nebezpečí a šíření evangelia v pohanském světě by bylo zatíženo, ba znemožněno.

Měl tedy Pavel ještě vážnější důvody, když veřejně přede všemi ve shromáždění antiochijské církve opřel se Petrovi a jasně mu vyložil, proč jeho počínání neshledává správným.

Sv. Pavel v listu ke Gal, asi do verše 15., přechází v dogmatickou úvahu a nepraví nám nic o tom, jak ona srážka s Petrem skončila. Tolik však můžeme bezpečně usuzovat, že sv. Petr Pavlovy důvody uznal a jemu ustoupil, protože by jinak sv. Pavel nemohl v listu ke Gal uvésti onu scénu jako nový doklad, že jeho evangelium bylo apoštolskými autoritami prvotní církve uznáno!

Že sv. Pavel při své ohnivé povaze užívá v listu ke Gal ostřejších slov, jako na př. že Petr byl ‚vinen' (κατεγνωσμένος ἦν), nebo že počínání Petrovo a Barnabášovo označuje jako ‚přetvářku', jest vysvětlitelno právě tou povahou a obavami o evangelium.

V zásadě se oba, Petr i Pavel, jako dříve tak i nyní shodovali. Pro svůj postup měli rovněž oba závažné pastorální důvody. Šlo jen o to, který postup je se zřetelem na stav věcí a na okolnosti správnější. Že tu mezi oběma apoštoly vznikla různost názoru, nemůže nás překvapovati. Taková různost, nikoli v zásadách, ale v praktických otázkách může nastati mezi největšími a nejbystřejšími duchy.

Tento výklad antiochijské srážky vyplývá přirozeně z textu a ukazuje už sám sebou, jak je nesprávno usuzovat, že by se spor antiochijský nebyl mohl udát po sněmu apoštolském! Ti, kteří tak tvrdí, pojímají nesprávně usnesení apoštolského sněmu a nedovedou se vmyslit do psychologie prvních věřících obrácených z pohanství.[1]) Vzpomeňme si jen, kolik i při jiných zákonech a usta-

[1]) Sieffert, Der Brief an die Galater. Göttingen 1899. Str. 132: Dass aber der ganze Konflikt des Petrus in Antiochien nicht mehr möglich gewesen wäre, wenn die Dinge so geordnet waren, wie es im Dekrete Apg 15, 23 enthalten ist, kann man nur von einer falschen Auffassung des letzteren aus behaupten.

noveních církevních v době pozdější vzniklo leckdy pochybností a nedorozumění! A něco úplně podobného přihodilo se i tehdy v Antiochii.

Bylo už dříve dokázáno, že slova Pavlova ‚nic mi nad to neuložili' nijak neodporují tomu, že sněm apoštolský uložil obráceným pohanům zdržovati se některých věcí zakázaných v Mojžíšově zákoně. I když sněm tyto tak zvané Jakubovy klausule přijal a schválil, mohl přes to svatý Pavel plným právem říci, že mu nebylo ‚nic nad to uloženo', protože svoboda pohanokřesťanů, o kterou se jednalo, byla úplně uznána, a poněvadž ony klausule byly pouhým disciplinárním zařízením omezeným místně i časově a určeným v první řadě jen těm křesťanům, jimž byl apoštolský list adresován. Neprávem proto nazývá Weber [1]) slova ‚nic mi nad to neuložili' z d í, která se staví proti možnosti stotožnovat Gal 2, 1—10 s apoštolským sněmem!

Jako tyto důvody tak ani ostatní, které Weber uvádí, ale které mají podřadný význam, nemohou učiniti pravděpodobnou thesi, že Gal 2, 1—10 nejedná o apoštolském sněmu, ale že líčí to, co se stalo při cestě s almužnami.

Jak vratké jsou základy, na kterých ona these spočívá, ještě více vysvitne, uvážíme-li obtíže, jaké se staví v cestu stotožnování Gal 2, 1—10 s cestou s almužnami. (Skut ap 11, 30.)

Jsou to předně potíže c h r o n o l o g i c k é.

Cestu s almužnami podnikl sv. Pavel, jak plyne ze Skutků ap, ještě před první apoštolskou cestou. Cesta ona měla za účel pomoci chudým křesťanům jerusalemským v době hladu, který vypukl za císaře Klaudia a který v Antiochii předpověděl prorok Agabus, (Skut ap 11, 28.) Cesta ona je ve vypravování svatého Lukáše co nejúžeji spjata s pronásledováním jerusalemské církve za krále Agrippy, o kterém mluví hlava 12. Teprve po zprávě o smrti krále Agrippy (12, 23) zmiňuje se pisatel o tom, že se Barnabáš a Pavel vrátili do Jeruslema. Protože Herodes Agrippa I. zemřel r. 44., proto nelze položiti cestu s almužnami obou apoštolů do doby pozdější. Ne-li dříve, tedy přišli do Jerusalema nejpozději v roce 44.

---

[1]) W e b e r, Die Abfassung des Galaterbriefes. Str. 38.: Nicht nur das Stillschweigen desselben (des Galaterbriefes) von den Klauseln ist auffallend, sondern wie e i n e M a u e r s t e h t dem Dekret entgegen das Wort des Apostels, dass die Autoritäten zu Jerusalem ihm nichts hinzugethan haben.

Dle listu ke Gal byl Pavel v Jerusalemě tři léta po svém obrácení a pak opětně po čtrnácti letech. Každému nezaujatému čtenáři se vnucuje, že oněch čtrnácte let sv. Pavel počítá nikoliv od svého obrácení, ale od posledního pobytu v Jerusalemě, takže celkem mezi obrácením a onou cestou zmíněnou Gal 2, 1 uplynulo sedmnáct let.

Poněvadž mezi obrácením Pavlovým a cestou s almužnami sedmnáct let naprosto uběhnout nemohlo, proto jsou Weber a ostatní zastanci jeho theorie nuceni počítat oněch čtrnácte let od o b r á c e n í Pavlova, jakoby chtěl Pavel říci: Po prvé jsem byl v Jerusalemě tři léta po svém obrácení a pak opětně čtrnácte let po obrácení. Nepřirozenost tohoto výkladu je zřejmá.

Než i v takovém případě, poněvadž cesta s almužnami připadá nejpozději do roku 44., musilo by obrácení sv. Pavla se udáti dle toho v roce 30! Ale dle souhlasného názoru exegetů obrácení ono nemohlo se státi dříve než v roce 33. nebo 34. Rok 30. jako rok obrácení Pavlova nedá se uvésti souhlas s ostatní chronologií jeho života. Weber proto hledí cestu s almužnami posunouti do doby co nejpozdější, až do roku 46., a odvolává se při tom na Josefa Flavia, dle něhož onen hlad zuřil v Judsku za prokuratora Cuspida Fada, který zastával svůj úřad v letech 44—46. Ale to zase odporuje líčení Skutků ap, které cestu onu uvádějí ve spojitosti se smrtí Heroda Agrippy!

Tyto chronologické nesnáze jsou opravdovou ‚z d í', která nám brání stotožňovat Gal 2, 1—10 s cestou s almužnami (11, 30.)

A ještě další protidůvody!

Gal 2, 1—10 předpokládá m i m o ř á d n é ú s p ě c h y apoštolské sv. Pavla. Těchto úspěchů dosáhl však Pavel teprve na své první apoštolské cestě. Mohl na tyto úspěchy poukázat, když přišel k apoštolskému sněmu, nikoli však, když přinesl s Barnabášem do Jerusalema almužny. Byl tehdy sice už činným přes rok v Antiochii a nepochybně přispěl tam mnoho k rozšíření evangelia, ale zaujímal do té doby v církvi ještě podřadné místo: Skutky ap to jasně naznačují, když i při cestě s almužnami jmenují stále na prvním místě Barnabáše a po něm teprve Pavla. Tehdy před první apoštolskou cestou sotva by byl Pavel mohl říci o sobě s oprávněným sebevědomím, že ‚je mu svěřeno evangelium mezi neobřezanými'. (Gal 2, 7.) — I to je velmi závažný důvod proti stotožnování Gal 2, 1—10 s cestou a almužnami!

A posléze poměry, jaké Barnabáš a Pavel nalezli v Jerusalemě, když tam přinesli almužny, vylučuje možnost takových jednání s apoštoly, jak nám je líčí Gal 2, 1—10. Jakub starší byl popraven, Petr odebral se ‚na jiné místo' (Sk ap 12, 17), pronásledování viselo nad jerusalemskými věřícími. Kterak si představit, že by mohli apoštolé a sv. Pavel za takového stavu věcí projednávati vniterní církevní záležitosti! Sv. Lukáš nějaká taková jednání nejen nijak nenaznačuje, ale je přímo vylučuje, když píše (12, 25): ‚Barnabáš pak a Šavel vykonavše službu svou a vzavše s sebou Jana příjmím Marka vrátili se z Jerusalema'. Tedy Barnabáš a Pavel odevzdali prostě almužny, jak jim bylo uloženo, a opustili Jerusalem, aniž se tam déle zdrželi.

Uvedené důvody ukazují jasně nemožnost stotožňovati Gal 2, 1—10 s cestou s almužnami (Skut ap 11, 30) a tím více potvrzují, že Gal 2, 1—10 a Skutky ap 15 jsou dvě paralelní zprávy, které se odnášejí k též události, t. j. k apoštolskému sněmu a které se navzájem doplňují.

* * *

Pokusili jsme se v předešlém objasniti příčiny, průběh a usnesení apoštolského sněmu, pokud je to možno na podkladě obou zpráv, jež se nám dochovaly, totiž Skutků Ap 15. a Gal 2, 1—10. I když obě ony zprávy jsou až příliš stručné a v leckterém bodu nejasné, přece jen z nich vysvítá, jak důležitým byl apoštolský sněm pro osudy a rozvoj prvotní Církve.

Hlavní rozhodnutí sněmu, že totiž obrácení pohané nejsou vázáni předpisy Starého Zákona, třeba nazvati dílem neobyčejné prozíravosti a moudrosti, jakou tu apoštolé, ovšem vedeni a řízeni Duchem Svatým, dali najevo. Rozhodnutí to zasluhuje tím více obdivu, poněvadž všichni apoštolé, od nichž vyšlo, byli vychováni a vyrostli v tehdejším židovském předsudku, že totiž Mojžíšův zákon jest jedinou, nezměnitelnou a věčně platnou normou pravého náboženského života. Svým usnesením sněm uvolnil dráhu evangeliu, které osvobozeno od pout mosaismu, nastoupilo vítěznou cestu řecko-římským světem a brzy jej jako obrozující kvas proniklo.

Také druhá část apoštolského dekretu — Jakubovy klausule — byla kompromisem, jaký odpovídal tehdejším poměrům. Vyjímaje smilství, jež je zakázáno samým zákonem přirozeným, klausule ony

měly za účel šetřiti citlivosti a zakořeněných předsudků jak židokřesťanů, tak židů, aby nebyli bez potřeby od křesťanství odpuzováni, nýbrž aby byli získáni a vychováni pro vyšší ideály nauky Kristovy.

Klausule ony byly, jak jest v nadpise apoštolského listu jasně naznačeno, omezeny místně na obce, jimž byl list adresován a kde žili společně obrácení pohané a židé. Byly však omezeny i časově a ztratily důvod svého bytí tehdy, když přestaly poměry, kterými byly vyvolány. To se stalo po válce židovské. Tehdy Církev se úplně odloučila od Synagogy, a nebylo už třeba míti zřetele na židokřesťany: tito buď splynuli s ostatní obecnou Církví, nebo se odloučili jako malé a bezvýznamné schismatické společnosti, které nějakou dobu v Zajordání a v Syrii živořily, dokud úplně nezanikly. Ale přes to klausule udržely se ještě dlouho v některých částech Církve jako zvyky zachovávané jenom vlivem setrvačnosti církevního života. To platí hlavně o zdržování se krve a udušeného. Neboť maso obětované modlám, jež bylo za dob sv. Pavla indifferentní, přestalo býti takovým za pronásledování, kdy požívání takového masa bylo považováno za výraz odpadu od křesťanství. Proto svatí Otcové co nejdůrazněji požívání takového masa věřícím zakazují, při čemž vedle jiných důvodů se odvolávají na apoštolský dekret. To trvalo tak dlouho, dokud křesťanství nezvítězilo nad pohanstvím. Ve čtvrtém a pátém století, kdy pohanství začalo mizeti, ztratil zákaz tento všechen význam.

Co do požívání krve a udušeného se v různých částech Církve vyvinula různá praxe.

Na Západě zákaz krve a udušeného masa zůstal většinou neznám. Jen tak si lze vysvětliti, že tu mohl vzniknouti a uplatniti se apoštolský dekret v tak zvaném znění západním, kde výraz ‚udušené' je vynechán a zákaz krve má smysl zákazu vraždy. Kdyby zákaz požívati krve byl na Západě obecně rozšířen, tu by původ onoho variantu v apoštolském dekretu byl nevysvětlitelný.

Jestliže přes to se na některých místech na Západě setkáváme v Církvi s tímto zákazem, tu jsou to pouze zjevy místní, které třeba pravděpodobně přičísti vlivu církví východních. Tak Tertullian dosvědčuje pro severní Afriku zákaz krve, když v Apologetiku (hl. 9.) hájí křesťany proti obvinění, že požívají lidského masa — tak zv. thyestovské hody — těmito slovy: ‚Erubescat error vester Christianis, qui ne animalium quidem sanguinem in epulis esculentis habemus, qui prope quoque suffocatis et morticinis abstinemus. . .'

Eusebius v Historii Církevní (V. 1, 26.) vypravuje, jak v Lugdunu — tedy na Západě — při pronásledování mučenice Byblis hájí se při výslechu: ‚Kterak bychom jedli děti my, jimž není ani dovoleno požívat krve nerozumných zvířat.‘ Minutius Felix, jenž byl římským právníkem, píše v Oktavianu (hl. 30.) ‚Nobis homicidium nec videre fas nec audire, tantumque ab humano sanguine cavemus, ut nec edulium pecorum in cibis sanguinem noverimus.‘ Byl-li tento zákaz v době Minutia Felixe v Římě praktikován, tedy jistě brzy upadl zcela v zapomenutí, jak dosvědčuje list Novatianův De cibis judaicis z let 251—256.[1])

Jinak tomu bylo na Východě. Zde zákaz požívati krve a udušeného zůstal v platnosti skoro všeobecně, i když v praxi leckdy nebyl zachováván. Přispěla k tomu kniha Skutků Ap, která byla všeobecně užívána a uznávána jako kniha kanonická a která v dekretu apoštolském, tak jak zněl ve východním textu, výslovně obsahovala zákaz krve a udušeného masa. Mimo to pohané obviňovali křesťany z thyestovských hodů, t. j. z požívání lidského masa. Pomluva ta nebyla nežli zmateným ohlasem křesťanské nauky o Eucharistii obsahující Kristovo tělo a krev. Než křesťané, aby každou záminku této pomluvě odňali, vystříhali se i požívání krve zvířecí, jak viděti z oné odpovědi křesťanky Byblis v Lugdunu. K těmto pohnutkám přistupoval asi u některých východních národů starý zvyk a zvykem tím vypěstěný odpor k požívání zvířecí krve.

Otcové východní, aby zákaz krve odůvodnili, odvolávají se jednak na apoštolský dekret, jednak poukazují na to, že Bůh už Noemovi zakázal požívání krve, a uvádějí také ještě jiné důvody. Tak Origenes (Contra Celsum hl. 29—30) vychází ze svého zvláštního názoru, že démonové mají jakési tělo a že potřebují proto nějaké potravy, za kterou jim slouží výpary z krve a tuku. Potravu tu si opatřují hlavně při pohanských krvavých obětech, ale i při každém prolití krve. Tak člověk požívající krve dostává se do styku s démony a tím do sféry jejich zhoubného vlivu.

Staré východní památky pojednávající o církevní kázni, jako Homiliae Clementinae, Recognitiones Clementinae, Testamentum D. N. J. Christi a j. obsahují zákaz krve a udušeného.[2])

[1]) Böckenhoff, Das apostolische Speisegesetz in den ersten fünf Jahrhunderten. Paderborn 1903.

[2]) Testamentum D. N. J. Ch. z poloviny 5. století (2, 17): Nemo suffocatum aut idolothytum gustet.

Synoda slavená v maloasijském městě Gangra [1]) v druhém kanoně vyslovila anathema nad těmi, kdož by požili krve a udušeného. Jako jiné kanony této synody, tak i tento zákaz byl v pozdějších dobách převzat do právních sbírek různých vychodních církví a udržoval se v nich po dlouhá staletí. Bulharský biskup Lev z Ochridy v listu k biskupovi Janu z Thrani ještě r. 1053 vytýká latinské církvi, že požívá krve a udušeného. Totéž činí Michael Caerularius v listu k Petrovi z Antiochie. Latiníci ve svých polemikách z této doby hájí se proti výtkám, že neplní apoštolského příkazu, když požívají krev. Staré armenské ‚Ecclesiastici sanctorum apostolorum canones' mají toto ustanovení: ‚Si quis episcopus aut presbyter aut diaconus aut omnino ex syllabo sacerdotali manducaverit carnem in sanguine animae suae vel quid a feris lacerum vel morticinium, deponatur; id enim lex quoque prohibuit. Laicus vero si fuerit, segregetur.' I když tento kanon dnes nemá v armenské církvi platnosti, přes to Armeni pokrmů připravených z krve nejedí a požívání krve v jakékoliv formě si oškliví. [2])

Vše to jsou jakoby vlny, které ještě v pozdních stoletích vyvolala událost pro Církev tak významná, jakou byl apoštolský sněm.

[1]) Viz Böckenhoff, Das ap. Speisegesetz. Str. 78.

[2]) Vydal kardinál Pitra: Juris eccl. Graecorum Historia et Monumenta. Romae 1864. Str. 68. — Nynější praxi armenské církve sdělil mi ústně mechitarista Oskian Hamazasp z Vídně.

Posudky.

Ph. Dr. J. L. Červinka, Slované na Moravě a říše Velkomoravská. Část I. Brno 1927.

V historické části pojednává p. spis. stručně o původu Slovanů, o jejich jméně a o sídlech Slovanů západních. Veliký počet kmenů západoslovanských nedovolil mu sebrati a zhodnotiti úplně všechny zprávy o nich nám zachované. Podává spíše jakýsi kritický přehled jejich sídlišť.

Nato obrací se k vlastnímu thematu. Kreslí obraz říše Velkomoravské, jak se celkem tradičně ustálil u velké většiny historiků, oplývá však bohatstvím vzácných topografických poznatků. Jméno Moravanů odvozuje od hlavní řeky jejich území. „Mouriberg silva" překládá „les Moravské hory". Hranice jádra říše zakresluje od Manhartského lesa po Malé a Bílé Karpaty, k Bezkydám a Tatrám až k řece Teplé (Ipole) na východ. Jižní hranicí jest mu Dunaj, kterého nepřekročuje. Názoru svého nedovede však vždycky dostatečně podepříti. Zabývá se též záhadným poměrem Moravanů k Avarům. Vypravování mnicha Svatohavelského o avarském hrinku neumí vyložiti a pokládá je za nemožnou bajku! Praví-li, že „archeologicky avarské tábory nebyly dosud ani povrchně ohledány", není to sice úplně pravda, ale ukládá tím naší archeologii nejpřednější úkol, prostudovati, pokud lze, aspoň některé z avarských pevností, a srovnati je s hradišti starých Slovanů na území našem.

Vlastní část archeologická zabývá se staroslovanským osídlením. Zbytky sídlišť třídí archeologicky na 1. předvěká hradiště útočištná, 2. grady z doby velkomoravské a 3. hradiště z doby Břetislavovy. Z bohatého materiálu více méně prozkoumaných sídlišť vyjímám zvláště Děvín. Věnována mu pozornost největší, neboť p. spis. jej považuje za hlavní hrad říše Velkomoravské. Důvody, které podává, neobstojí. Označení „in illam ineffabilem Rastizi munitionem et omnibus antiquissimis dissimilem" nemůže se nikterak vztahovati na Děvín jako na hlavní hrad říše. Přes svou výbornou polohu a znamenité opevnění zůstává Děvín přece jen pouhá „quaedam civitas" a nelze jí stotožniti se starobylým městem Rasticovým „urbs antiqua Rastizi". Přes to, že „Děvinismus" našel nadšený ohlas po Slovensku, zvláště v oslavách cyrillomethodějských, byl a zůstane Děvín i na dále pouhým strážcem „portae Hungaricae", hlídajícím spolu s protilehlým hradiskem po pravém břehu Dunaje u Karnunta podunajskou cestu k východu do nitra staré Moravy. O bývalém středisku staré Moravy nerozhodne „rýč" ani lokální patriotismus ani snad náboženský enthusiasmus, nýbrž další studium všech pramenů. Ve vykopávkách ve Starém Městě u Uh. Hradiště vidí autor pohraniční pevnost teprve z doby Břetislavovy! Myslím, že ne vším právem. Nazývá ji Hradiště Velovo—Veljgrad.

Kniha zakončena jest popisy mnoha hrobů, k nimž přidáno jest velmi mnoho zdařilých illustrací. Velké bohatství nestejnoměrně zpracovaného materiálu ukazuje, jak mnoho práce tu naše archeology čeká. *Rk.*

Dějepis Brna. Do Vlastivědy moravské napsal Dr. Fr. Šujan. Brno 1928. S. 609, 48 K.

Pro vhodnou centrální polohu vzrostl po převratu význam Brna měrou neobyčejnou jak na poli hospodářském, tak zvláště kulturním. Jeví se to v jubilejním desítiletí naší republiky brněnskou výstavou soudobé kultury, k níž druhé vydání Dějepisu Brna jest pořízeno. První část knihy shrnuje krátce dějiny hradu Špilberka, druhá obírá se městem Brnem. Výborná jeho poloha učinila ho odedávna předním opěrným bodem pánů moravských. Sbíhají se tam četné důležité cesty z rozryté vysočiny českomoravské do nížiny ústící. O prvenství však zápasí Brno po celá století se starobylejším Olomoucem. Politické i hospodářské zájmy Habsburgů napjaly konečně kratší spojovací tetivu mezi Prahou a Vídní přes Brno, a Olomouc zůstává takto bokem, zatláčen jsa stále na místo druhé.

Do ustáleného rámce našich starých dějin kreslí p. spis. začátky města, jeho rozmach za Lucemburků, nejisté jeho osudy za různých panovníků století patnáctého a šestnáctého a dobu prvních Habsburgů až po Bílou Horu. Dobu střední (1620—1848) nazývá — nevím proč — dobou úpadku. A přece v této době stalo se Brno tím, čím nyní je. Od r. 1642 stává se hlavním městem Moravy. Soustřeďují se v něm staré i nově se vytvářející úřady. Jako prvotřídní pevnost osvědčuje se ve válce třicetileté. V osmnáctém století vyvíjí se v nejčilejší průmyslové město střední Evropy. Sám p. spis. uznává, že umění stavitelské, malířské, sochařské, štukatérské, kovotepecké a jiné slavilo tenkráte svůj zlatý věk. Až do převratu bylo Brnu čekati, kdy se mu zase dostalo jeho vysokého školství. Neboť již r. 1778 mělo na krátko svou universitu, pak stavovskou akademii i kněžský seminář. Snad bychom mohli zvěděti o Brnu ještě více krásných věcí z této doby „temna“. Doba nová (1848—1925) dýchá svěžím životem obrozenským. Mnohdy líčena příliš ze široka, jindy vsunuty hojné události patřící do světových dějin nebo zjevy z dob popřevratových všeobecně známé.

Kniha poskytuje nám hojně obrazů ze života městského, stavů, cechů i zeměpánů se týkajících. Vkusná úprava knihy doplněna jest řadou zdařilých snímků a půdorysů hradu i města. *Rk.*

Leon Kellner, Anglická literatura doby nejnovější od Dickense až k Shawovi. Přeložil Dr. Jan Krejčí. Nakl. Jan Laichter, Praha 1928. S. 419, 49 K.

Mohutná anglická slovesnost období vyznačeného jmény Dickens — Shaw, t. j. v letopočtě 1737 (rok Pickwickovců) — 1901, kterýž rok ovšem neznamená v životě posledně tu probíraného spisovatele,

B. Shawa, nějakého zvláštního obratu, an Sh. píše svým směrem dále, avšak za mezník zvolen asi proto, že se jím začíná nové století. „Anglická literatura let 1837—1901 jest obrazem „společnosti, která duševně vyšla z rovnováhy a marně se namáhá najíti novou klidnou polohu", praví Kellner. Spojitost literatury se společností politickou i vědeckou málokde se projevuje tak jako v Anglii. Takto literaturu tuto K. také probírá. Podrobné životopisy spisovatelů v rámci a odrazu doby jsou podány samostatně, ale jejich údaje poukazují k rázu děl, a naopak. K., znamenitý ironik, obšírněji se zabývá jen „králi" v říši literatury, totiž čelnými spisovateli, ale v nich celkem přiléhavě líčí ducha celé doby, jejích snah a zápasů, které — toť výslední dojem — dosud nekončí spokojivě; spíše naopak. Problemy duchové se kriticky zahrotily.

Bohaté jsou v knize seznamy literární a pramenné, tyto kromě angličiny také z francíny a němčiny.

* * *

Frant. Kyselý, Matka Boží. Legendy. S. 109. C. 27 K. Vydalo nakladatelsví Československ. akc. tisk. v Praze 1928.

Své rozsahem nevelké básnické dílo dovršuje Fr. Kyselý velmi šťastně souborem mariánských legend. Tento útvar, dnes již tak málo pěstovaný, odpovídá nejlépe jeho povaze a zůstane již spojen s jeho jménem. Má proň pravý epický klid i vzlet, ale také jemný cit. Je toho všeho třeba zvláště v legendách ze života Kristova a Matky Boží, kde je tolik nebezpečí profanace všedností i nasládlostí. Básník vyšlý ze školy Vrchlického, ale vzdělaný jistě také mystickou poesií Verdaguerovou, vybudoval svůj veliký cyklus na skrovných zprávách evangelií a na tradičních, církví přijatých a také v poesii mnohokrát již zpracovaných námětech, jež doplnil nebo pozměnil někdy dosti podstatně vlastními invencemi neb aspoň novými pointami. Tak je tu zbásněn vlastně celý život Matky Boží od jejího početí až po nanebevzetí. V době formální anarchie poetické zaslouží jistě zmínky také poctivá snaha básníkova o dokonalost rythmu i rýmu.

Jan Petrus, Barevné střepy. O dětech a pro děti. Str. 98. Praha 1928. — Týž, Životem zrazeni. Črty z valašských hor. S. 252. Olomouc 1928.

Obě nové knížky valašského povídkáře rozmnožují jen početně dosti již dlouhou řadu jeho spisů pro lid i pro mládež. První obsahuje 10 črt ze života valašských dětí, hlavně „ogarů". Některé z nich jsou zcela pěkné, vystihují dobře povahové dětské rysy a mají i hlubší mravní jádro, třebas spis. nemíní jistě moralisovati. Jiné však značně trpí chybou, která se objevuje také ve druhé knize, stejně jako v knihách dřívějších: mnohomluvností a únavnou rozvláčností i sklonem k sentimentalitě. Spis. dovede dosti výrazně kresliti figurky valašských stařiků a strýců, lakotných, umíněných i jinak chybujících,

udřených a životem zklamaných žen i zrazených a nešťastných dívek, a dovede také své kresby oživiti častými rozhovory podávanými valašským nářečím, ale tyto drobné, hluboké postavy venkovské se již leckdy u něho opakují, což působí tím jednotvárněji, že příběhy samy jsou většinou příliš jednoduché: nejsou to vlastně povídky, ale spíše obrázky a črty zachycující hovory jednotlivých osob v určitých situacích. Že při těchto povahokresbách katoličtí kněží dopadnou obyčejně nejubožeji, není ani u Petrusa nic nového. Vylíčil-li v první črtě faráře jako potměšilého udavače za války, zalichotil se ve „Ftáčku přeletavém" učitelům tím, že je postavil jako protějšek lakotných a požívačných farářů! „Páni rechtoři" prý ještě pamatují, jak je zle chudým lidem, pomohou jim, ale faráři „už sú moc vyžraní, moc sádlem zalétí, už sa im o bídě nihdá nesní a tož tu člověka vyháňajú dycky ze svoí chalupy bez grejcara jak prašivú ovcu a též se žandarmem jako jedna ruka dycky bývávají . . ." Celek knihy působí neradostně a jaksi mdle. *M.*

Marie Kyzlinková, Rozvedená. Román. Láska vychovatelkou. Povídka. Praha. S. 336.

Děvče donuceno otcem a macechou k sňatku se zhýralcem, dá se s ním rozvésti, opustí jej a stane se společnicí šlechtičny, jejíž syn se do ní zamiluje; minulost její se jim prozradí, až když její manžel se vloupe do jejich domu a pak se ve vazbě oběsí.

V ději jinak dosť pěkně vypravovaném napadají nezvyklé řeči mladého, velmi dobře vychovaného barona ke společnici matčině. Že muž byl ze služby propuštěn, dovídá se jinak na str. 64 než na str. 70. Při řeči o nerozlučném manželství se píše o „křesťanských" církvích; je pravda, že by pro nešťastná manželství bylo záhodno v právě vymysliti nějakou sanaci tak či onak, avšak rozluka podle ženských rozumů jí jistě není a nebude, — to již viděti všude. —

V povídce zachrání lékař děvče, jež se chtělo utopiti, vezme je do domu a vida v něm vyhejčkaného jedináčka ze zámožné rodiny, který jen ze vzdoru, že se otec podruhé oženil, utekl z domu, z Plzně, vezme je do kázně: zaměstnává je jako služku, aby je vyléčil z jeho zlozvyků, a zamiluje se do něho.

Příběh málo pravděpodobný, ale snad některému děvčeti prospěje.

Rozhled

Náboženský.

Náboženství a osvěta.

Právé v době, kdy se tolik jedná o hodnocení a hodnotách, přesouvá se u člověka jejich měřítko. Přeceňuje se, co kdo ví neb umí, podceňuje se, co a jaký jest. Naše náboženství nás učí, používati o věcech i lidech měřítka správného: máš tolik ceny, kolik jí máš před Bohem. A ta jistě není jen v rozumu a v dovednostech!

Církev jakožto ústav náboženský, ústav spásy, nemá za úkol zprostředkovati poznatky vědecké vůbec, nýbrž jen potud, pokud znamenají vědu spásy, t. j. poznání a uctívání Boha, poznání a uznání nadzemských, věčných hodnot. Náboženské názory kdysi nahrazovaly vědu. Ale i když se časem obojí odvětví oddělilo, na vyšinách poznávání setkalo se opět — věda ovšem jen jaksi tápavě a tázavě, křesťanské zjevení s určitou jistotou: naprostou hodnotou jest jen Bůh a cokoli jest božské, t. j. podle Boha, nevyjímajíc osvěty. Avšak jako vůbec není poznání sobě samému účelem, ale skutek, a jako v Bohu nespatřujeme jen původ jsoucna, ale dobra, tak by ona věda spásy nebyla docelenou, zaokrouhlenou, kdyby v ní nebylo spasného, božského života, kterým člověk svou ontologickou bohopodobnost nejen poznává a uznává, ale i skutkem osvědčuje. Teprve to jest názor a směr náboženský, křesťanský, a člověk podle něho teprve celým člověkem.

Zjevení to dáno podle slov Spasitelových po přednosti „maličkým“. Z jiných slov jeho i z výkladů církevních víme, co to znamená. Není vyloučena věda ani umění ani jakýkoli pokrok ve snažení lidském, ale vše to jest jenom jaksi na cestě za pokrokem hlavním, za ideálem snahy lidské nejhodnějším, za ideálem dobrého, Bohu se zpodobňujícího člověka. Co tomu se v osvětě příčí, jest vadné a nechvalné.

Často se opakuje výrok (Hertlingův), že jeden katolický vědec (laik) nahradí několik apologií. Tak jak se obyčejně soudívá, ano, i je docela chvályhodna snaha, světu takto soudícímu předváděti vědce, umělce a j. průkopníky osvěty, kteří katolicky smýšleli a žili, jakož i předváděti vymoženosti, které církev, t. j. její čelní údové nebo představitelé osvětě lidské zjednali, ve vědě, v umění, ve společenských potřebách všeho druhu. Ale nám se toto měřítko nesmí státi posledním a nejvyšším. Hledejte nejprve království boží a spravedlivost jeho, tato slova Spasitelova platí i v tomto případě: nikoli ve velikolepých vymoženostech kultury a civilisace jest a bude chlouba církve a církevníků, ale v hodných, ctnostných, všestranně „zbožných“ lidech. Cožkoli tedy se v náboženském oboru

podniká, má cenu jen potud, pokud nějak slouží tomuto nejvyššímu a konečně jedině potřebnému účelu. Jinak by se naše náboženství se svým úkolem míjelo.

*

Athos a Řím.

Ze spisku Hofmannova takto (ital.) nadepsaného, čerpaného z archivu vatikanského, Propagandy a jesuitského, se dovídáme: Innocenc III píše r. 1213 klášterům athoským a bere je v ochranu apoštolského stolce (proti Turkům.) Mniši tamější byli na koncilu florenckém 1438/9 a podepsali unijní bullu. 1611 a 1620 objevují se také mniši jako žáci jesuitů. 1627 se ubírá Vaispolo, bývalý žák řecké kolleje v Římě, z rozkazu Propagandy na Athos, aby tam působil pro unii, a Propaganda žádá rusínského metropolitu Ruckého, aby zkoumal a hlásil smýšlení na Athosu. 1628 tajemník Propagandy Ingoli píše, jak důležito jest pro unii získati mnichy athoské. Téhož roku píše Canachio Rossi z návštěvy na Athosu o tamních stavbách, ostatcích, rukopisech atd., soudě o nadějích v unii příznivě. Z jeho popudu tam založena katolická škola, již vedl jeho synovec Niccolo Rossi. Na Athosu byla 1636—41, kdy přeložena do Soluně, aby unikla tureckému zdanění. 1646 měla se vrátiti na Athos, ale po smrti N. Rossiho upadala, až zanikla. 1646 byli tam posláni 3 františkáni, o jejichž výsledcích nic není známo. Jesuité častěji se pokoušeli tam působiti, ale marně. 1669 a 1706 navštívil kláštery františkán Braconnia a byl vlídně přijat. Od té doby neví se nic o stycích Říma s Athosem.

Ten byl a z části dosud jest ústředím pravoslavného mnišstva, z něhož, jak známo, se vybírají hierarchové. Je tedy na bíledni jeho význam pro unii, třebas už není tolik, jako by byl býval. —

M. d' Herbigny ve své zprávě o rozmluvách s (ruskými) Tychonovci (1925) píše m. j., že jim jest unie pouhým snem: papež prý musí napřed činiti pokání!

*

Japonsko.

Divné zprávy čteme z dalného východu o převratech v náboženském smýšlení. Kromě Číny, o níž tu byla několikrát zmínka, zajímá politický, ovšem daleko pokročilejší soupeř její, Japonsko, které kolem polovice 6. stol. po Kristu začalo svoje prastaré náboženství šinto (= cesta bohů), směs uctívání přírody a předků, slunce a syna slunce (mikada), vyměňovati s indským a čínským budhismem, až se revoluce 1867 pokusila nastoliti místo něho zase šintoismus.

Pokus ten se v podstatě nezdařil, ale probudil stoupence budhismu, za tisíc let sice zakořeněného, ale v policejním státnictví zbahnělého, k usilovnější činnosti v jeho prospěch, a to namnoze způsoby odkoukanými křesťanským missiím! Dnes znamená jen budhismus silnou moc v Japonsku, kterou na př. ukázal, když před 5 lety zamezil zřízení japonského vyslanectví u Vatikánu, anebo zmařil — bohudíky,

praví zpravodaj „Kath. Miss.“ — vloni přijetí náboženského zákona předloženého vládou. Přes to troufá si týž zpravodaj (Gagriel) napsati, že posledních 60 let vytvořilo v Japonsku „křesťanské ovzduší“, podotýkaje arci, že by se Japonci ve styku se západem (na studiích atd.) byli ještě více z křesťanství naučili, kdyby se západní lidé ukazovali lepšími křesťany.

Staré náboženství v Japonsku znalo pomysl „Pána uprostřed v nebi“, totiž prvého Boha, časem však slovo „Kami“ (Bůh) znamenalo vše možné, jenom nic správného. Dnes aspoň vzdělanci vědí, že nám to znamená stvořitele a vládce světa; katoličtí katechisté používají teď vůbec japonského názvu Kamisama, Pán Bůh, místo čínského, zvlášť utvořeného Tenšu (Pán nebes). Zákonodárství japonské jeví četné rysy křesťanské. Aristokratická povaha japonská není křesťanstvím odpuzována. Bádání v dějinách japonských, kde se před 300 lety křesťanství tak slibně rozvíjelo, rovněž budí značný zájem. Jiný zpravodaj (Lutterbeck) tamtéž praví, že protivníkem probuzeného budhismu jest křesťanství, které „znenáhla a jistě svými myšlenkami proniká celý veřejný život“ v Japonsku, a vyslovuje naději, že budhismus nápodobou křesťanských zařízení přispěje spíše k jejich rozvoji a k svému skonu.

Katolíků jest v Japonsku přes 80.000. Actio catholica má tu velmi vděčnou půdu.

*

Drobnosti.

Amsterdamské protestantské duchovenstvo podalo královně Vilémíně (ovšem protestantce) rozklad, že na rozdílení cen vítězům při t. ř. olympiadě neměla býti volena neděle. —

Pravoslavné duchovenstvo srbské se na 9. sjezdě (Vršac) usneslo působiti k tomu, aby občanský sňatek byl v říši zrušen a ovdovělí duchovní aby se mohli opět ženiti. —

O svědectví zpovědníků rozhodl německý říšský soud, že mohou je odepříti nejen co do obsahu zpovědi, nýbrž i v otázce, zdali v tu dobu zpověď vůbec vykonána. —

Eucharistický sjezd v Sydney, při němž posvěcena nová kathedrála, vydařil se velmi pěkně. Ve čtvrtek 6/9. bylo 30.000 dětí u sv. přijímání. Předseda spolkového ministerstva, Mr Bavin, syn protestantského pastora, vystoupil po apošt. legátu Cerrettim na kazatelnu, aby jej za vládu přivítal.

*

Pověra ve sportě.

Snad všechny dovednosti mají svá šťastná i nešťastná znamení — ty, které pracují v přírodě, nejvíc. Tuhle bylo čísti o jedněch dostizích automobilních, jakými amulety byly opatřeny některé vozy: opicí, harlekýnem, soškou Budhovou atd. Jeden zpravodaj zove to metafysikou — arci prapodivnou, — která tu obestírá techniku. Jedna

Angličanka se před závody ptala, uvidí-li tu také nějakou srážku nebo nějaký úraz. A uviděla, přes ty amulety! Tragika? Jistě nové pokusy o pokrok vyžadují si obětí, s nimiž nutno míti tragickou soustrast. Ale v četných případech — mezi něž beze sporu obyčejně náležejí dostihy — nelze mluviti než o bezúčelném, svévolném pokoušení Pána Boha, kdy nad obětí šíleného sportovnictví se vtírá jen myšlenka: dobře mu tak!

Nejsmutnější jest, že při té sportovnické sháňce po okázalosti mizí úcta k opravdové, mravně cenné práci! —

Veliký sborník o pověrách německých vůbec začala vydávati Dr. Phil. & Jur. Marianne Beth: Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens. Nebude-li v něm názorů jednostranně protestantských neb nevěreckých, může mnoho přispěti k náboženské lidovědě.

*

Móda ve věcech náboženských.

Základní rys naší církve jest přirozeně konservativní, tak že známé „nil innovetur, nisi quod traditum" se mnohdy obrací i proti reformám správným a potřebným. Ale rozčilení nové doby ve chvalné jinak snaze probuditi dřímající síly náboženské a zaujmouti pro náboženskou obnovu, nejednou přestřeluje, domnívajíc se, že novými poučkami, novými pobožnostmi atd. se náboženská vroucnost roznítí a rozšíří. Zapomíná se, že i tu může nastati v prostých myslích, tedy u velké většiny přetížení a zmatek, nehledě k tomu, že leckterý nápad není odůvodněn ani Písmem ani tradicí a opírá se buď o prameny nepravé neb jen o t. ř. mystický výklad výroků pravých, který jsa velmi subjektivní může snad poučku jinak exegeticky odůvodněnou v pojetí a zprostředkování zkrášliti a lidskému cítění přiblížiti, nikdy však theologicky založiti. Zmiňuji se tu znova o novotách v mariologii (na př. Maria mediatrix omnium gratiarum, corredemptrix a pod., pro niž vedené důkazy dogmatik B. Poschmann v Theol. Revue 1928, 263 nazývá absolut unzulänglich), v hagiologii (na př. přemrštěnosti v úctě sv. Tadeáše), ano i v christologii, kde nejnověji komusi snad ze sociálních důvodů napadlo usilovati o svátek Christus — operator (laborator). Že se hnutí exerciční a liturgické, zvláště toto, hodně přeceňuje, to jen mimochodem. Non multa, sed multum — prohloubiti a upevniti se v starém, zvláště po stránce mravní, na niž se tuze zapomíná — toť úkol doby.

Vědecký a umělecký.

Filosofii patristickou a scholastickou v poměru k theologii charakterisuje bonnský prof. Geyer v 11. vyd. 2. dílu Ueberwegova nárysu dějin filosofie souborně takto: „Filosofie doby patristické liší se od středověké a novější podstatně tím, že ani zásadně ani skutečně není oddělena od křesťanské theologie a od křesťanského náboženství, ano samo křesťanské náboženství bývá v té době označováno za pravou filosofii". „Středověká filosofie liší se od patristické hlavně tím, že se v ní filosofie uznává za vědu od theologie odlišnou, na vlastních zásadách a methodách založenou. Soulad obojího způsobu poznání se při tom předpokládá a křesťanské věrouce se přisuzuje normativní význam i pro myšlení filosofické. Středověké myšlení přes zásadní uznávání filosofie jako zvláštní vědy jest jak ve svém východisku, tak ve svém podstatném zájmu určováno nábožensky" —, což ovšem nějakou měrou bylo, jest a bude u každé filosofie, pokud toho názvu zaslouží.

*

m. — Směry v současné litevské literatuře. Ve varšavském měsíčníku „Droga" (Cesta) otiskuje známý polsko-litevský spisovatel a kritik J. A. Herbaczewski delší studii o novém litevském písemnictví, jež jest u nás tak málo známo. Ze studie vidno, že současnou lit. literaturu ovládl také již kult nových levicových směrů literárně-uměleckých, zvláště pak expressionismus a futurismus. Kritik to vysvětluje nenadálým osamostatněním národa, jenž se dříve odvažoval jen snít o svobodě a dosáhnuv jí reviduje s bezohledností mnohdy až brutální svou vlastní historickou tradici.

Dávná, předválečná, romanticko-sentimentální, bázlivá literární Litva zvolna umírá, rodí se Litva nová, a mladí bouřliváci opojeni svůdnými hesly světových velkých literatur i vědomím neočekávané svobody tančí na hrobech otců umělecké fox-troty. Nechtí snít a vzdychat, pohrdli kultem mučenictví i messianismu a zato vyvyšují kult síly fysické i duchovní. Vypověděli boj „upíru minulosti, který se chce galvanisovat krví živých", a hlásají se hesla o volném umění a volném životě.

Podle Herbaczewského došlo to dnes tak daleko, že i spisovatelé a básníci kněží, kteří před válkou vlastně vedli a ovládali celou litevskou literaturu, „odhazují sutany a chtějí býti světskými spisovateli". Celý duch poesie a literatury se prý zbavuje „seminární ideologie". A podobně také litevský jazyk osvobodil prý se z otroctví pedantů-linguistů, kteří hledali v lit. dílech především mluvnických chyb, a dána mu možnost rozvoje podle zásad živého ducha a ne mrtvých formulí.

Zápasí tedy spolu v litevské literatuře dva směry: směr starý, historický, který mluví o tom, jací Litevci byli v minulosti, a snaží se zpopularisovati velká knížata litevská v duchu novověkého patriotismu; směr moderní, který chce líčiti Litevce tak, jak jsou, bez okrašlování a idealisování.

Vydavatelský ruch v Litvě začíná značně oživovati. Žaloby na společnost, že nechce čísti, ukázaly se lichými, jakmile se objevily podniky, které vydávají laciné knihy. Že litevský lid chce čísti, toho důkaz vidí H. v tomto faktu: lidový týdeník „Musu Rytojus“ (Naše jitro) snížil značně předplatné a dosáhl v krátké době rekordního počtu odběratel — 96.000. Vůdce skupiny mladých básníků expressionistů K. Binkis, osmělen tímto příkladem, začal nedávno vydávati illustrovaný týdeník, „Musu Dienos“ (Naše dni) a doufá, že získá zakrátko 60.000 předplatitelů.

*

hd. — U c h o v b o j i p r o t i z l o č i n s t v í.

O t i s k y p r s t ů, podle nichž jest možno vystopovati pachatele, přestávají býti vodítkem, když se pracuje v rukavicích. F o n o g r a f i c k é plotny, jimiž zachycen hlas lidí podezřelých, osvědčují se dosud, kde jich lze použíti. P o d o b k y se osvědčují též, ale vyžadují velmi bystrého zraku, jelikož podobu obličeje tolikerým způsobem lze měniti. Zvláštní znamení (bradavice, jizva, zkomolenina atd.) mohou zločince prozraditi, pokud se nenechají snadno utajiti.

Podle vídenského lékaře doc. dr. P o l l e r a má každý člověk jistou známku, která jest jenom jemu vlastní, a to jest u c h o.

Dr. Poller jistí, že není dvou lidí, kteří by měli zcela stejně utvořené uši. Ani členové též rodiny prý nemají stejně utvořených boltců ušních. Nápadné rozdíly lze pozorovati hlavně na okrajích boltců. Okraj jednoho boltce jest úzký a plochý; také křivky, které tvoří okraje boltců, jsou různé, a poměr celého boltce ke spodnímu laloušku jest u každého ucha jiný a každému člověku vlastní.

Popis nebo fotografie ucha, přiložená po příp. k zatykači, nestačila by ještě ku zjištění zločince. Proto začali při vídenském policejním ředitelství zhotovovati odlitky ušních boltců zločinců a lidí podezřelých, a sice v přirozené velikosti. Policejní president vídenský Schober poznal ihned důležitost této novoty, a dal okamžitě zříditi laboratoř, kde se tyto odlitky pořizují.

Podle prvního, původního odlitku lze ovšem pořídíti libovolný počet jiných, které mohou býti přiloženy jako příloha ku každému zatykači.

*

KNIHOPIS.

G. Bardy, La Littérature grecque chrétienne. Bloud & Gay, Paris 1928. S. 188, 10 fr.

B. Bartmann, Die Schöpfung. Bonifatiusdruck., Paderborn 1928. S. 212, 3·50 M.

W. Bergmann, Religion u. Seelenleiden. Schwann, Düsseldorf 1928. S. 371, 8 M.

Tad. Bilikiewicz, Zagadnienie życia w świetle zasad psychologii porównawczej. Krzyżanowski, Kraków 1928. S, 318.

Brian-Chaninov, L'église russe. Grasset, Paris 1928. S. 210, 12 fr.

G. Brunhes, La Foi, sa justification rationnelle Bloud & Gay, Paris 1928. S. 232, 10 fr.

The Conversations at Malines 1921—5. Univ. Press, Oxford. S. 95, 2 s 6 d.

A. Ehrhard, Urchristentum u. Katholizismus. Räber, Luzern 1926. S. 153, 3·90 fr.

O. Graber, Im Kampfe um Christus. Eine Überprüfung d. Angriffe d. Prof. Arthur Drews gegen die geschichtliche Existenz Jesu. Moser, Graz 1927. S. 230, 10 M.

Wł. Gąsiorowski, Historja filozofji. Chodakowska ks., Sandomierz 1928. S. 431.

H. Korff, Biographia catholica 1870—1926. Herder, Freiburg 1927. S. 8 a 280 sloupců, 6·50 M.

Künstlerbriefe über Kunst. Bekenntnisse von Malern usw. aus 5 Jahrhunderten. Jeß, Dresden. S. 968, 20 M.

R. Liertz, Psychoneurose. Fragmente einer verstehenden Erziehungskunde. Kösel, München 1928. S. 478, 12 M.

R, Michels, Sittlichkeit in Ziffern. Kritik d. Moralstatistik. Duncker, München 1928. S. 230, 7·50 M.

O. v. Nell-Breuning, Grundzüge der Börsenmoral. Herder, Freiburg 1928. S. 245, 7·50 M.

Probleme der Gotteserkenntnis. Abh. v. Dyroff, Elfes, Feckes, Gredt, A. Schneider, Söhngen. Aschendorff, Münster 1928. S. 224, 8·75 M.

F. zu Salm-Salm, Maximilian v. Mexiko. Herder, Freiburg 1928. S. 204, 4 M.

J. Schlenz, Das Kirchenpatronat in Böhmen. Praha 1928. S. 488.

Vychovatelský.

Náboženství ve škole potkává se nyní s mnohými nesnázemi, nejen od učitelstva, ale i od dětí. Jakými prostředky jim čeliti? Především arci vychovatelskými, an i mnohý učitel ve svém odporu proti náboženství jest jen a chová se jako nevychovaný, nevycválaný klacek. Pokud možno, buďtež to u takových prostředky nábožensko-výchovné, slovem i příkladem. Jde-li o zaryté schválnosti, nezbude ovšem než dovolávati se úřadů; ut inimicos ecclesiae Tuae humiliare digneris, není-li jiné schůdné cesty.

U dětí obdobně. Ale jelikož i u nich nutno vždycky předpokládati víc nerozumu nežli zlé vůle, budiž u katechety přísnost a trest mezi nápravnými prostředky jen docela vzadu, jmenovitě trest za „neumění“ učebné látky. Účelem vyučování náboženství není vcepovati dětem katechismus, nýbrž jeho přiměřeným podáním buditi lásku k náboženství, která by se v srdcích pevně zakořenila a časem své ovoce přinášela. Láska pak se nevštěpuje přísností a tresty, v nichž neprobleskuje právě láska, láska otcovská a pěstounská, nýbrž jen vztek a krutost. Poena medicinalis — poena vindicativa! Hlavně nikdy ne tresty nespravedlivé; ty se vrývají hluboce do duše a nezapomínají se! Jak často by trestu, který stihl žáka, zasloužil vlastně neschopný a nedbalý učitel!

Vůbec nemístné jest ve školách, jež tu máme na mysli, u katechety chladné professorování. Spisovatelské vzpomínky ze školních let bývají u těch, již náboženství nemají v lásce, často zbarveny, příliš a ne vždy docela spravedlivě zbarveny do temna; arciť nejen co do katechetů, ale snad převahou. Bohužel by mnohý z nás, kteří jsme si lásku k náboženství zachovali, nemohl tuze jinak psáti o katechetovi a jeho nešťastných způsobech či nezpůsobech vyučovacích a vychovávacích. A i jinak: „všecka církev byla v kanceláři...“, napsal jednou na psaná slova úzkostlivý Sušil.

Řekne se: ah ano, ono se to hezky přednáší a píše — ale kdo sám zkusil...?! Zcela správně: praxe jest něco jiného než theorie. Řeholníci na př., již u nás exhortativní stránku v řeči a písmě hlavně obstarávají, sami chodí do školy jen z části, aby dovedli posouditi, s jakými potížemi je tam katechetovi zápasiti. Ale stejně pravda jest, že nejeden katecheta svou nedbalostí a nešikovností potíže ty jenom zvětšuje, a to bohužel nejen sobě, ale v důsledcích celé duchovní správě a samému náboženství. Volati po konfessijní škole jest oprávněno, ale nebude-li tam lepších katechetů, bude tím hůř; vždyť liberalismus a pokrokářství nevzešlo jen ze škol světských! —

A nade vše: příklad!

*

m. — Dnešní student a literatura.

Značná část našich nejmladších spisovatelů moderních směrů patří mezi vysokoškolské studenty. Zdálo by se tedy, že se moderní literatura těší zvláštnímu zájmu dnešního studentstva. Že je však tomu ve skutečnosti hodně jinak, ukazuje v posledním čísle „Bibliofila" svědek nad jiné povolaný, brněnský knihovník a básník Jiří Mahen na základě statistiky knihovny pražského Akademického domu, jenž patří k největším studentským knihovnám v republice, i na základě vlastních zkušeností. Podle číslic patří k nejčtenějším autorům (mezi akad. studentstvem) Šrámek, Vrba, Machar, Baar, Havlasa, Čapek-Chod, Böhnel, Medek, Skružný, K. Čapek, Jirásek, Svoboda, Herrmann, Dyk, Klostermann a Sova; z cizích pak London, Balzac, Zola, Dumas, Maupassant, Wells, Hamsun, Haggard, Leroux, Bret Harte, Chesterton, Averčenko, Poe, Tolstoj, Dostojevskij, Jókai atd., na posledním místě pak Gogol.

Naši universitáni, poznamenává Mahen, čtou tedy ještě jako nějaké zjevení ze světa, do kterého dosud nepronikli, Vrbu, Skružného, Svobodu, Klostermanna, Jiráska, ano i Dumasa, Haggarda, Lerouxe... „Dobrý znalec generací může s klidem prohlásiti, že tato četba znamená ohromný krok zpět a že tvůrčího ducha je v ní pramálo. Ruští autoři patřili kdysi k nejčtenějším. Před 50 lety nebyl by vzal český student, který patřil k lepšímu průměru, Tři mušketýry do ruky, poněvadž věděl, že kvantita znamená literární ubohost ve velmi mnohých případech. Gogol na posledním místě pak je věc takového kulturního významu, že by všechny zemské školní rady měly dát hlavy dohromady a přemýšleti o tom, co se to děje na středních školách, že mládež není informována ani o nejskvělejších zjevech literatury evropské. Skoro to vypadá tak, že studenti čtou zahraniční literaturu stejně jako průměrný občan: nejsou informováni, jména znají náhodou, autor znamená jim zálibu, záliba pak je diktována naprosto neurčitou potřebou. Kde je literární výchova střední školy? Kde je touto výchovou vzbuzený opravdový zájem o hodnotnou literaturu?"

Vedle střední školy vidí Mahen důvod tohoto zjevu také ve změně vnějších poměrů a různých činitelů ve studentském životě. Student před válkou měl velký zájem politický na osudech národa — převratem tento zájem důkladně ochabl a dnes chytráci organisují se již na studiích v určitých politických skupinách, aby spíše udělali kariéru. Student z předválečné generace měl velký zájem o umění a literaturu — dnešní universita vyrobí na sto doktorů ze sociologie, ale ani jednoho člověka, který má prudší poměr k literatuře. Student kdysi studoval za těžkých podmínek, dnes je tu plno podpůrných institucí, kterých dříve nebylo, studium jest ulehčeno velikým množstvím různých knihovniček po seminářích a ústavech, a přesto konstatují velmi často dnešní universitní professoři, že průměr není nesen vyšším zájmem o studium. Faktum je, že na filosofických přednáškách sedí velmi často mezi 12 posluchači

8 posluchačů neakademických a možná ani jeden student. Kde jsou ti všichni nastávající doktoři a professoři, politikové a vědci? . . .

Nebylo by ovšem spravedlivo posuzovati podle zájmu o literaturu a zvláště podle četby vypůjčované z knihovny všechno dnešní studentstvo. Možno tu pozorovati i různé dobré stránky, jakých u dřívějšího studentstva nebylo: není tu třebas takové záliby v neplodném debatování, a není takového přepiatého individualismu, jaký vyznačoval studentské generace na sklonku minulého století. Naopak: dnešní generace přivykly relativnímu nazírání na všecky události na tomto světě, nebojují proti prostřednosti a pro individualitu, nechtějí býti nějak charakterově výraznými, jsou krotší a uznávají klidněji „vůdce". Český moderní student povoluje nátlaku a dává se trpělivěji hnísti než studenti před 30 lety, kteří se tvrdošíjně bránili tomu, aby je vytvářela cizí ruka. Tehdejší student nemohl čísti Klostermanna, Herrmanna, Dumase, poněvadž hledal u svých spisovatelů výboje lidského ducha, ale dnešní mládež je čte. Všechno je na pohled klidnější, ale pod tím povrchem je velký kulturní zmatek.

*

Největší university.

Před válkou mívala Sorbonna nejvíc posluchačů, 16—17 tisíc, berlinská universita 14.000, moskevská 10.000, vídenská a petrohradská 8000.

Nyní mívá newyorská (Columbia) přes 32.000, pařížská 22.000, po ní je devět amerických, mezi nimi katolická v kanadském Montrealu s 21.000. Berlinská má 12.000, bukurešťská 11.000, moskevská a vídenská 10.000, mnichovská 8000.

Hospodářsko-socialní.

Sociální pojištění.

Novellovaný zákon o sociálním pojištění konečně po dlouhých tahanicích ve výboře, které ovšem již málokdo sledoval, odhlasován ve sněmovně poslanců. Kdosi řekl, že z vládní předlohy nezůstal kámen na kameni, a měl skoro pravdu. V podrobnostech šlo o to, kdo a kdy má býti pojištěn, o výši příspěvků, pokud je má platiti zaměstnavatel či pojištěnec atd. V zásadě šlo o nápor občanských stran proti zvůli socialistů, jehož úspěch ovšem závisí na tom, kdo v pojišťovnách poroučí. Pro socialisty, již tam dosud poroučeli, byl to boj o dobře placená místa, na kterých mohli býti usazováni tajemníci, redaktoři atd., tedy agitatoři strany, aniž jich strana potřebovala vydržovati. Měl tedy občanským poplatníkům býti zajištěn — všude jinde samozřejmý — vliv na vedení pojišťoven a na správu celého zařízení. V této — hlavní — věci občanské koalice prohrála, neboť vliv jejích příslušníků bude skrovný, třebas možno předpokládati, že dozor jejich — bude-li bedlivý — zamezí bezměrné zneužívání pojistných peněz k jiným účelům, než na které jsou určeny.

Že při sněmovním jednání socialistické strany rámusily, ačkoliv jim zákon vyhovuje nejkrajnější měrou, náleží už k demokratickému parlamentismu, zvláště když je před volbami.

*

hd. — Československá doprava po Dunaji.

Dunaj byl mírem St.-Germainským zmezinárodněn, totiž nepatří oněm národům, jejichž územím protéká, anebo jejichž hranici tvoří, nýbrž jest úplně volný a přístupný všem národům. Toto zmezinárodnění má za následek, že může kterýkoliv národ po vodách dunajských převážeti zboží ze země do země, jen když není při tom potřeba zboží překládati.

Ovšem i válečným lodím všech národů je dovoleno, aby vody dunajské brázditi mohly. A také už se stalo, že přijely tři malé anglické válečné lodě až k Vídni, po nich tam přijela italská torpédovka, a pak dva francouzské monitory.

Dnes protéká Dunaj území sedmi států. Jsou to: Německo, Rakousko, Československo, Maďarsko, Srbsko, Rumunsko a Bulharsko. Ku vlajkám, pod kterými jezdívaly lodě před válkou po Dunaji, a které Vídeňáci znali, přibyly dvě nové, a to červeno-bílo-modrá vlajka srbská, a červeno-bílá s modrým trojúhelníkem, totiž československá. Srbská paroplavební společnost byla před světovou válkou jenom malým a nepatrným podnikem, jehož lodě se sotva kdy dostaly až k Vídni. Po válce však byly Srbům přiděleny v důsledku reparací lodě poražených nepřátel, ostatek si zbudovali sami, tak že

dnes mají Srbové už dostatečné a moderně zřízené loďstvo podunajské, které dosti často dojíždí až k Vídni.

Leč nejvíce se vzmohlo dunajské loďstvo československé, které jest vlastně Benjamínem mezi loďstvy dunajskými, zrodivši se teprve po převratě. Základem československé státní dunajské plavby v Bratislavě byly lodě, přikázané naší republice na účet reparací z loďstev poražených nepřátel. Společnost tato postavila však ve svých vlastních loděnicích v Komárně nové moderní lodě, takže dnes jest co do loďstva dobře zaopatřena a vybavena a začíná se starými jinonárodními společnostemi podunajskými silně soutěžiti.

Vídenští Němci pozorují s překvapením a s úžasem rozvoj československé paroplavby podunajské, a maří tento rozvoj obratem zboží, které prochází bratislavským přístavem. Byl sice už před válkou v tehdejším Prešpurku dunajský přístav, leč jeho obrat zboží byl pranepatrný, obnášel sotva 50.000 tun zboží do roka. Přístav vídenský byl příliš blízko, a přístav prešpurský nemohl se proti němu zmoci.

Čs republika pozvedla nejenom město Bratislavu, nýbrž pozvedla také její přístav. Jeho technické zařízení bylo rozšířeno, rozmnoženo a moderně zdokonaleno, vlakové spojení zlepšeno, železniční tarify byly tak upraveny, aby doprava sama bratislavský přístav vyhledávala. Tím se stalo, že obrat zboží v přístavu bratislavském netušeně stoupnul a stále stoupá. Z 50.000 tun předválečných stoupnul obrat v roce 1925 na 447.000 tun, a v roce 1927 už obnášel 543.000 tun. Ve vídenském dunajském přístavu, tedy o 60 km výš, obnášel obrat zboží v roce 1927 celkem 1,768.000 tun.

Před čtyřmi nebo pěti roky přetřásána ve Vídni v odborných kruzích otázka, zříditi na levém břehu Dunaje u Vídně velký moderní svobodný přístav, avšak otázka usnula. Zato na začátku září 1928 byl v Bratislavě slavnostně položen základní kámen k bratislavskému svobodnému přístavu, který má býti co nejmoderněji vybaven a opatřen vším potřebným zařízením, aby v každé příčině vyhovoval požadavkům naň v budoucnosti kladeným. Vídeňáci se možná právem obávají, že tento nový svobodný přístav bratislavský má účel strhnouti na sebe transitní dopravu, která se posud ubírá přes Vídeň.

Bratislavský přístav skrývá pro Vídeň ještě jiné nebezpečí, možná ještě větší nežli svobodný přístav, který se už buduje. Do jara 1929 má totiž v Bratislavě býti zřízen nový přístav pro dopravu a skládání petroleje, jehož nádržky mají pojmouti až dvatisíce vagonů petroleje. Tento nový petrolejový přístav poškodí podle všech známek vídenský přístav mnohem citelněji než budoucí svobodný přístav, poněvadž celé jižní Čechy a Morava odebíraly posud potřebný petrolej a benzín z největší části z Vídně, z té jednoduché příčiny, poněvadž v Bratislavě posud petrolejových nádržek nebylo.

Jest pochopitelné, že čs státní dráhy podporují bratislavský dunajský přístav tím způsobem, že povolují pro zboží, které posud k nám docházelo z jihu přes Vídeň, výminečně nižší tarify. Zboží toto jest ovšem dopravováno nyní přes přístav bratislavský, který ná-

sledkem toho už nyní soutěží nejenom s přístavem vídenským, nýbrž i s přístavem lineckým, hodně vzdáleným. Ale ovšem se nedá upříti, že čs státní dráhy na toto favorisování bratislavského přístavu silno doplácejí. Můžeme směle říci, že se vede skrytý, tajný souboj tarifový mezi Vídní a Lincem na jedné straně, a mezi bratislavským přístavem na druhé straně. Tento boj vyhrává zatím přístav bratislavský. Ale nedá se také upříti, že to vypadá jako vyhánění ďábla belzebubem. Neboť jakmile se snížily dopravní poplatky ku př. pro mouku, ihned se objevily na kolbišti parní mlýny budapešťské, kterým tyto snížené poplatky dopravní přišly velmi vhod, a které ihned zaplavily Čechy i Moravu svou moukou, a vytlačily z domácího trhu mlýny slovenské, pro které tyto snížené tarify ovšem neplatí. Hospodářská škoda jest tedy větší než vytoužený prospěch. Čs státní dráhy jsou ovšem dosti dlouhé, aby na jiných stranách zase sobě nahradily škody, které jim vznikají favorisováním bratislavského přístavu. Ale konec konců lze tyto škody vynahraditi přece jenom tím způsobem, že se dopravuje jiné zboží za hodně vysoké sazby dopravní, ku př. uhlí, dřevo atd. Proto trpí v jistém smyslu celé čs hospodářství, aby se pro bratislavský přístav opatřilo zboží, které bylo posud z velké části dopravováno k nám přes Vídeň a Linec. Rakouští národohospodáři sobě dobře povšimli této okolnosti a prohlašují, kdyby toto poškozování jejich přístavů dunajských mělo zůstati trvalým, že by nemohli jinak než chopiti se nějakých opatření odvetných. Leč bylo by prý nejlépe, kdyby se těchto nemilých a nepříjemných zkušeností bylo vzájemnou a sousedskou dobrou dohodou vyvarováno.

*

Vysvědčení zaměstnanců.

Šiml takových vysvědčení, jak známo, jest: N. N. byl zde tak a tak dlouho jakožto ... zaměstnán, konal práce své vždy dovedně, pilně a svědomitě, choval se vždy slušně, tak že jej můžeme každému doporučiti. Místo své opouští na vlastní žádost.

Toť ještě šiml docela krotký. Mnohý zaměstnavatel používá výrazů pochvalnějších nešetře superlativů. Když pak se ho ze známosti pod rukou zeptáte, co je to za člověka, dostanete snad odpověď opačnou.

To se vůbec ví, a proto rozumný zaměstnavatel na tak psaná a kolkovaná vysvědčení nic nedá.

Účel vysvědčení je tím jaksi mařen. Podle § 39 o obchodních pomocnících a j. pod. jsou ve vysvědčeních nepřípustny poznámky, jimiž by zaměstnanci bylo ztíženo dosíci nového zaměstnání. Důvod tento jest jistě blahovolný a často, kdy lze doufati, že zaměstnanec propuštěním potrestán se na novém místě lépe osvědčí, i doporučitelný, ačkoliv jinak, na př. na školních vysvědčeních, se ho nešetří. Mnohému zaměstnavateli bylo leckdy krušno, když propouštěje nějakého darebu musel jej ve vysvědčení za všechny kousky ještě

pochváliti, neboť pouhé potvrzení o druhu a době zaměstnání, jako bývalo v pracovních knížkách, nepokládáno za dostatečné. Brněnský živnostenský soud 20/8 1925 však zamítl žalobu úředníka, který se domáhal pochvalné zmínky na propouštěcím vysvědčení: zaměstnavatel není k ní zavázán.

Jiná obvyklá lež: „N. N. opouští místo na vlastní žádosť" zatím ještě zůstává.

*

Náboženská matice v Maďarsku
je spravována sborem, jemuž předsedá primas a jako druhý předseda některý čelný laik, dříve jmenovaný králem. Jako sborová správa obyčejně, jest i tato těžkopádná. Podle vlivu té neb oné osobnosti vydávaly se příjmy matice na účely s jejím určením nesouvislé; zvláště osobnosti politické uměly to využitkovati pro své stranníky. Tak na př. reforma pozemková, v Maďarsku ovšem nutnější nežli kde jinde, připravila matici o mnohé příjmy, jelikož nájemníci zhusta zůstávají nájemné dlužni, které, anoť se v rozpočtech na papíře vede jako příjem, přivádí čím dál větší skutečný schodek ve výsledcích a nedostatek peněz na úkoly matiční.

*

hd. — O starozákonním malomocenství
bylo zde psáno na str. 296. Do Evropy bylo zavlečeno asi výpravami křižáckými. Objevuje se v Evropě už jenom zřídka v baltických krajinách ruských, v Norsku, Španělsku, Francii, ale zato ještě dosti často na východě, a pak na ostrovech Tichého oceanu a na jeho pobřežích. Bacillus, tuto hroznou nemoc způsobující, objevil sice lékař G. A. Hansen už před časem, tak zvaný leprabacillus, ale vyléčiti tuto hroznou a zákeřnou nemoc se posud vědě lékařské nepodařilo. Olej chaulmugra, na východě proti této nemoci užívaný, jí aspoň posud nevyhubil.

Tu přichází z Estonska, státečku na březích baltického moře, vykrojeného z těla ruského obra, radostná zpráva, že tam prof. Paldrock z dorpatské neboli jurjevské university, obírající se výhradně zkoumáním a léčením lepry, dosáhnul velmi příznivých výsledkův, když užil proti malomocenství tekuté kyseliny uhličité a nějakého přípravku zlatého. Podařilo se mu vyléčiti tímto způsobem úplně zatím aspoň čtyry malomocné. Byli na konci července t. r. jako úplně vyléčení propuštěni z leprosoria na ostrově Oesel, který uzavírá v Baltickém moři zátoku, na níž leží město Riga, a sám patří k Estonsku. Je to asi první případ v dějinách lékařství, že se podařilo úplně vyléčiti a zachrániti lidi stižené touto hroznou a posud nevyléčitelnou nemocí.

Politický.

U n á s.

Hromadné návštěvy brněnské výstavy, pokud pořádány politickými stranami, zavdaly podnět k ostrým přestřelkám mezi těmito, ke stížnostem, jak se verbovalo, jak se v Brně chovali k té či oné straně a pod. Agrární straně, jež ovšem vládne prostředky jiným nedostižnými, zpytováno při tom svědomí co do pozemkové reformy, zbytkových statků atd. Leckdo si při tom arci pomyslil: což se to ví teprve teď? a takové straně svěřeno hlavní místo ve správě státu? —

Snahy o utvoření společného klubu katolických poslanců bez rozdílu národnosti, snahy ovšem více kruhů mimosněmovních nežli sněmovních, jak o nich píše pražský duchovenský Věstník, nevedly dosud k žádnému výsledku. Vzhledem k tomu, že rozhodným bojištěm o politická práva a kulturní statky jest nyní sněmovna, a nikoli sebe četněji navštěvované sjezdy, schůze atd., tím méně pak noviny, bylo by nutno, aby ti kteří straníci naléhali na své poslance, chopiti se jedenkrát opravdových počinů. Sice se bude venku rámusiti, lid štváti a rozčilovati, a sněmovní, po př. vládní mlýn bude mlíti svou dál. —

K 10. výročí čs samostatnosti znova a někdy dosť ostře se přetřásá, zda hlavní zásluhu o ni má odboj zahraniční (desertéři, legionáři, nár. rada v Paříži atd.) či domácí (nár. rada v Praze atd.) Tisk pravice zdůrazňuje více tento.

Pravda jest, že z cizích mocností, jež tu mohly rozhodovati, jen c a r s k é R u s k o, vlastně car a nejbližší jeho rádcové přáli čs samostatnosti, zpracováni byvše čs činovníky. Snaha o tu samostatnost velice dobře zapadala do rámce ruské politiky: zeslabiti co nejvíc, po př. rozbíti Rakousko. Předčasně splněné: kdo jinému jámu kopá . . ., arciť vyřadilo cara z rozhodných činitelův, ale nějaké účinky přece zůstaly. Z á p a d n í mocnosti na rozbití Rakouska až do poslední chvíle nepomýšlely, s čímž ovšem zahraničnímu čs odboji bylo počítati, dokud se nálada nezmění. Odboj p r a ž s k ý, usnadněný lhostejností cizího vojska, vytvořil hotovou událost, jež ovšem bez přejnosti velmocí by nebyla obstála.

*

B a l k á n.

Albánské království pod ochranou Italie, přátelská smlouva této s Řeckem, vážné rozmíšky mezi Chorvaty a Srby, opětovná nedorozumění Jugoslavie s Italií i s Bulharskem (Macedonie) zdají se věstiti vážné změny v politice balkánské. Vliv vzdálené Francie ustupuje italskému, ackoli má Italie s Řeckem ještě nevyřízené účty, na př. stran Dodekanesu. Přibereme-li do rozpočtu také se-

verní sousedy Jugoslavie, Rakousko a Maďarsko, neubráníme se obavám o zdar slovanství na Balkáně. Ovšem ne slovanství jako národnosti, ale jako kulturního i v lepším smyslu politického činitele. Představujíť balkanští Slované jaksi ještě dětskou dobu národu, svéráznou, zdravou, plnou skvělých možností v rozvoji, byť zatím zanedbanou. Politická rozháranost zeslabuje nejen mocensky, ale i kulturně, dusíc vzestup k vyššímu v samých rozbrojích a půtkách, jež vyčerpávají, ale neplodí.

Chorvati po odchylce od Starčevičova čistě chorvatského programu — 29. října 1918 v Záhřebě a 1. pros. téhož r. v bělehradské skupštině se v tehdejší sjednocovací horečce rozhodli pro myšlenku jugoslavkou, z níž se však vyklubala velkosrbská — po té odchylce se vracejí k myšlence chorvatské samosprávy a jsou odhodláni si ji na Bělehradě vybojovati. Jsouť kulturně vyspělejší, ethnologicky jednolitější než promíchaní Srbové a finančně oni hlavně vydržují Jugoslavii. Nešťastnou náhodou právě slovinský kněz Dr. Korošec octnul se v úloze obhájce Jugoslavie, t. j. převahou pravoslavného Srbska naproti federalistickým snahám převahou katolických Chorvatů.

*

Volba presidenta Spojených Států amerických má hlavně osobní a stranický význam, nepřímo teprve hospodářský a politický. Jelikož s novým náčelníkem vlády vstupují do ní a do úřadů také noví lidé, mění se ovšem poněkud také řízení státu: jeden jest ochranář, druhý volnoobchodník atd., a podle toho se měnívá chod vládního stroje, který však celkem vždycky se pohybuje za cíli plutokratickými. Toť hlavní tresť každého možného programu; kdo by tuto chtěl promísiti kvasem opravdu lidovým a sociálním, jest radikál, proti němuž se pozvednou všechny mocnosti tiskové, sloužící plutokratii, a jest odbyt.

Názvy stran: demokratická a republikánská nemají zvláštního významu politického neb hospodářského, leda že snad v demokratické jsou více zastoupeny zájmy pozemkové, v republikánské více přímo finanční, městské; ale výlučně to jejich znaky nejsou. Ani kulturně nejsou nějak určitě odlišeny: katolíci na př. jsou v obojí straně. Názvy ty mají význam spíše historický, ač ovšem straníci sami mají ve smyslu nahoře zmíněném různé názory na zájmy hospodářské a politické, a podle toho postupují.

HLÍDKA

Svatyně sv. Barbory v Brně na Petrově.

Jan Tenora. (O.)

Uplynulo však sotva 60 let od postavení kostela sv. Barbory a trvání jeho bylo ohroženo. Za císaře Josefa II „osvícenství" začalo prováděti své dílo. Za bouře protiklášterní a protikostelní nebylo zapomenuto ani na kostel sv. Barbory; bylo určeno zrušiti jej a použiti místa i materiálu ve prospěch náboženského fondu. Ale biskup hr. Matyáš Chorinský podal 27. listopadu 1784 prosbu, aby byl tento kostel zachován a to proto, aby tam mohl udíleti svěcení, aby se v něm mohly sloužiti tiché mše sv., aby se tam mohly konati ústní zkoušky a kázání při farním konkursu a praktická cvičení v duchovní správě pro alumny.[1]) Cíle svého biskup dosáhl; výnosem gubernijním z 20. dubna 1785 byl kostel ponechán biskupovi pro účely jím naznačené a ponecháno kostelu také jeho jmění vlastní se vším nářadím. Byl tedy i nadále kostel otevřen a bohoslužba v něm konána.

Než po smrti biskupa Chorinského († 1786) byl kostel r. 1788 zavřen; hotové peníze, jichž bylo 24 zl. 48 kr., byly dány dómskému kostelu; rovněž tak monstrance a kalichy (na jednom byl nápis: ex

[1]) Tehdy totiž nebylo v Brně ani studia bohosloveckého ani domu kněžského; obojí bylo přeloženo 1. listopadu 1872 do Olomouce, kde byl potom r. 1783 generální seminář; samostatný diecesní seminář spolu s ústavem theologickým byl v Brně zřízen až r. 1805.

ecclesia S. Barbarae.[1]) Ostatní zařízení kostela zůstalo zatím tak, jak bylo.

Začátkem r. 1790 bylo však ustanoveno kr. krajským úřadem, aby se do kostela sv. Barbory ukládaly proviantní zásoby pro vojsko. Musil tedy býti částečně vyklizen a upraven; v kostele mezi presbytářem a lodí byla postavena příční zeď a také vchod byl přemístěn. Zednický mistr Josef Zeisl odstranil kamenné schody, přesadil kamenné ostění u dveří (futra), zazdil dvéře i dvě okna nahoře v oratoři.[2]) Tehdy také začaly se prodávati předměty z kostela sv. Barbory; prodány byly varhany (positiv), jež koupil farář ze Starče za 120 zl., kamenné schody koupil p. Rotter za 10 zl., pět dřevěných soch (za 10 zl.) a zelenou starou záclonu (za 2 zl.) koupil Fr. Novák, majetník domu č. 266 na Petrově, kus oltářního kamene za 3 zl. mistr zednický Zeisl, zvonek u sakristie za 1 zl. a obraz sv. Jana za 5 zl. 40 kr. Jakub Bakalář, kapitulní úředník, 2 křížky a biret za 47 kr. fryšavský farář; utržilo se celkem 152 zl. 27 kr., z čehož se platilo vydání na zedníky, kameníka, zámečníka i jiné práce jak u kostela sv. Barbory tak i u dómu, až zbytek hotovosti 4 zl. 46 kr. byl r. 1801 odevzdán kostelní dómské pokladně. Mezitím r. 1792 ještě se u sv. Barbory něco strhovalo a něco stavělo nebo spravovalo.[3])

Z kostela potom na žádost faráře v Komárově r. 1793 dovolila kapitula dáti dva poboční oltáře do kostela v Komárově;[4]) dvě mramorové kropenky od sv. Barbory zazděny pak r. 1801 na dómě u hlavních vrat.

Opuštěný kostel přestal potom po válkách býti vojenským skladištěm, ale stal se skladištěm kapitulním a kostelním; byl dán do něho kapitulní archiv a rozličné kostelní nářadí. Ale opravován nebyl, a r. 1814 potřeboval nutně opravy: zatékalo tam a z vazby byly trámy vyřezány. Kustos rytíř Václav Urban Stuffler zpravoval o tom kapitulu a ta žádala 13. července biskupa knížete Schrattenbacha, ježto prý jemu oprava náleží, neboť kostel byl ponechán biskupu a ne kapitule, aby jej dal opraviti; rozpočet byl na 357 zl. 48 kr.

[1]) Kapitulní archiv, III. B, III. O.

[2]) Kapitulní archiv, III. B. — Dostal za všecko i s materiálem (1500 cihel, — za 1000 i s dovozem se platilo 7 zl. 12 kr., — 12 fůr písku po 18 kr., fůra vápna za 4 zl.) 99 zl.; — polírovi platil zimní mzdy po 24 kr. a letní (od sv. Josefa) po 33 kr., tovaryšům zimní po 24 kr. a letní po 30 kr., nádeníkovi po 10 a 12 kr.; při tom dva granátníci pomáhali 2 dni a po druhé čtyři 3 dni.

[3]) Tamže III. B.

[4]) Kapitulní protokoly z r. 1793.

Než biskup odmítl úplně 11. srpna dokládaje, že kostel náležel k dómu a zůstal příslušenstvím dómu, je tedy kostelem komendátním, jejž udržovati povinen ten, kdo ho používá a kdo dóm udržovati má; kapitula je patronem dómu, a tedy také kostela k němu náležitého, — biskup tam jen své úkony koná a konati může, ale není zavázán, aby přispíval na jejich udržování. V kostele sv. Barbory ani biskup Chorinský ani Lachenbauer žádných úkonů nikdy nekonali a nijak ho neužívali, nýbrž byl používán od kapituly: klíče měl vždycky kapitulní kostelník a v kostele byl kapitulní archiv a rozličné nářadí dómského kostela, a tak celou řadu let kapitula stále si počínala jako vlastní majitelka kostela a kostel byl pod kapitulním dozorem, — biskupovi nebyl nikdy odevzdán, aniž ho biskup potřebuje. Biskup končil svou odpověď, že dává kapitule na vůli, chce-li si kostel opraviti nebo jej zbořiti.

Kapitula vyžádala si sice dobrozdání o této argumentaci biskupově od svého právního zástupce, ale na konec usnesla se, že náklad na opravu převezme, aby snad náboženský fond nezabral kostel, ho nezbořil nebo ve dražbě neprodal, a aby potom nebyl snad na tom místě nový dům postaven, což by bylo kapitule nemilo.[1]) Potom vsak poznamenáno jen, že kapitula učinila jen nejnutnější: dala opraviti — ovšem jen jak tak — střechu kostela sv. Barbory, což stálo 12 zl.[2])

Kostel stál zavřený dál nemaje pro náboženský život významu, a ještě se stále poukazovalo k tomu, že přístup na Petrov je velmi těsný; neboť hned naproti kostelu sv. Barbory byla kapitulní hospoda „U fajfky“ a tři kostelní domky, a vzdálenost mezi nimi a kostelem sv. Barbory byla jen 4·11 m, 5·6, 5·69 m. Sám gubernátor hr. Mitrovský vyslovil biskupovi přání, aby pro lepší přístup na Petrov byla zbořena hospoda „U fajfky“ a s ní spojené tři domky, a že by pro ubytování lidí odtud mohl býti adaptován kostel sv. Barbory. Kapitula zprvu nebyla docela od toho; r. 1822 rozhodla se, že kostela sv. Barbory použije na byty pro duchovenstvo při dómě a pro služebníky kostelní. Předložila 10. dubna 1824 stavební plán zemské správě a doprovázela jej přípisem, že jenom při takovém použití kostela sv. Barbory bude kapitule možno dáti byty služebníkům kostelním a nynější jejich budovy po něčem opraviti, nebo podle okolností a byly-li by některé z nich postra-

[1]) Kapitulní archiv, III. E.

[2]) Tamže III. B.

datelné, snad je úplně zbořiti; při tom že musila by se i hospoda „U fajfky“ do nové budovy přeložiti. Ale náklad na přeměnu kostela v budovu byl rozpočten na 14.428 zl. 24 kr. a kapitula se obávala, že by jistě ještě vzrostl, a již se ozývaly hlasy, aby se nebořila ani hospoda, která má výborný sklep, ani domky kostelníka, ředitele kůru a vikáře, nýbrž aby se opravily, pronajaly a obnosem odtud vytěženým aby se zamýšlená přestavba kostela uhrazovala.

Ale gubernium 23. května 1824 opět doporučovalo, aby chatrná hospoda byla úplně odstraněna a tím aby bylo těsné místo trochu rozšířeno, a dalo zhotoviti k lepšímu přehledu situační plán; potom 21. června poslalo jej kapitule s přípisem, že z plánu jasně vysvítá, jak stísněnosti se odpomůže, odstraní-li se beztak prý chatrné domy č. 276 (hospoda) a č. 277, 278 a 279 (domky kostelníka, ředitele kůru a vikáře) a přestěhují-li se odtud lidé do upraveného pro ně kostela sv. Barbory a do domu č. 268 (vikářský dům). Zemská správa vymohla si také vyjádření biskupovo, jenž 26. června 1824 se vyslovil, že se lze obejíti bez kostela sv. Barbory, a že by bylo žádoucno, aby tato budova byla upravena v byty pro dómské duchovenstvo a pro služebníky kostelní.

Kapitula po mnohých poradách odpovídala 26. července guberniu, ale již se páčila a poukazovala, že ode dvou let poměry se změnily: že musely býti nepředvídané a neodkladné stavby na panství i na Petrově provedeny, jimiž byl fond sbíraný na přestavbu vyčerpán, a že příjmy z panství pro vysoké daně a pro malé obilní ceny nedávají žádné naděje, aby se kapitula bez nepřekonatelných obtíží a nemožných obětí dala do stavby. Ale že za poměrů jen maličko změněných, najdou-li se nové příjmy, by přece přestavbu uskutečnila za jistých předpokladů.[1])

Nedošlo k tomu. Budova kostelní zůstala, jak byla, sešlá, a chátrala dále. Uvnitř byly ještě nějaké oltáře a sochy andělů, na stěnách viselo ještě mnoho obrazů, u oltáře Jana Sarkandra zbyla ještě cínová lampa a nad oltářem baldachin. Časem však bylo viděti pořád více, že kostel je na spadnutí; zejména střecha byla shnilá a zeď do ulice se vydouvala. Kapitula 12. června 1838 oznamovala povážlivý stav kostela biskupu Gindlovi dodávajíc, že nemůže v té věci sama nic činiti, ježto se proslýchá, že kostel byl prý brněnskému biskupovi přenechán, a proto kapitula, aby neměla odpovědnosti, prosila

[1]) Kapitulní archiv, III. E a Kapitulní protokoly z r. 1824.

biskupa, aby zařídil, čeho by bylo třeba. Biskup vyžádal si ještě některé zprávy o kostele, ale pak 12. září odpovědél, že když nastoupil biskupství, byl kostel již sešlý a kapitula užívala ho za skladiště, tak že si myslil, že je kapitulním majetkem, zvláště když se neuvádí mezi budovami biskupské mensy a není ani na biskupském patronátě; pročež než další krok učiní, žádal kapitulu o vyjádření, činí-li na tu budovu nějaký nárok, nebo chce-li ji, jak bývá u uzavřených kostelů, přenechati náboženskému fondu, a jaké byly příjmy a majetek kostela sv. Barbory, z čehož by se mohlo stopovati, kam se ten majetek poděl, a může-li býti pro kostel vymáhán, aby potom mohl býti kostel zase k bohoslužbě upraven, neboť se přece může státi, že by bohoslužba na dómě nějaký čas nemohla býti konána.

Kapitula odpověděla 25. listopadu 1839 biskupovi, že si nečiní žádných nároků na kostel sv. Barbory, leda jen takový, jak 10. dubna 1823 vznesla na zemskou správu, aby totiž z něho byly upraveny byty pro duchovenstvo a služebníky kostelní; podávala pak některá data o jmění kostela, jak po dlouhém hledání mohla nalezena býti, a dodávala, že kostela sv. Barbory není pro bohoslužbu potřeba, protože v nepředvídaných případech, kdy by bohoslužby na dómě nemohly býti konány, mohly by býti ve filiálním kostele u sv. Michala.[1])

Tehdy k dalšímu jednání už nedošlo.

Potom když jednalo se o místo, kde by se mělo v Brně postaviti g y m n a s i u m a h l a v n í š k o l a, psal 11. listopadu 1841 krajský úřad konsistoři, že se poukazuje také na kostel sv. Barbory. Ale i tento úmysl se školou byl opuštěn. A ze schátralého kostela padaly křidlice; tak se stalo, na štěstí beze škody, že za průvodu 3. května 1842 dvě křidlice spadly mezi děti. Městská rada na to upozornila a kapitula dala vyšetřiti stavbu stavitelem Jacobem, i shledalo se, že zdi mají značné trhliny a že uhnuly o kolik palců, tak že klenutí jak v lodi tak v presbytáři velmi popukalo a dále puká a hrozí zřícení. Vazba byla ještě ucházející a mohlo se zabrániti zatékání, kdyby se vtáhlo několik latí a střecha křidlicová kdyby se opravila. Dne 20. června 1842 dopsala kapitula zase biskupovi Schaffgotschovi, že kostel sv. Barbory byl odevzdán do vlastnictví biskupovi Chorinskému, a dotazovala se, dělá-li si biskup ještě nárok na kostel, aby byl nějak upotřeben, nebo co s ním.

[1]) Kapitulní archiv. III. E a Kapitulní protokoly r. 1838 a 1839.

Biskup odpovídal 6. července, že kapitula zajisté sama nahlíží, že se kostela sv. Barbory nemůže k žádnému církevnímu nebo duchovnímu účelu používati, a že se neví, odkud by mohl se uvésti do stavu, aby se ho mohlo užívati. Za nynějších změněných poměrů připojuje se úplně k projevu svých předchůdců, z nichž biskup Schrattenbach odmítl opravu kostela, biskup Stuffler se vyslovil, že nic nenamítá proti tomu, aby kostel byl upraven na byty pro duchovenstvo a služebnictvo kostelní, a biskup Gindl osvědčil, že nečiní nároků na jmění kostela sv. Barbory, a že ponechává kapitule, aby s ním činila, co chce; jen biskup Schaffgotsche žádal, aby se mu dala vědomost, jaké návrhy učiní kapitula o kostele.

V září 1842 zase podával zprávu stavitel Jacob, že se klenutí rozestupuje; bylo to sice pozorováno již několik měsíců, ale teď se to ještě značně zhoršilo; stavitel dodával, že se musí klenutí i se zdmi zbořiti, aby se předešlo neštěstí. Ale ani tehdy ještě nepřikročilo se k tomu; tehdy, jak se podobá, chtělo se kostelu pomoci tím, že se klenutím protáhly železné pruty. Bývalá sakristie byla tehdy již připojena k sousednímu vikářskému domu, a z oratoře byla upravena světnice pro vikáře; zbyl tedy sám o sobě presbytář a loď.[1])

Než 13. května 1846 bylo opět v kapitule připomenuto, že by se mělo státi opatření o kostele sv. Barbory, kde je střecha velmi špatná. Bylo usneseno, aby pokryvač prohlédl střechu a podal rozpočet, jenž by byl prozkoumán; pak většinou hlasů rozhodla kapitula, aby se stala porada ještě s druhým stavitelem o stavbu kostela, a kdyby nebylo tolikého nebezpečí, že střecha spadne, aby se stala domluva s pokryvačem o opravu, a náklad aby se zaplatil z kostelního. Stavitelé prohlíželi opět kostel a 13. června podal stavitel Jacob dobrozdání a s ním se shodoval i druhý znalec stavitel Karel Heinrich, že hlavní zeď do ulice je vyduta uprostřed sedm až osm palců, tím že se také klenutí ssedlo, tak že je očekávati, že kostel spadne; železné pruty, jimiž bylo klenutí stáhnuto, byly již rezem stráveny a klenutí značně popukáno; aby se kostel co nejspíše zbořil, jinak že by to stavitelé bez dalších odkladů musili úředně udati.

Na takové dobrozdání nejednala kapitula již s pokryvačem a usnesla se 22. července na tom, aby byl kostel zbořen, ale aby

[1]) Kapitulní archiv, III. E a Kapit. protokoly z r. 1842.

při tom přece ještě ostalo z něho místo, kde by se kostelní věci uchovávaly. Vrchnostenský kapitulní úřad oznámil to krajskému úřadu, jenž nařídil o tom komisi na 14. srpen. Tehdy však stavební komise shledala, že kostel je tak na spadnutí, že se jeho zřícení může očekávati každé hodiny, ježto hlavní zdi na mnohých místech a zvláště tam, kde klenutí na ně tlačí, velmi uhnuly, takže v celém kostele jsou mezi klenutím a zdí díry, také na mnohých místech byly trhliny od klenutí skoro až dolů. Proto hned při komisi bylo prohlášeno, že je neproveditelno, aby z kostela něco zůstalo, kde by se mohly kostelní předměty ukládati, a na tom trváno, aby se celý kostel bez prodlení zbořil a pak prázdné místo upravilo; při tom že může zadní podélná hlavní zeď kostelní, která je přistavěna k výše ležící zahradě vikářského domu, prozatím až k úrovni této zahrady zůstati; potom zboření kostela a rozšíření cesty na Petrov nařízeno bylo gubernijním dekretem z 20. srpna, a ještě krajský úřad 30. srpna naléhal na rychlé provedení. Kapitule se nepodařilo získati podnikatele, který by na její účet zboření kostela provedl, a proto byla dána vyhláška o dražbě na materiál kostela a rozboření do časopisu Brünner Zeitung. Dražba byla 14. září 1846 a vydražitelem byl stavitel Josef Werner za 461 zl. konv. m. S kapitulou učinil smlouvu, a kostel hned potom bořen. Krajský úřad vzal 1. října zprávu o začatém boření kostela na vědomí, přál si brzkého ukončení a upravení získaného prostoru.[1])

Některé věci, které ještě zbyly v kostele, byly dány jinam nebo rozdány. Obraz Krista na kříži dán do jižní předsíně dómu, dva staré oltáře darovány na žádost Františka Jana Bobrovského, č. kanovníka a faráře v Opatově, nově vystavěnému kostelu opatovskému.

Koncem října 1846 boření blížilo se ke konci; tím se vskutku docílilo lepšího příchodu i příjezdu na Petrov. Krajský úřad při tom naléhal, aby kapitula, jak již r. 1824 o to jednala, odstranila také hospodu „U fajfky“ a přilehlé domky, ale kapitula 9. listopadu odkazovala, že to není možno, ježto tamní sklep do skály tesaný je nepostradatelný, a budova sama že je dobrá a trvanlivá a potřebuje jen omítky, která se na jaře pořídí; aby kapitula jiný dům místo těchto domků postavila, že převyšuje její síly.

[1]) Kapit. archiv, III. E, 1II. B a protokoly z r. 1846.

Obnos 461 zl. k. m. z materiálu kostela sv. Barbory získaný byl dán vlastnímu jmění dómského kostela. Byla ještě komise krajského úřadu 19. prosince o zboření kostela a o úpravu místa po něm, — a kostel sv. Barbory náležel již minulosti.

Po jeho zboření zbyla z něho jen zeď, která držela zahradu domu vikářského, nynější farní budovy; ještě teď viděti na spodku cihlové zdi, když se vystupuje z Biskupské ulice na Petrov, kameny ze stavby kostela sv. Barbory. Od té doby, co byl zbořen kostel sv. Barbory, změnilo se úplně také celé jeho bývalé okolí: zmizela kanovnická residence č. 267 (potom Biskupská č. 8), jež byla zrovna pod tímto kostelem a byla kapitulou prodána za 56.000 K a pak zbořena r. 1907, kdy na místě jejím a sousedních domů postaven byl nynější dům č. 4 v Biskupské ulici, zmizely i budovy, které byly přes úzkou cestu zrovna naproti kostelu sv. Barbory: kapitulní hospoda „U fajfky“ a kostelní domky kostelníka, ředitele kůru a vikáře (dřívější čísla 279, 278, 277, 276, novější č. 9, 11, 13, 15 v Biskupské ulici); na nátlak městské rady, která tam stavební čáru příliš omezovala, tak že tam kapitula nemohla již žádné budovy stavěti, musila býti tato čtyry čísla r. 1888 prodána za 8000 zl.; byla tam, kde se nyní rozkládá trávník do trojuhelníka ohraničený až ke schodům na Petrov z Petrské ulice.

Rovněž starý vikářský dům č. 268 ustoupil r. 1874 novostavbě nynější farní budovy (č. 9 na Petrově), která do sebe zabrala bývalou sakristii u sv. Barbory. Potom r. 1890 na dvoře farní budovy postavena zvláštní ještě budova pro kostelníky a kostelní služebníky; na úhradu tohoto stavebního nákladu bylo použito také oněch 6000 zl. utržených za tři kostelní domky č. 276, 277 a 278.

Sv. Prokop a tradice Velkomoravská.

Dr. Fr. Robenek.

Osobnost našeho tak typicky slovanského světce svatého Prokopa má pro posouzení dávné minulosti větší význam, než se jí posud dával. V jeho osobě obráží se kus naší staré Moravy se slovanskou liturgií.

Je známo, že sv. Prokop pocházel z Chotúně „nedaleko ot Českého Broda".[1]) Poněvadž byl nadaný, poslali ho jeho slovanští rodiče do hradu vyšehradského[2]) na studie. V místě tom zkvétala tehdy proslulá škola slovanská.[3]) Tam prospíval Prokop nejen ve vědách, ale stal se vzorem též svou zbožností, pokorou a kázní. V městě Vyšehradě — svatopisec nazývá Vyšehrad městem! — bylo při chrámě sv. Petra kollegium kanovníků. Tito vidouce vzorný život nadaného mladíka, přijali ho mezi sebe a učinili ho kanovníkem, ač se ze skromnosti zdráhal.[4]) Kanovníkem byl vzorným: Non enim ut alii canonici proprium commodum querebat, sed ab ecclesia die noctuque non recedebat.[5]) Žil přímo životem mnišským: Nam omnes alii presbyteri hunc non canonicum putabant, sed monachum.[6]) Seznámil se s jakýmsi mnichem benediktinem, a ten splnil dávné jeho přání a oblekl ho v mnišské roucho sv. Benedikta. Jako benediktinský mnich vyškolený na slovanském učení a jako kněz slovanského obřadu navrátil se pak do své vlasti, aby tam v samotě Bohu sloužil.[7]) Našel si poustku na Sázavě, z níž vzešel náš přední a věhlasný slovanský klášter sázavský.

---

[1]) Legenda veršovaná o sv. Prokopu FRB I. 349 násl.

[2]) . . . commendaverunt eum in castro Wissegradensi magistro liberalium litterarum studiis. . . . Život sv. Prokopa FRB I. 361.

[3]) . . . ubi tunc famosum studium slauonice lingue uigebat. ibidem. Též veršovaná legenda: . . . Kdež sławné učenie bieše,
v słovenském jazyce ktvieše.

[4]) Hac itaque laudabili conuersacione, canonici predicte **urbis** beatum Procopium uidentes incedere, ipsum, licet renuentem ex nimia humilitate, in ecclesia sancti Petri, apostolorum principis, elegerunt in canonicum et ordinauerunt. Život sv. Pr. 361.

[5]) ibidem.

[6]) ibidem.

[7]) Interea in mentem suam uenit, qualiter relinquens mundum et ea, que mundi sunt, libere uacaret deo; propositum suum diuina reuelacio admonuit, ut mona-

Ustálil se (tuším) vůbec názor, — pak-li se o tom vůbec kriticky uvažovalo, — že sv. Prokop nabyl svého vzdělání na Vyšehradě pražském. Leč rovněž i tu stojíme před zásadně rozdílným pojímáním celé otázky Velkomoravské. Líčení svatopiscovo nepřiléhá dobře k Vyšehradu pražskému. Spisovatel nemohl by ho v té době nikterak nazývati „urbs". Slovem tím označují se jen větší sídla, hlavní místa celého kraje. Nic nám není známo o nějaké proslulé slovanské škole na pražském Vyšehradě v prvé polovici 11. století. Pokud historie ví, zavedeni tam byli kanovníci teprve po r. 1070 nemalým přičiněním Vratislava II.[1]) Vyšehrad, učeliště sv. Prokopa, ležel nepochybně daleko od jeho vlasti, neboť sv. Prokop vracel se z této ciziny „ad provinciam suam".[2]) Provincia znamená více než pouhý pražský neb kouřímský kraj. Je to celá země jako politická jednotka. Jeho provincií byla Bohemia, proto také hagiograf píše: Procopius, nacione Bohemigena.

Není tak nesnadno uhádnouti, kde Prokopův Vyšehrad byl. Když byli sázavští mniši z Čech Spytihněvem vypuzeni, utekli se do Uher.[3]) Odtud byli zese Vratislavem povoláni zpět.[4]) V Uhřích našli tedy porozumění a snad i bratry stejného smýšlení, kteří je k sobě přijali. Naše styky s Uhrami byly tehdy velmi čilé, a životopisec sv. Prokopa případně oznamuje založení kláštera sázavského rok po smrti sv. Štěpána krále Uherského.[5])

---

chice conuersacionis habitum sumeret. Itaque propositum suum firmans, a quodam religioso monacho ordinem s. Benedicti assumens, et ab eo diligenter instructus secessit ad prouinciam suam, non ut parentes suos uidere uellet, sed ut heremi secreciorem locum expetens, deum expedibiliter diligeret ac secure laqueos satane euaderet. Život sv. Pr. 361.

[1]) V. Novotný, České Dějiny I./2 142 násl.

[2]) Legenda veršovaná: Potom jide do svého kraje,
tajně sobě bydľa ptaje, . . .

[3]) Vitoš opat s bratřií se shľuče,
svatému Prokopu sě poruče,
i jide do uherského kraje,
a velikú žałosť jmaje.

[4]) Qui (Wratislaus) missis legatis ad regem Hunnorum, de exilio Vitum abbatem et fratres eius cum honore reduxit, et in loco suo decenter restituit. Život sv. Prokopa 366.

[5]) Hec autem ordinacio facta est post partum b. Virginis gloriose anno domini MIX° temporibus Henrici imperatoris secundi, qui post Ottonem tercium regnum Romanorum gubernauit, anno sequenti, quo beatus Stephanus, rex Ungarie claruit sub prefato duce Bohemorum Udalrico. Život sv. Pr. 362.

Tam v Maďarsku na obbí středního Dunaje po jeho pravém břehu tyčí se vysoko na skále zříceniny starého slovanského Vyšehradu. Ještě za sv. Štěpána i později byl hrad střediskem komitátu Vyšehradského.[1]) Komitáty byly zvány, jak víme, dle svých hlavních hradů. Doplňuji tímto současně výklad vypravování mnicha sangallenského o seskupení avarsko-moravských županátů.[2]) V kolenu Dunaje povstává takto skutečně drobná mosaika tří malých županátů: moravského, pilišského a vyšehradského, který jest mezi oba vklíněn. Vyšehrad podunajský nebyl pouhé „castrum“,[3]) nýbrž též „civitas“, jak čteme v listině sv. Štěpána z r. 1009. V městě bylo odedávna prastaré opatství osazené řeckými mnichy. Udrželo se tam až do r. 1221, kdy na rozkaz papeže Honoria řečtí mnichové s obřady slovanskými měli býti nahrazeni mnichy latinskými.[4]) Tenkráte slovanská sláva jeho dávno již pohasla a klášter živořil v bídném úpadku.

V tomto pannonském kraji byla dána sv. Prokopu možnost seznámiti se s mnichy benediktinskými. Anastasius-Astrik, benediktin z českého kláštera v Břevnově, později první arcibiskup ostřihomský, zavedl na pannonskou Horu břevnovské a montekassinské mnichy. Není se tedy proč diviti, že sv. Prokop se s nimi seznámil, vždyť viděl v nich pozdrav ze svého dalného domova českého. Četné pásky, které poutaly Bohemii s tehdejšími Uhrami, bývalou to Starou Moravou, udržely se, jak viděti, ještě celá století po jejím rozvratu.*)

---

[1]) CDH I. str. 289 listina z r. 1009 „. . . . in comitatu Vissegradensis ciuitatis . . .“ Srovnej V. Chaloupecký, Staré Slovensko str. 215 a 260.

[2]) Hlídka 1928 Morava . . . odstavec: Moravský hrad avarským hrinkem.

[3]) . . . castrum, ubi Ladislaus regem Salomonem retrusit (chron. pict. c. 62.)

[4]) Hlídka 1928 (Morava) str. 10, pozn. 6.

*) O vynikajícím významu sv. Prokopa v otázce cyrillomethodějské hodlám podrobněji promluviti v příštím ročníku Hlídky v pojednání o liturgii slovanské.

K dějinám Brna v nejstarší době.

Jízda biskupských komisařů 26. června 1293.

Jan Tenora.

K mému článku v „Hlídce“ 1928, s. 16—25 zaujal Dr. B. Bretholz své stanovisko v „Zeitschrift des Deutschen Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens“ (XXX, 3, 1928 — také separát) článkem: Der Brünner Ritt vom 26. Juni 1293. Dotýká se jen tehdejšího rozhraničení farností sv. Petra a sv. Jakuba a trvá na svém dřívějším známém výkladě, že projelo se městem od Brněnské brány skoro přímou čárou — dnešní Starobrněnskou ulicí, Zelným trhem, Orlí ulicí — až k Měnínské bráně, a co bylo napravo od této hraniční čáry, mělo náležeti k sv. Petru, co nalevo, k sv. Jakubu. Vykládá zase jen jedinou listinu z Cod. dipl. Mor. IV. č. 320, která na pohled mluví pro jeho názor, dotýkaje se ještě některých dokladů z mého zmíněného článku. Protože věc je skutečně pro nejstarší dějiny Brna důležita, vracím se k ní, omezuje se na to, o čem článek Bretholzův jedná.

Ve svém článku uvedl jsem zprávu rukopisu „Relatio de ecclesia collegiata“ na nepřímý doklad tohoto, že brněnský hrad byl na Petrově. Tam jsou slova: „Fuit haec ecclesia omnium prima ... eratque quasi sedes marchionum et ecclesia illorum propria, quam in quotidianis officiis frequentabant.“ Dr Bretholz má prý však skoro opačný dojem; vadí mu slůvko „quasi“, kostel byl jakoby (gleichsam, sozusagen) sídlo markraběte; vnucuje se mu prý otázka, kde bylo tedy skutečné sídlo, naproti náboženskému, chce-li se tomu tak rozuměti, sídlo světské? — Než, myslím, že jsou to dosti zbytečné starosti. Pisatel nemohl přece říci: „haec ecclesia erat sedes marchionum“, kostel nemohl býti sídlem markraběte. Sídlem jeho byl hrad, ale nebylo hradu bez kostela; markrabě byl na hradě doma, a v kostele byl jako doma, — tak byl spojen, sloučen hrad s kostelem, že kostel byl jakoby sídlem markraběte. Tento kostel předpokládá tedy hrad v bezprostřední blízkosti a souvislosti.

Dále Dr. Bretholz vytýká, že jsem neocenil význačné zprávy v Relatio o vystavění kostela před více než 440 roky neznámým markrabím („fuit ... a marchione Moraviae, cuius nomen ignoratur,

ante quadringentos et quadraginta amplius annos aedificata"); dovozuje z toho, že kostel sv. Petra byl vystavěn 1150, na každý způsob v 12. stol., a zdůrazní-li se, že „markrabě" kostel vystavěl, dobereme prý se toho, že náleží založení a ustanovení sv. Petra farním kostelem do doby teprve po r. 1197. Z toho Bretholz bere důvod proti kolonisační theorii a používá této příležitosti, aby si udělal posměch ze Slovanů: „Slawische Bevölkerung seit — angeblich — einem halben Jahrtausend fest und allein ansässig, mit einer uralten Kirche, und läßt sich so ohne weiteres eine fremde Deutschengründung mit eigener Kirche gefallen? Wie rückständig in jeder Hinsicht, nicht nur wirtschaftlich, müßte dieses Slawentum gewesen sein, um einen derartigen Prozeß einigermaßen möglich zu machen." — U této „význačné" zprávy beze všeho přiznávám, že úmyslně nevěnoval jsem jí žádné pozornosti; tak neurčité zprávy, v nichž se mluví o letech neurčitých a o markraběti neznámého jména, zůstávají jen nejasnou a nepřesnou reminiscencí, ze které se nic dedukovati a dokázati nemůže, a nejsou schopny, aby byly podkladem historických úsudků.

Ale jádrem článku Bretholzova je „zřejmý, nepopíratelný" (deutlich, unanfechtbar) důkaz, že jízda komisařů 26. června 1293 byla ulicí Starobrněnskou, Zelným trhem přímo k Měnínské bráně; běží o slova: „per plateam inferiorem, quae in forum antiquum tenditur, per directum ad portam, quae Menesensium nuncupatur." Povšimněme si blíže těchto slov. Jelo se per plateam inferiorem. Která to byla ulice? Ať odpovídá Dr Bretholz sám. Ve svém spise „Geschichte der Stadt Brünn" str. 190 dí: „Dominikánská ulice, která až do konce 18. stol. sluje Dolní Brněnská ulice, náleží ještě docela k terénu Brněnské ulice, jejíž domy mnohonásobně až k Dominikánské ulici probíhají. O klášteře Dominikánském praví se výslovně, že leží v Brněnské ulici, tak že jméno Brněnská ulice musilo označovati nejen rovný kus od Brněnské brány na Zelný trh, nýbrž také druhý k starému Rybnému trhu. Rozdíl mezi Přední a Zadní Brněnskou ulicí není ve 14. stol. ještě obvyklý, důkaz to, že nebylo ještě třeba takového rozdělování." A k tomu v poznámce cituje: „Stadtbuch, fol. 1. in platea Brunnensi, in qua situm est claustrum Predicatorum," a dodává: „Starší jméno brněnské ulice vyskytující se r. 1293 je platea inferior. v. CDM IV, p. 409."

Zde Bretholz zřejmě praví: Brněnské ulice byly dvě: Brněnská ulice byla nynější Starobrněnská, a Brněnská ulice byla nynější

Dominikánská, a v této ulici ležel klášter Dominikánský. A ještě praví: Dominikánská ulice až do konce 18. stol. sluje: Dolní Brněnská ulice. Na tomto podkladě můžeme zajisté usuzovati: nazývala-li se Dominikánská ulice až do konce 18. stol. Dolní Brněnská ulice, nazývala se jistě již od počátku Dolní ulice, — zrovna jako tomu bylo na příklad u Sedlářské ulice: tato se jmenovala ještě v 19. stol. Sedlářskou ulicí, a také hned v první zprávě o ní jmenuje se Sedlářská. Z toho bezprostřední, nutný závěr jest: nazývala-li se Dominikánská ulice D o l n í ulice, nazývala se Starobrněnská H o r n í ulice.

Na otázku, kterou pak tedy z těchto dvou ulic označuje v listině z r. 1293 jméno: platea inferior, musí býti zřejmá, nepopíratelná odpověď: D o m i n i k á n s k o u u l i c i.

Dr. Bretholz cítí, že se tu něco s jeho tvrzením nesrovnává, a proto poučuje, že přehlížím, že od Brněnské brány vycházela ještě třetí ulice, která vedla navrch k sv. Petru a odtud zase dolů na Zelný trh, jako ještě podnes. To prý byla platea superior, Horní, a na přirovnanou k ní dnešní Brněnská slula Dolní.

Pozorujeme, že tu nevadí Bretholzovi, co sám praví ve svém spise „Geschichte der Stadt Brünn“. Na str. 191 mluví o Biskupské ulici, „že r. 1356 také se již připomíná, praví-li se o domě faráře Lutka z Hunkovîc, že je v koutě u městských hradeb v uličce, která vede dolů od sv. petrského hřbitova k Brněnské bráně, nebo 1368 farář Jan ze Strážku a kanovník u sv. Petra získal dům v koutě u městských hradeb, kudy se od Brněnské brány podél hradeb ke sv. Petru vystupuje“. O Petrské ulici, která by vedla ze Zelného trhu na Petrov, neuvádí však Dr. Bretholz ani ve 14. stol. žádného dokladu (srv. „Geschichte.“ 207, 208), — není tedy ani pro 14. stol. žádného dokladu, že by se Petrská ulice jmenovala platea superior, — a tím méně může tedy r. 1293 Biskupská a Petrská ulice pojmenována býti platea superior.

Podle posledního článku Bretholzova byly tedy u Brněnské brány ulice tři: první nynější Biskupská a Petrská, která prý slula superior, Horní, druhá nynější Starobrněnská, která prý slula inferior, Dolní, a třetí nynější Dominikánská. Aby to Dr. Bretholz svým čtenářům ještě názorně ukázal, přidal ke svému článku v „Zeitschrift“ mapku. Na ní označil Petrskou ulici jako platea superior, Brněnskou ulici jako platea inferior a třetí ulici označil jen názvem Dominikánská ulice. Této ulici nedává ani její staré jméno, které

bylo platea Brunnensis, — a dodejme, že toto staré její jméno vzhledem k horní ulici Brněnské bylo platea inferior Brunensis, když se jí tak až na konec 18. st. říkalo.

Nebude na škodu, srovnáme-li s touto mapkou Bretholzovou plán města Brna ze 14. stol., zhotovený r. 1910 L. Masurem („Geschichte" tab. V.) zajisté podle údajů Bretholzových: na něm nynější ulice Starobrněnská označena jako platea Brunnensis — Brünnerg., ulice Dominikánská označena Brünnergasse, ale ulice Biskupská a Petrská neoznačeny vůbec žádným jménem, — zřetelný doklad, že mají sice ve 14. stol. jména ulice Starobrněnská a Dominikánská, ale že není známo, jak se ve 14. stol. jmenovaly ulice Biskupská a Petrská, že tedy nemohou se nazvati r. 1293 platea superior.

Nad tím se pozastavuji a to je mi na povážení, že Dr. Bretholz za svým účelem též bere ulici Dominikánské její jméno platea Brunnensis, a že dává ulici Biskupské a Petrské jméno platea superior, které odnikud doloženo není, — opravdu tak si důkazu „absolutní jasnosti bez veškeré pochyby" nepředstavuji, a takové „nevývratné skutečnosti" uznati nemohu. Podle skutečnosti, podle prokázaných ulic a beze všeho násilného výkladu nezbývá nic než uznati, že v listině z r. 1293 platea inferior je ulice Dominikánská, a že tudy, Dominikánskou ulicí, jelo se r. 1293 na Starý trh, na Forum antiquum.

Tento směr zároveň ukazuje, kde hledati forum antiquum.

Dr. Bretholz tvrdí: „Starý trh v Brně r. 1293 může býti jen Zelný trh a nikdy Velké náměstí." Přiznávám, že toto Bretholzovo tvrzení podle jeho známé německé nacionální theorie je mi skoro podivno: jak to, když Němci byli v Brně odjakživa, že nezabírá Dr. Bretholz pro Němce k sv. Jakubu forum antiquum a ponechává ho jako na Zelném trhu zaostalému, bezvýznamnému slovanskému obyvatelstvu u Petrova? Vždyť tím uznává staré slovanské osazení Brna, — či snad byli čeští obyvatelé, kteří měli svůj český kostel u sv. Petra, od starodávna Němci? Tvrdí tedy Dr. Bretholz, ale důkazu nepodává, — na mně však žádá důkaz, že Starý trh byl Velké náměstí, — jinak prý mínění mé, že hranice farností šly přes Velké náměstí, již na tomto bodě ztroskotává. Já zajisté také bych mohl žádati od Dra Bretholze, aby dokázal, že r. 1293 Starý trh byl Zelný trh, — ale marno je takový důkaz očekávati, pro který není přesných pramenů.

Nynější Zelný trh jmenuje se poprvé roku 1368 forum superius, Horní náměstí, a nynější Náměstí svobody čili Velké náměstí sluje r. 1387 forum inferius, Dolní náměstí. Kde je však forum antiquum? Že ve 13. stol. skutečně bylo forum antiquum, ví se bezpečně. Sám Dr. Bretholz v letech 1252—1271 („Geschichte", 70 71) uvádí Konrada, Wolvila, Fridricha jako svědky de Antiquo foro. Ale myslím, že se dá nalézti ještě více. Také u Bretholze (str. 189) najdeme: forum antiquum equorum jako trh v místech, kde je nyní Justiční palác, za Herburským (Jesuitským) kostelem až ke hradbám. Tu se nám ozývá forum antiquum v části své pojmenované equorum, což zřejmě naznačuje, že forum antiquum mělo ještě jiné části, na nichž se konaly trhy. A povšimněme si rozdělení Brna ještě v 13. století. Bylo Brno, civitas, (farní obvod sv. Petra až k sv. Mikuláši) a Burgus Brunensis (farní obvod sv. Jakuba od kostela sv. Mikuláše na sever). Forum antiquum equorum ležící až za nynějším Jesuitským kostelem naznačuje, že až tam sahalo forum antiquum — oddělovalo, jak za to mám, Brno od Burgu brněnského, — a ve 13. stol. ještě zabíralo prostor od kostela sv. Mikuláše až ke hradbám za kostel Jesuitský.

Tam tedy na forum antiquum dojela komise r. 1293, a odtud jela per directum k Měnínské bráně. Nejmenuje se tu žádná ulice, nejmenuje se ani ulice Měnínská, o které by se snad přece zcela přirozeně zmínka stala, kdyby se jí bylo Zelným trhem k Měnínské bráně jelo. Z toho lze souditi, že prostor, kudy se ze Starého trhu per directum k Měnínské bráně jelo, byl ještě nezastavěný. Odkud, z kterého místa komise ze Starého trhu jela, na to odpověděti určitě nelze. Ale zase naskytuje se kousek pravděpodobnosti. Mezi Brnem a Burgem na území ještě Brna byl kostel sv. Mikuláše jako hraničník — kdyby se odtud per directum jelo k bráně Měnínské, znamenalo by to, že by podle nynějších ulic jelo se dolním koncem Velkého náměstí, krajem Poštovské ulice (od Kobližné) pod Minoritský kostel k Měnínské bráně. Mohlo by se tak přímo jeti, protože tam domů vedle sebe — tedy ulic — nebylo. Komise mohla však zajeti také ještě dál na Starý trh, — třebas až k potůčku, který tekl z nynějšího Náměstí svobody Kobližnou ulicí, vždyť tak často bývaly potůčky přirozenou hranicí, — a odtud mohla pak přímo jeti k Měnínské bráně, — při tomto směru jízdy ještě méně by vadily domy aulice, aby se mohlo jeti per directum k bráně Měnínské.

Srovnáme-li všecky tyto zprávy, vidíme, že jízda komisařů z r. 1293 není ani podle mne tak pravoúhlá, křivolaká, ohýbaná, výslovně „indirektní“, jak ji zakresluje na mapce Dr. Bretholz; — od Brněnské brány Dominikánskou ulicí na Náměstí svobody, a odtud třebas přímo k Měnínské bráně není r. 1293 tolikerých zátočin, zvláště když není jisto, že byl starý kostel Dominikánský sáhal tak daleko jako nyní, a ani jaká byla tehdy ulice Zámečnická. Mapka Bretholzova je dělána podle nynějších náměstí a ulic, a podle tohoto stavu určovati půdorys města k r. 1293 nezdá se mi přece přípustno.[1])

Dr. Bretholz končí slovy, že kolonisační theorie mate duchy a drží je v zakletí a nutí je vykládati prameny, jež jsou v úplném odporu s doslovným zněním, — ale připadá mi, že jiná theorie, Bretholzova, zaviňuje daleko větší škody jak celkovým názorem tak jednostranným výkladem podrobností. Utkvělá tendence vykládá si všecko jen tak, jak a pokud se jí hodí, a přezírá zjevy, které posloužiti mohou k jinému, správnějšímu poznání. Tuto snad stačí jen připomenouti, jak to, že byl farář sv. Petra hned spokojen, když byl jemu r. 1293 přidělen „tak nepoměrně menší farní obvod než sv. Jakubu“, a jak to, že již po třech letech, r. 1296 stal se proboštským kostelem český kostel sv. Petra, kde bylo, jak se Dr. Bretholz posmívá, slovanské obyvatelstvo tak zaostalé, a nikoli německý kostel sv. Jakuba, když jen Němci svůj nacionální ráz městu vtiskují?

Jen mimochodem dodávám, že v polovici 17. století dovozovala kapitula u sv. Petra, že také dům Kounicův na Velkém náměstí dříve náležel k farnosti sv. Petra.

---

[1]) Dr. Bretholz na mapce na Velkém náměstí chybně uvádí kostel sv. Michala místo sv. Mikuláše. Upozorňuji pak, že ve svém článku napsal jsem jen: „Jižně od nynějšího Náměstí svobody podle všeho činil hranici mezi Brnem a „burgem“ brněnským potůček, který protékal nynější Kobližní ulicí“.

Posudky.

Dr. Jan Michalský, Duch i Nevěsta. Svědectví z prvního věku patristického o církvi vůbec a její svatosti zvláště. Prostějov 1928. Nákladem vlastním. Str. 232.

Naše literatura patristická jest celkem chudičká. Máme sice ze sv. Otců některá díla přeložena (Sušil, Vojáček, Vlček, Desolda, Kuffner, Stříž, Levý), ale spisů čerpajících látku výhradně ze sv. Otců jest poskrovnu. A přece je to obor nad jiné důležitý. Protestanté jej ovládli a zneužívají ho proti nám. Proto je s radostí vítati dílo p. Dra Michalského, který shledal ze sv. Otců místa jednající o církvi a zvláště o její svatosti. Tak dílu Dra Jos. Pospíšila: „Co jest Církev“ (Brno 1925) dostává se pěkného doplnění.

P. spis. omezil své pojednání na svědectví sv. Otců z doby před sněmem Nicejským. V úvodních statích pojednává o pojmu svatosti vůbec a o svatosti církve zvláště. Uvádí důvody, pro které církvi tato známka přísluší. Systematické rozdělení pojmu svatosti mohlo býti v textu podáno přehledněji.

Poukázav pak na ty, kteří svatost církvi upírají, přechází k jádru práce.

V části I. shrnuje svědectví o kladné svatosti církve. Sv. Otcové mluvíce o církvi užívali hojně obrazů a přirovnání z Písma sv. jak St. Z. tak i Nového. Přirovnávají církev k Evě, ženě Lotově, Rebece, Rachel, dceři faraonově, k Ethiopce Sefoře, k Rahab, Jahel, Anně. Předobrazem církve jest jim: Měsíc, ráj, archa Noemova, svatostanek, oslice Balaamova. I v N. Z. nalézají dosti věcí církev znázorňujících. Obrazem církve jest hora, na níž seděl Pán Ježíš a učil, jeden z pěti chlebů, město, loď, tunika Páně. Církev jest nazývána v N. Z. rolí boží, vinicí boží, nejčastěji však tajemným tělem Kristovým.

Píšíce o církvi sv. Otcové s oblibou užívali některých názvů, které vyjadřovaly její svatost. Nazývali církev tělem Kristovým, pannou neposkvrněnou a čistou, nevěstou Kristovou, ženou Kristu podřízenou, matkou, která Bohu tolik dětí, svatých zplodila. Přídavku „svatá“ užívali o církvi od dob sv. Ignáce a sv. Polykarpa. I v nejstarších vyznáních víry byla svatost jako známka církve zdůrazněna.

V části II. zpracována jsou svědectví o záporné svatosti církve, která se projevovala hlavně v životě křesťanů chránících se hříchu. Ze svědectví těchto možno si utvořiti pěkný a jasný obraz o stavu prvotní církve, která právě svatostí svých členů tak rychle se šířila. Uvedena jsou přirozeně svědectví příznivá, než při tom je také poukázáno na výtky, jež se činily křesťanům, nezamlčují se vady vyskytující se již v prvních dobách. Vysvětlení těchto zjevů a výklad příslušných svědectví podává p. spis. pro každého přijatelně.

V doslovu pojednává se o svatosti církve za dnů našich. Poukázáno na misionářskou činnost církve, na světce z posledních let, na karitativní její působení.

Celé dílo jest výsledkem vytrvalé a trpělivé práce. Bohatého materiálu, který je tu snesen, dá se využíti jak v dílech čistě vědeckých tak i při kázání a katechesi. P. spis. měl i tento praktický účel na mysli a proto příležitostně upozornil i na náhledy hájené v české litaratuře. Přesná citace umožňuje kontrolu a případné další pátrání. Rozdělení látky je dobré, ač v tisku není důsledně provedeno. Na př. v Dodatku pod titulem „Misionářská činnost církve" je psáno o sv. zpovědi, o mučenících, o světcích, o zázracích v Lurdech. Překlad jednotlivých svědectví dal jistě mnoho práce. V takovém množství pak lehce se stane, že se leccos přehlédne. Na př. Poněkud odchylně přeložen týž citát z Tertulliana na str. 37 a str. 106, citát z Origena na str. 82, v pozn. 25. na str. 84 a na str. 87. Heslo na str. 125 „Se svatým svatým budeš . . ." je sice doslovný překlad z latinského (Žalm 17, 26), ale v Žalmu samém má jiný smysl. Hejčl překládá: „Nebo ke svatým se chováš svatě . . ." Podobně i Mlčoch. V citátě z 1 Thes 4, 3—5 nelze slovo „nádoba" ztotožňovati se slovem „manželka", ježto u exegetů není o tom jednoty. Sýkora ve velkém vydání B. Č. klade místo toho v textu „tělo" a v poznámce náhled ten odůvodňuje. — Zkratka pro evangelium sv. Marka obvyklá jest Mk, ne Mr (str. 179).

Titul nebyl volen šťastně. Je to přece dílo vědecké, ne román, a tu titul má pokud možno jasně vyjadřovati obsah díla. Bez podtitulu sotva by někdo hledal v knize pojednání o svatosti církve.

Tiskových chyb jest poměrně málo. Na str. 22 rušivě působí, že několikrát místo „svatost" se píše „svátost". — Úprava knihy jest pěkná.

Doufejme, že dočkáme se od p. spis. i jiných prací z patristiky stejně hodnotných jako jest práce tato. *nč.*

Alexander Spesz, Dr. phil. et theol., professor theol. Cassoviae. Summarium philosophiae christianae. Marietti, Taurini 1928. S. VIII a 371, 12·50 l.

Jak spis. v předmluvě praví, má tato kniha býti příručkou pro studium křesť. filosofie v jednoročním kursu filosofickém nebo repetitoriem v kursu delším na theologických ústavech.

Není sice nedostatek kompendií křesť. filosofie, ale přece tato nová příručka není zbytečná. Probírá celý obvyklý kurs filosofie (logiku, kritiku, ontologii, kosmologii, psychologii, theodiceu a ethiku) ve formě přísně scholastické (syllogismy, námitky, scholia). Kniha je místy až příliš stručná na ujmu jasnosti a úplnosti, takže při přednáškách bude nutno některé i delší části přidat, jež v knize nejsou vůbec probrány.

V otázce De conscientia v odpovědi na obiicies 1° se praví, „quod error potest esse in iudicio immediato" (str. 54), což není správné.

Definice všeobecného pojmu (str. 64): „quod de pluribus praedicatur", je neúplná. Nutno doplnit slova: „univoce et divisim". Byl-li Roscellinus skutečně „celeberrimus nominalista" (str. 65), není zcela jisto. Zdá se, že byl a jiní s ním jen odpůrcem přehnaného realismu. (Viz: De Wulf, Histoire de la Philosophie médiévale, nn. 144—147, Louvain 1905.)

Ontologie je příliš stručná, ač je přece velice důležitá. These: „De distinctione inter essentiam et exsistentiam" mohla klidně odpadnout, (mimochodem se ptám, jaký je rozdíl mezi „essentia realis" et „essentia actualis"), za to však nutně mělo býti podrobněji pojednáno de substantia (de hypostasi et persona ani zmínka se neděje, ač je věc tak důležitá), de qualitate, de relatione, de actu et potentia. Důkaz pro separabilitate quantitatis a substantia (str. 112) je víc než slabý. Arg. I. (str. 144) pro stvoření v čase z toho důvodu, že „multitudo actu infinita in se repugnat" je příliš nejistý a těžký, než aby mohl čtenáře přesvědčit. Totéž platí (str. 149) o důkaze pro relativa infinitate mundi. Evoluční theorie monofyletické (str. 173) bych neodmítal s takovou jistotou, nýbrž řekl bych jen skromně: „non videtur esse admittenda".

Pro jsoucnost boží podává autor obvyklé důkazy: ex motu, ex causis, ex ente contingente, ex ordine, ex consensu. U důkazu ex consensu mělo býti použito nových výsledků ethnologických W. Schmidta.

Citování je často neúplné a z druhé ruky. Filosofie Donátova citována dle starého vydání. Neúplné citace: Str. 292: Est autem gloria „clara notitia cum laude" (S. Thomas) — vynecháno: 1. 2. q. 2. a. 3. Písmo sv. cituje autor vypisováním: c a p. v. Na str. 295: psáno „Boetius" místo správného Boethius. Str. 296. I. p. se praví, že „beatitudo perfecta est status, . . . includens etiam persuasionem de nunquam amittendo hoc statu". Místo persuasio má stát certitudo, poněvadž persuasio je něco subjektivního.

Přes tyto výtky neváhám nazvati tuto knihu cennou, přehlednou příručkou křesť. filosofie, jež zajisté usnadní studium filosofie v našich theologických učilištích. *Pk.*

J a r o s l a v D u r y c h, E j h l e č l o v ě k! Kritické statě. Nakl. L. Kuncíř, Praha 1928. S. 223, 30 K. I. kniha Akordu.

Jsou to statě známé z Rozmachu a z Akordu, známého Durychova břitkého, bezohledného úsudku, jiskřivého vtipu, žíravé ironie a neproniknutelných mnohdy paradoxů. Nadpisy statí jsou: Svět Karla Čapka, Dobrý voják Švejk — český pomník, Antonín Sova, Asimilace Františka Langra, Jindřich Vodák — anděl kapitalní, Česká intelektualita (O. Fischer, Fr. Gellner, Jar. Hilbert, Jos. Čapek, A. Tilschová).

Kritické statě kritisovati je nevděčná práce, zvláště když jako u Durycha nevíte, mluví-li vážně či ironicky. Leckterý citát a leckterý úsudek (na př. ve stati o Vodákovi) nemile zarazí, ale z příčiny právě zmíněné nelze s ním polemisovati.

J. Lipanský, Ozvěna věků a dní. Poznámky o Palestině, Cypru a mnišské republice athoské. Barchov-Veselí 1927. S. 140.

Knížka nejasného nadpisu obsahuje velmi pěkný cestopis: Salzburg—Benátky—Bělehrad—Atheny—Cyprus—Malá Asie s Palestinou —Suez—Atheny—Athos—Soluň. Vyznamenává se předně tím, že neopisuje mnoho údajů, ale podává osobní zažitky, ještě více však tím, že umí tyto vyhledati a výrazné z nich vybrati. Na př. o místech palestinských máme již zdařilé popisy, ale popisy této knížky zcela dobře vedle nich obstojí. O Athosu zde máme zprávy, kterých u nás jinde nenajdeme. A vše psáno s porozuměním i procítěním.

Vedle chyb tiskových měly býti opraveny také hrubší chyby jazykové. Chabozrakým ztěžuje četbu drobný tisk.

* * *

Fr. Kropáč, Bláznivý měsíc. Příběh podivného domu. Praha 1927. S. 159. — Týž, Propast. Příběh sedmi nocí. Román. Praha 1928. S. 215. — Týž, Posedlí. Román. Praha 1928. S. 233.

Mladý a, řekněme hned, nadějný prosaik omezil se ve svých prvních třech knihách na kresbu poválečných běd a mravů pražské periferie a hlavně jejích nejspodnějších společenských vrstev. Že tím neobjevil nějakého nového území, jest ovšem jisto. Nad mnohé jiné své předchůdce vyniká, aspoň v posledních dvou dílech, větší mravní opravdovostí i snahou o hlubší psychologické pochopení přerůzných těch drobných postav ze světa alkoholiků, dělníků, tuláků i všelijakých dobrodruhů. V „Bláznivém měsíci“ učinil tak ještě hodně zmateně a roztříštěně: položil tu vedle sebe zcela libovolně příběhy několika lidí, kteří se náhodou sešli jako nájemníci a chvilkoví podnájemníci ve velkém činžáku na předměstí a v jediném měsíci projeví tu tolik nejnižších vášní, že je čtenáři hnusno i smutno. Proti tolika postavám opilců, zločinců i prostitutek stojí v knize jediná čistá bytost, vdova po architektu, která však se svou láskou k Pavlu Prouzovi nedovede rovněž vyjasniti mučivých záhad o marnosti a bezcílnosti života, ovšem takového rozvráceného a výstředního života, jaký vedou obyvatelé „podivného domu“.

Není o mnoho lepší ani prostředí druhých dvou románů, až na to, že je tu snad více bídy než hříchu, více neštěstí než zločinu. V „Propasti“ sleduje spis. zase osudy několika lidí, vlastně celých rodin, jež bytová nouze vehnala do jediného bytu. Zde přestává již rodinný život, domácí záležitosti stávají se předmětem obecných sporů, hrubých hádek i krvavých výjevů, od nichž se pak prchá do zapadlých výčepů a všelijakých heren. Spis. se na jednom místě naivně utěšuje, že se takovým chudákům pomůže, když se o jejich nouzi aspoň píše. Myslí zřejmě na sebe a na své romány, jimiž „odhaluje“ s nepopíratelným pozorovatelským talentem propast dnešní mravní i hmotné bídy. Pomůže to asi stejně, jako když

kdysi naturalisté chtěli odstrašiti od neřesti podrobným jejím líčením. Jemnějšího čtenáře zarazí tu spíše autorův pessimismus, k němuž se již otevřeně přiznává ve zidealisované postavě medika Vlacha: tento při pohledu na všechnu tu zaviněnou i nezaviněnou bídu filosofuje v dlouhých hovorech s poctivým řemeslníkem o lidském životě, o zlu ve světě i o boží spravedlivosti a přichází k zoufalému závěru, že Bůh neexistuje, že světem i lidmi vládne jen tvrdý, nelítostný osud.

Týž fatalismus je podkladem třetího románu „Posedlí", kde spis. vyličuje osudy dvou předměstských rodin, rozvrácených pijáctvím, žárlivostí i jinými vášněmi. Od těchto „upírů" osvobozuje se jen jedna ženská postava, právě ta, o níž by se toho čtenář nejméně nadál, ale je to také jen nedokonale a jen načas. Ostatní jsou jen bezvolnými a bezmocnými loutkami v rukou jakéhosi neproniknutelného „osudu" a jeho démonů — lidských náruživostí, jež činí život „posedlých" pravým peklem na zemi.

Po stránce formální není vlastně žádná z těchto tří bezútěšných knih Kropáčových skutečným románem. Jsou to spíše volně vedle sebe kladené příběhy, spojené jen místem nebo nahodilými vzájemnými styky, bez jakékoliv pevné vniterní stavby dějové. *M.*

Carlo Goldoni, Vzhůru na letní byt. Veselohra o 3 jednáních. Přel. Bohumil Kyselý. Nakl. Jos. Birnbaum, Brtnice. S. 67, 6 K. Lidové divadlo 43.

Podařený tento žert ukazuje, že v italských městech uprostřed 18. stol., jakmile jaro a léto zvalo do přírody, býval podobný shon jako nyní u nás, zvláště mezi ženskými (o šaty atd.) V příběhu Goldoniho hraje kromě toho přední úlohu řevnivost mezi dvěma nápadníky jedné slečny, kterému se má při jízdě na venkov dáti přednost a tím naděje úspěchu. Nastalým zasnoubením se otázka rozřeší.

Překlad je zcela plynný. Hra se bude — snad po nějakých škrtech — jistě i na ochotnickém jevišti líbiti.

Rozhled

Náboženský.

Z mystiky.

Dvojí hlavní názor o poměru mystiky k theologii udržuje se stále. Doufejme, že pro samou mystiku, která se řídí nebo má říditi apoštolovou zásadou: maior autem horum est caritas (1 Kor 13, 13), nevzniknou nelaskavé spory.

Mystikou zde rozumím n a u k u o stavech a jevech mystických, nikoli jich samých. Zmíněný dvojí směr v projednávání mystiky jest — arci s rozmanitými obměnami — tento. J e d e n mystické jevy zaznamenává a probírá především s hlediska psychologického a fenomenologického jakožto skutečně dané dění v omilostněných duších, jež nás poučuje o cestách přímého působení božího za účelem zdokonalení. Stoupenci tohoto názoru, jenž má vůdce ve franc. jesuitovi Poulain-ovi, nazývají v tomto smyslu mystiku přímo vědou zkušenosti, vědou nadpřirozených zažitků neboli prožitků, jak zní oblíbené moderní a módní slovo. Pokud jsou na stanovisku katolickém, neodlučují vědy té od jeho dogmatiky, avšak jistí, že dogmatika má tyto duševné zažitky bedlivěji, než se z pravidla děje, u mystiky stopovati, úsudky osob mysticky založených, úsudky to zkušeností nabyté výše než dosud hodnotiti a ve svých rozborech prostředků spásy, tedy zvl. v nauce o milosti (charitologii), zužitkovati; mystik, praví nejnověji dokonce jeden ze stoupenců toho směru, intuitivním postřehem ihned rozpozná, an mluví ze zkušenosti, zdali dogmatik správně líčí vyšší milosti modlitby mystického života!

Názor ten jest provázen domněnkou, že mystické zažitky jsou v duchovním životě čímsi mimořádným, jako skutečně nositelé a nositelky jejich se jevívají jako osoby od průměru zcela odlišné, jedinečné, (bez příhany) abnormální, zvláště u svých vzdálenějších životopisců, kteří ponechávajíce své fantasii volného letu líčí mystické hrdiny a hrdinky v podobách nadlidských a tím — mimo svůj úmysl — nám je jako vzory křesťanské dokonalosti spíše oddalují než přibližují.

D r u h ý směr, stoje na zásadě theoreticky vůbec uznané, že Zjevení v podstatě naukou Písma a apoštolského hlásání zakončeno a církví se všemi orgány, jichž ona používá, jen ve výkladě může a smí dále býti vyvíjeno, zdůrazňuje, že o milosti může správně poučovati jen toto Zjevení, v Písmě a tradici uložené, a žádná zkušenost, žádný prožitek pozdějších osob, byť sebe světějších.

Je to stanovisko vědecké theologie, která i asketiku i mystiku podřizuje theologii a nemůže vedle svých vůbec uznaných pramenů — Písma a tradice — uznati onoho osobního pramene, mystických

prožitků. Nová tato theologická noetika, jež prý chce jaksi vyplniti mezeru v daném Zjevení, anoť prý o „zvláštním mystickém daru“ nic nepraví, jest nejen celé vědecké dogmatice cizí, ale obnáší nebezpečnou zásadu subjektivismu, jejíž důsledky pro naši věrouku jsou nedozírné a velmi povážlivé, jak ukazují dějiny všeho sektařství.

Mystické nazírání a mystický život není tedy podle toho směru ve svém původě a průběhu nic mimořádného, nic mimo pravidlo duchovního života vůbec, dokonávajícího se v lásce k Bohu a k bližnímu. Že mystikové, mužského i ženského rodu, nejsou tak četní, jak bychom podle toho mohli usuzovati, nerozhoduje. Předně daleko nevíme o všech, již tímto životem žijí a žili. Dále psycholog bere v úvahu rozdíly osobností, rozdíly ve vznětlivosti, v obrazivosti, ve vroucnosti, jakou ta která povaha odpovídá k slyšenému nebo čtenému slovu a k podnětům milosti boží. Zkušenosti mystické jsou, jako duchovní život vůbec, tajemné. Indukce z nich poukazuje ovšem na jakousi zákonnost, jako indukce psychologická vůbec: o nadpřirozené stránce a zákonnosti odtud vedle zdravé theologie usuzovati zdá se příliš odvážným — natoť vyvozovati odtud nové nauky! Zvroucnění, zvniternění náboženských poznatků čerpati z mystiky jest ovšem žádoucí: poznatky samy však v mystickém prožívání se namítající nutno vždy měřiti danou naukou theologickou.

V čem vlastně mystický zažitek a požitek pozůstává, čím jest, sotva možno několika slovy vystihnouti, i kdyby tu nebylo toliké rozmanitosti. Je to stupňované a zvroucněné vědomí přítomnosti a působnosti boží v duši, při čemž přirozené i nadpřirozené světlo v ní se zostřuje a obrací takto její všímavost k jevům, obrazům a podnětům z duchovní oblasti, jinak bez povšimnutí míjejícím. Životní důsledky mají pak vyplývati samy sebou. E. Dorsch doporučuje tento výměr (do češtiny těžko přeložitelný): „Mystik ist das zum Bewußtsein gelangte und erfahrungsmäßig wahrgenommene Gnadenleben“. Možno-li si odtud utvořiti aspoň přibližně jasný pojem, nevím.

*

Katolíci v Palestině.

Podle nejnovějšího výkazu (Statistique générale. Le patriarcat latin de Jérusalem. 1928, 2 M.) je v jerus. lat. patriarchátě 25.218 lat. katolíků; r. 1650 jich bylo 218, 1700 — 1199, 1800 — 3100, 1850 — 4270, 1900 — 16.170, 1925 — 22.940. V celém patriarchátě lat. jest jich 41.147: v Palestině 31.000, v Zajordání 7347, na Cypru 2800.

Kněží je 44, tedy pouze vzhledem na počet katolíků, nehledě na jejich roztroušenost, ne právě málo, zvláště když jim po boku pracuje na 1500 řádových pomocníků a pomocnic. Ale ovšem jest, jak tu již poznamenáno, katolická práce mezi domorodci velmi nesnadná. Zdali se koná též účelně?

Z konsulů jest 8 katolíků: francouzský, italský, rakouský, polský, španělský a československý, jakož i oba čestní k.: maďarský a belgický.

*

Drobnosti.

V. Klofáč, vůdce národních socialistů, k oslavám svých šedesátin napsal o příštích směrnicích strany m. j.: „Národně socialistická strana ... bude si také vědoma toho, že je třeba kladného poměru k náboženství, které není odbytou věcí. Bude proto revidovati dosavadní methody protiklerikálního boje: stojí na zásadě plného respektu ke každému náboženskému přesvědčení, a proto s tím větší silou bude potírati zneužívání náboženství k cílům politickým.“ —

„Immunita je opakováním středověké neomylnosti papežské“, napsal jakýsi národnědemokratický trulant v brněnských „Národních novinách“, odsuzuje lomoz a poškozování nábytku v posl. sněmovně při hlasování o socialním pojištění. —

V Maďarsku sotva se začali katolíci pod kalvínskou nadvládou trochu hýbati, již mají na talíři výtky nevlastenectví. Protestantismus mohl se tam za stálého odboje proti Habsburgům, zachráncům Maďarska od Turků, a proti katolické restituci pohodlněji zakořeniti a ovládl veřejné mínění i dějepis ve svém smyslu; podobně u nás. —

Jugoslavský konkordát na své těžko schůdné cestě aspoň zas odvalil jeden balvan. T. ř. kollej sv. Jeronyma r. 1453 bullou Mikuláše V „Piis fidelium votis“ zřízená pro chudé poutníky z Dalmacie, Istrie, Slavonie, Bosny a Hercegoviny z příspěvků zámožných Chorvatů, za Sixta V spojená s obnoveným kostelem sv. Jeronyma, stala se posléze, když původní účel útulny pro poutníky ukázal se zbytečným, ústavem chorvatských bohoslovců v Římě studujících. Italská vláda jej ve válce zabrala a teprv 1924 jako „odškodné“ za Rjeku vrátila jugoslavské vládě, jejíž zástupce Smodlaka bez ohledu na vlastního správce, papeže, majetek i budovu zabral. Teprv letos 18. čce oboje svému účelu vráceno, totiž studiu chorvatských bohoslovců, a také o zvláště sporné věci, o národnosti představenstva, zda Vlach či Chorvat, docíleno asi dohody; nyní jmenovaný rektor jest Chorvat.

Vědecký a umělecký.

L. N. Tolstoj.

Umělec i člověk po zásluze slavený, ale snad až příliš platívší daň pravidlu, že nic dokonalého pod sluncem, že tedy ani v tom ani v onom směru ho nemá bezvýhradně býti následováno. Paul Bourget nyní za příležitosti jeho oslav píše o něm, že málokterý umělec měl jak on dar umělecky individualisovati, t. j. postavy a události v jejich zvláštnosti pojmouti a podati. Ale chybí mu dar komposice, jednotné hledisko, odhalování hlubších příčin a souvislostí dějstva.

Tato jednostranná záliba pro jednotlivo, konkretno jej také na konec svedla k vyštěrbování Evangelia a k výkladu jednotlivých jeho výroků, jaký v celkové souvislosti jest nemožný.

Jednostranné zdůrazňování osobního svědomí vedlo jej k pýše, která je vždy zvláštní formou egoismu. Jeho konečný neklid v životě prozrazuje nedostatek pokory a hlubšího poznání.

*

nč. — Hřích masa.

V 2. sešitě letošího ČČH dokončuje p. Dr. Karel Stloukal své pojednání „Počátky nunciatury v Praze“. Na str. 260 líčí tehdejší poměry mezi řeholníky. Nuncius Bonhomini shledal, že ... „přísná visitace řeholníků je nejvýš nutná, neboť vskutku žijí se vší svobodou masa. Ze dvou žebravých řádů usídlených v Praze, dominikánů a františkánů, téměř všichni do jednoho jsou poskvrněni hříchy masa, až to budí veřejné pohoršení.“ Slovný překlad svede asi některého čtenáře mysliti na maso a zákazy postní, kdežto v mluvě církevní „libertas carnis“ není nic jiného než nevázanost a „peccata carnis“ hříchy proti 6 přikázání.

*

m. — Útěk před Akademií.

V posledních letech stalo se IV. třídě Č. Akademie několik trapných jistě případů, že nově zvolení členové nepřijali členství. Bylo v tom asi nejednou hodně uražené ješitnosti (na př. že nebyl zvolen všemi hlasy) a snaha učiniti velké gesto, třebas pro veřejnost omlouváno odmítnutí skromným prohlášením, že nemůže — jde o K. Čapka — přijmouti pocty, pokud se jí nedostane jinému zasloužilejšímu básníku — v tomto případě Fr. Šrámkovi ...

Aby se neopakovaly podobné nemilé příhody, bylo v Akademii usneseno, že každý navrhující člen musí se předem vykázati písemným souhlasem kandidáta, jejž navrhuje, že po případním zvolení tuto poctu také opravdu přijme. Přes toto opatření stalo se při poslední volbě znovu, že odmítl členství Fráňa Šrámek, volený asi proto, aby se skromný K. Čapek přece jen mohl čestně dostati do Akademie. Šrámek to odůvodnil pro veřejnost potřebou básnické samoty.

Pražský tisk, pokud si ještě všímá literatury, přetřásal ovšem se zálibou tyto zjevy: jedni si dělali žerty z důvodů odmítajících kandidátů, jiní uvažovali o reformě Akademie, jež prý již nevyhovuje duchu a potřebám dnešní doby. Jar. Hillbert přišel docela s myšlenkou, že by měla býti jakási mladá „experimentující" Akademie. Celkem nejvěcněji obíral se těmito otázkami V. Dyk v úvodním článku lit. přílohy „Nár. Listů". Požadavek Hilbertův zdá se mu paradoxem: Akademii sluší jistá zdrželivost proti všemu novopečenému a experimentujícímu, mládí přísluší naopak výboj a experiment. Útěk před Akademií je mu dokladem, jak málo si u nás ceníme literární tradici. Zákon rovnováhy káže, aby proti revoltujícímu mládí stála tu zralá tradice. Akademie nebude ovšem nikdy něčím naprosto dokonalým, ale stačí, bude-li pokud možno nejdokonalejší. A k tomu se nedojde útěkem těch, kteří by ji mohli obroditi a oživiti, před křeslem akademiků. Členství Akademie neubíjí toho, v kom je skutečný život, a neoslabí toho, v kom je skutečná síla. Mladost tvůrčí, jež není totožná s matrikovou, a schopnost vývoje a vzrůstu dokazuje se dílem. Uznání Akademie neznamená ovšem důkaz skutečné hodnoty a její neuznání důkaz skutečné méněcennosti. I Akademie při volbě nových členů může se zmýliti, zrovna tak jako se často mýlí kritika i soudobé publikum. Názorným dokladem tvrzení Dykova může býti hned poslední volba, kdy zároveň s Fr. Šrámkem byl zvolen — dr. Jan Herben. Před křeslem akademika, pokud je známo, neutekl.

*

m. — P o z m ě n ě f r o n t y v m o d e r n í p o l s k é p o e s i i volá již také v literárním orgánu mladých (Wiadomości lit. č. 237) publicista Stan. Wygodzki. Přiznává, že žádná z dnešních lit. skupin nezasáhla svou tvůrčí silou do hloubky a nepřinesla ani myšlenkově ani formově něco podstatně nového a trvalého. Vyčerpávaly se u většiny bojem o různá nazírání na formální hodnoty, ale žádná nedovedla živě zosobniti idejí ovládajících poválečnou společnost polskou. Mladí básníci pomíjeli skoro úplně problém národního osvobození, nedotkl se jich téměř velký duševní přerod, vývoj mravních otřesů ani krise v hospodářských poměrech.

Neučinila tak ani nejvýznačnější skupina soustředěná kolem Skamandra a vykazující řadu opravdových talentů (Tuwin, Slonimski, Iwaszkiewicz, Wierzyński). Skamander sám a tím více jeho napodobitelé libují si v metafysických nejasnostech, uzavírají se v těsnou skořápku vlastních zažitků, hrají si s náladami, city a dojmy a utíkají před skutečným životem, jako by se tu neměli čím inspirovat. Tak neužitečně může si hráti snad několik jednotlivců, může se to beztrestně trpěti snad nějaký rok, ale hraje-li si tak celá básnická generace již 10 let, a to právě takových let, kdy národ a lidstvo prožívá jeden ze svých historických přerodů — nutno již otevřeně říci, že je nemožno jíti dále touto cestou. Nikdo nechce,

aby básníci odborně luštili časové otázky sociální, hospodářské a politické, ale čtenářstvo má právo žádati od svých spisovatelů nové myšlenky, průbojnost a obsažnost a nemůže se spokojiti nekonečnou hrou s formami a formičkami, jež nikoho nezajímají, nebo s varietním žonglérstvím se slovy, jež jsou namnoze jen přemíláním starých hesel.

Z velké části platí tyto výtky také našim poetistům.

*

hd. — Gramofon bez konce.

Když bylo zaváděno radio, a obecenstvo sobě polibovalo v radiu hudební produkce, zdálo se, že hrající gramofon bude jako zastaralý a nepotřebný nástroj odložen do starého železa. Tato obava se nevyplnila. Gramofon zůstal, ba jest ještě více rozšiřován a zdokonalován. Líbivý hudební kousek v radiu nelze opakovati, zato gramofon nám poslouží, kolikrát sobě přejeme. Nelíbivý kousek hudební v radiu třeba vyslechnouti do konce, anebo vypnout radio, na gramofonu si ho vůbec nedáme ani zahrát. Gramofon jest nám neustále k službám, radio jenom v jistou hodinu, které sobě nemůžeme sami určiti. Jediná snad nemilá vada u gramofonu jest přestávka, když třeba vyměňovati plotny.

Tomuto nedostatku jest už odpomoženo. Společnost Grammophone Company sestavila a dala do prodeje gramofon, který dovede obehráti bez přestávky dvacet ploten, které sobě sám vyměňuje. Posluchač nemá při tom jiné práce, leč poslouchati a věnovati se hudebnímu požitku.

Gramofon tento jest poháněn elektrickým motorem, který lze připnouti ku každému elektrickému vedení a má ovšem také podložku s čípkem uprostřed, kam se kladou plotny. Leč vedle jest ještě jiná podložka, na které se narovná třeba až dvacet ploten, které gramofon obehraje po sobě bez přestávky. Mezi těmito dvěma podložkami je totiž kovové mechanické chapadlo, které samočinně bere plotny z narovnané hromady, a klade je na podložku, která se otáčí jako na obyčejném gramofonu, a jehlou se vyluzují zvuky. Když plotna jest obehrána, pak mechanismus ji nazvedne z podložky, a šoupne ji do vedlejší, níže položené prostory, kam plotny po sobě padají jako do propadliště.

Produkci lze ovšem také kdykoliv přerušiti anebo zahráti také jenom jednotlivé plotny, jako na obyčejném gramofonu.

*

hd. — Anglická světová síť bezdrátové telegrafie a telefonie.

Angličanům velmi na tom záleží, aby svoje ohromné panství, po celém světě rozložené, drželi pevně pohromadě nejenom politicky a vojensky, tedy zevně, nýbrž také vniterně a duševně. V minulosti užívali k tomuto konci telegrafie kábelové, která mohla ovšem je-

nom po etapách dodávati zprávy do nejvzdálenějších oblastí anglického panství. Nyní nastupuje na místo telegrafie kábelové telegrafie a telefonie bezdrátová, která bezprostředně, tedy bez překážek a bez zastávek víže a poutá anglické kolonie k zemi mateřské.

Nová tato síť telegrafie a telefonie bezdrátové slouží Angličanům nejenom v oboru politickém a vojenském, nýbrž slouží i vydatně v oboru hospodářském, a poskytuje také občanům v nejdalnějších koloniích všechny statky kultury duševní, které jsou občanům v mateřské zemi bezprostředně přístupny, ať už jsou to statky všeobecného vzdělání, nebo požitky v oboru literatury, umění, zvláště hudby.

Především třeba poukázati na sport, který v životě anglického národa má tak velikou důležitost, a který v novější době těší se namnoze většímu zájmu nežli všechny ostatní obory veřejného života. Tato zpravodajská služba, vykonávaná sítí bezdrátové telegrafie v celém ohromném anglickém panství, vnuká všem občanům přesvědčení, že jsou občany největší světově říše, na jejímž blahu a rozkvětu jim zcela jistě musí záležeti. A toto jest právě ideální a nejvniternější účel tohoto moderního zpravodajského prostředku.

Angličané pracují na vysílacích stanicích s krátkými vlnami, a užívají ještě k tomu zrcadlových anten, které působí asi tak, jako dutá zrcadla v optice. Krátké vlny spojí se zrcadlem ku společnému výkonu, a k tomu je třeba méně energie, než by bylo potřeba pro dlouhé vlny, vysílané do tak ohromných vzdáleností. Ústředí vysílací jest ovšem v Anglii, leč jest už také postaráno o bezprostřední dopravu mezi jednotlivými velkými dominiemi.

Nejdříve byla zahájena bezdrátová telegrafie mezi Anglií a Kanadou, a to v říjnu 1926. Rok nato, v říjnu 1927, už byla zavedena bezdrátová telefonie. Přijímací stanice jsou město Cupar ve Škotsku, severně od Edinburghu a v Kanadě město Houlton, v Novém Brunšvicku, severovýchodně od Nového Yorku. Obě stanice byly voleny úmyslně a schválně hodně na severu, poněvadž tam méně překážejí atmosferické poruchy při přijímání zpráv. Ostatní velké kolonie anglické, jako Jižní Afrika, Indie, Australie a Nový Zeland byly pojaty do této sítě v roce 1927. Celá služba zpravodajská v těchto koloniích jest zařízena tak, že všude jest jedna velká ústřední stanice vysílací a přijímací, která pak další dopravu obstarává sama.

V dubnu 1927 bylo poprve bezdrátově telefonováno z Anglie do Australie. Úspěch byl dokonalý a radost z toho veliká. Bylo také z čeho se radovati. Vždyť vzdálenost, kterou bylo třeba přeraziti, obnáší asi 18.000 km. Na podzim téhož roku 1927 byly už vysílány z Londýna do Australie koncerty, a to bezprostředně a přímo, které bylo možno vyslechnouti nejenom v městech, nýbrž i v nejzastrčenějších samotách a pustatinách. Každý australský osadník měl tentýž požitek, jako jeho londýnský spoluobčan, a zároveň cítil se občanem ohromného anglického imperia, o němž se může vším právem říci to, co se říkalo kdysi o říši císaře Karla V, že v ní totiž slunce nezachází.

Vychovatelský.

m. — Ušlechtilá řevnivost mládeže dívčí a mužské měla býti také jedním z očekávaných výsledků koedukace. Zklamala ovšem zrovna tak jako většina ostatních. Ukazuje to podrobně v delším článku „České Revue" (říjen 1928) prof. Sida Volfová, jež se tu na základě četných zkušeností i ze zásadních důvodů vyslovuje proti koedukaci. Ona oslavovaná „ušlechtilá řevnivost" uskutečnila se dle ní jenom v nejvzácnějších případech, neboť duše dnešní mládeže ve svém celku není tou měrou žízniva po vědění a poznávání jako duše generací předchozích, jimž bylo mnohdy velmi těžce zápasiti o nejnutnější potřeby po dobu studií. Čím více se dnešní mládeži cesty upravují, čím snadnějšími formami se jí různé nauky podávají, tím jest pohodlnější a apatičtější, vyčerpávajíc se přepiatě favorisovaným sportem a vší tou t. zv. tělovýchovou. „U nás holdujeme extrémům: nejdříve nic, sotva trochu prostocviků, a najednou zase nic než sport, hry, výlety, skauting, camping atd. V hrubém těle nacházíme teď častěji i hrubou duši, neboť jsme došli k jednostrannému oceňování zručnosti a síly těla na úkor ducha, citu a charakteru."

Řevní-li mládež, mužská i dívčí, řevní na rekordy v přerůzných sportovních závodech.

*

University v Syrii.

V Bejrutě jsou dvě, v Jerusalemě jedna, všechny ústavy soukromé. Tato vznikla teprve nyní pod vládou anglickou. Zove se výslovně hebrejskou. Dosud sloužila jen badatelským úkolům, nyní však na schůzi ředitelstva v Londýně usneseno, vybudovati ji v obvyklý ústav učební, napřed s jednou fakultou (filosofickou neboli filologickou), později s další o předmětech mathematicko-přírodnických. Studium je zdarma a přístupno každému s maturitním vysvědčením z osmitřídního gymnasia.

1866 založena v Bejrutě vysoká škola, jež byla napřed protestantským misijním ústavem a r. 1919 dostala název americká universita. Má dvě fakulty: lékařskou a filosofickou (of arts and sciences); americká kollej připravuje na vstup do university. Přednáší se většinou anglicky. Studentů i s kollejí jest přes 1000, většinou křesťanů (protestantů a pravoslavných), asi 400 mohamedánů, 80 židů a j. Knihovna má přes 28.000 svazků, z nichž jen 1700 jest arabských. Akademické hodnosti se udělují pod dozorem státní university newyorské. Ústav tento měl a má veliký vliv na osvětu blízkého východu; mnohé čelné jeho osobnosti studovaly zde.

1875, kdy ještě dlouho liberalismus nebyl francouzským vývozním artiklem, založena v Bejrutě proti americkému vlivu universita

francouzská, svěřená jesuitům. Má 3 fakulty: lékařskou, právnickou a inženýrskou; přičleněn jest bohoslovný východní seminář a kollej. Studentů je též přes 1000, ale vlastních universitních posluchačů jest méně než na americké, která za to má méně chovanců v kolleji. I na jesuitské universitě mohou studovati příslušníci všech národův a náboženstev; jsou tu však většinou syrští křesťané. Knihovna má 30.000 svazků, z poloviny arabských. Vydávají se tu: francouzsky Mélanges de la faculté orientale a arabsky Machriq.

Obě tyto university mají po velké nemocnici.

*

Z čínského a japonského školství.

Čínské školství je prastaré, od nepaměti; Číňan jest vědychtivý. Ale jako vše v té zemi, i školství ztrnulo: učitelstvo se stalo kastou lidu cizí, učení ve všech školách až nahoru pozůstávalo v memorování starých učebnic.

Styky se západem a nové potřeby života vedly ke změně. Mladý císař Kuang-su se ujal oprav od tohoto kořene. Pozbyl proto trůnu i svobody, ale protivníci jeho sami 1905 jeho myšlenky uzákonili: školství přetvořeno, napřed po vzoru japonském, 1911 francouzsko-německém, 1922 anglo-americkém.

Učitelstvo jest ovšem ještě hodně pozadu a může „přednášeti" jen to, co mu v knize vládou vydané předepsáno. Ve vládě však sedí lidé obeznalejší v zásadách lóže nežli v zásadách zdravého vychovatelství. Ti pak předpisují seznamovati mládež s původem člověka z opice, se socialismem a bezbožectvím; šetří se úcty k národním zvykům, jimž ale se dává přednost před náboženstvím, jak je hlásají missionáři. Tedy volná škola, vlastně atheisticky nevolná, jež hrozí státi se výlučnou školou státní.

Zřejmý je tu dosud vliv Francie, která v Pekingu vydržuje frankočínskou universitu v tomto duchu, v Lyoně a v Paříži má ústavy pro čínské studenty; v Charleroi (v jižní Belgii) je „socialistická universita", z níž také vycházejí budoucí vůdcové Číny. Na katolické škole jest obzvláště nyní, kdy peněžní tíseň vládě ještě vadí proraziti ve školství svými choutkami, upevniti ještě více svoji oblibu v lidu a rozšířiti se co nejvíc. Jsouť i v Číně prozíravější lidé v čele, kteří vidí, že nynější veřejná škola k blahu vlasti nepovede, kteří tedy náboženské škole nejsou nepřejní.

O zařízení kněžského semináře v kongregaci božského Slova (v Yenchowfu) dočítáme se v „Kath. Miss." dále: tři roky učí se hoši (asi 9—12letí) základům náboženství, písma, počtů, zpěvu. Pak studují v malém semináři 8 let čínštinu, náboženství, počty, dějepis, zeměpis, přírodopis atd., ovšem také latinu. Poté vstupují do velkého semináře, kde napřed po 2½ roku studují filosofii, exegesi, katechetiku, mathematiku, fysiku, chemii, fysiologii; v četbě čínských klassiků se pokračuje. Dříve než přistoupí k vlast-

nímu studiu theologie, bývají 1½—2 roky se staršími missionáři vysíláni za katechisty a učitele do kraje, aby seznali život missionářský a vyzkoušeli se, hodí-li se k němu. Kteří se osvědčí, vstupují pak do theologie s obvyklými předměty; filosofie a dogmatika se přednáší latinsky, v čínštině se cvičí dále mimo školský program domácími úkoly nebo dopisy.

Považíme-li, že to vše zdolati mají mladíci, kteří z pravidla nepřinesli do ústavu žádného školního vzdělání, uznáme snadno, že to perná práce pro učitele i žáky. Zajímava jest poznámka o tělocviku. Dokud jest jim novinkou, účastní se rádi tělocvičných her. Ale zájem brzy ochabne — i na procházkách se nejraději posadí někam do stínu a vykládají si. Připomíná to starou anekdotu, jak jeden čínský hodnostář v Paříži, o jakési úřední slavnosti, na níž se také tančilo, prohodil, že toto u nich obstarávají osoby služebné.

J a p o n e c si celkem hledí vyššího školství víc než dosavadní Číňan. Co však nazýváme náboženstvím, stává se pokročilému Japonci cizím, neboť ani šintoismus ani budhismus ve svém drobení ho nemůže uspokojiti. Křesťanství poznal zase teprve v nově, a to také v různých sektách; zvláště pak to, že ke křesťanství se pojí hnutí s o c i a l n í, v Japonsku ovšem až příliš časové, odpuzuje vyšší třídy od křesťanství.

Každá náboženská výuka je ze školy úředně vyloučena. Za to zavedena týdně hodina mravouky, jež přes to, že Kant jest v Japonsku vysoce vážen, neznamená mnoho víc než nauku o slušnosti. Jinak učitelé na západě vzdělaní holdují každý podle své chuti Haeckelovu monismu a materialismu nebo Nietzscheovu hedonismu atd.

Přístup k povaze japonské, v jádře vážné a uctivé, jest možný jen hlubším školským vzděláním v základních pravdách filosoficko-náboženských.

Hospodářsko-socialní.

Výstava soudobé kultury v Brně po nádherném letním i podzimním počasí v pol. října uzavřena. Návštěva její podle pouhých číslic byla slušná; z Čech prý měla býti daleko četnější. Že bylo mnoho vstupenek bezplatných nebo snížených, rozumí se samo sebou. Že bylo sahati také ku všelijakým atrakcím pochybného druhu, rozumí se také samo sebou, vždyť „soudobá kultura" má všelijaké květy a plody! Ovšem jest Brno co do kulturních dějin a památek chudičké: dlouhou dobu bylo slabším soupeřem biskupské Olomouce a bez kulturního vedení, městem továren a obchodů, městem bez historické šlechty, v 2. pol. 19. stol. „předměstím Vídně", k níž tíhlo a o niž se opíralo, politicky a národnostně až do nepříčetnosti zaujatým, tak že ušlechtilá soutěž tu byla nemožna a ani sami němečtí lidé vyvinutějších vloh pod hospodářstvím negramotných a kšeftařských veličin nemohli se uplatniti. Nyní sice nastal příliv české intelligence, ale s ní povážlivou měrou i příliv mravního bahna, jež brněnské kultuře nevěstí nic kladného.

Soudobý národohospodář se nebude ani pozastavovati nad schodkem, zcela pravidelným to výsledkem každé větší výstavy. Počítáť se takto: pozemek koupil stát neb obec, je tedy jeho (jejím) majetkem; budovy zřídil stát (obec) anebo jednotliví vystavovatelé, atd. Jaký prý tedy schodek? Takto-li se počítá, ovšem nevyjde schodek, aspoň ne značnější a pro ručitele výstavy. Jiná však jest, počítáme-li s tím, že stát a obec daly jen peníze cizí, t. j. poplatnické, a to ve výši, jež se dlouho neuhradí!

Hlavní stavba výstavy vyniká, jak se píše, nade vše toho druhu v střední Evropě, ačkoli rozčlenění její (půdorys) tak nepůsobí. Výstava sama byla na svůj úkol dosti bohata. Jednostrannosti v jednotlivých oborech bylo asi těžko se vyhnouti. Až budou v Brně řádně vybudována odborná musea, nepůjde se s mnohými věcmi na výstavu všeobecnou, jako tentokrát. —

Mimochodem budiž tu zmíněno něco o brněnském dómě, jenž polohou i stavbou Brnu vévodí a jest mu největší ozdobou, jak se zvlášť ukazovalo za nočního osvětlení. Sotva by kdo řekl, že město Brno na tuto svou okrasu — na níž jakýsi kantor z venkova, ukazuje ji svým školním dětem, neviděl nežli zbytečné dílo dělnických mozolů —, že na přestavbu její, provedenou nedávno od kathedrální kapitoly velikým nákladem ze sbírek, dalo celkem 4000 zl. Podle sdělení p. kan. Tenory stalo se to takto. V letech 80tých m. stol. biskup Dr. Bauer, jemuž brněnské zastupitelstvo skoro až do konce dělalo opposici, dal podle návrhu arch. prof. Prokopa upraviti a (snad zbytečně?) zgothisovati presbytář staré domské budovy. Město požádáno o příspěvek — neboť pomýšlelo se stále

na přestavbu dómu vůbec —, povolilo 4000 zl. Povolilo, ale nevyplatilo, až když před 20 lety došlo k přestavbě v nynější podobu, a město bylo o onen příspěvek upomenuto. —

Věnovali jsme letos Brnu víc pozoru, nežli snad bylo vzdáleným čtenářům milo, právě také za příčinou výstavy. Avšak jsme v Brně a snad většinu čtenářů našich zajímají věci tu projednané, o nichž se jinde nedočte.

*

hd. — Boj proti kouři.

Moderní průmysl a doprava naplňuje vzduch nebývalým způsobem odporným zápachem, prachem a kouřem, který není jenom nepříjemný a odporný, nýbrž přímo ohrožuje zdraví obecenstva. Mluví a píše se sice už dávno o stravování kouře, který vystupuje z komínů továren a železničních lokomotiv, ale posud nevidět nějakého úspěchu a výsledku těchto snah. Moderní průmyslová města jsou zvláště v zimě téměř neustále pod ohromnými a neproniknutelnými mraky kouře, které nepropustí do městských ulic ani jediného slunečního paprsku.

Americká společnost inženýrů pro topení a větrání se touto záležitostí důkladně obírala a vydala nyní na veřejnost výsledky svého šetření. Neudává sice také nijakých prostředků, jak by bylo lze odstraniti ze vzduchu kouř a prach, ale sděluje aspoň veřejnosti, v jakých rozměrech kouř a prach znečišťuje vzduch, který jest lidstvo nuceno pak dýchati. V Severní Americe se vždycky myslilo, že z amerických měst má město Pittsburgh vzduch nejvíce znečištěný kouřem a prachem. Pittsburgh byl proto nazýván městem kouře nebo městem zakouřeným. A není to pravda. Pittsburgh jest až na třetím místě v této lokaci. Inženýři vyšetřovali množství prachu a sazí v krychlové stopě znečištěného vzduchu z každého města, a dopočítali se těchto výsledků: Krychlová stopa vzduchu obsahuje prášků nebo sazí v St. Louis 17.600, v Cincinnati 16.770, v Pittsburghu 16.100, v Detroit 15.300, v Clevelandě 13.840, ve Philadelphii 9.880, v Novém Yorku 9.700, ve Washingtonu 7.800, v Novém Orleansu 6.600, v San Franciscu 6.580 a v Bostonu 5.360. Ze jmenovaných jedině v St. Louisu se namáhají povolaní činitelé, jak by se zbavili obtížného kouře. Byly zařízeny odborné kursy pro majitele domů a pro správce velikých budov, jako jsou ku př. školy, hotely, úřady, kde jim bylo prakticky ukázáno, jak třeba úsporně a hospodárně uhlím topiti, aby se tvořilo co nejméně kouře. Správy měst doufají, že by kouře ubylo aspoň o 80%, kdyby se ve všech domech uhlím podle udaného návodu topilo. V Pittsburghu konali také pokusy v tomto oboru a dosáhli svými ovšem nedokonalými a nesoustavnými pokusy aspoň jakéhosi úspěchu a zlepšení.

V Americe se domnívají, že by bylo povinností státu vůbec, ale zvláště měst, aby se staraly městské správy tak pečlivě o čistý a zdravý vzduch, jak se starají o čistou, zdravou vodu a zdraví ne-

škodné potraviny. Občanu v St. Louis to prý nemůže být lhostejným, když jest přinucen každý den vdechovat se vzduchem velkou lžici prachu a sazí, nebo občanu v Novém Yorku také se to protiví, i když na něho připadne denně jenom malá kávová lžička této nečistoty.

Vždyť dýchání jest tělesný výkon, který nemůžeme podle libosti na nějakou dobu přerušit, vyřadit anebo zastavit jako jídlo a pití. Není naprosto nápadným, že onemocnění letních ubývá, kdežto onemocnění zimních stále přibývá. Jednou z hlavních příčin tohoto povážlivého zjevu nemůže býti leč vzduch, v zimě velmi sazemi promísený. Neboť sazemi se přenášejí bakterie, anebo alespoň dráždí se sliznice, na nichž se pak mohou pohodlně bakterie uchytit a rozmnožit. Při tom američtí inženýři pro topení a větrání jistí, že většina sazí a nečistoty ve vzduchu aspoň v amerických městech nepochází z továren, v nichž se rozumně topí, aby se co nejméně kouře vyvinovalo, nýbrž ze soukromých domácností, v nichž se nerozumným a nehospodárným topením vyvinuje více kouře, než je třeba.

*

hd. — Ruský ledoborec Krasin,

který se tak význačným způsobem zasloužil o zachránění výpravy generála Nobile k severní točně, vrátil se na začátku měsíce října do Leningradu, kde byl s velikou slávou uvítán. Sláva jeho rozlétla se po celém světě, a rozvířila otázku, jak se to vlastně s těmi ledoborci má, a jaký jest vlastně jejich účel. Je to loď na to stavěná a zařízená, aby bořila ledy a uvolňovala v severních mořích cestu lodím obchodním.

Ruští ledoborci pracují hlavně v tak zvaném Karském moři, které se rozprostírá mezi ostrovem Novou Zemí (Novaja Zemlja) a poloostrovem Samojedským, při ústí velké sibiřské řeky Ob do Severního ledového moře. Ledoborci tam dělají uměle a násilně v zamrzlém Severním ledovém moři cestu pro výpravy obchodních lodí, které ruská vláda od nějaké doby vysílá do Karského moře, aby tímto způsobem a tímto směrem mohlo býti dodáváno zboží do severních končin Sibiře, do nichž dráha nevede.

Carské vlády namáhaly se přes dvě stě let, jak by zařídily obchodní spojení přes ledové moře k ústím velkých řek sibiřských Obu a Jeniseje. Leč pro technické překážky a meteorologické poměry na nejvýš nepříznivé nepodařilo se dosáhnouti nějakého úspěchu. Až když v posledních létech povětrnostní poměry v oněch oblastech byly lépe prozkoumány, a až Rusko bylo mírovými smlouvami oloupeno o své bývalé důležité mořské přístavy, na př. v Baltickém moři, tu teprve sovětská vláda vzchopila se k činu a rázně provedla to, co se dosud nebylo podařilo.

Cesta Karským mořem je totiž jedinou možnou obchodní cestou mezi Evropou a mezi severními částmi Sibiře. Sibiřská dráha, pro-

bíhající jižní částí Sibíře, nemůže zásobovati severních oblastí sibiřských, kam žádná dráha nevede. Zato veliké sibiřské řeky Ob a Jenisej ovládají se svými přítoky ohromné území pět a půl milionu kilometrů, a jsou i s přítoky splavny v délce 23.000 km. Na tomto velikém území jsou možny různé druhy výroby hospodářské i průmyslové. Jsou tam totiž úrodná pole, pastviny, lesy, ložiska uhlí, různých rud, zlaté doly, asbest. Na březích řek leží velká města, jako Omsk, Tomsk, Tobolsk, Semipalatinsk.

Od roku 1920 vypravily sovětské úřady už několikrát obchodní loďstvo s evropskými výrobky do ústí řek Obu a Jeniseje, kam jim ovšem jeden nebo dva ledoborci napřed cestu v zamrzlém moři uvolnili. V ústí jmenovaných obou řek Obu a Jeniseje čeká pokaždé už jiné loďstvo, sestávající z menších vlečných lodí, které za příznivé roční doby dovezly na sever sibiřské plody a výrobky. Tam sobě obě loďstva své náklady vymění, jedno plave do Evropy s plody a výrobky sibiřskými, a druhé veze proti proudu obou řek zase evropské výrobky do vnitřní Sibíře. Evropské loďstvo, plující do Karského moře, pluje podle pobřeží norského, objede Severní mys, zamíří k Nové Zemi, mořskou užinou dostane se do Karského moře, až dosáhne Bílého ostrovu, jenž už leží před pobřežím sibiřským v ústí řeky Obu. První dobu bylo ovšem ledoborcům vykonati kus perné práce, než se jim podařilo dosáhnouti vytčeného cíle. Čas a zkušenosti poučily plavce, že od 10. srpna do 15. října jsou v oněch končinách plavební poměry nejpříznivější. V tuto dobu totiž dělá nejméně obtíží zamrzající moře, a také lze nejméně nebezpečenství očekávati od ledních ker, volně v moři plovoucích. Lodi, v tuto dobu do Karského moře plovoucí, také posud ani jednou neutrpěly vážnější škody. Že mořeplavba do těchto končin jest už dosti jistá, lze také usuzovati z okolnosti, že pojišťovací prémie klesly z 5 na 1·25% a ze 7 na 2·50%.

*

Čokoláda

se vyrábí z těsta sušených a oloupaných zrnek kakaových, smíchaného s cukrem, vanilkou a j. Dříve přidávána i paprika. Jméno č. pochází z mex. kakahoatl.

Není třeba poznamenávati, jak chutnou a oblíbenou poživatinou se stala čokoláda zvláště mlsavému národu. Výroba cukroví, bonbonů, dortů atd. se bez čokolády z velké části ani neobejde. Ale přece snad by nebylo nevhodno ve škole a v rodinách v případě potřeby upozorňovati také na to, že velmi často zaviňuje nebo spolu zaviňuje zvlášť u ženské mládeže tak rozšířenou a pro tělesný vývoj nebezpečnou obstipaci.

Psává a mluvívá se na př. proti (zrnkové) kávě a j. poživatinám, nemluvě o alkoholu, nikotinu a p. Čokoláda (kakao) se jen vychvaluje; pravda, je chutná i živná, ale ne každému organismu zdravá.

*

„N. N. s paní.“

Lázenské období je z větší části ukončeno, období ovšem hlavně těch, kdo mají peníze, ale konečně, kde jsou blahovolné úřady nemocenských pojišťoven anebo štědří dobrodinci, i jiných.

Že veřejné lázně nejsou právě školou slušnosti a studu a stávají se jimi čím dále tím méně, je známo. Nedávno linecký p. biskup ostře odsoudil nemravy říčních lázní ve svém sídelním městě a byl za to ze všech dotčených stran napadán. Ještě horší však jest, co se děje v bytovém pozadí. Lázenské výkazy zaznamenávají mnoho: „N. N. s paní (se ženou).“ Stane se vám snadno, že náhodou toho pána znáte, a tuhle čtete, že je v lázních se svou ženou, ač víte, že je svoboden, anebo že žena jeho s ním není.

Konkubinářství namnoze provází nynější lázenský život. Totéž platí ovšem o mnohém letním pobytu.

*

Inventura olomouckého arcibiskupství.

Jak známo, jest majetek „mrtvé ruky“, movitý i nemovitý, pokud není osobní, podroben státnímu dozoru, a inventura se koná za účelem výměru dávky aequivalentní při změně držitele obročí.

Pozůstalost olomouckého arcibiskupství, activa a passiva, nebyla docela projednána vlastně od smrti kard. Bauera (25. listop. 1915). Vysvětluje se to snadno tolikou rozmanitostí majetku toho (pole, lesy, budovy, závody atd.) a také okolnostmi válečnými a poválečnými. Nyní po 5 letech od smrti arcib. Stojana ukončena podle novin inventura také po tomto hodnostáři, který vedle mnoha chvalných vlastností odjakživa vynikal jednou nechvalnou — bezohledným děláním dluhů. Kdo v jeho charakteristikách poukazují, že se to dálo za účely šlechetnými, pozapomínají na zásady i jim jinak samozřejmé o vlastním a cizím majetku, o jeho správě, odpovědnosti atd. Převezme-li dědic také dluhy předchůdcovy (jak u obročí takových bývá) a chce je zplatiti, rozumí se samo sebou, že nemůže se mu v takovém mecenášství rovnati. Stojan tedy předlužil olomouckou mensu 16 miliony K, jež se nyní splácejí spolu s nedoplatky z dob kard. Bauera a Skrbenského.

S vydluženými penězi nucen teď pracovati, kdokoli něco většího podniká, tedy i podniky dobročinné a lidumilné, jako v onom případě. Avšak: sunt certi denique fines, a: strecke dich nach der Decke! Zazlívá se nám tu a tam, že se někdy zmiňujeme o nesprávnostech v duchovenském hospodaření, zazlívá však neprávem. Kdo do věci vidí aspoň tak jak pisatel, a rozumí-li čemu, jest nucen dáti mu za pravdu, že nepořádky ty nikdy a nikde nepřinášejí užitku, na nějž bona ecclesiastica a beneficialia jsou určena. Odvahy jest potřebí v každém takovém podnikání, ovšem. Odvahy, ale i rozvahy!

Politický.

hd. — Anglická základna na východě.

V Ženevě se evropští a mimoevropští státníci a diplomaté radí o zmenšení zbrojení, ba dokonce i o odzbrojení, o odstranění a znemožnění válek, o zajištění míru a o jiných podobných zajímavých věcech. A mezitím Angličané ve vší tichosti a bez hluku dopravují po moři do Singapuru, města a přístavu v Zadní Indii, jižně od poloostrova Malackého, největší doky, jaké kdy svět viděl. Ve východní Asii se totiž něco chystá, při čemž se bude rozhodovat o panství nad Velkým čili Tichým oceánem, o panství evropských uchvatitelů nad asijskými domorodými národy, a při tom také půjde o kůži a měšce anglických světlonošů. Angličané se tedy na to chystají už zdaleka, aby nebyli najednou překvapeni. Budují tedy v Singapuru námořní základnu, ze které by mohli pozorovat všechno, co se bude díti ve východní Asii a v Tichém oceáně.

Na prostoru dosti malém bude tam umístěno vojsko pozemní, námořní, vzduchoplavci, pro jichž potřebu budou zařízeny silnice, kanály, železnice, skladiště, kasárny, loděnice, letiště, těžké dělostřelectvo. Angličané ovšem jsou velmi skoupí na slova, když se jedná o tento jejich podnik. V jejich zájmu jest, aby se o tom co nejméně mluvilo, aby ti druzí důvěřiví lidé na to nepřišli, jak oni ten mír a pokoj mezi národy připravují.

Zvláště zajímavá je snaha Angličanů, aby všechny důležité body byly zde co nejvíce ukryty před zraky zvědavců jak přátelských, tak zvláště nepřátelských. Proto budou všechny tyto body maskovány tak, aby jich nebylo vidět ani z pevniny ani z moře ani z létadel. V této příčině poslouží Angličanům velice tamější, nad míru bujná tropická vegetace.

Než bude tato námořní základna vybavena a opatřena vším, čeho jí bude potřeba, uplyne sice ještě několik roků. Ale hlavní a nejpotřebnější část budované námořní základny, na které Angličanům také nejvíce záleží, jest už na ceště. Jsou to ohromné lodní doky, to jest pevně stavěná nádržka, ze dřeva zbudovaná a na vodě plovoucí, určená ku správce poškozených lodí. Doky samy jsou 260 m dlouhé a 52 m široké. Doky byly ovšem rozloženy ve dvě půlky, a jsou právě touto dobou dopravovány po moři do Singapuru. Takové ohromné těleso nebylo zajisté posud nikdy po moři dopravováno. První část doků jest dlouhá 141 m a široká 52 m, druhá část jest dlouhá 119 m a široká rovněž 52 m. Každou část táhne spřežení čtyř silných lodí vlečných, které mají asi 5000 koňských sil.

Dvě hlavní lana, kterými jsou doky na vlečné lodi uvázány, jsou spletena z pevného manilského konopí a mají průměr 50 cm. Každá část doků jest opatřena dvěma kotvami po 50 tůnách a na dopravu dohlížejí dva potápěči a potřebný počet odborně školených dělníků.

Doprava nemůže býti nazvána rychlou, poněvadž celé toto ohromné těleso ujede za hodinu sotva tři míle. První část doků vyjela z Anglie v měsíci červnu, druhá čtrnáct dní nato. Obě části měly se spojiti na konci srpna v Port Saidu, na začátku průplavu Suezského a měly za sebou přejeti průplavem Suezským, aby nepřekážely dlouho ostatní dopravě v kanálu Suezském. Doprava doků průplavem Suezským jest také nejnebezpečnější částí celé dopravy. Průplav jest totiž široký jenom něco přes 60 m, doky jsou široké 52 m, takže není pro ně v průplavu mnoho místa. Proto jest pochopitelné, že doky pojedou průplavem celé čtyři dni, kdežto jiné lodi projedou průplavem za 15 hodin. Celý průplav jest totiž dlouhý na 160 km.

Až obě části doků dojedou do Singapuru, budou složeny dohromady a budou tvořiti nádržku 260 m dlouhou a 52 m širokou a 23 m hlubokou. Nádržka by se rovnala asi stadionu, do něhož se vejde na 60.000 lidí. Na vybudování doků bylo potřeba krom dřeva 20.000 tun ocele a tři a půl milionu železných nýtů.

Až budou doky sestaveny a celý válečný přístav v Singapuru podle plánů vybudován, pak budou Angličané moci se chlubiti, že mají zde základnu válečného loďstva, jaké ještě nebylo. Největší a přímo nezaplatitelnou výhodou pro anglickou námořní správu bude pak okolnost, že bude moci i své největší válečné lodi východně od Suezského průplavu spravovati, jímž mohly posud tyto lodi býti dopravovány jen s velikým nebezpečím, že budou v něm tak poškozeny, že se stanou k další službě neschopnými.

Tato základna válečného loďstva anglického bude zde asi tak uprostřed veškerého panství anglického, mezi Kanadou, Anglií, Gibraltarem, Suezem, dále mezi Indií, Birmou, Singapurem, Austrálií, Novým Zelandem, a na druhé straně končí toto světové panství anglické zase na břehu kanadském, totiž na západním břebu Severní Ameriky.

Podle rozumu anglických budovatelů bude Singapurská základna nepřístupná a nedobytná. Angličané budou tam seděti jistě a pevně jako pavouk v úkrytě, a budou pozorovati všechno, co se bude díti v jižní Asii, na dalném východě, v Číně, v Japonsku, na Tichém oceáně, aby nebyli překvapeni událostmi a aby do nich podle svého zájmu a ve svůj prospěch mohli zasahovati.

Leč přes veškeru anglickou prozíravost i toto anglické panství jest ohroženo. Anglická nadvláda na moři začala roku 1588, když mořské bouře zničily tak zvanou nepřemožitelnou armádu španělskou. Pamětní peníze, vydané tenkráte na památku této události, nesly nápis: Afflavit Deus, et dissipati sunt!

*

Po 14 a po 10 letech.

Světová válka byla vlastně válkou anglo-německou. Rozbíráním podnětů (vraždy rak. následníka a j.), záminek, začátků a jiných podrobností se toto jádro jen obaluje a zakrývá. Rusku, jehož vá-

lečná pověst od jakživa nebyla veliká a jehož poměry anglickým státníkům byly více známy než samým ruským, mělo se znova pustiti žilou, aby Anglii v Asii nezavazelo. Že Anglie vstoupila do války teprv až německá hloupá zpupnost porušila (domnělou) neutralitu Belgie, byl též jen takový obratný tah v politické hře Anglie, jež se vyznačuje hlavně tím, že ráda dává druhým tahati za sebe kaštany z ohně a sebe vydává za záštitu práva a vzdělanosti.

Válka musela býti ukončena až americkými Spojenými Státy, jež odtud ovládají Evropu. Nestačila ani anglická převaha. Jak střední Evropa v mírovém jednání traktována, je známo. Jako Bismarck se v r. 1871 domníval, že republika ve Francii bude méně nebezpečná než monarchie, tak v r. 1919 pohlíženo na střední Evropu; je divno dosť, že přes to zůstaly monarchie bulharská, rumunská a jugoslavská, nemluvíc o imaginérní maďarské. Jako kdysi ultrademokratická Francie byla spolčena s ultrareakčním Ruskem, tak nyní utvořena z dvojí monarchie a z jedné republiky Malá Dohoda, jíž se sice podařilo zardousiti posledního habsburského císaře, ale jinak přirozeným chodem událostí odsouzena k bezvýznamnosti. Konec písně jest, jak řečeno, nadvláda severní Ameriky, chorobný strach Francie před vzmáhajícím se Německem, jež ovšem ani nám nemůže býti lhostejno, a — bolševictví.

*

Mexiko
pomalu vypadá z pozoru světa, který zásluhou drakonských opatření Callesových i přejnosti států severoamerických beztak málo pravdy se dověděl. Bylo to a jest opravdové „spiknutí k mlčení“, jak Pius XI toto chování tisku a jiných veřejných činitelů nazval. Nyní po zavraždění nástupce Callesova, jež by tento také byl rád uvalil na katolíky, ačkoli sám jest obviněn z účasti na jiné vraždě, zdá se blížiti nějaké dorozumění. Katolíci podali kongressu petici o změnu ústavy a církevnostátních zákonů, jež ovšem jen jejich netečností zaviněny.

V našich pokrokářských listech se také stranilo Callesovi, že prý jen důrazněji hledí daným zákonům zjednati průchod. Je to divné nazírání na stát a na zákony. Což když zákony jsou špatné, nespravedlivé?! Nemáme u nás o tom žádných zkušeností?

HLÍDKA

Úvaha o českém unionismu.

Dr. Valerij Vilinskij.

O Velehradě lze nepopíratelně mluviti jako o viditelném symbolu české unijní myšlenky. Za sjezdů se vám zdá, jako byste byli v sídle starobylého cyrillomethodějství. Mluvíme-li o českém unionismu, nutno míti stále na zřeteli Velehrad, a maně vybavuje se v mysli vzpomínka na minulost s úvahou o soudobém stavu a o budoucnosti unijního hnutí. Pro to je příznačnou praxe velehradská, poněvadž obě jsou výplodem českého katolictví. Jsou to dva pojmy, jež možno nejen sbližovati, ale takořka stotožňovati a zaměňovati jeden s druhým.

Mluvíme-li otevřeně a věcně bez výbavy všech krásných, v podstatě snad správných, ale někdy přepjatých slov, jak bývá zvykem, nutno si přiznati, že budoucnost českého unionismu vnucuje nestrannému pozorovateli jisté obavy. Nechci tím říci, že nastal již tak povážlivý stav, který by ohrožoval zdar celého počínání. Prozatím, bohudík, jest ještě příliš brzy mluviti o krisi, ale nutno si včas učiniti jasný přehled celé věci.

Český unionismus byl vždy těsně spjat s myšlenkou slovanské vzájemnosti. Ač úpadek této podstatně neohrozil cyrillo-methodějské idee sjednocení, nezůstal přece bez jistého zhoubného vlivu na další její rozvoj, který zeslaben je také tím, že v poslední době zmenšil se počet horlivých a opravdových pracovníků. Skupinu českých a moravských pracovníků o unii tvoří skupina kněžstva, ve které

jsou zastoupeny asi dvě generace. Jsou to vrstevníci zesnulého arcibiskupa Stojana a jich žáci. Mezi nimi byla a jest celá řada lidí, kteří se věnovali ne-li výhradně, tedy z velké části činnosti ve prospěch unie. Ze zemřelých byl to předně sám arcibiskup C. Stojan, dále katecheta Adolf Jašek, arch. F. Snopek. Jména žijících jsou vůbec známa.

Mnozí pracovali a pracují ve prospěch unionismu nepřímo; píší totiž o Slovanstvu, překládají ruské spisovatele do češtiny a tím udržují v národě a v kněžstvu sympathie k východním bratrům. Je to práce stejně důležitá a přináší mnohdy i větší výsledky než přímá práce pro Unii. Mezi pracovníky tohoto druhu patří v prvé řadě vdp. Aug. Vrzal (A. G. Stín), který přiblížil českému národu ruskou duši a svými překlady vzbudil snad zájem u nejednoho mladého bohoslovce, který se pak věnoval práci unionistické.

Zkrátka: obě skupiny tvoří řadu jmen, kterými se může chlubiti a honositi český národ a které známe a vážíme si my, Rusové.

S litostí však vidíme, že generace kněží — horlitelů neodchovala dorostu, který by někdy převzal a pokračoval v jich odkazu.

Dříve byli čeští kněží do jisté míry znalci Ruska, dnes však tento úkol přechází do rukou různých legionářských listů; zda tento úkaz jest pro český unionismus příznivým zjevem?

Dalším nemilým úkazem je to, že snaha po unii mezi českým kněžstvem dosud nezobecněla a v mnohých případech omezuje se na zbožné přání a občasnou návštěvu velehradských sjezdů. Každým úmrtím, přeložením neb nemocí některého pracovníka vzniká v jich řadách mezera, která se nedá tak rychle zahladiti. Vidíme-li dále, že v jedné generaci unionistické nadšení jest v plném rozkvětu, v druhé pak že jen s námahou zakotvilo, vzbuzuje tento stav jisté obavy.

Znám celou řadu příčin schopných vysvětliti a omluviti tento stav. Po válce zmenšil se počet kněžského dorostu, revoluce přinesla jistou nechut k Rusku a k ruským věcem, dále určitý vliv má realismus, který též nezůstal bez následků na smýšlení duchovenstva. Duchovní správa zabírá tolik času, že nelze mnohdy učiniti pro unii více než přečísti si denně krátkou modlitbičku předepsanou papežem Benediktem XV, nebo říci s kazatelny někdy několik slov o tomto předmětě. Spolková práce a karitativní činnost vyžadují velké námahy, a není proto divu, že odvrací pozornost od díla sjednocení. Dosáhne-li actio catholica ve svém rozvoji takového

měřítka, v jakém skutečně má býti, pak ovšem zbude pro unionismus ještě méně pracovníků, leč by byl sám také do ní pojat. Vše to jest však správné, přirozené a omluvitelné, ale je též oprávněno míti v tomto případě jisté obavy před blížící se krisí.

V historických zemích, pokud mi známo, krom jesuitů málo který řád zajímá se o práci ve prospěch unie. Potkáváme se s řadou dobrých, laických katolických spolků, avšak mimo kroužky A. C. M. není žádné organisace podobné belgickému „Cercle Dames de l'Union", jehož členové modlí se denně za zdar sjednocení církví. Český venkov velmi málo jest obeznámen s problémem sjednocení, a právě zde dalo by se mnoho učiniti.

Přehled činnosti velehradských sjezdů vnucuje též jisté obavy. Tyto sjezdy vytvořily si vlastní tradici, a směrnice jejich lze vyjádřiti takto: vědecká a irenická práce ve prospěch sjednocení církví jako celku. Výtka proselytismu je sjezdům docela cizí a v tomto ohledu jsou tyto úplně bez hany.

V poslední době vlivem přebytečného realismu v některých státech, hlavně však v Polsku, je směrnice tato zanedbávána a hlavní zřetel obrácen jest ku zvětšení počtu konversí jednotlivců. Tím zapomíná se však, že práce pro unii jest předepsána Sv. Stolcem[1]) a že konverse není totéž co unie. Praví se, že je to práce reální, jejíž následky jsou viditelné; snaha po sjednocení celého ovčince pod vládou jediného pastýře jest pak něco ideálního. K tomu stačí poznamenati, že není přec úkolem církve stůj co stůj starati se o práci reální. Církev jest především institucí čistě idealistickou; zapomíná-li se na to a jeví-li se snaha po upevnění amerických a praktických zásad v církevním životě, nedocílí se tím ničeho. Ovšem i domnělí „praktikové" zapomínají, že nemůže býti větší illuse než mysliti, že cestou jednotlivých konversí možno obrátiti na víru katolickou 130 milionů ruského národa. Tím nechci odsuzovati snad každou konversi, neb sám vážím si upřímných konvertitů, ale tvrdím, že práce pro konversi není ještě prací pro unii. Individuelní obrácení jest konečně věcí svědomí každého řádně poučeného jednotlivce, ale nelze jedině na tomto základě budovati očekávání budoucího celkového vítězství Kristova.

Velehrad i český unionismus šťastně se podobným chybám vyhnuly, a s velkou radostí lze vítati, že sjezdy zůstaly jakékoliv krise uchráněny.

[1]) Viz enc. „Amantissimae Voluntatis" a „Apostolicae Curae."

Nespočívá-li však skutečné nebezpečí v tom, že upřímná snaha českých unionistů nachází pouze nepatrnou ozvěnu u pravoslavných? Rusové laici neúčastní se práce kongresní, ve většině případů zašlou pouze své blahopřání a tím považují věc za vyřízenou. Ze strany pravoslavného kněžstva cítiti pak jistou, neodůvodněnou sice, ale silnou reservu a předpojatost. Zásada činnosti je správná, ale dosud práce tato není korunována viditelným zdarem — proč však?

Zdá se, že odpověď musí zníti takto: není správně volen postup. Rusové vědí jen velmi málo o činnosti A. C. M. Jejich představa sjezdů jest ve většině případů opletena sítí bájek a nesprávných předsudků. Obrací-li se kongresní výbor pouze na ruské hierarchy, ve většině případů nepřátelsky smýšlejících s unií, jest samozřejmo, že předsudky i na dále zůstanou takovými jako dnes. Nelze však mluviti o tom, že mezi pravoslavnými není lidí, kteří cítí s unií. Množící se konverse jsou důkazem opaku. Určité skupiny zůstávají sice i dále pravoslavnými, ale projevují zájem o sjednocení. Je to především skupina časopisu „K i t ě ž", Rusové udržující styky s Amayským klášterem benediktinů, a určitá část t. zv. „Studen-českago dviženija". Tito pravoslavní současně s konvertity tvoří zvláštní ideový směr, který dosud má ještě neurčitý útvar, ale den ze dne se přibližující k typu ruského filokatolictví.

Prof. Grivec ve své knize „Pravoslaví" napsal: „. . . Rusové narazí na tak důležité církevní otázky, že budou nuceni sáhnouti vážně zpět do prvních křesťanských století před řeckým rozkolem; potom narazí na otázky o poměru ke katolíkům. Tou cestou nastane v ruském pravoslaví snadno vážný katolický proud. . . . Je tudíž pravdě podobno, že se bude pravoslaví podobně jako anglikánství na jedné straně rozpadávati v duchu protestantském, racionalistickém a agnostickém, na druhé straně však bude se obnovovati v duchu křesťanském a tím přibližovati katolictví . . . náboženský vážnější a hlubší vzdělanci posílí směr křesťanský a katolický. Katolický směr má v největším ruském mysliteli Vladimíru Solovjovu velikého předchůdce a vůdce. . . ."

Mám za to, že ruský filokatolický směr začal se již tvořiti, prozatím hlavně mezi pravoslavnými laiky. Papežský orientální ústav v Římě správně pochopil situaci a otevírá dvéře pravoslavným, aby zde mohli doplniti své bohoslovecké vzdělání, aniž by byli nuceni přestoupiti do církve katolické. Bude-li tento směr posílen, doufejme, že strhne za sebou i konservativní klerus. Nutno

pamatovati na to, že v pravoslaví laický živel má více vlivu nežli v katolictví, proto je třeba věnovati tomuto hnutí největší pozornost, a pak zajisté uvidíme na Velehradě stejný počet pravoslavných jako katolíků.

Úloha českého unionismu spočívá v tom, by převzal organisaci tohoto proudu. Učiní-li tak, bude poslání Velehradu splněno a nebude lze mluviti o možnosti nebezpečí, nýbrž jen o zdařilém výkonu poslání.

Ve skutečnosti není a nebylo dosud žádné krise. Vznikly prostě nové úkoly, které nutno rozřešiti co nejdříve. Minulost Velehradu jest zárukou toho, že český unionismus nikdy nebude se vyhýbati nově vzniklým překážkám a potížím, nýbrž že odvážně chopí se práce a rozřeší vše správně, tak jak bude vyžadovati potřeba.

Petrov či Špilberk?

Dr. Fr. Šujan.

Přípravy k výstavě soudobé kultury v Brně vyvolaly čilý ruch také v historiografii brněnské. Oživl dávný spor o brněnský hrad. Poněvadž jsem r. 1928 vydal druhé vydání Dějepisu Brna, v němž trvám na původním přesvědčení z r. 1902, že hrad od nejstarší doby stál na tom místě, kde stojí podnes Špilberk, musím uvésti důvody. Jedná se mi jen o pravdu historickou.

V časopise „Hlídce" r. 1928 str. 16 atd. pan kanovník Tenora dovozuje, že původní hrad knížecí byl na Petrově. Mínění to bylo často projeveno již dříve, ale vždy bez důvodů. Pan kanovník T. uvádí důvody jiných i své.

1. Důvody Bretholzovy[1]): a) že jméno Špilberg uvádí se poměrně pozdě, *b*) že podle analogie s jinými místy hrad a nejstarší kostel úzce spolu souvisejí, a *c*) že špilberský hrad vznikl teprve ve 13. století.

Ad *a*) Jméno Špilberk uvádí se poprvé r. 1279 v listině Johanitů brněnských, kterou vyznávají, že mají v Brně kostel mateřský (sv. Jana) pod horou Spilberch (C. D. IV č. 162). Špilberkem tedy nazývala se hora a jistě tak nazvána byla od německého obyvatelstva brněnského, které se vzmohlo v Brně teprve ve 13. století, proto jméno Spielberg uvádí se poměrně pozdě. Do r. 1300 jméno Spilberch přešlo již také na hrad. Listinou ze dne 23. března 1300 král Václav II právo patronátní ke kapli sv. Jana Křtitele na hradě Špilberku s příslušnými vesnicemi Řečkovicemi a Jundrovem propůjčil řádu rytířů německých v Chelmně v Prusku (J. Emler, Regesta IV č. 1916 a 1917). O této kapli jedná již listina z r. 1277 (C. D. IV č. 144), která praví, že král Přemysl II vybudoval kapli a daroval jí dvůr v Řečkovicích se 6 lány s příslušenstvím a vesnici Sulostovice (r. 1300 již Jundrov zvanou) na výživu kněze při kapli. Udělil ji svému kaplanovi Jindřichovi, proboštu doubravnickému. Listina praví prostě „capella nostra Brunensis", ale z pozdějších událostí lze bezpečně souditi, že to byla kaple na hradě. Král Jan r. 1331 daroval kapli sv. Jana Křtitele na hradě Špilberce špitálu sv. Prokopa na Starém Brně, jenž patřil Králové klášteru cisterciátek u P. Marie na Starém Brně.

[1]) Geschichte der Stadt Brünn, 1909 str. 8.

Ad *b*) Analogie s jinými místy, že hrad a nejstarší kostel úzce spolu souvisejí, pro Brno neobstojí. Zprávy nejstarších kronikářů českých z let 1029—1197 jménem uvádějí na Moravě jen hrady Brno, Olomouc, Znojmo, Podivín a Vranov[1]). V Olomouci nejstarší kostel sv. Petra nebyl na hradě, nýbrž v předhradí. Na hradě kostel sv. Václava začal budovati údělný kníže Svatopluk a syn jeho Václav jej dokončil. Až do dne 30. června 1131 farním (biskupským) chrámem byl chrám sv. Petra v předhradí. Teprve toho dne biskup Zdik přenesl sídlo své od malého již kostela sv. Petra k nově dostavěnému kostelu sv. Václava na hradě (CDB I. č. 113). Ve Znojmě farní chrám byl v podhradí u sv. Mikuláše. Na hradě teprve počátkem 12. století bybudoval kníže Lutold kapli sv. Kateřiny. V Bělině v Čechách hrad stál na vrchu a pod hradem dole rozkládalo se podhradí, v němž měl kostel úředník Mstěj před dvorem svým (Kosmas 94, 22). Analogie mluví tedy pro mne. Hrad byl na vrchu brněnském a v podhradí byl chrám sv. Petra, před ním hospodářský dvůr knížecí, jejž markrabě Přemysl daroval klášteru Tišnovskému, který r. 1333 z nouze prodal jej za 10 kop pražských olom. proboštovi Svorovi (pozdější dvůr biskupský CD IV č. 467).

Ad *c*) Že hrad špilberský vznikl teprve v 13. století, pro to tvrzení není žádných dokladů.

2. Nevím, kdo v „Popise města Brna k soutěži na regulační plán 1926“ pozměnil tvrzení moje o hradě brněnském na Špilberku, ale ohradil jsem se proti tomu v Lidových Novinách dne 6. prosince 1926. Redaktor toho Popisu p. vrchní stavební rada ing. Peňáz ihned se mi omluvil z nedorozumění. Není v mé moci zabrániti dalšímu nedorozumění.

3. Vědomostí pana prof. Vladimíra Fischera si velice vážím, ale nepodaří se mu nalézti na Petrově zbytky knížecího hradu, poněvadž je to prostě nemožné. I kdyby původní hrad byl býval na Petrově, dnes každý marně by tam po něm hledal zbytky.

Hrad brněnský po prvé připomíná Kosmas k roku 1091 „dux castra metatus est iuxta urbem Brnen.“ (143, 18). Tehdy hrady u nás byly většinou ještě dřevěné. Kterýkoli byl zapálen, shořel obyčejně až do základů. První kamenné hrady u nás vznikaly za doby Kosmovy, a to nejspíše po první výpravě Čechů do Italie na pomoc císaři za knížete Vratislava r. 1081. Byl tedy nejstarší hrad brněn-

[1]) Dr. Frant. Šujan, Vývoj hradů na Moravě v letech 1029—1197. V Brně 1901.

ský ze dřeva, proto marno je hledati po něm zbytky. Vždyť r. 1135 teprve Praha (hrad i podhradí) začala se obnovovati po způsobu měst italských, t. j. z kamene. (Kanovník vyšehradský 222, 27).

K uvedeným důvodům cizím uvádí p. kanovník T. své:

1. „Špilberk byl od původního Brna příliš vzdálen a sráznými úbočími oddělen.“ Právě výhodná poloha kopce se sráznými úbočími rozhodla pro založení hradu z důvodů strategických. Kdyby r. 1091 hrad byl býval na Petrově, nebyl by Vratislav musil hradu obléhati, nýbrž byl by jej snadno vzal útokem z roviny od nynější ulice Husovy. Kostel sv. Petra nikdy nebyl kostelem nebo kaplí hradní, nýbrž od prvopočátku střediskem velkofarního obvodu brněnského, čehož důkazem byl hřbitov kolem kostela, na který se pochovávalo až do r. 1350 (CD VIII č. 54). „Nejstarší brněnský kostel na Petrově zrovna předpokládá hrad také na Petrově.“ Nebylo tak v Olomouci ani ve Znojmě, namusilo tak býti ani v Brně.

2. Dále uvádí pan kanovník T. tradici. Listina biskupa Jana z r. 1306 praví jen, že kostel sv. Petra stojí na místě slavném a věhlasném (in loco tam solemni et famoso) — nic více. Listina kapitulního archivu brněnského z konce 16. století praví o kostele na Petrově: fuit haec ecclesia omnium prima a marchione Moraviae — aedificata, eratque quasi sedes marchionum etc. Když byl chrám sv. Petra založen, markrabat na Moravě ještě nebylo, a slovo „quasi“ povídá, že tam markrabata nikdy nebydlela. Že stavba hradu na Špilberku připadá do druhé polovice 13. století — ještě nikdo ničím nedokazoval ani nikdo nedokáže. Je však pravděpodobno, že Přemysl II starý hrad na Špilberku přestavěl a z kamene vystavěl také kapli sv. Jana 1277 (CD. IV č. 144).

Dr. Šebánek v Časopise pro dějiny venkova, Praha 1928, str. 251, kloní se k názoru kanovníka T. a posiluje jeho názor listinou papeže Pavla II. z r. 1464 (v městském archivu), ve které se praví, že Petrov je místem, na kterém knížata zemská sídlívala (ubi principes illius patrie interdum residere consueverunt). Pisatel listiny neznal topografie brněnské, žil v době daleko pozdější a slovem „interdum“ sám svědectví oslabil.

Trvám na přesvědčení, že hrad brněnský od pradávna stál na kopci, na kterém stojí podnes (na Špilberku) z těchto důvodů:

1. Pro výhodnou polohu. Nejstarší hrady naše byly dřevěné. Hledali tedy naši předkové z důvodů obrany místo pro hrad od přírody nejvýhodnější. Kopec brněnský (293 *m*) s příkrými úbočími

poskytoval více ochrany než Petrov od severní strany z roviny přístupný (243·9 *m*).

2. Hrady z pravidla zůstávají na témže místě od vzniku do zániku. Tak bylo i v Brně. O přeložení hradu z Petrova na vrch brněnský (Špilberk) není nejmenší stopy.

3. Pro hrad na kopci brněnském (Špilberku) svědčí denáry moravské. Zachovalo se mnoho denárů moravských z konce 11. a počátku 12. století[1]). Znojemské denáry z doby Litolda (1092—1112) na líci mají legendu LYTOLDVS, na rubu S NICOLAVC, olomoucké z doby Svatoplukovy (1091—1107) na líci ZVATOPLUC, na rubu WENCEZLAVS, brněnské z doby Oldřichovy (1092—1113) na líci S OLDRICVS, na rubu SCS PETRUS. Obrazy na denárech jsou nejasné. Lze souditi, že ve Znojmě legenda S NICOLAVC připomíná farní chrám sv. Mikuláše, v Olomouci WENCEZLAVS chrám na hradě se právě stavěl (starší sv. Petra, farní, byl v předhradí) a v Brně SCS PETRVS, farní chrám sv. Petra na Petrově. Zachovaly se také soudobé denáry s legendou na líci SCS PETRVS, na rubu SCS IOHANNES. Ani na znojemských ani na olomouckých legenda SCS IOHANNES se nenalézá, jsou to tedy denáry brněnské a značí, že tu byl chrám sv. Petra i chrám (kaple) sv. Jana, který r. 1277 (C. D. IV č. 144) a r. 1300 (Regesta IV č. 1916 a 1917) nacházíme na vrchu brněnském Špilberku. Vrstevníci Svatopluk stavěl na hradě olomouckém chrám sv. Václava, Litold ve Znojmě na hradě kapli sv. Kateřiny, která je tam podnes, a v Brně na hradě Oldřich neb otec jeho Konrád kapli sv. Jana, která je tam podnes, ale od r. 1693 pod jménem sv. Trojice. Jsou denáry znojemské, olomoucké i brněnské ještě s legendou sv. Václava, ale ty počátkem 12. století ve Znojmě i v Brně jsou projevem všeobecného kultu sv. Václava u nás i jinde. Nestvořil jsem kapli sv. Jana na hradě já, nýbrž hledám ji tam pomocí denárů. Vím, že denáry nemají takové průkaznosti jako originál nepodvržené listiny, ale i podvržené listiny i denáry mohou povídati pravdu historickou.

4. Analogie. Je zjištěno, že v Olomouci nejstarší chrám sv. Petra stál v předhradí. Byl to chrám farní, od r. 1063 chrám biskupský. Teprve kníže Svatopluk začal stavěti chrám sv. Václava na hradě. Rovněž ve Znojmě nejstarší chrám farní sv. Mikuláše stál v podhradí. Na hradě vystavěl kapli sv. Kateřiny teprve kníže Litold.

[1]) J. L. Červinka, Mince a mincovnictví markrabství moravského. Časopis Matice Moravské 1896.

Podobně bylo v Brně. Farní chrám sv. Petra stál v podhradí, na hradě kapli sv. Jana vystavěl buď kníže Oldřich neb otec jeho Konrád.

Burgus brunensis.

O významu „burgus brunensis" bylo popsáno již mnoho papíru. Pan kanovník Tenora v „Hlídce" 1928 slovo burgus považuje za osadu bez bližšího určení. Následkem toho pojetí pak velice rozchází se s názory mojimi o vývoji města Brna, poněvadž já slovo burgus pro celé 13. století pokládám za území podřízené hradu brněnskému. Dr. Šebánek v recensi mého Dějepisu Brna v Časopise pro dějiny venkova v Praze 1928 dává za pravdu kanovníku Tenorovi, vytýkaje, že moje pojetí v Brně selhává. Neselhává. Pojetí své odvodil jsem právě z vývoje města Brna. Všechny naše historické prameny do konce 12. století pro hrad užívají názvů castrum, castellum, oppidum, munitio, urbs, civitas a arx[1]). Ve 13. století setkáváme se s novým slovem burgus (hrad) proti civitas (obec). V listině o založení kláštera Zábrdovického (C D II č. 48 a 49) čteme, že zakladatel Lev daroval klášteru ves Zábrdovice s příslušenstvím, totiž s kostelem P. Marie a všemi náležitostmi (cum suis appendiciis in burgo Brunensi ecclesia s. Marie et omnibus adiacentiis). Kostel P. Marie v Zábrdovicích stál přece na tom místě, na kterém stojí podnes, proto již před 30 lety „in burgo brunensi" překládal jsem „při hradě brněnském". Při jiném významu musilo by v listině státi „in villa Zaberdowicz" místo „in burgo Brunensi".

Lokálně byl mi pojem jasný, ale právně dlouho jsem mu nerozuměl. Zrovna tak při listině biskupa Roberta z r. 1231, kterou klášteru v Oslavanech potvrdil patronátní právo ke kostelu sv. Jakuba „in burgo brunensi" (C D II č. 213). Překládal jsem „ke kostelu sv. Jakuba, který stojí pod hradem brněnským", poněvadž kostel podnes stojí na místě, na kterém stál r. 1231. Teprve dlouhým studiem o imunitách dospěl jsem k poznání, že všechny obce (civitates) byly pod mocí úředníků na hradě, dokud nedosáhly imunity[2]). Tedy kostel P. Marie v Zábrdovicích ještě r. 1209 i kostel sv. Jakuba v Brně ještě r. 1231 stály na půdě podřízené hradu brněnskému (burgus).

[1]) Dr. Fr. Šujan, Vývoj hradů na Moravě v l. 1029—1197 v Brně 1926. Otisk z ČMMZ. str. 13—16.

[2]) Dr. Frant. Šujan, Nejstarší zřízení zemské na Moravě. Brno 1926.

Doklad pro své pojetí slova „burgus“ našel jsem v listině velehradské (CD II č. 186 a CDB II č. 321 a 380), ve které interpunkce „Welihrad civitas primo, modo burgus“ mi nevadí, poněvadž interpunkce naše není ustálena podnes. Význam je nesporný (W. civitas, primo modo burgus). Já se vývodů kanovníka Tenory nedotýkám, ale vývody moje v Dějepise Brna jsou oprávněny.

Dr. Šebánek neprávem tvrdí, že moje pojetí o Brně selhává. Píše: „O kostele sv. Jakuba se přece mluví opětovně, že je „in burgo“, ač byl na půdě německých kolonistů, spravujících se vlastním právem a nepodřízených hradu“. R. 1231 kostel sv. Jakuba byl ještě „in burgo“, byl podřízen ještě hradu, poněvadž město Brno (civitas) teprve se vyvíjelo a právně z moci hradu bylo vyňato teprve r. 1243 menším privilegiem krále Václava (CD II č. 33). „Stanovíme, by nikdo z pánů nebo ze šlechty zemské neměl moci nad obcí brněnskou, ani v ní práva výkonného, ani by nikdo nepohánět na soud bez dovolení a posla městského soudce.“ Nicméně i po r. 1243 město Brno (civitas) podléhalo hradu (burgus). Ještě r. 1342 markrabě Karel nařídil Konrádovi z Biteše, purkrabímu na Špilberku, by odstranil, co v Brně zavedli řezníci a pekaři na škodu obecenstva (CD VI č. 449). Dále Dr. Šebánek vytýká mému pojetí: „Staré Brno jmenuje se „burgus“ r. 1293, ač tehdy patřilo klášteru velehradskému a zase tedy ne pod správu hradní.“ Ano patřilo. Klášter velehradský měl už sice imunitu, ale jemu patřila jen část Starého Brna. Kromě velehradského bylo tam ještě území Johanitů od sv. Jana (Antonína) a území zeměpanské, jehož část r. 1312 připadlo klášteru sv. Anny (CD II č. 58). Vše to podřízeno bylo hradu. Moje definice slova „burgus“ je tedy správná.

Ano v můj prospěch svědčí i Glossář Du Cangeův proti mému pojetí uvedený. Slovo „burgus“ vykládá za skupinu domů mimo zeď městskou (crebra habitacula constituta seu domorum congregatio, quae muro non clauditur). To je právě to, co já tvrdím. V Brně tvořilo „burgus“ vše, co nebylo pojato do zdi městské.

Pro své pojetí slova „burgus“ uvádím už jen listinu z 2. července 1293 o rozdělení far sv. Petra a sv. Jakuba (CD IV č. 320.) Opat velehradský „přibrav opata žďárského a vyzovického i faráře Jakuba (od sv. Petra), Theodoricha (od sv. Jakuba) a mnoho jiných z duchovenstva i lidu, projeli celé podhradí brněnské, rozložené podél hradeb městských, a zjistili o každé ulici, o každém domě i pozemku, ke které faře patří. Potom ve městě uvnitř hradeb

určili hranici od brány Brněnské naproti hradu, který Staré Brno sluje, přes dolejší ulici, která vede na staré náměstí (Zelné) přímo ku bráně, která Měnínská se nazývá, nedbaje toho, že dvéře domů otvírají se do jmenované ulice, nebo na řečené náměstí; co na pravo bude, ke kostelu sv. Petra, co na levo stojí, jak lidem tak ulicemi a domy ke kostelu sv. Jakuba po našem rozhodnutí a rozhraničení stále bude náležeti.“ To rozhraničení je jasné. Dolejší ulicí rozumí se nynější ulice Starobrněnská, Hořejší byla nynější Peroutková. Nešla tedy hranice ulicí Dominikánskou, do které šly zahrady z domů ulice Dolejší. Dominikánská ve 13. století vždy sluje „apud st. Michalum“. Název Dolejší brněnská pro Dominikánskou objevuje se až v 17. století.

Účelem těchto řádků není vítězství mých názorů, nýbrž chci jen zjednodušiti dnešní veliký zmatek a přiblížiti se co nejvíce pravdě historické. Burgus brunensis do r. 1243 znamená všechno území pod hradem podřízené úřadům na hradě, od r. 1243 jen území mimo zeď městskou (civitas — burgus).

*

K oběma článkům p. Dra Šujana dovoluji si přičiniti jen poznámku, že nikterak nevyvracejí důvodů mých o nejstarším hradě brněnském na Petrově a o významu slov „burgus brunensis“ uvedených ve Hlídce 1928 (str. 16—25 a 400—405 — k této poslední stati Dr. Šujan nepřihlížel), a proto upouštím od polemiky. Také mně běží o pravdu historickou, — proto připomínám, že zde v citátě listiny z r. 1293 u slov „na staré náměstí“ uzávorkovaná vložka: „(Zelné)“ není v textě listiny, nýbrž je jen výkladem a vysvětlivkou Dra Šujana. Že je veliký zmatek, pravda: na příklad, aby se jen nemusilo přiznati, že platea superior je nynější Starobrněnská ulice, hledá ji Dr. Bretholz v Petrské a Dr. Šujan v Peroutkově ulici.

Jan Tenora.

Posudky.

Fr. W. Foerster, Škola a charakter. Ze 14. vyd. přel. Frant. Autrata. Nakl. R. Promberger, Olomouc 1928. S. 423, 32 K.

Základním tónem knihy Foersterovy jest: škola vůbec a především škola širším třídám přístupná, tedy obecná a střední, má si více hleděti mravního, povahového výchovu, byť se to mělo díti snad i na ujmu odborných vědomostí, jimiž jest mládež zbytečně přecpávána. Vysoké školy, na něž nyní vstupují mladíci namnoze ještě nedozrálí, nejsou ovšem také této povinnosti prosty.

Foerster, jenž jinak sám velmi mnoho mluví a káže, správně zdůrazňuje, že tento výchov povah se nebude dařiti, bude-li záležeti v pouhém hlásání životních pravidel: čeho především třeba, jest, aby samo vyučování, totiž celá školní práce byla podle toho zařízena; máť i mathematika a exaktní vědy vůbec svoji ethiku — jen ji najíti a vštěpovati!

Jako všecky F-ovy spisy, u nás až přeceňované, tak i tento má mnoho pěkných myšlenek o potřebných opravách nynějšího školství a vůbec výchovu. Bylo-li dříve bojovati proti formalismu a jednostrannému „dření", třeba nyní se postaviti proti výstřelkům sportu, koedukace, t. z. pracovní školy atd. —

Spisů toho druhu je v cizině spousta. Všechny opravné myšlenky, byť sebe lepší, narážejí však na nezbytné reglementování školy a učby od činitelů, kterým škola podléhá, tedy hlavně státu, který však ji řídí zase jen lidmi toho neb onoho názoru a směru, předpisovaného též učitelstvu, tak že ani zfoersterovaný jednotlivec tu mnoho nezmůže; „volná škola" pak, po rozumu těch kterých učitelů, stala by se, jak nás poučily zkušenosti po převratě, cirkusem, nikoli reformní školou. Tu tedy třeba nasaditi páky, a soukromé školy by tu měly příležitost i státním inspektorům ukázati, jak se to dělá!

Poslední stať jest věnována náboženství, pro něž F. mívá sice slova uznání a doporučení, jež ale právě u něho tak neurčitě líčeno, že účinkův od něho očekávaných míti nemůže. Rozpravy mezi F-em a katolickými spisovateli, Kieflem a j., ukázaly, že F. jako jinde, tak zvláště zde rád pracuje také planými frazemi. Ale i tak může tato kniha našemu učitelstvu býti velmi učitečnou, neboť ono tak vážných slov málo slýchá.

Přeceňovány zdají se býti poměry americké. Byloť módou pohlížeti na anglosaský západ s úctou, jíž nezaslouží, a z níž nás právě novější zprávy o tamním úpadku mravnosti už mohou vyléčiti.

Kurie a pravoslavný východ v letech 1609—1654. Napsal prof. E. Šmurlo. Nakl. Orbis, Praha 1928. S. 8 + 364 + 261, 70 fr. Publikací archivů ministerstva zahraničních věcí řada I. č. 4.

Pilná práce podává napřed samostatný přehled událostí ve vytčené době (rusky), pak poznámky a doklady k jednotlivým jeho místům, pak francouzský stručný výtah z něho, a v druhé části příslušné listiny a dopisy v originále. Jazykově je to tedy kniha hodně pestrá.

V době, kdy střední Evropa byla ničena rozkolem protestantským a třicetiletou válkou, vyjednáváno čile mezi Římem a slovanským východem o sblížení, o unii Kongregace de propaganda fide právě tehdy rozvíjela usilovnou činnost. Unie rusínská prožívala tehdy vážné i osudné dny. Snahy však její hierarchie ani pracovníků polských o unii nevedly k trvalým výsledkům, ano po nějakých nadějích následoval z různých příčin, hlavně politických, tím hlubší úpadek a rozdvojení.

P. spis., dlouholetý vyslanec petrohradské akademie věd pro bádání v archivech římských, volil si tu vděčný předmět vědecké práce a svého nesnadného úkolu zhostil se zcela čestně. Dílo jeho třeba znáti každému, kdo pracuje o dějinách unie zvlášť, a vůbec o stycích slovanského východu s Římem, jež právě tehdy byly tak četné.

Karel Lutislav, Život dítek božích. Promluvy a úvahy o milosti posvěcující a pomáhající. Nákladem Cyrillo-Methodějského knihkupectví Gustav Francl v Praze. S. 178, 9·50 K.

V 26 promluvách probrána tu nauka o milosti, jejíž pochopení a správné ocenění je nutné, aby lid se naučil více vážiti a pak také přijímati svátosti, prostředky to milosti. Jen tak připraví se půda hnutí eucharistickému, které i u nás se slibně počíná šířiti a na jehož důležitost pro obrod společnosti sám p. spis. svým spiskem „Eucharistie a mládež“ (Brno 1928) poukazuje. Promluvy pracovány jsou na základě spolehlivých pramenů, slohem jasným. Příklady vhodně voleny a užito i zkušeností z denního života dnešního člověka. Citáty z Písma sv., zvláště z listů, jsou někde příliš dlouhé a potřebovaly by aspoň kratičkých vysvětlivek. — Neříká se ctnost víra, naděje, láska, nýbrž ctnost víry, naděje a lásky.

nč.

Dr. Ant. Kříž, Pojem setrvačnosti a vývoje ve filosofii Platonově. Otisk ze XXIV. výroční zprávy stát. reál. gymnasia ve Strážnici 1928. S. 72.

Rozprava tato má předmět v řeckém starověku soustavně ovšem neprobíraný ani tolik nevyzdvihovaný jako v novověku, ale přece myslitelům doby té nikterak cizí. Přirozená zvídavost, mythos a kosmologie bezděky se jím obíraly, pozdější studium člověka, společnosti a jejích zařízení ho nemohlo pomíjeti. Platonova filosofie,

směs historismu, realismu a mythologie na četných místech vyvolává k němu pozornost; celkový ráz její, vztyčující směr k dokonalosti, sám sebou otázku o vývoji a setrvačnosti nadhazuje. Ovšem má tu slovo vývoj širší význam, než se nyní obyčejně do něho vkládá: není to jen vývoj kosmologicky a biologicky pojímaný, ba ten vlastně méně, nežli společenský a ethický.

P. spis. ve své pečlivé studii zabral hodně ze široka: máme tu daleko víc, než nadpis její slibuje, máme tu vlastně stručný a hutný obsah celé filosofie Platonovy. Methodicky a prakticky snad to není s výhodou, vývody p. spisovatelovy třeba čísti velmi pozorně, aby neodborný čtenář poněkud vnikl i do těžko proniknutelných houštin Platonových. Ale jinak obsažná studie tato jest cenným příspěvkem k našemu odbornému písemnictví a za to zaslouží všeho uznání.

* * *

Zdeněk Kalista, Italský skicář. Praha 1928. S. 143.

Zd. Kalista proputoval v milostivém létě Italii a po třech letech vydává v knize soubor statí o dojmech z této své cesty. Všude je vidět, že je psal básník, který má také živý smysl pro dějiny a výtvarná umění — kniha přináší v přílohách i řadu pěkných reprodukcí méně známých uměleckých děl. O jedné stati („Dobytí Říma“) referoval jsem tu v době, kdy vycházela v pražské revui. U většiny není tak zmatených pojmů, ani tak protikatolicky zahrocené tendence, ba autor na jednom místě přímo prohlašuje, že se nemíní přiblížit „zbabělým augurům, kteří hlásají prázdný boj proti Římu“ (84). Ale přesto v posuzování různých zjevů a zvláště v poznámkách, jež chtějí býti vtipnými a originálními, proniká dosti často česká vynášivost i skepse, spojená nejednou s nehorázností. Římští žebráci přivedou jej na př. k úvaze o „katolicismu a žebráctví“, kde ironisuje i dnešní úctu sv. Františka z Assisi a líčí jeho postavu: „Dlouhé slepené vlasy byly plny vší, jeho oči nebyly pranic krásné, spíš velké, vyboulené, obličej zuhrovatělý špínou, nehezké ruce byly plny hnisu . . .“ (101). Vzpomínka na pobyt Lutherův v Římě vnuká mu docela rouhavou myšlenku o Kristu: Luther prý vůbec nerozuměl ženám, protože se oženil s bývalou jeptiškou, která nebyla pranic hezká. „To je ovšem chyba. Kristus volil Marii Magdalenu . . .“ Básník učil se patrně také bibl. dějinám — z románů nebo filmů.

Vojt. Rozner, Jedovatý řez. Sloky nactiutrhačné. Epigramy, satiry, sarkasmy a ironie. Praha 1928. S. 88. — Týž, Vzpoura chalup. Román. Praha 1928. S. 251.

Mladý, sotva 23letý moravský spisovatel upozornil na sebe dvěma sbírečkami epigramů a sarkasmů, formou hodně ještě začátečnických a kostrbatých, ale obsahově někdy až vyzývavě útočných a nemilosrdných. „Jedovatý řez“, druhá jeho knížka, tepe zvláště

dnešní mladé literáty, básníky i kritiky: Fr. Goetze, A. C. Nora, P. Fraenkla, J. B. Čapka, M. Rutteho, K. Štorcha atd. Vytýká jim nesmírnou samolibost, velikášství, klikařství, zálibu v nejasnostech, schválnostech a různých absurditách, povalování v kavárnách a pod. Takovým „Jedovatý řez" způsobí ovšem zase na chvíli trochu vzruchu a zlosti, literární kavárny pražské mají opět o čem mluvit, „zřezaný" autor to někde oplatí, a svět se bude točit klidně dál.

Trvalejší cenu bude míti třetí kniha Roznerova, obsáhlý román „Vzpoura chalup". Je sice také ještě hodně začátečnický, jeho stavba je značně neúměrná, ale přesto celek svědčí o nesporném a zdravém talentu vypravovatelském. Spis. se pokusil učiniti hrdinou románu chalupy slovácké vesnice, které tu reagují na válečné i převratové události, trpí známými útrapami a osnují vzpouru, projevenou pak viditelně utvořením „zeleného kádru" z vojenských zběhů a různých dobrodruhů. Celkem dobře vystihl autor ducha našich dědin a jejich náladu za války. Z jednotlivých postav vyniká zvl. nebojácný vůdce „zeleného kádru", syn polanskeho mlynáře, jenž se stává ve svém kraji hlavním činitelem při převratu. Výrazově čerpal mladý romanopisec hodně z lidové řeči. *M.*

J. L. Topol, Ze zápisků policejního psa. Brno 1927. S. 119.

Čtenář bude četbou trochu zklamán, očekává-li v těchto zápiscích hodně „případů", totiž policejních, v nichž původce zápisků zakročoval. Je tu poměrně velmi málo policajtství, za to hodně psiny, pouhé psiny, hlavně ve věcech pohlavních, narážek a srovnání s chováním mladých lidí, srovnání místy málo jemnocitných, arci bohužel pravdivých.

Vlasta Pittnerová, U Rochlenů. Nakl. R. Promberger, Olomouc 1928. S. 198, 14 K. Sebr. spisů sv. 22.

Je to prostá kronika rodiny z venkovské usedlosti až do třetího či čtvrtého pokolení, prostá, zaznamenávající skoro již jen všední události, práce a zvyky selského venkova, jak bývaly ještě před nedávnem; svatby, křtiny, dělení majetku v tak rozvětvené rodině se ovšem opakují, popisy lidových obyčejů též. Umělecká stránka ustupuje lidopisné silno do pozadí.

Rozhled

Náboženský.

Kultura a Církev.

Otázka o tomto poměru bývá častěji přetřásána, již vzhledem k antice, jejíž kulturu prý křesťanství zničilo — při čemž se zapomíná, že antická „kultura" sama zničila své nositele, Řeky a Římany —, ale i vzhledem k nastalému rozvoji kultury u národů podle jména křesťanských.

Co kultura (vzdělanost, osvěta neb jinak pod.) jest, není ještě přesně vymezeno. Rozlišuje se jednak od pouhé civilisace, ale i od techniky, obchodu atd., ač ovšem s nimi souvisí a na ně působí. Máme při ní na mysli hlavně vzdělání duchovědné, jež působí na člověka a na obrat z něho příslušné plody osobních vlastností i vzdělávacích výtvorů vyvodí.

I mezi katolickými vzdělanci jest jakási svatá nespokojenost s tím, co stoupenci Církve pro kulturu vykonávají, jmenovitě s jejich belletrií, jež ve vzdělávání lidstva bohužel zaujala nejpřednější místo; avšak i s prací v jiných oborech. V Německu mluví oni horlivci o vyhnanství katolictví co do kultury, o jeho ghettu, z něhož třeba vyniknouti, ne posléze proto, aby Církev svými pracovníky zase zaujala čestné místo jako nositelka kultury, a vzdělanci vůbec pro ni byli získáváni (ačkoli zase někteří tohoto „lapání duší" neschvalují) a v ní se cítili jako doma.

V Ztschr. f. kath. Theol. (1928, 412 dd) innsbrucký prof. Mitzka se o tom rozepisuje a vytyčuje tyto zásady:

1. Účelem Církve přímým není kulturu vytvářeti nebo pěstovati. Jestiť čistě nadpřirozený, kdežto kultura znamená výraz duchovna na hmotě, buď živé (život mravní, socialní, politický) neb neživé (umění, technika), tedy oblast přirozeného původu a přirozených úkolů. Pokud by se zde postupovalo proti nadpřirozenu, jest povinností církevních stoupenců takových vymožeností kultury se vzdáti, t. j. podřizovati nižší vyššímu.

2. Církev zásadně není spjata se žádnou určitou formou kultury, třebas na ni působila a působí, a tyto formy na formy její, NB na formy, nikoli na zásady.

3. Církev může a musí jednotlivých vymožeností kultury používati za prostředek svých nadpřirozených úkolů.

4. Pokrok Církve jest nutně spjat s pokrokem kultury, jejíž nejvyšší oblastí jest právě náboženství, život podle náboženství. Úpadek jednoho činitele souvisí vždy s úpadkem druhého, na př. přeceňování pouhé civilisace, techniky, úpadek socialního cítění a mravního atd.

5. Kultura nesmí Církve používati ke svým účelům, na př. politika neb umění. „Zesvětšťuje"-li — možno dodati — umění náměty náboženské, dosahuje snad u jistých lidí účinků líbivých a dráždivých, ale nepracuje čistě umělecky.

*

Unité a latiníci v bývalém Maďarsku.

V poučných rozpravách salzburské „K. Kirchenztg." o náboženských poměrech v rozšířeném Rumunsku, z nichž i zde již něco vypsáno, dočítáme se zajímavých zpráv o otázce národnostní, obřadové, školské atd., pokud zasahovala do rozkolu nebo smiřování náboženského.

1697 k církvi se vracející rumunští rozkolníci postavili si podmínky: obřad a bohoslužebná řeč zůstanou jak byly, řeckorumunská, po př. řeckorusínská, taktéž zvláštní jurisdikce a kněžské sňatky. Takto obojí církev trvala vedle sebe, aniž se spolu sbližovaly. 1853 znova zřízena rumunská hierarchie, a tím splynutí obojího směru latinského a východního spíš oddáleno než uspíšeno. Jak liturgie tak národnost jest mu na překážku, a t. ř. liturgické hnutí mělo by s tím počítati: není to jediný příklad v dějinách národů, že zvyky zevnější, tedy pro podstatu náboženství vlastně mimotné o něm bohužel rozhodují! Srv. husitství atd.

Málo známo jest, že tehdy v 17. stol. katoličtí kněží a duchovní uznaných protestantů měli v Maďarsku výsady šlechtické, jichž se tedy dostalo i kněžím unitským. Zakořeněný zvyk, že synové rozkolných kněží se také stávali kněžími a dcery se vdávaly za kněze, zůstal i v nové unii, aby kněžští potomci nepozbyli šlechtictví, jež ovšem bylo jen osobní, ne dědičné. Takto měla unie vždycky kněží dost a farností jejich přibývalo nad potřebu obyvatelstva, kdežto u latiníků tomu tak nebylo; náboženská matice, založená ze statků latinských (za Josefa II), dávala podpory na nové farnosti jen pod výminkou, budou-li míti aspoň po 800 duší, kdežto unitské zhusta jich neměly než asi 400—500. Odtud vznikaly také nesrovnalosti co do kongruy. Výtka, že latinští hodnostáři svého jmění nepoužívali vždy na zakládání nových farností, je zde i jinde oprávněná, a v té věci záměry Josefa II s náboženskou maticí byly jen chvály hodny, třebas mnohdy nechvalně prováděny.

Mimochodem podotýká pisatel posledního článku v č. 47 (y), že Štěpán Tisza za své druhé vlády (1913—1917), ač vrchní inspektor kalvinismu, z ohledu na smýšlení Františka Josefa I a na podporu katolických hodnostářů učinil pro katolíky mnoho, čeho poskytnouti katoličtí státníci se byli rozpakovali!

*

m. — „Vždy věrná Polska" a sektářství.

Rostoucí propagandu sektářství pokládá P. Jan Urban (Przegl. Powsz., listopad 1928) za jedno z nejhorších nebezpečí pro polský

katolicismus. Odsuzuje oblíbený názor, opírající se o pochvalné slovo papežovo (Polonia semper fidelis), jako by Poláci již svou povahou byli nějak zvlášť odolni kacířství. Nebylo tomu vždy ani v minulosti, jak ukazují dějiny reformace. Zůstával-li později lid ve svém celku věren církvi, nebylo to tak z hlubokého přesvědčení, jako spíše z duchovní bezmoci: vedoucí vrstvy šlechtické byly vychovávány katolicky a ztratily-li víru, nepokládaly za vhodno bráti ji lidu. Že v nové době odpadlo k sektě mariavitské asi 200.000 lidí, nemožno klásti na vrub jen podpoře ruské vlády. Kdyby odpadlých kněží bylo více než 32, byl by jistě vzrostl i počet sektářů. Že jejich počet nyní klesl asi na 50.000, způsobil vniterní rozklad vůdců, vykořisťování lehkověrného lidu všelijakými finančními operacemi a konečně nemravnost projevená v t. zv. „mystických manželstvích" mariavitských kněží. A mnoho těch, kteří opustili sektu, nevrátili se do církve katolické, jež ani neprojevila činnější missionářské snahy o jejich získání, nýbrž rozptýlilo se po jiných sektách.

A těchto nových sekt, hlavně protestantského a amerického původu, stále přibývá. Pracují tu mimo jiné také agitátoři politických stran, vedoucích boj s katolickou církví: geografie sektářské propagandy kryje se až podivuhodně s geografií vlivů radikálních stran selských a dělnických. Široké vrstvy lidu zůstávají při církvi ne tak z vědomé náklonnosti a ze znalosti kat. dogmatu, ale ve značné míře z duch. nehybnosti, setrvačnosti a proto, že k nim ještě nepronikla nepřátelská propaganda.

Proto autor důrazně varuje vedoucí kruhy církevní, aby nespoléhaly příliš na „tradiční věrnost" polského lidu, na jeho „hlubokou víru a zbožnost" a tím méně na pomoc se strany státu. Proti šířícímu se sektářství musí se brániti katolicismus sám. Musí především odstraniti nedostatky a chyby, které valnou měrou přispívají ke vzrůstu sektářství mezi lidem. Na prvním místě vytýká tu P. Urban, že se polskému lidu dávalo málo důkladných dogmatických vědomostí o povaze a podstatných vlastnostech církve, o jejím božském původu atd. Také populární náboženské písemnictví hřešilo velmi často tím, že podporovalo přílišně rozmanité pobožnosti, ale zanedbávalo odůvodňování věroučných pravd. I jinak se málo pracuje o to, aby se v kat. lidu budil zájem o zásadní náboženské otázky, a přestává se na povrchní zbožnosti, jež nevydrží útoku bludu, objeví-li se v podobě odůvodňované pravdy. Také v mimokostelním styku s lidem vesnickým a dělnickým příliš se ještě počítá se starými, dnes již nedostačujícími methodami a přehlíží se, že dávno již minul patriarchální poměr mezi pastýřem a věřícími, otravovanými zatím soustavně tiskem a strannickou propagandou.

Jak vidno, začíná náboženský a církevní život v Polsku prožívati podobnou krisi jako u nás a v jiných zemích. Prostředky, které tu P. Urban uvádí k ochraně proti sektářství, jsou ovšem tytéž, jaké se osvědčily jinde: důkladná vzdělávací práce náboženská mezi

lidem, neomezující se jen na kostel a podepřená také činnou prací pro jeho časné blaho.

*

Katolíci v Srbsku
mají 6 farností. V Bělehradě Krista-Krále, k níž patří i Šabac, Valjevo a j., sv. Antonína s územím podunajským až do Gracky, farnost bor-skou s farským sídlem v Bělehradě, kam přísluší Rtanj a Bogovina. Čtvrtá fara jest ve Smederevě s územím směrem k Petrovci, pátá v Kragujevci s územím směrem k Bosně, šestá v Niši. Katolíci, kteří se o ně přičinili, jsou hlavně dělníci z Dalmacie, Hercegoviny a Slovinska.

V Bělehradě pracují hlavně assumpcionisté a assumpcionistky z Cařihradu a františkáni, z nichž jest i arcibiskup Rodič. S okolím je tu 36.000 katolíků.

Katolíci jižního Srbska mají svého biskupa v Prizrenu (tit. Skoplje). Diecese ta má 25.000 katolíků, z nich 16.000 Albánců. Zvláštností jsou tu t. ř. Laramani, křesťané, kteří kdysi pro strach turecký zůstávali zevně ve spojení s Turky, ale uvnitř si křesťanskou víru zachovali a zachovávají: chodí sice do mešit, svoje nebožtíky dávají pochovávati po turecku a i jiné obyčeje turecké zachovávají, ale při tom se dávají sezdati po katolicku, děti po katolicku křtíti, chodí ke zpovědi a k přijímání, ano žádávají i posledního pomazání.

*

Car Alexander I
bývá líčen jako náchylný k mysticismu a ke katolictví. Nejnověji, za příležitosti papežského okružníku ze září o studijním ústavě pro věci východní — mimořádně se dovídáme též o spolupracovníku: p. biskupu d'Herbigny — a následující opravy jednoho chybného údaje v něm se opět píše, že Alexander poslal generala Michauda de Beauretour k Leonu XII, aby mu důvěrně vyřídil, že car se kloní ke katolictví a že by v něm rád byl vyučen. K úkolu tomu byl vyhlédnut jako zprostředkovatel kamaldulák Maurus Capellari, jenž se studiem ruských poměrů pilně zabýval, pozdější Řehoř XVI. Avšak zatím Alexander zemřel. Jsou prý svědectví, že u něho při smrti byl katolický kněz. (Jinak jsou v životě Alexandrově po stránce mravní také četné stíny.)

Vědecký a umělecký.

S t á ř í l i d s t v a.

Je vlastně divno, proč se lidé, t. z. širší obecenstvo tolik zajímá o otázku, jak staré je lidstvo, — zajímá teprve v nejnovější době, kdežto lidé předešlých věků tak málo se o to starali a pokud znali Písmo, spokojovali se číslicemi odtud vyčtenými, třebas nejistými, 4000—6000 let. Geologie a s ní souvislé vědy způsobily tu převrat, jenž biblisty tolik překvapoval, jelikož nebyli naň připraveni a z Písma četli víc, než ono říci chce. Povšechně řečeno, zbytky živočišstva spolu se zbytky člověka poukazují na to, že geologická období, v nichž onen člověk žil, nemohla nám býti tak blízká, jak se mylně domníváno, jelikož příslušné převraty nemohly se v tak krátkých dobách přirozeně státi, i kdybychom tu a tam předpokládali převraty jaksi násilné, katastrofální.

V „Stimmen d. Zeit“ (říjen 1928) zabývá se souborně touto otázkou Rob. Köppel, sám odborný badatel. Že č l o v ě k žil v d o b ě l e d o v é, jest nyní jisto. Nejisto jest, jak dlouho trvala, kolik bylo jejích období atd. O jejích příčinách jest prý 36 různých názorů, a tak i o jiných otázkách toho oboru. Neshoda ta však nepodvrací souhlasného přesvědčení, že jsou to doby velmi dávné. A když se z nich až dosud našlo 140 nepochybných zbytků z tehdejšího člověka, před něž ještě třeba klásti čelist homo heidelbergensis, není možno neposunouti začátek lidstva o mnoho nazad.

O kolik?

Köppel praví: dnes musíme počítati aspoň s tolika desetitisíci jako dříve s tisíci let.

V apologetických rozpravách rády se zachycují číslice menší, jak je tu a tam uvádí některý spisovatel, pokládaný za odborníka. Podle všeho skutečný odborník již tak mluviti nemůže, i jest nejen nesprávno, ale i nevhodno takových výroků se ještě dovolávati, tak jako by ovšem bylo neprozíravé každou domněnku toho neb onoho odborníka hned přijímati za pravdu a ji v theologii nebo v exegesi zužitkovávati.

*

hď. — P ř i b ý v á n í l i d s t v a.

Düsseldorfský prof. Dr. H e n n i g se domnívá, že kolem r. 1800 bylo na zeměkouli asi 900 milionů lidí, nyní jest jich asi 1912 milionů, tedy dvakrát tolik. Denně přibývá prý asi 50.000 lidí, tedy ročně asi 18 mil., tak že by se za 120 let lidstvo zase zdvojnásobilo a r. 2200 by se počítalo na 8 miliard, nejvyšší prý to počet, jejž by země mohla uživiti. Hennig této poslední domněnce odporuje, anať prý země dovede uživiti ještě víc.

Zajímavo jest, jak málo na celkový počet působí i sebe větší pohromy, jak přírodní (zemětřesení, sopky, povodně a p.), tak mimopřírodní (válka, nemoci atd.) Světová válka zkosila prý asi 35 mil., ale přece zastavila vzrůst lidstva jen na 2 roky. Proti nemocem jsme léky daleko lépe vyzbrojeni než naši předkové, ale nejsme přirozeně tak odolní jako oni; nad to nepřirozený a nemravný život koná také své dílo.

Údaji těmito budiž poopraveno, co se v tisku častěji opakuje, jakoby totiž lidstva ubývalo. Na některých místech snad ano, ale celkem ne.

*

vč. — Kyjevský hlaholský missál a naši sv. bratří solunští.

V nedávno vyšlém svazku „Atti della Pontificia Accademia Romana di Archeologia“ (Serie III), Memorie, vol. 2°, Roma, Tip. Vaticana, Anno 1928, in — 4°, str. 324, XL graf. příloh — je na posledním místě obšírné a učené (jak praví římská Civiltà Cattolica ze 17. XI. 1928, jejíž zprávu pro zajímavost a důležitost věci zkráceně podáváme) pojednání: D. Cuniberto Mohlberg, Il Messale glagolitico di Kiew (secolo IX) ed il suo prototipo romano del secolo VI—VII (114 stran s IX graf. přílohami).

Kodex kyjevský, o nějž tu jde, slavné hlaholské Zlomky kyjevské, nalezené r. 1874 v Jerusalemě, je sedm malých listů pergamenových, zlomek staroslověnského misálu a obsahuje text modliteb (sacramentarium) k deseti mším. Má tu pozoruhodnou zvláštnost, že prefaci mše o sv. Klementovi a šesti úplným mším na všední dny ad omnes dies totius anni nic neodpovídá v žádném z tolika Sacramentarií nyní známých a velmi dobře probádaných.

V posledních dobách se P. Mohlberg, známý svými prácemi o dějinách liturgie, jal pečlivě studovati známé starobylé Sacramentarium kapitolní knihovny v Padově, a pátraje po jeho pramenech a příbuzenstvu viděl s úžasem, že také v tomto kodexu je preface mše o sv. Klimentovi a šest mší na všední dny, kterým nic neodpovídá ve všech známých latinských liturgických textech. „Poněvadž co scházelo, bylo stejné, byla nasnadě myšlenka, že jsou stejné i texty, a také skutečně byly. Exemplář, z kterého byl přeložen hlaholský misál kyjevský, ovšem nebylo právě Sacramentarium padovské, ale předloha onoho byla nepochybně velmi blízko příbuzna s předlohou tohoto, jestliže vůbec nepocházely obě z téhož archetypu. To ještě zvětšovalo cenu nálezu“ (str. 213, 2).

Pečlivou analysí Sacramentaria padovského dochází Mohlberg k určení, že jeho archetyp je „z doby vzdálené pouze o jednu generaci od sv. Řehoře Velkého; to jest, dostáváme se k jeho Sacramentariu, v jeho authentické formě“ (str. 222, 1) — a dalším podrobným a pečlivým historickým a literárním bádáním, s četnými souhrnými tabulkami na srovnání odpovídajících známých kodexů

dospívá k závěru, že „redakce prototypu Sacramentaria padovského je tedy z roku 595“ (str. 258, 2).

Důležitost kyjevských zlomků pro dějiny římské liturgie záleží tedy v tom, že v nich nacházíme přímý authentický zbytek úředního Sacramentaria římského, Liber Sacramentorum Romanae Ecclesiae ze VII století, které zdravá „kritika musí připsati papeži Řehořovi Velkému“ (str. 247, 1).

Mohlberg tedy jistí o hlaholském textu misálu kyjevského: „Všecko vede souhlasně k úsudku, že překladatelem byl jeden z obou apoštolů slovanskych, a to Konstantin (známější jakožto sv. Cyrill), mladší z obou bratří, filosof, jemuž Methoděj vždy ustupoval. A s veškerou pravděpodobností byl překlad od něho pořízen v Římě, krátce před jeho smrtí, v letech 868—869“ (str. 223, 1). „Není pochybnosti, že Cyrill a Method vzali za základ svého překladu liturgie exemplář ritu římského. Potvrzuje to i faktum, že hlaholismus dalmatsko-chorvatský rovněž převzal od nejstarších dob zřejmě ritus římské církve; připomínáme zde jen zlomky jiného římského Sacramentaria (hlaholského) ze stol. XII., tak zv. Zlomky vídeňské, vydané V. Jagićem“ (str. 282, 1). — „Listy kyjevské nejen jsou nejstarší z liturgických památek hlaholských, nýbrž, jak jsme již ukázali, zřejmě ukazují derivaci liturgie slovanské z liturgie římské“ (str. 286, 1).

Tu derivaci dokazovalo již také pozorování historické. V dlouhém a vášnivém boji biskupů německých a ve všech jejich žalobách proti Methodějovi v době od r. 870 do r. 885 se ani mimochodem nepoukazuje k odlišnosti v ritu, ale vždy a pouze k odlišnosti v liturgickém jazyku (str. 224, 2; 181, 2; 300, pozn.).

Na sedmi graf. přílohách se podávají fototypie sedmi hlaholských listů kyjevských a na dvou dalších hlaholského textu zlomků vídeňských; jiné přídavky přepisů a parallelních textů umožňují přezkoumání výsledků, ke kterým Mohlberg dochází.

*

m. — Nová polská kritika o díle St. Przybyszewského.

S nové, dosud málo i polskou kritikou povšimnuté stránky posuzuje literární dílo Przybyszewského ve varšavském týdeníku „Wiadomości lit.“ známý překladatel románských literatur Boy-Żeleński. Rozebírá totiž jazykovou stránku jeho mluvy a úsudek dopadá pro autora „Satanových dětí“ velmi uboze. Jak známo, dobyl si P. nejprve slávy v Berlíně, kde jej nazývali „der geniale Pole“. Oslňoval tehdejší německou veřejnost svou osobitou notou, svým zvláštním stylem a celým ovzduším svých prvních románů. V nich byl vlastně již tehdy celý P.: v tom, co psal pak 30 let dále v Polsku, nepřidal již skoro nic nového ke svým německým začátkům.

Kritik srovnává podrobně jeho díla psaná německy a polsky a ukazuje, že P. jako polský spisovatel projevil úplný nedostatek jazykové ukázněnosti, velkou nekritičnost i ledabylost. Svých německy psaných románů nepřekládal do polštiny sám, nýbrž ponechával této práce zpravidla několika překladatelům, kteří ji konali obyčejně — při vodce. Polská kritika prý si dosud ani nepovšimla, jak se tyto románové práce zrovna hemží pravopisnými i mluvnickými chybami a všelijakými hroznými nedopatřeními. A P. sám byl v těchto věcech zcela lhostejný i tam, kde sám polsky tvořil. Němčina jeho spisů zní mnohem krásněji a zpěvněji než polština: v němčině dbá přece jisté úměrnosti, střídmosti a souladu slov, kdežto v polštině kupí bezohledně přívlastky a superlativy a užívá banálních i triviálních výrazů. Jeho romány jsou (dle Želeńského) romány člověka, který neměl pojmu o světě. Jejich četba jen dráždí čtenáře: v takovém dusném ovzduší „horkého napětí“ nemožno déle žíti. Proto také není divu, že divadelní práce P., jež budily svého času jistou sensaci, dnes se již nehrají na žádném polském jevišti.

*

hd. — Světová řeč.

Rozmnožené styky mezinárodní pořád naléhavěji vybízejí ustanoviti se na nějaké mezinárodní dorozumívací řeči. Pokusův o novou, umělou řeč je z 19. stol. několik, na př. volapük faráře Schleyera v Kostnici a esperanto ruského žid. lékaře Zamenhoffa. Ostatně již Descartes a Leibniz, kteří se mnoho stýkali s cizinou, přemítali o této otázce. Volapük se neujal, snad proto, že byl od katol. kněze, snad také proto, že přebíral mnoho z angličiny a nebyl dosti snadný. Esperanto opírající se, jak již název (spes!) naznačuje, víc o jazyky románské, je prý jednodušší a přístupnější; přejí mu zvláště Francouzi, ačkoli právě jejich řeč byla jaksi světovou řečí diplomatickou (jen po světové válce právě hlavní mírotvorci Grey a Wilson jí neznali) — čeští učenci velice si jí hledí (ne snad zbytečně?) a české slečinky taktéž (item). Dřívější světová řeč křesťanstva nemá již naděje se jí znova státi, rovněž ne kterýkoliv jiný živoucí jazyk, jelikož všechny jsou pro nynější rychloživé pokolení příliš nesnadné.

I v katolickém hnutí se esperanto velice doporučuje; vídeňský velečinný kard. Piffl je doporučuje svému kněžstvu jako řeč budoucna.

Filologové jsou celkem proti esperantu jakožto výtvoru zcela umělému, nevyrostlému organicky z duše lidstva; stoupenci národního svérázu v řeči ovšem tím více.

Zdokonalené esperanto (ilo a ido) se také šíří, ale ovšem působí v řadách esperantistů také zmatek.

Časopisů a jiných tiskovin esperanta jest už velmi mnoho, na číslici pozemského obyvatelstva arciť ještě tuze málo. Ostatně i jeho výslovnost bude se asi měniti podle národů (Číňan nemá r, Japonec l, anglická výslovnost cizích jazyků je přímo hrozná), tak že dorozumění i z té příčiny bude nesnadné.

Vychovatelský.

Mateřština ve vyučování náboženství.

Italská vláda nařídila ve všech veřejných školách jižního Tyrolska i náboženství vyučovati jen vlašsky; soukromé školy i soukromé vyučování jsou pod přísnou dohlídkou Kněžstvo se obrací na tridentského biskupa, který v tě věci snad nic nemůže nebo nechce, obrací se do Říma, kde ovšem také nic nezmohou. Tu gener. vikář Brixenské diecese dal s kazatelen kostelů 6 německých děkanství předčítati výnos, že vládní postup se příčí smýšlení církve, a že podle výslovného přání Pia XI mají duchovní správcové vyučovati náboženství podle národnosti dětí, nemožno-li to ve škole, tedy v kostele nebo ve faře, a že rodičové jsou povinni své děti na toto vyučování pravidelně posílati.

O německých dětech v bývalé irredentě se tedy dovídáme pravdy, jelikož se o tom píše. Co však je se slovanskými dětmi v nyní italském Přímoří, o tom se nedočítáme; jistě se jim lépe nevede než německým.

*

Náboženský vývoj mladistvých.

Na základě 40 deníků soudí 2 psychologové — nekatolíci — Frisch a Hetzer: v t. ř. negativním období, jež u děvčat končí rokem 14., u chlapců 16., zahlubuje se značně život náboženský; příčina je v tom, že děti toho věku mocně cítí potřebu duševné pomoci. Kolem r. 16. i rozumová potřeba pudí k otázkám náboženským. Mezi 16. a 17. rokem se ozývají náboženské pochyby, a v 17. dosahují vrcholu. Ve 20. nadchází jakýsi klid: buďto ovládly staré náboženské představy a zůstávají, anebo nastupují za ně jiné hodnoty.

Okolí prý ve vývoji mladistvých neznamená poměrně tolik, co činitelé kořenící ve vlastním jejich nitru. — Možná, že se vliv prostředí vůbec přeceňuje, ale že jest veliký, uzná asi každý. Názor právě vyslovený, že rozhoduje přece hlavně, co v duši utkvělo, přes veškeru různost přirozených vloh, sklonů, závad atd., zdůrazňuje správně, že dítě třeba vésti a vychovávati, t. j. založiti v něm správné zásady a upevniti je proti všem možným nárazům budoucna, což právě zamýšlí náboženské vychovatelství, vystříhající se pouhého mechanismu, ale i předsudku, že dítě může býti ponecháno samovolnému vývoji.

Hospodářsko-socialní.

hd. — Evropa přestává býti středem světa. V Německu vydal R. Hennig knihu Geopolitik, ve které se obírá touto věcí, a poukazuje k tomu, že země, které dosud dodávaly suroviny do Evropy, zpracovávají tyto suroviny dnes z velké části samy, takže shrábnou užitek několikanásobný, totiž za suroviny, za zpracování a za hotové zboží. Dříve dováželi evropští národové suroviny do Evropy, v Evropě je zpracovávali, a pak zase hotové zboží rozváželi do celého světa. Zámořské země celou záležitost ve svůj prospěch zjednodušily, ale Evropě tím způsobem uniká několikeronásobný užitek.

Tak ku př. Severní Amerika dodávala kdysi, ještě těsně před světovou válkou, velkou část své bavlny do anglických a německých továren textilních. Avšak za války zvětšili Američani počet cívek ve svých továrnách na zpracování bavlny na 34 miliony. Celou polovici bavlny v Severní Americe vypěstované už zpracují doma, a nikterak se netají s úmyslem, že míní veškeru v Americe vypěstovanou bavlnu doma zpracovati. A odtud tedy horečná snaha Anglie, aby ve vlastních koloniích, na př. v Sudanu, vypěstovala tolik bavlny, kolik pro svůj průmysl bavlnářský potřebuje. Německo pozbylo veškerých svých kolonií a jest odkázáno na dovoz bavlny z ciziny, ovšem za drahé peníze. Proto Němci se namáhají, jak by se vymanili z této závislosti na cizině, a doufají, že se jejich chemickému průmyslu podaří vyrobiti z domácích surovin uměle náhražku bavlny, snad z konopí nebo ze lnu. Vždyť už sobě pomohli stejným způsobem při barvivech, při drasle a při petroleji.

Co se týká výroby železa, předstihla Severní Amerika už dávno Anglii, která po dlouhou dobu měla prvenství v tomto odvětví průmyslu. Převaha Ameriky v tomto oboru bude pro Evropu, a hlavně ovšem pro Anglii ještě osudnější, až také Brasilie začne vyráběti železo z nesmírných zásob železné rudy, která se ještě skrývá pod jejím povrchem na ploše nejméně 5.700 čtverečných kilometrů. Brasilie dodává také 70% veškeré kávy pro světovou potřebu, mohla by však plochu, kávovníkem osázenou, zvětšiti dle potřeby, více než padesátkráte.

Velké zásoby australské ovčí vlny, které se před válkou světovou vyvážely do celého světa, zpracují se nyní z velké části v Australii samé. Bai obuvnické výrobky, které Australie před světovou válkou dovážela z ciziny, vyváží nyní do ciziny, ovšem že při tom napřed hradí potřebu vlastních občanů. V anglické Indii zaveden v posledních letech průmysl textilní, železářský a ocelářský, kryjící domácí potřebu, a dováží svoje výrobky až do Evropy.

Jižní Afrika hradí sama svou potřebu tkanin, zboží ocelo-

véhо a obuvnickéhо, Jižní Amerika rovněž nepotřebuje již evropských tkanin, zboží ocelového a papíru. Jihoamerický státeček Uruguay láká podnikatele tím způsobem, že slibuje každému, kdo tam zavede nějaký nový průmysl, devítiletý monopol.

Dle Pamětního spisu o výrobě a obchodu, který vydalo hospodářské oddělení spolku národů před krátkou dobou, stoupla výroba poživatin a surovin v Evropě od roku 1913 do roku 1925 jenom o 4 a půl procenta, zato ale na celé zeměkouli o 17%, v Severní Americe o 26%, a v Jižní Americe dokonce o 70%. Vývoz Evropy se od 1913 do 1925 zmenšil o 6%, ale v Severní Americe se o 37% zvýšil.

Také chemický průmysl, který byl dříve jakoby monopolem Evropy, a zvláště Německa a Švycar, pozbývá po světové válce svých starých odbytišť v cizině. Spojené státy severo-americké dovezly v roku 1913 za 44 miliony marek barviv z Německa, v roku 1926 už jenom za 7 milionů marek, zato ale samy vyvezly za 65 milionů barev do světa, a soutěžily už velmi citelně s evropským chemickým průmyslem na jeho starých odbytištích. Od 1913 do 1925 zvýšily svou výrobu barev anilinových ze 12·6 milionů na 168 milionů marek, a kryjí už vlastními výrobky 95% své vlastní spotřeby. Jenom některé, zvláště kvalitní barvy jsou dosud tajemstvím Německa, a nemohly býti posud v cizině napodobeny. Kanada sama zařídila sobě už 63 továrny na barvy, a Japonci svou výrobu barev tak zdokonalili a zvětšili, že už nyní hradí vlastní výrobou polovici své spotřeby.

V oboru finančním stávají se Spojené Státy pomalu bankéřem a věřitelem celého světa. Podle soupisu Američana Bowmana investovala Severní Amerika v latinské Americe asi 4.040 milionů dolarů, v Kanadě a na Novém Fundlandě asi 2.450 milionů dolarů, v Evropě zatím asi 1900 milionů dolarů, v Asii a v Oceanii asi 690 milionů dolarů.

Krom toho ovšem ještě 16 evropských států dluhuje Severní Americe pakatýlek 12 miliard dolarů. Evropa, bývalý vládce a věřitel celého světa, a ovšem i Severní Ameriky, stal se v důsledku světové války dlužníkem a otrokem téže Severní Ameriky v oboru finančním. Vládnoucí v Severní Americe auri sacra fames nepřipustí nějakých lidských, sentimentálních neb ethických hnutí. O nějakém prominutí nebo jenom snížení válečných dluhů, o němž se před nějakou dobou v některých evropských státech psalo, nemůže prý býti ani řeči. Neboť čím více Evropa upadá, tím lépe pro Ameriku.

Při tomto soupeření na poli hospodářském, finančním a průmyslovém jest Amerika vůbec, ale zvláště Severní Amerika proti Evropě ve veliké výhodě. Máť Severní Amerika ve své vlastní zemi všehny suroviny a kovy, pro světový průmysl a obchod potřebné, a má je proti Evropě v nepřeberném množství. — V Evropě už se začíná počítati, jak dlouho ještě vydrží ložiska uhlí ku př. v té nebo oné zemi. Břehy Severní Ameriky zhlížejí se ve vlnách dvou ohrom-

ných oceánů, které umožňují volnou plavbu směrem východním i západním do celého světa. Severní Amerika jest už nyní nejbohatší země, bankéř a věřitel celého světa, který jako ohromný polyp svými chapadly strhuje všechny státy do svého nenasytného jícna.

V Americe jest na prostoře 42 milionů čtverečných kilometrů jenom 18 států, jejichž hranice jsou namnoze dlouhé, jednoduché a přímé, jako podle pravítka dělané. V Evropě však jest na 9 milionech čtverečných kilometrů 28 velkých a prostředních států, krom několika malých a nepatrných; jejich hranice jsou na mnohých místech nepřehledné, nepřirozené, divně zakřivené, státy pak mezi sebou jsou nedůvěřivé, žárlivé, závistivé, nespřejné, a uzavírající se proti sobě navzájem jako čínskou zdí celními závorami.

Mezitím co se evropské státy mezi sebou škorpí a navzájem se poškozují, Severní Amerika zatím jako tertius gaudens zaplavuje jejich bývalá odbytiště svými výrobky, a bezohledně je vytlačuje ze světových trhů. Leč severo-americkým národohospodářům už se rozbřeskuje, že jsou na špatné cestě, a že to s jejich průmyslem skončí tak, jako s evropským. Jejich epigonové už se totiž objevují na světovém kolbišti, a dokážou časem zcela jistě severoamerickým kořistníkům, že kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá, a že čím kdo zhřešil, tím i trestán bude.

Latinská Amerika totiž nemá chuti položit hlavu na severo-americký špalek, a myslí, že se může vyzouti z područí severo-amerického průmyslu zrovna tak, jak se vyzul severo-americký průmysl z područí evropského. Severo-američtí národohospodáři totiž už hodně důrazně domlouvají státům latinské Ameriky, aby dobrovolně zarazili dosavadní slibný vývoj svého průmyslu, a aby raději se spokojili s tím, že budou dodávati do Severní Ameriky své suroviny a tamodtud odebírati hotové tovary. Však toto severo-americké domlouvání, ba už přímé vyhrožování nezdá se míti žádoucího účinku. Aspoň Argentinie, nejpokročilejší a nejmocnější stát latinské Ameriky, postavil se při posledním panamerickém sjezdu Spojeným Státům silno na odpor. Ostatní menší státy latinské mají dobrý příklad, podle něhož se budou jistě říditi. Ani severo-americké stromy nesmějí růsti do nebe.

*

hd. — Železniční neštěstí.

Obyčejná příčina srážky bývá, že buďto výhybkář postaví špatně výhybku, anebo že strojník přehlédne výstražné znamení, hlásící mu zastavit, a on jede dále.

Někde zavádějí světelná znamení i ve dne, a tato novota, na první pohled divná, velmi dobře se osvědčila. Světlo bílé jest při tom ovšem úplně vyloučeno, a užívá se za tímto účelem světel barevných. Světlo červené znamená, že dráha není volná, a že třeba zastavit. Světlo zelené znamená, že dráha jest volná. Světlo žlutě znamená, že třeba jeti pomalu a opatrně.

V Německu pak spojili ještě znamení světelná se zvláštním zařízením, které uvede v činnost na lokomotivě jedoucího vlaku brzdu, když strojník přehlídl znamení, hlásící mu, aby zastavil, a když jede přílišnou rychlostí, která jest mu vlastně zakázána. Stávají se totiž také často neštěstí na dráhách vinou strojníkovou, když totiž projíždí menší stanice a zastávky příliš velkou rychlostí.

Ze světelného stožáru vrhá se dutým zrcadlem mohutný proud světla na lokomotivu přijíždějícího vlaku, na níž jest mechanismus, opatřený buňkou selénu, prvku to velmi citlivého, když naň působí světlo. Působení světla se pak sesilovačem promění v sílu hybnou, která už samočinně zatáhne brzdu bez přičinění strojníkova.

Zařízení toto bylo v obvodu ředitelství státních drah bavorských v Mnichově vyzkoušeno ve více než 4000 případech, a neselhalo ani jednou. Má také tu výhodu, že nepříznivé poměry povětrnostní na ně nepůsobí rušivě.

*

hd. — Plyn v průmyslu a domácnosti.

Ruhrské území v západním Německu, obsazené zatím ještě od Francouzů, chce zásobovati celé Německo plynem na pálení a topení v domácnostech i v průmyslových podnicích. Těžba kamenného uhlí v ruhrském území trpí totiž už delší dobu vleklou krisí odbytovou. Zásoby uhlí, asi 100.000 tun, to by byl náklad asi pro 10.000 vagonů, leží na hromadách, a nelze jich odbýti. A jsou to právě lepší druhy uhlí, kterých se nelze zbýti. Zvýšená mzda, požadovaná od horníků, způsobila ovšem vyšší ceny uhlí, dlouhá stávka u rýnské paroplavby přispěla také nemálo ku zvýšení krise, a v poslední době výluka více než 200.000 dělníků dovršila katastrofu. A Němcům jest obzvláště nemilé a nepříjemné, že anglické a polské uhlí jim ve vlastní zemi zabírá odbytiště a vytlačuje je z domácích trhů. Smýšlení mezi majiteli uhelných dolů jest v ruhrském území hodně stísněné.

Proto pomýšlejí 52 majitelé uhelných dolů a oceláren, sdružení v Ruhrskou plynovou akciovou společnost, tak zv. Ruhrgas-A. G., financovanou ovšem americkým kapitálem, vyráběti plyn a rozváděti jej potrubím po celém Německu. Mají v rukou na 90% veškerého průmyslu v ruhrském území, a proto sobě mohou troufat. První potrubí bylo položeno z města Hamm v ruhrském území do Hannoveru, a bude prodlouženo do Berlína a do Štětína. Druhé dálkové vedení povede přes Brémy, Hamburg a Kiel na pobřeží Baltického moře. A třetí vedení bude položeno Středním Německem přes Lipsko a Drážďany. V Rýnské provincii jest už husté vedení položeno, a má býti prodlouženo až do území Saarského na hranicích francouzského Lotrinska. Jiná vedení budou opatřovati plynem Bádensko, Würtembersko a Bavorsko až po švycarskou hranici. Poněvadž se plyn bude hoditi na pálení a topení i v soukromých domácnostech i v průmyslových podnicích, proto doufají podni-

katelé, že se tímto způsobem zbaví obtížné a nebezpečné konkurence anglického uhlí a vytlačí je zvláště z domácích trhů na březích Baltického moře.

Výrobcové ocele, pak zboží skleněného a chemického nebyli by déle nuceni stavěti svoje závody v blízkosti uhelných dolů jako posud.

Vždyť dostanou z ruhrského území plyn na pálení a topení na jakoukoli vzdálenost za tak laciný peníz jako nikde jinde na světě. Plyn bude proto tak laciný, poněvadž lze k jeho výrobě užíti i nejlacinších, méně cenných druhů uhlí. Největší část plynu ruhrského se ovšem spotřebuje v ruhrském území samém, poněvadž jeho výrobcové budou zároveň jeho nejhlavnějšími spotřebiteli ve svých ocelárnách a na svých uhelných dolech. Leč plyn může býti dodáván na každou vzdálenost, a proto už nyní hlásí se i vzdálené německé země a německá města o jeho dodávku. Podnikatelé počítají, že v polovici roku 1930 budou dobudována všechna plynová vedení, která jsou nyní už v práci, anebo která jsou toho času navržena. A pak už bude tato společnost, plyn na velké vzdálenosti dodávající, největší na celém světě.

Roční výroba plynu může býti zvýšena až na devět miliard krychlových metrů. Prozatím byly uzavřeny smlouvy o dodávku 900 milionů krychlových metrů plynu. Prozatím se kladou potrubí pro dodávku půl druhé miliardy krychlových metrů plynu ročně. To jest asi polovička dnešní německé spotřeby. Jednotlivé roury vedení jsou vyrobeny podle nového způsobu z ocele, jsou asi 17 m dlouhé, a jsou tak důkladně dohromady spojeny, že nezůstává mezi nimi naprosto žádných mezer, kterými by mohl plyn unikati. Roury jsou obaleny jutou, a pak ještě opatřeny silnou vrstvou asfaltu, aby samy nemohly škodu utrpěti, jakož i aby plyn neunikal. Podnikatelé počítají, že v nejbližších letech se spotřeba plynu v Německu aspoň zdvojnásobí, ne-li ztrojnásobí.

*

hd. — Niagarský vodopád

chlouba Severní Ameriky, jest v nebezpečí, že vezme za své. Bude zabit moderním, technickým pokrokem. Na blízku jsou totiž zřízeny veliké elektrárny, v nichž padající voda vodopádu vyrábí elektrický proud. Odváděním padající vody do elektráren zmenšují se stále spousty vod, padající s výše do hlubiny. Budou-li se dosavadní elektrárny rozšiřovati, a nové ještě zakládati, pak jest obava, že místo nynějších hučících a hřmějících spoust vody zůstane několik nepatrných, krotkých a klidných pramínků vodních, jako připomínka někdejšího velkolepého přírodního divadla.

V Americe už poznali nebezpečí, které hrozí se strany průmyslu tomuto přirozenému divu světa. Spojené Státy a Kanada jakožto majitelé vodopádu už také uzavřely mezi sebou jakousi smlouvu,

podle které jest dovoleno odebírati vodopádu na nejvýše 1800 krychlových metrů vody v sekundě. Toto množství obnáší asi 37% padající vody při nízkém stavu vody. Celková spousta vody, padající za jednu sekundu do hlubiny, obnáší asi 11.000 krychlových metrů vody. V přítomné době odebírá se vodopádu normálně asi 1600 krychl. metrů vody za sekundu. Už toto množství zmenšilo velkolepost vodopádu.

Byl také učiněn návrh, aby se vodopád poněkud súžil, tím způsobem, že by se vystavěla nahoře, v místech, odkud vody se vrhají dolů, hráz. Vodopád by se sice poněkud zmenšil, ale měl by aspoň dostatek vody. Návrh tento neprorazil. Vodopád působí právě svou šířkou.

Jiní navrhovali, aby se skály, přes které vody proudí dolů, pokryly těžkými kamennými balvany, anebo aby byly zajištěny betonem. Leč takovým způsobem bylo by zasahováno násilnou rukou do díla přirozeného, a velkolepá původnost vodopádu by takto zmizela.

*

hd. — Elektrické dráhy v městech nastoupily koncem minulého století po „koňkách“ a místy, na př. v Brně, po parostrojích. Mají své výhody i nevýhody; z těchto je nepěkné zadrátování ulic a náměstí, hlavně však ta, že dopravují sice dosť rychle a někdy i pohodlně, ale jen v určitých směrech.

Světoznámé lázenské město Wiesbaden (přes 100.000 obyv.) dostalo od pruské vlády dovolení, svoji elektrickou dráhu zrušiti. 1. dubna 1929 nastoupí místo ní službu autobusy, jichž město zatím objednalo 70.

Možná, že jinde budou následovati.

*

Také pramen výdělku.

Jeden pán dostal od vydavatelstva měsíčníku, který ročně stojí celých 12 K, upomínku na 63 K za něj. On odepsal: „Víc jsem nikdy neobjednal jak ..... (jmenován časopis pro děti, který ovšem si platí děti samy). Měsíčník onen jsem nikdy neobjednal. Leží v mojím bytě, a proto že jsem jej musil opatrovati přes celý rok, žádám, abyste mi zaslali 70 K, neboť můj byt není skladištěm.“

Pán ten snad už také přednášel nebo bude někdy přednášeti o „potřebě a podpoře dobrého tisku“? On sám víc neobjednává než časopis pro školáky . . .

Politický.

U nás
v popředí zájmu jsou volby, jež místy budou snad již vykonány, než tam „Hl." dorazí, volby do zemských zastupitelstev, tedy jaksi nástupců bývalých zemských sněmů. Zájem nejeví se však na veřejnosti tolikým, jak býval — ačkoli jsou to prvé volby do nově upravených správních těles — jednak že se volí zase podle vázaných listin politických stran, z nichž ne každá mohla sehnati několik těch desítek tisíc K na volební listiny, a soustava tato pochopitelně ubíjí širší zájem o výběr kandidátů, činíc z voličů jakési volební stádo, — jednak že nynější trestní zákon víc nežli dřívější omezuje posuzování osobní, které dříve bývalo nejostřejším kořením volebního boje a nejsilnější vzpruhou zájmu o volby.

Teď se víc píše a mluví o stranách než o jejich jednotlivých kandidátech. Jaký v tom pokrok pro obecnost, může si snadno vypočísti každý sám: osobní špinění sice bohudík přestalo, ale nenastal lepší výběr osob podle schopností; a přece strana jako veřejný činitel není ničím — vším jsou lidé, z nichž ona sestává. Výtky pro to stranám činěné pocházejí někdy z jiných stran, jsou tedy agitační, někdy z vlastních řad, jsou tedy kritické, a to buď oprávněné, buď neoprávněné. Dělnickým stranám na př. se vytýká, že dávají tolik míst nedělníkům, t. ř. intelligenci, lidové straně se vytýká, že leckterý z jejích kandidátů má ke katolictví dosti daleko — pro dělnické strany je příměsek intelligence posilou, pro lidovou nedostatek lidí náboženských zeslabováním a na venek ostudou. —

Finanční ministr Dr. Engliš odstoupil, vlastně od agrárníkův odstoupen, jelikož jim dosť nevyhovoval; ostatně prý i jeho poměr k předsedovi lidové strany a nyní zástupci Švehlovu byl ne tuze přátelský. Znalci praví, že ve finanční správě nastalo za E. mnoho zmatků, které třeba odkliditi. Jelikož odstupování jeho trvalo trochu déle než obvyklo a nebylo první, a za něj ustanoven pouze správce toho ministerstva, soudí se, že není odtud odstaven již navždy.

*

Čs. propaganda ve Vídni.
Noviny „Stunde", „Der Tag" a „Morgen" — pracující vesměs pro socialní demokraty — jsou „závislé" na čs. ministerstvu zahraničí. Část akcií papírny Steyrermühl a. sp. dostala se prý do českých rukou a tím také nějaký vliv na její rozšířené noviny „Oesterr. Volkszeitung" a „Extrablatt".

HLÍDKA

Jan Ev. Purkyně (1787—1869).

Dr. Karel Závadský.

Na vyšehradském hřbitově prostá mohyla, která zdobí hrob Purkyňův, oblá věžka z hořického pískovce tyčí se tu velebně a přece mile, dobře charakterisujíc skromnost i velikost Purkyňovu. V bronzovém reliefu mramorová deska nese jméno, vyryté bez všelikých titulů, ale se životním heslem zesnulého: „Pokud a kde Bůh žíti povelí, buď věren vlasti, víře, příteli"; v obrubě hořejší kolem dokola hlásá nápis: „Omne vivum ex ovo", t. j. „vše, co je živé, vzniká z vajíčka", že tu odpočívá Purkyné-fysiolog, který se snažil prozkoumati původ života na slepičím vajíčku.

Význam Purkyňův pro fysiologii ocenili odborníci všech národů. Němec Dr. Heidenhain v r. 1889 jej nazval, „reformátorem fysiologie, zakladatelem a vybudovatelem histologie, původcem i vybudovatelem prvního fysiologického ústavu" (ve Vratislavi). Dubois-Reymond souhlasí s Heidenhainem, a norský životopisec Dr. Thomsen r. 1919 „se sklání před veleduchem českým, proslaveným tolika objevy v oboru fysiologie a histologie neméně než před jeho šlechetným úsilím o zvelebení národa českého". Tu se nedivíme, že také hlasy české o světovém významu Purkyňově mluví s hrdostí a radostí. Již za příležitosti úmrtí ohlašuje spolek českých lékařů výstižně: „Jan Ev. Purkyně, slavný fysiolog, muž o vědu a vlast velezasloužilý, zemřel 28. července 1869 ve stáří

82 roků. Velkoryse a na věčnou památku všem věrným Čechům razil Purkyňův medajlon prof. Dr. Syllaba.

„Purkyňova osobnost," pravil, „tím, že sdružuje v sobě vědeckou geniálnost, světový rozhled, nesobeckou oddanost věci malého národa a ušlechtilost povahy, stává se českému badateli zjevem symbolickým na všechny časy."

Ku stému čtyřicátému výročí narozenin Purkyňových vydala r. 1927 Česká akademie věd a umění souborný obrys působení jeho pro rosvoj české kultury, který napsal stařičký prof. Dr. K. Chodounský, bývalý asistent P—ův. Z této knihy čerpá naše črta zprávy o životě a díle P—ě.

Purkyně v Libochovicích a v Mikulově (1787—1807).

P. se narodil 17. prosince r. 1787 jako syn hospodářského správce panství v Libochovicích. Otec Josef P. byl studovaný, měl latinské školy v klášteře oseckém, odkud si přinesl latinskou knihu asketickou Viléma Stanihursta o posledních věcech člověka. P. ji choval jako drahé dědictví, nepraví však, zdali v ní čítával. Otec odešel náhle s tohoto světa, když P. chodil ještě do školy libochovické. Ovdovělá matka Rosalie, roz. Šafránková, ze selského rodu, vystěhovala se ze zámku do města a starala se pečlivě o vychování dvou osiřelých dítek, Jana a Josefa.

V Libochovicích v desíti letech P. „seznal tolik češtiny a takovou zásobu slov i pojmů, že všechno pozdější poněmčování nebylo s to, jádro české docela vytrhnouti a je německým nahraditi." (67), Toto vysvědčení dává P. svému dětství sám.[1]) Ještě neuměl čísti, když obdržel darem „Orbis pictus" Komenského, z něhož později se učil ve škole.

Vedle pilné četby s matkou o životě Krista Pána, později z knih Krameriových, učil se hošík zpívati, housti na kruchtě, malovati, v čemž si získal značnou dovednost. U matky měl velmi praktickou školu, na kterou v autobiografii rád vzpomíná; zato na školu obecnou zbylo mu velmi málo vzpomínek pro tehdejší její jednotvárnost. V domě matčině nechyběla ani metla ve výchově čiperného Honzíčka, který na jistou výplatu nemohl dlouho zapomenouti,

[1]) Vlastní vzpomínky Purkyňovy vyšly v Živě r. 1861 v článku „o zřízení sirotinců chlapeckých." (67.)

protože podle jeho zdání byla nezasloužená. Charakteristický rys matčin nechť vypráví sám P.

„Jednou, vypravuje P., jsem se škádlil s dceruškou nájemnice, zavíral ji do chlívku; ona však žertu nerozuměla a matce na mne žalovala. Když jsem se pak domů vrátil, ohřála vodu, strčila do ní metličku, já se na to díval nevěda, co to znamená, nejsa sobě vědom žádného provinění; pak mi kázala se svléci až na košilku. Bylo mně asi osm let, i byl jsem jak řečeno velmi citlivý. Tuť vyňala metlu z hrnce a notně mně vyšvihala; pak ke mně měla sermon, že chudým a sirotkům nemáme ubližovat; já se omlouval s pláčem, že to byl jen žert, avšak již bylo vykonáno. Mně ale ta událost utkvěla hluboko v mysli, zvláště slovo „ubohý sirotek," jak nás matka sama někdy jmenovala." (Str. 75.)

Od matky se naučil národním písním, které ho po celý život i v cizině utěšovaly; naučil se všelikým příslovím a průpovědím, které matka opakovala při každé vhodné příležitosti. Užíval jich rád i ve stáří, dokládaje: „jak moje nebožka matka říkávala". Z náboženství však se od matky málo naučil. „Byla nábožná pro sebe; ctila svatou Trojici, Pána Ježíše, Matku Boží, několik sv. patronů českých a světic, sv. Annu, babičku Ježíšovu. Měli jsme obrázek v rámci, kde (sv. Anna) učí holčičku Marii čtení, což mne velmi dojímalo. Choval jsem zásobu sv. obrázků, bylo jich už asi dvacet. Dostával jsem ten neb onen od pánů páterů a ukládal v obálce papírové u matky, jež mně někdy dovolovala je prohlédati a leccos mně o vlastnostech a pomocech svatých vykládala." (76.)

Matka — jako každá dobrá Češka — byla ctitelkou Marianskou, která ráda navštěvuje milostné obrazy, chodívala do blízkého Chotěšova, obětovala Matce Páně těžce nemocného Jeníčka, který se nato také pozdravil. Později často chlapce brala s sebou, ale malého Jeníka to málo zajímalo, nerozuměl citům a představám matčiným. Větší porozumění a mocnější soucit jevil Jeníček při společné četbě života Krista Pána, zvláště při jeho umučení, kdy všeliké city, politování, zanevření proti jeho soudcům, katanům, proti luze židovské se jich dotkly až k slzám. Jinak však v náboženském životě se příliš neutužil. „O církvi totiž," praví, „jsem se ničeho nedověděl, ač snad ve škole o ní bylo učeno."

Pro celý život si z dětských let zachoval víru v nesmrtelnost, v trvání ducha a osobnosti po smrti. Pohnutkou této „dětské věrovědy" bylo vypravování matčino o zemřelém bratříčku Emanuelkovi,

že se stal andělíčkem v nebi, že si tam hraje s Ježíškem pod ochranou Marie Panny. Matka často mluvila také o zemřelém otci, že je obchází, že všechno ví, co činíme a myslíme, nad dobrým se raduje, nad zlým se horší. Je to velmi účinný výchovný prostředek zbožných matek. P. s pohnutím naň vzpomíná. „Nebyl jsem nikdy sám," píše, „ale vždy v přítomnosti milovaného otce, jehož památku tím více jsem zachoval. Kdybych tenkráte byl umřel, byl bych zrovna letěl do matčina nebe." (76).

Myšlenka na duši nesmrtelnou těsně souvisí s myšlenkou na smrt. Té se P. jako dítě bál. Později se spřátelil se smrtí, kdykoli trpěl omdlením. Ale po dlouhá léta na ni zapomněl, ani na ni nepomyslil. Teprve v stáří se obnovila vzpomínka, ba zvědavě na ni čekal.

Za svého ministrování v Libochovicích poznal svou neobratnost, nikdy to nepřivedl tak daleko, aby mohl býti na pravé straně. „Tato nemotornost v pohybech a obřadech předepsaných mne sledovala po celé mé živobytí," doznává sám P. Proto se nehodil ani k tanci, ke hrám na divadle, obsluhám při stole a k jakékoli malé služebnosti, ačkoli svou povahou byl velmi milým společníkem. Než v odměnu za ministrování odnášel si P. modlitební knížečku v pergamenové vazbě, švabachem tištěnou, kde vyloženy byly části mše sv. a jiné obřady. Milé jsou vzpomínky P—ovy na kaplana P. Emanuela Schiffnera, který z něho učinil ministranta, na děkana Brixiho v Budyni, kde po prvé se mu dostaly do rukou Krameriovy noviny. Budyňské děkanství, na kterém matka při slavnostech vypomáhala, bylo pro P. dobrou školou; přispěloť nemálo k zušlechtění ducha jeho jednak knihami, jednak společnostmi.

V desátém roku se P. rozloučil s Libochovicemi a odešel až do Mikulova, kde v knížecím semináři u piaristů měl studovati gymnasium a býti zároveň zpěvákem v chrámě piaristském. Před odjezdem se v Slaném u piaristů podrobil zkoušce ze zpěvu; zazpíval „Benedictus" s dobrým úspěchem. Jako choralista studoval na fundaci, takže vrchnost v zámku, která tento obrat zprostředkovala, se matce velmi zavděčila.

Srovnávaje pobyt na obecné škole české v Libochovicích s pobytem v Mikulově a užitkem ze studií gymnasijních, přináší tento úsudek:

„Nemluvě o tom, čeho jsem se v naší libochovické české škole až do desátého roku byl naučil (byloť toho poměrně nejvíce), pak přenesen na cizí, německou půdu do Mikulova na Moravě, kde

jsem postupnému germanisování podvržen byl, jak při vší pilnosti daremně jsem se byl napachtil, abych v osmnáctém roce svého drahého života jakýs takýs latinský hexametr nebo několik rýmovaných strof německých vysmolil, všecko za nic a k ničemu atd. atd. — a pak v třiadvacátém roce láskou zahořev k učení přírodovědeckému, musil jsem se státi opět chlapcem a lézti po skalách divoké Šárky, sbírati tam rostliny a loviti brouky, motýly a mouchy, jež jsem pak musil bez rady a návodu podle knihy pracně určovati, kdežto duch můj po vyšší činnosti filosofického rozjímání toužil. Není divu, že jsem tehdáž takové dětinské pokusy brzy zavrhl a svou píli cele abstraktním naukám, filosofii a mathematice věnoval.“ (Str. 83.)

P. ve svém posudku správně vytkl, že sbírat rostliny a brouky třeba již v útlém mládí, chce-li někdo býti botanikem nebo broukařem; zapomíná však, že pozorovati život rostlinný i živočišný může zase jenom oko vyškolené. Vždyť P. sám nezastavil se u abstraktních věd, pro které jako akademik horoval, nýbrž oddal se cele pozorování fysiologickému na těle lidském i zvířecím. Jeho pozdější idea o učenících saiských, idea o zřízení školek pro pěstění geniů přírodovědeckých, převzatá z básní Novalisových, uskutečnila se z části zavedením reálek. Jeden postřeh P. jistě zasluhuje největší pozornosti, že by totiž dítě již od šestého roku měli vychovatelé podporovati v jeho zvláštní náklonnosti, ať k hudbě nebo vědě nebo řemeslu, aby takto pozvolna nabylo virtuosity — mistrovství.

Dokončiv gymnasium vstoupil P. r. 1804 k piaristům, pobyl u nich tři roky, rok noviciátu ve Staré Vodě na Moravě, dva roky jako klerik učitel, rok ve Strážnici, druhý rok v Litomyšli, pak (1807) odešel do Prahy na studie další. Vstup do řádu a vystoupení z něho P. odůvodňuje velmi zajímavými postřehy.

Do řádu pudila jej čistá touha po vědeckém vzdělání. Neznaje kromě mikulovských škol vyšších ústavů vědeckých, vyhověl touze po vyšším životě duševním tím, že vstoupil do řádu svých učitelů, v nichž spatřoval vyšší pozemské bytosti, hodné následování. Ale tatáž touha byla pohnutkou pozdějšího vystoupení z řádu. „Poznav,“ píše P., „čtením poněkud stav novější literatury v Německu a v jiných kulturních zemích a obdivuje výtečníky jejich, poznav též osudy stárnoucích mých kollegů klášterních, namáháním školským záhy vysílených, zhrozil jsem se podobného i mne očekávajícího osudu.“

Více než tyto obavy před budoucností brzkého vysílení působilo seznámení s filosofií Fichtovou, zvláště Fichtovo zdůraznění svobody ducha lidského. Počal rozmýšleti o jiném, blaženějším stavu života, cítil v sobě dostatečné síly, aby si zjednal ve světě samostatné postavení, ba „slávychtivost silně mne pudila i svou vlastní dráhu nastoupiti," (54).

„Nebylo to," zdůrazňuje P. opět, „zošklivení sobě chudoby, k níž by mne byl vázal slib řeholníka pauperum scholarum piarum; neznalť jsem chudoby, neznaje bohatství; aniž celibát, neboť neznal jsem lásky pohlavní, — spíše vzpoura proti stálému poslušenství vyšším představeným, jichžto vážnost a důstojnost mně vždy nebyla zjevná, a jenž nebyly k tomu udělány, aby zastupovaly u mne důstojnost a rozum. Snad i příklad mých spolukleriků, z nichž mimo mne ještě dva z kláštera vystoupili, mne popudil k následování." (Str. 54).

Cestu z Mikulova v srpnu r. 1807, přes Litomyšl, Vysoké Mýto, Přelouč a Prahu do Libochovic — celou pěší a z velké části bosolíčí P. podrobně; zvláště vděčně se zmiňuje o pohostinství farářů. Shledání s matkou v Libochovicích nebylo radostné. P. našel matku chorou, následkem prý zimnice, která léčena byvši chininem způsobila ztvrdnutí sleziny a hypochondrii. Matka neschvalovala Janova vystoupení z řádu, a její starost o budoucnost synovu se stupňovala až k trudnomyslnosti. P—i nezbylo než těšiti matku, seč mohl; ujišťoval ji, že se na studiích uživí sám, ba že bude matce ještě posílati. Ale marně ji těšil a ujišťoval. Byly to trudné prázdniny pro matku i syna. Ani u svých dřívějších spolužáků nenalezl pochopení, vlastně on neměl porozumění pro ně a pro jejich zaměstnání, neboť jako studovaný jinoch nemohl se vpraviti do prostých maloměstských poměrů. Sám sobě vytýká tehdejší neshovívavost, která bývá známkou mladých vzdělanců, ještě nedospělých.

Upřímného přítele však P. nalezl v libochovickém děkanu Böhmovi, u něhož každou neděli stoloval a s nímž si dobře rozuměl. Byl to pán mnohostranně vzdělaný, sám kdysi řeholník-jesuita, pouze jako novic, až do zrušení řádu jesuitů r. 1773; podle úsudku P—a byl smýšlení svobodomyslného, někdy příkře posuzoval poměry státní i církevní. V rozhovoru byl děkan P—i vítaným zdrojem poučení; na kazatelně však nedovedl rozehřáti posluchače ani formou ani obsahem, mluvil bez přípravy, jak mu co napadlo.

Kromě děkana stýkal se často s měšťanem Leníkem, znalcem Voltaira a Rousseaua, jenž však pro nevůli s děkanem nechodil do kostela. Málokdy docházel P. do zámku, kde za jeho dlouhé nepřítomnosti se bylo mnoho změnilo. Pouze matka udržovala styky se zámkem. P. tam zaskočil někdy, aby obnovil milé vzpomínky na své dětství.

Prázdninami r. 1807, ztrávenými po dlouhé přestávce zase v Libochovicích u matky, končí se první oddíl P—a života do dvacátého roku. Deset let dětských ztrávil pod pečlivým dozorem a pod ráznou rukou zbožné matky; deset dalších let dlel na studiích a v řeholi piaristů v Mikulově, u nichž v řeholním svazku pobyl tři roky; odtud se do rodiště svého k matce vrátil všecek změněný. Nevrátil se snad mravné zkažený, ani v srdci zraněný, ale vrátil se jsa zlákán a vábeň vědou. Jeho náboženské smýšlení zůstalo spíše na povrchu, nikdy nevniklo hlouběji do srdce, ani v mládí ani v pozdějším věku. Kdyby v těchto prvních dvaceti letech se byl naučil žíti opravdu nábožensky — příležitostí a příkladů měl s dostatek —, nebyl by ve své autobiografii psal o „mythu“ matčině se zřetelem na smrt otcovu.

„O zemřelém otci,“ píše, „byl matčin mythus zas jinaký. Nevím, zdali si ho myslila v očistci nebo v nebi, neboť se horlivě modlila za spasení duší v očistci.“ (76.)

Vzdělaný katolík zná katolickou nauku o očistci a české matky katoličky vědí, jaký význam mají modlitby za duše v očistci. Prostá matka lépe vycítí podstatu, obsah i dosah této nauky než „osvícený rozum“ vzdělaného syna.

Nedivíme se tomu, že mládež tehdejší i dnešní málo vniká do smyslu věrouky křesťanské; vždyť překáží hlubšímu porozumění těkavost mládí vůbec, ale ještě více zdůrazňování, až nezdravé, výuky rozumové a nevšímavost vychovatelů k zušlechtění srdce. Dobré semínko zbožnosti, zaseté zbožnou matkou, se po čas studií středoškolských dusí zmechanisováním úkonů náboženských, věrouka a mravouka se hodnotí jako mathematika a fysika, t. j. jsou pouhými předměty vyučovacími, málokdy výchovnými. Na universitě pak, kde se věda pěstuje bez zřetele k náboženství, ba často beznábožensky, nebývá příležitosti, aby akademik žil životem nábožným, životem svého otce nebo matky.

Purkyně v Praze a Vratislavi (1807—1849).

Na začátku universitních studií P. nebyl si ještě jist o svém budoucím povolání. Začal filosofii, mathematikou, pokračoval v přírodních vědách; třiadvacetiletý chodil do Šárky botanisovat a sbírat brouky, mouchy a jinou havěď; při tom se staral o náklad na studie a tak se stal domácím učitelem v rodině barona Frant. Hildprandta v Blatné. Tři léta (od r. 1810—1813) žil na zámku v Blatné jako učitel mathematiky a přírodopisu jeho syna Ferdinanda, jemuž vštípil české vědomí.

Volný čas svého učitelování P. ztrávil četbou vychovatelských spisů Pestalozziho, římských klassiků a nejnovějších knih filosofických, ale také přírodovědeckých, které mu Dr. Pohl, mineralog a botanik, zároveň vychovatel mladého Colloreda, milerád půjčoval. Vyhlídky do budoucnosti byly slibné. Hr. Hildprandt zamýšlel zříditi huť; proto měl mladý hrabě s učitelem jíti na hornickou školu do Šťavnice, pak prohlížeti po celé dva roky různé hornické závody. P. by se tehdy lecčemu přiučil. Ale politické události skřížily slibné plány. Mladý schovanec šel na vojnu proti Napoleonovi, P. se vrátil do Prahy se štědrou a trvalou podporou svého šlechtického příznivce, ale nyní již na fakultu lékařskou. Na prázdniny býval zván do Blatné, která se stala jeho druhým hřejivým domovem. Baronovou podporou a pobídkou P. nabyl v Praze doktorátu r. 1818. Čtyrletým studiem mediciny, zvláště anatomie a fysiologie, položil základ k budoucí věhlasnosti své jako reformator fysiologie. Jeho disertační spis „Beiträge zur Kenntnis des Sehens in subjektiver Hinsicht“ získal mu přátele a příznivce také v zahraničí, zvláště básníka Goethea a Dra Rusta. Byl tištěn v Praze 1819 I. sv., v Berlíně 1823 II. sv.

Maje po doktorátu voliti mezi studijní cestou po ústavech anatomických a zvěrolékařských v Evropě na útraty pruské vlády a mezi nabízeným místem asistentským v Praze, rozhodl se pro Prahu. Dr. Rust, generální chirurg pruské armády, jemuž P. lákavé stipendium pruské odmítl, se nikterak neurazil; naopak přislíbil přízeň pro budoucnost.

Uplynula čtyři léta (1818—1822), která P. jako asistent profesora anatomie a fysiologie prožil v Praze, léta nadšeného průkopníka české kultury. Vzpomeňme, že r. 1821 v Praze byl založen český časopis Krok. Není-li P. duchovním otcem Kroku, jistě jest jeho

spoluzakladatelem. Podle Vlčka totiž se Jos. Jungmann považuje za původce časopisu, Chodounský však má za to, že Jan Svat. Presl a Jan Ev. Purkyně jsou jeho zakladateli. Jméno dal P. Časopis měl býti všeobecně vědecká revue česká; proto P. zamýšlel mu dáti jméno „Slovanská akademie“, rozhodl se však pro symbolické pojmenování Krok. Krok byl P—ovi „symbolem rozumu vystupujícího do zevnějšího světa čili symbolem filosofie“. Krokovy dcery měly býti představeny v theologii, lékařství a v právech. Z původního plánu o všeobecné hlídce všech věd sešlo, Krok přinášel zprávy a články ponejvíce z oboru přírodovědeckého v širším slova smyslu: z přírodopisu vlastního, anthropologie, chemie, fysiky, lékařské vědy, zeměpisu a astronomie.

„Krok podal první příklad mluvy české přísně vědecké, chtěje tím dokázati nepřátelům našeho jazyka, že neméně než jejich je schopen k vyslovení všech abstraktních pojmů a k vyznačení vlastností přírodozpytných podivuhodnou tvořivostí obdařen. Také se mělo dokázati mocím vládnoucím, že kdyby toho potřeba kázala a my vedeni býti měli k rozvoji vyššího duševního života, i hotovost k tomu by se našla v jazyku národním, i že by také pro skrovný začátek nebylo nedostatku sil učitelských. Byl-li to omyl, byl‘ zajisté z nejšlechetnějších.“ (24.)

Z tohoto prohlášení P—ova je zjevno, že zakladatelé Kroka v sebevědomí českém mířili vysoko. Učinili slibný začátek české encyklopedie, pro niž názvosloví vědecké sami tvořili; zvláště vynikl v ní Presl, redaktor a nakladatel Kroka, který se tiskl v 300 exemplářích. Škoda, že P. jenom na krátko se toho podniku účastnil.

„Dal se,“ píše P., r. 1856 „cizinou zlákati, jako druhdy rytíři čeští potulující se po cizích dvorech, aby sobě tam získali slávy, a pak teprve uznání ve vlasti.“ (25.)

Tato potulování P—ovo netřeba bráti příliš trudně. P. sám nepřiznává se ve své vzpomínce snad k lítosti nad nějakou zradou české věci, ba naopak napovídá, že jeho dlouholetý pobyt ve Vratislavi oslavil jméno české. Úsudek Chodounského o tomto pobytu vystihuje skutečnost, že „P. při úžasně velké a výsledkem překvapující práci věkecké rozvinul působení stejně obsáhlé a prohloubené ve prospěch povznesení kultury české i slovanské.“ (27).

Jak se P. dostal do Vratislavě? A proč opustil Prahu i společnost nadšených pracovníků českých, seskupených kolem Kroku? Po čtyrleté asistentuře v Praze P. zamýšlel odejíti do Blatné jako

vrchnostenský lékař. Byl totiž ve svém úsilí o profesuru zklamán. R. 1820 ucházel se o profesuru v Praze, později v Pešti, ale marně. Proto odcházel z Prahy, která sice uznala jeho schopnost k činnosti akademické, ale přisoudila mu méně schopnosti k učitelskému povolání. Živa 1863, str. 132. Než v té době přišla přátelská a pilná nabídka Dra Rusta, o němž tu již byla řeč, aby P. se hlásil o uprázdněné místo profesora fysiologie na něm. universitě ve Vratislavi. Poněvadž bude mnoho konkurentů, radil Rust, aby P. osobně zajel do Berlína, kde se Rust u ministerstva přimluví. P. tentokráte přijal přátelskou radu a místo obdržel. Také Goethe usiloval o P—ovo povolání. Zato se mu P. odvděčil týdenní návštěvou ve Výmaru, kde se seznámil s mnoha básníky a učenci, zvláště v Jeně. Goethe dal mu odporučující list k berlinskému fysiologovi Rudolphimu, z jehož rodiny si P. později volil družku životní.

Habilitační spis P—ův pro universitu vratislavskou pojednává o pokusech s odrazem světla v oku (Commentatio de examine physiologico organi visus et systematis cutanei. Vratislaviae 1823.) Práce tato obsahuje řadu fakt základního významu, která se v pozdějších letech nově „odhalovala“, poněvadž se na objevy P—y zapomnělo. Tak na př. Francouz Sanson r. 1837, tedy čtrnáct let později, prostě popisuje reflexní obrazec, vznikající odrazem od rohovky a čočky, zatím co P. svého objevu využil také k měření zakřivení rohovky, čímž vlastně založil moderní oftalmometrii. Kromě toho P. objevil a vysvětlil již r. 1823 světelkování oka lidského, což doporučoval k diagnose očních chorob, ale teprve dvacet čtyři roky později učinili týž objev Brücke a Erlach. Obrazec cévní je všeobecně známý pod jménem zjevu P—ova. V prvních letech profesury vratislavské vydával spis za spisem, tak analysoval s nevšední přesností a jasností závrať a jiné zjevy v oboru smyslů, dotud neprozkoumané. P. tedy nezklamal pruské ministerstvo v jeho nadějích. Přesto nebyl na universitě vratislavské, alespoň na začátku příliš laskavě přijat. Fakulta lékařská byla uražena, že nebyl povolán její kandidát, ještě více pak tím, že povolán byl Čech z Prahy, do třetice posléze tím, že P. opouštěl methodu dogmatickou a učil vědu pokusnou. Proto nepřála P—i a zamítala jeho opětovné žádosti o samostatný ústav fysiologický. P. si vymohl kýžený ústav přímo od vlády r. 1839. Byl to ústav první toho druhu v Německu vůbec.

Abychom alespoň stručně načrtli další práce a objevy P—vy v oboru fysiologie a histologie, budiž podotknuto, že P. téměř všem částem těla lidského věnoval pozornost. O oku a smyslech byla už zmínka. Mozek, jehož gangliové buňky líčí jako útvary centrální „hromaditele, vyrábitele a vysílatele nervového činitele"; srdce a cévy, v srdci růžencovitá vlákna pro automatické stahování komory, ssání srdce při diastole (rozšíření komor); stálý pohyb míhavý, nazávislý na vůli, i jeho všeobecné rozšíření u zvířat; žlázy žaludečné, že se v nich kyselina solná vylučuje vlivem nervovým; známý zárodkový váček vajíčka slepičího, jehož prozkoumání bylo základem embryologie; potní žlázy, stavba kosti, vývoj zubů atd., to vše bylo předmětem pilného a bystrého studia P—ova a jeho žáků na ústavě fysiologickém, který P. vlastně založil.

P. se svými pracemi proslavil jako „neomezený badatel, od nikoho nedostižený, bez předchůdce a bez následníka, jako samostatný genius" (úsudek Tomsův). Právem jej Němci, Francouzi atd. nazývají reformátorem fysiologie. Pro nás Čechy třeba zdůrazniti to, co Němec Heidenhain zdůrazňuje, že totiž P. první (dva roky před Schwannem) založil theorii buněčnou, a poznal rozdíl buňky zvířecí a rostlinné.

Již současníci nazývali P. po Koperníkovi prvním slovanským učencem co do významu světového. Srv. S. Podlipská v Osvětě r. 1871, str. 65.

Než P. se ve Vratislavi neomezil na ústavní laboratoř. Byl činný v osvětových spolcích jak přírodovědeckých tak filosofických a filologických. Jsa Slovan, snažil se v něm. městě býti mostem slovanské vzájemnosti. Informoval Němce o novinkách literatury slovanské, přeložil do němčiny Holého „Svatopluka" a lidové písně litevské, do polských časopisů napsal několik vědeckých pojednání, do polštiny přeložil písně Čelakovského, naopak zase českou literaturu obohatil krasocitným překladem zlomku „Osvobozeného Jerusalema" Torquata Tassa a básní Schillerových. R. 1836 založil slovanskou společnost akademickou ze studujících Poláků a Čechů ze Slezska. Horlivě pátral po písemných památkách Komenského, jehož rukopisnou Didaktiku českou [1]) v Lešně koupil pro Prahu. Tamtéž objevil v církevním archivu sbírku listů Komenského, latinsky psaných, kromě toho rukopis jeho „Sbírky českých přísloví". Co nemohl skoupit, dal opsat, na př. rukopisnou „Kroniku Přibíka

[1]) Vydal ji V. V. Tomek r. 1849.

Pulkavy z Radonína", nalezenou ve Vratislavi, „žaltář z r. 1396" uchovaný ve slezské Olešnici.[1])

O jeho rozsáhlé korespondenci soudí vydavatel sebraných spisů P—ých Dr. Lhoták takto:

„P—a korrespondence přesvědčuje nás, že jsme v něm ztratili prvního světového representanta, jehož tvůrčí hranici nelze vymeziti prostě jeho učenými spisy . . . V ní vidíme, jak velké místo v jeho životě zaujímaly otázky všeobecně kulturní, umělecké, filosofické i náboženské. Jeho neklid živelně jej vede od problému k problému, nejen v přírodovědecké práci, ale též v otázkách evropské vzdělanosti, morality, českého umění a významu české práce ve světě."

Ve Vratislavi P. založil domácí krb, oženil se s Julií dcerou universitního profesora Rudolphiho v Berlíně. Byla to Němka, ale brzy se naučila česky. Krátké však bylo toto šťastné manželství; trvalo jen od r. 1827—35. Ze čtyř dítek zemřely obě dcerušky v týž den spálou, ze synů Karel se věnoval malířství, Emanuel přírodním vědám; oba se vrátili s otcem do vlasti r. 1850. Sňatek P—ův s Němkou se nelíbil jeho stařičké matce, která krátce před svatbou odjela do Vídně. Ale když se dověděla, že se paní naučila česky, vrátila se do Vratislavě.

P. byl v cizině opravdovým vlastencem. Je to patrné z jeho osvětové činnosti všeslovanské, najmě české; ale ještě více plyne to z touhy po návratu do vlasti. Sám P. ve vzpomínkách vyznává: „Nesmím říci, že bych při svých snahách již byl cele zapomněl na vlast; dal jsem toho dostatečný důkaz, že jsem se r. 1835 po smrti fysiologa Rottenbergra o svůj návrat do Prahy pokusil." (87). První pokus r. 1835 se rozbil, neboť vláda rakouská nechtěla mu započítat léta, ztrávená v cizině. Druhý pokus u příležitosti sjezdu přírodovědeckého v Praze r. 1837 se také nezdařil. Po třetí P. zavítal do Prahy v bouřlivém roku 1848 k sjezdu slovanskému a nalezl pro sebe půdu vhodnější. Již následujícího roku 1849 vrací se do Prahy nadobro, kde od velikonoc r. 1850 zaujímá stolici fysiologie.

[1]) Je to t. zv. „Žaltář Poděbradský", jejž v Č. akademii r. 1899 vydal Ad. Patera; rkp. se dostal do král. knihovny drážďanské.

Purkyně v Praze (1849—69).

Uvažme, že P—ovi bylo tehda 63 let. Neodešel na odpočinek, nýbrž ujal se nové práce na milované české půdě. Veškerá činnost P—ova v Praze, ať na německé universitě, ať ve veřejném ruchu osvětovém i politickém, směřovala k zvelebení a povznesení českého ducha.

Vizme, jak Dr. Nowakowski, jenž za života P—a první napsal životopis P—ův (Życie i praca naukowa Jana Purkiniego, Varšava 1862) píše o té době:

„Od r. 1850 zaujal P. kathedru fysiologickou v Praze a od té doby vliv jeho na české poměry stal se výraznější. Ihned vybudoval a zařídil ústav fysiologický a od r. 1853 vydává nepřetržitě se spoluredaktorem J. Krejčím časopis přírodopisný „Živu“ s přílohou „Domácí lékař“, již řídí Dr. Podlipský, která směle se dá porovnat s každým jiným podobným listem evropským — P. náleží dnes (t. j. r. 1862) vedle Palackého, Štulce, Riegra, Zapa k mužům nejvlivnějším a nejmilovanějším, nejen pro jeho vysoké postavení ve vědě, ale i pro jeho povahu nade vše milou.“ (90).

P. si svoje království ve fysiol. ústavě zařizoval, jak sám za dobré uznal. Kromě povinné přednášky německé zavedl záhy přednášky české, neohlížeje se ani na vládu ani na své kolegy, bude-li jim česká přednáška vhod. V laboratořích mluvil česky i německy. Ačkoli tehdejší ovzduší politického absolutismu a zostřené germanisace nepřálo českému živlu, přece nikdo se neodvážil, aby P—ovi to počínání zabránil. Chránila jej sláva světového jména. Bohužel byl to slibný pokus, jenž brzy selhal. „Po několik půlletí“ vzpomíná P. r. 1860 „přednášeje před dosti četným posluchačstvem o předmětech fysiologických prostonárodně (= česky), pozoroval jsem, že čilost posluchačů ochabovala, an okolnosti jinam sváděly, i bylo mi to vykládáno za separatistickou tendenci a zle poznamenáno. Učinil jsem tedy konec tomu pokoutnému pěstování české vědy, kdežto zatím se příležitost naskytla, jinde a vydatnějším způsobem dosáhnouti téhož záměru“ (38). Bylo to Museum české s vědeckými odbory. Než od r. 1861 začal opět přednášeti česky.

Zvláště usilovnou činnost v národním duchu P. rozvinul při Museu českém. R. 1852 byl jeho přičiněním zřízen sbor přírodovědecký, za jehož předsedu P. byl zvolen. A hned následujícího roku vydává Matice česká prostonárodní časopis přírodovědecký „Živu“, na kte-

rou byly překřtěny původně zamýšlené „Zábavy přírodovědecké“. V Živě chtěl P. pokračovat v tom, co začal r. 1821 v Kroku; chtěl zjednat „svobodné pole českým přírodozpytcům ku vzdělání písemnickému všelikých odvětví přírodovědy.“ (Z proslovu k VII. ročníku.)

Myšlenka o národní vědecké akademii české zrodila se v P—ovi již v letech dvacátých. Víme, že se „Krok“ měl nazývati „slovanskou akademií“. Nedivíme se tudíž, že P. vrátiv se do vlasti svůj důvtip a celou energii věnuje uskutečnění zamilované idey. „Sotva že počal se v Praze rozvíjeti a řešiti český ruch vědecký, tu již Purkyně se smělou odvahou počíná české vědě vytyčovati nejvyšší mety, k nimž současníci očí svých pozdvihnousti ani se neosmělili.“ (Chodounský, str. 41.) P. publikoval své velkorysé plány o akademii vůbec v Živě r. 1861 a 1862, o akademii národní pak r. 1863. Budova měla státi na Karlově náměstí podle nárysu P—ova. (Živa 1862, str. 41.)

Nebude snad čtenářům Hlídky nevítaná stať z prvního článku (1861), nadepsaného „Pohled na způsoby bytování vědy v církvi a státu“. Z ní si může každý doplniti charakteristiku P—vu se zřetelem na křesťanství.

„Přistupme k počátku doby křesťanské. V národě, opovrženém tehda celým světem, uhněteném římskou zbraní, vlastními dějinami přestárlém a vysíleném, narodil se v okolnostech, zahalených posvátným rouchem, nejskromnější i nejvyšší kněz a prorok Boží, Adam lidstva, které se mělo znovu zroditi. Již z mládí byl si osvojil, co moudrost východu, co učenost západu podávati mohly;[1]) a čeho nepovídaly, nalezl ve vlastním srdci Božském: lásku k Bohu nade všecko, lásku k bratřím, synům otce nebeského.

Jeho učení nebylo slovem, bylo duchem mluvícím ohnivými jazyky. Stal se tím zánět celého tehdejšího římského světa, kdež tyranskou nadvládou vysušena byla bodrá síla někdejšího bájeslovného pohanstva, aby tím radostněji se poddala nové víře a lásce a novozkvétajícím nadějím. Ještě ten Božský ohníček v prvotním zárodku nemluvňátka ukryt byl, a již se staral, věštci poučen, král národa judského, aby jej ututlal. Jen tři léta bylo mu dáno hlásat blahé poselství národu svému a celému lidstvu. Obklíčen vyzvědači, vykládal věčné pravdy v podobenstvích. Již viděl blížiti se dobu

[1]) Odkud by vědomosti čerpal syn tesaře v zapadlém Nazaretě, nelze nijak doložiti.

ukončení svého úřadu, i zařídil dědictví své, aby zachováno bylo celému světu a neslo úroky na zemi i na nebi bez konce. Umřel za mladých let co zločinec ukřižován ohavnou smrtí. Slavila vítězství rota starokněžská, radoval se dvůr královský, místodržitel císaře římského umýval si ruce, výskala luza jeruzalemská, šklebily se čety vojenské, jež byly domučily člověka nevinného. Všechny zloby byly ukojeny, ale nesmírná bolest se rozhostila v srdcích učeníků opuštěných, někdejších jeho miláčků. Tuť zavzněla zvěst: ontě z mrtvých vstal! i přebývá mezi námi a přebývati bude až do skonání světa.“ (Viz Živu r. 1861, str. 221.)

Čteme-li tento vzletný zlomek o zakladateli křesťanství, tu maně vzpomínáme dětských let Purkyňových, kdy při četbě o životě Krista Pána zahořelo srdce dětské láskou k Spasiteli světa.

Třebas P. snil již r. 1821, kdy zakládal Kroka, o slovanské akademii, přece se r. 1861 nehlásí ke svému snu jako původce akademie kterou založiti usiloval ve stáří. Naopak úvodem píše r. 1861 o „prvních navrhovatelích a přispívatelích na akademii slovanskou v Chorvatsku a v Čechách“ takto:

„Divná to okolnost, že skoro tím samým časem, — tam v trojjediném království charvatském světlý arcikněz, vysoko postavený úřadem a slovutností — tu u nás neznámý, skromný kaplan, oba členové církve katolické, velikou myšlenkou akademie slovanské zajati, položili ten i onen silám svým přiměřené oběti na oltář vlasti i celého slovanstva, aby tím učiněn byl počátek velkolepé jakési budovy akademie všeslovanské a snad i všenárodní, bereme-li ohled na nynější vzbuzenost myšlenky národnosti.“ (Živa 1861, str. 97.)

Než úsilí P—o se potkávalo často s neporozuměním. P. chtěl získati lékaře k odborné práci české; začal proto r. 1857 při Živě vydávat jako přílohu „Domácího lékaře“, ale po čtyrech letech byl nucen zastaviti další jeho vydávání. Naříká si r. 1861, že „nelze od nynějšího pokolení očekávati, aby naše lékařské obecenstvo k národnímu jazyku přilnulo. Lékařství české očekáváme tedy od nejblíže příštího pokolení — až budeme míti na universitě úplně české kursy nauk lékařských, o čemž pochybovati nelze.“ (43.)

Byla to P—ovi kapka útěchy při nezdaru „Domácího lékaře“, když se téhož r. 1861 na podzim malý kroužek českých lékařů sešel, aby založil spolek a časopis lékařský. Deset přihlášek došlo na první výzvu, k nim se do roka přidalo ještě pět jiných, takže

v ustavující schůzi 16. července 1862 patnácti členy přítomnými byl za předsedu zvolen P., jenž jím zůstal až do smrti. Po skromném začátku — v době, kdy se po shroucení rakouského absolutismu české duše probudily — spolek rostl a mohutněl; do konce prvního roku měl už 138 členů, v druhém roce 318 členů. Duší spolku a a čilosti jeho byl P., který předsedal všem schůzím a přednášel 29kráte v pěti letech z bohaté pokladnice své. P. dosáhl, po čem tolik toužil, založil a řídil českou akademii lékařů. Neohlížel se na nepřízeň vlády, která žehrajíc právě na tento spolek českých lékařů hledala cestičky, aby P. byl pensionován. Ale nepodařilo se jí to. P—ova činnost organisační a osvětová nebyla omezena založením a řízením významných podniků vědeckých, t. sboru přírodovědeckého při Museu českém a spolku lékařského, nýbrž obsáhla také ostatní instituce a spolky národní. P. stál u kolébky Svatobora, Sokola, Hlaholu, Umělecké besedy, Národních listů, Nár. divadla, první průmyslové školy.

Co znamená P. v zápase o českou universitu! Z toho, co dosud v této črtě bylo pověděno, jest každému čtenáři jasno, jak P. toužil a usiloval po zrovnoprávnění alespoň lékařské fakulty, neboť po císařském zaručení stejného práva všem národům zaváděly se již pozvolna některé české přednášky na fakultě theologické a právnické, na technickém ústavě. Filosofická a lékařská fakulta však vzdorovala všem pokusům.

Když P. ve sboru doktorů fakulty lékařské se zastal petice českých mediků (120), aby zavedeny byly přednášky české z oborů praktických, ukázal na křiklavou křivdu, která se českému národu děje, řka: „Když i v Turecku mohou míti fakultu s mateřským jazykem, proč bychom toho neměli my požadovati? Výčitky, jako by řeč česká nebyla dosti pokročilou, jsou bezpodstatné; mámeť názvosloví fysikální a mathematické, lékařské a přírodních věd vůbec, máme časopis vědecký lékařský, dosti důkazů statečnosti řeči naší.“ Než sbor praktických lékařů pražských, většinou Němců, nepovolil; nepovolilo ani ministerstvo r. 1864 přes petici, podepsanou 264 doktory. Teprve na českém sněmu r. 1864 byla petice přijata většinou hlasů. Na to byla povolena česká přednáška o soudním lékařství, ustanoven k tomu profesor Dr. Popel, který češtiny dostatečně neovládal. Proto spolek lékařů, v němž hlavní slovo vedl P., znovu r. 1867 buší na dveře sboru fakulty lékařské a vlády vídeňské, ale zase marně. Ještě v posledním roce života P—ova zůstala fa-

kulta lékařská nedotknuta ve svém německém rázu. Ze 44 přednášek, ohlášených na r. 1868/69, byly pouze tři české (Purkyně, Eiselt, Quadrát).

Pokud P. zasedal ve sněmovně, užíval své vážnosti vytrvale a neústupně k hájení českých práv, ale bohužel při druhých volbách r. 1867 nebyl již za okres slánský a lounský zvolen. Podle Chodounského se v pražském volebním výboře nevražilo na P. prý pro jeho svobodomyslnost; P. však sám se přiznává „k malé své účasti v poradách klubovních, kde jistí pánové prováděli svou králku.“ „Myslím“, píše P., „že jsem toto odstrčení zasloužil, a vynasnažím se, abych toto přidělení času na některý jiný, vlasti prospěšný způsob vynaložil.“ (52.)

Že P. pro svou činnost národní u svých kolegů německých nebyl rád viděn, je samozřejmé. Ukázali svou nechuť k němu při oslavách jeho osmdesátin r. 1868 a při pohřbu r. 1869. Fakulta lékařská sice vydala ohlášení o úmrtí P—ově, ale na hřbitov vyšehradský dostavil se ze sboru profesorů pouze Dr. Treitz, z Němců nikdo.

Závěrečný soud Chodounského o významu činnosti P—ovy v Praze dotýká se všech stránek světlých.

„Z vylíčené činnosti P—ovy po návratu z Vratislavě do Prahy dá se vytušiti jeho význam pro naši kulturu, neboť se mu podařilo uvésti v život instituce, které umožnily vznik a rozvoj české vědy přírodní v nejširším slova smyslu, jakož i věd lékařských theoretických i praktických. Byl toho všeho průkopníkem, zakladatelem a fedrovatelem. Vedle toho stál v čele akce pro zřízení české university, jejímž také byl skutečným předchůdcem, neboť byl jediným vysokoškolským učitelem, který již od r. 1853 bez dotazu k vládě a proti sborům profesorským konal řádně české přednášky v rozsahu, postačujícím k absolutoriu z discipliny povinné.“ (51.)

Črta naše nebyla by úplná, kdybychom nic neřekli o P—ovi jako osobnosti soukromé. Chodounský, bývalý assistent P—ův, otiskuje ve své knize nejednu cennou vzpomínku, ať již svou vlastní nebo cizí, na př. Vzpomínky J. Nowakowského, jenž napsal (polsky) první větší biografii r. 1862, dále vzpomínky Ivana Hálka ve Květech r. 1869.

Vstupme nejprve s Nowakowským do bytu P—ova ve Spálené ulici! V domě fysiologického ústavu má P. byt skromný, ale originální. P—i je 74 let (r. 1861).

„Již při vchodu do velikého, světlého pokoje spatříme skleněnými dveřmi hlavu, bílou jako sníh, vždy schýlenou nad knihou. Často jsme zastali P—i ležícího na širokém divanu, čtoucího. Vejde-li kdokoli, ihned povstává a s obvyklou svou zdvořilostí vítá. Před divanem stojí stůl zastřený pokrývkou a na něm několik fysikálních přístrojů, které bývají podle potřeby vyměňovány. Divan je umístěn při samých skříních knihovny, kolem stolu několik židlí velmi skromných a na nich přihrádky s různým nářadím. Stěna naproti zakryta je skříněmi, naplněnými knihami až ke stropu — a vedle nich příručná laboratoř chemická. Blíž ku předu vidíme originální stůl na čtyřech nohách, tvaru kuželovitého, při konci zlacených, na kterém leží dřevěná deska s lahvičkami, kelímky, s přerůzným náčiním chemickým, anatomickým i s přístroji lékařskými. Nejoriginálnější věc v pokoji jest malinký druh učeného Purkyně, jediná jeho zábava, s kterým hovořívá. Je to sysel, tak ochočený, že na zavolání „syslíku“ ihned přiběhne k svému pánu. Tu vítá jej usměvavá tvář učeného starce a zvířátko hvizdem dává svou radost na jevo. Obyčejně se začíná jejich rozprávka tímto pořadem: „Syslík tu . . . syslík nemá mléka . . . ha ha . . .“ a sysel piště hned vyběhne zpod skříně, pobíhá hbitě po pokoji, tu postojí a bystře hledí v oči filosofa, jako by sledoval proud jeho myšlenek, tu zase se schová pod skříň a baví se kolem svého brlohu v malé kleci, vždy otevřené, aby volnost majitele v ničem nebyla omezena.

V druhém pokoji spatříme uprostřed ohromný bílý stůl, pokrytý atlasy, mapami a jinými vědeckými předměty. V rohu stojí piano, na němž občas hrává dcera Čelakovského, zemřelého r. 1852. — V jiném rohu nese sloupek krásnou skříňku skleněnou, v ní se skví sádrovy odlitek ruky — ruky velkodušného příznivce a přítele P—ova, barona Hildprandta z Blatné. „Přechovávám ji s úctou pro věčnou památku“, řekne nám stařec s výrazem šlechetné vděčnosti.

V třetím a posledním pokoji nalézáme velkou knihovnu, uspořádanou podle jazyků; kromě toho jsou tu na sloupech postavené veliké globy geografické, astronomické, teleskopy, v oknech pak překrásná akvaria . . .

O veselosti a žertovnosti P—ově, ještě v stáří pokročilém, svědčí tato episoda. Dne 5. srpna 1860 u příležitosti osmého výročí smrti Fr. Lad. Čelakovského sešla se četně česká obec pražská, zvláště studentstvo, na Vyšehradě k výročním bohoslužbám. Překrásný byl

toho dne pohled na Prahu. Tu poznamenal P., že lze tutéž krajinu ještě krásněji vidět, ale musí se umět na ni kouknout. Aby vyhověl zvědavým otázkám okolostojících, P. se obrátil tylem k městu, prudce se ohnul, sklonil hlavu až k zemi a tak se chvíli díval. Všichni byli udiveni touto čilostí a žertovností starce třiasedmdesátiletého. Ale nikdo se nepokusil napodobit mistra, nebyl by to svedl. P. totiž cvičil každého rána po snídaní činkami a na bradlech. Byl postavou urostlý, širokých plecí, vždy ujasněné tváře a vykračoval si svěže, bez hole, trochu sehnutý.

Jako profesor byl v přednáškách obratný; třebas přednesem nestrhoval, přece byl jasný a přehledný. Zkoušel s velikou mírností, každou reprobaci kandidáta odstonal, nemluvil, seděl zadumán ve svém pokoji, hlavu maje složenou na rukou.

Kdysi po přednášce v Umělecké besedě posluchači, překvapeni byvše úchvatnými aforismy P—ovými, mu nezatleskali. P. chvilku také seděl tich, ale pak se otázal: „Líbilo se vám to?“ Všichni řekli: „Líbilo“. „Tedy mi zatleskejte“. Hřmotný a upřímný potlesk byl odpovědí k neobyčejné veselosti všech. P. sám se poněkud theatrálně na vše strany ukláněl, děkoval a pak prohodil žertovně: „Inu líná huba, holé neštěstí.“ A opět zahřímal potlesk, ještě bouřlivější.

Rád vykládal, jak objev měchýřku vaječného pokazil celé rodině ve Vratislavi žaludek. Po tři měsíce kupoval P. kde kterou slepici, rozřezal, vaječník prozkoumal a pak ji dal do kuchyně. Brzy však nemohl ani on ani jeho rodina cítit, když se slepice vařila.

P. se strojil tak prostě, že to budilo leckde posměch. Jednou bylo ostré slovo P—ovo o politice doneseno osobě jiného smýšlení. Ta poznamenala nešetrně: „Co P. do toho mluví? Ať si raději koupí nové boty.“ Na to P. vtipně odpověděl: „Mám k tomu svého ševce, co se mu pletou do řemesla?“

Zanedbala-li služka něco, P. vytkl jí to šetrně slovy: „Zouvák mi povídal to a to . . . je-li to také pravda?“ V masopustě služka odskočila na taneční zábavu. Ve spěchu však pánovi neodestlala. P. chtěje ji zato vytrestati, vložil obávaný zouvák pod peřinu služce. Ta se všecka vyděsila a ustlala si té noci na podlaze.

Dříve než navštívíme P—i nemocného, vzpomeňme ještě radostné chvíle, kdy v předvečer před 9. prosincem 1868 se české spolky sešly ve Spálené ulici, aby oslavily řečmi i zpěvy osmdesátiny života a padesátiny doktorátu P—ova. P. vyšel na balkon a

promluvil stručně a dojemně svým způsobem, nejvýš charakteristickým:

„Dnešním dnem dal mi Bůh dosáhnouti věku, jakého jen málo komu popřáno. Od desátého roku jsem bloudil mezi národem cizím, po 27 let jsem byl v Prusích, ploval jsem tam v moři velikého národa, avšak neutonul jsem v něm. Dopřáno mi, že jsem z něho zase šťastně doploval do lůna vlasti milené a zde — snad mohu to o sobě říci — jsem jedním z těch, kteří udržují náš národ. A jak Mojžíšovi po mnohaletém putování přece konečně popřáno bylo, aby alespoň uzřel svou vlast, tak i mně dopřáno jest zříti naši vlast opět krásnou, žíti a působiti s ní a pro ni. A jestli Mojžíš přivedl svůj lid až k zemi zaslíbené, dejž to Bůh, abych i já přes hranici přešel.“ (106.)

V slavnostní den však deputace přistupovaly k lůžku nemocného, neboť už od čtyř let trpěl P. žlučovými kamínky. Když Umělecká beseda přinesla adresu, s potěšením ji P. přijal a skromně podotkl: „Leccos je tu přemrštěno a leccos pravda; ale básnické vyzdobení musí každý takový list míti. S tou nesmrtelností jména nesmí se to brát tak doslova; možná, že za sto let málo kdo bude co vědět o P—ovi. Ale to nevadí; my také nevíme, kdo vynalezl pluh, ale proto přece dělá dále službu člověčenstvu.“

A pak se žertovně ptal: „Co pak to stálo? Mnoho-li musím připlatit, neboť jsem také člen.“ „Ježíšku, to je hezké!“ dodal a počal si pomlaskávati jazykem jako dítě. (92.)

V Praze přímo zarážela neúčast university při kulturním svátku tohoto dne. Žádná ze čtyř fakult ani rektorát nebyly zastoupeny a nezaslaly ani písemné blahopřání, zatím co cizina zaslala zvláštní adresy. Vždyť již před tím zvolilo jej za člena víc než padesát učených společností doma i v cizině. Jedině sbor doktorů-lékařů, samosprávný to stavovský spolek, vyslal deputaci s pamětním penízem. Půl roku později fakulta lékařská sice oznámila úmrtí svého člena; uvádí tam všechna vyznamenání P—ova z cizích universit, ba chválí na konec jeho nevšední lásku k vlasti (singulari patriae amore excellentis), ale spíše z pouhé slušnosti, nikoli z úcty a lásky. Neboť z členů sboru profesorského pražské fakulty lékařské dostavil se na hřbitov vyšehradský jedině prof. Treitz, který tělo P—ovo také balsamoval; z Němců však nikdo.

Jan Ev. Purkyně od konce roku 1868 až do 28. července 1869 neopustil lože; zemřel tiše ve stáří 81½ roku. Pohřeb se konal 31.

července o 6. hod. večerní za ohromného účastenství obyvatelstva pražského na hřbitov vyšehradský. Čtyři bývalí asistenti, Dr. Frič, Dr. Grégr, Dr. Novotný a Dr. Chodounský spouštěli k 9. hodině večerní rakev svého učitele do hrobu, když probošt V. Štulc výstižně promluviv o významu P—ově, jménem všech se byl se zesnulým rozžehnal. Diplomem z 15. července 1869, tedy dvě neděle před svou smrtí byl P. i s rodinou povýšen do stavu rytířského.

Odhalení náhrobního pomníku, pořízeného Svatoborem, konalo se 1. listopadu 1876. Průvody sice byly tenkráte policejně zakázány, než ctitelé a známí P—ovi sešli se v hojném počtu na hřbitově. Ještě téhož r. 1876 v říjnu byly ostatky P—ovy přeneseny z hrobu prozatímního do hrobky, ve které dosud odpočívají pod životním heslem:

„Pokud a kde Bůh žíti povelí, buď věren vlasti, víře, příteli.“

Vděčné pokolení české uctilo památku P—ových stých narozenin r. 1887 postavením pomníku v rodišti P—ově, v Libochovicích. Česká pak universita oslavila tuto památku zvláštní slavností, při které prof. Tomsa promluvil o významu vědeckých prací P—ových, jichž se počítá 138, pro vědu biologickou.

Posudky.

Hustopečsko. Domovopisný sborník 1928. S. 353.

Sborník tento vypracovalo učitelstvo okresu hustopečského jako letošní jubilejní spis z podnětu a péče okresního školního dozorce Osvalda Baráčka. Obsah spořádán a rozdělen na šest hlavních oddílů: zeměpisný přehled, z pravěku a dějin kraje, národopisné poměry kulturní a sociální poměry, místopis, přehledy obcí, okresů a statistické tabulky, — a zpracován ve zvláštních statích více méně souvisle k sobě se pojících. Přispívatelé snažili se podati úplný a všestranný obraz okresu, a vskutku celkem se jejich snaha a práce zdařila; popisy jsou poučné a obsažné, dobře si všímají důležitých a významnějších věcí a správně informují. Podávají vhodný přehled celkový, jenž u některých statí přechází i v podrobné přehledy s přesnými daty. Do hloubky však všude nezabírají, — platí to zvláště u dějin okresu, kde bylo by si přáti hodnotnějšího vypsání vývoje i průběhu událostí dějinných. Zato správně národopisné poměry jsou vypsány obšírněji a živě, a rovněž svou cenu mají popisy krojů mizejících a vymizelých, obyčejů a písní národních; názorně předveden také kulturní život a v zajímavém obraze ukázáno školství. Veliký počet přispívatelů do sborníku je příčinou, že spis není jednotný, ucelený a souměrný, ale celkem vzato, sborník osvětové své poslání vhodně vyplní; za přednost pokládati také jest, že zachovala se v něm přece jistá střízlivost a nestrannost v úsudcích.

U Ignáta Wurma jest nesprávno jmenovati biskupa Gindla, neboť G. odešel již r. 1841 z diecese; neopraveno zůstalo „ze Salmic“ místo „ze Salmu“ (251), „z Kupí Hory“ místo „Kapí Hory“ (301); omylem jest mluviti o bojích Matyáše s Rudolfem II k r. 1595 (299), Abtsdorf (310) jest Opatov; ve starém rejstříku (316) dlužno asi čísti: Sobautovic a ne Sobantovic; Začanský rybník (316) patří biskupství brněnskému; nestejně uváděno u Roberta příjmení Florent, Florentin, Florian.

K dobrému a úpravnému spisu přidána pěkná mapa. *J. T.*

Valerij S. Vilinskij, Ruský národ a sjednocení církví. Nakl. Apošt. sv. Cyrilla a Methoděje. Olomouc 1928. Cena 7 K.

Články pravoslavného spisovatele v různých časopisech uveřejněné a zde v jednu knihu spojené chtějí čs katolíky obeznámiti s náboženským nazíráním pravoslavného Ruska a buditi zde zájem o unii.

Ve stati „Význam unionistické otázky“ praví p. spis., že i mezi Rusy jest již posunuta s mrtvého bodu, že i tam se tvoří filokatolické hnutí jako v Anglii. Unie ovšem neznamená jen spojení Ruska s katolickou církví, ale přes to je zatím na předním místě, a p.

spis. správně zdůrazňuje, že Slovanům zde náleží přední úkol; o benediktinech v Amay sur Meuse praví, že otázku sjednocení kladou tuze široce a blíží se mimoděk panchristianismu, odsouzenému okružníkem „Mortalium animos“ (31).

Primát, bez pochyby hlavní překážka unie, nebude jí prý už dlouho, jelikož půda bude psychologicky připravena vědomím o potřebě jednotné autority. V té i v jiných otázkách mluví veliký optimismus, jehož ovšem tu mnoho zapotřebí. Zajímavější jest, čím nás poučuje o ruské duši v náboženství (38), o jejím mysticismu o sklonech k unii mezi Rusy samými. K názoru p. spis. o jednotlivých konversích a unii hromadné, jíž prý jednotliví konvertité mezi Rusy nemohou tolik prospěti, jsouce tam již považováni za cizí (45), nutno poznamenati, že s hlediska celkového, jaksi politického, možno snad přednost dávati methodě, která pracuje právě o unii hromadnou, unii církví, jež by pak unii jednotlivců snad snáze provedla, avšak s hlediska nábožensko-psychologického přednost má právo i povinnost jednotlivce, jakmile se o katolické pravdě přesvědčil, také se k tomu přiznati.

Statě, poměrně stručné, ovšem probírané otázky víc nadhazují než vyřešují a mají takto cenu víc nabádavou než naučnou. *A. S.*

* * *

Lad. Vladyka, Bar El Ghazal. Román. Praha 1928. S. 308. — Týž, Pouze tělo. Román. Praha 1928. S. 165. — Jiří O. Parma, Radost jihu. Román lásky z námoří. Praha 1928. S. 120.

Nutno přiznati, že L Vladyka dovede neobyčejně rychle i obratně využíti ke svým románům nejnovějších časových námětů, zvláště pokud se týkají různých záhadných úkazů, jimiž se právě obírá sensacechtivá široká veřejnost. V románě „Já v něm“, o němž jsem tu vloni referoval (s. 412), byly to pokusy o přenášení vědomí z osoby na osobu, v posledním románě „Pouze tělo“ zasadil pak obsahově nevelký děj do rámce spiritistických pokusů pověstného media paní Silberové, jež asi před rokem tak rozvířily i zostudily pražskou společnost. Spis. sám hledí na ně ovšem jako na podvod, stejně jako na padání kamení a podobné „okkultní“ zjevy, jež jsou v jeho románě pražským paničkám a jejich dcerám i služkám jen příležitostí k záletům a milostným útokům na jediného muže; tento se milkuje současně se všemi třemi, nalézaje všude „pouze tělo“ a nejvíce snad tam, kde se zakrývá maskou duchařských sklonů.

Román „Bar El Ghazal“ jest podložen zase jednak sensační aférou se zabavenými statky a lesy na Slovensku, do níž je zapleteno několik pokrokových poslanců, jednak pověrou o stěhování duší, vlastně o „opakování formy těla, do které duše vstupuje“. Vzbudí ji písařka v pražském sekretariátě politické strany zapletené do oné aféry, mladá paní, která má nápadnou podobu s postavou

reliefu v chrámu Isidině na ostrově Philae a při svém příchodu na ona místa prý si uvědomuje, že tam žila skoro přede dvěma tisíciletími. Spis. aspoň ke konci naznačuje, že i tu jde o omyl a podvod, že hrdinka stala se jen předmětem ošklivé hry, jež z bývalé písařky učinila tanečnici v Egyptě a pak i v Evropě. Celý tento dobrodružný děj je také málo pravděpodobný, právě tak jako většina postav jest uměle a neživotně vykonstruována podle určitého schematu. Formu úsečného, místy až suchého dialogu ovládá Vladyka dosti obratně, ale ani psychologicky ani umělecky nejsou tyto dva poslední romány pokrokem v dosavadní jeho tvorbě. Spíše naopak.

Podobnými nedostatky, jenže v mnohem větším stupni, trpí také románek mladého spis. Jiřího O. Parmy „Radost jihu". Jeho postavy jsou neživotné a papírové, jejich hovory znějí umělkovaně a suše, sloh je často hodně povídavý i frázovitý. Obsahově je to jen pravšední variace otřepaného příběhu žárlivého muže a nevěrné ženy, která odjede s milencem do Ameriky. Mladý spis. oslavuje ovšem tento čin jako odboj proti „zastaralému" mravnímu řádu a volá bombasticky hned v úvodě: „Světem jde ďábel. Světem jde netvor. K smíchu je mi vaše síla, mužové, i vaše morálka, ženy! Svými prsty ji zohýbám dle své vůle. Jsem Třetí! Hoj! Jsem ten, kterému náleží svět. Svět stojí v plamenech. Vy hoříte všichni s sebou. A já, vítězný zakladatel požáru, jen hromadím svoje oběti atd." Po velkých slovech — nudná historie manželské nevěrnosti! *M.*

Ondřej Přikryl, Pod Kosířem. Obrázke z Hané. Nakl. R. Promberger, Olomouc 1928. S. 187, 20 K.

16 hanáčinou psaných drobných příběhů a žertů, v tom jedna deklamánka k otevření sokolovny v Kostelci n. H., tedy skoro u samého Kosíře. Lesní toto pohoříčko již tím, že tu, na rovné Hané, vůbec jest, dráždilo obrazivost okolních obyvatel, jinak ne tuze bujnou, k bájení, a dějepisné zprávy leccos o tamních skrýších vypravují. Lidopisné a společenské obrázky Přikrylovy jsou z Prostějovska, Plumlovska a z Kostelce skutečně věrné a rázovité, vtip a humor často hrubozrný, ale také v tom rázovitý. Hanáčina je tentokrát takořka čistokrevná, spisovným jazykem málo promíchaná, a proto cizinci na čtení dosť nesnadná; však připojen slovníček nespisovných výrazů.

Vladimír Mazálek, Mourek, Veselé i trpké chvíle kočičího kluka. Obrázky Frant. Doubravy. Druhé vydání. Nakl. R. Promberger, Olomouc 1928. S. 93, 28 K.

Nového v kočičím bájesloví mimo satyru sotva lze již co objeviti, ale staré příběhy v kočičí rodině se v novém rouše dětem ještě vždy líbívají, a zalíbí se jim jistě i v této vkusně vypravené knížce. Místy by si bylo v slohu přáti více prostoty.

Rozhled

Náboženský.

Z protestantského missionářství.

O letoších velkonocích byl v Jerusalemě sjezd zástupců protestantských missií svolaný t. ř. mezinárodní missijní radou, která se 1921 utvořila místo edinburské světové missijní konference z r. 1910. O velmi obsáhlém jednání — účastníci dostali k úvaze až po 25 dosť obsáhlých zprávách z ročních předporad — chystá se v Londýně osmisvazkové dílo. Z drobnějších zpráv zatím vydaných dlužno si i nám všimnouti, co podstatného tam projednáváno.

Četněji než na jiných podobných sjezdech byli zastoupení národové barevní. Mezi 240 zástupci všech denominací bylo na př. 20 Číňanů (Němců jen 9). Nuže Asiaté a Afričané, kteří nemají tradice západnické, rádi by měli počet těch církví zmenšen, aspoň omezen podle plemen. Jestiť obraz 380 hlavních a 125 pomocných společenstev, která tvoří protestantismus, nedpojatému proselytu přece jen trochu pestrý, má-li představovati jednu církev naproti katolické nebo pravoslavné!

Co do missijní methody střetly se hlavně dva směry, arci založené v podstatně různém nazírání na křesťanství. Anglosasové, zvláště američtí, ale z části i angličtí vycházejí ze srovnávacího náboženského dějepisu neboli srovnávací náboženské vědy, která, jak známo, přemnohým začátečníkům již popletla a stále ještě plete hlavy: co v kterém náboženství jest pěkného, to se vyzdvihne, aby bylo jaksi stavivem nového náboženského chrámu, jejž zaokrouhlí, spojí a dovrší křesťanství. V jakém smyslu tento kus dějinné pravdy možno a nutno přijmouti, netřeba našim čtenářům vykládati. Nesprávný, protože nehistorický a nefilosofický by byl výklad, že křesťanství tedy se ode všech jiných vyznání liší jen stupněm, t. j. větší zásobou těch cenných náboženských a mravních pravd. Byl by to náboženský relativismus, v rationalismu a indifferentismu odjakživa rozšířený, který na oko křesťanství vyvyšuje, aby je v pravdě sploštil. Náboženský boj na př. v anglikanismu se vlastně týká této věci.

Zástupcové Evropy, zvláště z Německa, se rozhodně postavili proti tomuto vývojovému názoru: křesťanství jest nové zjevení, neznamená pokračování, ale začátek, nový život po starém úmoru, neznamená naplnění nebo zdokonalení jiných náboženstev, ale prostě náboženství v plném slova smyslu, jehož nauky a příkazy, třebas nebyly vesměs nové a neslýchané, pod jiným zorným úhlem se duši vštěpují, totiž jako zjevení boží.

Těmito poučkami vystupuje tedy část lutheranismu ze souspřeží s pouhou kulturou, za jejíž část křesťanství pokládáno, a zaujímá místo kladně dogmatické.

Druhý rozpor ukázal se v názoru na křesťanství po stránce sociální. „Praktičtí“ Američané, vidouce, jak s jejich industrialismem se v nových územích vzmáhá i nouze a bída všeho druhu, stupňují jednostranný, zcela běžný názor, jakoby Evangelium hlásalo jenom nebo skoro výlučně ctnosti socialní, v nauku o socialním náboženství, o Evangeliu socialním. Ono sice jím jest, ale především po stránce duchovní; tak to zcela zřetelně vyložil sám Spasitel. Nepřímo ovšem církev takto působí na poměry socialní i po stránce hmotné a povinna tak působiti víc nebo méně podle okolností; v té věci zase Anglosasové na sjezdě nabyli převahy nad kontinentály, kteří správnou zásadu, že socialní činnost v celém rozsahu není přímým úkolem církve, taktéž pojímají jednostranně, v neprospěch činnosti socialní. —

Jelikož není úkolem těchto řádků referovati o jerusalemském sjezdě vůbec, nýbrž jen o dvou hlavních jeho otázkách i pro nás důležitých, nepíšeme dále, jak se tu dále jednalo, jak na konec obě stanoviska se zdála sblížena a vůči památným místům spory utichly, ba přijato i poselství o Kristu Synu Božím (ovšem neznámo, v jakém smyslu). Velezajímavé byly poslední akkordy porad a rozprav, že totiž největším nepřítelem křesťanství nejsou náboženstva mimokřesťanská, ale největším nepřítelem všeho náboženství jest saekularismus, zesvětštění kultury, života i smýšlení. Saekularismus jest obvyklý průvodce industrialismu a materialismu, a naopak. I odtud již vysvítá, že pouhá t. ř. socialní činnost neozdraví lidstva. Bude-li protestantismus svými duchovními prostředky proti saekularismu moci něco podniknouti, byla by to součinnost zajisté vítaná. V každém případě tato choroba lidstva křesťanského i nekřesťanského (srv. Japonsko a j) může buditi jen obavy o jeho duchovní pokrok. Ut mentes nostras ad caelestia desideria erigas, modlíme se v litanii, a to až příliš důvodně!

*

Katolíci v Bulharsku.

Jest jich tam jen přes 62.000, z nich 14.000 unitů. Většinou bydlí v Sofii a v jižním Bulharsku, latiníci víc pohromadě než unité. Oni mají dvě diecese: Ruščuk a Sofia-Filippopol. V oné jsou kněží passionisté — 4 Bulhaři, většinou (1 biskup) Holanďané; v této jsou kněží skoro vesměs Bulhaři, nejvíc kapucíni. Unité mají biskupa v Sofii, kněží jsou kromě assumpcionistů světští; tím, že jejich bohoslovci jsou nuceni studovati v cizině, odcizují se zhusta národu.

Ve zprávách o Bulharsku, kolikkoliv jich člověk dostane do rukou, marně hledá zprávy, proč tam katolictví tak málo pokračuje, ačkoli nepotřebuje zápasiti s nepřízní dynastie atd. Byla a je snad chyba v methodách? Nyní se předáci obojího obřadu sestoupli v jednu ústřední organisaci na šíření a upevnění katolictví.

*

Z Francie.

Oklikou přes finanční rozpočet chce Briand, původce rozlukového zákona, napraviti nehoráznosti, které spáchány na církevních řádech. Jednak má jejich majetek, pokud ještě není rozprodán a rozkraden, býti odevzdán novým podle zákona utvořeným náboženským společenstvům, jednak mají řády missijní znova býti oprávněny otevříti a vésti svoje ústavy na vychování dorostu. Není v tom ovšem blahovůle ke katolictví, nýbrž pouhá úvaha, že úbytkem francouzských missionářů ubylo Francii také vlivu v missijních zemích.

*

Krev sv. Januaria v Neapoli.

Mnoho popisovaný zjev tento — o slavnosti světcově (zač. května, 19. září a 16. prosince) zeschlá jeho krev, přiblíží-li se jeho taktéž zachované lebce, (ve 2 nádobkách) zkapalní, objem její i váha se zvětší a barva se změní — má pořád ještě své odpůrce i obhájce. Milánská universitní „La scuola cattolica“ a londýnský „Month“ se jím teď obírají znova. Důkazy písemné i monumentální sahají přes 16 století nazpět — z písemných zvláště dopis Urania, žáka sv. Paulina, z r. 432, z monumentálních 2 pamětné kaple hned z prvé doby (po 305). Fysiologické vlastnosti krve jsou již dosti známy, aby se mohlo zjistiti, že zde přírodního pochodu není. Teplem (ruky) ani světlem ho vysvětliti nelze, jelikož úkaz se někdy stává náhle, dříve než na oteplení lze pomysliti, a také dříve než láhvičky jsou světlu vystaveny.

Námitky, že úkaz někdy ani 16. prosince nenastává, že někdy se udál i mimo pobožnost, na př. při opravě skříňky, nebo že podobné se dějí právě v Neapoli — námitky takové a podobné by neměly tolikéváhy, třebas chladnější pozorovatel u italských zázraků vždycky bývá trochu nedůvěřivý; podobné staly se prý i jinde. Podle všeho se zdá, že vědecké námitky vůbec tu neobstojí. Jaký účel zázrak tento — jest-li vůbec zázrakem — v díle spásy má, těžko arciť nám rozhodovati.

Vědecký a umělecký.

Proudy nové filosofie

přese všecko bloudění přibližují se víc a více názorům filosofie nenepomíjivé, filosofie zdravého rozumu, metafysiky účelného života a metafysiky hodnot; hodnoty na rozdíl od daného skutečna znamenají, co býti má, t. j. co se má uskutečniti — vzestup k idealnímu řádu, vyššímu, než jest pouhý řád přírodní.

Positivismus, pracuje jen s danou skutečností, narazil na skutečnosti, s nimiž si zásady jeho nevěděly rady: v jednotlivu skutečnost vědomí, v celku skutečnost dějin — obojí se svou zákonností, se svým řádem, třebas ne hned průhledným. Kriticismus i fenomenologie lépe může této zákonnosti porozuměti, jejikož si zaujatým hlediskem poznatků takořka jen makavých nezatarasil cesty: myšlení, které poznává a rozsuzuje, nemůže se přece zastaviti tam, kde mu mylná filosofická soustava praví, že všecka jeho práce a její výsledky jsou sebeklamem, neboť pak jest sebeklamem i tento názor a výrok!

Novoscholastická filosofie, zatím ještě příliš zaměstnaná drobnou prací filologicko-historickou, neutkvívá jednostranně na realismu vlastní středověké scholastiky, ale sahá také nazpět, k idealismu platonsko-augustinskému, v němžto čte napomenutí velikého myslitele tohoto: descende in te et transscende te ipsum — vstup do sebe a vystup nad sebe! Vstup do nitra chrání od ulpění na zevnějšku a od zakrnění vniterného života, výstup nad sebe chrání od soběstačné neplodné domýšlivosti. Obojí spolu staví most od vědomí ke skutečnosti mimo ně a spojuje se světem bytostí stejných, vyšších i té nejvyšší.

*

Film.

Ohromný význam filmu jest nyní už nesporný. Kdo by jej rádi využitkovali v dobrém, vzdělávacím a šlechtivém směru, neopomíjejí na tento význam upozorňovati, jakmile se vyskytnou snímky, které dobrý účinek slibují. Majíť konečně pravdu: film se tak vzmohl a rozšířil, že se stal osvětovou velmocí, zatím nepřekonatelnou a nenahraditelnou, i je tedy lépe použíti ho, pokud možno, i ve službě dobré věci, třebas jinak velikou většinou slouží věci nedobré, chorobné sensaci a erotice, konec konců ovšem výdělku.

Začátky, arci velmi skromnými sahá film do Paříže; vynalezci jsou br. Lumières. Odtud se šířil hlavně do Italie, do Němec (Ufa) a do Rakouska (Sascha). Po válce však zabrala tuto výrobu zchudlé Evropě bohatá Amerika: 97% veškeré výroby obstaral Hollywood

u San Francisca v Kalifornii. Vedením hlavně německých a maďarských židů zvedla se výroba filmů v S. Americe tak, že dnes představuje jistinu 1½—2 miliard doll. a je druhým hospodářským tělesem v Unii vůbec. Největší společnost (Famous Players), která ovládá asi ⅔ všech filmových podniků na světě, založil kůžkař Adolf Zukor.

Nejvíce se americkému filmu brání Anglie, z důvodů hospodářských i politických; sama ho u svých výrobků (z Wembley u Londýna) používá na reklamu svého průmyslu a obchodu.

Jiné země jsou ještě poukázány na Ameriku, třeba se také brání a svými výrobky proraziti hledí. Prosím vás, kde možno na zhotovení jednoho filmu vydati 4 miliony doll., jako se stalo u „Ben Hura“ nebo „Krále Králů“? Filmy, které táhnou, ovšem se do ciziny jednotlivým společnostem prodávají jen s řadou jiných, méně cenných, které takto pomáhají hraditi ony panské filmy.

Velkou výhodou v Americe jest, že se jednotlivé filmy jak náleží vypotřebují, kdežto menší cizina žádá pořád něco nového.

Umění tedy na vzestupu? Ano, umění výrobní! Ale umění esthetické, vzdělávací? Nevadilo by konečně samo sebou, že se film stal především a hlavně podnikem výdělečným, jehož se zmocnilo finanční židovstvo. I toto zajisté by mohlo prospěti čistému, pravému umění, a také mu, jak víme, někdy prospělo, ač poměrně zřídka. Avšak podnikatelstvu filmů jest umění věcí vedlejší, podřízenou zřetelům výdělečným. Možno-li na něm vydělati, dobrá, vezme se také. Ale jelikož opravdové umění obyčejně neplní pokladen, bere se raději to, co je plní, t. j. sensace — od nevinné až do svinské. Statistika ukazuje, jak skrovný jest počet filmů vzdělavacích naproti sensačním a dráždivým.

Zajímavo jest pohlédnouti při úvaze o filmu na prastarý sice, ale příbuzný ústav — divadlo.

Mimoděk se tážeme, proč toto se nestalo podnikem výdělečným — naopak od jakživa bylo potřebno podpory odjinud, jak ve svém celku, tak i ve většině členů a členek jeho. Nejenom u nás se divadla městům stávají břemeny nesnesitelnými, a co do jednotlivých členů a členek, vyjímaje několik „hvězd“ s ohromnými příjmy — které právě to které divadlo ubíjejí! — jest veřejným tajemstvím, že jsou nuceni a nuceny si přivydělávati, a jak! Nezaujaté spisy o divadle, jeho provozu, požadavcích a vyhlídkách, jsou svorny v tom, že zákulisní poměry jeho přese všechno zbožňování jen ve formě se změnily od těch dob, kdy se s herectvem zacházelo jako s nižší třídou obyvatelstva, a to vinou nejen herectva, nýbrž i obecenstva, především toho obecenstva, jež má na divadlo a tedy na herectvo vliv — členové družstev, kritikové atd.

Proč tedy se divadla nevyplácejí sama, ačkoliv umění, skutečného umění, které prý vždy chodilo žebrotou, se v nich vlastně pěstuje čím dál méně? Každé samostatné divadlo arciť jest naproti

přenosnému filmu jaksi originálem, a tedy dražší. Přepych jak co do častého (denního) provozování, tak co do výpravy je další příčinou. A konečně jest ovšem také pravda, že divadlo slušné tolik netáhne, že se nemůže hra tak často opakovati atd. Jistě zaslouží divadlo ve své mnohostranné krisi, hmotné, socialní, umělecké i mravní vážné úvahy a nápravy. Ale úvahy takové nepřijdou od frázovitých enthusiastů, tuctových divadelních referentů a pod., nýbrž jen od lidí, kteří mají smysl pro opravdové umění, ale také svědomí co do požadavků mravních i hmotných!

Při pochybách o umělecké stránce divadla vyjímá se vedle několika dramat a tragedií především opera, a právem. Avšak právě ta zase jinak zatěžuje svými mnohdy zcela zbytečnými požadavky divadlo i členstvo.

*

František.

Světec assiský z 12/13 stol. zdá se prvým toho jména. Otcovy obchodní styky zjednaly mu možnost naučiti se také francouzsky, což souvisí s jeho jménem. Nahoru do střední nerománské Evropy proniklo četněji až v stol. 16. Nyní prý asi 12—15% mužů veřejně známých se tak jmenuje; u ženských se tak často nevyskytuje.

Český tvar František se mezi lidem a v denní mluvě vůbec poměrně málo pronáší. Mezi mládeží zobecňuje tvar dříve pokládaný za obhroublý, Franta; František jest jim dětinský. Ženské ovšem mají také svoje Fanda.

*

Golem.

V 16. stol. oživil pražský rabbi Jehuda Löw tajemným názvem božím (Šem ha meforaš) postavu z hlíny a vytvořil takto Golema, který dokud měl v ústech onu kouzelnou formuli, byl velmi silný a takto prokazoval pronásledovaným židům veliké služby. V sobotu mu ji rabbi vyndával, čímž Golem pozbýval síly i života ; jednou to rabbi opomněl, a Golem se vztekl, vyvracel stromy i domy atd., až jej rabbi zaklel, načež Golem se rozsypal.

Co skutečného v pověsti té vězí, snaží se vyluštiti v obšírném spise ze židovských i křesťanských pramenů H. L. Held (Mnichov 1927). Domnívá se, že tu jde o nějakého dvojníka nebo představu astralního těla. Vyjasněna však věc ještě není.

Vychovatelský.

m. — Názory amerického paedopsychologa o náboženském a mravním výchovu.

V pražských „Pedag. Rozhl." (říjen—prosinec 1928) otiskuje Ph. Dr. Štěp. Figura delší studii „Pedagogické názory G. St. Halla", proslulého presidenta Clarkovy university a předního amerického paedopsychologa nové doby (zemřel r. 1924), o jehož spisech psal u nás s velkým uznáním již Fr. Čáda. Hall studoval původně protestantskou theologii, filosoficky vyšel ze školy Hegelovy, ale později se postavil vlivem Comteovým a Spencerovým na stanovisko positivistického evolucionismu. Stopy toho nesou také jeho názory o náboženském výchovu, ale přesto některé nejsou ani pro nás bez zajímavosti.

Hall pokládá náboženský výchov za nutný, poněvadž náboženství jest dle něho „nejenergičtějším druhem kultury", naproti všem soustavám a oborům, jež jsou jednostranné. Veškeren výchov v něm vrcholí, protože ono jest nejvyšším lidským zájmem a protože dodává niternější jednoty rozumu, citu a vůle. Má-li býti náboženství učeno nebo zjeveno, musí v nás býti vytvořeno již od přirozenosti. Dítě si přináší určitou praedisposici, která se musí náboženským výchovem stále rozvíjeti, a to již od kolébky. Jevy přírodní, hrůza a vznešenost bouře, staré stromy, zříceniny, skály a zvláště nebeská tělesa působí na dítě silným dojmem citovým. Úkolem výchovu je zužitkovati všechny tyto dojmy ve smyslu náboženském. Dítě nezná rozdílu mezi přírodou a nadpřirozeností a všechno mythologické vysvětlení zjevů přírodních, jak bylo obvyklé u předešlých generací, jest i dnes nejlepší potravou dětské duši. Nemusíme se obávati, že nemáme ničemu učiti, co bychom musili později odučovati, neboť podávati dítěti rudimenty vědeckých poznatků znamená přivésti srdce k zakrnění a předčasně namáhati hlavu.

Zvláštní je také názor Hallův, jaký pojem o Bohu se má dětem podávati. Pojímání Boha nemá prý býti zprvu osobní anebo příliš familiární, nýbrž Bůh má se jeviti vzdálený a neurčitý, budící hrůzu a úctu mnohem více než lásku. Paedagogická hodnota idey Boha záleží prý v tom, že rozšiřuje zor dítěte na vše a dává tušiti všeobecnost zákonů, již jsou podřízeny všechny věci. Proto prý nesmíme líčiti Boha jakožto laskavého, příliš shovívavého, podobného otci nebo matce, kteří hoví pošetilým dětským žádostem. Nenáhlé vštípení poznatků, že zákony boží nelze jako zákony rodičů a učitelů obejíti, zrušiti a za jejich přestoupení dojíti odpuštění, nýbrž že jsou nezměnitelné, neúprosné, a tresty za ně že jsou jisté jako působnost zákonů přírodních, jest podle Halla nejvýš důležitý činitel mravního výchovu.

V prvých letech školního života jest v náboženském výchovu hlavním a nejdůležitějším výchov svědomí. Velikou pomůckou při tom jest Bible, která je Hallovi ovšem jen „výrazem nejzralejší lidské zkušenosti a nejušlechtilejších lidských tradic". Středem

veškerého náboženského výchovu v pozdější době, mezi 12—16. rokem, má býti Nový Zákon. „Život Kristův, jeho láska a sebeobětavost působí nejsilněji na lidskou duši v době, kdy se jinochu dostává nové zásoby lásky a cítění. Vychovati mladé lidi v gymnasiu a nezušlechtiti nebo nerozšířiti některý z jejich dětských náboženských názorů, jest protipaedagogické a znamená to zůstaviti muže na stupni chlapectví v nejvyšší sféře jeho přirozenosti.“

Výchov mravní bez náboženství pokládá Hall za nemožný. Poukazuje na to, že vyučování laické morálce ve Francii naráží na značné vady a nedostatky. Je to hlavně sama přirozenost dětská. Dítě nemůže se vžíti do theoretických výkladů mravnosti, nemůže pochopiti jejích zákonů a předpisů. Duch a methody školy rychle se mění, takže svědomí nemůžeme učiniti základem mravního jednání u dětí. Dítě potřebuje mravního a náboženského enthusiasmu, jenž vedl lidstvo k vyšším cílům, nemůže vésti mravní život se vším zápalem a přesností náboženského cítění bez náboženství. Náboženství svými kořeny tkví v nejcennější kmenové zkušenosti, což znamená, že je to mravní zkušenost, zděděná od našich předků. Vyučování morálce bez náboženství neuspokojuje dětských potřeb a srdce, nechává život dětský chladným, vede k předčasné zralosti tam, kde by měly zůstati co nejdéle ve svém dětství.

Je zajímavo také, jak soudí Hall o zavrhovaných často prostředcích výchovných, t r e s t u a o d m ě n ě. Tvrdí, že mravní výchov potřebuje poměrného prostředí s přirozenými tresty, jež měly by následovati bezprostředně po zlém činu. S toho stanoviska nesmíme prý zavrhovati tělesných trestů ani doma ani ve škole, zvláště u hochů. Praví, že poznal sám jejich hodnotu na svých cestách zvláště v Anglii a že zachránily mnoho hochů od zkázy. Hoch, který by chtěl raději zemříti než trpěti, jest fysicky slabý anebo mravně zanedbaný aneb oboje dohromady, ale v žádném případě není normální. Náš výchov je dnes velice shovívavý, musíme býti více přesní a nevyhovovati dětské libovůli. Radost a bolest jsou svrchovanými strůjci života, a vychovatel měl by studovati mnohem hlouběji vlivy posledního. V mravním výchovu je třeba také používati hodně odměn za dobré skutky. Ačkoliv je to nízký motiv býti dobrým za odměnu, ale jest přece tak lépe, než nebýti dobrým vůbec. Odměny povzbuzují soupeřnictví, závodnictví, jež je hlavní vzpružinou veškeré práce.

*

K a t o l i c k á u n i v e r s i t a v S a l z b u r g u.

Mluví a píše se o ní už hezky dlouho — spolek na její vybudování založen r. 1884. Z bývalé university, jejíž 300. výročí slaveno 1923, zbyla již jen theologická fakulta, a to až do nedávna dosti bídně vybavená; filosofická fakulta byla zrušena 1810, jakož vůbec doba napoleonská zasadila městu i zemi rány, z nichž se již nezotaví. Na rozdíl od poměrů olomouckých, s nimiž je tu leccos obdobného,

zůstalo arcibiskupství (dosud s pyšným titulem: Primas Germaniae) s ubohou dotací, jaké nemělo žádné jiné v bývalém Rakousku, leda snad českobudějovické; zavinil prý to tehdejší arcibiskup Gruber, který ve své osobní skromnosti se jí spokojil, netuše asi, kolik neosobních povinností s takovým úřadem spojeno!

Salzburg žije a tyje ještě dosud ze své arcibiskupské slávy, snaží se podniky uměleckými a vědeckými zas vyniknouti: kdo poměry zná, nemůže se vždy ubrániti dojmu jakéhosi velikášství, kde síly jsou snaze tak nepříměrné, hlavně síly peněžní, jejichž nedostatek z města kdysi slavného a pořád ještě krásného učinil maloměsto.

V onom r. 1923 smluvili představení četných klášterů benediktinských v Rakousku i v Německu (salzburská universita bývala benediktinská) společný postup o rozšíření dosavadní theologické fakulty a založení fakult dalších. Zatím na theologické zřizovány nové docentury a posíláni sem na studie řádoví klerikové ve větším počtu než dotud; zřízena pro ně zvláštní studijní kollej. Tato okolnost, větší počet posluchačstva, jest nemálo důležita, neboť arcidiecese sama podle svých potřeb dodávala jich vždy jen skrovný počet, skrovnější snad než kterákoli naše diecese.

Letos 25. listopadu zřízena s římskou úchvalou a podporou druhá fakulta, filosofická, zatím arci pouze v nejmenším rozměru: filosofie jakožto odbor, tedy ne vše to, co se jinak na filosofických fakultách přednáší. A též co do posluchačstva této filosofie počítá se zatím jenom na kleriky.

Netřeba tedy zvlášť podotýkati, že ke katolické fakultě filosofické vůbec (s jazykovědou, přírodovědou atd.) je tu ještě daleko, k další fakultě (snad právní, která jest poměrně lacinší) ještě dále — na lékařskou nelze ani ve snách pomysliti. Vzhledem k tomu, že i u nás dobromyslní lidé blouzní o katolické universitě, dejme tomu v Olomouci při tamní fakultě, není nezáhodno poukázati předně na nezbytný nervus rerum gerundarum — odkaz arcib. Kohna tolik nevydá! —, ale i kdyby se ten sehnal, jak universitu zařídíti co do fakult, co do přednášek atd., a konečně, co od ní možno očekávati? V střední Evropě máme jednu takovou, arci také neúplnou: je to dominikánská ve švycarském Frýburgu (z jejíchž učitelů byl také známý brněnský mathematik M. Lerch). Není známo, že by byla nějak hlouběji působila na směr vědy, čehož ovšem na tolike oblasti ani sledovati nelze. U nás v užších hranicích by toto bylo snadnější.

Salzburští ujišťují, že usilujíce o tu svou universitu nehodlají katolického posluchačstva z jiných odváděti; což ovšem by ani nebylo tak snadno. Že se tím počet rakouských universit zbytečně rozmnožuje, odmítají poukazem na zahraničí, odkud také chtějí získávati posluchačstvo. U nás by výtka ta byla též oprávněna, kdybychom na věc pohlíželi jen číselně — jinak by u nás bylo velice potřebí aspoň profesur, kterým v Němcích říkají Weltanschauungsdocenturen. Ale sebe idealnější myšlenka potřebuje reelní rozvahy, aby nezklamala a se nezhroutila.

Hlídka.

Hospodářsko-socialní.

hd. — Obnova národního hospodářství v Německu. Statistický úřad v Berlíně vydal ku dni 31. prosince 1927 přehled výnosu akciových společností v Německu. Podle toho bylo v Německu na konci roku 1927 zapsáno úředně 1.966 akcových společností, z nichž bylo 91·5% společností bursovních a milionových, to jest takových, jejichž nominální kapitál oanášel aspoň milion marek, anebo které byly aspoň připuštěny k obchodování na burse, i když měly menší kapitál než jeden milion. Říšský statistický úřad přepočítal u všech jmenovaných společností rozvahu zisku a ztráty, a dopočítal se, že čistý výtěžek stoupnul proti minulému roku ze 5·76% na 7·52% vlastního kapitálu.

Ještě lépe vynikne příznivý výsledek obchodní, když se při vypočítávání celkového výsledku nechají banky a jiné peněžní ústavy stranou. Pak totiž stoupne výtěžek ze 4·94% na 7·17%. Jako dividenda bylo vyplaceno roku 1926 celkem 564 miliony marek, to jest 6·19% kapitálu, dividendám podrobeného, v r. 1927 však už 743 miliony marek, to jest 7 47%. Počet společností, které nemohly vypláceti žádnou dividendu, klesl o 9%. Zato stoupnul počet společností, které mohly vypláceti přes 10% dividendy, na 15 81% proti 11·4% z r. 1926. A počet společností, které mohly vvpláceti mezi 5 a 10% dividendy, stoupnul na 45·45% proti 39·82% z roku 1926. Nejvyšší dividendy vyplácely r. 1926 pojišťovací společnosti, průmysl draslový, výroba papíru a banky, v roku 1927 zase pojišťovací společnosti, průmysl draslový, výroba papíru, a pak výroba hudebních nástrojů a braček.

Také německé zemědělství vrací se už do poměrů předválečných. Zvláště chov hovězího skotu dosáhl už téměř předválečné výše, ačkoliv Německo jest mírovými smlouvami silno okleštěno. Posledních pět let před světovou válkou čítalo se v Německu na 10,400.000 dojných krav. V roku 1918, tedy po válce bylo jich už jenom osm a půl milionu, tedy téměř o dva miliony méně. U mléka a mléčných výrobků byl úbytek ještě větší a nápadnější. Před válkou nadojilo se od jedné krávy průměrně ročně 2.000 až 2.200 litrů mléka. V r. 1918 nadojilo se od jedné krávy ročně už jenom asi 1.300 litrů. Avšak v roku 1927, 1. prosince, napočítalo se v okleštěném Německu už zase 10,272.000 dojných krav, tedy téměř tolik, kolik jich bylo před válkou v celém Německu. Také výnos mléka byl už téměř takový jako před válkou, v některých krajinách byl dokonce ještě větší. Když se počítá, že by litr mléka stál 20 feniků, nová německá marka platí řekněme asi osm našich korun — pak by zmíněných deset milionů dojných krav vyneslo německému zemědělství asi čtyři miliardy marek. Veškeré německé zemědělství vynese ročně asi 16 miliard marek. Hodnota mléka a mléčných výrobků obnáší pak asi celou čtvrtinu celého výnosu veškerého německého zemědělství.

Politický.

U n á s p o v o l b á c h.

Volby do zemských zastupitelstev (2. prosince) dopadly tak, že dávají opposičním stranám záminku žádati i nové volby do říšských sněmoven, ačkoli tyto zasedají teprve 3 roky (místo 6, u senátu 8). Přibylo totiž socialistických hlasův, ačkoli ne nějak nápadně, a to má stačiti, aby voličstvo hned zase bylo hnáno do rozčilujícího a nákladného boje volebního. Že socialistické strany, zvláště národní, po všech těch podvodných ostudách poměrně tak dobře pochodily, jest jistě pro mravní stránku voličstva příznačné.

Nápadno jest, že tolik voličů nevolilo — snad 10—15%, na Moravě samé 154.000! Nevyspělost, říká se; ale ovšem také nechut k nynějšímu volebnímu řádu a vázaným listinám stran, z nichž ne každá má dosti vhodných lidí, anebo má-li je, nestaví v popředí takových, nýbrž ledajaké tlučhuby.

Lidové straně ubylo hlasů v Čechách i na Moravě; o příčinách se rozepisuje na př. „Věstník kat. duch." v Praze (č. 4.) Na Slovensku prý urvala luďákům 25.000 hl.; jelikož ti však pozbyli 100.000 hl., vidno, že agitace proti nim prospěla i druhým stranám, snad víc než lidové! —

V B r n ě jsme volili také do obce. Zvítězila dosavadní vládnoucí strana, nár. socialisté. Mezi agitačními prostředky byly také rozvážené plakáty s figurou „France Josefa" (jako opilce!!) Hovadství to zabaveno nebylo, ale zahraniční noviny, které o něm psaly, byly zabaveny.

*

Z J u g o s l a v i e.

Rozpory mezi Srbskou vládou a většinou Chorvatů trvají. Tito stojí na tom, aby poměr Chorvatska k Srbsku byl upraven podle původních záměrů po válce, na základě samosprávy. V nepříjemném postavení octlo se tu kněžstvo: chce-li jíti s vládou, je zrádcem chorvatské myšlenky — biskupu ďakovskému se to ostře vyčítá —, chce-li jíti s „národem", je zrádcem Jugoslavie! Tím, že katolický kněz (Slovinec Dr. Korošec) převzal nevděčnou úlohu jugoslavského smiřovacího státníka, rozpory jen vzrostly — náboženství trpí pod nešťastnou politikou, jak obyčejně. Chorvatské kněžstvo se proto z velké části sestouplo ve svaz na obranu svéprávných snah chorvatských, což ovšem bude bělehradské vládě novou záminkou k pronásledování.

*

hd. — O z b r o j e n í N ě m e c k a a j e h o s o u s e d ů.

Němci sestavili a uveřejnili výkaz, jak by vypadalo rozdělení vojska podél hranic v případě války se sousedy.

Na západní hranici:

Na každých deset kilometrů státní hranice mohlo by postaviti

Německo: 243 mužů, dvě lehké strojní pušky. Na každých sto kilometrů 7 lehkých děl, 28 lehkých a dvě těžké strojní pušky. Veškera ostatní výzbroj schází.

Francie: 69.122 mužů, 23 lehká děla, 25 těžkých děl, tři děla proti létadlům, 318 lehkých strojních pušek, 258 těžkých strojních pušek, 41 tank, 36 létadel.

Belgie: 38.431 mužů, 38 lehkých děl, 17 těžkých děl, tři děla proti létadlům, 187 lehkých strojních pušek, 75 těžkých strojních pušek, 14 tanků, 15 létadel.

Na východní hranici:

Na každých deset kilometrů by mohlo postaviti

Německo: 243 muže, 2 lehké strojní pušky. Na každých 100 km 7 lehkých děl, 28 lehkých a 2 těžké strojní pušky. Veškera ostatní výzboj schází.

Polsko: 11.188 mužů, 7 lehkých děl, 2 těžká děla, 32 lehké strojní pušky, 22 těžké strojní pušky, 1 tank, 5 létadel.

Československo: 8.506 mužů, 5 lehkých děl, 2 těžká děla, 42 lehké strojní pušky, 8 těžkých strojních pušek, 3 létadla.

*

Z Paraguaye.

Republika tato severně od Argentinie octla se nyní přes zákrok Společnosti národů ve válce se sousední Bolivií — z příčin ještě ne docela jasných, i bylo by litovati, kdyby tato válka měla přerušiti slibný vzestup duchovního života, jaký se tu jeví. Před 10 lety chtěla mládež vypáliti řeholní ústavy, letos uspořádala prvý katolický sjezd, president republiky Dr. José Guiggiari sám jej navštívil. Koncem srpna sněmovny velkou většinou schválily zákon o nové úpravě katolické hierarchie v zemi. President sám doporučoval bývalou samosprávu církve z důvodů státních, v zájmu vzestupu vlasti. Poukázal na to, že země staré Evropy poopravují svůj dřívější postup proti církvi a v ní hledají podporu svých mravních snah, především o duchovní povznesení dělnictva.

*

Volba presidenta S. S. severoamerických rozhodla ohromnou většinou pro rep. Hoovera, jenž prý je přítelem našeho národa — doufejme, že snad aspoň ví, že jsme také na světě. Protikandidát Alfred Smith měl proti sobě především prohibitionisty a pak nepřátele katolíků. Církevní kruhy úředně nezasahovaly do volebních zápasů; kurijním kardinálům Cerrettimu a Sincero-vi bylo té doby zakázáno vstoupiti na půdu S. S. Byly tedy i katolické hlasy roztříštěné, kdežto s protivné strany se na katolictví Smithovo ostře poukazovalo. Jeden německý kněz píše z Evansville Ind.: Máme (katolíci) příliš mnoho nepřátel — a nenadělali jsme si žádných přátel velkolepě prováděným kultem osob, zvláště za eucharistického sjezdu v Chicagu. Vůbec se uznává, že Smith nebyl volen, protože jest katolík.